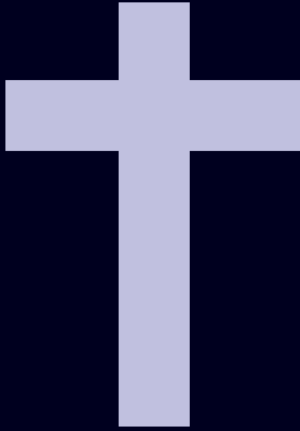

AGUME WAMBIYA

Lika: AGUME WAMBIYA (New Testament+)

AGUME WAMBIYA
Lika: AGUME WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayo	1
Maliko	60
Luka	96
Yuani	155
Ligubo	195
Baluma	246
1 Bakolito	269
2 Bakolito	292
Bagalatia	307
Baefeso	316
Bafilipi	324
Bakolosai	330
1 Tesalonika	336
2 Tesalonika	341
1 Timotio	344
2 Timotio	351
Tito	356
Filimono	359
Bebelenia	361
Yakobo	379
1 Petele	385
2 Petele	392
1 Yuani	397
2 Yuani	403
3 Yuani	405
Yuda	407
Bonziki	409

Mongoni Manza ka Yeso beyo Matayo okpikaga ndi mino Likpumuƙa la mambwa

Mongoni Manza beyo Matayo okpikaga ndi mino nima. Matayo nino Yeso amakaga ndi kaiko mabifya, a ndi ndombe wa manzanza. A ndi bemoti luga ka batutumbwa nifo Yeso utika ndi kabikyaga Mongoni Manza, kauyikoso bambanzu kaiko bakiliso. Kuso wa kitabu yi niyi, Matayo atumbulaga beyo Yeso ibukuta ndi mino, ligubo nilo Yeso agya ndi ka obili na beyo ikaga ndi mino kautiwa bambanzu. Atumbulaga ndi goni beyo Yeso okwa ndi mino na beyo opupa ndi mino ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anaga makpumuƙa mumbanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Matayo ukpikilya ndi bamamaki beyo ka Bayuda kauwonisilo be ka linguna Yeso ni Muhukuso nino bogyalandu babikyaga ndi likpumuƙa kaki ka Mobiso Motu. Masi nimo babikyaga ndi ko bulya kaki kambwa kodoku ka obili igyonosa ndi beyo aka yo. Iyi no a ngama nino akwanana ndi kodoku. Bambanzu budingi bamakaga be Mika Daudi kye Daudi a ndi ngama mudingi kugbe luga ka bangama ba Bezaleli nifo livananza ko Kunzi. Gutugu beyo Yeso uwonisila ndi mino Bezaleli Bangama ko Kunzi, bangama kabu aka bikpe bo bamuya ndi. Niyo Yeso okwa ndi, bukunya ndi babifya kaki, bupakya kogulya ka bandabu baya malamba. Kinili, bomisikana kuwa ndi ka obili, kabikyaga Mongoni Manza.

Yigbanana ya kitabu yi niyi:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yibukuta kaki 1:1-2:23

Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-12

Ibatiso ka Yeso, na beyo abili a ndi mino kabobo 3:13-4:11

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:12-18:35

Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kaki ka Yelusalema 19:1-20:34

Poso ya mulibo ka Yeso kuu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 21:1-27:66

Yeso opupini ka mbuku 28:1-20

Puponogo ka Yeso

(Luka 3:23-38)

¹ Mina ka batitaki Yeso-Kilisito nima: iyi bikpe opupa ndi ka livananza ka ngama Daudi. Na iyi ngama Daudi opupa ndi ka livananza ka Abalahamu.

² Abalahamu abukuta ndi Isaka,

Isaka abukuta ndi Yakobo,

Yakobo abukuta ndi Yuda na bamamaki,

³ Yuda ibu na mukaki beyo ka Tamali babukuta ndi Pelesi na Zela,

Pelesi abukuta ndi Esiloni,

Esiloni abukuta ndi Lamu,

⁴ Lamu abukuta ndi Aminadabu,

Aminadabu abukuta ndi Nasoni,

Iyi Nasoni abukuta ndi Solomono,

⁵ Solomono ibu na mukaki beyo ka Laaba babukuta ndi Boazi,

Boazi abukuta ndi Obedi. Amaki Obedi ndi ni Luta,

Obedi abukuta ndi Yeso,

⁶ Yesē abukuta ndi ngama Daudi.

Ngama Daudi abukuta ndi Solomono na muka Ulia*. Iyi Ulia a ndi ni okwini,

⁷ Solomono abukuta ndi Leoboamu,

Leoboamu abukuta ndi Abia,

Abia abukuta ndi Asa,

⁸ Asa abukuta ndi Yozofati,

Yozofati abukuta ndi Yolamu,

Yolamu abukuta ndi Uzia,

⁹ Uzia abukuta ndi Yotamu,

Yotamu abukuta ndi Ahazi,

Ahazi abukuta ndi Izikia,

¹⁰ Izikia abukuta ndi Manasi,

Manasi abukuta ndi Amoni,

Amoni abukuta ndi Yosia,

¹¹ Yosia abukuta ndi Yekonia na bamamaki. Ubukutaga ndi ngbingo nino buhokisa ndi mino Bezaleli kaında na ibu ka busunzu ka Babiloni.

¹² Kumbuso kauhokiso Bezaleli kaında ka Babiloni,

Yekonia abukuta ndi Salatieli,

Iyi Salatieli abukuta ndi Zelubabeli,

¹³ Zelubabeli abukuta ndi Abiudi,

Abiudi abukuta ndi Eliakimu,

Eliakimu abukuta ndi Azolo,

¹⁴ Azolo abukuta ndi Zadoki,

Zadoki abukuta ndi Akimu,

Akimu abukuta ndi Eliudi,

¹⁵ Eliudi abukuta ndi Hiyazali,

Hiyazali abukuta ndi Matani,

Matani abukuta ndi Yakobo,

¹⁶ Yakobo abukuta ndi Yezefu, nino a ndi mbunya Malia. Malia abukuta kuwa ndi Yeso nino bamakaga be Kilisito†.

¹⁷ Katukya ka Abalahamu kadwe ka ngama Daudi, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya, katukya ka Daudi kadwe ku buhokisa ndi mino Bezaleli kaında ka Babiloni, a ndi bevananza bayagogo tekebe na bayikwanganya, katukya wa buhokisa ndi mino Bezaleli kaında ka Babiloni kadwe ka lifukuti ka Kilisito, a ndi bevananza tekebe na bayikwanganya bata goni‡.

Yibukuta ka Yeso-Kilisito

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Yibukuta ka Yeso-Kilisito a ndi bene: Amaki beyo ka Malia ba ndi kavanana na Yezefu. Luki limoti, kambwa ibu kavanana, Malia ava ndi muma ko ngu ya Limbengi-Lotu. ¹⁹ Yezefu nino ba ndi kavanana na iyi, a ndi muti wo wongbingbili. Kegu ndi kapa ka pisiso suni ko misa ka bambanzu. Kinili, a ndi kapa kaasa biwesee.

²⁰ Tamanaga yi niyo a kuwa ndi kuso ka Yezefu aka, kani malaika ka Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, abikya be: «Yezefu, mika ngama Daudi, wakobongonitogu kava mukaku beyo ka Malia, kye miki nino a na iyi ka muma a pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu. ²¹ Abukuta banu

* **1:6** 1:6 muka Ulia: Ina ndi be Betiseba. **1:11** 1:11 Wanda ka 2 Bangama 24:12-16. † **1:16** 1:16 «Masiya» ka Libelena na «Kilisito» ka Ligiliki akabikya be Nino Kunzi apunaga ‡ **1:17** 1:17 Ka Bayuda, livananza limoti agyaga ndi byanga 40

miki muluku yi, waluka be Yeso[§]. A beyo, iyi no uhukuso ndeke batu kaki ka bunye kabu.»

²² Niyo yasi igyonosa ndi kye italyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be:

²³ «Musika bemoti nino kanibigu likpumuka ka baluku avatu ndeke mama,

abukuta miki muluku yi,
baluka ndeke be Imanueli.»

Isi yi be: «Kunzi pa imoti na ibusu.»

²⁴ Niyo Yezefu ozuzuko, agya ndi beyo aka yo malaika ka Mombukwono-dosu akpamyi ndi mino. Ava kuwa ndi mukaki beyo ka Malia. ²⁵ Luki limoti, kasyega ndi na iyi kambwa Malia kabukuta. Yezefu aluka ndi miki be Yeso.

2

Batu ba yimibo bodunuku kabibiso Yeso

¹ Yeso ibukuta ndi ko mikya mugi nimo ina be Betelehemu ka iwili ya Yudea. Ko ngbingo yi nino, Elodi no a ndi ngama. Kumbusa wa yibukuta ka Yeso, batu ba yimibo botukyoku ndi misa ka ingenge, bosila ndi ka Yelusalema. ² Buusa ndi be: «Miki nino ibukuti kaiko ngama ka Bayuda a yani? Tini bi lingutu kaki ananze misa ya ingenge, kinili toduku kabibiso.»

³ Niyo ngama Elodi ukana mongoni mi nimo, ombomboya kugbe pa imoti na batu ba Yelusalema basi. ⁴ Umumula kuwa ndi bokumu-kumu na bowonisilo ba mutau basi. Umuusa ndi be: «Bogyalandu babikyaga ndi be babukuta ndeke Kilisito yani?» ⁵ Ihu aka ndi be: «Ka Betelehemu, ka iwili ya Yudea. A beyo, kye mugyalandu okpikaga ndi be:

⁶ «We Betelehemu, ka iwili ya Yudea,

wakegu mugi ma payaya lugo wo giyo yakpuku ya Yudea.

A beyo, ngama opupa ndeke ku kaku nino ika ndeke kaunanaga batu kami, bomikya Bezaleli beyo mububulyo wa bakondolo agyago mino.»

⁷ Kuwa wa, Elodi ukama ndi batu ba yimibo ka kpolo, ubikya be batumbulyagi ngbinga tino no bina ndi mino lingutu. ⁸ Kumbuso yi, utika ndi ka Betelehemu. Ubikya be: «Windoni ku beyo, muusogo binza mongoni ko miki yi nino. Makamina, modoku kemibiso, iba nindito goni imi kabibiso.»

⁹ Niyo bukana likpumuka ka ngama, бага ndi. Lingutu li nilo bina ndi misa ya ingenge a ndi goni ka isisilogo aka kambwa kabu, amaga ndi tili na pa niyo miki a ndi mino. ¹⁰ Niyo batu ba yimibo bina lingutu, botuma ndi na magyaga bidfe. ¹¹ Bingya kuwa ndi ka ndabu, bamina miki na amaki beyo ka Malia. Bobuna ndi moli kabibiso yi. Kumbuso yi, bakulaga ndi mukumba kabu, bapá apepe wa olo, adudu na malazi nino balikyaga be manemane. ¹² Kuwa wa, Kunzi ubikya ndi ko nziki be bakigonitogu bata pisi ku ka Elodi. Biga kuwa ndi ku kabu ko pisi yagogo.

Yezefu na Malia bopikitini na Yeso ka Misili

¹³ Ngbingo yi nino batu ba yimibo batukyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilyoku ndi Yezefu ko nziki, abikya be: «Tukya, muva miki na amaki mapikita ka Misili, mika ku kwa ku kadwe ko ngbingo yi nino nubikya ndeke mino ambe wigoku. A beyo, Elodi apungatu kakisa miki bivaka-vaka bekye bamwi.» ¹⁴ Yezefu atukya kuwa ndi, ava miki ibu

§ 1:21 1:21 Yeso: Isi yo lino Yeso ni Mombukwono-dosu Muhukuso. 2:6 2:6 Wanda ka Mika 5:1.

na amaki, batukya ndi na gundu kainda ka Misili. ¹⁵ Bika ndi ku kadwe ko ngbingo yi nino ngama Elodi okwa ndi mino. Niyo igyonosa ndi kye itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu be: «Namaka ndi mikami ambe igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Elodi akaulumwisosogo bomiki baluku bi

¹⁶ Niyo Elodi andunga be batu ba yimibo babuni, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Akpamya kuwa ndi be bulumwisogi bomiki baluku bi basi ba byanga biba ikani kusili yi ka Betlehemu na ko giyo niyo ka bakpoko-kpoko bi. Agya ndi beyo kabyenene no ngbingo yi nino batu ba yimibo bina ndi mina lingutu. ¹⁷ Nilo lasi, itulyana ndi kowonisilo nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia be:

¹⁸ «Katukya ka Lama, bukana ndi liyu limoti.

A liyu la mugamu mo kumbu na yigomisogo yidingi.

Lasele no akaugama bomikaki,
kegu gutugu kapa be batumisi limbengi,
kye bomikaki bolumwogini.»

Yezeftu na livanza kaki botukiyiniku ka Misili

¹⁹ Kumbusa wa kukwaku ka Elodi, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndi bata Yezeftu ko nziki ku ka Misili. ²⁰ Abikya ndi be: «Zuzuko, mava miki na amaki, miga ka mugi ma Izaleli, kye batu nibo ba ndi kapa kamwo miki, bolumwogini kuwa.» ²¹ Kuwa wa, Yezeftu ozuzuka ndi, ava miki na amaki biga ka Izaleli. ²² Luki limoti, Yezeftu ukana ndi be Alikelau nino a ndi mika ngama Elodi no a kuwa ni iyi ngama ka iwili ya Yudea. Kuwa wa, Yezeftu abanga ndi kainda ku beyo. Mombukwono-dosu anzinilya bata ndi ko nziki, Yezeftu aga kuwa ndi ka iwili ya Galilaya. ²³ Ku beyo, ika ndi ka gudu nino bamakaga be Nazaleti. Nimo masi, igyonosa ndi kye itulyani nilo ibikya ndi pisi ka bogyalandu be: «Bamakaga ndeke be mutu wa Nazaleti.»*

3

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza (Maliko 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

¹ Ko ngbingo yi nino, Yuani-Mubatizai opupana ndi ka isa ya Yudea, anakawa kuu yo Mongoni Manza be: ² «Yikosoni mambengi, kye Bungama ba kugu wa lisyé a kuwa buwobi.»* ³ Mugyalandu Isaya anzina ndi ko bulya ka Yuani be:

«Mutu bemoti akapamikanaga ka isa be:
<Mubungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!

Munonilyoni bopisi bingbi-ngbingbi!»

⁴ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na mukaba ma sibokuso sa nyama ka idukufiso. Ulyaga ndi banabunyenye no nzuki niyo ikaga ko tutu. ⁵ Bambanzu badulyogoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, ka Yudea wasi na ko giyo yasi niyo ya mutuli ma Yolodani. ⁶ Batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani anubotiso ka Yolodani.

⁷ Niyo Yuani umina ndi Bafalisayo na Basadukayo bakpu kadulyoku bitutee kye ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livanza ka banzuka! Wani

2:15 2:15 Wanda ka Jseya 11:1.   **2:18** 2:18 Wanda ka Yelemia 31:15.   * **2:23** 2:23 Ka bapa bayagogo bamakaga be Munazaleti. Matayo 22:11.   * **3:2** 3:2 Matayo alikyaga Bungama ko Kunzi be Bungama ba kugu wa lisyé   † **3:3** 3:3 Isaya 40:3kabyenene na Mofiso mandeli ma Ligiliki.

no amuwonyi pisi kapikita mungimbo ko Kunzi nimu akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi. ⁹ Makitombyonitogu kabikya be: <Titosu ni Abalahamu!> A beyo, nakamufikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ¹⁰ Gboni a se kuwa yakitulya kagbita bukuto ka motino mi. Bagbitatu sibukuso sasi niso kegu kabukuta bumo yanzanza, badikita ko buku. ¹¹ Imi, nakamubotiso ko libo kowonisilo be mayikosoni obili kunu. Luki limoti, nino akodoku kumbuso kami a no ngu kekitaga imi. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. Nakakwananigu gutugu kanyogo bekpaku kaki aka. ¹² A na dunga mugwi kapipa mupunga. Amumula ndeke mupunga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abusya ndeke bevuva ko buku nibo kolimikogigu.»

Yuani abotisini Yeso

(Maliko 1:9-11; Luka 3:21-22)

¹³ Kuwa wa, Yeso atukya ndi ka Galilaya inda ka Yolodani, asilya Yuani be kye abotisi. ¹⁴ Luki limoti, Yuani kegu ndi kapa kabotiso. Iyi aka ndi na Yeso be: «Iwe no wakwanana kebotiso, woduku se kuwa ku kami liki!» ¹⁵ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nimu beyo aka yo. A beyo, okwononi tagyi masi nimo Kunzi apaga be tagyi.» Kuwa wa, Yuani abailya ndi. ¹⁶ Niyo babotisa Yeso, opupoku ndi ko libo. Ko ngbingo yi nino aka no, lisyе oukwikono, ina Limbengi ko Kunzi ni anosyoku abe likpondi, ika kugu kaki. ¹⁷ Liyu limoti otukyoku ndi kugu wa lisyе, abikya be: «Mikami mupaka nimu, nogwaga magyagya na iyi kugbe.»

4

Mumuyoniso akabobo Yeso

(Maliko 1:12-13; Luka 4:1-13)

¹ Kuwa wa, Limbengi-Lotu atika ndi Yeso ka isa be kye mumuyoniso abobi. ² Niyo Yeso agya masye batekebe bakwanganya, biti na lisyе ni kalyalyagigu, imukana ndi nza. ³ Mumuyoniso akpudoku kuwa ndi kabobo, abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpama matamu mi nima iiti mukati.»

⁴ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikaga be:

<Obili ka mumbanzu kegu asi ko bulya malili aka,

Luki limoti, a ka likpamuka lasi nilo opupaga ka manoku ko Kunzi.»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndi na iyi ka gudu wotu ka Yelusalema adokisa kugbondo wa Ndadu ko Kunzi. ⁶ Abikya be: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katukya wanu wadwe wasi, kye ikpikaga be:

<Kunzi ukpamilyatu bamalaika kaki

be bubiniki ka maboku,

kye wakidwoni kugako ka litalu.»

⁷ Yeso asikisya ndi be: «Ikpikagatu goni be: <Wakabobonitogu Kunzi Mombukwana-daku.» ⁸ Mumuyoniso inda ndi bata na Yeso kugu wa ngupa niyo yikungu kugbe. Ku beyo, awonisa ndi bungama basi ba obili na ibiba yi. ⁹ Abikya kuwa ndi be: «Wakobuna moli kambwa kami kebibiso, nupa nimana masi.»

¹⁰ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Abili! Tukya! Kye ikpikaga be: <Mubibisaga Mombukwana-daku Kunzi aka,

wanalumbaga asi ko lino kaki aka.»»

11 Ka mulifo, mumuyoniso asa ndi. Bamalaika bakpuḍoku kawa ndi Yeso, bapunga kagugubyo.

*Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Maliko 1:14-15; Luka 4:14-15)*

12 Niyo Yeso ukana be bagwini Yuani-Mubatizai, atukya ndi wa, inda ndi ka Galilaya. **13** Ku beyo, atukya ndi ka Nazaleti, inda kaika ka gudfu wa Kapelenaumu, ka mutili ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na niyo ya Nafutali. **14** Igyonosa ndi beyo, kye itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

15 «Ka iwili ya Zabuloni na niyo ya Nafutali,
a miso yo lifo lidingi,

kusyaku wa Yolodani.

Ka Galilaya,

mugi ka batu nifo bakegu Bayuda.

16 Batu nifo bikaga ndi ko biti,
binini bungbanganya,

nifo ba ndi bakidukufu bigufu ka kululuko kwa kukwaku,
bungbanganya upupilyini!»

17 Katukya ko ngbingo yi nino aka no, Yeso apunga ndi kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza be: «Yikosoni mambengi, kye bungama ba kugu wa lisyε a kawa buwobi.»

*Yeso umokini mbeyi babibya bakwanganya
(Maliko 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)*

18 Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina kakupyana ka mutili ma ibombu ya Galilaya, umina ndi banyo bosi baba nifo ba ndi bomika-muluku. A ndi ni Simoni nino bamakaga ndi goni be Petele se kawa mamaki beyo ka Andilia. Iba basi baba ba ndi kolubo moyo. **19** Yeso ubikya ndi be: «Ibyeniku! Namutiso kawa banyo-bambanzu.» **20** Wa aka wa, basa ndi moyo kabu, bapunga kabibya. **21** Niyo Yeso isisilo kambwa yikeḍe, umina ndi bata bomika Zebedayo baba, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Ba ndi ka ingbolo yidingi pa imoti na ababu beyo ka Zebedayo, banobungusyo moyo kabu. Yeso umaka ndi. **22** Wa aka wa, basa ndi ingbolo yidingi, basa ababu, babye ndi Yeso.

*Yeso akaṭiwa bambanzu na anohukuso bokolobu
(Luka 6:17-19)*

23 Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi ya Galilaya. Anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anubikyaga bambanzu Mongoni Manza ma bungama ba kugu wa lisyε. Anohukuso bokolobu hayasi na buro ba nzuyi dididi. **24** Mongoni kaki itulyana ndi ko giyo yasi ya Sulia. Mongoni mi nimo, ukpama ndi bambanzu kadulyoku na batu basi ba mobi ma bokolobu na buro dididi. Luga kabu, a ndi na nifo ba ndi kaimukana kugbe, nifo ba ndi na mambengi ma bunye, nifo ba ndi na liga na nifo ba ndi hazegesi. Yeso uhukusa ndi basi. **25** Bambaza ka bambanzu budingi kugbe ba kawa ndi kabibya bingbooo. Botukyogoku ndi ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Bagudfu-Tekebe, ka Yelusalema, ka Yudea na kusyaku wa Yolodani.

5

*Yeso akapá mutuu ni a kugu wa ngupa
(Luka 6:20-23)*

- 1 Niyo Yeso umina bambaza ka bambanzu, adaka ndi ka ngupa, iko, babibya kaki bakpudofoku ndi. ² Arunga kuwa ndi kaatiwa be:
- ³ «Igyagya ka niño ba na yangya ka mambengi,
kye bungama ba kugu wa lisyε a ba kabu.
- ⁴ Igyagya ka niño bakalya kumbu,
kye Kunzi utumisatu ndeke mambengi.
- ⁵ Igyagya ka niño ba bitombiii,
kye binisanatu ndeke na lisimo niło Kunzi uwanyaga ndi.
- ⁶ Igyagya ka niño ba na nza na musasa kagya likpumuka lo ngingibili ko
misa ko Kunzi,
kye bikutagatu ndeke.
- ⁷ Igyagya ka niño buminyilya bengeri kumbu,
kye Kunzi uminyilya ndeke ibu begeyo.
- ⁸ Igyagya ka niño ba na mambengi manza,
kye baminatu ndeke Kunzi.
- ⁹ Igyagya ka niño bakapá maziyo,
kye bumaka ndeke be bomiko-Kunzi.
- ¹⁰ Igyagya ka niño bakaugyogyiso kye bakagya nimo okwononi ko misa
ko Kunzi,
kye bungama ba kugu wa lisyε a ba kabu.
- ¹¹ Gwoni magyagya kika ni bakamutumbwa, banamugyogyiso,
banamubukulyaga makpumuka manyenye ko bulya kami. ¹² Gwoni
magyagya kugbe, miko ka magyagya aka! Kye minisono ndeke na
mukalya mudingi kugu wa lisyε. A beyo, a mudongoni begeyo bugyogyisa
ndi mino bogyalandu niño bodoku ndi kambwa kunu.»

*Babibya ba abe liniko na bungbanganya ka obili
(Maliko 9:50; Luka 14:34-35)*

- ¹³ «Ibunu, ma liniko ka obili. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki
tino bata lo akwanana kondingimosogo? Kikigu bata na izangiya, luki
limoti bomisya kuwa kunzi, bambanzu baditaga.
- ¹⁴ Ibunu, ma bungbanganya ka obili. Gudū nino ipiko kugu wa ngupa
kakwananigu kaisuma. ¹⁵ Bakatunagigu tala be bagbukumisyi bata na
mumbi. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino kye uzigi
bata basi niño ba ka ndabu. ¹⁶ Okwononi be bungbanganya kunu iki beyo
ko misa ka bambanzu. Bika kaina yigya kunu yanza, babibiso Obonu nino
a kugu wa lisyε.»

Yeso akanzina ko bulya Mutuu

- ¹⁷ «Makosimonitogu be nodoku ndi kolimogo Mutuu ka Musa, ikani
nimo ibikya ndi na bogyalandu. A beyo, imi, nakodokugu kolimogo, luki
limoti, nodoku kotulyasa masi. ¹⁸ A lingunu, nakamubikya ambe, ngbingo
yi nino lisyε na obili a mbeyi bata mino aka, kegu na ikya libiso gutugu
limoti aka la Mutuu niło akwanana kolimiko, gutugu ikya lingbeti li aka,
kambwa be makpumuka mi nimo masi igyonosi. ¹⁹ Kinili, mutū wasi nino
obuno mutuu gutugu nimo makede aka, uwonisila batu bagogo kagya
begeyo, iyi bikpe no ika ndeke mutū wa payaya kugbe ka Bungama ba
kugu wa lisyε. Luki limoti, mutū nino akagya mutuu, uwonisila batu
bagogo kagya begeyo, iyi no ika ndeke mutū wa ibiba kugbe ka Bungama

ba kugu wa lisyε. ²⁰ Nakamubikya ambe, okwononi yigya kunu iki yanza kakitaga niyo ka Bafalisayo na bowonisila ba mutuu. Kiki beyo, makingyigu ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyε.»

Mutu ko bulya lingangi
(Luka 12:57-59)

²¹ «Mukanatu ndi beyo bubikya ndi mino botitonu be: <Wakamwonitogu mumbanzu. Mumbanzu kamwo daki, baga na iyi ka ngbanga.> ²² Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, mumbanzu kika na lingangi na daki, okwononi baga na iyi ka ngbanga. Na kika ni atumbwini mamaki be: <Wa ngingi!>, okwononi baga na iyi ka Basa-Yidingi. Katumbwa goni be: <Wa mutu wa ibikyasu!>, okwononi badikiti ko buku ba benze na benze! ²³ Kika neki ni wakainda kapá Kunzi apepe ka gbogbo, watamana be makegu kaukanana na mamaku, ²⁴ wasa mbeyi apepe kaku kambwa wa gbogbo wa, waga kaukanana na iyi. Kumbuso yi, wodoku se kawa kapá.

²⁵ Hukanana bigala-gala na mumuyoniso kaku ni ma mbeyi na iyi ko pisi aka kambwa kadwe ka zoi. Kiki beyo, iyi udwisatu ka zoi, zoi ukitisaga ka polisi, polisi ugwi. ²⁶ A linguu, nakaubikya ambe, wakopupigu ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi nibo ika ni bukuni.»

Mutu ko bulya kasyε na muko ikani na muluku wodi

²⁷ «Mukanatu ndi beyo ibikyo mino be: <Wakosyonitogu na muko ikani mbunya bengeni.> ²⁸ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe mumbanzu kanda muko na musasa, ika kani osyini na iyi pisi ka limbengi kaki.

²⁹ Liso kaku la kumbanzikaniko kumokoyisiso ka bunye, muko, wombimbo byi na iwe. A beyo, a binza kombimbo pa yimoti ya nzayi kaku, ni bakombimbigu nzayi kaku yasi ko buku ba benze na benze. ³⁰ Kubokoko kaku kwa kumbanzikaniko kumokoyisiso ka bunye, ko, wombimbo byi na iwe. A beyo, a binza kombimbo pa yimoti ya nzayi kaku, ni bakombimbigu nzayi kaku yasi ko buku ba benze na benze.»

Mutu ko bulya yisikiso muko
(Matayo 19:9; Maliko 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ «Ibikyatu ndi goni be: <Mumbanzu kasikisa mukaki, api baluwa yi nino asikisi na iyi.> ³² Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, mutu wasi kasikisa mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ahukwilyini muko yi nino pisi kasyε na muluku wodi. Mutu wasi kava muko yi nino, iyi goni ogyini bilya.»

Mutu ko bulya silika

³³ «Mukanatu ndi goni beyo bubikya ndi mino botitonu be: <Wakakonitogu silika wabongo kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, yogoni masi nimo makulya ndi mina silika.> ³⁴ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe makakogonitogu. Gutugu ko lino la kugu wa lisyε, kye a kiti wa bungama ko Kunzi. ³⁵ Gutugu ko lino la obili, kye a buliki nibo Kunzi ibisago mina magu. Gutugu ko lino la gudfu wa Yelusalema aka, kye a gudfu ka Ngama mudingi. ³⁶ Makakogonitogu silika ka bamu kunu, kye makakwananigu kobufiso ikani kopiyasa litukatú gutugu limoti aka la bamu kunu. ³⁷ Makabailya likpumuka, be <Iyo> iki kuwa beyo aka yo. Makanganya be <Haaa>, manganya kuwa linguu aka. Kye likpumuka nilo bamatilaga bata kugu yi, apunyaga ka Mumuyoniso.»

Matuu ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

³⁸ «Mukanatu ndi beyo ibikya ndi mino be: <Liso ko liso, lanzu ka lanzu.> ³⁹ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe, makigisonitogu bunye ka bunye. Mumbanzu kubita ka panga ya kumbanzikaniko, wayikosilya goni niyo yagogo. ⁴⁰ Mumbanzu kapa kausungilya kye avi simizi kaku, wasilya goni koti kaku. ⁴¹ Mumbanzu kukpamy ka mapupu be mubinikilya likumbogi kabisilyoku ka kilometele yimoti, wabisilya kuwa ka kilometele yiba. ⁴² Mumbanzu kukunga luki, wapá. Mumbanzu kukunga be mukupisa luki, wakamongonyilyonitoga.»

Matuu kaupá bomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Mukanatu ndi bata beyo ibikya ndi mino be: <Mupa wai-daku, wamuya mumuyonisa kaku.> ⁴⁴ Luki limoti, imi, nakamubikya ambe huponi bomuyoniso kunu. Hulumbilyoni niño bakamugogyiso. ⁴⁵ Kuwa wa, mika bomiko Obonu ninu a kugu wa lisyé. A beyo, iyi opupisaga moni ka bambanzu banza na gutugu ka niño bunye aka. Olukusaga mbwayi ka batu bongbingbili na gutugu ka niño bakegu bongbingbili aka. ⁴⁶ Kika ni mupaga niño aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu bandombe ba manzanza aka bupaga bawai-dabu begeyo! ⁴⁷ Kika ni mumuusogo bomomonu aka, magyaga likpumuka limbanga tino kaukitaga batu bagogo? A beyo, gutugu batu niño bakamibigu Kunzi, bagyaga ibu begeyo! ⁴⁸ Wikoni neki banza, mudongoni beyo Obonu ninu kugu wa lisyé o mina wanza.»

6

Matuu ko bulya yibinika buti ka batu ba yangya

¹ «Wibuulyonito, makikonitogu kaipupisa ko misa ka bambanzu ngbingo yi ninu mo mino kagya bunza. Kye makagya beyo, makinisonigu na izangiya kotukyoku ko Obonu ninu a kugu wa lisyé.

² Kuwa wa, ngbingo yi ninu wasingyi mino mutú wa yangya, wak-ibibonitogu. A beyo, batu ba kubokoko bo bagyaga beyo ka bandabu kabu baya malumba, ka bopisi kye bambanzu biki kaubiba. A linganu, nakamubikya ambe, ibu binisononi kuwa na izangiya kabu. ³ Luki limoti, ngbingo yi ninu wo mino kapá mutú wa yangya luki, kubokoko kaku kwa kulekuke kibonitogu niyo kubokoko kwa kumbanzikaniko akagya. ⁴ Okwononi yigya yi niyo iki ko dikidi. Na Abaku ninu akaina goni nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu.»

Matuu kugu wa malumba
(Luka 11:2-4)

⁵ «Ngbingo yi ninu miko mino kalumba, makikonitogu mudongoni abe batu ba kubokoko. Ibu bapaga kalumba bomononini bigba ka bandabu kabu baya malumba na ka bakpolo-kpolo baya bopisi. A linganu, nakamubikya ambe, ibu binisononi kuwa na izangiya kabu. ⁶ Luki limoti, iwe, ngbingo yi ninu wo mina kalumba, wingyo ka ndabu ya kuso. Widulaga mupumi, wakunga Abaku ninu a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abaku ninu akaina nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu. ⁷ Ngbingo yi ninu mo mina kalumba, makikonitogu kaigilyaga likpumuka limoti bikyo mudongoni

beyo batu nibo bakamibigu Kunzi bakagyo mino. A beyo, mutamanagi kabu a be Kunzi umukana kye banzinaga yakru. ⁸ Makogyonitogu mudongoni abe ibu. Kye kambwa kakunga, Obonu akaiba musasa kunu.»

Obosu ninu kugu wa lisyé
(Luka 11:2-4)

⁹ «Ifunu, makwanana neki kaika kalumbaga be:
<Obosu ninu kugu wa lisyé,
bambanzu basi bibi be,
lino kaku a lotu.

¹⁰ Bungama kaku oduku,
sipananiso kaku igyonosi,
ka litombu mudongoni abe kugu wa lisyé.

¹¹ Tipano masye masi, malili ninu okwononi na ibusu.

¹² Tipilyano lubu kusu,
mudongoni beyo ibusu tupilyago mino batu nibo fikaga no lubu kusu.

¹³ Wakatisonitogu kogwa ka kuboboku,
luki limoti, tibuulyogo ka mumuyoniso.

[Kye bungama, ngu na ibiba a ba kaku, ka benze na benze!
Iyo a beyo.]»

¹⁴ Yeso abikya ndi bata be: «A beyo, kika ni mupilyagatu bomomoni bunye kabu, Obonu ninu kugu wa lisyé amupiyatu ndeke goni ifunu.
¹⁵ Luki limoti, makupilyogi bomomoni, Obonu kamupilyigu ndeke begeyo.»

Mutu ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo

¹⁶ «Ngbingo yi ninu mo mina kanya malili ko ngbingo, makikonitogu misa mundindilo mudongoni abe batu ba kuboboku. Ibu bondindilaga miso beyo kauwonisilo bambanzu basi be boginyini malili ko ngbingo. A lingana, nakamubikya ambe, ibu binisononi kuwa na izangiya kabu.

¹⁷ Luki limoti, iwe, ngbingo yi ninu wo mina kanya malili ko ngbingo, wisukusa misa bingu na wibuma malazi dipupupu ka mu. ¹⁸ Kuwa wa, bambanzu bakibigu be wakakya malili ko ngbingo ko bulya kabu. Luki limoti, ko bulya ka Abaku ninu a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abaku ninu akaina nilo wakagya ko dikidi, ukalyatu.»

Yeso akanzina ka lingama la kugu wa lisyé
(Luka 12:33-34)

¹⁹ «Makikonitogu kapimbya lingama wa ka obili wa. Makagya beyo, bakekedu balyatu na nzuma apata. Batu bo kubaku bakwanana goni kobuna ndabu, bibo. ²⁰ Luki limoti, pimbyogoni lingama kunu kugu wa lisyé. Ku beyo, bakekedu bakalyigu na nzuma kaputiga. Batu bo kubaku bakakwananigu goni kobuna ndabu na kaifo. ²¹ A beyo, pa yi niyo mukumba kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Miso ni tala wa nzuyi
(Luka 11:34-36)

²² «Miso a tala wa nzuyi. Misa kaku kiki no kolobu, nzuyi kaku yasi ika ka bungbanganya. ²³ Luki limoti, miso kaku kidwonoso, nzuyi kaku yasi ika ko biti. Kika neki ni bungbanganya nibo a kuso kaku a abe biti, biti yi niyo ika kuwa yopi kugbe.»

Kagugubyo Kunzi ikani buyi
(Luka 16:13)

²⁴ «Mutu bemoti kakwananigu kagugubya bangama baba. A beyo, amuya bemoti, apa wagogo, ikani igumya ka bemoti, amina wagogo payaya. Makakwananigu kagugubya ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi

(Luka 12:22-31)

²⁵ «Kinili, imi, nakamubikya ambe: Makigbomisonitogu bamu ko bulya obili kunu, iki ko bulya malili ikani luki limwo, iki ka nzuyi kunu ikani ko luki la kimokisyo. A beyo, obili kunu a na izangiya kugbe kakitaga malili, na nzuyi kunu a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁶ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bakegu na pa niyo bobisaga mina masolo. Obonu nino kugu wa lisyε ulyolisagatu! Wina se, ibunu, ma na izangiya yidingi kugbe kakitaga bombu! ²⁷ Wani no akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mu, kosisilo mina masye ma obili kaki?

²⁸ Ko bulya iki yo mo mino kaigbomisa bamu ko bulya botu? Wondoni mbeyi maawa mo tutu bizumuuu, winoni beyo abakago mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. ²⁹ Luki limoti, nakamubikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka ibiba kaki yasi, kimokisyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liawa limoti luga wa nima. ³⁰ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lisyε li nili wa, na bugala badikita ko buku. Ko bulya iki yo kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeeze, se kuwa ibunu bana ma na baya yikefe aaa! ³¹ Makigbomisonitogu neki bamu be: <Talya se iki? Tomwo iki? Ikani timokisyo iki?> ³² A beyo, batu nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi nimo. Obonu nino kugu wa lisyε ibagatu be ma na musasa ma makpamuka mi nimo. ³³ Ibunu, kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi na kabye bungbingbili nibo apaga. Iyi, amumatilyatu makpamuka magogo masi kugu yi. ³⁴ Kinili, makigbomisonitogu neki bamu ko bulya bugala. Bugala ikisilya ni iyi mombukwana-daki yi. Masye masi a na bukpeki-kpeki kaki.»

7

Makokonitogu mukumbu ka batu bagogo

(Luka 6:37-38, 41-42)

¹ «Makokonitogu mukumbu ka mumbanzu, iba Kunzi kamukulyonitogu nimo kunu begeyo. ² A beyo, Kunzi amukulya ndeke mukumbu mudongoni beyo mukulyago mina bengeni. Mudongoni beyo mugyago mino bengeni, Kunzi amumigisilya ndeke ibunu mudongoni begeyo. ³ Ko bulya iki yo wo mina kamina asi okuku aka nino a ko lisa ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴ Wakwanana kabikya mamaku liki be: <Gya mbeyi nanyu okuku ko lisa kaku>, ni ka nilo kaku ka mombukwana-daki yi a na ingbi? ⁵ Mutu wa kuboboku! Winyo mbeyi ingbi niyo a ko lisa kaku. Kumbuso yi, wakwanana kuwa kaina bingbanganya kanyo okuku ko lisa ka mamaku.

⁶ Makumbimbilyonitogu benva makpamuka nimo bapaga Kunzi, kye bakwanana kamuikyonilyo, bamukukaga. Na makumbimbilyonitogu banguya makpamuka kunu ma lisika, kye bakwanana kobunaga na magu bikpwekpwe.»

Nino akungaga, Kunzi apagatu

(Luka 11:9-13)

⁷ «Kungoni, bamupatu. Kisoni, minisanatu nolu. Yiponi holi, bamuhukwilyatu. ⁸ A beyo, mutu wasi nino akungaga, bapagatu. Nino

akisaga, inisanagatu nolu. Na ninɔ ayipaga holi, bahukwilyagatu mupumi.
⁹ Wani nɔ luga kunu akwanana kapá mikaki litalu ni akungini mukati?
¹⁰ Ikani kakunga musi, akwanana liki kapá nzuka? ¹¹ Gutugu beyo mo mino banye yo, luki limoti, mibagatu kapá bomiki kunu makpumuka manzanza. Obonu ninɔ kugu wa lisyé akwanana kapá mutú wasi ninɔ akungaga makpumuka manzanza kakitaga.

¹² Masi nimo mapaga be bamugyilyi, hugyilyoni bengení begeyo. Ikpikaga beyo ka Mutuu ka Musa na ka bakitabu ka bogyalandu.»

Mupumi makpwo
(Luka 13:24)

¹³ «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwo. A beyo, mupumi ma kinda ka bunye a makpu na pisi yi yahú. Na batu budingi babyege ka beyo. ¹⁴ Luki limoti, mupumi ma kinda ka obili wa benze a makpwo, pisi yi a bimbítiti. Nibo bakitaga ka, ba bakede.»

Bibogo sibukuso ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

¹⁵ «Wibuulyonito na bogyalandu ba bongo. Bamudulyogoku mufongoni abe bakondolo, luki limoti, ka mambengi kabu, ba bosukopi.
¹⁶ Mumibaga ndeke pisi ka yigya kabu. Bakapwagigu bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Bakapwagigu goni bumo yanza ka sibukuso so mowo. ¹⁷ Kinili, sibukuso sanza abukutaga bumo yanzanza, niso sanye abukuta bumo yanyenye goni. ¹⁸ Sibukuso sanza kakwananigu kabukuta bumo yanyenye, na sibukuso sanye kakwananigu kabukuta bumo yanzanza. ¹⁹ Sibukuso sasi niso kabukutagigu bumo yanza, bagbitatu, badikita ko buku. ²⁰ A beyo, mumibaga ndeke bogyalandu ba bongo pisi ka yigya kabu.»

Babibya ba lingunu
(Luka 13:25-27)

²¹ «Kegu batu basi nibo bemakaga be: «Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!» bo bogulyo ndeke ka bungama ba kugu wa lisyé. Luki limoti, a ninɔ aka nɔ akagya sipananiso ka Baba ninɔ a kugu wa lisyé. ²² Ka lisyé li nilo, bambanzu budingi bebikyatu ndeke be: «Hebe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzinagigu mbeyi ndi na bogyalandu ko lino kaku? Tanokpumyo mambengi ma bunye, tagya makpumuka mumbanga-mbanga mudingi?» ²³ A beyo, nubikya ndeke binghanganya be: «Imi, nakamumibagu ndi imi gutugu iki yi aka. Tukyoni buwobi na imi, ibunu bagya-manyé!»»

Bibu kugu wa bandabu bayiba
(Luka 6:47-49)

²⁴ «A beyo, mumbanzu ninɔ ukanaga likpumuka kami, anagya beyo ibikyi mino, ika ndeke mufongoni abe mutú wa yimibo ninɔ opika ndi ndabu kaki kugu wa litalu. ²⁵ Ngbingo yi ninɔ mwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Luki limoti, kodukanagu ndi kye bakpo ndi mu bumbe mi kugu wa litalu. ²⁶ Luki limoti, mumbanzu ninɔ ukanaga likpumuka kami ni kegu kagya beyo ibikyi mino, ika ndeke mufongoni abe ngingi. Kye opika ndi ndabu kaki kugu wo mbumi. ²⁷ Ngbingo yi ninɔ mwayi aluka ndi mino, mobo otumogo, muvivi mapu okukwa ndi ka ndabu yi niyo. Kawa wa, ofukana ndi wasi bigbatata.»

²⁸ Niyo Yeso ama ndi mino kanzina beyo, bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kugbe ka inguo ya mutuu kaki. ²⁹ A beyo, mutuu kaki a ndi no ngu ni kegu mud'ongoni abe nimo ka bowonisilo kabu ba mutuu.

8

Yeso ahukusini kebu-kebu (Maliko 1:40-45; Luka 5:12-16)

¹ Ngbingo yi nino Yeso osya ndi mino ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabye bingbooo. ² Kuwa wa, kebu-kebu bemoti akpuḍoku ndi. Obuna moli kambwa kaki, abikya ndi be: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.» ³ Yeso anana ndi kubokuko, avila. Abikya ndi be: «Eee! Noboilyini, ngumana!» Wa aka wa, angumana ndi bingoo. ⁴ Kumbuso yi, Yeso agbityaga ndi be: «Wiminyatu, wakabikyonitogu mambanzu gutugu bemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapa apee mud'ongoni beyo Mutuu ka Musa abikyaga mino, iba mutuu wasi ibi be woukini bi.»

Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda (Luka 7:1-10)

⁵ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kogulya ka guḍu wa Kapelenaumu, ngama ka basuda akpuḍoku ndi, igama na iyi, ⁶ abikya ndi be: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mugya-ligubo kami a bikpwu ka ndabu, nzuyi adikogini bidede.» ⁷ Yeso asikisya ndi be: «Nakodoku kahukuso.» ⁸ Luki limoti, ngama yi nino asikisya ndi be: «Eze, Mombukwono-dosu! Nakokwononigu be wingya ka ndabu kami. Luki limoti, bikyano likpumaka limoti aka, mugya-ligubo kami ahukatu.» ⁹ A beyo, gutugu imi, na goni kusili wa mutuu ka bangama. Natu goni na basuda nibo bikaga kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: «Waga!», aga. Nakabikya wagogo ambe: «Doku!», oduku. Na nakabikya mugya-ligubo kami ambe: «Gya bene!», agya beyo aka yo.»

¹⁰ Ngbingo yi nino Yeso ukana ndi mino likpumaka li nilo, ombomboya kugbe. Ubikya ndi batuu nibo ba ndi kabifya be: «A linguu, nakamubikya ambe, luga ka Bezaleli basi, nakanaminigu ndeke mutuu wa baya yidingi mud'ongoni abe nimo!» ¹¹ Nakamubikya bingbanganya ambe bambanzu budingi bodokuto ndeke katukya ka ingenge na ka Dumbe. Bambanzu bi nibo balyalya ndeke pa imoti na Abalahamu, Isaka na Yakobo ka bungama ba kugu wa liseye. ¹² Luki limoti, nibo bibukuta ndi be bingyi ka Bungama bi nibo, bumbimbo ndeke kunzi ko biti. Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manza.» ¹³ Kumbuso yi, Yeso abikya ndi ngama ka basuda no be: «Wiga ku kaku! Igyonosi ku kaku mud'ongoni beyo baya kaku a mino.» Na ko ngbingo yi nino aka no, mugya-ligubo kaki ahuka ndi.

Yeso uhukusini batuu ba bokolobu budingi (Maliko 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Kumbuso yi, Yeso aga ndi ka ndabu ka Petele. Ku beyo, ogulya ndi, atakanya titaki Petele muko yi wakanga ni animukana budi. ¹⁵ Yeso agwi ndi kubokuko, budi asyo. Kuwa wa, mama no amaga ndi, apunga kagugubyo Yeso.

¹⁶ Niyo bugogo osyo, badulyoku ndi Yeso na bambanzu budingi ba mambengi ma bunye. Yeso okpumya ndi mambengi ma bunye mi nimo na munzina aka, uhukusa ndi batuu basi ba bokolobu. ¹⁷ Agya ndi beyo, kye

itulyani munzina nimo Mombukwono-dosu abikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

«Iyi, ava ndi bupɔ kusu,
abinika buti ba bokolobu kusu.»

Bambanzu bakapa kabye Yeso

18 Niyɔ Yeso amina ambaza ka bambanzu akungulini, ukpamyā ndi babifya kaki be hazabi kusyaku wa ibombu. 19 Kawa wa, muwonisilo bemoti wa mutau akpudoku ndi Yeso, abikya be: «Muwonisilo! Imi, nubifya pa yasi ku winda ndeke mino.» 20 Yeso asikisya ndi be: «Banziyo ba na mabaga, bombu ba na bandabu. Luki limoti, Mika-mumbanzu kegu na pa yakanga na yakimumbiso.» 21 Kumbuso yi, bemoti luga ka babifya kaki abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, isilya mbeyi ngbingo kainda kalumba baba.» 22 Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Iwe, ibyeku! Hasa bamanda, bolumbi bamanda kabu.»

Yeso opomilyini mbumbo yapu (Maliko 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kawa wa, Yeso adaka ndi ka ingbɔlo yidingi, pa imoti na babifya kaki, baga ndi. 24 Ko ngbingo bemoti, mbumbo yapu apunga ndi kovivo kugu wa ibombu. Mubaka a ndi buwobi kotikyo ingbɔlo yidingi. Luki limoti, Yeso a ndi ni ololini bipe. 25 Kawa wa, babifya hisisila ndi kazuzukiso, babikya be: «Tihukusanɔ baka, Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!» 26 Yeso usikisya ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Eze, ma na baya yikedel!» Kawa wa, amaga ndi, apamilya mbumbo na libo la ibombu. Pa aka ndi lingunu biwo. 27 Baluku bo bombombaya ndi kugbe, bimuusa be: «Mutu tino piye mu? Gutugu mbumbo yapu no libo akamukana!»

Yeso uhukusini batu ba mambengi ma bunye baba (Maliko 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nino Yeso hazaba ndi mino, bosila ndi ka Bagelasi*. Ku beyo, batu baba nibo ba ndi na mambengi ma bunye bopupoku ndi ka bekunde, basilya ndi Yeso. Batu bi nibo ba ndi bufiya kugbe, gutugu mumbanzu bemoti aka kikipundagigu ndi kabye ko pisi yi niyo. 29 Bapunga kawa ndi kapamikanaga be: «Miko-Kunzi, nilo kusu na ifunu opukogi buni? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaitulyana?» 30 Ka kpɔlo wa, ambaza mudingi ka banguya a ndi kalyalya. 31 Kawa wa, mambengi ma bunye mo itatanaga ndi na Yeso be: «Kika ni watikpummyini, titikano baka ka ambaza ka banguya nimuna ku.» 32 Yeso abikya ndi be: «Wogoni!» Mambengi ma bunye mi nimo opupo kawa ndi, ogulyo ka banguya. Ko ngbingo bemoti, ambaza wasi ka banguya yi nino okpililoku ndi katukya ka ngupa, idikita ka ibombu bikudumu, olumwaga ndi.

33 Niyɔ bobubulyo ka banguya bina beyo, baga ndi mbangu ka gudu, katambulaga masi nimo igyonosa ndi mo, na nilo usilya ndi batu baba bi nibo ba ndi na mambengi ma bunye bo. 34 Kawa wa, bambanzu basi ba gudu binda ndi ku Yeso a ndi mino. Niyɔ bamina, bitatanaga ndi na iyi be opupi ku kabu.

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4. * 8:28 8:28 Gelasi: A ndi gudu ka batu nibo bagegu Bayuda. A ndi ka bakilometele banda tekebe miso ya Zebu na ya ibombu Genezaleti ikani ya Gallilaya.

9

Yeso ahukusini zegesi
(Maliko 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Yeso adaka ndi ka ingbolo yidingi, azaba bata ibombu, aga ka Kapelenaumu ka gudfu yi nino ikaga ndi mino. ² Ku beyo, badulyoku ndi na zegesi wakanga ka kalagba. Niyu Yeso ina baya ka batu bi nibo, abikya zegesi no be: «Mikami! Wigwi limbengi! Nupilyini bunye kaku.» ³ Kuwa wa, bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti babikya ndi luga kabu be: «Mutu yi nima akatumbwa Kunzi!»

⁴ Luki limoti, Yeso andanga ndi tamanaga kabu. Umuusa kuwa ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino na tamanaga yanye beyo?» ⁵ Iki yo a yopoli kugbe, kabikya be: «Nupilyini bunye kaku», ikani kabikya be: «Wamaga, wakpakyana?» ⁶ Ima, nakapa ambe wiboni binza be Mika-Mumbanzu a no ngu yipilya bunye kunu ka obili.» Kuwa wa, Yeso abikya ndi zegesi no be: «Wamaga! Wawa kalagba kaku, wiga ku kaku.» ⁷ Aluku no amaga ndi, iga ku kaki. ⁸ Ngbingo yi nino bambaza ka bambanzu fina ndi mino beyo, bombombaya ndi kugbe. Babibiso Kunzi nino upa bambanzu inguo yo ngu yi niyi.

Yeso amokini Matayo
(Maliko 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina kakitaga, amina ndi aluku bemoti nino ina ndi be Matayo wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kuwa wa, Yeso abikya ndi be: «Matayo! Ibyeku!» Matayo amaga ndi, apunga kabibya. ¹⁰ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Matayo. Ku beyo, bandombe ba manzanza budingi na batu ba bunye bodoku kaiko, na kalyalya pa imoti na Yeso na babibya kaki. ¹¹ Ngbingo yi nino Bafalisayo fina ndi mino beyo, bumuusa kuwa babibya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manye?» ¹² Niyu Yeso ukana beyo, ubikya be: «Batuu bapupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. ¹³ Windoni bakanyi katamanaga kugu wa isi ya manzina mi nima: «Imi, nakegu kapa be iponi aape, luki limoti, nakapa ambe huminyilyogoni bambanzu kumbu.» A beyo, nakodokugu kaukisa batuu bongbingbil, luki limoti, nibo banye.»

Yeso akanzina ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo
(Maliko 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Kuwa wa, babibya ka Yuani-Mubatizai bakpufooku ndi Yeso, bamuusa be: «Ibusu na Bafalisayo toginyagatu malili ko ngbingo. Ko bulya iki yo babibya kaku bakoginyogigu ibu mino?» ¹⁵ Yeso usikisa ndi be: «Makasima be bawai-daki mombukwono dumo wo vononi bakwanana kalya kumbu ngbingo yi nino ba mbeyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! Luki limoti, ikatu ndeke na lisyu nilo batumbo mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyu li nilo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.

¹⁶ Mumbanzu gutugu bemoti aka kodikogigu inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kaga beyo, panga yambiya anuwatu inzanza, ngala ahumana bata kugbe.

¹⁷ Na bakabungwagigu goni vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta bamanya bayibangbalaga. Bakagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, bambike ulikaga, vinya agbo wasi. Luki limoti, badukogo vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. Kuwa wa, makpamuka nimo masi ibuulyogo binza.»

*Yeso ahukusini muko, abililiso musika
(Maliko 5:21-43; Luka 8:40-56)*

¹⁸ Ngbingo yi nino Yeso a mbeayi ndi mino kanzina aka na bambanzu bi nibo, ngama bemoti adulyoku ndi. Ngama yi nino obuna ndi moli kambwa kaki, abikya be: «Mikami musika yi apunya kosisa limbengi mbiya wanu. Gutugu beyo, dokuno baka, wabisilyo maboku kye inisoni bata na obili.»

¹⁹ Kuwa wa, Yeso amaga ndi, abye ngama no pa imoti na babibya kaki.

²⁰ Ku beyo, a ndi na muka bemoti nino bangu apupaga ndi ka byanga tekebe na biba. Muko yi nino odoku ndi kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki. ²¹ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutugu kutuko kaki aka, nahukatu.» ²² Niyo Yeso ikwe kumbuso, amina ndi muko yi nino, abikya kuwa be: «Mikami, wigwi limbengi! Baya kaku uhukusini.» Wa aka wa, muko yi nino ahuka ndi.

²³ Kumbuso yi, Yeso osila ndi ka ndabu ka ngama yi nino. Ku beyo, utakanya ndi bambanzu ni banimbila mambu ma kukwaku, batu bagogo ni banagama. ²⁴ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Puponi wanu! Musika yi nimo keggu mukwo! Luki limoti, a ka toto!» Ngbingo yi nino bambanzu bukana mina beyo, batiba ndi bikyaaa. ²⁵ Gutugu beyo, bopupa ndi. Kuwa wa, Yeso ogulya ndi ka ndabu ya kuso, agwi musika nino ka kubokoko. Wa aka wa, musika no amaga ndi. ²⁶ Mongoni mi nimo ada ndi kugbe ka mugi masi.

Yeso uhukusini batu bo kolobu ya mamomo baba

²⁷ Ngbingo yi nino Yeso atukya ndi mino wa, batu bo bokolobu ya mamomo baba bapanga ndi kabye. Batu bi nibo ba ndi kapamikanaga be: «Hiii, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kambu!» ²⁸ Ngbingo yi nino Yeso ingyo mina ka ndabu, batu ba bokolobu ya mamomo bi nibo bakpudoku ndi. Umuusa kuwa ndi be: «Matu na baya be nakwananatu kagya likpumuko li nilo?» Basikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu.»

²⁹ Kuwa wa, Yeso avilaga ndi miso, ubikya be: «Igyonosi na ibunu mudongoni beyo baya kunu o mino.» ³⁰ Misa kabu oukwikana ndi. Yeso ugbityaga ndi be: «Wiminyonito, mambanzu gutugu bemoti aka kibonitogu.» ³¹ Luki limoti, ngbingo yi nino aka no bopupa ndi mina wa, bapanga ndi kowowiso mongoni keggu ka Yeso ka mugi mi nimo masi.

Yeso ahukusini bobo

³² Ngbingo yi nino baluku baba bi nibo baga ndi mino, badulyoku ndi Yeso na bobo. Bobo yi nino a ndi ni limbengi la bunye andungulyogini.

³³ Yeso okpumya ndi limbengi la bunye li nilo, bobo apanga kanzina. Bambaza ka bambanzu bombombaya ndi kugbe, babikya be: «Kuso wa mugi masi ma Izaleli, takaninigu ndeke inguo ya likpumuka li nili!» ³⁴ Luki limoti, Bafalisayo babikya ndi be: «Ngama ka mambengi ma bunye no apaga ngu kokpumyo mambengi ma bunye!»

Yeso a no kumbu ka bambanzu

³⁵ Yeso a ndi kolingyo bagudu no giyo yasi, anatiwa ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Anubikyaga bambanzu Mongoni Manza ma Bungama. Anohukusa bokolobu bayasi na bazu ba nzayi dididi.

³⁶ Ngbingo yi nino Yeso ina ndi mina bambaza ka bambanzu, ukwilya ndi kumbu. Ba ndi kaigyogiso, bupini bidapada mudongoni abe bakondolo nibo bakegu na mububulyo. ³⁷ Kuwa wa, ubikya ndi babibya kaki be: «Masolo a mudingi, luki limoti, bagya-ligubo ba bacede. ³⁸ Yeki a beyo,

mubikyoni neki Mombukwona tiko ambe utikiku bagya-ligubo budingi kanyo masolo kaki.»

10

*Yeso na batutumbwa kaki tekebe na baba
(Maliko 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)*

¹ Yeso umaka ndi babibya kaki tekebe na baba. Upá kuwa ndi ngu yikpuma mambengi ma bunye, yihukuso bokolobu bayasi na bupo ba nzayi dididi. ² Mino ka batutumbwa bi ndi nima: mutú wa mambwa ni Simoni (nino bamakaga ndi goni be Petele) na mamaki beyo ka Andilia, Yakobo mika Zebedayo, na mamaki beyo ka Yuani, ³ kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tama, Matayo nino a ndi ndombe wa manzanza, Yakobo mika Alufayo, Tadei, ⁴ Simoni nino a ndi goni bemoti ka lifu ka batú bi nibo ba ndi kakisa kulikanaga, se kuwa Yuda Isikalioti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso utikini batutumbwa tekebe na baba
(Maliko 6:7-13; Luka 9:1-6)*

⁵ Kuwa wa, Yeso utika ndi batutumbwa tekebe na baba bi nibo, upá ndi mutuu be: «Makindonitogu ka batú nibo bakegu Bayuda na makingyonitogu ka bagudu ka Basamalia. ⁶ Luki limoti, windoni ka Bezaleli aka. A beyo, ibu ba mufongoni abe bakondolo nibo bobungogoni ndi. ⁷ Ko pisi, ubikyogoni bambanzu be: «Bungama ba kugu wa liseye atikpudiniku!» ⁸ Huhukusoni batú ba bokolobu, mubililiso bamanda, huhukusoni bakebu-kebu, mokpuma mambengi ma bunye. Bamupá ndi payaya, ibunu, hupóni neki goni bengeni payaya aka. ⁹ Kusó wa fuku kunu makovonitogu gutugu olo aka, ikani buyi, ikani bangweyi baya ligabu lapu. ¹⁰ Makovonitogu bakugba ka ligundu, ikani botu bayiba, ikani bekpaku, ikani mudukpo. A beyo, mugya-ligubo okwononi na malili kaki.

¹¹ Ngbingo yi nino mogulyaga banu mino ka gudu ikani ka mugi mimoti bene, mukisoni mutú nino akwanana kamutilya. Wikoni ku kaki aka kadwe ko ngbingo yi nino mopupa ndeke mino. ¹² Niyo mogulyaga banu mino ka ndabu, uusogoni banu be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!»* ¹³ Kika ni batú ba ndabu yi niyo bamutilyini, maziyo mi nimo asikana wa. Luki limoti, kika ni bakamutilyigu, midukulo kambwa na maziyo mi nimo. ¹⁴ Kika ni bakamutilyigu na bakamumukonigu ka ndabu imoti bene ikani ka gudu, puponi wa, mibumaga libungu la magu kunu. ¹⁵ A linguna, nakamubikya ambe, ka liseye liko ngbanga, batú ba gudu yi nino bigyogyisa ndeke kuge kaukitaga batú ba Sodomu na Gomolo.»

*Babibya bigyogyisatu banu
(Maliko 13:9-13; Luka 21:12-17)*

¹⁶ «Hukononi! Imi, namutiki mufongoni abe bakondolo luga ka bosukopi. Yeki a beyo, wikoni neki bakiminya abe banzuka na bitombiii abe bonzuwo. ¹⁷ Wibuulyonito, kye bambanzu bamulikisagatu ndeke ko bongbongu, bamutina pimbo ka bandabu kabu baya malumba. ¹⁸ Bindagatu ndeke na ibunu kambwa ka bangama ba bewili na kambwa ka bangama bakpukpu ko bulya kami. Kuwa wa, mika ndeke bademu kami kambwa kabu na kambwa ka batú nibo bakegu Bayuda. ¹⁹ Luki limoti, ngbingo yi nino bamusilisaga ndeke mina kambwa kabu, makig-bomisonitogu bamu be tanzina se piye bu? Ikani be tabikya se piye iki?

* **10:12** 10:12 Yuuso ka Bayuda a ndi beyo

Iyo, ko ngbingo yi nino aka no, Kunzi amupatu nibo mabikya. ²⁰ A beyo, kegũ ibunu bo manzina ndeke, luki limoti, Limbengi ka Obonu lo anzinaga ndeke kuso kunu.

²¹ Ko ngbingo yi nino, mumbanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwaku, baba agya mikaki begeyo. Bomiki buitilya ndeke babukuta kabu, bumwisiso. ²² Bambanzu basi bamumuya ndeke ko bulya lino kami. Luki limoti, mutũ yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatu na muhukuso. ²³ Bakamugyagya ndeke ka gudũ bemoti bene, mapikita ka nino wago. A linguu, nakamubikya ambe, makamagu kolingyo giyo yasi ya Izaleli ni Mika-Mumbanzu kanodukugu.

²⁴ Miki wa ikolo kakitagigu muwonisilo kaki. Na musunzu kakitagigu mombukwana-daki. ²⁵ Okwononi miki wa ikolo iki mudongoni abe muwonisilo kaki, bosunzu abe mombukwana-daki. Kika mbeyi ni bamokini ngama wa livanza be Belizebuli, angenengene kuwa batũ ba livanza la ndabu kaki aka!»

*Nino okwononi kabanga
(Luka 12:2-9)*

²⁶ «Yeki a beyo, makubongonitogu bambanzu. A beyo, masi nimo a makisuma, inisanatu ka bungbanganya, masi nimo a ko dikidi, imibisikosatu ndeke. ²⁷ Masi nimo nakamubikya ko biti, bikyoni ka bungbanganya. Masi nimo bakamubikya ka bepisi-pisi, kuwoni ndeke ka bakugbondo. ²⁸ Makubongonitogu batũ nibo bakwanana kamwo nzũyi aka ni bakomwigũ limbengi. Luki limoti, mubongoni Kunzi nino akwanana iyi kamwo nzũyi na limbengi pa imoti ko buku ba benze na benze. ²⁹⁻³¹ Ambe, bakugabagigu mbeyi bakyo kyodũ baba ka ambuma bemoti aka? Luki limoti, gutugu bemoti kabu kakwananigu kogwoku wasi ni Obonu kopagu. Makubongonitogu, ibunu, ma na izangiya kaukitaga bakyo kyodũ budingi! Gutugu tukatu ta bamũ kunu aka, Kunzi iba isabu yi yasi.

³² Mutũ wasi kebinikyana kambwa ka bambanzu, imi, nabinikyana ndeke begeyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyẽ. ³³ Luki limoti, mumbanzu kemanganya ko misa ka bambanzu, imi, namanganya ndeke begeyo ko misa ka Baba nino a kugu wa lisyẽ.»

*Yeso akabikya be bambanzu bigbanagatu
(Luka 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ «Makosimonitogu be nodoku ndi kapá maziyo ka obili. Nakodokugu kapá maziyo, luki limoti nodoku ndi kaudwonosa bambanzu luga kabu.

³⁵ A beyo, nodoku ndi kagbonoso miki na abaki, kagbonosa musika na amaki, kagbonosa muzoyoyo na titaki. ³⁶ Bomuyonisa ka mumbanzu bopupaga ndeke ka ndabu kaki aka.

³⁷ Mutũ wasi nino apaga abaki ikani amaki kekitaga imi, iyi, kokwononigu kebibya. Nino apaga mikaki muluku yi ikani nino musika yi kekitaga imi, kokwononigu goni kebibya. ³⁸ Mutũ nino kanobinikigu musalaba kaki kebibya, kakwananigu kaika mubifya kami. ³⁹ A beyo, mumbanzu kapa kahukuso obili kaki, abungusatu. Luki limoti, nino abunguso ko bulya kami, inisanatu ndeke bata na iyi.»

*Bambanzu nibo bakamutilya, baketilya imi bikpe
(Maliko 9:41)*

⁴⁰ «Kika ni mumbanzu amutilyini, etilyi imi. Nino etilyi, atilyi nino etikoku ndi. ⁴¹ Kika ni mumbanzu atilyini mugyalandu kye a mugyalandu,

18 A beyo, niyo Yuani odoku ndi, kalyalyagigu ndi ikani komwo luki. Bambanzu bapunga ndi kabikya be: «A na limbengi la bunye.» 19 Niyo kuwa Mika-mumbanzu odoku, analyalya, anomwo, bapunga ndi kabikya be: «Mundoni aluku wa musasa yi nimuna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batu ba bunye!» Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nimo agyaga ndi.»

*Yeso akanzina ko bulya bagudfu nibo amayaga kabinikyana
(Luka 10:13-15)*

20 Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaunyakilya batu ba bagudfu nibo agya ndi mina makpumuka mumbanga-mbanga mudingi. A beyo, ibu batu bi nibo bakesu ndi kapa kayikoso obili kabu. Kuwa wa, apunga ndi kautiwa be: 21 «Kumbu kaku, gudfu wa Kolazini! Kumbu kaku gudfu wa Betesaida! Makpumuka mumbanga-mbanga nimo igyonosa ndi ku kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba katukya ka bundeli, batu bi bowonisiloni ndi kumbu kabu, bimokisya botu baya lilebu, bibubisa nzayi na libu bitu, boikono. 22 Kinili, imi, nakamubikya ambe ka lisyé liko ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndeke yapu kugbe kaukitaga batu ba Tilo na nibo ba Sidona!

23 Se kuwa ibunu batu ba Kapelenaumu, makasima be Kunzi amudokisatu banu kadwe kugu wa lisyé? Makotomononitogu gutugu iki yi ikede aka! Amusisa ndeke kadwe ka babili. A beyo, makpumuka mumbanga-mbanga nimo igyonosa ndi ku kaku, kigyonosa ndi ka Sodomu, iba gudfu yi nino atu mbeyi bata aka kadwe na lisyé li nili. 24 Kinili, imi, nakamubikya ambe ka lisyé liko ngbanga, yigyogyisa ya Sodomu kikigu ndeke yapu kugbe kakitaga niyo kaku!»

*Yeso akamibikoso Abaki
(Luka 10:21-22)*

25 Ko ngbingo yi nino, Yeso abikya ndi be: «Baba ooo, Mombukwana masi nimo a kugu wa lisyé na nimo kunu ka litombu, nubibisini kye uwonisiloni batu nibo bakibigu luki makpumuka mumbanga-mbanga nimo usumilya ndi batu ba yimibo na nibo ba akili. 26 Iyo Ba, a beyo kye wabailya ndi beyo.

27 Baba epóni makpumuka masi. Gutugu mutu bemoti kamibigu Miki kiki asi Baba aka, na gutugu mumbanzu bemoti aka kibigu be Baba ni wani kiki asi Miki aka, na se kuwa nibo Miki akapa kaumbiso.

28 Doniku ku kami! Ibonu basi nibo ma bakupo na likumbogi liti, imi, namumumbisatu. 29 Wikoni bakitulya kabinika likumbogi na kabye mutuu kami. A beyo, imi, na wotombii na na limbengi la kisiso. Namuyukumisatu. 30 Likumbogi kami a lanza na buti bi a bipoli.»

12

*Yeso ni Mombukwana Lisyé la kimumbiso
(Maliko 2:23-28; Luka 6:1-5)*

1 Kumbuso wo ngbinga mukede, Yeso a ndi kakitaga ka fotiko baya nganu ka Lisyé la kimumbiso. Babibya kaki bimukana ndi nza, bapunga kuwa kakogo bekaza baya nganu, banalya. 2 Niyo Bafalisayo fina beyo, babikya Yeso be: «Wina! Babibya kaku bakagya likpumuka nilo bapakya kagya ka Lisyé la kimumbiso!» 3 Luki limoti, Yeso usikisya ndi be: «Ambe, makonotongulogigu ndi ibunu likpumuka nilo ngama Daudi agya ndi, ngbingo yi nino bimukana ndi mino nza pa imoti na bawai-daki? 4 Ingya ndi ka Ndadu ko Kunzi pa imoti na bawai-daki, balya ndi mukati nino ba

ndi ni bapini Kunzi. Wina se, mutuu kakpamyagu ndi be balyagi kiki ni bokumu aka.

⁵ Ambe, makanotongulogigu ndi goni ka mutuu ka Musa? Masye ma kimumbiso, bokumu ni bo bagyaga ligubo ka Nda bu ko Kunzi, bakpakyana kunzi wa mutuu. I bu bakikogigu kaiba be bagyaga bunye! ⁶ Luki limoti, nakamubikya ambe, wanu atu na mboku wa izangiya kakitaga Nda bu ko Kunzi! ⁷ I bu nu, makibo bi ka lingu nu isi ya M obiso Motu mi nima: «Imi, nakegu kapa be iponi a pe pe, luki limoti, huminyilyogoni bambanzu kumbu.» makakwananigu bi kaumakya batu ni bo bakogyigu bunye ka mukombu. ⁸ A beyo, Mika-mumbanzu no a Mombukwana Lisy e la kimumbiso.»

*Yeso ahukusini mumbanzu wa kubokuko kukwo
(Maliko 3:1-6; Luka 6:6-11)*

⁹ Kuwa wa, Yeso atukya ndi ka pa yi niyo, ogulya ndi ka nda bu ya malumba ka Bayuda. ¹⁰ Ku beyo, a ndi na mut u bemoti wa kubokuko kukwo. Bambanzu bemoti-bemoti ni bo ba ndi goni ku beyo ba ndi kapa kasungulya Yeso. Kuwa wa, bamuusa ndi be: «Mutuu atikpamyagatu be tahukusi mumbanzu ka Lisy e la kimumbiso?» ¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Kika ni bemoti kunu a na kondolo bemoti aka, kondolo yi nino ogwa ka libye ka Lisy e la kimumbiso, kanyugu ka lisy e li nilo aka lo? ¹² Eee! A beyo, mumbanzu no a na izangiya kugbe kakitaga kondolo! Yeki a beyo, mutuu akatikpamy a be tiki tanagyaga bunza ka Lisy e la kimumbiso.» ¹³ Kuwa wa, Yeso abikya ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko kwi nikwo ita ndi mudongoni abe kwagogo. ¹⁴ Bafalisayo bamumukana ndi, baga kagya dikidi kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Yeso ni mugya-ligubo nino Kunzi apunaga ndi

¹⁵ Niyo Yeso ukana be Bafalisayo bogoni kagyilya dikidi, opupa ndi wa. Bambaza bakpukpu ka bambanzu babibya ndi. Uhukusa ndi batu ba bokolobu basi. ¹⁶ Ugbityaga ndi bikpokpokpo be bakanyonitogu mugongu kunzi. ¹⁷ Igyonosa ndi beyo kye itulyani likpumuka nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Isaya be:

¹⁸ «Muminoni mugya-ligubo kami, nino napunaga ndi, a mikami mpaka. Napaga kugbe.

Nobisa ndeke Limbengi kami kugu kaki.

Ufikyaga ndeke mababa ka bambanzu likpumuka kami longbingbili.

¹⁹ Kasaanigu ndeke na bambanzu ikani kamakya ipumbu.

Na bakukanigu ndeke liyu kaki ko bopisi.

²⁰ Kobunigu ndeke ligugu nilo liyiga, kolimigu ndeke itambi niyo akofunguwo.

Agyaga ndeke beyo,

kadwe ku kwa ku bungbingbili inisa ndeke mina ka bapa bayasi.

²¹ Mababa obisa ndeke mutamanagi kabu ko lino kaki.»

*Babikyini Yeso be akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Maliko 3:20-30; Luka 11:14-23)*

²² Kuwa wa, hadulyoku ndi Yeso na mut u nino a ndi na limbengi la bunye, no kolobu ya mamomo, a ndi goni bo bo. Yeso ahukusa ndi, apunga ndi kanzina na kaina. ²³ Bambaza ka bambanzu basi bombombaya ndi kugbe. I bu aka ndi be: «Kegu mbe yi Mika ngama Daudi mu?»

²⁴ Ngbingo yi nino Bafalisayo bukana mina beyo, babikya ndi be: «Aluku

yi nimu akokpumya mambengi ma banye ko ngu ka Belizebuli, ngama ka bomuyoniso!»

²⁵ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya kuwa ndi be: «Livananza la bungama bumoti kapunga kaigbanana luga yi, iba bungama bi nibo osyini. Bambanzu ba gudfu bemoti ikani ndabu yimoti bakigbanana, gudfu yi nino ikani ndabu yi niyo omisikanatu. ²⁶ Kika ni Abili akakpumya Abili-daki, akaibumoniso iyi mombukwana-daki yi bikpe. Bungama kaki akwanana kuwa kaidukulaga kaamaga liki? ²⁷ Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma banye no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kuwa ibu kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwanadonu bi bo mika ndeke bazozu. ²⁸ A beyo, imi nakokpumya mambengi ma banye no ngu ya Limbengi ko Kunzi. Niyo akowonisilo be Bungama ko Kunzi odunuku luga kunu.

²⁹ Kegū na mumbanzu nino akwanana kogulya ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanakondigu mbeyi. Luki limoti, kika se kuwa ni akondini, akwanana kagya beyo! ³⁰ Mutu nino kegū pa imoti na imi, a mumuyoniso kami. Mutu nino kegū kamumula pa imoti na imi, a komisyo. ³¹ Kinili nakamubikya ambe, bakwananatu kaupilya bambanzu banye, na masikoni masi nino basikaga Kunzi. Luki limoti, bakakwananiga ndeke kapilya mumbanzu nino asiki Limbengi-Lotu. ³² Mutu wasi nino akanzina yanyenye ko bulya ko Mika-mumbanzu, inisatu na mupilya. Luki limoti, nino anzinaga yanyenye ko bulya Limbengi-Lotu, bakapilyigu ndeke ka obili yi nimu ikani ka nino akodoku.»

Bibogo sibukuso ko bumoyi

(Luka 6:43-45)

³³ «Kika ni sibukuso a sanza, bumoyi ika yanza gonu. Kika ni a sanye, bumoyi ika begeyo. A beyo, bibaga sibukuso ko bumoyi. ³⁴ Livananza ka banzuka! Makwanana piye kabikya makpumuka manzanza liki, ni ma banye? A beyo, munoku opupisaga nimo ikaga mutumo ka limbengi ka mumbanzu! ³⁵ Mutu wanza agyaga makpumuka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye opupisaga makpumuka manyenye nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. ³⁶ Nakamubikya bingbanganya ambe, ka lisyē liko mukombu, bambanzu batumbulaga ndeke makpumuka ma payaya masi nimo opupaga ndi ka noku kabu. ³⁷ A beyo, muhukuso ikani kukwaku kaku inisana ndeke kabyenene na munzina kaku.»

Bambanzu bakakunga Yeso be ugilyi likpumuka limbanga

(Maliko 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Kuwa wa, bemoti-bemoti luga ka Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu, babikya ndi Yeso be: «Muwonisilo! Takapa be tiwoniso likingyosi.»

³⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ibunu batu ba lisyē li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga be bamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makinigu ndeke bata likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona. ⁴⁰ Begeyo, Yona agya ndi mino masye masaa, biti na lisyē ka mama ka musu mudingi, Mika-Mumbanzu agya ndeke iyi masye masaa begeyo, biti na lisyē ka mbuku. ⁴¹ Ka lisyē liko ngbanga, batu ba Ninawe bamanana ndeke ka mudongo bigwo kausungulya batu ba lisyē li nili! Kye bagomosyanatu ndi ibu obili kabu ngbingo yi nino bamakana ndi mino Yona. Wina se wanu a na mutū mudingi kakitaga Yona!

⁴² Ka lisyē liko ngbanga, ngama muko yi nino otukyoku ndi byi ka gudfu wa Siba kodoku kaukana munzina ma yimibo ka ngama Solomono amaga

ndeke kambwa ka batu ba lisyε li nili kausungulya! Winoni sε, wanu, a na mutu mudingi kakitaga Solomono.»

Limbengi la bunye amigilyini mumbanzu
(Luka 11:24-26)

⁴³ «Limbengi la bunye kapupa mumbanzu, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu, ⁴⁴ ilu aka be: «Nakaiga ka ndabu kami, ku nopupiku bi mino.» Niyo iga bata, atakanya bikpo, yikpaga bingu na yibungusya binza. ⁴⁵ Aga kuwa kava mambengi ma bunye magogo madiya na ika nimo manyenye kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. Jbili ka mutu yi nino ika kuwa wanye kakitaga wa a ndi mino kambwa. Ika ndeke mudongoni beyo ka batu ba livanza lanyε li nili.»

Ba iki bo ba bamamaki Yeso?
(Maliko 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi bata mina kanzina aka na bambaza ka bambanzu bi nibo, amaki na bamamaki ba ndi bakamagaga kunzi. Ibu, ba ndi kapa kanzina na iyi. ⁴⁷ Mutu bemoti abikya kuwa ndi be: «Wikwe! Amaku na bamamaku ba bakamagaga kunzi. Bakapa kanzina na iwe.» ⁴⁸ Yeso asikisya ndi aluku no be: «Mama ni wani? Bomika-mama ni ba iki?» ⁴⁹ Kumbuso yi, uwanyu ndi babibya kaki na kubokuko, abikya be: «Huminoni! Mama na bomika-mama niba! ⁵⁰ A beyo, mutu wasi nino agyaga sipananiso ka Baba nino a kugu wa lisyε, iyi ni mama, mika-mama muluku yi ikani musali kami.»

13

Lizuni ka mukukuna
(Maliko 4:1-9; Luka 8:4-8)

¹ Ka lisyε li nilo, Yeso opupa ndi ka ndabu, ikoku ndi ka kpole wo liba lidingi. ² Ku beyo, bambaza bakpukpu kugbe ka bambanzu bakungula ndi bikululu. Kinili, adaka ndi, ika ka ingbolo yidingi. Bambaza bi nibo basikana ndi bakamanana kubi.

³ Kuwa wa, Yeso unzinilya ndi makpumuka mudingi bindi pisi ka mozuni. Iyi aka ndi na ibu be: «Lisyε limoti, aluku bemoti inda ndi kakuna mupunga. ⁴ Niyo a ndi kakuna beyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masolo magogo anyukaga ndi ka pa ya nyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Nimo, abaka ndi bigala-gala litombu kegu ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masolo magogo anyukaga ndi ko kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kopingigu. ⁸ Luki limoti, nimo anyukaga ndi ka litombu la dabo, abukata biyuyuyu. Litino limoti abukutaga ndi bumo miya, lagogo batekebe madiya na lagogo bata batekebe basaa.» ⁹ Yeso opipila kuwa ndi be: «Nino a na motili, ukanito!»

Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino na mozuni?
(Maliko 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰ Kuwa wa, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Ko bulya iki yo wo mina kaunzinilya bambanzu bi niba na mozuni aka?» ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumbisatu ibunu bodikidi baya Bungama ba kugu wa lisyε. Luki limoti, kegu beyo ka batu bagogo. ¹² A beyo, mumbanzu nino a no luki, bamatilyata bata, ika kuwa na imu makpu. Luki limoti, mutu yi

nino kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. ¹³ Kinili, imi, nunzinyaga na mozuni.

Gutugu bakika kaanda, bakinigu,

Gutugu bakika kaukana, bakukani ikani bakotombisyigu.

¹⁴ Itulyana kuwa ndi kugu kabu likpumuka nilo mugyalandu Isaya abikya ndi be:

Mikatu kaukana binza, luki limoti makotombisyigu.

Mikatu kaanda binza, luki limoti makinigu.

¹⁵ A beyo, mambengi ka batu nibana
a kuwa muti.

Bidulogoni ndi motili,
babuwa miso,

kye misa kabu kinonitogu,
motili kabu kukononitogu,
mambengi kabu kotombisyonitogu
bekye bakemigilyonitogu, nuhukuso.

¹⁶ Luki limoti, igyagya ku kunu, kye misa kunu akaina na motili kunu akaukana. ¹⁷ A linguna, nakamubikya ambe, bogyalandu bakpu na batu bongbingbili ba ndi na musasa kaina makpumuka mumbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti bakinagu ndi. Ba ndi goni na musasa kaukana nimana makaukana ma, luki limoti bakukanagu ndi.»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna

(Maliko 4:13-20; Luka 8:11-15)

¹⁸ «Hukononi neki isi ya lizuni ka mukukuna. ¹⁹ Masolo nimo anyukaga ndi ka kpolo wo pisi, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka la Bungama ko Kunzi, luki limoti, ni kobinikyonigu. Mumuyoniso odoku, anyogo masi nimo ikuna ndi ka limbengi kaki.

²⁰ Masolo nimo anyukaga ndi ka pa ya ngyenge niyo kegu ndi na litomba lakpu, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi bikwa, ogwi na magyagya. ²¹ Luki limoti, ni likpumuka li nilo kegu no lyo kuso kaki, ogwi ko ngbinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, batukya bikwa ka baya.

²² Masolo mi nimo anyukaga ndi lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi, luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili na musasa ma lingama, akandaga Likpumuka li nilo kuso kaki bukpeki-kpeki ni kopigu bumo.

²³ Na nimo anyukaga ndi ka pa ya idobo a likingyosi ka mutu yi nino ukanaga Likpumuka ko Kunzi, abinikyana. Likpumuka li nilo abukuta bumo ka obili kaki. Mumbanzu bemoti ika no bumo miya, wagogo batekebe madfiya, wagogo bata batekebe basaa.»

Yeso akatwa lizuni kugu wa tonito tanye

²⁴ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo nili: «Tokingyoso Bungama ba kugu wa lisyé na mutu bemoti nino akuna ndi masolo manza ko tiko kaki. ²⁵ Biti yimoti, ngbingo yi nino bambanzu basi ba ndi mina ka batoto, mumuyoniso kaki odoku ndi bipela kakuna tonito tanye ka mupunga, aga ndi iyi. ²⁶ Niyo mupunga abaka, abukuta, tonito tanye ti nito inisana ndi goni.

²⁷ Bosunzu ka mombukwano tiko, bodoku ndi kamuusa be: «Mombukwono-dosu, wakakanagu mbeyi ndi asi masolo manza aka ko tiko kaku? Tonito tanye ti niti apunya kuwa tu yani?»

²⁸ Usikisya ndi be: «Mumuyoniso no ogyi bi beyo.» Bosunzu bamuusa ndi be: «Wapatu be taga kanyogo?»

²⁹ Iyi aka ndi na ifu be: «Kali! Makinda kanyogo, yagogo manyogotu goni mupanga nino ko tiko. ³⁰ Wosoni masi angati pa imoti kadwe ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nino, nubikya banu bagya-ligubo be: Nyogoni mbeyi tonito tanye, makandaga ka begbi kye babusi. Kumbuso yi, mamamula mupanga ka basa ya masolo kami.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo likede
(Maliko 4:30-34; Luka 13:18-21)

³¹ Yeso utwilya ndi bata lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisye a abe libumo likede nilo muti bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. ³² Gutugu beyo a ndi mina likede yo kakitaga bumo yagogo yasi, luki limoti, niyo abaka, opinga kuwa kakitaga malili masi mo tiko. Iita sibukaso sidingi, bombu bodoku ndi kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukaso niso ofulisago mukati
(Luka 13:20-21)

³³ Yeso utwilya bata ndi lizuni lagogo be: «Bungama ba kugu wa lisye a mufongoni abe sibukaso niso ofulisaga mukati. Muko bemoti ava ndi, opula ka bambike bayisaa baya fufu kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai.»

³⁴ Yeso unzinilyaga ndi bambaza ka bambanzu makpumuka masi mi nimo ka mozuni aka. Na kegu ndi na likpumuka nilo ubikyaga ndi ni kotwiga lizuni.

³⁵ A beyo, igyonosa ndi beyo kye itulyani nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu be:
«Nanzinaga ndeke pisi ka mozuni.
Natumbulaga ndeke bingbanganya makpumuka nimo isuma ndi katukya ka mupanganagi ma obili.»

Yeso akatumbulaga isi ya lizuni la tonito tanye

³⁶ Kumbuso yi, Yeso usa ndi bambaza ka bambanzu, ogulya ndi ka ndabu. Babibya kaki bodoku ndi kabikya be: «Titumbulyaga isi ya lizuni la tonito tanye nito a ndi ko tiko.»

³⁷ Yeso usikisya ndi be: «Nino akunaga masolo manza ni Mika-Mumbanzu. ³⁸ Tiko ni obili. Masolo manza ni bambanzu nibo ka bungama ko Kunzi. Na tonito tanye ni bambanzu nibo bukananaga na Mumuyoniso. ³⁹ Aluku nino odoku ndi kakuna tonito tanye ni mumuyoniso. Buulya masolo ni mulibo ma obili. Na bagya-ligubo ni bamalaika. ⁴⁰ Beyo banyogo mino tonito tanye badikita ko buku, ika ndeke mufongoni begeyo ka mulibo ma obili.»

⁴¹ Mika-Mumbanzu utika ndeke bamalaika kaki, kautumba ka bungama kaki batu basi nibo bumakyaga bengeri ka bunye na basi nibo bagyaga bunye. ⁴² Budikita ndeke ko fulu wo buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu. ⁴³ Ko ngbingo yi nino, batu bongbingbili bika ndeke biwenge-wenge abe moni ka bungama ka Ababu. Nino a na motili, ukanito!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la izangiya nilo isuma ndi

⁴⁴ «Bungama ba kugu wa lisye a mufongoni abe luki la izangiya nilo isuma ndi ko tiko. Niyo muti bemoti ina ndi, asuma bata. Ogwa ndi

magyagya kugbe, inda kagaba makpumuuka kaki masi bingbufu, oluwa tiko yi niyo.

⁴⁵ Bungama ba kugu wa lisyε a bata mudongoni abε ambula bemoti ninε akisaga ndi koluwo sanga yanzanza. ⁴⁶ Ngbingo yi ninε ina ndi mino musanga ma ligabu lapu kugbe, inda ndi kagaba makpumuuka kaki masi, odoku ndi koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya banyo bosu

⁴⁷ «Bungama ba kugu wa lisyε a bata mudongoni abε moyo nimε bodinga ndi ko liba lidingi. Moyo mi nimε ugwi mobi ma bosu masi. ⁴⁸ Niyo otiwo, bodudula kuwa ndi kubi. Banyo bosu bikanana ndi kamumula bosu banzanza ka bengbolε. Luki limoti, fumbimba ndi niβε banyenyε.

⁴⁹ Ika ndeke mudongoni begeyo ka mulibo ma βbili. Bamalaika bodoku ndeke kaugbanana batu banye na niβε bongbingbili. ⁵⁰ Niβε banye, budikitaga ndeke ko fulu wo buku. Na ku beyo, bagamana ndeke na bilya manzu bikyalu-kyalu.»

Mutu mambiya na nimε mandeli

⁵¹ Yeso umuusa kuwa ndi babibya kaki be: «Ambe, mukonito binza makpumuuka masi nimε namubikiyi?» Iβu aka ndi be: «Iyo.»

⁵² Kumbuso yi, ubikyoku ndi be: «Kinili, muwonisilo wa mutu wasi ninε bawonisilo likpumuuka la Bungama ba kugu wa lisyε, a mudongoni abε mombukwana ndabu. Mombukwana ndabu yi ninε anyogo ka lingama kaki makpumuuka mambiya na nimε mandeli.»

Batu ba Nazaleti bakegu kabinikyana Yeso (Maliko 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Niyo Yeso ama ndi katwaga mozuni mi nimε, atakya ndi wa. ⁵⁴ Aga ndi ka Nazaleti ku opinga ndi mino. Ku beyo, apunga ndi kapα mutu ka ndabu ya malumba ka Bayuda.

Noku udika ndi bambanzu bidε, banimuusa be: «Wani nε apα yimibo no ngu yigy makpumuuka mumbanga-mbanga benε? ⁵⁵ Ambe, kegu mbeyi nika musemala mu? Kegu amaki ni Malia? Kegu mbeyi bamamaki ni Yakobε, Yezεfu, Simoni na Yuda? ⁵⁶ Takikogigu mbeyi na basali kaki basi pa imoti wanu? Wani nε apα kuwa yimibo no ngu niyo?» ⁵⁷ Kinili bakakwananagu ndi kabinikyana.

Luki limoti, Yeso ubikya ndi be: «Mugyalandu a na ibiba pa yasi, luki limoti, kegu nolu ka mugi nimε ibukato mino ikani ka livanza kaki.»

⁵⁸ Kinili, Yeso kagyagu ndi bata makpumuuka mumbanga-mbanga mudingi ku beyo, kye batu bi niβε bakegu ndi kabinikyana.

14

Kukwaku ka Yuani-Mubatizai (Maliko 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Ko ngbingo yi ninε, Elodi ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ukana ndi mongoni ka Yeso. ² Ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: «Mutu yi nimε ni Yuani-Mubatizai! Opuhiniku ka babili! Kinili, a kuwa no ngu kagya makpumuuka mumbanga-mbanga.»

³ A beyo, Elodi a ndi ni agwisisini Yuani, akondisiso, badikita ka boloko. Elodi aya ndi beyo, ko bulya ka muka bemoti ninε ina ndi be Elodia. Iyi Elodia a ndi muka mamaki Yuani ninε ina ndi be Filipi. ⁴ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi bingbanganya be: «Kakwananigu kava Elodia.»

⁵ Kūwa wa, Elodi a ndi kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a ndi kaubanga bambanzu. Bambanzu basi baminaga ndi Yuani be a mugyalandu.

⁶ Wina se, a ndi lisyε lo dumo mutomosa yibukata ka ngama Elodi. Mika Elodia nino musika yi obina ndi kambwa ka batu nibo bumaka ndi wa. Miki no ako ndi Elodi limbengi bikya, ⁷ kinili, Elodi apa ndi agame pisi ka silika be: «Nupatu luki lasi nilo wekunga.» ⁸ Kūwa wa, musika no inda ndi kamuusa amaki. Niyo amaki atiwa, inda kūwa kabikya Elodi be: «Ipoku, wa aka wanu, mu ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ⁹ Ngama alya ndi kumbu kugbe. Luki limoti, kakwananaga ndi bata kakya ko bulya silika nino ako ndi kambwa ka batu nibo umaka ndi ko dumo wa. ¹⁰ Atika ndi kakoku Yuani-Mubatizai mu ku ka ndaba ya boloko.

¹¹ Kūwa wa, bodoku nomu ka papi, bapa ndi musika yi nino. Iyi, amindilya ndi na imu amaki.

¹² Kumbuso yi, babifya ka Yuani bodoku ndi kava manda kaki, бага kolumbo. Binda kūwa ndi katumbulyaga Yeso mongoni mi nimo.

Yeso uolyoyisini bambanzu belofu kubukumuti

(Maliko 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

¹³ Ngbingo yi nino Yeso ukana ndi mina mongoni mi nimo, atukya ndi wa mukaka ka ingbolo yidingi. Inda ndi bikedε ka pa niyo mumbanzu kugu ndi mino. Luki limoti, wa bambanzu bukana mina beyo, batukya ndi ka bagadu na maga, binda kabye. ¹⁴ Ngbingo yi nino Yeso olya ndi mina ka ingbolo, umina ndi bambanzu budingi kugbe, ukwilya kumbu. Luga kabu, uhukusa ndi batu nibo ba ndi na bokolobu.

¹⁵ Niyo bngogo osyo, babifya bakpudoku ndi, babikya ndi be: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini. Yeki a beyo, ukpamya bambanzu niba бага ko giyo kailuulyo luki lilya.»

¹⁶ Luki limoti, Yeso usikisa ndi be: «Kokwononigu be бага ku. Hupono ni ifunu aka bamombukwono-donu bi malili.»

¹⁷ Ibu, babikya ndi be: «Wanu, ifusu ta na mukati kubukumuti aka na bosu baba.» ¹⁸ Yeso abikya kūwa ndi be: «Ipóniku wanu.»

¹⁹ Kumbuso yi, ukpamya ndi bambanzu kaikonono ka tonito. Ava ndi mukati kubukumuti na bosu baba bi nibo, atumba miso kugu wa lisyε, abibisa Kunzi. Obunanaga ndi mukati mi nimo, upaga babifya kaki. Ibu, bugbananilyaga ndi bambanzu. ²⁰ Ibu basi balyalya ndi na bikutogo bikpekedε-kpekedε. Kumbuso yi, babifya bamumula ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otumo mumbi tekebe na mifa. ²¹ Batu nibo balyalya ndi ba ndi banda baluku belofu kubukumuti ni bakutongigu boko na bomiki.

Yeso akakpakyana kugu wo libo

(Maliko 6:45-52; Yuani 6:15-21)

²² Kumbusa wa niyo, Yeso ukpamya ndi babifya kaki be badaki ka ingbolo yidingi, utakanyi kusyaku wa ibombu. Ko ngbingo yi nino, iyi asikana ndi kaupā bambanzu ligundu. ²³ Niyo upā bambanzu ligundu, adaka ndi bikedε ka ngupa kalumba. Niyo biti osyo, Yeso a bata ndi ku kwa ku mukaka. ²⁴ Ingbolo yi niyo a kūwa ndi ni itundulini ka limbengi lo libo. Mubaka a ndi koyungo biyongo-yongo. Na muvivi a ndi kakpingbaga. ²⁵ Ko mbolugo, Yeso inda ndi misa ku babifya kaki ba ndi mino ni anakpakyana kugu wo libo bipapapa. ²⁶ Niyo babifya bamina ndi kakpakyana kugu wo libo beyo, babanga ndi kugbe. Babikya ndi be: «Abili mu!» Bapanga ndi kakugwaga na kubangaka.

²⁷ Luki limoti, ko ngbingo yi nino aka no, Yeso ufikya ndi be: «Wigwini mambengi, imi no! Makobongonitogu.» ²⁸ Petele asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu! Kiko linguu be iwe no, ikpamya nindi ku wo mino ni nanakpakyana goni kugu wo libo.» ²⁹ Yeso aka ndi na iyi be: «Dokuno.»

Kuwa wa, Petele osya ndi ka ingbolo, apunga ndi karpakyana kugu wo libo bipapapa kainda misa ku Yeso a ndi mino. ³⁰ Luki limoti, ngbingo yi nino ino mino muvivi mapu, abanga, apunga ndi kolindo. Apamkana ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, ihukusano baka!»

³¹ Wa aka wa, Yeso ananilya ndi kabokoko, agwi. Kuwa wa, abikya ndi be: «Eze, wa mutu wa baya yiked! Ko bulya iki yo wo bi mino na botumo?» ³² Niyo badfaka ndi ibu basi baba ka ingbolo, muvivi mi nimo osya ndi. ³³ Kuwa wa, babifya nibo ba ndi ka ingbolo bobuna ndi moli kambwa ka Yeso, babikya be: «A linguu, wa Miko Kunzi!»

*Yeso uhukusini batu ba bokolobu ka Genezaleti
(Maliko 6:53-56)*

³⁴ Niyo Yeso na babifya kaki bazaba ndi, bosila kuwa ndi ka iwili ya Genezaleti. ³⁵ Batu ba ku beyo bamiba ndi Yeso. Bapunga kuwa ndi kowowisa mongoni kaki ka iwili yasi, banadulyoku na batu ba bokolobu basi. ³⁶ Batu ba bokolobu bi nibo, bitatanaga ndi na Yeso be bavilino baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Batu basi nibo bavilaga ndi, bahukagatu ndi.

15

*Lutono kugu wa yigya ka batite
(Maliko 7:1-13)*

¹ Lisye limoti, Bafalisayo na fowonisilo ba mutuu botukyoku ndi ka Yelusalema. Ngbingo yi nino basilya ndi mina Yeso, bamuusa be: ² «Ko bulya iki yo babifya kaku bakobuno mina yigya ka botitosu? A beyo, bakikusagigu maboku ni bakalyalya!»

³ Yeso usikisya ndi be: «Yegu se ifunu, ko bulya iki yo mo mino kobuna mutuu ko Kunzi ko bulya yibye yigya ka botitonu? ⁴ A beyo, Kunzi abikya ndi be: «Mubanga abaku na amaku.» Omotiloku be: «Mumbanzu kagbusyo abaki ikani amaki, okwononi bamwi.» ⁵ Luki limoti, ifunu mabikyaga be mumbanzu akwanana kabikya abaki ikani amaki be: «Luki nilo nakwanano bi nolu kausingyo, nopi kuwa ka aperi ko Kunzi.» ⁶ Mutu yi nino wakwananigu bata kabanga abaki ikani amaki. Ifunu makolimogo likpumaka ko Kunzi ko bulya yibye yigya ka botitonu.

⁷ Batu ba kaboboku! Bugyalandu ka Isaya a ndi ba linguu kugu kunu, ngbingo yi nino abikya ndi mina be:

⁸ «Batu bi niba babikyaga be bebangagatu,
luki limoti, beminaga payaya.

⁹ Malumba nimo begyilyaga a payaya.

A beyo, mutuu kabu akabyenene na bopisi nibayo bibisilyogo aka.»

*Luki nilo akwanana kapá mumbanzu bunye
(Maliko 7:14-23)*

¹⁰ Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzu, ufikya be: «Hukononi, motombisya binza likpumuka li nili. ¹¹ Luki nilo ingyaga ka munoku ka mumbanzu kapagigu bunye. Luki limoti, nilo opupogo lo apaga bunye.»

12 Kwa wa, babibya ka Yeso bakpufoku ndi, bamuusa be: «Wibito bi be munzina kaku utulito bi Bafalisayo?»

13 Yeso usikisya ndi be: «Luki lasi nilo abakaga ni Baba nino kugu wa lisye kokunigu, bomukatu. 14 Yeki a beyo, husoni! Ba batu bo kolobu ya mamomo nibo bakaukpoyonisa badabu! Mutu wo kolobu ya mamomo kika kakpoyonisa daki, ibu basi baba bogwatu ka libye.»

15 Petele abikya ndi be: «Titumbulyaga isi ya lizuni li nili.»

16 Yeso usikisya ndi be: «Ambe na gatugu ibunu aka, makakwananigu kayibo isi yi? 17 Ambe, makibogigu mbeyi be luki lasi nilo ingyaga ka munoku, osyaga ka muma, kumbuso yi, opupo, inda ka limbi? 18 Luki limoti, lasi nilo opupaga ka munoku ka mumbanzu, atukyaga ka limbengi kaki. Na ilu lo apaga mumbanzu banye. 19 A beyo, tamanaga yanye opupogo ka limbengi ka mumbanzu, limwomwo, kasye na muko ikani mbunya bengeni, budanda, kubaku, mutamanagi mubikya bongu na banvenve. 20 Nimana masi mo apaga mumbanzu banye. Luki limoti, kalyalya ni wakisukusigu maboku kakwananigu kapá mumbanzu banye.»

Wabakanana abinikyonini Yeso

(Maliko 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, inda ndi misa ya iwili ya Tilo na niyo ya Sidona. 22 Ku beyo, Wabakanana bemoti asilya ndi. Muko yi nino akukwaga ndi, abikya be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu! Mikami musika yi akaigyogyisa kugbe na limbengi la banye!»

23 Luki limoti, muko yi nino odoku ndi kobuna moli kambwa kaki, itatanaga ndi na iyi be: «Mukpamya neki muko yi nimu aga, kye akatigbomisa bamu aka na mupamu.» 24 Usikisya ndi be: «Betikoku ndi ka Bezaleli aka, nibo ba mudongoni abe bakondolo nibo bobungaga ndi.»

25 Luki limoti, muko yi nino odoku ndi kobuna moli kambwa kaki, itatanaga ndi na iyi be: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyano baka!» 26 Yeso asikisya ndi be: «Kegu binza kava malili ka bomiki, kaumbimbilya benva.»

27 Muko yi nino abikya ndi be: «A beyo, Mombukwono-dosu. Luki limoti, gatugu benva aka balyagatu goni kumbo ya bamalili nimu anyukaga ka miza ka mombukwana-dabu.»

28 Kwa wa, Yeso asikisya ndi be: «Ye ma, baya kaku a yidingi! Igyonosi ku kaku mudongoni beyo baya kaku o mino.» Ko ngbingo yi nino aka no, mikaki musika yi ahuka ndi.

Yeso uhukusini batu budingi ba bokolobu

29 Kumbuso yi, Yeso atukya ndi ku, inda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Ku beyo, adaka ndi ka ngupa, iko. 30 Kwa wa, bambaza ka bambanzu budingi bakpufoku ndi. Badulyogoku ndi na batu ba mutingbi, nibo ba bokolobu baya mamomo, bazegesi, bobobo na batu bagogo ba bokolobu budingi. Ibu basi, busisaga ndi kambwa ka Yeso na iyi anuhukuso.

31 Noku udika ndi bambanzu nibo ba ndi ka bambaza wa bide kaumina babobo kanzina, batu ba mutingbi kananikana, bazegesi kakpakyana na batu ba bokolobu baya mamomo kaina. Barunga kwa ndi kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso uilyoyisini bambanzu belofu bakwanganya

(Maliko 8:1-10)

³² Yeso umaka kuwa ndi babifya kaki, ubikya be: «Nakauminyilya batu bi nibana kumbu. Ta kuwa na ibu na masye masaa, bakegu bata no luki lilya. Nakegu kapa kausa be baga ni banimukana banza. Bakaga beyo, yagogo nzayi udikagatu ko pisi.»

³³ Babifya kaki bamuusa ndi be: «Wanu ka isa, tinisonoku na malili yani nimo akwanana be ambaza mudingi ka bambanzu bene ikuti?» ³⁴ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga?» Basikisya ndi be: «Ta na mukati madiya na ika na bosu bacede aka.»

³⁵ Kuwa wa, Yeso ukpamyandi bambanzu be bikononi wasi. ³⁶ Ava ndi mukati madiya na ika na bosu bi nibo. Kumbuso kabibiso Kunzi, obunongo, upaga babifya kaki, bugbananilyaga kuwa ndi bambanzu.

³⁷ Ibu basi balyalya ndi, bikutogo bikpede-kpede. Kumbuso yi, babifya bamumulaga ndi bodongbu nibayo asikana ndi, otuma ndi mumbi madiya na ika. ³⁸ Batu nibo balyalya ndi, ba ndi banda baluku belofa bakwanganya ni bakutongigu boko na fomiki.

³⁹ Kumbuso Yeso kaupá bambanzu bi nibo ligundu, adaka ka ingbolo, aga ndi ka iwili ya Magadani.

16

Bafalisayo na Basadukayo bakungini Yeso likingyosi (Maliko 8:11-13; Luka 12:54-56)

¹ Bafalisayo na Basadukayo bakpudoku ndi Yeso kabobo. Babikya kuwa ndi be wanyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyé.

² Luki limoti, usikisya ndi be: «Na bugogo, niyo minaga be bekaba a bingbu, mabikyaga be lisyé asyetu lanza na bugala. ³ Na busobi, bekaba kopiyo, mabikya be mbwayi alukatu. Ibunu, makwananatu kaiba mokingyosi dididi ma bekaba. Luki limoti, makakwananigu kaiba mokingyosi mo ngbingo yi nima. ⁴ Ibunu batu ba lisyé li nili, ma banye na makokwononigu ko misa ko Kunzi! Makakunga be bamuwonisi likingyosi. Makinigu likingyosi lagogo kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona.» Kuwa wa, Yeso usa ndi, imagalya iyi.

Yigya ka Bafalisayo na Basadukayo

⁵ Ngbingo yi nino babifya ka Yeso bazaba ndi mina libo lidingi, babusala ndi kava mukati. ⁶ Ubikya kuwa ndi be: «Wiminyonito na kaboboku ka Bafalisayo nikwo a abe sibukaso niso ofulisaga mukati na yigya ka Basadukayo.»

⁷ Babifya bapunga ndi kanzina luga kabu be: «Akabikya beyo kye takavigu bi mukati.» ⁸ Yeso iba ndi tamanaga kabu, ubikya kuwa ndi be: «Eze, ma batu ba baya yikede! Ko bulya iki yo mo mina kanzina luga kunu be makegu na mukati? ⁹ Makonotombisigyu ndeke? Makegu mbeyi katamana beyo bambanzu elfu kubukumuti bikutaga ndi mino mukati kubukumuti? Mamamula ndi mumbi minga ka nimo asikana ndi? ¹⁰ Bambanzu elfu yikwanganya nibo bikutaga ndi mukati madiya na ika, na mumbi minga mo mamamula ndi?»

¹¹ Iki kuwa makegu bi kotombisyo be nakegu bi kamunzinyila ko bulya mukati ngbingo yi nino no bi mino kamabikya be: Wikoni ni manibuulyo na yigya ka Bafalisayo na Basadukayo niyo a abe sibukaso niso ofulisago mukati?»

12 Kuwa wa, babibya fiba ndi be kegu kabikya be biki kaibuulya na sibukuso ka Bafalisayo na Basadukayo niso ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndi kaubikya be bibuulyi na mutiwi ka Bafalisayo na Basadukayo.

13 Ngbingo yi nino Yeso inda ndi mina misa ya mugi ma Kaizalia-Filipi, umuusa ndi babibya kaki be: «Bambanzu ba piye kabikya be Mika-Mumbanzu ni wani?»

14 Basikisya ndi be: «Bemoti-bemoti bakabikya be iyi ni Yuani-Mubatizai. Bagogo be iyi ni fliya. Bagogo bata be iyi ni Yelemia, ikani bemoti ka bogyalandu.»

15 Yeso umuusa ndi bata be: «Yegu se ibunu, makabikya be imi ni wani?»

16 Simoni Petele asikisya ndi be: «Iwe, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi nino a na obili!»

17 Yeso abikya ndi be: «Simoni mika Yona, wa mutu wa maziyo! A beyo, kegu mumbanzu no utumbulyogi. Luki limoti, Baba nino a kugu wa lisyé.

18 Imi, nakaubikya ambe iwe ni Petele*. Na kugu wa litalu li nili, nopika banu mino kanisa kami. Na ngu ya kukwaku kikigu ndeke kugu yi. 19 Nupá ndeke lifungula la bungama ba kegu wa lisyé. Lasi nilo wakandaga ndeke wanu ka obili, bakandaga ndeke kugu wa lisyé. Lasi nilo wakulaga ndeke wanu ka obili, bakulaga ndeke kugu wa lisyé begeyo.»

20 Kuwa wa, Yeso ugbityaga ndi babibya kaki be bakabikyonitogu mumbanzu be iyi ni Kilisito.

*Yeso obikyini be okwatu na opupo ka mbuku
(Maliko 8:31-9:1; Luka 9:22-27)*

21 Katukya ko ngbingo yi nino, Yeso apunga ndi kaubikya babibya kaki bingbanyanya be okwononi indi ka Yelusalema. Na ku beyo, igyogysatu kugbe ka maboku ka bamboku-mboku, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu. Bamwisisatu, kumbusa wa masye masaa opupo ka mbuku.

22 Kuwa wa, Petele amaka ndi bikede, apunga kayoyiso, anabikya be: «Mombukwono-dosu! Kunzi ukpingbilyito baka nilo! Haaa, nilo kigyonosigu ndeke na iwe gutugu iki yi aka!»

23 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, abikya Petele be: «Abili mu! Kitaga kumbuso kami! Wakakisa kegwisiso! Tamananaga kaku kegu abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzu.»

24 Kumbuso yi, Yeso abikya ndi babibya kaki be: «Mumbanzu kapa kebiba, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi bikpe, abinika musalaba kaki, apunga kebiba. 25 A beyo, mumbanzu kapa kahukuso obili kaki, abungusatu. Luki limoti, nino abunguso ko bulya kami, inisanatu bata na iyi. 26 A izangiya tino mumbanzu kainisana na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana bata kapá kye ahukusi obili kaki?»

27 Mika-Mumbanzu odokuto ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika kaki. Akalya mumbanzu yikaka-yikaka kabyenene na yigya kaki. 28 A lingunu, nakamubikya ambe: «Bambanzu bemoti-bemoti luga kunu wanu, bakokwigu kani ni bakaminigu Mika-Mumbanzu kodoku ka bungama kaki.»

17

*Miso ka Yeso igomasyonini
(Maliko 9:2-13; Luka 9:28-36)*

* 16:18 16:18 Petele: Isi yo lino li nilo ni litalu.

¹ Kumbusa wa masye madfiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Adaka ndi na ibu basi bikede ka ngupa yikungu kugbe. ² Ku beyo, misa ka Yeso igomosyana ndi kambwa kabu, apunga kanze abe moni. Botu kaki obuba ndi bitu kugbe abe libu.

³ Babifya basaa bi nibo bamina ndi Musa na Hliya bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁴ Kuwa wa, Petele abikya ndi Yeso be: «Mombukwonodosu! A binza ibusu kaiko wanu. Wakapa, nopiki wanu bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka Hliya.»

⁵ Ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndi. Kuso yi ku, liyu opuponoku ndi be: «Nimuna, a Mikami mupaka! Nobisa limbengi kugu kaki! Mumukononi iyi!» ⁶ Niyo babifya bukana mina beyo, babanga ndi kugbe. Bogwaga ndi mokpukpu wasi bingomu-ngomu.

⁷ Luki limoti, Yeso ukpufoku ndi, uvilaga, ubikya be: «Womogoni, makobongonitogu!» ⁸ Niyo bikwe, bamina kuwa ndi Yeso aka mukaka.

⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, ugbityaga ndi be: «Κροκροκρο, makatumbulyogonitogu mumbanzu likpumuka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mika-mumbanzu opupa banu mina ka mbaku.»

Yuuso kugu wa doku ka Hliya

¹⁰ Kumbuso yi, babifya ka Yeso bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutau babikyaga mina be okwononi Hliya igiku mbeyi?»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «A beyo, okwononi Hliya igiku mbeyi, obungusyaga makpumuka masi. ¹² Nakamubikya bingbanganya ambe Hliya odoniku ndi. Luki limoti, bambanzu bakamibagu ndi, ba ndi kagya beyo aka yo ba ndi mina kapa. Gutugu Mika-mumbanzu aka, bagyogyiso ndeke begeyo.»

¹³ Babifya biba kuwa ndi be Yeso a ndi kaunzinilya kugu ka Yuani-Mubatizai.

Yeso ahukusini miki wa liga (Maliko 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Niyo Yeso na babifya kaki badwe ndi buwobi na pa niyo ambaza ka bambanzu a ndi mino, mutau bemoti akpufoku ndi. Mutu yi nino obuna ndi moli kambwa kaki. ¹⁵ Abikya kuwa ndi be: «Hiii, Mombukwonodosu! Mukwilyano baka mikami kumbu. A na kolofu ya liga, akaigyoyisa kugbe. Ogwaga kuwa bongbinga basi ko buku ikani ko libo. ¹⁶ Nindito bi na iyi ka babifya kaku. Luki limoti, bakokwononigu bi kahukuso.»

¹⁷ Yeso usikisya ndi be: «Eeeze ifunu, livanza la masye mi nima makegu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ifunu bongbinga binga? Nakwanana kapila bazu kunu bongbinga binga? Doku neki na iyi kunu!»

¹⁸ Niyo bapa ndi miki, Yeso apamilya limbengi la bunye nilo a ndi kuso kaki. Limbengi la bunye opupa ndi, wa aka wa miki no auka ndi.

¹⁹ Kumbuso yi, babifya kaki bakpufoku ndi ni ba kuwa asi ibu aka, bamuusa ndi be: «Ko bulya iki yo ibusu takokwononigu bi mina kokpumo limbengi la bunye li nilo?»

²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A kye baya kunu a yikede. A lingunu, nakamubikya ambe makiko bi na baya gutugu kani a yikede aka abe maya ma agbede-gbede, makwanano bi kabikya ngupa yi niyi be: <Tukya wanu,

waga ku», agatu bi. Kikigu bi no luki gutugu limoti aka nilo kakwananigu bi ku kunu.» [21*]

*Yeso obikyini bata be okwatu, opupoku ka mbuku
(Maliko 9:30-32; Luka 9:43-45)*

²² Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mina pa imoti na babibya kaki ka iwili ya Galilaya, ubikya ndi be: «Basutatu banu Mika-mumbanzu ka maboku ka mambanzu, ²³ hamwo. Kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.» Niyu babibya bukana beyo, balya ndi kumbu kugbe.

Kakalya manzanza wa ndabu ya malumba

²⁴ Ngbingo yi ninu Yeso na babibya kaki badwe ndi mino ka Kapelenaumu, batu nibo bolipisaga ndi manzanza wa ndabu ya malumba bakpudoku ndi Petele, bamuusa be: «Muwonisilo kunu kakalyagigu iyi manzanza na ndabu ya malumba?» ²⁵ Petele usikisya ndi be: «Iyo, akalyagatu.»

Ngbingo yi ninu Petele ingya ndi mino ka ndabu, Yeso apunga ndi ni iyi kanzina. Amuusa ndi be: «Simoni! Wakaina buni? Ngbingo yi ninu bangama ba obili nimu bikogo mino kolipiso manzanza, bulipisogo batu ba livananza kabu ikani bobiko?» ²⁶ Petele asikisya ndi be: «Bulipisogo bobiko aka.»

Yeso abikya kuwa ndi be: «A beyo, livananza la bungama kakalyagigu ilu manzanza. ²⁷ Luki limoti, takegu kapa kugwisiso batu bi nibo. Kinili, winda ka ibombu, wadikita kungaku. Musi ninu wanyo wa mambwa, wahukwa munoku, kuso yi, watakanya ambuma wa lifalanga. Wawa ambuma yi ninu, wakalya ko bulya manzanza kusu na iwe.»

18

Wani no a mutu wa ibiba ka Bungama ba kugu wa lisyey?
(Maliko 9:33-37; Luka 9:46-48)

¹ Ko ngbingo yi ninu aka no, babibya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Kuso wa bungama ba kugu wa lisyey, wani no a mutu wa ibiba kugbe?»

² Yeso amaka kuwa ndi miki, abisa luga kabu. ³ Ubikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni mokoyikonigu, mika mudongoni abe bomiki bakekeke, makingyigu ndeke ka Bungama ba kugu wa lisyey. ⁴ Kika ni mumbanzu isisini, ika mudongoni abe miki mukede yi nimu, iyi no ika banu mudingi ka Bungama ba kugu wa lisyey. ⁵ Na kika ni mumbanzu atilyini miki mukede mudongoni abe nimu ko lino kami, etilyi imi bikpe.»

Mutu ko bulya bunye
(Maliko 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁶ «Luki limoti, mumbanzu kagwisisa bemoti ka bomiki nibo bebinikyana ka bunye, okwononi karpikila litalu lakpu ko singasu, badikita ko libo lidingi bikudumu. ⁷ Kumbu ka obili! Bopisi kogwa ka bunye a bayakpu! A beyo, a binza be bopisi ba kugwaku ikitu. Luki limoti, kumbu ka mutu yi ninu ulutaga bengeni kagya bunye!

⁸ Kika ni kubokuko ikani kuguko kaku umokyini ka bunye, ko, wombimba byi! A binza ku kaku kogulya ka obili walingunu na kubokuko ikani kuguko kumoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, badikita kuwa ko buku ba benze na benze. ⁹ Kika ni liso umokyini ka

* **17:21** 17:21 Mugele-gele mi nima kegu kuso wa Mobiso mandeli ma Ligiliki. **17:24** 17:24 Wanda ko Pupo 30:11-16.

bunye, muko, wombimbo byi! A binza ku kaku kogulya ka obili walingunu no lisa limoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, budikita ko buku ba benze na benze.»

Lizuni ka kondolo nino obungaga ndi
(Luka 15:3-7)

¹⁰ «Wiminyonito, makaminonitogu gutugu bemoti ka bomiki bi niba payaya! A beyo, nakamubikya ambe, bamalaika kabu nibo kugu wa lisyε ba masyε masi buwobi na Baba. [¹¹ Mika-Mumbanzu odoku ndi ka obili kauhukuso nibo bobungaga ndi.]

¹² Makaina bu? Kika ni mumbanzu a mbeyi na bakondolo miya, bemoti luga kabu obungogo. Ambe, kusigu mbeyi batekebe kubomu na kubomu ka ngupa, aga kakisa nino bemoti kika kani obungogini?

¹³ A lingunu, nakamubikya ambe, ngbingo yi nino amino mino, ogwa magyagya kugbe, kakitaga beyo ikago mino na magyagya ka nibo bakondolo batekebe kubomu na kubomu, nibo bakobungagagu ndi. ¹⁴ A mudongoni begeyo, Obonu nino kugu wa lisyε kapagigu be gutugu bemoti aka ka bomiki nibana obungogi.»

Kapa mumbanzu nino ogyi bunye mutuu

¹⁵ «Kika ni mamaku ugyilyini bunye, winda kamina, miko ibunu na iyi aka. Na kika ni umukonini, migilya kawa bata yakanana. ¹⁶ Luki limoti, kika ni kumukonigu, muva mutuu wagogo bemoti ikani batu baba, kye <likpumuka imibisikosi lingunu kambwa ka bademu baba ikani basaa.>

¹⁷ Kika ni okyini kaumukana, winda katumbulaga ka kanisa. Kakya goni kahukana kanisa, wava abe mutuu nino kamibigu Kunzi na mugya manye abe bandombe ba manzanza.

¹⁸ A lingunu, nakamubikya ambe, masi nimo makandaga ndeke ka obili, bakandaga ndeke kugu wa lisyε begeyo. Na masi nimo makulaga ndeke ka obili, bakulaga ndeke kugu wa lisyε begeyo.

¹⁹ A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni batu baba luga kunu ka obili bukononini kakunga lasi, Baba nino kugu wa lisyε upatu luki li nilo. ²⁰ A beyo, pa niyo batu baba ikani basaa bomumukoni mino ko lino kami, imi, na wa luga kabu.»

Bibu ka mugya-ligubo nino akya ndi kapilya

²¹ Kawa wa, Petele akpada ndi Yeso, amuusa be: «Mombukwonodosu, kika ni mika-mama egyilyini bunye, nakwanana kapilya kadwe nganga yinga? Kadwe nganga madiya na ika?» ²² Yeso asikisya ndi be: «Nakaubikya ambe, kegu asi kadwe nganga madiya na ika aka. Luki limoti, nganga batekebe madiya na ika nganga madiya na ika.

²³ Kinili, likingyosi la Bungama ba kugu wa lisyε a mudongoni abe ngama bemoti, nino a ndi kapa be bosunzu kaki babikyi isabu ya bolubu kabu. ²⁴ Ngbingo yi nino apunga ndi mino kaumuusogo, badulyoku ndi na bemoti nino a ndi no lubu wo buyi bakpu kugbe. ²⁵ Mugya-ligubo yi nino kegu ndi no pisi yikalaya lubu yi nino. Mombukwana-daki akpamya ndi be bagabi, pa imoti na mukaki, bomikaki na makpumuka kaki masi, kadwe ku kwa ku igiso mino lubu kaki. ²⁶ Musunzu yi nino obuna ndi moli kambwa ka mombukwana-daki, abikya be: <fpilyano baka! Nakalyatu lubu kaku wasi.> ²⁷ Mombukwana-daki akwilya ndi kumbu. Asa lubu yi nino, akpamya ndi be aga.

²⁸ Ngbingo yi nino opupa ndi mino, babangana na daki mugya-ligubo. Daki mugya-ligubo yi nino a ndi no lubu kaki mukede wa bambuma miya. Kuwa wa, agwi ndi, ambimbita ko singasu bimbiliti, abikya be: <Ikalya makpamuka kami!> ²⁹ Daki mugya-ligubo yi nino obuna ndi moli kambwa kaki. Abikya be: <Ipilyano baka! Nakalyatu makpamuka kaku.> ³⁰ Luki limoti, akya ndi. Aga kamokyisiso daki nino ka ndabu ya boloko, kadwe ko ngbingo nino akalya ndeke mino lubu yi nino. ³¹ Ngbingo yi nino bawai-daki bagya-ligubo bina ndi mino beyo, mambengi utula ndi kugbe, бага katumbulyaga mombukwana-dabu masi nino akitanaga ndi. ³² Kuwa wa, mombukwana-dabu amaka ndi mugya-ligubo yi nino, iyi aka na iyi be: <Wa mugya-ligubo wanye! Ngbingo yi nino witatanaga ndi mino na imi be nupilyi lubu kaku, nupilyatu ndi ka masi. ³³ Iwe, wakakwananigu bi kapilya daku mugya-ligubo, mudongoni beyo imi nupilya ndi mino?> ³⁴ Limbengi akandikanaga kuwa ndi mombukwana-daki bisulu-sulu. Asuta ndi aluku no be bagyagyi kadwe ku kwa ku akalya ndeke mino makpamuka kaki masi.»

³⁵ Yeso abikya ndi bata be: «Baba nino a kugu wa lisyе amugya ndeke begayo, kika ni bemoti kunu kegu kapilya mamaki na limbengi kaki lasi.»

19

Mutuu ka Yeso ko bulya yibuna ndawa

(Maliko 10:1-12)

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mina kabikyaga makpamuka mi nino, atukya ka Galilaya, inda kuwa ndi ka Yudea kusyaku wa Yolodani. ² Bambaza budingi ka bambanzu banye ndi. Ku beyo, uhukuso nibo ba ndi na bokolobu.

³ Kuwa wa, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi kabobo, bamuusa be: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu muluku kasikisa mukaki ko bulya banye basi?»

⁴ Yeso usikisya ndi be: «Makanotongulogigu ndeke ibunu be katukya ka mupunganagi <Kunzi agya ndi muluku na muko?> ⁵ Kumbuso yi, abikya ndi be: <Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki. Bavanana na mukaki, ibu basi baba biita kuwa nzuyi yimoti.> ⁶ Kuwa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzuyi yimoti. Yeki a beyo, mumbanzu kogbonosonitogu nilo Kunzi omotoni.»

⁷ Bafalisayo bamuusa bata ndi be: «Ko bulya iki Musa akpamyanda be muluku akwanana kapá mukaki balawa mubuna ndawa kambwa kasikiso?»

⁸ Yeso usikisya ndi be: «Musa amukpamyanda ndi kausikiso boko kunu beyo ko bulya bupa ba mambengi kunu. Luki limoti, ka mupunganagi kabikyaga ndi beyo. ⁹ Nakamubikya ambe, kika ni mumbanzu asikisini mukaki, kiki ni agwini na muluku aka, ava wagogo, muluku yi nino ogyini bilya.»

¹⁰ Kuwa wa, babibya ka Yeso babikya ndi be: «Kika ni mutuu a beyo kugu ka muluku na mukaki, kegu neki binza kavanana!»

¹¹ Yeso usikisya ndi be: «Bambanzu basi bakakwananigu kaukana mutuu mi nima. Kiki nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ¹² Kabuyenene na niyo, bambanzu bemoti-bemoti bakavananagigu, kye bibukuta gongu bibobobo. Bagogo kye bambanzu bo bulya ndi be bakobukutonitogu ibu.»

Na bagogo nibo bakakwananigu kavanana ko bulya bungama ba kugu wa lisyε. Nino akwanana kaukana mutuu mi nima ukana.»

*Yeso ufukilyini bomiki bubunga
(Maliko 10:13-16; Luka 18:15-17)*

¹³ Kuwa wa, bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki be ubisilyi maboku, ulumbilya. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Yeso ubikya kuwa ndi babibya kaki be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupokyonitogu, kye bungama ba kugu wa lisyε a ko bulya ka batu bi nibo ba abe ibu.»

¹⁵ Kuwa wa, Yeso ubisilya ndi bomiki bi nibo maboku. Kumbuso yi, atukya ndi wa.

*Muwanza bemoti wa lingama bakanzina na Yeso
(Maliko 10:17-31; Luka 18:18-30)*

¹⁶ Kuwa wa, aluku bemoti adulyoku ndi Yeso, amuusa be: «Muwonisilo, bunza tino bo nakwanana kagya, kye ninisoni na obili wa benze na benze?»

¹⁷ Yeso asikisya ndi be: «Ko bulya iki yo wo mino kemuusa kugu wa bunza? A beyo, mutu bemoti aka no a wanza! Wakapa kogulya ka obili wa benze na benze, byege mutuu.»

¹⁸ Muwanza no amuusa kuwa ndi Yeso be: «Mutuu tino?»
Yeso asikisya be: «Wakamwonitogu mumbanzu, wakogyonito bilya, wakifonitogu, wakabukulyogonitogu mumbanzu likpumuka. ¹⁹ Mubanga abaku na amaku, wapa mamaku mudongoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku.»

²⁰ Aluku no abikya ndi be: «Nagyaga mutuu mi nimo masi. Iki bata yo etigolyi?»

²¹ Yeso abikya kuwa ndi be: «Wakapa kaika mutuu wanza, waga, wagaba makpumuka nimo wa nomu masi. Buyi bi ugbananilyaga batu ba yangya. Kuwa wa, winisana ndeke na lingama kugu wa lisyε. Kumbuso yi doku, webyoku.»

²² Niyo aluku no ukana beyo, atukya ndi wa ni analya kumbu kye a ndi na lingama lidingi.

²³ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «A lingunu, nakamubikya ambe: <A yapupu ka mutuu wa mukumbo kogulya ka bungama ba kugu wa lisyε!> ²⁴ Nakamubikya bata ambe: <A yapupu ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musada. Luki limoti, a bata yapupu kugbe mutuu wa lingama kogulya ka bungama ko Kunzi!>»

²⁵ Ngbingo yi nino babibya bukana ndi mina beyo, bombombaya ndi kugbe. Bimuusa kuwa ndi be: «Wani se kuwa no akwanana kainisana na muhukuso?»

²⁶ Yeso unda ndi bizumuuu, ubikya be: «Luki nilo bambanzu bakakwananigu kagya gutugu iki yi aka, Kunzi agyatu iyi.»

²⁷ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Ibusu, tosoni ndi masi, tapunga kaubibya. Tinsana kuwa ndeke ibusu na iki?»

²⁸ Yeso usikisya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ibunu nibo mebibya ambe: ka obili wambiya, wa Mika-mumbanzu ika ndeke mino ka buliki kaki ba ibiba, ibunu mika ndeke goni bakikonono ka moliki tekebe na maba kosombisa mababa tekebe na maba ka Bezaleli. ²⁹ Mumbanzu wasi kasa ndi bandabu kaki, usa bamamaki, asa abaki, ikani amaki, usa bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, inisanatu ndeke bata na masi

nimo nganga miya imoti kakitaga. Inisana goni na obili wa benze na benze. ³⁰ Luki limoti, batu budingi nibo ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibo budingi ba kumbuso bika kawa ndeke kambwa.»

20

Yeso akapa likingyosi ko bulya mukalya ka bagya-ligubo

¹ «Takwanana kokingyasa Bungama ba kugu wa lisyé na mombukwono tiko nino opupa ndi kunzi na busobi fiho. Opupa ndi beyo, kaukisa bagya-ligubo bo tiko kaki ya muzabibu. ² Ukanana ndi na bagya-ligubo bi nibo be akalyaga banu mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti ka lisyé. Kumbuso yi, utika ndi ko tiko kaki.

³ Niyo itulyana saa tatu, opupo bata ndi kunzi. Umina batu bagogo bakamanana payaya aka ka pa yangba. ⁴ Ubikya ndi be: «Windoni goni ibunu kagya ligubo ko tiko kami. Napá banu mumbanzu yikaka-yikaka mukalya nimo okwononi.» ⁵ Kuwa wa, бага ndi.

Mombukwono tiko opupa bata ndi kunzi na musikatu, kumbuso yi na saa tisa, anagya asi mudongoni aka. ⁶ Buwobi kadwe bugogo, opupa bata ndi kunzi. Umina bata batu bagogo bakamanana ka pa yangba wa. Umuusa ndi be: «Ko bulya iki yo molipyogi mino bakamanana aka bene?» ⁷ Basikisya ndi be: «Kegu na mumbanzu nino atiwoyi pa ya ligubo.» Ubikya kuwa ndi be: «Windoni goni ibunu kagya ligubo ko tika kami ya muzabibu.»

⁸ Niyo bugogo ogwo, mombukwono tiko yi niyo abikya ndi kapita kaki be: «Humaka bagya-ligubo, wapá mumbanzu yikaka-yikaka mukalya kaki. Wapunga na nino osiliku ka mulibo, wopipilo na nino wa mambwa.» ⁹ Bagya-ligubo nibo wapunga ndi ligubo na bugogo, bodoku ndi. Wapá mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti.

¹⁰ Nibo bodoku ndi ka ligubo na busobi, bisisiloku ndi. Ba ndi kasima be wapatu buyi kakitaga. Luki limoti, wapá goni mumbanzu yikaka-yikaka ambuma bemoti aka.

¹¹ Niyo bavago mina mukalya kabu, wapunga ndi kanzinzinya mombukwono tiko. ¹² Banabikya be: «Batú nibo fosiliku ka mulibo bogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mudongoni abe ibusu nibo toliipyogi ni moni anatilya ka ligubo lapu kugbe.»

¹³ Luki limoti, mombukwono tiko yi niyo asikisya ndi bemoti ka bagya-ligubo bi nibo be: «Ye wai, nakubibigu imi! A beyo, tukononi bi ambe nika kaukalya na ambuma bemoti ka lisyé! ¹⁴ Yeki a beyo, va mukalya kaku, watukya ko misa kami. Imi no noboilyi kakalya matu wa mulibo mudongoni abe iwe. ¹⁵ Ambe, nakokwononigu kagya na mukumbo kami mudongoni beyo nopo mino? Ikani wa na imi no miso mopi kye na na yigya yanza?»»

¹⁶ Yeso amatila bata ndi be: «A beyo, batú nibo bakumbuso bika ndeke bamambwa, na nibo bamambwa bika kawa ndeke bakumbuso.»

Yeso obikyini ka nganga ya yisaa be okwatu, opupa ka mbuku (Maliko 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina kadaka ka Yelusalema, ite ndi na babibya kaki tekebe na baba bikedé. Ubikya be: ¹⁸ «Hukononi! Mbiya wanu, takadaka ka Yelusalema. Ku beyo, basutatu Mika-mumbanzu ka maboku ka bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu. Babikya banu be bamwi. ¹⁹ Kumbuso yi, basuta ka maboku ka batú nibo bakamibigu Kunzi.

Ibu, batiba banu bikyaaa, batina pimbo, babangilaga ka musalaba. Luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

*Bomika Zebedayo bakakisa bungama
(Maliko 10:35-45)*

²⁰ Kuwa wa, muka Zebedayo pa imoti na bomikaki bakpufoku ndi Yeso. Iyi mama no obuna ndi moli kambwa ka Yeso kakunga luki limoti. ²¹ Yeso amuusa ndi be: «Wakapa iki?» Iyi aka be: «Ngingo yi nino wika banu mino ka Bungama kaku, hubikyano baka ikani bomikami baba bi nibana bikatu bemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagogo ka kulekuke.»

²² Yeso usikisya ndi be: «Makegu kaiba nilo makekunga. Makwananatu kamwo kopu wa yigyogyiso nino namwo banu?» Basikisya be: «Iyo, takwananatu.»

²³ Yeso ubikya ndi be: «Makwananatu kamwo kopu wa yigyogyiso yi nino. Luki limoti, ka nilo o ndi kalikisa mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani wa kulekuke kami, kegu liguba kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batu nibo Baba ubungusilyaga ndi.»

²⁴ Ngingo yi nino babibya bagogo tekebe bukana ndi mina mongoni mi nimo, mambengi utula ndi na yigya ka bomika Zebedayo.

²⁵ Kuwa wa, Yeso umaka ndi ibu basi, ubikya be: «Mibagatu be bangama bakpukpu ba bevananza ba obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batu bagogo na bungama kabu binvi. ²⁶ Luki limoti, kikonitogu beyo luga kunu. Nino akapa kaika mutu mudingi luga kunu, okwononi iki mugya-ligubo kunu. ²⁷ Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.

²⁸ Kinili, gutugu Mika-mumbanzu aka kodokugu ndi kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubya bambanzu, kapu obili kaki abe mukalya kaukulaga batu buidingi ka bunye.»

*Yeso uhukusini batu baba bokolobu ya mamomo
(Maliko 10:46-52; Luka 18:35-43)*

²⁹ Ngingo yi nino Yeso na babibya kaki ba ndi mina katukya ka gufu wa Yeliko, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabibya bingbooo. ³⁰ Na ka kpolo wo pisi, batu baba bo kolobu ya mamomo ba ndi bakikaga wa. Niyo bukana be Yeso na akakitaga, bakugwaga ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!»

³¹ Niyo ambaza ka bambanzu ukana mino beyo, unyakilya ndi binyakanyaka be badaki. Luki limoti, bapamikanaga bata ndi be: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi! Tikwilyano baka kumbu!»

³² Yeso amaga ndi, umaka, umuusa be: «Makapa be namugyilyi iki?»

³³ Ibu aka be: «Mombukwono-dosu, takapa be miso atihukwikoni.»

³⁴ Yeso ukwilya ndi kumbu, uvilaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndi. Kuwa wa, babye ndi Yeso.

21

*Yeso akogulya ka Yelusalema
(Maliko 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)*

¹ Ngingo yi nino Yeso na babibya kaki ba kuwa ndi mina buwobi kadwe ka Yelusalema, bosila ndi ka Betefagi, misa ya Ngupa ya Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi babibya baba kambwa, ² ubikya ndi be: «Windoni ka mugi nimo a kambwa kunu ma, matakanya omoyi wa punda bemoti no mikaki bukandila. Hukulogoni, modoku na ibu kunu.

³ Mumbanzu kamumuuso likpumuka ko bulya bapunda bi nibo, masikisya be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» Wa aka wa, mutũ yi nino amusilyata.»

⁴ Nilo igyonosa ndi beyo, kye itulyani munzina nimo ibikya ndi pisi ka mugyalandu be:

⁵ «Hubikyoni batũ ba Siona be: «Winoni, ngama kunu akamudulyoku, mutumo na yisiso, kũgũ wa omoyi wa punda, na kũgũ wa mũwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.»»

⁶ Babibya baba bi nibo baga ndi, bagya beyo aka yo Yeso ukpamyã ndi mino. ⁷ Bodoku ndi na omoyi wa punda nino no mikaki. Bumolosaga ndi na botu, Yeso ika ndi kũgũ yi. ⁸ Bambanzũ budingi ka ambaza ba ndi koolosaga botu kabũ ko pisi. Bagogo ba ndi kakogo mangũ ma masisi, banolosaga begeyo. ⁹ Bambanzũ nibo ba ndi kampakayana kambwa na kumbuso ka Yeso ba ndi kapamikanaga, banabikya be:

«Ibiba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi adukilyi nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu bũbunga!
Ibiba ko Kunzi kũgũ kũgbe!»

¹⁰ Niyõ Yeso ingya kũwa ndi mino ka Yelusalema, gũdũ wasi ogulya ndi ka bukpwuku-kpwuku budingi. Bambanzũ bapunga ndi kaimuuso be: «Wani piye mũ?»

¹¹ Bambanzũ nibo ba ndi ka bamba bosisikisya ndi be: «Yeso no. A mugyalandu ka gũdũ wa Nazaleti, ka Galilaya.»

*Yeso ukpumiini bambula ka Ndaũ ko Kunzi
(Maliko 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)*

¹² Yeso ogulya ndi ka Ndaũ ko Kunzi. Kũ beyo, ukpumiya ndi batũ basi nibo ba ndi kaigagabya, na nibo ba ndi koluwo. Ugbukumisaga ndi bamiza ka bogomosyana buyi. Umisya bokiti ka nibo ba ndi kaugaba bonzuwo.

¹³ Ubikya ndi be: «Ikpikaga be: «Balikyaga ndeke ndaũ kami be ndaũ ya malũmba.» Luki limoti, ibunu moitisini kũwa pa ya kisuma ka batũ bo kubaku!»

¹⁴ Kũ ka Ndaũ ko Kunzi, batũ bo kolobũ baya mamomo na batũ ba mudili basilyoku ndi Yeso. Iyi, uhukusa ndi. ¹⁵ Ngbingo yi nino Yeso agya ndi mina beyo, bokumu-kumu, na bowonisilo ba mutũũ bina ndi likpumuka limbanga li nilo. Bukana ndi goni beyo bomiki ba ndi mino kapamikanaga ka Ndaũ ko Kunzi kũ be: «Ibiba ko Mika ngama Daudi!»

Likpumuka li nilo utulisa ndi bangama bi nibo mambengi kũgbe. ¹⁶ Kũwa wa, bamuusa ndi Yeso be: «Watũ kaukana likpumuka li nilo bomiki nibana bakabikya?»

Yeso usikisya ndi be: «Iyo. Ambe makanotongulogigũ mbeyi ndi beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be:

«Pisi ka nokũ ka bomiki bakekeke na ka nibo bawese,
bimbilaga ibiba kaku.» »

¹⁷ Kumbuso yi, Yeso usa ndi. Opupa ka Yelusalema, inda ndi kasye ka Betania.

*Yeso ogbongini sibukũso niso kapagigũ ndi bumo
(Maliko 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Na busobi ba bũgala bi, ko ngbingo nino Yeso a ndi mino kaigoku ka Yelusalema, imukana ndi nza. ¹⁹ Ka kpõlo wo pisi, ina ndi sibukũso simoti,

akpɔɔɔ. Luki limoti, atakanya ndi asi mapaku aka ni kegu no bumo kugu yi. Kɔwa wa, agbanga ndi sibukuso si niso be: «Katukya na lisyɛ li nili, wakabukutigu ndeke bata bumo kadwe ka mulifo!» Wa aka wa, sibukuso si niso okwa ndi.

²⁰ Niyo babifya ka Yeso fina ndi mina beyo, bombombaya ndi kugbe. Bamuusa kɔwa ndi be: «Igyonosi piye buni sibukuso si nisi kokwo ko ngbinga bemoti aka bene?»

²¹ Yeso usikisya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni ma na baya, ni makegu na botumo, ibunu makwanano bi kagya aka mudɔngoni beyo nogyi mina ka sibukuso si nisi. Luki limoti, gutugu ngupa yi niyi, mabikyatu bi be: «Mukuko, widikitoku ko liba lidingi.» Ko ngbingo bemoti aka igyonoso bi beyo. ²² Kika ni ma na baya, yasi niyo makunga, Kunzi amupatu.»

Wani no apá Yeso ngu?

(Maliko 11:27-33; Luka 20:1-8)

²³ Yeso ingya ndi bata ka Ndabu ko Kunzi. Ngbingo yi nino a ndi mino kabikyaga Mongoni Manza, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bodoku ndi kamuusa be: «Masi nimana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wani no upá ndi ngu yi niyo?»

²⁴ Yeso usikisya ndi be: «Na imi, nakamumuusa likpumuka limoti aka. Makesikisyo, namutumbulyaga kɔwa be nakagya no ngu ka wani. ²⁵ Yeki a beyo! Ibatiso ka Yuani apunya yani? Kugu wa lisyɛ ikani ka bambanzu?»

Kɔwa wa, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisya be apunya kugu wa lisyɛ, atimuusatu be: «Yeki a beyo! Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpumuka kaki?» ²⁶ Takosikisya ambe ka bambanzu, tabangatu bi ambaza ka bambanzu bi niba. A beyo, ibu basi bibagatu ndi be Yuani a ndi mugyalandu.»

²⁷ Kɔwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu.» Iyi aka goni na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpumuka mi nimo no ngu ka wani.»

Lizuni ka bomiki baluku bi baba

²⁸ Yeso abikya ndi bata be: «Ibunu makaina buni ko bulya lizuni li nili? A ndi na aluku bemoti nino a ndi na bomiki baba. Aluku yi nino abikya ndi mikaki wa mambwa be: «Mikami! Na lisyɛ li nili waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.» ²⁹ Iyi aka be: «Nakopagu!» Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga kaki, inda ndi kagya ligubo.

³⁰ Aluku no abikya ndi mikaki wagogo mudɔngoni beyo abikya ndi mino nino wa mambwa. Iyi, asikisya ndi be: «Iyo ba, nagatu!» Luki limoti, ni kogagu.

³¹ Yeki a beyo! Luga ka bomiki baba bi nibo, wani no agya ndi mudɔngoni beyo ababu a ndi mino kapa?» Basikisya ndi be: «Nino wa mambwa.»

Yeso ubikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, bandombe ba manzana na badanda bo bogulyo ndeke kambwa kunu ka Bungama ko Kunzi. ³² A beyo, Yuani odoku ndi ku kunu kamuwanya pisi ya bungbingbili, ibunu makabailiyagu ndi. Luki limoti, bandombe na badanda, babailiyatu ndi. Gutugu ko ngbingo yi nino mina ndi mino makpumuka mi nimo, makopupagu ndi ka bunye kunu be mabailiyi.»

Lizuni ka bagya-ligubo bɔɔɔya

(Maliko 12:1-12; Luka 20:9-19)

³³ Yeso ufikya ndi bata be: «Hukononi lizuni lagogo. A ndi na muta bemoti nino akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpo ndi libye liuta bumo yi, opika ndi na munala manda ko bulya ka bofubulyo. Kumbuso yi, ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi.

³⁴ Niyo ngbinga mubuulya masolo itulyana ndi, utika bagya-ligubo kaki ku ka bagya-ligubo bi nibo be bapiku kuwa masolo mi ma kaki.

³⁵ Luki limoti, badima-botiko bi nibo fugwi ndi bagya-ligubo kaki. Balya ndi bemoti na buma bisususu. Bamwo wagogo, bayipaga ndi wagogo bata na matamu kadwe ku kwa ku badikisa ndi mino.

³⁶ Kuwa wa, utika bata ndi bagya-ligubo bagogo. Bagya-ligubo bi nibo ba ndi budingi kaukitaga nibo a ndi ni utikini kambwa. Luki limoti, badima-botiko bagyagya ndi bagya-ligubo bi nibo mudongoni beyo bagya ndi mino nibo ba mambwa.

³⁷ Ka mulifo, atika ndi mikaki bikpe, anasima be: «babangatu.» ³⁸ Luki limoti, niyo bagya-ligubo bo tiko yi niyo bamina kodoku, babikyana luga kabu be: «Aluku yi nino alya ndeke lisima nimu! Donuku, tamwini, ibusu kuwa bo totigoli na lisimo kaki.» ³⁹ Kuwa wa, bagwi ndi, bambimba kunzi wo tiko, bamwo ku beyo.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi be: «Ngbingo yi nino mombukwono tiko igoku ndeke mino, ugya bagya-ligubo bi nibo bu?» ⁴¹ Basikisya ndi be: «Mombukwono tiko ulumwisaga ni kegu no nzonzi, upa kuwa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo nibo biko banapaga masolo ko ngbingo nino okwononi.»

⁴² Kuwa wa, Yeso ufikya ndi bata be: «Makanotongulogigu mbeyi ndi ka Mobiso Motu ku ikpikaga mino be:

«Litalu nilo bopipiko bakya ndi,
ilu lo iita kuwa la angba.

Mombukwono-dosu no agya ndi beyo.

Ku kusu, a likpumuka limbanga.»

⁴³ Yeki a beyo, nakamubikya bata ambe: bamukupyatu ifunu bungama ko Kunzi, bupa batu nibo bika kabukuta bumo yi. [⁴⁴ Mutu wasi nino ogwa kugu wa litalu li nilo obunikaga ndeke biseke-seke, na muti yi nino litalu li nilo agwilya ndeke, akputikana ndeke biseke-seke.]»

⁴⁵ Niyo bokumu-kumu na Bafalisayo bukana beyo, siba ndi be a ndi kabikya ko bulya kabu. ⁴⁶ Bakisa kuwa ndi pisi kagwi, luki limoti, babanga bambaza ka bambanzu kye bambaza bi nibo bibagatu ndi be Yeso a mugyalandu aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi

(Luka 14:15-24)

¹ Yeso idukulaga ndi kaunzinyila bata bambaza ka bambanzu bi nibo na mozuni, ufikya ndi be: ² «Bungama ba kugu wa lisyu a mudongoni abe ngama bemoti nino alyisisya ndi mikaki muluku yi dumo mudingi muvanana. ³ Ngama yi nino utika ndi bagya-ligubo kaki kaumokoku batu nibo butikisya ndi ko dumo. Luki limoti, batu bi nibo bakya ndi kodoku.

⁴ Kuwa wa, utika ndi bata bagya-ligubo bagogo, ufikya be: «Windoni kaufikya batu nibo nutikisyi bi be: Mbiya wanu, malili a kuwa mufyo!

Numwisisini bi bangombe na banyama kami bagogo banvudu-nvudu. Masi a makitalya, doniku ko dumo wo vononi!»

⁵ Luki limoti, yalikya yi niyo kudwisaga ndi po gutugu limbengi aka. Bemoti imagalya ndi iyi ko tiko kaki na wagogo inda ndi kagaba makpamuka kaki. ⁶ Batu bagogo bugwi ndi bagya-ligubo bi nibo, bulya ndi bisususa, bumwogo.

⁷ Limbengi akandikanaga ndi ngama yi nino bisulu-sulu. Utika kuwa ndi basuda kaki kaulumwisogo batu banye bi nibo bumwogo ndi bagya-ligubo kaki na kabusya gudu yi nino.

⁸ Kumbuso yi, ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: «Malili mo dumo obyini bi. Luki limoti, batu nibo nutikisyi bi bakokwononiga kodoku. ⁹ Yeki a beyo, syoni mu ma sengi. Hubikyoni batu basi nibo mabangana na ibu be boduku ko dumo wo vononi.»

¹⁰ Bagya-ligubo bi nibo bosya ndi pisi. Bumumula batu basi nibo ba ndi kabangana na ibu iki batu banye ikani banza. Bodoku kuwa ndi na ibu, ndabu yo dumo otuma ndi bide.

¹¹ Niyo ngama yi nino ogulya ndi ka ndabu kye amini bobiko, amina ndi muti bemoti nino kimokisyaga ndi botu bayo dumo. ¹² Amuusa ndi be: «Ye wai! A bani wingyiku mino kana, ni wakimokisyiga botu bayo dumo?» Luki limoti, aluku no adaka ndi iyi biwo.

¹³ Kuwa wa, ngama yi nino ubikya ndi bagya-ligubo kaki be: «Mukondoni aluku yi nimu magu na maboku, mambimba kunzi ko biti! Ku beyo, ika ndeke kaigomisogo na kailya manzu bikyalu-kyalu.» ¹⁴ Kumbuso yi, Yeso omosisyoku be: «Batu nibo bumakaga ba bakpu, luki limoti nibo burunaga ba bacede.»

Bafalisayo bakamuusa Yeso ko bulya yikalya manzanza (Maliko 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Bafalisayo бага ndi kagyilya Yeso dikidi, balika ndi be igwinoni pisi ka manzina kaki. ¹⁶ Kuwa wa, batikilyoku ndi babiyya bemoti-bemoti kabu pa imoti na batu ba lifu ka Elodi. Batu bi nibo bamuusa ndi Yeso be: «Muwonisilo! Takaiba be wa muti walinganu, wowonisilogo na bungbingbili beyo Kunzi apago mino be obili kusu iki. Wakabangagigu mambanzu gutugu bemoti aka, kye wakundagigu goni bambanzu kabyenene na ibiba kabu. ¹⁷ Tibikya neki mutamanagi kaku: Ambe, takwananatu kakalya ikani takokolyonitoga manzanza ka Ngama Kaizali?»

¹⁸ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabu yanye. Usikisya be: «Batu ba kuboboku! Ko bulya iki yo mo mina kakisa kebo? ¹⁹ Iwonyoni buyi nibo makalyaga na ibu manzanza.»

Bapa kuwa ndi ambuma bemoti. ²⁰ Yeso umuusa ndi be: «Mulundu no lino li nili, a la ka wani?» ²¹ Basikisya ndi be: «Ma ka Ngama Kaizali.»

Yeso aka ndi na ibu be: «A beyo, muponi neki Kaizali makpamuka nimo okwononi na iyi. Mapa Kunzi nimo ko Kunzi.»

²² Niyo bukana sikisyo yi niyo, bombombaya ndi kugbe, basa ndi wa, бага.

Basadukayo bakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbuku (Maliko 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Ka lisyé li nilo aka lo, Basadukayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso. (Ibu babikyaga be bamanda kopupogigu ka bambuku.) Bamuusa kuwa ndi be: ²⁴ «Muwonisilo! Musa abikya ndi be: «Kika ni mambanzu

okwini, asa mukaki ni kobukuti na iyi, akwanana be mamaki amigilyi woko yi nino, kye abukutiyagi yaa-daki nino okwa ndi bomiki.»

²⁵ Wina se, luga kusu a ndi na bomiki baluku bi madya na ika nibo bopupa ndi muma mimoti. Puta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. Asilya kuwa ndi syononoga kaki woko yi nino.

²⁶ Syononoga kaki yi nino okwa ndi goni. Igyonosa ndi mudongoni begeyo ka mamabu yi nino wa masaa, kadwe ka nino wa madya na ika.

²⁷ Kumbuso ibu basi kolumwogo, muko yi nino ubye kuwa ndi goni iyi.

²⁸ Ka lisyep lipupa ka bambuku, muko yi nino ika ndeke muka wani luga kabu? A beyo, ibu basi madya na ika bavatu ndi!»

²⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ma bubungo, kye makegu kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ³⁰ A beyo, ngbingo yi nino bamanda opupa ndeke mino ka bambuku, baluku bakuvigu ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke mudongoni abe bamalaika ba kugu wa lisyep!»

³¹ Ko bulyo yipupa ka bambuku, makanotongulogigu mbeyi beyo Kunzi abikya ndi mino be: ³² «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo.» Yeso omotiloku ndi be, Kunzi kegu Kunzi ka bamanda, luki limoti, a Kunzi ka batu nibo ba na obili!»

³³ Bambaza ka bambanzu nibo bukana ndi mutwi mi nimo, bombombaya ndi kugbe.

Mutuu nimo okitogi magogo na izangiya
(Maliko 12:28-34; Luka 10:25-28)

³⁴ Ngbingo yi nino Bafalisayo bukana ndi mina be Yeso udokisini Basadukayo, Bafalisayo bi nibo bamumukana kuwa ndi pa imoti.

³⁵ Bemoti kabu nino ibaga ndi mutuu kugbe, akpudoku ndi Yeso kakisa kabobo, amuusa be: ³⁶ «Muwonisilo! Kuso wa mutuu masi, mutuu tina mo okitogi magogo na izangiya kugbe?»

³⁷ Yeso asikisya ndi be: «Mupa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi na yimibo kaku yasi.» ³⁸ Mutuu ma izangiya kugbe na ma mambwa nimo. ³⁹ Mutuu ma mifa a mudongoni: «Mupa mamaku mudongoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku yi.» ⁴⁰ Mutuu mifa mi nimo a madulu ma masi nimo ikpikaga ka Mutuu ka Musa na ka bakitabu ka bogyalandu.»

Kilisito ni Mombukwana ngama Daudi
(Maliko 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Ngbingo yi nino Bafalisayo ba ndi mina bumumukana, Yeso umuusa ndi be: ⁴² «Mutamanagi kunu a buni kugu ka Kilisito? Opupa ndi ka livananza ka wani?» Basikisya ndi be: «A miko-mika ngama Daudi.»

⁴³ Yeso ubikya ndi be: «Yeki a beyo, pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu, Daudi akwanana ndi liki kamaka Kilisito be Mombukwono-dosu? A beyo, Daudi abikya ndi be:

⁴⁴ «Mombukwono-dosu abikya ndi Mombukwana-dami be:

Da wiki ka kumbanzikaniko kami,
kadwe ka kwa ka nubiso mino bomuyoniso kaku

kusili kaku.» ⁴⁵ Kika neki ni Daudi akamaka Kilisito be Mombukwono-dosu, igyonosa kuwa liki be iki bata miko-mikaki?»

⁴⁶ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi kasikisyaya Yeso likpamuka. Katukya ka lisyey li nilo, kegu na mutuu nino ikpanda ndi bata be amuusogi makpamuka.

23

*Yeso akauyoyo bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo
(Maliko 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)*

¹ Yeso ubikya kuwa ndi bambaza ka bambanzu na babibya kaki be: ² «Ligubo ka bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ni kautumbulyaga bambanzu Mutuu ka Musa. ³ Yeki a beyo, humukononi, managya masi nino bika kamutumbulyaga.

Luki limoti, makobyenitogu yigya kabu. A beyo, mutuu nino bamupaga, kegu imu mo bagyaga. ⁴ Bukandilyaga bambanzu mokumbogi mutititi, yapupu kabinika, fubinikisa ka mambiga. Luki limoti, ibu bamombukwana-dabu bi bakaviligu po gutugu na kpengbe aka kaubinikiso.

⁵ Makpamuka masi nino bakagya, ikaga ko bulya kaiwonisa aka kambwa ka bambanzu. Bikpikilaga hapanga baya botu ka tundukato ikani ka makamba. Kugu yi, bokpikaga ndi mina gele-gele yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Bopundisaga ndi goni bamu baya balopo kabu bayindanda na malende*. ⁶ Ko dumo, hapaga kaikonono ka hapa baya ibiba. Ka bandabu baya malumba kabu, bikononogo ka moliki ma kambwa. ⁷ Ibu hapaga kugbe be hiki kaumuuso na ibiba ka hapa baya musilyoni, banumaka be: «Muwonisilo!».

⁸ Luki limoti, ibunu makoboilyonitogu lino la «Muwonisilo!». A beyo, Muwonisilo kunu a bemoti aka. Na ibunu basi ma luki-limoti. ⁹ Makamokogonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka ka obili be «Baba!». A beyo, Obonu a bemoti aka nino kugu wa lisyey. ¹⁰ Makoboilyonitogu be bamumakagi be «Ngama!». A beyo, Ngama kunu a bemoti aka ni Kilisito.

¹¹ Mumbanzu wa ibiba kugbe luga kunu, akwanana be iki magya-ligubo kunu. ¹² Mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Luki limoti, nino isisogo, Kunzi abinikagatu.

¹³ Kumbu kunu bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Makaudyaga bambanzu pisi yigulyo ka bungama ba kugu na lisyey. Ibone bamombukwono-donu bi makegu kogulya ku begeyo na manukpingba goni batu nibo bakapa be bogulyi.

[¹⁴ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Mukupyaga bowoko mukumba kabu masi, magyaga malumba mandandanda ka yiwoniso kambwa ka bambanzu. Kinili, bamusombisa ndeey yapu kugbe.]

¹⁵ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batu ba kuboboku! Molingyogo giyo kugbe, manakpakyana ko mobo mudingidingi, kakisa pisi tino yo makwanano mino kayikoso obili ka mutu gutugu bemoti aka be iiti mabibya kunu. Kamabailya, madikitisa kawa ko buku ba benze na benze nganganya yiba kamukitaga ibunu!

¹⁶ Kumbu kunu, ibunu batu bokolobu baya mamomo nibo mukpokyonisogo bodonu! Mabikyaga be mumbanzu kako silika ko lino la Ndabu ko Kunzi, niyo kagyigu likpamuka. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la olo nino ikaga ka Ndabu ko Kunzi, okwononi be agyi nilo aku mina silika.

* **23:5** 23:5 malende: Bayuda bopundisaga ndi bamu baya balopo kabu, kowonisilo lizingyosi be Kunzi upanogoni ndi.

¹⁷ Ma bongingi na batw ba kolobu ya mamomw! Hki yo a na izangiya kugbe kakitaga? Olo ikani Ndabu ko Kunzi niyo abubisaga olo yi nino bitu?

¹⁸ Mabikyagatu goni be: <Mumbanzu kako silika ko lino la gbogbo nino bapago mino apepe, niyo kagyigu likpumuka. Luki limoti, kika ni akuni ko lino la apepe nino a kugu wa gbogbo, okwononi be agyi nilo aku mino silika.> ¹⁹ Batw ba kolobu ya mamomw! Hki yo a na izangiya kugbe kakitaga? Apepe ikani gbogbo yi nino abubisaga apepe bitu? ²⁰ Yeki a beyo, mutw yi nino akogo silika ko lino la gbogbo nino bapago mina apepe, akako ko lino li nilo na ko lino la masi nimo a kugu yi.

²¹ Na goni, mutw yi nino akogo silika ko lina la Ndabu ko Kunzi, akako ko lino li nilo na ko lino ko Kunzi nino ikaga kuso yi. ²² Na mumbanzu yi nino akogo silika ko lino la kugu wa lisyé, akako ko lino lo kiti wa bangama ko Kunzi na ko Kunzi nino ikaga kugu yi.

²³ Kumbu kunu ibunu bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batw ba kuboboku! A beyo, mapaga Kunzi zaka wa makpumuka masi. Luki limoti, minaga payaya makpumuka mi nimo a na izangiya kugbe ka Mutuu mufongoni abe: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mutw walinganu. Makwanano bi kagya nimo ni makinigu magogo payaya.

²⁴ Ibunu batw bi nibo bukpokyonisaga batw ba kolobu ya mamomw! Mutambaga bongingi bakekeke ko libo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abe ngamia!

²⁵ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batw ba kuboboku! Masukusaga kopo na sani kunzi yi aka. Luki limoti, kuso yi ika mutumo na makpumuka mo kubaku na tamanaga yanye. ²⁶ Mufalisayo! Wa mutw wo kolobu ya mamomw! Sukusa mbeyi kopo kuso yi, kawa wa kunzi yi isukasatu goni bingw!

²⁷ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batw ba kuboboku! Ma mufongoni abe bambuku nibayo bogbodyaga na mukpundu bitu, aninisana bayanza kunzi yi. Luki limoti ni a bayitumo no kuwo ya bamanda na popotu dididi kuso yi bidé. ²⁸ Ibunu ma mufongoni begye, ko misa ka bambanzu, minisanaga abe makika batw bongbingbili, luki limoti, ma butumo kuso kunu na kuboboku na yigya yanye.

²⁹ Kumbu kunu, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo! Ma batw ba kuboboku! Makopika bambuku ka bogyalandu ko Kunzi, manobungusya binza, bingw nibayo ka batw nibo ba ndi bongbingbili ko misa kaki.

³⁰ Ibunu, mabikyaga be: <Takika ndi goni ko ngbingo ka botitosu, takukananigu ndi na ibu ko dikidi yidukusaga bangu ka bogyalandu.>

³¹ Ibunu, miyipaga goni kubatu be ma bomiko-mika baluku nibo bulunwisaga ndi bogyalandu. ³² Likpumuka nilo botitonu bapanga ndi, ibunu, wisiloni kawa nolu na kodwisa ka mulibo!

³³ Livanza ka banzuka! Pisi tina yo makwanana ndeke mina kanyika yigyogyiso ko buku ba benze na benze? ³⁴ Kinili, imi, namatikilyatu bogyalandu, batw ba yimibo na bowonisilo. Mmwogo ndeke bemoti-bemoti kabu, mubangilaga bagogo kugu wa salaba, mutina bagogo bata pimbo ka bandabu baya malumba kunu na mukpumyo ka bagudu bemoti-bemoti. ³⁵ Eee, ibunu kawa ndeke bo mibunya linunu ko bulya bangu ka batw basi niyo adukaga ndi payaya ka obili. Bapunga mbeyi ndi kodukusaga bangu ka Abeli nino a ndi mutw wongbingbili kadwe ka niyo ka Zakalia nino a ndi mika Balakia. Iyi Zakalia, mamwo ndi ka Ndabu ko Kunzi luga wa pa yotu kugbe na gbogbo. ³⁶ A linguu, nakamubikya ambe: batw ba livanza la lisyé li nili, bibunya ndeke linunu ko bulya makpumuka nimo masi.»

*Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalema
(Luka 13:34-35)*

³⁷ «Eezeze ifunu batu ba Yelusalema, batu ba Yelusalema, ifunu makaumwiso na matamu bogyalandu nibo Kunzi utikoku! Nganga yinga yo napa ndi mino kaumumula batu kaku mudongoni beyo koku umumulago mino bomikaki ka bapandulu, luki limoti, ifunu makapaga ndi! ³⁸ Wiboni se binza ambe ndabu kunu otigala ndeke ngundu. ³⁹ Nakamubikya ambe, katukya mbiya wanu, makeminigu bata kadwe ku kwa ku mabikya ndeke mino be: «Kunzi adukulyi matu yi nino akodoku bubunga ko lino ka Mombukwono-dosu!» »

24

*Yeso akabikya be bapanzatu banu Ndabu ko Kunzi
(Maliko 13:1-2; Luka 21:5-6)*

¹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kaaga ni opupini ka Ndabu ko Kunzi, babibya kaku bakpudoku ndi. Bamonisilo kuwa beyo Ndabu ko Kunzi ipika ndi mino. ² Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Matu kaina masi nima? A linganu, nakamubikya ambe, ka masi nimo makaina wanu, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke wanu kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

*Mokingyosi nimo igyonosa ndeke ka mulibo ma obili
(Maliko 13:3-13; Luka 21:7-19)*

³ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina wakika ka Ngupa ya Mizeituni, babibya kaku bakpudoku ndi bikede, bamuusa be: «Tibikya mbeyi, likpumuka li nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke yigoku kaku na mulibo ma obili?»

⁴ Yeso usikisya ndi be: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu! ⁵ Bambanzu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Kilisito!» Bubungusaga ndeke bambanzu budingi! ⁶ Mukanatu ndeke bomongoni ba munga na bakuambe bi. Gutugu beyo, makobongonitogu. A beyo, masi nimo igyonosatu, luki limoti kikigu mbeyi mulibo ma obili.

⁷ A beyo, livananza limoti abumanaga ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulananaga ndeke na bungama bagogo. Ayandi na bazigizo bika ndeke ka bapa dididi. ⁸ Luki limoti, niyo yasi ika ndeke mudongoni abe mupunganagi ma muzuzula ma libukuti aka.

⁹ Kuwa wa, bamugaba ndeke kayigyogyiso, bamumwogo. Bamumuya ko giyo yasi ko bulya lino kami. ¹⁰ Ko ngbingo yi nino, bambanzu budingi bogwa ndeke ka baya kabu. Bagabanaga ndeke na bamuyana luga kabu. ¹¹ Bogyalandu budingi ba bongo bopuponokuto ndeke, bubungusaga bambanzu budingi. ¹² Banye ika kuwa ndeke bakpu kugbe, sipananiso ka bambanzu budingi adikaga.

¹³ Luki limoti, matu yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisanatu na muhukuso. ¹⁴ Babikyaga ndeke Mongoni Manza ma Bungama ba kugu wa lisyé ka obili wasi, iba budemu inisoni ka mababa masi. Kuwa wa, mulibo ma obili odoku.»

*Yigyogyiso obedulini
(Maliko 13:14-23; Luka 21:20-24)*

15 «Ko ngbingo yi nino, maminatu ndeke aluku nino bamakaga be <Muruputa mumbanga>, bamomosini ka Pa yo Tu. A mutu yi nino mugalanda Danyele anzina ndi ko bulya kaki. (Mutu yi nino akatangulaga likramuka li nili, ukanito isi yi.)

16 Kawa wa, batu nibo bika ndeke ka Yudea bogwa ndeke mbangu miso ya bangupa. 17 Mumbanzu kiko kugbondo, kosyigu ndeke bata kava luki ka ndabu. 18 Mumbanzu kika ko tiko, kigigu ndeke bata kava kutuko.

19 Ka masye mi nimo, boko ba bamama na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu! 20 Lumboni ambe mbangu kunu kikonitogu ko ngbinga wa ndobo ikani ka Lisyé la kimumbiso.

21 A beyo, ka masye mi nimo, yigyogyisa ika ndeke yakpu kugbe niyo kanigonosigu ndeke katukya ka mupanganagi ma obili kadwe na lisyé li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyo kigyonosigu ndeke bata. 22 Kunzi kokundumosi ndi masye mi, iba kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino ahuka ndeke. Luki limoti, okundumosa ndi beyo ko bulya ka batu nibo upunaga ndi.

23 Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanu!> Ikani <A ku!>, makabinikyanonitogu. 24 A beyo, bakilisito ba bongu na bogyalandu ba kuboboku bopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi makrupu na makramuka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusaga gutugu batu nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. 25 Eee, hukononi! Imi, namutukusyogini motili kambwa aka.

26 Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilsto a ka isa!>, makindonitogu ku beyo. Ikani kamubikya be: <Winoni! A ka ndabu ya kusob!>, makabinikyanonitogu.

27 A beyo, doku ko Mika-mumbanzu ika ndeke mufongoni abe ngbang-bata kanginana, ozigo obili wasi katukya ka ingenge adwe ka dumbé. 28 Pa yasi niyo manda ika ndeke mino, bombu nibo balyaga makolo bamumukana wa go wa.»

*Doku ko Mika-Mumbanzu
(Maliko 13:24-27; Luka 21:25-28)*

29 «Ngbinga mukede kumbusa wa masye ma yigyogyiso yi niyo, <Moni olimika ndeke bipi.

Timba kanzigu ndeke bata.

Mangutu onyukogoku ndeke kotukyoku kugu wa lisyé.

Makramuka mo ngu nimo kugu wa lisyé izukula ndeke bingbwuku-
ngbwuku.»

30 Kawa wa, likingyosi ko Mika-Mumbanzu inisanatu ndeke kugu wa lisyé. Mababa masi ka bambanzu nibo kusili wa moni igomisagatu ndeke. Bamina kawa ndeke Mika-Mumbanzu ni anodoku ka bekuba no ngu na ibiba yakpu. 31 Bofya ndeke siba niyo apaga liyu lapu. Mika-Mumbanzu utika ndeke bamalaika kaki ka mondu masi makwanganya ma obili, kaumumula batu basi nibo upunaga ndi ka banakpangbala basi ba obili.»

*Yeso akatwa lizuni ko bulya sibukuso niso abukutaga
(Maliko 13:28-31; Luka 21:29-33)*

32 «Hukononi mutiwi nimo sibukuso akapa. Ngbingo yi nino mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo apunga kabaka, mibaga be syangasu a kawa buwobi kobuniko. 33 Mufongoni goni, ngbingo yi nino ibunu

mina ndeke mina makpamuka mi nimo masi, wiboni ambe doku ko Mika-Mumbanzu a kuwa buwobi, a ka mupumi.

³⁴ A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpamuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³⁵ Lisyε na litombu olimikatu ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Kunzi yikaka aka no akaibo ngbingo wa mulibo
(Maliko 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

³⁶ «Mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisyε ikani ngbingo yi nino makpamuka mi nimo igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu wa lisyε ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaibo. ³⁷ Mufongoni begeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begeyo ko ngbingo yi nino Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ³⁸ A beyo, kambwa wo tumo yidingi, bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana, banugaba bomikabu ka bovononi kadwe ka lisyε li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. ³⁹ Bakatamanagigu ndi likpamuka gutugu limoti aka, kadwe ku kwa ku tumo yidingi odoku ndi mino kaulumwisaga basi bigbatata.

Ika ndeke mufongoni begeyo ka lisyε li nilo Mika-mumbanzu igoku ndeke mino. ⁴⁰ Ngbingo yi nino, bambanzu baba bikaga ndeke ko tiko, bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ⁴¹ Boko baba bikaga ndeke kadwa mavanga, bava ndeke bemoti, basa wagogo.

⁴² Yeki a beyo, wikoni neki fufisi, kye makibigu lisyε nilo Mombukwondonu igoku ndeke mino. ⁴³ Wiboni binza ambe, mombukwana ndabu kibaga ndi ngbingo yi nino mutu wo kubaku odoku mino, iba ikaga bongbinga basi wakitulya kye bakobunonitogu ndabu kaki. ⁴⁴ Kinili, wikoni neki bakitulya, kye Mika-mumbanzu odoku ndeke ko ngbingo yi nino makikigu mino na mutamanagi.»

Lizuni ka mugya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

⁴⁵ «Wani se kuwa no a mugya-ligubo walingunu na wakimibo? A nino mombukwana-daki asilya ligubo lilupyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi nino okwononi mino. ⁴⁶ Igyagya ka mugya-ligubo nino mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini bigubu kagya ligubo li nilo.

⁴⁷ A lingunu, nakamubikya ambe, mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumba kaki masi.

⁴⁸ Luki limoti, kika mugya-ligubo wanye nino ibikyaga be: <Mombukwana-dami kegū kaigoku mbiya wanu.> ⁴⁹ Apanga kuwa kaubama bawai-daki bagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti na badangbala.

⁵⁰ Mombukwana-daki yi nino igoku banu ka lisyε na ko ngbingo yi nino kikigu mino kaibo. ⁵¹ Akpumyo, agyogyisa mufongoni beyo Kunzi ugyogyisa ndeke mino batu ba kuboboku, ambimbo ka pa niyo bagamanaga mino, banilya manzu bikyalu-kyalu.»

25

Bibu ka basika tekebe

¹ «Ka lisyε li nilo, bokingyasa ndeke bungama ba kugu wa lisyε na basika tekebe. Ibu, buva ndi batala kabu, бага katilya mombukwono dumo wa ndawa. ² Luga kabu, kubukumuti ba ndi nibo bakimibo. Na kubukumuti bagogo batu buzinga. ³ Nibo buzinga buva ndi batala kabu

aka, ni bakovigu molingo magogo mumatila kuso yi. ⁴ Luki limoti, niho bakimibo, buva ndi batala na molingo magogo ka basupa.

⁵ Niyo mombukwono dumo wa nduwa olipya ni kanodukuga, boko bi niho basi bapunga ndi kazinga batoto, balalana ndi.

⁶ Lugo wo biti, liyu limoti abikya ndi be: <Winoni! Mombukwana dumo wa nduwa a ko pisi! Gyoni, togoni katilya!> ⁷ Kuwa wa, boko basi bozuzuka ndi, butunaga batala kabu.

⁸ Basika buzinga bubikya ndi niho bakimibo be: <Tiponi goni mino ikya molingo, kye batala kusu banolimiko.> ⁹ Luki limoti, busikisya ndi be: <Kali! Moling mi nima a makede, kakwananigu katitulyana basi! Windoni koluwo mokunu ka batu niho bagabaga.>

¹⁰ Ngingo yi nino binda ndi mino, mombukwono dumo wo vononi osiloku. Bawai dabu kubukumuti niho ba ndi bakitulya, bingya ndi pa imoti na ibu ka ndabu yo dumo. Kumbuso yi, badula ndi mupumi.

¹¹ Kuwa wa, niho buzinga bigoku ndi, babikya be: <Hiii Mombukwono-dosu! Mombukwono-dosu! Tihukwilyano baka mupumi!> ¹² Luki limoti, osikisya ndi be: <A lilingu, nakamubikya ambe, nakamumibigu!>

¹³ Yeso abikya bata ndi be: «Wikogoni neki bubisi! Kye makibigu lisyek ikani ngingo.»

*Lizuni ka bagya-ligubo niho bupaga ndi buyi
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ «Bokingyasa ndeke Bungama ba kugu wa lisyek na mutu bemoti nino a ndi na ligundu. Kambwa katukya, umaka ndi bagya-ligubo kaki, ughananilyaga makpumuka kaki. ¹⁵ Kabuyenene no ngu ka mumbanzu yikaka-yikaka, apa ndi mugya-ligubo bemoti bambuma kubukumuti. * Wagogo, apa ndi bambuma baba. Na wagogo bata, apa ambuma bemoti. Kumbuso yi, aga ndi iyi.»

¹⁶ Mugya-ligubo nino bapa bambuma kubukumuti, aga ndi na ibu koyikosogo, inisana ndi bata na bagogo kugu yi kubukumuti. ¹⁷ Nino bapa ndi bambuma baba, aga ndi iyi koyikosogo begeyo, inisana ndi na bagogo kugu yi baba goni. ¹⁸ Luki limoti, nino bapa ndi ambuma bemoti, inda ndi kakpo libye, olumbo, asuma ndi.

¹⁹ Niyo masye akitaga mudingi, mombukwana-dabu igoku ndi. Ubikya kuwa ndi bagya-ligubo kaki bi niho be batumbulyagi isabu ya makpumuka kaki. ²⁰ Mugya-ligubo nino bapa ndi bambuma kubukumuti, odoku, apa bagogo kubukumuti kugu yi. Abikya ndi be: <Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma kubukumuti. Wina! Ninisana ndi bata na bagogo kubukumuti goni.>

²¹ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza! Wa mugya-ligubo wanza. Wo bi na bungbingbili ko luki likede, nubisa banu ngama kobuulyaga makpumuka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-daku!>

²² Mugya-ligubo nino bapa ndi bambuma baba, odoku ndi goni iyi, abikya ndi be: <Mombukwono-dosu! Wesa ndi na bambuma baba aka. Wina! Ninisana ndi bata na bambuma bagogo baba kugu yi.>

²³ Mombukwana-daki abikya ndi be: <A binza, wa mugya-ligubo wanza na walingunu! Wo bi mutu walingunu kobuulyogo luki likede, nubisa banu ngama kobuulyogo makpumuka mudingi. Gulyo ka igyagya ka Mombukwana-daku!>

* 25:15 25:15 Ambuma bemoti wo buyi bi niho uluwaga ndi bangombe kubukumuti.

24 Kwa wa, mugya-ligubo nino bapá ndi ambuma bemoti, odoku, abikya ndi be: <Hili Mombukwono-dosu, nibagatu ambe wa mudiya. Wobuulyaga ku wakakunagigu mino, wanyogo masolo ku wakokunigu mino. 25 Kinili, nabangatu ndi, naga kasuma ambuma kaku ka litombu. Wina! Va ambuma kaku nimu.>

26 Mombukwana-daki asikisya ndi be: <Wa mugya-ligubo wanye, mafolobondo! Wibagatu ndi be nobuulyaga ku nakakunagigu mino, namumula masolo nimo nakokunigu. 27 Yeki a beyo! Wakwanana ndi kobisa buyi kami ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku ni itundini. 28 Mukupyoni neki ambuma yi nino, mapá mutu yi nino a ndi nobu tekebe. 29 A beyo, mumbanzu kika no luki, bamatilyatu bata, ika kwa na imu makpu. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu. 30 Mugya-ligubo yi nimu kegu na izangiya, mudikitori kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kailya manzu.>

Beyo Mika-Mumbanzu ako ndeke mino mungimbo ma obili

31 «Ngingo yi nino Mika-Mumbanzu odoku ndeke mina ka ibiba kaki, pa imoti na bamalaika basi, ika ndeke ko kiti kaki wa bungama, ka ibiba ya kugu wa lisyé. 32 Bambanzu bo giyo yasi bamumukana ndeke kambwa kaki. Ugbanana ndeke bambanzu dididi mudongoni beyo mububulyo ugbananaga mino bamemi na bakondolo. 33 Ubisa ndeke bakondolo ka nakpangbala wa kumbanzikaniko kaki, ubisa bamemi ka kulekuke.

34 Nibo ba ka kumbanzikaniko, ngama ubikya kwa ndeke be: <Doniku, ifunu nibo Baba amudfukulyoni ndi bubunga. Voni lisimo la bungama nilo bamubungusilyaga ndi katukya ko ngingo nino aka no bagya ndi mino obili. 35 A beyo, na ndi kaimukana nza, mepatu ndi malili. Na ndi na musasa, mepá libo limwo. Na ngingo yi nino na ndi mino mubiko, metilyatu ndi. 36 Ngingo yi nino na ndi mino ndumbu, mepatu ndi botu. Na ndi no kolobu, modokuto ndi kenda. Ko ngingo yi nino na ndi mino ka boloko, modokuto ndi kenda.>

37 Kwa wa, batu bongbingbili bamuusa ndeke be: <Mombukwono-dosu, nginga tino no tamina ndi mina na nza, tapá malili? Ikani na musasa, tapá libo limwo? 38 Nginga tina no wa ndi mino mubiko, tatilya? Ikani wa ndi ndumbu, tapá botu? 39 Na nginga tina no tamina ndi mino no kolobu, ikani ka boloko taga kaunda?>

40 Kwa wa, ngama usikisya ndeke be: <A linguu, nakamubikya ambe, lasi nilo magyilya ndi bemoti luga ka bomiki bakekeke bi niba ikani bemoti luga ka bomika-mama, megyilya ndi imi bikpe.>

41 Kwa wa, ubikya ndeke nibo bika ndeke ka kulekuke kaki be: <Tukyoni buwobi na imi, ifunu migbongisisoni! Windoni ko buku ba benze na benze. Buku bi nibo ibungusyaga ndi ko bulya ka mumuyoniso na bamalaika kaki! 42 A beyo, na ndi kaimukana nza, makepágu ndi malili. Na ndi na musasa, makepágu ndi libo limwo. 43 Ngingo yi nino na ndi mino mubiko, maketilyagu ndi. Ngingo yi nino na ndi mino ndumbu, makepágu ndi botu. Na ngingo yi nino na ndi mina no kolobu ikani ka boloko, makodokugu ndi kenda.>

44 Kwa wa, basikisya ndeke be: <Mombukwono-dosu, nginga tina no wa ndi mina kaimukana nza, ikani musasa, ikani wa ndi mubiko, ikani wa ndi ndumbu, ikani no kolobu, ikani ka boloko ni takusingyigu?>

45 Ngama usikisya kwa ndeke be: <A linguu, nakamubikya ambe, lasi nilo makagyilyagu ndi bemoti luga ka bomiki bakekeke bi niba,

makegyiyaga ndi imi.» ⁴⁶ Batu bi nibo bopupa ndeke wa, baka kaigyogyiso ka benze na benze. Luki limoti, nibo bongbingbili, bogulyo ndeke ka obili wa benze na benze.»

26

Bangama bakagya dikidi kamwisiso Yeso

(Maliko 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mina kapá mutiwi mi nimo masi, ubikya babiyya kaki be: ² «Makaiba be yinga wa Pasika ika banu kumbusa wa masye maba. Basutatu Mika-Mumbanzu kye babangilagi ka musalaba.»

³ Kwa wa, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bamumakana ndi ka ndabu ko kumu-kumu beyo ka Kayafa. ⁴ Bagya ndi dikidi kagwisiso Yeso bipele na kamwisiso. ⁵ Luki limoti, ba ndi kabikya be: «Takagwinitogu ko ngbinga wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

Muka bemoti akpozyini Yeso na malazi ka mu

(Maliko 14:3-9; Yuani 12:1-8)

⁶ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mina ka Betania, ogulya ndi ka ndabu ka Simoni nino a ndi kebu-kebu. ⁷ Muko bemoti akpudoku ndi. Muko yi nino a ndi na malazi ma ligabu lapu kugbe ko supa nino bagya ndi na litala la alibati. Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kalyalya, muko yi nino akpazyaga ndi na malazi mi nimo ka mu. ⁸ Niyoy babiyya kaki bina beyo, utula. Babikya be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi beyo? ⁹ Bakwanano bi kagaba ka ligabu lapu kugbe na kapá batu ba yangya buyi bi!»

¹⁰ Yeso andunga ndi yikpukpumukya kabu, umuusa kwa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaikpukpumukya kugu ka muko yi nimo? Nilo egyilyi, a yanza! ¹¹ A beyo, mika ndeke pa imoti na batu ba yangya masye masi. Luki limoti, imi, takikigu ndeke pa imoti na ibunu aka. ¹² Ngbingo yi nino ekpozyi mino na malazi nima ka nzuyi, akebungusyogo ko bulya lisyeyo nilo belumba banu mino. ¹³ A linganu, nakamabikya ambe: bapa bayasi ka babikyaga ndeke mino Mongoni Manza mi nima ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nimuna ogyi, banatumbalaga yi.»

Yuda Isikalioti obingisyini kagaba Yeso

(Maliko 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Kwa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batutumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu. ¹⁵ Umuusa ndi be: «Nakamababila, mepa iki?» Kwa wa, bapa bambuma bayo buyi batekebe basaa. ¹⁶ Katukya ko ngbingo yi nino, Yuda apanga kwa ndi kakisa pisi kaugabila Yeso.

Yeso akalya Pasika na babiyya kaki

(Maliko 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Bakolito 11:23-25)

¹⁷ Ka lisyeyo la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, babiyya ka Yeso bakpudoku ndi, bamuusa be: «Wakapa be tubungusilyogiku malili ma Pasika yani?»

¹⁸ Usikisa ndi be: «Windoni ka gadu, * ka aluku bemoti bene. Mabikyoku be: Muwonisilo akabikya be: «Ngbingo kami a kwa buwobi. Nakalya Pasika ku kaku pa imoti na babiyya kami.» ¹⁹ Babiyya bagya

* 26:18 26:18 Gadu yi nino ni Yelusalema.

ndi mufungoni beyo Yeso ukpamya ndi mino, bamba kuwa ndi malili ma Pasika ku beyo.

²⁰ Niyo bugogo ogwo, Yeso ika ndi kalyalya pa imoti na batutumbwa tekebe na baba. ²¹ Ngbingo nino ba ndi mino kalyalya, abikya be: «A lingunu, nakamubikya ambe, bemoti kunu egabatu.» ²² Batutumbwa balya ndi kumbu, bapunga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Mombukwondosu! Imi?»

²³ Yeso osikisya be: «Mutu yi nino akamakyaga kubokoko ka sani pa imoti na imi no egaba banu. ²⁴ Mika-mumbanzu akokwa mufungoni beyo ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka mutu yi nino akagaba yi! Ika gutugu ndi binza kugbe ni kibukutigu!»

²⁵ Kuwa wa, Yuda nino a ndi kagaba, amuusa be: «Muwonisilo! Imi?» Yeso asikisya ndi be: «Wobikyi ni iwe!»

²⁶ Ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya, Yeso ava ndi mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunonogo, upaga babiyya kaki. Ubikya kuwa ndi be: «Voni, malya, a nzuyi kami.» ²⁷ Kuwa wa, ava ndi kopo, kumbuso kabibiso Kunzi, upa. Ubikya ndi be: «Mwoni ifunu basi! ²⁸ A beyo, niyina a bangu kami. Bangu ya agame ko Kunzi. Odukonaga ndeke ko bulya ka batu budingi na ko bulya mupilya ma bunye. ²⁹ Nakamubikya ambe, nakamwigu ndeke bata vinya wa muzabibu, kadwe ka lisyε nilo namwo ndeke mino nino wambiya pa imoti na ifunu basi ka bungama ka Baba.»

³⁰ Kuwa wa, bimbila ndi limbu libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, bopupa ndi wa, baga ka Ngupa ya Mizeituni.

Yeso obikyini be Petele amanganyatu

(Maliko 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

³¹ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi babiyya kaki be: «No biti ya lisyε li nili, ifunu basi memanganyatu. A beyo, ikpikaga ndi be: <Namwo ndeke mububulyo ka bakondolo. Na ambaza kabu omisikana bingwi.»

³² Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuka, metokonyoku ndeke ka Galilaya.»

³³ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Gutugu bengenī basi bakuginyo, luki limoti, imi nakumanganyigu ndeke!»

³⁴ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, nakaubikya ambe, no biti ya lisyε li nili, kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

³⁵ Petele asikisya ndi be: «Gutugu kiko be tokwi pa imoti, nakumanganyigu ndeke!» Babiyya bagogo basi babikya ndi begeyo.

Yeso akalumba ko tiko ya Getesemani

(Maliko 14:32-42; Luka 2:39-46)

³⁶ Kuwa wa, Yeso na babiyya kaki bosila ndi ka Getesemani. Ngbingo yi nino badwe ndi mino, ubikya be: «Wikonononi wanu ko ngbingo yi nino na mbeyi mino kanda kalumba ku.» ³⁷ Kumbuso yi, baga ndi na Petele na bomika Zebedayo baba. Yeso apunga ndi kalya kumbu, otuma na kubangaku bidε.

³⁸ Kuwa wa, ubikya ndi be: «Nakalya kumbu kugbe buwobi kokwo. Wikoni wanu, mika bubisi aka pa imoti na imi.»

³⁹ Kumbuso yi, isisila ndi kambwa yikedε, ogwo mokpukpu. Apunga kalumba be: «Babooo! Kika ni akwananatu, ikidisyano baka kopo wa

† 26:30 26:30 Bayuda, ngbingo yi nino bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136. 26:31 26:31 Wanda ka Zakalia 13:7.

yigyogyiso yi nimu! Gutugu beyo, kikonitogu sipananiso kami. Luki limoti, iki niso kaku aka.»

⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso igoku ndi wa usa ndi mina babibya kaki, utakanya kuwa ndi ka batoto. Amuusa ndi Petele be: «Wakokwononigu kaika mubisi pa imoti na imi gutugu ka saa-imoti aka? ⁴¹ Wikoni fubisi, manalumba, kye makogulyonitogu ka kuboboku! Limbengi a na musasa kagya bunza, luki limoti, nzayi a na buru.»

⁴² Yeso ukida ndi ka nganga ya yiba, alumba be: «Baboo! Kika ni kokwononigu bi be kopu wa yigyogyiso yi nimu akidi ni nakamwigu, sipananiso kaku igyonosi neki!»

⁴³ Ngbingo yi nino igoku ndi mino buwobi na babibya kaki, utakanya bata bulalana aka kye toto a ndi ni ubedulini. ⁴⁴ Kuwa wa, Yeso usa ndi bata, inda kalumba ka nganga ya yisaa. Malumba mi a ndi mudongoni abe nimo ma mambwa aka.

⁴⁵ Kumbuso yi, igoku ndi ku babibya ba ndi mino, ubikya be: «Ambe, ma asi ka batoto aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Biko kasuta Mika-mumbanzu ka mafoku ka batu banye. ⁴⁶ Zuzukoni, togoni! Winoni, mutu yi nino akegaba, osiliniku!»

Bagwini Yeso

(Maliko 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

⁴⁷ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mina kanzina aka no, bemoti luga ka babibya kaki tekebe na baba nino ina ndi be Yuda opuponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu. Batu bi nibo ba ndi na badukpa na bengbingili. Bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda bo butikoku ndi. ⁴⁸ Yuda nino a ndi ni agobini Yeso, a ndi ni ubikiyini kambwa aka beyo agyo mino, ubikya be: «Aluku nino napututo, iba iyi nino. Mugwini!»

⁴⁹ Yuda akpudoku ndi Yeso bigala-gala, amuusa be: «Muwonisilo! wanodokuuu!» Apututa kuwa.

⁵⁰ Iyi asikisya ndi be: «Wai! Gyano nilo woduku kagya.» Kuwa wa, batu bi nibo bisisiloku ndi, bagwi.

⁵¹ Bemoti ka babibya ka Yeso anyo ndi dukpa kaki, ayipa mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko.

⁵² Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Wigisa dukpa kaku ka pa yi! A beyo, mutu wasi nino abumanaga na dukpa, okwa ndeke dukpa goni.

⁵³ Ambe, wakegu kaiba be nakwanana kakunga Baba kesingyo? Wa aka wa, etikilyoku kakitaga bambaza tekebe na baba ka bamalaika.† ⁵⁴ Luki limoti, kutikoku bamalaika beyo, Mobiso Motu akwanana kaitulyana liki? A beyo, Mobiso mi nimo akabikya be masi okwononi kaigyonasa beyo aka yo.»

⁵⁵ Kuwa wa, Yeso abikya ndi bambaza no be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutu wo kubaku? Nikaga ndi pa imoti na ibunu masye masi wakiko ka Ndabu ko Kunzi ni nanapa mutuu, makegwigu ndi. ⁵⁶ Luki limoti, masi nimana akaigyonosa kye itulyani beyo bogyalandu bokpikaga ndi mino.»

Kuwa wa, babibya basi basa ndi Yeso, bogwa mbangu.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka Bangama ka Bayuda

(Maliko 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

† 26:53 26:53 Bambaza tekebe na baba a ndi banda basuda mudongoni abe belofu batekebe madiya na ika na baba.

⁵⁷ Bambanzu niŋo bagwi ndi Yeso, бага na iyi ka Kayafa ninɔ a ndi kumu-kumu. Bowonisilo ba mutuu na bamboku-mboku ba ndi bumumukana ku beyo. ⁵⁸ Petele a ndi kabyiŋya Yeso mina byi kadwe ku kwa ku ka ndabu ko kumu-kumu. Ogulya ndi ka pa yangba, ikoku pa imoti na bazamu kaina beyo isilyoku mino.

⁵⁹ Bokumu-kumu na bangama bagogo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa bademu ba bongo, kye binisoni no pisi kamwisiso Yeso. ⁶⁰ Luki limoti, bakinagu ndi, gutugu beyo batu budingi bodogoku ndi mino kabukulyaga bongo.

Ka mulifo, batu baba bodoku ndi kabikya be: ⁶¹ «Mutu yi nimu abikya ndi be: «Nakwanana kapanza Ndabu ko Kunzi, kopika bata kumbusa wa masye masaa.»»

⁶² Kuwa wa, kumu-kumu amaga ndi, amuusa Yeso be: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya bu ka bangbanga nibana bambanzu bakaupilyaga ba?» ⁶³ Luki limoti, Yeso adaka ndi biwo.

Kumu-kumu abikya bata ndi be: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi ninɔ a na obili, tibikya pisi ka silika, iwe ni Kilisito, Miko Kunzi?»

⁶⁴ Yeso asikisya ndi be: «Iwe mombukwana-daki wobikyini! Luki limoti, nakamubikya ambe katukya mbiya wanu, maminatu Mika-mumbanzu wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi ninɔ wo Ngu. Na maminatu ndeke goni ni anodoku ka bekuŋa kugu wa lisyee.»

⁶⁵ Kuwa wa, kumu-kumu yi ninɔ inuaga ndi botu. Abikya be: «Atumbwini Kunzi! Takegu bata na nzoyi ya bademu. Marunya kaukana beyo atumbwi mino. ⁶⁶ Makabikya bu?» Basikisya ndi be: «Okwononi bamwi!»

⁶⁷ Kuwa wa, babakyaga ndi Yeso na hotikito ko miso, bayipaga bangwasi. Bagogo bayipaga ndi bangwasi, ⁶⁸ banabikya be: «Kilisito! Ndunga pisi ka bugyalandu! Tibikya, wani no uipi?»

Petele amongonyini Yeso

(Maliko 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ko ngbingo yi ninɔ, Petele a ndi iyi wakiko kunzi ka pa yangba. Kuwa wa, mugya-ligubo bemoti musika yi akpuŋoku ndi, abikya be: «Iwe, watu ndi goni pa imoti na Yeso mutu wa Galilaya.» ⁷⁰ Luki limoti, Petele anganya ndi kambwa ka batu basi be: «Imi, nakibigu nilo wakapa kabikya.»

⁷¹ Kumbuso yi, isisila ndi miso ya mupumi ma pa yangba. Mugya-ligubo musika yi wagogo amina ndi, ubikya batu niŋo ba ndi wa be: «Mutu yi nimuna a ndi pa imoti na Yeso mutu wa Nazaleti.» ⁷² Petele anganya bata ndi, ako silika be: «Imi, nakamibigu mutu yi nimu!»

⁷³ Kumbusa yikede, batu niŋo ba ndi wa bakpuŋoku ndi Petele, babikya be: «A beyo, wa goni bemoti kabu. Gutugu munzina kaku aka akowonisilo binza be wa Mugalilaya!» ⁷⁴ Petele ako ndi silika, abikya be: «Nigyogyisi! Kika ni nakabikya bongo. Nakamibigu aluku yi nimu!» Wa aka wa, koku alika ndi.

⁷⁵ Petele atamana munzina nimɔ Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika, wika ni wamongonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, opupa ndi kunzi, apunga ndi kagama no kumbu kugbe.

27

*Bogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi beyo ka Pilatu
(Maliko 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)*

¹ Niyo lisyε asyε, bokumu-kumu na bambokũ-mbokũ bolikilya ndi dikidi kakisa kamwisiso Yeso. ² Kumbuso kakondisiso, baga na iyi, bamomosa ndi figbũ kambwa ka ngama Pilatũ nino andaga ndi iwili ya Luma.

*Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)*

³ Niyo Yuda nino agaba ndi Yeso ukana bε bomosini mutũ kamwɔ Yeso, apunga ndi kalya kumbu kugbε. Umigisya kũwa ndi bokumu-kumu na bambokũ-mbokũ bambuma batekebε basaa baya buyi. ⁴ Ubikya ndi bε: «Nogyi bi bunyε kodukusaga bangu ka mumbanzũ yi nino kegũ bi na bunyε.»

Luki limoti, iɓũ basikisya ndi bε: «Katindigu ibusu. Undi iwe aka.»

⁵ Yuda ombimba ndi buyi bi niɓo ka Ndaɓũ ko Kunzi. Kumbuso yi, atukya ndi, aga kaibongiso.

⁶ Bokumu-kumu ɓapɓnaga ndi, ɓabikya bε: «Mutũ kusu katikpamyagu bε tobisogi inguo yo buyi bi niɓa ka kpokoyo ya ndaɓũ ya malamba. A bεyo, a mukalya ma bangu.»

⁷ Kumbuso wa yukana, boluwa ndi no buyi bi niɓo tiko ka maɓokũ ka alukũ bemoti nino alukaga ndi bambike. Boluwa ndi tiko yi niyo ko bulya yilumbo mino bobiko. ⁸ Kinili, kadwe na lisyε li nili, tiko yi niyo balikyaga bε «Tiko ya Bangu».

⁹ Kũwa wa, itulyana nilo ibikya ndi pisi ka mugyalandu Yelemia bε: «Bava ndi bambuma batekebε basaa baya buyi. Ligabu li nilo Bezaleli bobisa ndi ko bulya kaki. ¹⁰ Boluwa ndi no buyi bi niɓo tiko ka maɓokũ ka mulũka bambike mudoŋgɔni bεyo Mombukwono-dosu εɓikya ndi mino.»

*Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatũ
(Malikɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29-19:16)*

¹¹ Binda kũwa ndi na Yeso kambwa ka ngama wa iwili bεyo ka Pilatũ. Iyi Pilatũ amuusa ndi bε: «Iwe ni ngama ka Bayuda?» Yeso asikisya bε: «Iwe no wobikyi.»

¹² Kumbuso yi, bokumu-kumu na bambokũ-mbokũ ɓasungulya ndi. Luki limoti, ni kosikisiyu. ¹³ Kũwa wa, Pilatũ amuusa ndi bata bε: «Wakegũ kaukana bangbanga ɓasi niɓana bakaupilyaga ɓa?» ¹⁴ Luki limoti, Yeso kasikisyagu ndi ka likpũmũka gutugu limoti aka. Likpũmũka li nilo ambanga ndi ngama mudingi kugbε.

*Pilatũ okpomyini bε ɓamwi Yeso
(Malikɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)*

¹⁵ Ka yinga ya Pasika, ngama mudingi akulaga ndi mutũ wa boloko bemoti nino ambaza ka bambanzũ atwaga ndi. Ikaga ndi mutũ yi nino ambaza apaga ndi. ¹⁶ Ko ngbingo yi nino, a ndi na mutũ wa boloko bemoti wakimibisikoso kugbε. Lino kaki ndi ni Balaba.

¹⁷ Kũwa wa, Pilatũ umuusa ndi bambanzũ niɓo ɓamumũkana ndi wa bε: «Wani no makapa bε namukũlyi luga ka Balaba iɓũ na Yeso nino ɓamakaga bε Kilisito?» ¹⁸ Uusa ndi bεyo kye a ndi kaiba bε ɓasuta ndi Yeso ko bulya imi aka.

¹⁹ Ngbingo nino Pilatũ a mbeyi ndi mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukaki atikilyoku ndi liyu bε: «Mutũ yi nino kegũ na bunyε, wakimokyoniɓo ga ka likpũmũka kaki! A bεyo, no biti yi niyi, nigyogiyi kugbε ko nziki ko bulya kaki.»

²⁰ Luki limoti, bokumu-kumu na bamboku-mboku ka Bayuda butiwa ndi bambanzu be bakulagi Balaba, bamwo Yeso.

²¹ Ngama umuusa ndi be: «Luga ka batu baba bi niba, wani no makapa be namukulyi?» Basikisya ndi be: «Balaba.»

²² Pilatu umuusa ndi bata be: «Nagya kawa iki na Yeso nino bamakaga be Kilisito?» Bambanzu basi basikisya ndi be: «Babangilagi ka musalaba!»

²³ Pilatu igilya bata be: «Bunye tino se bo agya ndi?» Luki limoti, bidukulaga ndi asi kapamikanaga aka na liyu lapu be: «Babangilagi ka musalaba!»

²⁴ Ngbingo yi nino Pilatu ina ndi mino be kakwananigu kagya bata luki na ipumbu akaisisologo aka, atika ndi be boviku lifo, isukusa mafoku kambwa kabu basi. Abikya ndi be: «Bangu ka mutu yi nimu kodukogonitogu ko lina kami. A kawa likpumuka kunu aka!»

²⁵ Batu basi bosikisya ndi be: «Bangu kaki adukagi ka mu kusu na ka bomikusu!»

²⁶ Kawa wa, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa ndi Yeso pimbo. Kumbuso yi, upa ndi kye babangilagi ka musalaba.

Basuda bakatiba Yeso

(Maliko 15:16-20; Yuani 19:2-3)

²⁷ Kawa wa, basuda baga ndi na Yeso ka ndabu ka ngama wa iwili. Ku beyo, bamumula ndi basuda basi, bakungulo Yeso bikululu. ²⁸ Banyogo ndi botu, bamokisya kanzu wangbu. ²⁹ Bobungusyaga ndi biwilili muligi nimo a ndi no mowo, bamokisya ka mu. Bagwisiso ligugu ka kubokuko kwa kumbanzikaniko. Kumbuso yi, bobuna ndi moli kambwa kaki katiba, banabikya be: «Ngama ka Bayuda, tumuusito!» ³⁰ Babakyaga ndi na botikito. Bava kawa ndi ligugu li nilo banatinaga nolu ka mu.

³¹ Kumbuso katiba beyo, banyo ndi kanzu. Bamokisyo bata botu kaki, baga kawa ndi na iyi kabangilaga ka musalaba.

Basuda babongilogini Yeso ka musalaba

(Maliko 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

³² Ngbingo yi nino basuda bopupa ndi mina wa, babangana na aluku bemoti nino a ndi mutu wa Kulene, ina ndi be Simoni. Babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso.

³³ Niyo fosila ndi ka pa niyo balikyaga be Golgota (isi yi ni: Pa ya Mukuwa ma mu), ³⁴ bapa ndi Yeso vinya mumatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi nino akingila ndi mino, akya komwo.

³⁵ Kawa wa, babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁶ Kumbuso yi, bikanana ndi wa kabuulyogo.

³⁷ Na kugu wa mu kaki, bokpika ndi isi ya likpumuka nilo basungulya ndi mina be: «Aluku yi nimu ni Yeso, ngama ka Bayuda.»

³⁸ A ndi na batu bo kubaku baba nibo babangilaga ndi goni ka kpolo ka Yeso. Bemoti ka nakpangbala wa kumbanzikaniko, na wago ka kulekuke. ³⁹ Bambanzu bi nibo ba ndi kakitaga wa, ba ndi katumbwa Yeso, banagbitya bamu, ⁴⁰ banabikya be: «Wa ndi kapa kapanza Ndabu ko Kunzi, wopika yagogo ka masye masaa. Wihukusa neki mombukwana-daki yi, kika ni wa Miko Kunzi, syoku ka musalaba!»

⁴¹ Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu pa imoti na bamboku-mboku ba ndi goni katiba begeyo, banabikya be: ⁴² «Uhukusa ndi batu bagogo.

Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi bikpe! A ngama ka Bezaleli. Osyikuno ka musalaba, ifusu, tabinikyana kuwa goni! ⁴³ A beyo, iguma ndi ko Kunzi, abikya ndi be a Miko Kunzi. Kika ni Kunzi apagatu, ahukusi neki mbiya wanu!»

⁴⁴ Gutugu batu bo kubaku aka nibo bubangilaga ndi ka kpolo ka Yeso, ba ndi katumbwa begyo.

Kukwaku ka Yeso

(Maliko 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

⁴⁵ Katukya ndi ka saa sita, biti ohuma ndi obili wasi ka basaa bayisaa.

⁴⁶ Niyo saa tisa a kuwa ndi buwobi kaitulyana, Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Eli, Eli, lama sabakatani?» Isi ni: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya iki yo wesi mino?»

⁴⁷ Niyo batu bemoti-bemoti luga ka nibo ba ndi wa bamukana mino beyo, babikya ndi be: «Akamaka liya.» ⁴⁸ Wa aka wa, bemoti kabu apikita ndi, ovoku luki limoti bifubu-fubu, olubo ko vinya wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kuwa ndi ka ligugu, apa Yeso be omwi. ⁴⁹ Luki limoti, bagogo babikya ndi be: «Wosoni! Tinini mbeyi ikani liya odokoto kahukuso!»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso igomisa bata ndi na liyu lapu. Osisa limbengi.

⁵¹ Ko ngbingo yi nino aka no, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Nda bu ko Kunzi ku, anuka ndi luga katukya kugu kadwe kusili. Mugi izukala ndi bingbuku-ngbuku, matamu makpukpu alikanaga ndi bikpapakpa. ⁵² Gutugu bambuku aka oukwikana ndi na batu budingi nibo bokwaga ndi ni babinikyonini Kunzi, babilila ndi. ⁵³ Bopupoko kuwa ka bambuku. Kumbuso goni Yeso kopupa ndi ka mbuku, bingya ka Yelusalema, gudu wotu. Ku beyo, bupuponilya ndi bambanzu budingi.

⁵⁴ Niyo ngama ka basuda ka Baluma pa imoti na batu nibo ba ndi na ibu kabuulyaga Yeso bamina azigizo na masi nimo akitanaga ndi wa, bogwa ndi ombombo kugbe. Babikya kuwa ndi be: «Ka lingunu, mutu yi nima a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁵⁵ Wa go wa, a ndi na boko budingi nibo ba ndi kaina ka bubyi nilo akitanaga ndi lo. Botukyoku ndi pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo. ⁵⁶ Luga kabu, a mbeyi ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia nino abukuta ndi Yakobo ibu na Yezefu se kuwa amaki bomika Zebedayo.

Banalumbo Yeso

(Maliko 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

⁵⁷ Niyo bagogo itulyana, aluku bemoti wa lingama, mutu wa Alimatia nino ina be Yezefu, a ndi goni iyi mubifya ka Yeso, osiloku ndi. ⁵⁸ Inda kuwa ndi ka ngama mudingi wa iwili beyo ka Pilatu, akunga be bapi nzayi ka Yeso. Pilatu akpamya ndi be bapi. ⁵⁹ Yezefu inda ndi kava. Akandaga na kutoko kwambiya, ⁶⁰ amongosa ndi ka mbuku yambiya niyo ikpulya ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalu lidingi, aga ndi.

⁶¹ Ko ngbingo yi nino, Malia Magadala na Malia nino wagogo ba ndi wa, bakikonono kambwa wa mbuku.

Basuda bakobuulya mbuku

⁶² Bugala bi, akaibikya be lise li nilo a kambwa wa nilo la kibungusyogo ka Lise la kimumbiso, bokumu-kumu na Bafalisayo бага ndi ka Pilatu.

⁶³ Babikya ndi be: «Mombukwono-dosu! Totomonini bata beyo mutu

wabongō yi nima abikya ndi mino ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino mubisi aka be: <Kumbusa wa masye masaa, nopupatu ka mbuku.> ⁶⁴ Yeki a beyo, pa neki mutuu be bobuulyogi mbuku kadwe ku kwa ku masye masaa itulyano mino. Babibya kaki bakodonikoto kabifo, бага каубикья бамбанзу be: <Opupini bi luga ka bamanda.> Muzima ma miba mi nima ika banu manye kakitaga nimo ma mambwa.»

⁶⁵ Pilatu usikisya ndi be: «Matu na basuda nibo bokwononi kobuulya mbuku. Wogoni, bobuulyogi mufongoni beyo mini mino binza.» ⁶⁶ Baga kuwa ndi ka mbuku, badula ndi miso ma mbuku na litalu bingbufu, fubisa ndi basuda wa kobuulyo.

28

Yeso opupini ka mbuku

(Maliko 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

¹ Niyo Lisyé la kimumbiso akitaga ndi, kuwa na bugala bi ka lisyé la mambwa la poso* ko mbolugo, Malia nino a ndi mutuu wa gudu wa Magadala pa imoti na Malia wagogo, бага ndi kaanda mbuku.

² Ko ngbingo bemoti, azigizo wapu apunga ndi. Malaika ka Mombukwono-dosu, osyoku ndi kotukyoku kugu wa lisyé, inda ndi kate ka kpolo litalu lidingi nilo otikya ndi mbuku, ika ndi kugu yi. ³ A ndi kanze kugbe mufongoni abe ngbangbata kanginana, botu kaki a ndi bitu abe libu.

⁴ Bobubulya nibo ba ndi kobuulyaga mbuku bapunga ndi kaguguma bikpwukpwukpwu na kubangaku, kadwe ku kwa ku bita ndi mina abe bamanda.

⁵ Luki limoti, malaika nino ubikya ndi boko bi nibo be: «Makobongonitogu. Nakaiba ambe makakisa Yeso, nino babongilogi bi ka masalaba. ⁶ Kegu bata wanu! A beyo, opupini bi ka mbuku mufongoni beyo abikya nduku mino. Doniku, winoni ku o bi mino mumongoso. ⁷ Windoni bigala kaubikya babibya kaki be: <Opupini bi luga ka bamanda. Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku banu ku beyo.> Nilo no bi ambe namubikiyi nilo.»

⁸ Boko baba bi nibo batukya ndi bigala-gala ka mbuku botumini na kubangaku bidé na magyaga mudingi goni. Binda ndi mbangu kautumbulyaga babibya ka Yeso mongoni mi nimo.

⁹ Ko ngbingo bemoti, Yeso bikpe abangana ndi na boko bi nibo, umuuso. Bakpudoku ndi, babilaga magu na babibiso. ¹⁰ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Makobongonitogu! Windoni kaubikyaga bomika-mama be бага ka Galilaya. Beminoku ku beyo.»

Bobubulyo ba mbuku bogoni kapaga mongoni

¹¹ Ngbingo yi nino boko bi nibo ba mbeyi ndi mino ko pisi aka, bobubulyo bemoti-bemoti ba mbuku batukya ndi, бага ka gudu. Ku beyo, butumbulyaga ndi bokumu-kumu lasi nilo akitanaga ndi.

¹² Kuwa wa, bokumu-kumu bi nibo pa imoti na bamboku-mboku ka Bayuda bagya ndi dikidi. Bukanana ndi kaupá basuda bi nibo buyi budinga bipelé. ¹³ Babikya ndi be: «Bikyonni ambe: <Babibya kaki boduku bi no biti kaibo manda kaki ko ngbingo yi nino to bi mino ka batoto.> ¹⁴ Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, ifusu

* 28:1 28:1 lisyé la mambwa la poso: Ilu lo balikyaga ndi be lisyé la Mungu.

ɓamombukwono-dosu bi ɓo tatumbalyaga mongoni mi nimo. Tagya yasi ambe ibunu makogulyonitogu ka bukpwuku-kpwuku.»

¹⁵ Kuwa wa, ɓasuda bi nibo ɓava ndi buyi na ɓagya mɔɔngoni ɓeyo bukpama ndi mino. Mongoni mi nimo italyana ndi luga ka Bayuda kadwe na lisyɛ li nili.

Yeso upupilyini ɓabiɓya kaki

(Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

¹⁶ Kuwa wa, ɓabiɓya bi nibo tekeɓe na ɓemoti ɓaga ndi ka Galilaya, ka ngupa niyo Yeso uwanaya ndi. ¹⁷ Ngbingo yi nino ɓamina ndi mino, ɓabibiso. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti kabu ɓa ndi na ɓotumo.

¹⁸ Kumbuso yi, Yeso ukpuɔoku ndi, ubikya ɓe: «Beponi ndi ngu yasi ya kuga wa lisyɛ na kunu ka ɔbili. ¹⁹ Yeki a ɓeyo, windoni ka ɓevanza ɓayasi, huyikosoni biki ɓabiɓya kami. Hubotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Limbengi-Lotu. ²⁰ Huwonisiloni kabye masi nimo namubikyaga ndi. Wiboni binza ambe na pa imoti na ibunu ɓongbanga ɓasi kadwe ka mulibo ma ɔbili.»

Mongoni Manza ka Yeso beyo Maliko okpikaga ndi mino Likpumuka la mambwa

Mongoni Manza nimo Maliko okpika ndi nima. Maliko kegu iyi atutumbwa ka Yeso, luki limoti bakpakanatu ndi pa imoti na Polo, bagya goni ndi ligubo lo Mongoni Manza ibu na Petele. A beyo, makpumuka mi nimo okpiko ka kitabu yi niyi, a nimo ukana ndi na Petele ni anutumbulyaga bambanzu obili ka Yeso-Kilisito ka litombu li nili. Ukpikilya ndi batu bi nibo bakegu Bayuda, kauwonisilo ka lingunu be Yeso a Mika Kunzi.

Kuso wa Mobiso, Kunzi abikya ndi be atikokuto ndeke mutu bemoti kauhukuso batu ba Izaleli nibo ba batu kaki. Yeso osiloku ndi ka litombu li nili ni Baluma bogoni ndi kava litombu la mugi ma Izaleli, bika ndi ka beyo. Bezaleli bumukanaga kawa ndi ibu aka.

Bezaleli bikaga ndi katamana be Kilisito nimo Kunzi awanyaga ndi katikoku, uhukusagatu ndeke ka mafoka ka Baluma. Luki limoti, kegu ko bulya muhukuso mi nimo, mo Yeso odoku mino. Uhukusaga ndi asi batu bi nibo aka bo basa ndi Mumuyoniso, basa bunye, bapunga kamukana asi iyi aka.

Maliko atumbulaga ndi ka kitabu yi niyi, niyo Yeso agya ndi ka litombu, beyo upa mino bambanzu mutuu, atumbulaga goni ku kwa ku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumyo mambengi ma bunye, anaga makpumuka mumbanga mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu. Luki limoti, gutugu beyo Yeso a mino Miko Kunzi yo, kibinikagu ndi. Mobiso akabikya be: «A beyo, Mika-Mumbanzu kodokugu ndi be kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kagugubya bambanzu, na kapá obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.» (Maliko 10:45)

Bangama ka Bayuda bamuyatu ndi kadwe ku kwa ku bamwo ndi mino. Mutu wasi nimo abyege Yeso, okwoni, ibi be bagyogyisatu, luki limoti, mulifo kaki ika na izangiya.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza 1:1-8

Ibatiso ka Yeso na beyo Mumuyoniso a ndi mino kakisa kabobo 1:9-13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 1:14-9:50

Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalema 10:1-52

Poso wa mulifo ka Yeso ka litombu, kasombiso na kukwaku kaki 11:1-15:47

Yeso opupini ka mbuku 16:1-8

Yeso upupilyini babifya kaki 16:9-20

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza

(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)

¹ Mupunganagi ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nima.

² Kuso wa kitabu ka mugyalandu Isaya, ikpikaga be:

«fmi Kunzi, nakatika atutumbwa kami kambwa kaku, kaubungusilyo pisi.

³ Mumbanzu bemoti akatubilaga ka isa be:
«Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni bopisi kaki bingbingbili!»

⁴ Yuani-Mubatizai opuponoku ndi ka isa, anukawa bambanzu be:
«Yikosoni mabengi, mibotisiso, Kunzi amupilya bunye kunu.» ⁵ Batu basi ba iwili ya Yudea na ba gudwa wa Yelusalema basilyogoku ndi Yuani-Mubatizai. Batu bi nibo batwaga ndi bunye kabu ka pa yangba, Yuani anubotiso ka Yolodani*.

⁶ Yuani imokisyaga ndi kutuko kwo tukatu ta ngamia na mukaba ma sibokuso sa nyama ka idukufiso. Ulyaga ndi banabunyenye no nzuki niyo ikaga ko tutu. ⁷ Akawaga ndi be: «Mutu yi nino akodoku kumbusa kami, a no ngu kekitaga imi. Nakakwananigu gutugu kodidiko, na kakulaga ligi ya bekpaku kaki. ⁸ Imi, namubotisaga bi ko libo, luki limoti, iyi, amubotisaga banu ka Limbengi-Lotu.»

*Yuani akabotiso Yeso
(Matayo 3:13; Luka 3:21-22)*

⁹ Ka masye mi nimo, Yeso otukyoku ndi ka Nazaleti, ka iwili ya Galilaya adwe ka Yolodani. Ku beyo, Yuani abotisa ndi. ¹⁰ Niyo aka yo Yeso opupoku ko libo, ina ndi lisyé koukwikono, Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi. ¹¹ Kawa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyé be: «fwe, wa mikami mupaka, nogwaga na iwe magyagya kugbe.»

*Abili akabobo Yeso ka isa
(Matayo 4:1-11; Luka 4:1-13)*

¹² Kumbuso yi, Limbengi-Lotu akpamya ndi Yeso kaaga ka isa. ¹³ Ku beyo, agya ndi masye batekebe bakwanganya ni abili anabobo. Ikaga ndi pa imoti na banyama bo tutu, bamalaika banagugubyo.

*Yeso akaumaka babibya bakwanganya
(Matayo 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ Niyo bagwi Yuani-Mubatizai, Yeso aga ndi iyi ka Galilaya. Ku beyo, a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi. ¹⁵ Abikyaga ndi be: «Ngbingo itulyonini. Bungama ko Kunzi a kawa buwobi. Yikosoni mabengi, mabinikyana Mongoni Manza!»

¹⁶ Yeso a ndi kakpakyana ka mutuli ma ibombu yidingi ya Galilaya, umina ndi banyo-bosi baba, Simoni ibu na mamaki beyo ka Andilia ni banolubo moyo. ¹⁷ Ubikya ndi be: «Ibyeniku. Namuitisa kawa banyo-bambanzu†.» ¹⁸ Ko ngbingo yi nino aka no, basa ndi moyo kabu, bapunga kabibya.

¹⁹ Niyo Yeso idukula ndi bata mina yikedé bene, umina ndi bomika Zebedayo, Yakobo ibu na mamaki beyo ka Yuani. Ba ndi ka ingbolo yidingi‡ kabu ni banobungusyogo moyo. ²⁰ Ko ngbingo yi nino aka no, umaka ndi. Basa ndi ababu ka ingbolo pa imoti na bagya-ligubo kaki, baga ndi ibu kabibya Yeso.

*Yeso anyuni mutu bemoti limbengi la bunye
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yeso na babibya kaki bogulya ndi ka Kapelenaumu. Ka Lisyé la kimumbiso, Yeso ogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga kapá mutuu. ²² Mutuu kaki umbanga ndi bambanzu nibo ba ndi

* **1:5** 1:5 Yolodani: A libo lidingi ka mugi ma Palesitina. † **1:17** 1:17 banyo-bambanzu: Bika kaukisa na kaunyogo bambanzu ka bunye kabu. ‡ **1:19** 1:19 ingbolo: Ingbolo yi niyo ikaga ndi yidingi mudongoni abe mikya bato.

kamukana bo kugbe. A beyo, a ndi kapá mutuu no ngu ni kegu abe bowonisilo ba mutuu kabu. ²³ Ku kwa ku, ka ndabu ya malumba ka Bayuda ku, aluku bemoti bene a ndi na limbengi la bunye. Aluku yi nino arunga ndi kapamikanaga be: ²⁴ «Hu! Yeso, mutú wa Nazaleti, lo kusu na ifunu ogwogi buni? Woduku katilumwisogo? Nakaumiba binza! Iwe ni Mutu Wotu nino Kunzi atikoku!»

²⁵ Yeso apamilyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nima!» ²⁶ Limbengi la bunye nilo ayunga ndi aluku no binye, opupa ndi bindede ni apamikana biliya-liya. ²⁷ Likpumuka nilo upa ndi bambanzu basi ombombo, barunga ndi kausana be: «Likpumuka tina se piye li? A mutuu mambiya, mutumo no ngu. Akapamilyaga gutugu mambengi ma bunye aka, anamukana!» ²⁸ Ko ngbinga mukede aka, mongoni ka Yeso awawa ndi ka iwili ya Galilaya yasi.

*Yeso uhukusini batu budingi ba bokolobu
(Matayo 8:14-17; Luka 4:38-41)*

²⁹ Kuwa wa, Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Ba ndi na Yakobo ibu na Yuani, bingya ndi ka Simoni na ka Andilia. ³⁰ Ku beyo, titaki Simoni nino muko yi a ndi wakanga, animukana buci. Niyo aka yo Yeso osila wa, batumbulyaga ndi likpumuka nilo. ³¹ Yeso akpada, agwi kubokuko, amomoso, muko yi nino ahuka ndi. Kumbuso yi, arunga ndi kaugugubyo.

³² Na bugogo, niyo moni ogwo, badulyoku ndi Yeso na batu basi nibo ba ndi na bokolobu na nibo ba ndi na mambengi ma bunye. ³³ Bambanzu basi ba gadu ba ndi bumamukana ko misa ma mupumi ma ndabu wa. ³⁴ Yeso uhukusa ndi bambanzu budingi nibo ba ndi kaigyogiso na bokolobu dididi, okpunya ndi goni mambengi ma bunye mudingi. Apakya ndi mambengi ma bunye kanzina, kye mambengi ma bunye nimo a ndi kamiba binza.

*Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndi, opupa kunzi. Inda kuwa ndi kunzi wa gadu ka pa yi niyo bambanzu kegu ndi mino. Ku beyo, arunga ndi kalumba. ³⁶ Simoni na bawai-daki binda ndi kakisa. ³⁷ Niyo bamina, babikya be: «Batu basi bakaukisa yi.»

³⁸ Luki limoti, Yeso usikisya ndi be: «Togoni ka bapa bayagogo, ko giyo niyina buwobi-buwobi wanu. Ku beyo, nakwanana goni kabikyaga Mongoni Manza. A beyo, nilo nodulyoku ndi yipepe nilo.» ³⁹ Kuwa wa, Yeso alingya ndi Galilaya wasi, anabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda, anokpunya mambengi ma bunye.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Luka 5:12-16)*

⁴⁰ Lisyé limoti, kebu-kebu bemoti asilyoku ndi Yeso, ogwo no moli kambwa kaki, itatanaga na iyi be: «Kikiliki, wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

⁴¹ Yeso akwilya ndi kumbu, anana ndi kubokuko, avila, abikya be: «Noboilyini, ngumana!» ⁴² Ko ngbingo yi nino aka no, kebu-kebu asya ndi, angumana bingó. ⁴³ Wa aka wa, Yeso anzinilya ndi na diya, kumbuso yi, apupisa ndi, anabikya be: ⁴⁴ «Wiminyatu! Wakatumbulyogonitogu mambanzu. Luki limoti, winda kaimoniso ko kumu. Kumbuso yi, wapa

apere mutũngoni beyo Mutuu ka Musa abikyago mino, iba mutũ wasi ibi be woukini bi.»

⁴⁵ Luki limoti, niyo aka yo aluku no aga, apunga ndi kopobo na kowowiso likpamuka li nilo. Kinili, Yeso kipupisogira ndi bata bingbanganya ko misa ka bambanzu ka gudu. Ikaga kawa ndi kunzi aka, ka bapa nibayo bambanzu bakikogigu ndi mino. Ku beyo, bambanzu badulyogoku ndi kotukyoku ka bapa bayasi.

2

Yeso ahukusini zegesi (Matayo 9:1-8; Luka 5:17-26)

¹ Kumbusa wa masye makede, Yeso igoku ndi ka Kapelenaumu. Bambanzu bukana ndi be a ka ndabu. ² Bamumukana kuwa ndi ku budingi, kadwe ku kwa ku mikya pa kotigalagu bata ndi mino, iki gutugu ya kunzi aka ikani ko misa ma mupumi. Yeso a ndi kaubikyaga Likpamuka ko Kunzi. ³ Kuwa wa, batũ bakwanganya badulyoku ndi Yeso na zegesi mubinika. ⁴ Luki limoti, bakakwananaga ndi kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka bambanzu. Boukwilya kuwa ndi ngala kugbondo tili na pa niyo Yeso a ndi mino. Kumbuso yi, basisa kuwa ndi zegesi no kugu wa kalagba niyo a ndi mino wakanga pisi ka ngala yi niyo. ⁵ Niyo Yeso ina baya kabu beyo, abikya ndi zegesi no be: «Mikami, nupilyini bunye kaku.»

⁶ Bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibo ba ndi bakikonono wa, bapunga ndi kaimuusa be: ⁷ «Ko bulya iki yo aluku yi nimuna o mino kanzina beyo? Akatumbwa Kunzi! Wani no akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?» ⁸ Ko ngbingo yi ninu aka no Yeso andunga ndi tamanaga kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na inguo ya tamanaga yi niyo? ⁹ Iki yo a yopoli kugbe kabikya zegesi be: «Nupilyini bunye kaku», ikani kabikya be: «Wamaga, wawa kalagba kaku, wakpakyana?» ¹⁰ Luki limoti, nakapa ambe wiboni be Mika-mumbanzu a no ngu yipilya bunye ka obili.» Kuwa wa, abikya ndi zegesi no be: ¹¹ «Nakaukikya ambe, wamaga, wawa kalagba kaku, wiga ku kaku!» ¹² Wa aka wa, aluku no aka ndi bivanga ko misa ka batũ basi wa, ava kalagba kaki, iga. Nokũ udika ndi ibu basi bide, bapunga ndi kabibiso Kunzi, banabikya be: «Takaninigu ndi inguo ya likpamuka li nili!»

Yeso amokini Lawi (Matayo 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Kuwa wa, Yeso iga bata ndi ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya. Ambaza ka bambanzu wasi asingyoku ndi, apunga kaupá mutiwi. ¹⁴ Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alufayo, wakika ka bilo yilipiso manzanza. Yeso abikya ndi be: «Ibyeku!» Lawi amaga ndi, apunga kabibya. ¹⁵ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Lawi. Ba ndi pa imoti na babibya kaki, bandombe ba manzanza bakpu na batũ bagogo budingi nibo baminaga ndi abe bagya-manye. A beyo, budingi ba inguo ya batũ bi nibo bikaga ndi kabibya bingbooo. ¹⁶ Niyo bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na Bafalisayo bamina ndi mino Yeso kalyalya pa imoti na bandombe na bagya-manye, humuusa kuwa ndi babibya kaki be: «Ko bulya iki yo o mina kalyalya pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manye?» ¹⁷ Niyo Yeso umukana ndi beyo, ubikya be: «Batũ bapupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu. Nakodokugu kaukisa batũ bongbingbili, luki limoti, nibo bunye.»

*Koginyo malili ko ngbingo
(Matayo 9:14-17; Luka 5:33-39)*

¹⁸ Lisye limoti, babifya ka Yuani-Mubatizai na Bafalisayo ba ndi koginya malili ko ngbingo. Kawa wa, bambanzu bodoku ndi kamuusa Yeso be: «Ko bulya iki yo babifya ka Yuani na nibo ka Bafalisayo aka bo boginyaga ibu malili ko ngbingo, ni nibo kaku bakega se ibu koginyo?»

¹⁹ Yeso usikisya ndi be: «Makasima be bawai-daki mombukwono dumo wo vononi bakwananatu koginya malili ngbingo yi ninu ba mbeyi mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosiga! Ngbingo yi ninu mbunya muko o mino pa imoti na ibu aka, bakakwananigu koginyo malili. ²⁰ Luki limoti, ikatu ndeke na lisye nilo batumba mino mbunya muko luga kabu. Ka lisye li nilo, boginyatu kawa ndeke malili ko ngbingo.

²¹ Mumbanzu gutugu bemoti aka kodikogigu inzanza na panga ya kutuko kwambiya. Kagya beyo, panga yambiya yi niyo anuwatu inzanza, ngala ahumana bata kugbe. ²² Na bata, mumbanzu gutugu bemoti aka kabungwagigu vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta bamanya bayigbangbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, bambike ulikaga, vinya agbo wasi. Kinili, okwononi kabungwa vinya wambiya ka bambike bayambiya goni.»

*Yeso ni ngama wa Lisye la kimumbiso
(Matayo 12:1-18; Luka 6:1-5)*

²³ Ka Lisye la kimumbiso limoti bene, Yeso a ndi kakitaga ka botiko baya nganu. Babifya kaki bapunga ndi katinaga bekaza bi na ligundu.

²⁴ Kawa wa, Bafalisayo bamuusa ndi Yeso be: «Wina! Ko bulya iki yo babifya kaku bakagya nilo bapakya ka Lisye la kimumbiso?» ²⁵ Yeso usikisya ndi be: «Makonotongulogigu ndi ibunu likpumuka nilo ngama Daudi agya ndi wa a ndi mina na yangya pa imoti na batu bi nibo ba ndi na ibu, na bimukana ndi nza? ²⁶ Ogulya ndi ka Ndabu ko Kunzi, alya mukati nimo bapaga ndi Kunzi, upaga ndi goni batu bi nibo. Likpumuka li nilo igyonosa ndi ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali. Luki limoti, mutuu abikyaga ndi be bokumu aka bo bakwanana ndi kalya mukati mi nimo.»

²⁷ Yeso opipiloku kawa ndi be: «Kunzi agya ndi Lisye la kimumbiso ko bulya ka bambanzu, luki limoti, kugyagu ndi bambanzu ko bulya Lisye la kimumbiso. ²⁸ Kinili, Mika-mumbanzu a goni ngama gutugu ka Lisye la kimumbiso aka.»

3

*Yeso ahukusini muti wa kubokuko kukwo
(Matayo 12:9-14; Luka 6:6-11)*

¹ Kawa wa, Yeso ogulya bata ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Aluku bemoti a ndi ku beyo na kubokuko kukwo. ² Batu nibo ba ndi ku beyo, bapunga ndi kanda Yeso bingbangbangba, ikani ahukusatu muti yi ninu ka Lisye la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungilyi. ³ Yeso abikya kawa ndi muti yi ninu be: «Wamaga luga ka bambanzu basi kuu.» ⁴ Kawa wa, Yeso umuusa ndi be: «Mutuu atibikya piye be okwononi kagya buni ka Lisye la kimumbiso? Okwononi kagya likpumuka lanza, ikani kagya nilo lanye? Kahukuso obili ka mumbanzu, ikani kamwo?» Luki limoti, badakyana ndi biwo. ⁵ Yeso unda ndi ibu basi bingbangbangba, kani anuminyilya kumbu ko bulya mu mapu kabu. Abikya kawa ndi aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino ⁶ Niyu aka yo Bafalisayo

bo pupa ndi ka ndabu ya malumba, bamumukana ko dikidfi bigala na batu ba licfu ka ngama Elodi * kakisa pisi tina yo bamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka bambanzu asilyini Yeso

⁷ Kumbuso yi, Yeso bakidfa ndi na babifya kaki misa ya mutuli ma ibombu ya Galilaya, ni ambaza mudingi ka bambanzu anabifya bingbooo. Batu bi nifo botukyoku ndi ka Galilaya, ka Yudea, ⁸ ka Yelusalema, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyo kusyaku wa Yolodani na ka bewili nibayo buwobi-buwobi na gadu wa Tilo na Sidona. Ambaza yi nino asilyoku ndi Yeso, kye ukana ndi mongoni ma masi nimo a ndi kagya. ⁹ Niyo ina beyo, ubikya kuwa ndi babifya kaki be babungusyiyogi ingbolo, kye ambaza kamotosyonitogu. ¹⁰ Yeki a ndi kauhukuso bambanzu bakpu, batu basi ba bokolobu ba ndi kaiduso be bavili. ¹¹ Niyo batu ba mambengi ma bunye baminaga ndi Yeso, bogwaga ndi kambwa kaki, banapamikanaga be: «Iwe ni miko Kunzi!» ¹² Luki limoti, Yeso ugbityaga ndi bikpokpokpo be bakanyonitogu mugongu kunzi.

Yeso akaupunaga batutumbwa tekebe na baba (Matayo 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Kuwa wa, Yeso adaka ndi ka ngupa, umakaga batu bi nifo a ndi na nza yi kabu, bakpuofoku ndi. ¹⁴ Upunaga ndi tekebe na baba luga kabu, uluka kuwa ndi be batutumbwa. Agya ndi beyo kye bikogi pa imoti na ibu, iki kautikaga kabikyaga Mongoni Manza, ¹⁵ upa ndi goni ngu yikpumo mambengi ma bunye. ¹⁶ Mino ka batu tekebe na baba bi nifo nima: Simoni, nino Yeso aluka ndi goni be Petele, ¹⁷ Yakobo na mamaki beyo ka Yuani. Ibu basi baba ba ndi bomika Zebedayo: Yeso uluka ndi be Boanelige, isi yi ni «Bomika ngbangbata»[†]. ¹⁸ Andilia, Filipi, Batulumei, Matayo, Tuma, Yakobo mika Alufayo, Tadei, Simoni nino akisaga ndi kulikanaga ya livananza kaki, ¹⁹ se kuwa Yuda Isikalioti, nino agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

²⁰ Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka musengi. Ambaza mudingi ka bambanzu omumukonoku ndi bata. Yeso na babifya kaki bakegu bata ndi no ngbingo gutugu nino mulyalya aka. ²¹ Niyo bava-kukaki bukana beyo, botukyoku ndi, binda kava. A beyo, ba ndi kabikya be: «Mu kaki kegu bata tili!»

Yeso akaukisyaga batu nifo bapilyogi bangbanga (Matayo 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

²² Lisye limoti, bowonisilo ba mutuu nifo bodoku ndi kotukyoku ka Yelusalema, babikya ndi be: «Yeso a na Abili kuso kaki nino ina be Belizebuli. Abili yi nino a ngama wa mambengi ma bunye. Iyi no akapa ngu yikpumo mambengi ma bunye!» ²³ Kuwa wa, Yeso umaka ndi, utulya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili kayikpumo iyi mombukwana-daki yi? ²⁴ Livananza la bungama bumoti kapunga kabumana luga yi, iba bungama bi nifo osyini. ²⁵ Batu ba livananza limoti bakapunga kaulanana luga kabu, iba livananza li nilo oponzikonini. ²⁶ Kika neki ni Abili akabumana na iyi mombukwana-daki yi bikpe, kigbananaga, ngu kaki kakwananigu kaidukulogo. Luki limoti, iko mulifo mi.

* **3:6** 3:6 Elodi: A Elodi yi nino bamakaga ndi be Atipasi. † **3:17** 3:17 Bomika ngbangbata: Yeso aluka ndi Yakobo na Yuani beyo ko bulya diya.

²⁷ Gutugu mutū bemoti aka kakwananigu kaingyo ka ndabu ko tutungyo katupa lingama kaki ni kanagwigu mbeyi, akanda. ²⁸ A lingunu, nakamubikya ambe: Kunzi upilyatu ndeke bambanzu bunye, na mosikoni masi nimo basikaga. ²⁹ Luki limoti, mumbanzu kasikaga Limbengi-Lotu, kigigu ndeke na mupilya gutugu ikii aka, kye bunye bi nibo ika wa aka wa kadwe ka benze na benze.»

³⁰ Yeso a ndi kaunzinyila bowonisilo ba mutuu beyo, kye babikya ndi be: «A na limbengi la bunye.»

*Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Luka 8:19-21)*

³¹ Kuwa wa, amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi. Bamaga ndi kunzi, batika mutū bemoti kamaka. ³² Ambaza ka bambanzu a ndi wakiko, akungulini Yeso bikululu, babikya kuwa ndi be: «Amaku na bamamaku ba kunzi ku, bakaukisa.» ³³ Yeso usikisya ndi be: «Mama ni wani? Bomika-mama ni ba iki?» ³⁴ Kumbuso yi, unda ndi batū nibo ba ndi ni bakungulini wa bizumuuu, abikya ndi be: «Mama na bomika-mama, nifa. ³⁵ A beyo, bomika-mama na mama, ni mutū wasi nino agyaga sipananso ko Kunzi.»

4

*Yeso akatwa lizuni ka mukukuna
(Matayo 13:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Yeso apunga bata ndi kapā mutiwi ni a ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Galilaya. Ambaza mudingi kugbe ka bambanzu asingyoku ndi. Kuwa wa, adaka ndi ka ingbolo yidingi, iko. Ingbolo yi a ndi ka limbengi lo libo, na bambanzu ba ndi kubi, buwobi no libo. ² Yeso apunga ndi kauwonisilo makpumuka makpu pisi ka mozuni. Kuso wa mutiwi kaki, a ndi kabikya be: ³ «Hukononi! Mutū bemoti inda ndi kakuna* mupunga ko tiko. ⁴ Niyo a ndi kakuna beyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Bombu bodoku ndi, balya. ⁵ Masolo magogo anyukaga ndi ka pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Nimo abaka ndi bigala-gala kye litombu kegu ndi lakpu wa. ⁶ Luki limoti, niyo moni osumbo, awisiya, umilaga kye lyo yi kigwinanagu ndi binza ka litombu. ⁷ Masolo magogo anyukaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki abaka ndi, akandaga bikpeki-kpeki ni kobukutigu. ⁸ Luki limoti, magogo anyukaga ndi ka litombu la doho. Abaka, opingo, abukata ndi bekaza biyuyuyu. Ikaza imoti-imoti abukutaga ndi bumo batekebe basaa, yagogo batekebe madhya na yagogo bata miya.» ⁹ Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi be: «Mutū yi nino a na motili ma kukana, ukanito!»

*Ko bulya iki yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Niyo Yeso ite ndi mina byi na ambaza, batū nibo ba ndi na ibu pa imoti na batutumbwa tekebe na baba bapunga ndi kamuusogo ko bulya mozuni. ¹¹ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ifunu bodikidi baya Bungama kaki. Luki limoti, batū bagogo bukanaga ibu pisi ka mozuni.

¹² Kuwa wa go wa,
<Bakwanana kaanda binza,
luki limoti, ni bakegu kaina.
Bakwanana kaukana binza,
luki limoti, ni bakegu kotombisyo.

* 4:3 4:3 kakuna: Ka Izaleli bomisyaga ndi ibu masolo mumisyo.

Bakotombisyaga ndi,
 bakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
 Kunzi upilya bunye.»»

*Yeso akatumbulaga isi ya lizuni ka mukukuna
 (Matayo 13:18-23; Luka 8:11-15)*

¹³ Kumbuso yi, Yeso ubikya bata bati nibo ba ndi wa be: «Makegu kotombisyo isi ya lizuni li nili! Makwanana kawa kotombisyo hesi baya mozuni magogo liki? ¹⁴ Mukukuna akakuna Likpumuka ko Kunzi. ¹⁵ Bati bemoti-bemoti ba abe kpolo-kpolo wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Bukanagatu, luki limoti Abili odoku bigala, anyo Likpumuka li nilo ikuni kuso kabu. ¹⁶ Bagogo ba abe pa ya ngyengye niyo kegu ndi na litombu lakpu. Niyo bukanaga Likpumuka ko Kunzi, bogwi na magyagya bigala-gala. ¹⁷ Luki limoti, Likpumuka li nilo kikogigu no lyo kuso kabu, bogwigo ko ngbinga mukede aka. Niyo bukpeki-kpeki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, batukya bikwa ka baya. ¹⁸ Bagogo bati ba abe pa yo kpokiki ku bakuna ndi mino masolo magogo. Bukanagatu Likpumuka ko Kunzi, ¹⁹ luki limoti, bukpeki-kpeki ba obili, musasa ma lingama na musasa magogo dididi akandaga Likpumuka li nilo kuso kabu bukpeki-kpeki ni kopigu bumo. ²⁰ Ka mulibo, bati bagogo ba abe litombu la doko ku masolo magogo anyukaga ndi mino. Bukanaga Likpumuka ko Kunzi, babailya, abukuta bumo. Bati ba baya bi bemoti-bemoti babukutaga bumo batekebe basaa, bagogo batekebe madiya, bagogo bati miya.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
 (Luka 8:16-18)*

²¹ Kawa wa, Yeso ubikya bati ndi be: «Bakatanagigu tala kye bagbukumisiyi na mumbi ikani babisi kusyokoto. Luki limoti, babisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino. ²² A beyo, lasi nilo a lakisuma imibisikosatu ndeke, na lasi nilo a ko dikidi ipupisa bingbanganya. ²³ Mutu kika na motili ma kakana, ukano!»

²⁴ Yeso ubikya bati ndi be: «Eee, wiminyonito se na likpumuka nilo makaukana lo! Mufongoni beyo mugyaga mino bengeni, Kunzi amumigisya ndeke ibunu mufongoni begoyo, na bamumatilya bati kakitaga. ²⁵ A beyo, mutu yi nino a no luki, bamatilyatu bati. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupa gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyo ibakilyaga ni iyu aka

²⁶ Yeso obikyoku ndi bati be: «Bungama ko Kunzi a mufongoni abe mutu nino akuna ndi masolo ko tiko kaki. ²⁷ Alalaga ndi bipe no biti, anozuzuka masye masi. Ko ngbingo yi nino, tiko anabaka, malili anopingo ni aluku no kegu kaiba be akabaka liki. ²⁸ Litombu yikaka aka lo obokisaga malili, apungaga mbeyi mapaku mi, kumbuso yi ikaza, ka mulibo bumo yingata kugu wa ikaza. ²⁹ Ngbingo yi nino mupunga atana mino, apunga kabuulyo kye iko ni ngbingo mubuulyo itulyonini.»

*Yeso akatwa lizuni la libumo likede
 (Matayo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)*

³⁰ Kumbuso yi, Yeso obikyoku bati ndi be: «Takwanana kokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piye na lizuni tino? ³¹ A abe

libumo likede nilo bakunaga, ikaga likede kugbe kakitaga bumo yasi ya obili. ³² Luki limoti, opingo kuwa, iita sibukuso sidingi kakitaga bukuto tasi to tiko. Abaka tabi yakpakpa, bombu bagya bandabu kabu kugu yi, biko kaigbuka ka kululuko kwi.»

³³ Yeso utiwaga ndi bambanzu pisi ka mozuni dididi beyo ka nima. Utiwaga ndi beyo kye bakwananito kotombisyo. ³⁴ Unzinilyaga ndi pisi ka mozuni aka. Luki limoti, niyo bikaga ndi asi na babifya kaki aka, utumbulyaga ndi makpumuka masi.

*Yeso opomilyini mbumbo
(Matayo 8:23-27; Luka 8:22-25)*

³⁵ Na bugogo fa lisyé li nilo aka lo, Yeso abikya babifya kaki be: «Tozobini kusyaku.» ³⁶ Basa kuwa ndi ambaza ka bambanzu, babifya baga ndi pa imoti na Yeso ka ingbolo yidingi niyo a ndi mino. Bengbolo bayidingi-dingi bayagogo atu ndi goni buwobi na ibu wa. ³⁷ Mbumbo yapu kugbe odoku ndi bigbututu, mabaka apunga kokotukosaga libo ka ingbolo yi niyo, ingbolo apunga ndi komwaga libo. ³⁸ Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbolo, mulala bipe, mu ka apibu. Babifya kaki babanda ndi, babikya be: «Muwonisilo, tanolumwogo, nilo kegé gutugu iwe kaudwiso limbengi aka?»

³⁹ Niyo Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, abikya libo be: «Daka! Pila bipisiii!» Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingunu biwo. ⁴⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi be: «Ko bulya iki yo mo mino kabanga? Makegu neki mbeyi na baya kadwe moni na buwanu?» ⁴¹ Luki limoti, babifya babanga ndi kugbe. Bapunga ndi kausono be: «Inguo ya mambanzu tino piye mu? Gutugu mbumbo aka no libo akamukana!»

5

*Yeso ahukusini mutu wa limbengi la bunye
(Matayo 8:28-34; Luka 8:26-39)*

¹ Kumbuso yi, Yeso na babifya kaki badwe ndi kusyaku wagogo wa ibombu ya Galilaya, ka ka Bagelasi. ² Niyo Yeso osya ndi ka ingbolo, wa aka wa, mutu bemoti ninu a ndi na limbengi la bunye, opupoku ndi ka bekunde, asilya ndi. ³ Ikaga kuwa ndi iyi ka bekunde aka. Gutugu mutu bemoti aka kakwananagigu ndi bata kagwi, ikani kamakya ka kpakpa. ⁴ A beyo, magu kaki ikaga ndi bongbinga basi ka kpakpa, maboku mukanda na selegeni bingbufu. Luki limoti, itinaga ndi baselegeni bi nibo bitututu, ulaga kpakpa yi niyo yasi. Kikogigu ndi na mutu bemoti ninu akwananaga ndi kagwigo. ⁵ Bongbingo basi, biti na lisyé, ikaga ndi kaamama bigbagbagba ka bekunde na ka bangupa, anapamikanaga, aniko bapwayi na matamu.

⁶ Niyo aminoku Yeso asi byi aka, opikitoku, ogwo na moli bikpwu kambwa kaki, ⁷ apamikana be: «Yeso, Miko-Kunzi ninu Kugu-Kugbe, nilo kusu na ibunu opukogi bunu? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyo-gyisonitogu baka!» ⁸ A ndi kanzina beyo kye Yeso a ndi ni obikyini be: «Limbengi la bunye, pupo ka aluku yi nimu!» ⁹ Kuwa wa, Yeso amuusa ndi be: «Wina bu?» Asikisya be: «Nina be <Ndube>, kye ta buidingi.» ¹⁰ Itatanaga ndi na Yeso kugbe be kokpumyunitogu baka mambengi ma bunye mi nimo kunzi wa mugu mi nimo.

¹¹ Ambaza mudingi ka banguya a ndi kalyalya ka ngupa wa. ¹² Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be: «Titikano baka kuso

ka banguya bi niba, tisilya pisi kogulya kuso kabu.» ¹³ Yeso asilya ndi mambengi ma bunye pisi, opupa kawa ndi, ogulya ka banguya. Kuso wa ambaza, banguya ba ndi banda belofu baba. Bongbutukana kawa ndi ko dida wa ngupa kadwe ko libo lidingi, bolumwogo.

¹⁴ Bobubulyo ka banguya бага ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudu na ko giyo. Bambanzu bodoku ndi kaina nilo igyonosa ndi lo. ¹⁵ Niyo bosila buwobi na Yeso, bamina ndi mutu yi nino a ndi na mambengi ma bunye no mukuliko, ni imokisyini kutuko, mupila binza bipiii. Batu bi nibo babanga ndi kugbe. ¹⁶ Nibo bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku batu bagogo: iki nilo asilya ndi aluku yi nino a ndi na mambengi ma bunye no, na iki nilo usilya ndi banguya.

¹⁷ Kawa wa, bapunga ndi kaitatanaga na Yeso be opupino baka ka litombu kabu. ¹⁸ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kadaka ka ingbolo, mutu yi nino a ndi na mambengi ma bunye no itatanaga na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi. ¹⁹ Yeso akyu, luki limoti, abikya ndi be: «Wiga ku kaku, ka livananza kaku, utumbulyogoku likpumuka lasi nilo Mombukwono-dosu ugyilyi, na beyo ukwilyi mino kumbu.» ²⁰ Aluku yi nino imagalya ndi, apunga ndi kabikyaga nilo Yeso agyilya ndi ka iwili ya Bagudu-Tekebe. Noku udika ndi batu basi bide.

*Yeso ahukusini muka bemoti, abililisa goni mika Yailo
(Matayo 9:18-26; Luka 8:40-56)*

²¹ Niyo Yeso azaba bata ndi na ingbolo kusyaku wa Galilaya, ambaza mudingi ka bambanzu amumakana ndi buwobi na iyi wa. A ndi wakamaga ka kpolo-kpoko wa ibombu wa. ²² Ngama bemoti wa ndabu ya malumba ka Bayuda nino ina ndi be Yailo, osiloku ndi goni wa. Niyo amina Yeso, ogwo kambwa kaki, ²³ itatanaga ndi na iyi kugbe, anabikya be: «Mikami musika yi a buwobi kosisa limbengi. Kikiliki, dokuno baka kabisilya maboku, kye ahuki, isisilaga na obili.»

²⁴ Kawa wa, Yeso бага ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kabifya bingboo, amotosya bikpwo.

²⁵ Kuso wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti nino bangu apupaga ndi katukya byanga tekebe na biba. ²⁶ A ndi ni igyogiyisini kugbe ka maboku ka bamunganga. Ama ndi mukumbo kaki masi bingbufu ka bukato, luki limoti bangu idukulogo kopupo aka. ²⁷ Niyo muko no ukana mongoni ka Yeso, ogulya ndi ka ambaza, kumbuso ka Yeso, avila mu ma kutuko kaki. ²⁸ A beyo, a ndi katamanaga be: «Nakavila gutagu kutuko kaki aka, nahukatu.»

²⁹ Niyo aka yo avila kutuko ka Yeso, bangu asa ndi kapupo wa aka wa, imukana ndi binza. ³⁰ Ko ngbingo yi nino aka no, Yeso imukana ndi be ngu apupini mino. Oyikana kawa ndi ka ambaza ka bambanzu, uusa be: «Wani piye no ovili kutuko kami?»

³¹ Babifya kaki basikisya ndi be: «Wakegu mbeyi kaina beyo ambaza umotosi mino bikpwo bene? Wa piye bata kauuso liki be: «Wani no evili?»»

³² Luki limoti, Yeso ikwe ka bakpoko-kpoko kaki kye amini mutu yi nino agya ndi beyo. ³³ Niyo muko yi nino iba likpumuka nilo asilya ndi, apunga ndi kagugama na kubangaku. Odoku kawa ndi kogwa kambwa ka Yeso, atumbulyaga likpumuka lasi ka bungbingbili. ³⁴ Yeso abikya be: «Mikami, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo, woukini.»

³⁵ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka no, bambanzu botukyoku ndi ku ka ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, babikya be: «Mikaku osisini limbengi. Wa se piye bata kadomiso Muwonisilo ko

bulya iki?»³⁶ Luki limoti, Yeso kobisaga ndi limbengi ka likpamuka li nilo, abikya ngama no be: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka!»³⁷ Yeso kapaga ndi kaında na batu bagogo kiki asi Petele aka, Yakobo na mamaki beyo ka Yuani.³⁸ Bosila kuwa ndi ka ndabu ka ngama Yailo. Ku beyo, Yeso atakanya ndi ipambu, bambanzu banagamana na banakugwaga.³⁹ Ingya ndi, ubikya be: «Ko bulya iki yo mo mino kapá ipambu na kagamana bene? Miki kegú mukwo, luki limoti, a ka toto.»⁴⁰ Batu bi nibo batiba ndi bikyaaa.

Luki limoti, Yeso upupisisa ndi basi kunzi. Ava ndi abaki miki, amaki se kuwa babibya kaki basaa bi nibo, ogulya ku miki a ndi mino.⁴¹ Agwi kubokuko, abikya ndi be: «Talita kumu» isi yi be: «Mikya basika, nakaubukya ambe, zuzuko!»⁴² Ko ngbingo yi nino aka no, miki no amaga ndi, apunga kakpakyana. A ndi na byanga tekebe na biba. Nokú udika ndi bambanzu bide kaina likpamuka li nilo.⁴³ Luki limoti, Yeso aka ndi na ibu be: «Kpo kpo kpo, makatumbulyogonitogu mumbanzu.» Kumbuso yi, ukpama ndi be: «Mupóni luki lilya.»

6

Batu ba Nazaleti bakegu kabinikyana Yeso (Matayo 13:53-58; Luka 4:16-30)

¹ Yeso atakya ndi ka pa yi niyo, inda ndi ku opinga ndi mino, pa imoti na babibya kaki. ² Niyo Lisyé la kimumbiso italyana, apunga ndi kapá mutuu ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Nokú udika ndi bide batu budingi basi nibo ba ndi kamukana wa. Bapunga ndi kauusono be: «Wani no awonisila masi mi nima? Yimibo tina yo bapá ndi bene? Apunya no ngu yigya makpamuka mumbanga-mbaga bene yani? ³ Kegú mbeyi mutwo mabau mu? Mika Malia? Mamaki Yakobo, Yose, Yuda na Simoni? Takikogigu mbeyi pa imoti na basali kaki wanu?» Kinili bakakwananagu ndi kabinikyana.

⁴ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Mugyalandu ikaga na ibiba ka bapa bayasi, luki limoti, kikogigu na ibiba ku kabu, luga wa livanza kaki na ka ndabu kaki.» ⁵ Yeso kakwananagu ndi bata kagya likpamuka limbanga gutugu limoti aka ku beyo. Luki limoti, ubisilya ndi batu ba bokolobu bemoti-bemoti aka mafoku, bahuka ndi. ⁶ A ndi kombomboyo kye bambanzu bakegu ndi kabinikyana.

Yeso akautika batutumbwa tekebe na baba (Matayo 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso inda ndi kolingyo giyo yasi niyo buwobi-buwobi anapá mutuu. ⁷ Kuwa wa, umaka ndi batutumbwa tekebe na baba, apunga ndi kautika baba-baba ni upini ngu yikpumyo mambengi ma bunye. ⁸ Ugbityaga ndi be: «Makigwinonogonitogu no luki ko pisi kiki asi mudukpo aka. Makavonitogu mukati, kugba, gutugu buyi aka ko fuku kunu. ⁹ Wimokisyoni bekpaku, luki limoti, makimokisyonitogu basimizi baba.» ¹⁰ Yeso ubikyoku bata ndi be: «Bakamutilya banu ka ndabu imoti bene, wikoni wa aka wa, kadwe ku kwa ku mopupo mino. ¹¹ Puponi ka bapa bayasi ku bakamutilyigu banu mino na ku bakya banu mino kamamukana. Mibumaga libungu la maga kunu* kauwonisilo be

* **6:11** 6:11 Kaibumaga libungu la maga: Yigya yi niyo owonisilaga ndi be batu ba mugí bakutilyigu babibikya ba Mongoni Manza. Wanda goni kuso Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

bamukyini.» ¹² Kwa wa, batatumbwa bage ndi kaubikyogoku bambanzu be okwononi bayikosi obili kabu ko Kunzi. ¹³ Bokpumya ndi mambengi ma bunye makpa, bugbodyaga ndi goni batu ba bokolofu budingi molingo, banahuka.

*Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Matayo 14:1-12; Luka 9:7-9)*

¹⁴ Ngama mudingi beyo ka Elodi Atipasi ukana ndi mongoni ka Yeso, kye lino kaki a ndi na ibiba pa yasi. Batu bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai no opupiku ka babili! Kinili, a kwa no ngu kagya makpamuka mumbanga-mbanga.» ¹⁵ Batu bagogo be: «Iliya no.» Bagogo bata be: «A mugyalandu bemoti abe bemoti ka bogyalandu bandeli.» ¹⁶ Luki limoti, niyo Elodi ukana mongoni mi nimo, abikya ndi be: «Kegu Yuani nino nakusisa ndi mu no opupiku bata ka babili!» ¹⁷ A beyo, iyi Elodi no akpamya ndi be bagwi Yuani, bamakya ka boloko. Likpamuka li nilo igyonosa ndi kye Elodi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki nino miki yi beyo ka Filipi. ¹⁸ Yuani a ndi kayoyisa ngama Elodi be kokwononigu kava muzyaki. ¹⁹ Niyo Elodia ina beyo, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti, kegu ndi wakinisano no pisi yi, ²⁰ kye Elodi abangagatu ndi Yuani. Ibagatu ndi goni be a mutu wongbingbili na wotu, na ikaga ndi kabuulyogo. Ngbingo yi nino Elodi amukanaga ndi mino, tamanaga kaki amisikanaga ndi bingbwi, luki limoti apaga ndi kamukana aka.

²¹ Lisye limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A ndi lisye lo dumo yitomosyo yibukuta ka ngama Elodi. Iyi Elodi alyisa ndi dumo, ukama kwa bangama kaki niyo bagyaga ndi na ibu ligubo, bangama ka basuda na bambanzu budingi-dingi ba Galilaya. ²² Mika Elodia nino musika yi ingya ndi ka ndaba, apunga kobino. Mobino kaki abosila ndi ngama Elodi na batu basi niyo ukama ndi ko dumo. Ngama abikya kwa ndi musika no be: «Ikunga luki lasi nilo wakapa, nupatu.» ²³ Kumbuso yi, akulya ndi silika be: «Nupatu luki lasi nilo wekunga, gutugu kika kagbanana bungama kami lugo aka.» ²⁴ Kwa wa, musika yi nino opupa ndi, inda kamuusa amaki be: «Nakungi luki tino?»

Amaki asikisya ndi be: «Kunga mu ka Yuani-Mubatizai.»

²⁵ Musika no iga ndi bigala-gala ku ka ngama, abikyoku be: «Nakapa ambe ipa mbiya-mbiya wanu mu ka Yuani-Mubatizai ka papi.» ²⁶ Ngama alya ndi kumbu kugbe. Luki limoti, kakwananaga ndi bata kakya ko bulya silika nino ako ndi kambwa ka batu niyo ukama ndi ko dumo. ²⁷ Atika kwa ndi bigala-gala suda kaki bemoti nino abuulyaga ndi, akpamya be akuku Yuani-Mubatizai mu. Aluku no inda ndi ka boloko, akoku ndi mu. ²⁸ Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka papi, apa musika yi nino. Musika yi nino apoku ndi amaki. ²⁹ Ngbingo yi nino babiyya ka Yuani bukana ndi mino mongoni mi nimo beyo, fobinikoku ndi manda kaki, folumba ndi.

*Yeso uilyoyisini bambanzu elofu kubukumuti
(Matayo 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)*

³⁰ Niyo batatumbwa bigononoku ndi buwobi na Yeso, batumbulyaga ndi makpamuka masi nimo bagya ndi, na mutiwi masi nimo bapa ndi. ³¹ Yeso ubikya ndi be: «Togoni mbeiyyi ibusu aka bikedde ka pa niyo bambanzu kegu mino, mimumbisoku.» Abikya ndi beyo kye bambanzu budingi kugbe basilyogoku ndi, banaga. Babiyya bakegu ndi gutugu no ngbingo mulyalya aka. ³² Bakida kwa ndi asi ibu aka ka ingboko bapunga kaina

ka pa niyo mumbanzu kugu ndi mino. ³³ Luki limoti, batu budingi bumina ndi ni banaga, bumibo. Kuwa wa, bambanzu ba gudfu basi batinika ndi na mbangu, badikya ndi ni ibu kadwe kambwa ka Yeso na babibya kaki ka pa niyo ba ndi mino kanda. ³⁴ Niyo Yeso osya ka ingbolo, amina ndi ambaza mudingi, alya kumbu kagbe kye a ndi abe bakondolo nibo bakegu na mububulyo. Apunga ndi kaupá mutuu kugu wa makpumuka mudingi.

³⁵ Yeki ngbingo a kuwa ndi ni okitogini, babibya bakpudoku ndi, babikya be: «Wanu a isa, na ngbingo okitogini goni, ³⁶ hukpamyu batu bi niba, baga ko giyo niyo a ka bakpolo-kpolo wanu na ka sengi niyina buwobi-buwobi wanu kailuulyo luki lilya.» ³⁷ Yeso usikisya kuwa ndi be: «Hupono ni ifunu aka malili.»

Luki limoti, bamuusa ndi be: «Wakapa be tuluulyiku mukati ma bambuma miya yiba† todoku kaupá?» ³⁸ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga? Windoni mbeyi kaina.»

Niyo bondoku, basikisya be: «Ta na mukati kubukumuti na bosu baba aka.»

³⁹ Kuwa wa, Yeso ukpamyu ndi be bulikisi bambanzu basi ka magbuta ka tonito. ⁴⁰ Bikanana ndi ka magbuta ma miya-yimoti-yimoti, na magogo ma batekebe kubukumuti kubukumuti. ⁴¹ Yeso ava ndi mukati kubukumuti na bosu baba bi nibo, ikwe kugu wa lisyu, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo mukati, upaga babibya kaki pa imoti na bosu baba bi nibo be bulupyagi kuwa. ⁴² Ibu basi balyalya ndi, bikutaga bikpekeke-kpekeke. ⁴³ Kuwa wa, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na bosu nibo basikana ndi. Otuma ndi mumbi tekebe na miba. ⁴⁴ Luga ka batu basi nibo balyalya ndi, baluka ba ndi elofu kubukumuti.

Yeso akakpakyana kugu wo libo

⁴⁵ Kumbusa yikeke, Yeso ukpamyu ndi babibya kaki kadaka ka ingbolo kye bazabi mbeyi ibu kambwa kusyaku wa ibombu, miso ka gudfu wa Betesaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka bambanzu ligundu. ⁴⁶ Kumbusa kaupá ligundu, aga ndi kalumba ka ngupa. ⁴⁷ Niyo bugogo ogwo, ingbolo yidingi a kuwa ndi ka limbengi lo libo. Yeso a ndi iyi mukaka aka kubi. ⁴⁸ Ina ndi be babibya kaki ba ndi na bukpeki-kpeki kawo ingbolo kye avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kuwa buwobi lisyu katinikaga, bamina ndi Yeso nino odoku no misa ya ku ba ndi mino. A ndi kakpakyana kugu wo libo, anapa kaukitaga. ⁴⁹ Niyo bamina beyo, bakugwaga ndi kye ba ndi kasima be abili. ⁵⁰ A beyo, ibu basi baminatu ndi, botuma ndi na kubangaku bide. Luki limoti, ko ngbingo yi nino aka no, Yeso ukikya ndi be: «Wikoni na liluku! Imi no, makobongonitogu!» ⁵¹ Kumbuso yi, adaka ndi ka ingbolo pa imoti na ibu, avivi adakilya ndi. Babibya botuma ndi na ombombo bide, ⁵² kye bakotombisyagu ndi isi ya likpumuka limbanga nilo agya ndi kugu wa mukati. A beyo, mambengi kabu a ndi bidisili.

Yeso uhukusini batu ba bokolobu ka iwili ya Genezaleti

⁵³ Ngbingo yi nino bazaba ndi mino, bosila ka iwili ya Genezaleti, bafuma ingbolo. ⁵⁴ Niyo aka yo bosya ka ingbolo, bambanzu bamiba ndi Yeso. ⁵⁵ Bapunga ndi kolingyo iwili yi niyo yasi. Banadulyoku Yeso na batu ba bokolobu kugu wa bakalagba ka bapa bayasi ku bukanaga ndi mino be a

† 6:37 6:37 Ko ngbingo ka Yeso, ambuma bemoti ikaga ndi mukalya ma lisyu limoti ka mugya-ligubo. Wanda goni ka Matayo 20:2.

ku. ⁵⁶ Bapa bayasi ku Yeso indaga ndi mino, iki ka sengi, ka bagudu ikani ka basoko, bambanzu babisilyaga ndi batu ba bokolobu kunzi. Ibu batu bi nibo bitatanaga ndi na Yeso be batu ba bokolobu bavilino baka gutugu mu ma kutuko kaki aka. Na batu basi nibo bavilaga ndi, bahukagatu ndi.

7

Yeso akanzina ko bulya yigya ka batite ndi (Matayo 15:1-9)

¹ Lisyé limoti, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Yelusalema, bamumukana buwobi na Yeso. ² Bumina kuwa ndi babibya kaki bemoti-bemoti ni banalyalya na maboku ma mokoku, isi yi be ni bakisukusigu kabyenene na yigya ya kanisa kaba. ³ A beyo, Bafalisayo na Bayuda basi babangagatu ndi yigya ka batitabu niyo akungaga ndi be bisukusi maboku binza* kambwa kalyalya. ⁴ Ngbingo yi nino bigononogoku ndi mino ka soko, bakalyalyagigu ndi ni bakisukusigu maboku. Bobibisagatu ndi goni yigya yagogo dididi niyo ka batitabu mudongoni abe kausukusa bakopo, bambike na basani ba bangweyi.

⁵ Kuwa wa, Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo babibya kaku bakabyegigu mino ibu yigya ka botitosu? Wina mbeyi, bakalyalya na maboku ma mokoku aka!» ⁶ Yeso usikisya ndi be: «Bugyalandu ka Isaya a ndi ba linguu kugu kunu. Ma batu ba kuboboku, mudongoni beyo okpikaga ndi mino be: <Batu bi niba babikyaga be bebangagatu, luki limoti, beminaga payaya.

⁷ Malumba nimo bagyaga a ma payaya, a beyo, mutuu kaba, ikaga asi yigya ka bambanzu aka»

⁸ Makaasa mutuu ko Kunzi, maniguma ka yigya ka bambanzu.»

⁹ Yeso ubikya bata be: «Masaga mutuu ko Kunzi ko bulya yibuulyogo yigya kunu aka. ¹⁰ A beyo, Musa abikya ndi be: «Mubanga abaku na amaku.» Omotiloku be: «Mumbanzu kagbusya abaki ikani amaki, okwononi bamwi.» ¹¹ Luki limoti, ibunu mafikyaga be: «Mumbanzu kabikya abaki ikani amaki be: «Luki nilo nakwanano bi nolu kausingyo a kolobani.» Isi yi be «apepe ko Kunzi», ¹² kabikya beyo, makakpama mutu yi nino be kobinikonitogu buti ka abaki ikani amaki. ¹³ Kinili, molimogo likpumuka ko Kunzi pisi kapana yigya ka botitonu. Managya goni makpumuka magogo dididi abe nimo.»

Luki nilo aputaga mumbanzu (Matayo 15:10-20)

¹⁴ Kuwa wa, Yeso alikya bata ndi ambaza ka bambanzu, ubikya be: «Ibunu basi, imukononi, motombisyo binza likpumuka li nili: ¹⁵ Kegé na likpumuka la kunzi nilo kingyo kuso ka mumbanzu, akwanana kaputa. Luki limoti, nilo akwanana kaputa mumbanzu, a luki li nilo opupogo ka limbengi kaki. [¹⁶ Nino apa kaukana, ukana.]]»

¹⁷ Ngbingo yi nino Yeso atukya ndi mino buwobi na ambaza ka bambanzu, ingya ka ndabu. Babibya kaki bamuusa kuwa ndi isi ya lizuni li nilo. ¹⁸ Ubikya ndi be: «Gutugu ibunu aka, makegu neki na yimibo? Makegu kotombisyo be luki lasi la kunzi kingyo kuso ka mumbanzu

* **7:3** 7:3 Kaisukusa maboku: Kambwa kalyalya Bayuda bisukusaga ndi ibu maboku kadwe ka mongusu kabyenene na yigya ka batitabu. **7:7** 7:6-7 Wanda ka Isaya 29:13.

akwananatu kaputa? ¹⁹ Makpamuka mi nimo kingyogigu ka limbengi ka mumbanzu, luki limoti, ka muma. Kumbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka munzina mi nimo, Yeso a ndi kowonisilo be bakwanana kalya malili masi.)

²⁰ Yeso obikyoku ndi bata be: «Lipamuka nilo opupaga ka limbengi ka mumbanzu lo aputaga. ²¹ A beyo, tamanaga yanye opupaga ka limbengi ka mumbanzu. Akpamy kawa kagya budanda, kaifo, kamwo mumbanzu, ²² kasye na muko ikani na muluku wodi, kaika na ligbugbu, kaika madia, kaika na bokoli, kagya bilya ikani budanda, kaika no misa mopi, kaunzinzinya bengeri, kaibinika na kaika na fungingi. ²³ Makpamuka manyenye mi nimo masi opupogo kuso ka mumbanzu, aputa.»

Wabasulia abinikyonini Yeso (Matayo 15:21-28)

²⁴ Kumbuso yi, Yeso atukya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Ku beyo, ingya ndi bipete ka ndabu yimoti bene. Kegu ndi kapa be fibito be a ku beyo, luki limoti, bambanzu biba ndi aka. ²⁵ Muka bemoti nino mikaki muko yi a ndi kaigyogiso na limbengi la bunye, ukana ndi goni mongoni ka Yeso. Muko yi nino akpufoku ndi bigala-gala, ogwo kambwa kaki. ²⁶ Kegu ndi iyi Wabayuda. Ibukuta ndi ka Foinikia ka iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na Yeso be opupisi limbengi la bunye nilo a ndi kuso ko mikaki. ²⁷ Yeso abikya ndi be: «Husa mbeyi bomiki bikutogi. A beyo, kegu binza kava malili kabu, kaumbimbilyo benva.» ²⁸ Muko yi nino asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, a beyo! Luki limoti, gutugu benva aka balyagatu goni kumbo ya bamalili niyo unyukilyaga bomiki ka miza.» ²⁹ Yeso abikya kawa ndi be: «Ko bulyo munzina mi nimo wosikisiyo mo, wiga ku kaku, limbengi la bunye apupini mikaku.» ³⁰ Niyo muko yi nino iga ndi ku kaki, atakanya mikaki wakanga ni limbengi la bunye nilo apupini.

Yeso ahukusini aduka nino a ndi goni bobo

³¹ Kumbuso yi, Yeso atukya bata ndi ka iwili ya Tilo, akitaga ka Sidona, akitanaga ka Bagadu-Tekebe, igoku kuwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya. ³² Ku beyo, badulyoku ndi na aduka bemoti nino a ndi goni na bukpeki-kpeki bunzina. Bitatanaga ndi na iyi be abisilyi mafoku kye ahuki. ³³ Yeso ite ndi na iyi katukya ka ambaza, amakya ndi bakpengbe ka motili, ibakya mafoku na botikito, avila ndi lisasu ka bobo yi nino. ³⁴ Kumbuso yi, Yeso ikwe ndi kugu wa lisyé, osiso muyukumi, abikyoku aluku no be: «Efata» isi yi be: «Hukwikono!» ³⁵ Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasu apolimono, apunga ndi kanzina bingbanganya. ³⁶ Yeso ugbityaga ndi bambanzu be bakatumbulyogonitogu mumbanzu. Luki limoti, ngbingo yi nino Yeso ugbityaga ndi mino beyo, bowowisa kawa bata ndi mongoni mi nimo kugbe. ³⁷ Bambanzu bombombaya ndi bata kugbe, babikya be: «Masi nimo akagya a manza kugbe! Akauhukwo baaduka motili, anunzino bobobo!»

8

Yeso ulyolisini bambanzu elfu yikwanganya (Matayo 15:32-39)

¹ Lisyé lagogo, ambaza mudingi ka bambanzu amamukana ndi bata ka kpolo ka Yeso. Batu bi nifo bakegu ndi no luki nilo bakwanana ndi kalya. Yeso ukama kawa ndi babibya kaki, abikya be: ² «Nakauminilya batu bi nibana kumbu. Ta kawa na ibu na masye masaa, bakegu bata no luki

lilya. ³ Nakumigiso ka bakukabu na banza, nzuyi udikagatu ko pisi, kye bagogo luga kabu botukyiku bi byi byi byi.» ⁴ Babibya kaki basikisya ndi be: «Ta wanu ka isa, takwanana kainisa na malili nimu bikutaga na imu yani?» ⁵ Yeso umuusa ndi be: «Ma na mukati minga?» Ifu aka ndi na iyi be: «Madiya na ika.»

⁶ Yeso ukpamya kuwa ndi bambanzu be fikononi wasi. Kumbusa kava mukati madiya na ika mi nimu, abibisa ndi Kunzi, obunonogo, upaga babibya kaki, bugbananilyaga kuwa ndi bambanzu. Bagya ndi beyo aka yo. ⁷ Batu ndi goni mino na bomikya bosu bakefe. Yeso abibisa ndi Kunzi ko bulya bosu bi nibo, ubikya ndi babibya kaki be bulupyagi goni. ⁸ Bambanzu basi balyalya ndi, bikutogo bikpekefe-kpekefe. Kumbuso yi, babibya bamumula ndi bodongbu baya mukati na bosu nibo basikana ndi, botumisa mumbi madiya na ika. ⁹ Wina se, bambanzu nibo balyalya ndi, ba ndi banda elofu yikwanganya. Kumbuso yi, Yeso upa ndi ligandu kaiganana ka bakukabu. ¹⁰ Kolipyagu bata, Yeso na babibya kaki badaka ndi ka ingbolo yidingi, baga ka iwili ya Dalamana.

Bafalisayo bakungini Yeso likingyosi
(Matayo 16:1-4)

¹¹ Bafalisayo basilyoku ndi Yeso, hapunga ndi na ifu bodongoso kakisa kabo be ugilyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyu. ¹² Yeso alya ndi kumbu kugbe ka limbengi, obikyoku be: «Ko bulya iki yo batu ba lisyu li nili bo mino kakunga likingyosi? A linguna, nakamubikya ambe, bakingu ndeke gutugu limoti aka!» ¹³ Kumbuso yi, usa ndi, adaka ndi bata ka ingbolo, bazaba kusyaku wagogo wa ibombu.

Yigya ka Bafalisayo na niyo ka Elodi
(Matayo 16:5-12)

¹⁴ Babibya ba ndi ni bobusolini kava mukati. Ba ndi nomu mumoti aka ka ingbolo. ¹⁵ Yeso upa mutuu be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo na yigya ka Elodi. A beyo, yigya kabu a mufongoni abe sibukuso niso ofulisaga mukati.» ¹⁶ Babibya hapunga ndi kanzina luga kabu kye bakegu ndi na mukati.

¹⁷ Yeso undunga ndi, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino kaidomiso na tamanaga be makegu na mukati? Makegu mbeyi kotombisya likpumuka? Makanibigu mbeyi likpumuka? Mambengi kunu a neki bidisili aka?» ¹⁸ Ma no miso, makegu kaina? Ma na motili, makegu kawana? Makegu katamana, ¹⁹ ngbingo yi nino nobunanaga ndi mino mukati kubukumuti, nulyolyisa bambanzu elofu kubukumuti? Motumisaga ndi mbiyo yinga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Basikisya ndi be: «Tekebe na mifa.» ²⁰ Yeso uusoku bata ndi be: «Ngbingo yi nino nobunanaga ndi mina mukati madiya na ika, nulyolyisa bambanzu elofu yikwanganya, motumisa ndi mumbi minga na bodongbu nibayo asikana ndi?» Bosikisya ndi be: «Madiya na ika.» ²¹ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Makonotombisyigu aka?»

Yeso ahukusini mutu wo kolobu ya mamomo

²² Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Betesaida. Ku beyo, badulyoku ndi na mutu wa kolobu ya mamomo, bitatanaga na iyi be avili. ²³ Kuwa wa, Yeso agwi ndi kubokuko, inda na iyi kunzi wa mugu. Ku beyo, abakya ndi na botukito ko miso, abisilya mafoku, amuusa ndi be: «Watu kaina luki?»

24 Aluku no ikwe ndi, abikya be: «Nakaumina bambanzu, nakaumina mufongoni abe bukato, luki limoti bakakpakyana.» 25 Yeso igilya ndi bata kabisilyo mafoku ko miso, aluku no ina ndi bingbanganya. Ahuka ndi, apunga kotombisya makpamuka dididi. 26 Yeso apa ndi ligundu kaiga ku kaki, abikya be: «Wakigonitogu bata pisi ka mugi mi nimo.»

*Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Kilisito
(Matayo 16:13-20; Luka 9:18-21)*

27 Kuwa wa, Yeso na babiya kaki бага ndi miso ya sengi niyo ikaga ndi buwobi na gudwa wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi, umuuso babiya kaki be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?» 28 Basikisya ndi be: «Bata bemoti-bemoti babikyaga be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu hliya, bagogo bata be wa bemoti ka bogyalandu.» 29 Yeso umuusa kuwa ndi be: «Se kuwa ibunu, mabikyaga be imi ni wani?» Petele asikisya ndi be: «Iwe ni Kilisito.»

30 Yeso ugbityaga kuwa ndi be bakabikyoniogu mumbanzu likpamuka li nilo.

*Yeso akatumbulaga bulyo kukwaku no pupo kaki ka mbuku
(Matayo 16:21-28; Luka 9:22-27)*

31 Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kapá babiya kaki mutuu be: «Okwononi be Mika-mumbanzu igyogyisi kugbe. Bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bakyatú ndeke. Bamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

32 Yeso ubikyaga ndi likpamuka li nilo bingbanganya. Kuwa wa, Petele amaka ndi bikede, apunga kayoyiso. 33 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, unda babiya kaki bizumuu, ayoyiso Petele be: «Abili mu! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kaku kegú abe niyo ko Kunzi, luki limoti, a abe niyo ka bambanzu.»

*Mumbanzu akwanana kabinya Yeso liki?
(Matayo 16:24-28; Luka 9:23-27)*

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndi ambaza ka bambanzu pa imoti na babiya kaki, ubikya be: «Mumbanzu kapa kebifya, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki yi bikpe, abinika musalaba kaki, apunga kebifya. 35 A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki, aputikosatu obili yi nino. Luki limoti, nino aputikosa ndeke obili kaki ka mombukwana-daki yi ko bulya Mongoni Manza, abuulyagatu. 36 A na izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la obili ni aputini obili kaki? Iki yo akwanana kapá bata kye ahukusi obili kaki? 37 Kegú no luki gutugu limoti aka nilo mumbanzu akwanana kakalya ko bulya yihukuso obili kaki. 38 Mutu wasi nino imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpamuka kami, ko misa ka batu ba lisyé li nili, nibo ba abe badanda, banyé na bakamibigu goni Kunzi. Imi, Mika-mumbanzu aminyilya ndeke goni suni begeyo wa odoku ndeke mino ka ibiba ka Abaki pa imoti na bamalaika botu.»

9

1 Yeso ubikyoku ndi bata be: «A lingunu, nakamubikya ambe, bambanzu bemoti-bemoti luga kunu wanu, bakokwigu kani bakaninigu Bungama ko Kunzi kodoku no ngu.»

*Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayo 17:1-13; Luka 9:28-36)*

² Kumbusa wa masye madfiya, Yeso ava ndi Petele, Yakobo na Yuani, baga ndi na ifu aka bikede kugu wa ngupa yikungu kugbe. Ku beyo, misa ka Yeso igomoyana ndi kambwa kabu. ³ Botu kaki obuba ndi biwenge-wenge kugbe. Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka ka litombu lasi nino akwanana kobubiso botu beyo. ⁴ Kawa wa, babifya basaa bi nibo bamina ndi Hliya na Musa bigbututu ni bananzina na Yeso. ⁵ Petele aka ndi na Yeso be: «Muwonisilo, a binza ifusu kaiko wanu. Topiki bangbangba bayisaa: niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka Hliya.» ⁶ A beyo, Petele a ndi kanzina ni kegu kaiba be akabikya bu. Ifu na bawai-daki baba ba ndi ni botumini na ombombo bidfe. ⁷ Ifuba odoku ndi, utikyo ifu basi na kululuko. Liyu kotukyoku ka ifuba imoti bene, abikya ndi be: «Mikami mupaka nima. Mumukononi iyi aka!» ⁸ Ko ngbingo yi nino aka no, babifya bikwekwe ndi, luki limoti ni bakaminigu bata mumbanzu. A kawa ndi asi Yeso aka mukaka pa imoti na ifu.

⁹ Niyo ba ndi kosyoku ka ngupa, Yeso ugbityaga ndi be: «Κροκροκρο, makatumbulyogonitogu mumbanzu likpumuka li nilo mini lo, kadwe ku kwa ku Mika-mumbanzu opupo banu mino ka mbuka.» ¹⁰ Ifu bobuulya ndi likpumuka li nilo ka mambengi aka. Luki limoti, barunga ndi kausono be: «Isi yi zuzuko ka kukwaku ni iki?»

¹¹ Kumbuso yi, babifya bamuusa ndi Yeso be: «Ko bulya iki yo bowonisilo ba mutuu babikyaga mino be: «Okwononi Hliya igiku mbeyi?»»

¹² Yeso usikisyoku ndi be: «A beyo, Hliya igiku mbeyi, obungusyaga makpumuka masi. Luki limoti, ko bulya iki yo ikpikaga goni mino ko Mobiso Motu be okwononi Mika-mumbanzu igyogysi kugbe, bamina payaya? ¹³ Luki limoti, nakamabikya ambe Hliya odoniku ndi, bambanzu bagya beyo ba ndi mino kapa, mudfongoni begeyo Mobiso ikpikaga ndi mino ko bulya kaki.»

*Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye
(Matayo 17:14-21; Luka 9:37-43)*

¹⁴ Niyo Yeso pa imoti na babifya basaa bi nibo bosila ndi buwobi na babifya bagogo, bamina ambaza mudingi ka bambanzu ukungulini bikululu. Bowonisilo ba mutuu bo ba ndi na ifu ka bodongoso. ¹⁵ Niyo aka yo bambanzu bamina Yeso, bombombaya ndi kugbe, binda mbangu kamuuso. ¹⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makagya na ifu bodongoso kugu wa likpumuka tino?»

¹⁷ Mutu bemoti luga wa ambaza asikisya ndi be: «Muwonisilo, nudulyiku no mikami muluku yi nino a na limbengi la bunye. Limbengi la bunye li nilo aitisoni bobo. ¹⁸ Ayungogo pa yasi, anabumya bingoma-ngoma, ofu anatamo ka munoka bidfe, anilya manzu, umilaga bikokolo-kokolo. Nitotonogi bi na babifya kaku ambe bokpomyino baka limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyaga.»

¹⁹ Yeso usikisya ndi be: «Eeeze ifunu, livananza la masye mi nima makegu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti na ifunu bongbinga binga? Nakwanana kapila buzu kunu bongbinga binga? Doku neki na iyi.» ²⁰ Badulyoku ndi na iyi. Niyo limbengi la bunye li nilo amina Yeso, ayunga ndi miki no no ngu, ogwo bingoma, okpungbukonogo bikpungbulu-kpungbulu kani ofu anapupo ka munoka. ²¹ Yeso amuusa ndi abaki miki yi nino be: «Likpumuka li nili apunga ndi na iyi ngbingo tino?» Asikisya be: «Katukya ndi ka limiki kaki aka. ²² Ngbingo wagogo, limbengi la bunye li nili agwisisogo ko buku ikani ko libo kakisa kamwo. Luki limoti, kika ni wakwananatu kagya luki, kikuliki, tisingyano baka!»

²³ Yeso abikya ndi be: «Ko bulya iki yo wobikyi mina be: «Kika ni wakwananatu kagya luki?» Kunzi akwanana kagya makpumu ka masi ka mututu nino a na baya ku kaki.»

²⁴ Wa aka wa, abaki miki no abikya ndi na liyu lapu be: «Nobinikyonini! Isingyano baka kye baya kami a yikede!»

²⁵ Niyo Yeso ina be ambaza mudingi ka bambanzu okomumukonoku aka, apamilya kuwa ndi limbengi la bunye li nilo, abikya be: «Limbengi la bunye li nilo aitisogo bofo ikani aduka, pupo kuso ka bomikya-baluku yi nimu, wakamigilyonitogu ndeke bata!» ²⁶ Limbengi la bunye li nilo apamikana ndi, ayungo bata miki no no ngu kugbe, apupo kuwa ndi. Miki aka ndi bikpombomu. Bambanzu fudingi aka ndi be: «okwini.» ²⁷ Luki limoti, Yeso agwi ndi kubokuko, amomoso, miki aka ndi bigba.

²⁸ Niyo Yeso ingyo ka ndabu, babifya kaki famuusa ndi ni bitini na ibu bikede be: «Ko bulya iki yo ibusu takokwononigu bi kokpumyo limbengi la bunye li nilo?» ²⁹ Yeso usikisya ndi be: «Bakwanana kokpumyo inguo ya limbengi la bunye li nilo pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katambulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku (Matayo 17:22-23; Luka 9:43-45)

³⁰ Yeso na babifya kaki batukya ndi wa, bakitanaga ka iwili ya Galilaya. Kegu ndi kapa be mumbanzu ibito pa niyo a ndi mino. ³¹ A beyo, a ndi kaupá babifya kaki mutuu be: «Basutatu banu Mika-mumbanzu ka mafoku ka bambanzu. Bamwo, masye masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.» ³² Luki limoti, babifya bakegu ndi kotombisyo isi ya mänzina mi nimo, banabanga kamuuso.

Wani no a mututu wa ibiba luga ka babifya? (Matayo 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Yeso na babifya kaki bosila kuwa ndi ka Kapelenaumu. Ngbingo yi nino ba ndi mino ka ndabu, Yeso umuusa ndi be: «Mo bi kagya bodongoso kugu wo luki tino ko pisi?» ³⁴ Luki limoti, babifya badakyana ndi biwo. A beyo, ba ndi kagya bodongoso ko pisi kakisa kaiba be wani no a mututu wa ibiba kugbe. ³⁵ Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka babifya kaki tekebe na baba, ubikya be: «Mututu kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mututu wa mulifo ka batu basi, ika goni mugya-ligubo kabu.» ³⁶ Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kabu. Niyo adungo, ubikya ndi babifya kaki be: ³⁷ «Mututu nino atilya miki abe nimu ko lino kami, etilyi imi bikpe. Na nino aketilya, ketilyigu imi aka, luki limoti, atilyi nino etikoku ndi.»

Nino kegu mumuyoniso kusu a wai-dosu (Luka 9:49-50)

³⁸ Kuwa wa, Yuani abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, tamini bi mututu bemoti kokpumya mambengi ma bunye ko lino kaku. To bi kapa kapakya kye kegu ka mudongo kusu.» ³⁹ Luki limoti, Yeso asikisya ndi be: «Makarokyonitogu, kye kegu na mututu gutugu bemoti aka nino akwanana kagya likpumu ka limbanga ko lino kami, kumbuso yi enzinilya yanyenye.» ⁴⁰ A beyo, mututu yi nino kegu mumuyoniso kusu, a wai-dosu. ⁴¹ Na mututu wasi nino amupá ndeke gutugu kopo yo libo aka kye ma batu ka Kilisito, a lingunu, nakamubikya ambe, mututu yi nino inisanatu ndeke na mukalya kaki.»

Ange, makogwonitogu ka bunye (Matayo 18:6-9; Luka 17:1-2)

⁴² Yeso abikya ndi be: «Mumbanzu kamokyisiso bemoti ka bomiki niḅo bebinikyana ka bunye, okwononi kakpikila litalu lakpu ko singasu, badikita ko liba lidingi bikudumu. ⁴³ Kika ni kubokuko umokyini ka bunye, ko. A binza kugbe iwe kogulya ka obili walingunu na kubokuko kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, winda kawa ko buku ba benze na benze, ko buku niḅo kolimikigu ndeke. ⁴⁴ [Ku beyo, a na batutu niḅo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niḅo kolimikigu ndeke.] ⁴⁵ Kika ni kuguko umokyini ka bunye, ko. A binza ku kaku kogulya ka obili walingunu na kuguko kumuti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, budikita kawa ko buku ba benze na benze. ⁴⁶ [Ku beyo, a na batutu niḅo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niḅo kolimikigu ndeke.] ⁴⁷ Kika ni liso umokyini ka bunye, muko. A binza ku kaku kogulya ka Bungama ko Kunzi no liso limoti kakitaga wa wogulyo bi mino nomu masi. Kumbuso yi, budikita ko buku ba benze na benze. ⁴⁸ Ku beyo, «a na batutu niḅo bulyaga bambanzu, bakokwogigu. A goni no buku niḅo kolimikigu ndeke.» ⁴⁹ A beyo, bakongogo ndeke muta yikaka-yikaka ko buku mudongoni beyo bobungusyogo mino malili na liniko*.

⁵⁰ Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? Wikoni na liniko kuso kunu, mika na maziyo luga kunu.»

10

Yeso akapá mutuu ko bulya yisikiso muko (Matayo 19:1-12; Luka 16:18)

¹ Niyo Yeso atukya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudea, azaba ndi kusyaku wagogo wa Yolodani. Bambaza ka bambanzu bamumukana bata ndi ka kpolo kaki, apunga kaupá mutuu mudongoni beyo agyaga ndi mino. ² Bafalisayo bemoti-bemoti bodoku ndi kabobo na manzina, bamuusa be: «Ambe, mutuu kusu akpamyatu muluku kasikisa mukaki?» ³ Yeso usikisya ndi be: «Mutuu tino se mbeyi mo Musa amupá ndi?» ⁴ Iba aka ndi na iyi be: «Musa atipá ndi mutuu be muluku akpikogi balawa musikisa muko, kumbuso yi, akpumyo se kawa.» ⁵ Yeso ubikya ndi be: «Amukpikilya ndi mutuu mi nimo beyo ko bulya bupu ba mambengi kunu. ⁶ Luki limoti, katukya ndi ka mupunganagi, ngbingo yi nino Kunzi a ndi mino kagya obili, agya ndi muluku na muko. ⁷ «Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki, bika kuwa pa imoti na mukaki, ⁸ iba basi baba biita nzuyi yimoti.» Kawa wa, bakikigu bata baba, luki limoti, nzuyi imoti aka. ⁹ Yeki a beyo, mumbanzu kogbonosonitogu niḅo Kunzi omotoni.»

¹⁰ Niyo bogulya ka ndabu, babibya bamuusa bata ndi Yeso likpumuka li niḅo. ¹¹ Iyi aka ndi na iba be: «Mumbanzu kasikisa mukaki, ava wagogo, iba ogyini bilya. ¹² Muka wasi katukya mbunyaki, avye, iba ogyini goni bilya.»

Yeso akaudukilyo bomiki bubunga (Matayo 19:13-15; Luka 18:15-17)

9:48 9:48 Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49** 9:49 liniko: A likingyosi la apepe nino bapaga ndi Kunzi ni bagyini na liniko. Wanda goni ka Balawi 2:13. **10:6** 10:6 Wanda ka Mupunganagi 1:27; 5:2. **10:8** 10:8 Wanda ka Mupunganagi 2:24.

¹³ Bambanzu bemoti-bemoti badulyoku ndi Yeso na bomiki be ubisilya mabokũ. Luki limoti, babibya bunyakilya ndi. ¹⁴ Niyõ Yeso ina beyõ, limbengi atula ndi, ubikya babibya kaki be: «Husoni bomiki boduku kũũ no mino! Makupokyonitõgu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batũ bi nibõ ba abe ibũ. ¹⁵ A linguũ, nakamubikya ambe, mutũ wasi nino kabailyagigũ Bungama ko Kunzi mudõngoni abe miki mukede, kakwananigũ ndeke kogulya mino.» ¹⁶ Kumbuso yi, udungaga ndi bomiki bõ, ubisilya mabokũ, udukilya bubunga.

*Yeso na mutũ wa lingama
(Matayo 19:16-30; Luka 18:18-30)*

¹⁷ Niyõ Yeso atukilya ndi ligandũ, aluku bemoti adulyoku ndi mbangũ, ogwa na moli kambwa kaki, amuusa be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya bũni kainisono na õbili wa benze na benze?» ¹⁸ Asikisya ndi be: «Ko bulya iki yõ wo mino kemaka be mutũ wanza? Mumbanzu gutũgu bemoti aka kegũ wanza kiki ni Kunzi aka mukaka. ¹⁹ Wibagatu mutũ nima: «Wakamwonitõgu mumbanzu, wakogyonito bilya, wakibonitõgu, wakabukulyogonitõgu mumbanzu likpũmũka, wakagilyonitõgu mumbanzu bunye, mubanga abaku na amaku.»»

²⁰ Aluku yi nino asikisya ndi be: «Muwonisilo, nagyaga mutũ mi nimo masi katukya ndi ka limiki kami.» ²¹ Yeso anda ndi bizumuuu, na sipananiõ sasi abikya be: «Ubwĩ luki limoti aka: waga, wagaba makpũmũka kaku masi. Ugbananilyaga batũ ba yangya buyi bi. Kuwa wa, winisana ndeke na lingama kũgũ wa lisyẽ. Kumbuso yi doku, webyoku.» ²² Luki limoti, wa aluku nũ ukana mino beyõ, alya ndi kumbu, aga ni ongbutini bikpu kye a ndi na lingama lidingi.

²³ Yeso unda ndi babibya kaki nibõ ba ndi ni bakungulini bizumuuu, ubikya be: «A yapũũ ka batũ nibõ ba na mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi!» ²⁴ Babibya bombombaya ndi ngbingo yi nino bukana mino mũnzina mi nimo. Luki limoti, Yeso ubikyoku bata be: «Bomikami, a yapũũ kogulya ka Bungama ko Kunzi!» ²⁵ A yapũũ ka ngamia kakitanaga ka ngala ya musada. Luki limoti, a bata yapũũ kũgbe ka mutũ wa lingama kogulya ka Bungama ko Kunzi.» ²⁶ Niyõ babibya bukana beyõ, bombomboyo bata ndi kũgbe, banuusana be: «Wani se kuwa nũ akwanana kainisa na muhukuso?» ²⁷ Yeso unda ndi bizumuu, ubikya be: «Luki nilõ bambanzu bakakwananigũ kagya gutũgu iki yi aka, Kunzi agyatũ iyi, kye kegũ no luki gutũgu limoti aka nilõ agyagya Kunzi.»

²⁸ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Ibusu, tosoni ndi masi, tapũnga kaubibya.» ²⁹ Yeso asikisya be: «A linguũ, nakamubikya ambe, mumbanzu kasa ndabũ kaki, usa bamamaki, usa basali kaki, asa amaki ikani abaki, usa bomikaki ikani botiko kaki ko bulya kami, na ko bulya Mongoni Manza, ³⁰ katukya mbiya wanũ, mutũ yi nino inisana na bandabũ, bamamaki, basali, bamaki, bomiki na botiko kakitaga nganga miya imoti, pa imoti na igyogyiso goni. Na ka masye nimo akodoku, inisana ndeke na õbili wa benze na benze. ³¹ Luki limoti, batũ budingi nibõ ba kambwa bika ndeke kumbuso, na nibõ budingi ba kumbuso bika kũwa ndeke kambwa.»

*Yeso obikyini ka nganga ya yisaa bulya kukwakũ kaki
(Matayo 20:17-19; Luka 18:31-34)*

³² Ngbingo yi nino Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi kadaka ka Yelusalema, iyi, a ndi kakpakyana kambwa kabu. Babibya ba ndi kombomboyo, na batu nibo ba ndi kaubibya ba ndi na kubangaku. Yeso akida ndi ka kpolo na babibya tekebe na baba, apunga kautumbulyaga nilo asilyo banu. ³³ Iyi aka ndi na ifu be: «Takadaka ka Yelusalema. Ku beyo, basutatu Mika-mumbanzu ka bokumu-kumu na ka bowonisilo ba mutuu. Ifu, babikya banu be bamwi, basuta ka maboku ka batu nibo bakamibigu Kunzi. ³⁴ Batu bi nibo batiba banu bikyaaa, babakyaga na botikito, batina pimbo, bamwo. Luki limoti, kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

*Yakobo na Yuani bokungini bungama
(Matayo 20:20-28)*

³⁵ Kumbuso yi, bomika Zebedayo baba beyo ka Yakobo na Yuani, bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Muwonisilo, to bi kapa ambe tigyilya nilo takaukunga.» ³⁶ Yeso umuusa ndi be: «Makapa be namugyilyi iki?» ³⁷ Ifu aka ndi na iyi be: «Takapa ambe ko ngbingo yi nino wika banu mino ka ibiba kaku, tilikiso buwobi na iwe, muti bemoti ka kumbanzikaniko kaku, wagogo ka kulekuke.» ³⁸ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Makegu kaiba nilo makekunga. Makwananatu kamwo kopu wa yigyogyiso nino namwo banu? Ikani kogwo inguo ya ifatiso* niyo, imi, nogwa banu?» ³⁹ Basikisya ndi be: «Iyo, takwananatu.» Yeso abikya ndi be: «Makwananatu kamwo kopu wa yigyogyiso yi nino, mogwa inguo ya ifatiso yi niyo, imi, nogwo. ⁴⁰ Luki limoti, ka nilo o ndi kalikiso mumbanzu ka kumbanzikaniko ikani ka kulekuke kami, kegga ligubo kami. Bapa nibayo a ko bulya ka batu nibo bubungusilyaga ndi.»

⁴¹ Niyo babibya bagogo tekebe bukana mino beyo, mambengi utula ndi na Yakobo ifu na Yuani. ⁴² Yeso amaka kuwa ndi basi, abikya be: «Mibagatu be bangama bakpukpu ba bevananza ba obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu. Batu bakpukpu buditaga batu bagogo na bungama kabu binvi. ⁴³ Luki limoti, kikonitogu beyo luga kunu. Bemoti kunu kapa kaiko muti wa ibiba, okwononi iki mugyaligubo kunu. ⁴⁴ Mumbanzu kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu ka batu basi. ⁴⁵ A beyo, Mika-mumbanzu kodokugu ndi kye biki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndi kaugugubyo bambanzu, kapá obili kaki abe mukalya kaukulaga batu budingi ka bunye.»

*Yeso ahukusini Balatimayo
(Matayo 20:29-34; Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Kuwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka Yeliko. Wa ba ndi mino kuwa kopupa ka gudfu yi nino pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu, muti bemoti wo kolobu ya mamomo a ndi wakiko ka kpolo wo pisi, anikukungya. Muti yi nino ina ndi be Balatimayo, mika Timayo. ⁴⁷ Niyo ukana be Yeso wa Nazaleti no, apunga ndi kapamikanaga be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!» ⁴⁸ Bambanzu budingi banyakilyaga ndi be adaki. Luki limoti, apamikanaga kuwa bata ndi kugbe be: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁹ Yeso amaga ndi, abikya be: «Mumokoni.» Bamaka kuwa ndi, babikya be: «Wika kuwa na liluku aka! Wamaga, akaumaka!» ⁵⁰ Kuwa wa, ambimba ndi koti kaki, atukya bidafa, aga ka Yeso a ndi mino. ⁵¹ Yeso

* **10:38** 10:38 inguo ya ifatiso: Ko pisi ya likingyosi li nili, Yeso akanzina kugu wa yigyogyiso na kukwaku kaki.

amuusa ndi be: «Wakapa be ngyilyi iki?» Iyi aka na iyi be: «Muwonisilo, nakapa ambe napungi bata kaina.» ⁵² Yeso abikya ndi be: «Waga, baya kaku uhukusini.» Aluku no apunga bata ndi kaina wa ka wa, apunga kuwa kabibya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

¹ Yeso na babibya kaki ba kuwa ndi buwobi kadwe ka Yelusalema, misa yo giyo ya Betefagi na Betania, buwobi na Ngupa ya Mizeituni. Kuwa wa, Yeso utika ndi babibya baba kambwa luga ka babibya kaki, ² abikya be: «Windoni ka mugi nimana a kambwa kunu ma. Niyo aka yo mosilo, matakanya mikya punda mukandila wa, nino mumbanzu gatuga bemoti aka kanodokigwa mino. Mukuloniku, modoko na iyi kunu. ³ Mumbanzu kamumuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino kagya beyo?» Musikisyonni be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigu na iyi, amigisokuto.»

⁴ Babibya baba bi nibo baga kuwa ndi, batakanya mikya punda mukandila kunzi, buwobi na mupumi ma ndabu ka kpolo wo pisi. Bakula ndi. ⁵ Batu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa ndi be: «Iki yo makagya yo? Ko bulya iki yo ma mino kakula?» ⁶ Busikisya ndi mudongoni beyo Yeso abikya ndi mino. Batu bi nibo busa ndi kaaga na iyi. ⁷ Badulyoku ndi Yeso no mikya punda no, bolosogo botu kabu kugu yi, ika mino. ⁸ Bumbanzu bakpu ba ndi koolosogo botu kabu ko pisi, bagogo banolosogo mangwa ma masisi nimo bakogo ndi ka botiko. ⁹ Batu nibo ba ndi kampakyana kambwa na kumbuso ka Yeso bapunga ndi kapamikanaga be:

«Kunzi avi ibiba!

Kunzi adukulyi bubunga nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!

¹⁰ Kunzi ofuki bubunga ka bungama nibo akodoku, bungama ka titosu beyo ka Daudi!

Kunzi nino kugu kugbe avi ibiba!»

¹¹ Yeso osila kuwa ndi ka Yelusalema, ogulyo ka Ndabu ko Kunzi. Ku beyo, oyikanaga ndi, ina makpumuka masi, opupo. A kuwa ndi bugogo, aga pa imoti na babibya tekebe na baba miso ya Betania.

Yeso ogbongini sibukuso

(Matayo 21:18-19)

¹² Bugala bi, wa ba ndi mino katukya ka Betania, Yeso imukana ndi nza.

¹³ Ina ndi byi sibukuso simoti bene opiyoni mapaku bipi. Aga ndi kaanda anasima be akwananatu kaina bumo kugu yi. Luki limoti, niyo osila kuwa ndi buwobi nosu, atakanya asi mapaku aka. A beyo, kegwa ndi ko ngbingo wo bumo yi. ¹⁴ Kuwa wa, Yeso agbanga ndi sibukuso si niso be: «Katukya na lise li nili, mumbanzu kalyigu ndeke bata bumo kaku!» Babibya kaki bukana ndi likpumuka li nilo.

Yeso ukpumyini bambula ka Ndabu ko Kunzi

(Matayo 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

¹⁵ Kumbuso yi, bosila ndi ka Yelusalema. Niyo Yeso ogulyo ka Ndabu ko Kunzi, apunga ndi kaukpumya batu nibo ba ndi kagaba na nibo ba ndi koluwo ku beyo. Utindikaga ndi bamiza ka batu nibo ba ndi kogomonyono buyi, na bokiti ka nibo ba ndi kagaba bonzuwo. ¹⁶ Upakya ndi goni

batu ba likumbogi kakitanaga nolu ka pa yangba ya Ndabu ko Kunzi.
¹⁷ Kumbuso yi, upá ndi mutuu be: «Kunzi abikya ndi bingbanganya ka Mofiso kaki be:

«Balikyaga ndeke ndabu kami be ndabu ya malumba ka bevananza bayasi.»

Luki limoti, ifunu moitisini kuwa pa ya ksuma ka batu bo kubaku!»

¹⁸ Ngbingo yi nino bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bukana ndi mino likpumuka nilo beyo, bapunga ndi kakisa be bamwo se piye no pisi tino. A beyo, ba ndi kabanga kye mutuu kaki a ndi kaumbanga batu basi. ¹⁹ Niyo bugogo ogwo, Yeso na babibya kaki bopupa ndi ka Yelusalema.

*Mutuu ko bulya sibukaso niso Yeso agbanga ndi
 (Matayo 21:20-22)*

²⁰ Bugalo bi na busofi, ngbingo yi nino ba bata ndi mino kakitaga ko pisi yi niyo, bina ndi sibukaso si niso kuwa sikwo kadwe ka kwa ka ko lyo. ²¹ Petele atamana nilo okitogi bi, abikya Yeso be: «Muwonisilo, wina sibukaso si niso wogbongi bi ka okwi mino.» ²² Yeso ubikya kuwa ndi babibya kaki be: «Muboilyoni Kunzi. ²³ A lingunu, nakamubikya ambe, mutu yi nino abikya ngupa yi niyina be: «Mukuko, wifikitoku ko libo lidingi», ni kegu na botumo ka limbengi, kika na baya be likpumuka nilo igyonosatu, Kunzi agyiyatu. ²⁴ Kinili, nakamubikya ambe, luki lasi nilo makungaga, wikoni na baya be minisonini nolu. Kunzi amupatu. ²⁵ Ngbingo yi nino momogi mino kalumba, makika na likpumuka na mumbanzu, mapilya, kye Obonu nino kugu wa lisye amupilyito goni bunye kunu. [²⁶ Luki limoti, makupilyogi bengeni, Obonu nino kugu wa lisye kamupilyigu ndeke begeyo.]»

*Ngu ka Yeso akotukyoku yani?
 (Matayo 21:23-27; Luka 20:1-8)*

²⁷ Yeso na babibya kaki bigoku bata ndi ka Yelusalema. Wa a ndi mino kakpakyana ka Ndabu ko Kunzi, bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu na bamboku-mboku bakpudoku ndi, ²⁸ bamuusa be: «Wakagya makpumuka mi nimana no ngu tino? Wani no upá ndi ngu kagya yi?» ²⁹ Yeso usikisya ndi be: «fmi, nakamumuuso likpumuka limoti aka. Isikisyonni, namutumbulyaga kuwa be nakagya no ngu ka wani. ³⁰ Ibatiso ka Yuani apunya kugu wa lisye ikani ka bambanzu? Isikisyonni.»

³¹ Luki limoti, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisyo be apunya kugu wa lisye,» atimuusatu be: «Yeki a beyo! Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpumuka kaki?» ³² Takosikisya be: «ka bambanzu?» (Ba ndi kabanga ambaza ka bambanzu bi nifo ba ndi wa. A beyo, ibu basi bibagatu ndi be Yuani a ndi mugyalandu walingunu.)

³³ Kuwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu.» Yeso aka ndi na ibu be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpumuka mi nimo no ngu ka wani.»

12

*Lizuni ka bagya-ligubo budiya
 (Matayo 21:33-46; Luka 20:9-19)*

¹ Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaunzinyila pisi ka mozuni. Ubikya ndi be: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi,

akpo libye liuta bumo yi, opika ndi manala ko bulya ka bobubulyo bo tiko. Kumbuso yi, akanana ndi na bagya-ligubo kobuulyaga tiko yi niyo, akpakyana ndi. ² Niyo nginga mubuulyo masolo italyana, atika mugya-ligubo kaki bemoti ku ka bagya-ligubo bo tiko yi niyo be bapiku kuwa masolo mi ma kaki. ³ Luki limoti, bagwi ndi mugya-ligubo no, balya na buma bisususu, bamigisoku mafoku papuyi. ⁴ Mombukwono tiko atikoku bata ndi mugya-ligubo wagogo. Bayipaga ndi ka mu, babubiso bitu na mosikoni. ⁵ Atikoku bata wago, bamwo. Utikoku kuwa ndi bagogo bakpa, bagya-ligubo bo bubuma ndi bemoti-bemoti, bamwago bagogo. ⁶ Mombukwono tiko asikana kuwa ndi na muta bemoti aka: muta yi ndi ni mikaki nino mupaka. Ka mulifo, atika ndi, anasima be: <babangatu.> ⁷ Luki limoti, bagya-ligubo bi nibo babikyana ndi luga kabu be: <Aluku yi nino alya ndeke lisima nimu! Doniku, tamwini, kye lisimo iki kuwa lo kusu!> ⁸ Bagwi ndi miki no, bamwo, bombimba manda kaki kunzi wo tiko.»

⁹ Yeso uusa kuwa ndi be: «Mombukwono tiko agya kuwa banu bu? Odoku banu, ulumwisaga bagya-ligubo bi nibo, upa kuwa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo. ¹⁰ Mekanotongulogigu nilo bokpikaga ka Mobiso Motu be:

<Litalu nilo bopipiko bombimba ndi
ilu kuwa lo hita ndi litalu la izangiya ka mubumbe.

¹¹ Mombukwono-dosu no agya ndi beyo,
a likpumuka limbanga ko miso kusu!>»

¹² Bangama ka Bayuda bakisa ndi pisi kagwi Yeso. Luki limoti, babanga ndi ambaza ka bambanzu. Ba ndi ni bibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu. Basa ndi, baga.

*Yuuso ko bulya yikalya manzanza
(Matayo 22:15-22; Luka 20:20-26)*

¹³ Batikilyoku ndi Yeso Bafalisayo bemoti-bemoti na batu ba lidu ka Elodi. Batu bi nibo bapunga ndi kabobo na manzina. ¹⁴ Bodoku ndi kamuusa Yeso be: «Muwonisilo! Tibagatu ambe wa muta walinganu, wakabangagigu mumbanzu gutugu bemoti aka. Wakundagigu goni bambanzu kabyenene na ibiba kabu. Luki limoti, wowonisilogo na bungbingbili beyo Kunzi apaga mino be obili kusu iki. Tibikya neki ambe, takwananatu kakalya manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi wa Baluma? Takalyito ikani takokolyonito?» ¹⁵ Luki limoti, Yeso iba ndi tamanaga kabu ya kuboboku, usikisya be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa kebo? Iponiku ambuma bemoti, namini.» ¹⁶ Bapa ndi ambuma bemoti. Yeso umuusa ndi be: «Mulundu no lino ka wani li?» Basikisya ndi be: «Ma ka Ngama Kaizali.» ¹⁷ Yeso aka kuwa ndi na ibu be: «Muponi neki Kaizali makpumuka nimo okwononi na iyi. Mapa Kunzi nimo ko Kunzi.» Niyo bukana sikisyo yi niyo, bombombaya ndi kugbe.

*Basadukayo bamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbuku
(Matayo 22:23-33; Luka 20:27-40)*

¹⁸ Bemoti-bemoti luga ka Basadukayo nibo babikyaga be bamanda kopupogigu ka mbuku bakpudoku ndi Yeso, bamuusa kuwa be: ¹⁹ «Muwonisilo! Musa atibikya ndi be: <Mamaki mumbanzu kokwo, asa mukaki ni kobukutigu na iyi, akwanana be mamaki amigilyi woko yi nino, kye abukutilyagi yaa-daki nino okwa ndi bomiki.> ²⁰ A ndi na bomiki

baluku bi madiya na ika niŋo ŋopupa ndi muma mimoti. Pata ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ²¹ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi nino, okwa ndi ni kobukutigu iyi begeyo. Igyonosa ndi mudŋngoni begeyo ka mamabu yi nino wa masaa, ²² na kabu basi madiya na ika. Bolumwaga ndi ni bakobukutigu na iyi. Kumbuso yi, muko yi nino okwa kuwa ndi goni iyi. ²³ Ka lisyɛ lipupo ka bambuku, wa batu niŋo bokwoga ndi ŋopupo mino, muko yi nino ika ndeke muko wani luga kabu? A beyo, iŋu basi madiya na ika bavatu ndi!» ²⁴ Yeso usikisya ndi be: «Kinili mabubungogo, kye makegu kotombisyo Mobiso Motu ikani ngu ko Kunzi. ²⁵ A beyo, ngbingo yi nino bamanda opupa ndeke mino ka bambuku, baluku bakavigu ndeke bata boko ikani boko kavyege. Luki limoti, bika ndeke mudŋngoni abe bamalaika ba kugu wa lisyɛ. ²⁶ Ko bulya yipupo ka bambuku, makanotongulogigu mbeyi ndi ka kitabi ka Musa niŋo Kunzi abikya ndi buwobi na gbogo niyo a ndi kagbundikana? Abikya ndi Musa be: «Imi, na Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo.» ²⁷ Yeso omotiloku ndi be: «Kunzi kegu Kunzi ka bamanda, luki limoti, a Kunzi ka batu niŋo ba ŋubisi. Ibunu, ma bubungaga lingana.»

Mutuu mudingi kugbe

(Matayo 22:34-40; Luka 10:25-28)

²⁸ Muwonisilo wa mutuu bemoti a ndi wa ngbingo yi nino Yeso ba ndi mino ka bodongoso na Basadukayo. Muwonisilo no ina ndi be Yeso usikisya ndi yanza. Akpuŋoku kuwa ndi, amuusa be: «Mutuu tino mo a mudingi kugbe kakitaga mago masi?» ²⁹ Yeso asikisya ndi be: «Mutuu nimo a mudingi kugbe kakitaga mago masi nima: «Ūkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu ni Mombukwono-dosu yikaka aka. ³⁰ Mupa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi na yimibo kaku yasi, no ngu kaku yasi.» ³¹ Mutuu ma yiba nima: «Mupa bengeni mudŋngoni beyo wipago mino iwe mombukwana-daku.» Kegu na mutuu magogo nimo okitogi nimana mifa ma na izangiya.»

³² Kuwa wa muwonisilo wa mutuu abikya ndi Yeso be: «A binza, Muwonisilo! Wobikyi ka lingana be Mombukwono-dosu a Kunzi bemoti aka na kegu no Kunzi wagogo kiki asi iyi aka. ³³ Mumbanzu akwanana kapa Kunzi na limbengi kaki lasi, na yimibo kaki yasi, no ngu kaki yasi na kapa bengeni mudŋngoni beyo ipaga mino iyi mombukwana-daki yi. Niyo a na izangiya kugbe kaukitaga gutugu banyama basi niŋo tabusyilyaga Kunzi ikani bapepe bagogo basi niŋo tapaga.» ³⁴ Niyo Yeso ina ndi be asikisya na yimibo, abikya be: «Wakegu byi na Bungama ko Kunzi.» Kumbuso yi, mumbanzu gutugu bemoti aka kikipundagu ndi bata kamuuso likpamuka.

Kilisito iŋu na Ngama Daudi

(Matayo 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kapá mutiwi ka Ndabu ko Kunzi, uusa ndi be: «Bowonisilo ba mutuu bakwanana piye kabikya liki be Kilisito a miko-mika ngama Daudi? ³⁶ Daudi bikpe, ni a mutumo na Limbengi-Lotu, abikya ndi be:

«Mombukwono-dosu Kunzi abikya ndi Mombukwana-dami be:

Doku kaiko ka kumbanzikaniko kami,
kadwe ka kwa ka nubiso ndeke mino ŋomuyoniso kaku

kusili wa bakagba kaku.»

³⁷ Daudi iyi mombukwana-daki yi amakaga Kilisito be «Mombukwondo-dosu.» Igyonoso kawa liki be Kilisito iki miko-mikaki?»

Ambaza wakpu ka bambanzu a ndi kamukana Yeso na magyagya.

Yeso akauyoyo bowonisilo ba mutuu

(Matayo 23:1-36; Luka 20:45-47)

³⁸ Kuso wa mutuu kaki, Yeso ubikyaga ndi bambanzu be: «Wibuulyonito na bowonisilo ba mutuu, bapaga kakpakyana ni bimokisyogini baloru bakpukpu, biki kaumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. ³⁹ Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabu baya malumba, na goni ka moliki ma ibiba ka bapa baya bodumo. ⁴⁰ Bukapyaga bowoko no bou makpumuka masi nimo bikaga nomu, na ko ngbingo yi nino goni no, banubobo na malumba mandandanda kye binisoni abe batu banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yapu kugbe.»

Yeso akabiba apee ko woko

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Kawa wa, Yeso ika ndi ka kpoko wa mumbi ma apee ka Ndabu ko Kunzi. A ndi kaina beyo bambanzu ba ndi mino kadikita buyi ka mumbi. Batu ba lingama bakpu ba ndi kadikita buyi budingi. ⁴² Woko muko yi bemoti wa yangya odoku ndi goni iyi kadikita ikya bambuma maba nibo keggu ndi na izangiya kugbe. ⁴³ Yeso umaka kawa ndi babifya kaki, ubikya be: «A lingunu, nakamubikya ambe, woko wa yangya yi nimuna no opi iyi yidingi ka mumbi kaukitaga batu bagogo basi. ⁴⁴ A beyo, batu bagogo basi bopi buyi nibo ba keggu bata bi na ibu na ligubo. Luki limoti, iyi, ka yangya kaki, opi masi nimo o bi nomu kaibuulyogo ka obili kaki.»

13

Yeso obikyini be bapanzatu banu Ndabu ko Kunzi

(Matayo 24:1-2; Luka 21:5-6)

¹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kopupo ka Ndabu ko Kunzi, bemoti ka babifya kaki abikya ndi be: «Muwonisilo, wina! Matamu tino mana manzanza ma! Bandabu tino bayina bayidingi-dingi ba!» ² Yeso asikisya ndi be: «Watu kaina bandabu bayidingi-dingi bi niba-yina? Litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

Yigyogyiso niyo odoku ndeke kambwa wa mulibo ma obili

(Matayo 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Yeso a ndi wakika ka Ngupa ya Mizeituni kambwa wa Ndabu ko Kunzi. Kawa wa, Petele, Yakobo, Yuani na Andilia bamuusa ndi bikede be: ⁴ «Tibikya mbeyi, likpumuka li nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Luki tino lo atimibisa ndeke ngbingo yi nino makpumuka mi nimo masi odoku ndeke mino?»

⁵ Yeso usikisya ndi be: «Wiminyonito, mumbanzu gutugu bemoti aka kamubonitogu. ⁶ Bambanzu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Masiya». Bubogo ndeke bambanzu budingi.

⁷ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bakuambe bi, makobongonitogu. Masi nimo igyonosatu, luki limoti, kikigu mbeyi mulibo ma obili. ⁸ A beyo, livananza limoti abumanaga ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulananaga ndeke na bungama bagogo.

Ka bapa dididi, ika ndeke na bazigizo na ayundi wapu. Makpumuka mi nimo masi ika ndeke mud'ongoni abe mupunganagi ma muzuzula ma libukuti aka.

⁹ Luki limoti, ibunu, wibuulyonito! Bamulikisatu ndeke ka bongbongu, bamubama bibetele ka bandabu baya malumba ka Bayuda. Bamusombisa ndeke kambwa ka bangama ba bewili na bangama bakpukpu ko bulya kami. Mika kuwa ndeke bademu kami kambwa kabu. ¹⁰ A beyo, okwononi mbeyi be babikyagi Mongoni Manza ka bambanzu basi. ¹¹ Ngbingo yi nino bamugwi ndeke mino, binda na ibunu kamusombiso, makombomboyonitogu kambwa be tofikyoku buni. Luki limoti, bikyoni nilo aka lo amupupo ko ngbingo yi nino aka no. A beyo, kegu ibunu bo manzina ndeke, luki limoti a Limbengi-Lotu. ¹² Ko ngbingo yi nino, mumbanzu agabaga ndeke mamaki bikpe ka kukwaku, baba agya mikaki begeyo. Bomiki buitilya ndeke babukata kabu, bumwisiso. ¹³ Bambanzu basi bamuya ndeke ko bulya lino kami, luki limoti, mutu yi nino okibya ndeke kadwe ka mulibo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi

(Matayo 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ «Maminatu ndeke nino bamakaga be <Mupuputa mumbanga>, bamomosini ka pa niyo kokwononigu be iki mino. (Mutu yi nino akatangulaga likpumuka li nili, ukanito isi yi binza.) Kuwa wa, batu nibo bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangupa. ¹⁵ Mutu nino ikaga ndeke kugbondo, kakwananigu bata kosyo kovoku luki ka ndabu. ¹⁶ Mutu nino ikaga ndeke ko tiko, kakwananigu ndeke bata kaiga ku kaki kava kutuko. ¹⁷ Ka masye mi nimo, boko ba bamuma na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. ¹⁸ Lumboni ambe likpumuka li nilo kigyonosonitogu ko ngbingo wa ndobo. ¹⁹ A beyo, masye mi nimo ika ndeke masye makigyogyisa yakpu kugbe niyo kanigyonosigu ndeke katukya ka mupunganagi ma obili na Kunzi agya ndi mino masi kadwe na lisyeyi li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyo kigyonosigu ndeke bata. ²⁰ Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masye mi nimo, iba kegu na mumbanzu gutugu femoti aka nino ahuka ndeke. Luki limoti, okundumosa ndi beyo ko bulya ka batu nibo upunaga ndi. ²¹ Kika ni mumbanzu amubikyini be: <Winoni! Kilisito a wanu!> Ikani <A ku!>, makabinikyononitogu. ²² A beyo, bakilisito ba bongu na bogyalandu ba kuboboku bopupokuto ndeke. Bagyaga ndeke mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga kakisa kaubungusogo gutugu batu nibo aka bo Kunzi upunaga ndi. ²³ Eee ibunu, wiminyonito neki! Imi, namutukusy motili kambwa aka ka masi nimo.»

Mika-mumbanzu akaigoku

(Matayo 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ «Luki limoti, ka masye mi nimo, kumbusa wa igyogyiso yi niyo, moni olimika ndeke bipi. Timba kanzigu ndeke bata. ²⁵ Mangutu onyukogoku ndeke kotukyoku kegu wa lisyeyi. Makpumuka mo ngu nimo kegu wa lisyeyi izukula ndeke bingbwuku-ngbwuku. ²⁶ Bamina kuwa ndeke Mika-mumbanzu kodoku ka bekaba, mutumo no ngu yidingi na ibiba. ²⁷ Utika ndeke bamalaika ka mondu masi makwanganya ma obili katukya

ka mutili mumoti kadwe ka magogo kaumumula bambanzu basi nibo upunaga ndi.»

*Yeso akatwa lizuni la sibukuso
(Matayo 24:32-35; Luka 21:29-33)*

²⁸ «Hukononi mutiwi nimu sibukuso akapá. Ngbingo yi ninu mapaku ma sibukuso obuukonogo mino, magogo apunga kabaka, mibaga be syangasa a kuwa buwobi kobuniko. ²⁹ Mufongoni goni, ngbingo yi ninu ibunu mina ndeke mino makpamuka mi nimo kaigyonoso, wiboni ambe doku ko Mikamumbanzu a kuwa buwobi, a ka mupumi. ³⁰ A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza li nili bakolumwogigu basi ni makpamuka mi nimo masi kanigyonosigu. ³¹ Lisye na litombu olimikatu ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

*Kunzi yikaka aka no akaibo ngbinga wa mulibo
(Matayo 24:36-44)*

³² «Mumbanzu gutugu bemoti aka kibigu lisye ikani ngbingo yi ninu makpamuka mi nimo igyonosa ndeke mino, iki bamalaika ba kugu wa lisye ikani Miki. Luki limoti, Baba mukaka aka no akaiba. ³³ Wiminyonito! Wikogoni bubisi, kye makibigu be ika ndeke ko ngbinga tino. ³⁴ Ika ndeke mufongoni abe aluku bemoti ninu atukyilya ndi ligandu. Asa ndi ndabu kaki, usilya bagya-ligubo kobuulyogo. Apa ndi muti yikakayikaka pisi ya ligubo, akpamya ndi zamu be iki wakitulya kobuulyaga mupumi. ³⁵ Yeki a beyo, wikoni neki bubisi, kye makibigu ngbinga tino no mombukwana ndabu igoku ndeke mino: yagogo ika ndeke na bugogo ikani ka gundu, yagogo ka koku wa mambwa ikani na busofi. ³⁶ Kigoku bigbututu, kokwononigu be amutakanyi ka batoto bingwungono. ³⁷ Nilina nakamubikya li, nakaubikya bambanzu basi: <Wikogoni bubisi!>»

14

*Bangama bakagyilya Yeso dikidi
(Matayo 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)*

¹ A ndi ni otigolini masye maba kadwe ka yinga wa Pasika ninu balyaga ndi mino Mukati wokofulu. Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi niyo bagwisiso mina Yeso bipele na kamwisiso. ² A beyo, ba ndi kabikya be: «Takawinitogu ko ngbingo wa yinga, kye bambanzu bakovikimonogoni.»

*Muko bemoti adukini Yeso na malazi ka mu
(Matayo 26:6-13; Yuani 12:1-8)*

³ Yeso a kuwa ndi ka Betania, ka ndabu ka Simoni ninu a ndi kebu-kebu. Ngbingo yi ninu ba ndi mino kalyalya ka miza, muko bemoti ogulyoku ndi. Muko yi ninu a ndi na malazi mutumo bidu ko mukeu nimo bagya ndi ka litalu la alibati. Malazi nimo a ndi ma ligabu lapu kugbe. Ulandi ndi mukeu mi nimo, aduka ndi na imu Yeso ka mu. ⁴ Mambengi utula ndi bambanzu bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, babikya ndi luga kabu be: «Ko bulya iki yo akaputa mino malazi bene? ⁵ Bakwanana gutugu bi kagaba ka bambuma kakitaga miya yisaa, bugbananilyaga batu ba yangya buyi bi!» Banyakilya ndi muko yi ninu binyaka-nyaka. ⁶ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Musoni. Ko bulya iki yo mo mino kanyakilya? Egyilyi likpamuka lanza. ⁷ A beyo, mikaga ndeke na batu ba yangya masye

masi. Makwanana kaugyilya banza bongbinga basi nibo mopo mino. Luki limoti, imi, takikigu banu pa imoti na ibunu masye masi. ⁸ Muko yi nimu, ogyi nilo okwononi bi kagya. Eduki na malazi ka nzuyi, kebungusyogo ko bulya lisyε nilo belumbo banu mino. ⁹ A lingunu, nakamubikya ambe, bapa bayasi ku babikyaga ndeke mino Mongoni Manza ka obili wasi, batamanaga ndeke nilo muko yi nimuna ogyi, banatumbulaga yi.»

*Yuda awakitulya kagaba Yeso
(Matayo 26:14-16; Luka 22:3-6)*

¹⁰ Kawa wa, Yuda Isikalioti, bemoti luga ka batatumbwa tekebe na baba, inda ndi ka bokumu-kumu kye ugabilyi Yeso. ¹¹ Niyo bukana beyo, bogwa ndi magyagya, bawanyaga buyi. Yuda apunga kawa kakisa pisi kaugabilya Yeso.

*Yeso akalya Pasika na babibya kaki
(Matayo 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)*

¹² Ka lisyε la mambwa la yinga wa Mukati mokofulu, lisyε nilo busasaga ndi mino bakondolo ba Pasika, babibya bamuusa ndi Yeso be: «Wakapa be tindi kaubungusilyogo malili ma Pasika yani?» ¹³ Yeso utika kawa ndi babibya baba luga ka babibya kaki, ubikya be: «Windoni ka gudfu, aluku bemoti nino ika na mbike yo libo yibinika amutilyatu. Mubyeni. ¹⁴ Pa niyo ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndabu be: «Muwonisilo akauuso be: ndabu tino yo alya mino malili ma Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹⁵ Amuwanya kawa miso ma ndabu mudingi ka ndabu ya kugu, niyo ayibungusyaga binza, bingu. Matifungusilyaga kawa pa ilyalya ku beyo.» ¹⁶ Babibya baba ndi, bosila ka gudfu, batakanya masi beyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kawa ndi malili ma Pasika ku beyo.

¹⁷ Niyo bugogo ogwo, Yeso odoku na batatumbwa tekebe na baba. ¹⁸ Ngbingo yi nino ba ndi mina kalyalya, Yeso abikya ndi be: «A lingunu, nakamubikya ambe, mutu bemoti luga kunu, nino takalyalya na iyi pa imoti, akagaba.» ¹⁹ Batatumbwa balya ndi kumbu, bapanga kamuusogo yikaka-yikaka be: «Imi?» ²⁰ Yeso usikisya ndi be: «A bemoti luga kunu, nino ta na iyi kalyalya ka sani bemoti. ²¹ Mika-mumbanzu akokwo mudongoni beyo ikpikaga ndi mino ko bulya kaki. Luki limoti, kumbu yidingi ka mutu yi nino akagaba! Ika gutugu ndi binza ni kibukutigu!»

*Malili ka Mombukwono-dosu
(Matayo 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Bakolito 11:23-25)*

²² Ngbingo yi nino ba ndi mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, obunanaga ndi, upaga babibya kaki, ubikya ndi be: «Voni, lyoni nzuyi kami niyi.» ²³ Ava kawa ndi kopo wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, upaga, ibu basi bamwa ndi. ²⁴ Yeso ubikya kawa ndi be: «Bangwa kami niyi, bangu yi niyo akotulyasa agume ko Kunzi. Bangwa yi niyo akodukonogo ko bulya ka batu budingi. ²⁵ A lingunu, nakamubikya ambe, nakamwigu ndeke bata vinya wa muzabibu kadwe ka lisyε nilo namwo ndeke mino nino wambiya ka Bungama ko Kunzi.»

²⁶ Kawa wa, bimbila ndi limbū libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, bopupa ndi wa, baga ka Ngupa ya Mizeituni.

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34. * **14:26** 14:26 Bayuda, ngbingo yi nino bamaga ndi mino kalya malili ma Pasika, bimbilaga ndi Mambu 113-118 na 136.

Yeso akabikya be Petele amanganyatu
(Matayo 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

²⁷ Kuwa wa, Yeso ubikya ndi babibya kaki be: «Ifunu basi mesatu banu mukaka. A beyo, batangulaga ko Mobiso be: <Namwo ndeke mububulyo ka bakondolo, bakondolo bazanzukana bingwi.>

²⁸ Luki limoti, kumbuso imi kopupo ka mbuku, metokonyoku ndeke ka Galilaya.» ²⁹ Petele abikya ndi be: «Gutugu bengeri basi bakusa, imi, nakusigu gutugu ikii aka!» ³⁰ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, nakaubikya ambe, no biti ya liseye li nili, kambwa koku kaalika nganga yiba, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» ³¹ Luki limoti, Petele igilyaga ndi kabikya na liyu lapu be: «Gutugu kiko be tokwi pa imoti, nakumanganyigu ndeke!» Babibya bagogo basi babikya ndi begeyo.

Yeso akalumba ka Getesemani
(Matayo 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Kuwa wa, Yeso na babibya kaki bosila ndi ka pa niyo balikyaga ndi be Getesemani. Ku beyo, ubikya ndi be: «Wikonononi wanu, ngbingo yi nino no mina kainda kalumba.» ³³ Ava ndi Petele, Yakobo na Yuani baga na ibu. Yeso apunga ndi kalya kumbu, otumo na kubangaku bide. ³⁴ Ubikya ndi be: «Nakalya kumbu kugbe fuwobi kokwo. Wikoni wanu, mika bubisi aka!» ³⁵ Isisila ndi yikeke kambwa, ogwo mokpukpu, alumba be kakwanana, Kunzi ekidisilyi byi ngbingo wa kigyogyiso yi nimu. ³⁶ Iyi aka ndi be: «Aba,† Baboo, kegu na likpumuka nilo ukitaga iwe. Ikidisyano baka kopo wa yigyogyiso yi nimu. Wakogyonito nilo imi nakapa, luki limoti, gya nilo aka lo iwe wakapa.»

³⁷ Kuwa wa, Yeso igoku ndi wa usa ndi mino babibya basaa bi nibo, utakanya ka batoto. Amuusa ndi Petele be: «Simoni, wa ka toto? Wakokwononigu kaika mubisi gutugu ka saa-imoti aka? ³⁸ Wikoni bubisi, manalumba, kye makogwonitogu ka kuboboku. Limbengi a na musasa kagya banza, luki limoti, nzuyi a na bupo.»

³⁹ Yeso akida bata ndi, alumba mudongoni beyo alumba ndi nimo ka mambwa. ⁴⁰ Niyo igilya bata kainda ku babibya bi nibo ba ndi mino, utakanya bata bulalaga aka kye toto a ndi ni ubefulini. Bakegu bata ndi kaiba be babikya Yeso bu. ⁴¹ Yeso usa ndi bata ka nganga ya yisaa. Niyo igoku, ubikya ndi be: «Ambe, ma mbeyi asi ka batoto aka na kaimumbiso? Ama kuwa bubwa! Ngbingo itulyonini! Biko kasuta Mika-mumbanzu ka maboku ka batu banye. ⁴² Zuzukoni, togoni! Winoni, muta yi nino akegaba, osilini!»

Ligwigwi ka Yeso
(Matayo 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

⁴³ Ngbingo yi nino Yeso a mbeyi ndi mino kanzina aka, bemoti luga ka batutumbwa kaki tekebe na baba nino ina ndi be Yuda opuponoku. A ndi pa imoti na ambaza mudingi ka bambanzu. Batu bi nibo ba ndi na baduka na bengbingili. Bokumu-kumu, bowonisoilo ba mutuu na bamboku-mboku ka Bayuda ho butikoku ndi. ⁴⁴ Yuda nino a ndi ni agobini, a ndi ni ubikyini kambwa aka beyo agyo mino. Ubikya ndi be: «Aluku nino napututo, iba iyi nino. Mugwini, maga na iyi ni manabuulyo binza.» ⁴⁵ Niyo fosiloku ndi, Yuda akpudofoku ndi Yeso bigala-gala, amaka

be: «Muwonisilo!» Apututa kuwa. ⁴⁶ Kuwa wa, batu bi niŋo bisisiloku ndi wa Yeso a ndi mino, bagwi. ⁴⁷ Luki limoti, bemoti ka niŋo ba ndi wa anyo ndi dukpa kaki, ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko. ⁴⁸ Kuwa wa, Yeso ufikya ndi be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutū wo kubaku?» ⁴⁹ Nikaga ndi masye masi luga kunu kapá mutū ka Ndaŋu ko Kunzi, makegwiŋu ndi. Luki limoti, masi nimana akaigyonoso kye Mobiso Motu itulyani.»

⁵⁰ Babiŋya basi basa kuwa ndi Yeso, bogwa mbangu. ⁵¹ Muwanza bemoti niŋo a ndi na ikwembe ya kikandila, a ndi kabifya Yeso. Bakingila ndi kagwi, ⁵² luki limoti, ukaga, asa ndi ikwembe, apikita ndumbu.

Banaga kasombiso Yeso

(Matayo 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

⁵³ Baga kuwa ndi na Yeso ko kumu-kumu. Ku beyo, bokumu-kumu basi, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutū bamumukana ndi. ⁵⁴ Petele a ndi kabifya Yeso mina byi kadwe ka pa yangba ya ndaŋu ko kumu-kumu. Ika ndi pa imoti na bazamu, apunga kauta buku.

⁵⁵ Bokumu-kumu na bangama bagogo basi ba Basa-Yidingi ba ndi kaukisa bademu ba bongu, kye binisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, hakinaga ndi. ⁵⁶ A beyo, batu bakpa ba ndi kabukulyaga Yeso bongu. Luki limoti, munzina kabu a ndi asi dididi aka. ⁵⁷ Bemoti-bemoti bamagaga ndi kabukulyaga bongu, banabikya be: ⁵⁸ «Ifusu, tamukanatu ndi mutū yi nimu ni anabikya be: «Napanzatu banu Ndaŋu ko Kunzi yi niyi ipika ndi na bambanzu yi. Kumbusa wa masye masaa, nopika banu niyo kipikigi na bambanzu.» ⁵⁹ Gutugu beyo, munzina kabu a ndi asi dididi aka. ⁶⁰ Kuwa wa, kumu-kumu amaga ndi luga ka bambanzu, amuusa Yeso be: «Ambe, wakegu kosikisyo? Wakabikya bu ka bangbanga nibana bambanzu bakaupilyaga ba?» ⁶¹ Yeso adaka ndi biwo ni kosikisigi likpumaka gutugu limoti aka. Kumu-kumu amuusa ndi bata be: «Iwe ni Kilisito, Miko Kunzi niŋo tabibisogo?» ⁶² Yeso osikisya ndi be: «Iyo! Maminatu ndeke Mika-mumbanzu wakiko misa ka kumbanzikaniko ko Kunzi niŋo wo Ngu. Maminatu ndeke goni ni anodoku ka bekuba baya kugu wa lisyē.» ⁶³ Kuwa wa, kumu-kumu inuaga ndi botu, afikya be: «Takegu bata na nzoyi ya bademu. ⁶⁴ Mukonini na motili kunu aka beyo atumbwi mino Kunzi. Makabikya bu?» Ibu basi bako ndi be okwononi bamwi. ⁶⁵ Bemoti-bemoti kabu babakyaga ndi Yeso na botikito ko miso. Bakandila ndi miso, bapunga kayipaga makofi, banamuusa be: «Wani no uipi? Tifikya pisi ka bugyalandu!» Bazamu ba Ndaŋu ko Kunzi bagwi ndi, babitaga.

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ngbingo yi niŋo Petele a mbeyi ndi mino ka pa yangba aka wa, mugya-ligubo bemoti muko yi ko kumu-kumu odoku ndi. ⁶⁷ Niyo amina ni aneta buku, anda bizumuu, abikya be: «Iwe, mikagatu ndi goni pa imoti na Yeso, mutū wa Nazaleti.» ⁶⁸ Luki limoti, anganya ndi, anabikya be: «Imi, nakegu kaiba nilo wakabikya lo. Nakegu gutugu kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndi misa ya mupumi ma pa yangba. [Kuwa wa, koku alika ndi.]

⁶⁹ Niyo mugya-ligubo muko yi niŋo amina ndi bata ku, igilya kaubikya batu niŋo ba ndi wa be: «Aluku yi nimu a bemoti kabu!» ⁷⁰ Luki limoti, Petele anganya bata ndi asi bidaka-daka. Kumbusa yikeŋe, batu niŋo ba ndi wa babikya bata be: «A beyo, wa goni bemoti kabu, kye iwe wa

Mugalilaya goni.» ⁷¹ Kuwa wa, Petele ako ndi silika be: «Kunzi egyogyisi kika ni nakabikya bongu! Nakamibigu aluku yi nimuna makabikya mu!» ⁷² Ko ngbingo yi nino aka no, koku alika ndi ka nganga ya yiba. Petele atamana munzina nimo Yeso abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika nganga yiba, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» Kuwa wa, apunga ndi mugamu.

15

Ba kuwa na Yeso kambwa ka Pilatu
(Matayo 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

¹ Na busabi bibo, bokumu-kumu pa imoti na bamboku-mboku, bowonisilo ba mutuu na bamboku basi nibo ba Basa-Yidingi bolikilya ndi dikidi kakisa kamwisisa Yeso. Niyo bakondisiso, baga na iyi, basa ndi ka mafoku ka ngama Pilatu nino andaga ndi iwili ya Luma. ² Pilatu amuusa ndi be: «Iwe ni ngama ka Bayuda?»

Yeso asikisya ndi be: «Iwe mombukwana-daku no wobikyi beyo.» ³ Bokumu-kumu basungulya ndi ka bopisi dididi. ⁴ Pilatu amuusa ndi bata be: «Wakega gutaga kosikisya likpumuka limoti aka? Wakega kaukana beyo bo mino kausungulya bene?» ⁵ Luki limoti, Yeso kosikisyaga ndi likpumuka. Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

Bokpomyini be bamwi Yeso
(Matayo 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39-19:16)

⁶ Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akulaga ndi mutuu wa boloko bemoti. Ikaga ndi mutuu yi nino ambaza ka bambanzu atwaga ndi. ⁷ Ku ka boloko ku, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Balaba pa imoti na baluku bi nibo bugwi ndi, kye bamwo ndi aluku bemoti bene ngbingo yi nino bambanzu bavikimanaga ndi mino. ⁸ Ambaza ka bambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apunga kuwa ndi kakunga be ugiyilyi mudongoni beyo ugiyiyaga ndi mino ka bundeli. ⁹ Kuwa wa, Pilatu umuusa ndi be: «Makapa be namukulyi ngama ka Bayuda?» ¹⁰ A beyo, Pilatu a ndi kaiba be bokumu-kumu basuta ndi Yeso ko bulya imi aka. ¹¹ Luki limoti, bokumu-kumu ba ndi kapiya ambaza ka bambanzu kabikya Pilatu be ukulyi no ibu Balaba aka. ¹² Pilatu umuusa ndi bata be: «Ma neki kapa be nagyi iki na aluku yi nimu mamakaga be ngama ka Bayuda mu?» ¹³ Bapamikanaga ndi be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁴ Pilatu umuusa ndi bata be: «Bunye tino se mbeyi bo ogyi bi?» Luki limoti, bidukulaga ndi bata kapamikanaga pulu be: «Mubangilaga ka musalaba!» ¹⁵ Kaungongoliso mambengi, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa kuwa ndi Yeso pimbo, upa be babangilagi ka musalaba.

Basuda bakatiba Yeso
(Matayo 27:27-31; Yuani 19:2-3)

¹⁶ Basuda baga kuwa ndi na Yeso ka pa yangba ka imbaa ka ngama wa iwili. Ku beyo, bumaka ndi basuda basi. ¹⁷ Bamokisya ndi kanzu wangbu, baluka ndi muligi nimo a ndi no mowo biwillili, bamokisya ka mu abe sikipapasu ka bangama. ¹⁸ Kumbuso yi, bamuusaga ndi be: «Ngama ka Bayuda, tumuusito ba!» ¹⁹ Bakilyaga ndi na ligugu ka mu bingwengwengwe, banabakya na botikito. Bobunaga ndi moli kambwa kaki, banodidiko kadwe ku kwa ku ka litumbu. ²⁰ Niyo bama katiba beyo, banyo ndi kanzu yi nino, bamokisya bata botu kaki.

Babongilogini Yeso ka musalaba

(Matayo 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kuwa wa, binda ndi na iyi kunzi kabangilaga ka musalaba.

²¹ Niyo ba ndi kopupoku ku, bamina ndi aluku bemoti nino ina ndi be Simoni, a ndi mutu wa Kulene. Iyi Simoni a ndi abaki Alesandulia ifu na Lufu. Obyeku ndi wa ni anigoku ko tiko. Basuda babinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso. ²² Baga ndi na Yeso ka pa niyo balikyaga be Golgota, isi yi ni: «Pa ya Ikrakrakusa.» ²³ Bapa ndi vinya wa muzabibu mumatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya kamwo. ²⁴ Kuwa wa, basuda babangilaga ndi ka musalaba. Batwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki kakisa be mutu yikaka-yikaka ava iki. ²⁵ A ndi saa-tatu ya busobi ngbingo yi nino babangilaga ndi mino ka musalaba. ²⁶ Bokpika ndi kugu wo mikya libau mobiso nino a ndi katumbulaga isi ya kukwaku kaki be: «Ngama ka Bayuda.» ²⁷ Babangilaga ndi goni batu bo kubaku baba ka kpolo ka Yeso. Bemoti ka kumbanzikaniko, wagogo ka kulekuke. ²⁸ [Nilo otulyoso Mobiso Motu nimo ikpikaga ndi be: «Bamatana ndi na bagya-manye.»]

²⁹ Bambanzu nibo ba ndi kakitaga wa, ba ndi katumbwa Yeso, banagbitya bamu, banabikya be: «Eee, wa ndi kapa kapanza Ndafu ko Kunzi, wopiko yagogo ka masye masaa, ³⁰ wihukuso neki iwe mombukwana-daki yi, syoku ka musalaba!» ³¹ Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi goni luga kabu katiba begeyo, banabikyana be: «Uhukusa ndi batu bagogo. Kakwananigu kaihukuso iyi mombukwana-daki yi bikpe!» ³² Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikuno mbiya wanu ka musalaba, takina beyo, tabinikyana kuwa!» Gutugu batu nibo babangilaga ndi na ifu, ba ndi katumbwa begeyo.

Kukwaku ka Yeso

(Matayo 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

³³ A ndi saa sita, biti ohuma ndi obili wasi ka basaa bayisaa. ³⁴ Na saa tisa, Yeso apamikana ndi be: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi be: «Hiii Kunzi kami! Hiii Kunzi kami! Ko bulya iki yo wesi mino?»

³⁵ Niyo batu bemoti-bemoti luga ka nibo ba ndi wa bamukana mino beyo, babikya ndi be: «Hukononi, akamaka fliya.» ³⁶ Bemoti kabu inda ndi mbangu, oluboku luki limoti lafubu-fubu ko vinya nino wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakanya ndi ka ligugu, ananilya Yeso be omwi, anabikya be: «Bundoni! Tini ikani fliya odokuto kasisa ka musalaba!» ³⁷ Luki limoti, Yeso apamikana ndi bata, osiso kuwa limbengi.

³⁸ Kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Ndafu ko Kunzi ku, anwika ndi luga katukya kugu kadwe kusili. ³⁹ Niyo ngama ka basuda ka Baluma nino a ndi wakamaga kambwa ka Yeso wa, ina mina beyo osisa ndi mino limbengi, iyi aka ndi be: «Ka linganu, mutu yi nimu a ndi asi Miko Kunzi aka!»

⁴⁰ Boko bagogo ba ndi ku go ku, banina byi likpumuka nilo. Luga kabu, a ndi ni Malia mutu wa Magadala, Malia amaki Yakobo nino miki yi na mamaki beyo ka Yose, se kuwa Salume. ⁴¹ Boko bi nifa ba ndi kabifya Yeso, banasingyo ka mogubo ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ka Galilaya. Atu ndi goni na boko bagogo budingi nibo ba ndi kabifya kadwe ku kwa ku ka Yelusalema.

*Balumbini Yeso**(Matayo 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)*

⁴² A kuwa ndi bugogo. Lisyε li nilo, a ndi lisyε nilo bifulungusyaga ndi mino ka yinga. Ikaga ndi lisyε nilo a kambwa wa Lisyε la kimumbiso. ⁴³ Yezefu, mutu wa gudu wa Alimatia, a ndi mutu wa ibiba ka Basa-Yidingi, osiloku ndi. Ikaga ndi kabundaga Bungama ko Kunzi. Aga kuwa ndi ni kegε na kubangaku ka ngama mudingi beyo ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁴⁴ Luki limoti, Pilatu ombombaya ndi kaukana be Yeso okwini bi. Amaka kuwa ndi ngama ka basuda ka Baluma, amuusa be: «Okwini bi ndeli?» ⁴⁵ Niyo ukana mutumbulagi ka ngama ka basuda yi nino, Pilatu akpamyu kuwa ndi Yezefu kava manda ka Yeso. ⁴⁶ Yezefu oluwa ndi kutuko kwanza, asisa ndi ka musalaba, otikyaga na kutuko kwi nikwo, amongosa ka mbuku niyo bakpo ndi ka litalu. Kumbuso yi, adula ndi mupumi mi na litalu lidingi bingbufu. ⁴⁷ Malia Magadala na Malia nino amaki Yose ba ndi wa kaina pa niyo ba ndi mino kalumba Yeso.

16*Yeso opupini ka mbuku**(Matayo 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)*

¹ Kumbuso wa Lisyε la kimumbiso, Malia Magadala, Malia nino amaki Yakobo na Salame boluwa ndi malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso. ² Ka lisyε la Mungu na basobi bibo, ngbingo yi nino mangbamu ma moni opupogoku nino, baga ndi ka mbuku. ³ Ba ndi kausana be: «Wani se kuwa no atindikilya litalu nilo botikiyi bi nolu mupumi ma mbuku?» ⁴ Luki limoti, niyo bikwe, bina ndi litalu nilo lidingi lo kani botini ka kpolo. ⁵ Kuwa wa, bogulya ndi ka mbuku, bamina mwanza bemoti wakimokisya kanzu wotu, ikini miso ya kumbanzikaniko. Kubangaku utuma ndi bamama bi nibo bidε. ⁶ Luki limoti, ubikya ndi be: «Makobongonitogu. Makakisa Yeso nino mutu wa Nazaleti, nino babongilogi bi ka musalaba. Opupini bi ka mbuku, kegε bata wanu. Winoni pa niyo babisi bi mino. ⁷ Mbiya wanu, hubikyoniku babibya kaki, gutugu Petele aka be: «Ogoni iyi kambwa, matokonyoku ka Galilaya. Maminoku banu ku beyo, mufongoni beyo amubikya ndi mino.» ⁸ Bopupa kuwa ndi, baga mbangu byi na mbuku, kye nzuyi a ndi kautwa bikyakyakya, banombomboyo. Bakatambulyagaga ndi mumbanzu gutuga bemoti aka likpumuka li nilo, kye ba ndi na kubangaku.

*Yeso upuponilyini Malia Magadala**(Matayo 28:9-10; Yuani 20:11-18)*

[⁹ Kumbuso Yeso kopupo ka mbuku ko mbolugo, ka lisyε la Mungu, upuponilya mbeyi ndi Malia Magadala nino anyo ndi mambengi ma bunye madiya na ika. ¹⁰ Aga ndi kaupaga batu nibo bikaga ndi pa imoti na Yeso mongoni mi nimo. Batu bi nibo ba mbeyi ndi asi ka idumasu aka, banagamana. ¹¹ Luki limoti, niyo bukana beyo Malia ubikya mino be Yeso a mubisi, aminito, kani bakabinikyonigu.

*Yeso upuponilyini babibya baba**(Luka 24:13-35)*

¹² Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndi babibya baba luga kabu ni igomosyonini. Babibya bi nibo ba ndi kainda ka mugi mumoti bene. ¹³ Bigoku ndi kaupaga babibya bagogo mongoni mi nimo. Luki limoti, bakabinikyanagu ndi ibu begeyo.

Yeso upuponilyini babibya tekebe na bemoti

(Matayo 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

¹⁴ Yeso upuponilya ndi babibya tekebe na bemoti wa ba ndi mino kalyalya. Uyoyisa ndi kye bakegu ndi na baya na kye ba ndi na botumo ka mambengi, kye bakegu ndi kaubinikyana batu nibo bamina ndi kani opupini ka mbuku. ¹⁵ Kumbuso yi, ubikya ndi be: «Windoni ka obili wasi, mubikyogoku batu basi Mongoni Manza. ¹⁶ Nino abinikyana ndeke Mongoni Manza mi nimo na babotiso, inisanatu ndeke na muhukuso. Luki limoti, nino kabinikyangu ndeke Mongoni Manza mi nimo, Kunzi amakya ndeke ka mungimbo. ¹⁷ Bumibaga ndeke basi nibo babinikyana ka yigya yimbanga-mbanga yi niyi: ko lino kami, bokpumyaga ndeke mambengi ma bunye, banzinaga ndeke masasu mambiya, ¹⁸ bugwiga ndeke banzuka na mafoku ikani komwo sumu, kani luki kugyigu. Bubisilyaga ndeke batu ba bokolobu mafoku, batu bi nibo bahuka.»

Yeso igini ka Baba

(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

¹⁹ Niyu Mombukwono-dosu Yeso ubikya beyo, Kunzi adokisa ndi kugu wa lisyu, ikoku ka kumbanzikaniko kaki. ²⁰ Babibya baga kuwa ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi. Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na ibu ka mogubo mi nimo masi. Linganu la Mongoni Manza nimo bapaga ndi, a ndi kainisono pisi ka mokingyosi mumbanga-mbanga nimo ba ndi kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso beyo Luka okpikaga ndi mino Likpumuka la mambwa

Mongoni Manza beyo Luka okpikaga ndi mino nima. Luka kegu ndi iyi atatumbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndi pa imoti na batu nibo bakpakyanaga ndi na Yeso, anumuusa beyo obili ka Yeso a ndi mino kadwe ku kwa ku iba ndi mino binza. Kumbuso yi, akpikilya kuwa ndi muta bemoti nino ina ndi be Tiofilo kitabu yi niyi. Luka a ndi munganga, bakpakyanaga ndi bongbinga basi na atatumbwa beyo ka Polo. Luga ka batu basi nibo bokpikaga ndi Mofiso, iyi mukaka aka no kegu ndi Muyuda. Luki limoti, atambulaga yigya ka Bayuda be kye bawai-daki bibito binza be Yeso ni wani.

Luka abikya ndi be Bayuda ba ndi kabundaga ngama nino uhukusogo. A Muhukuso nino bogyalandu ko Kunzi babikya ndi ka Mofiso be Kunzi atikoku ndeke. Kunzi a ndi kaiba be Muhukuso kiki, ifusu basi tika batu bubungogo. Atikoku ndi mukpekpe mo Mikaki kauhukusogo batu basi ba bevananza bayasi nibo babinikyana. Miki yi ni Yeso-Kiliso.

Luka atambulaga ndi ka kitabu yi niyi beyo Yeso ibukata ndi mino, ligubo nilo agya ndi ka obili. Atambulaga goni beyo utiwaga ndi mino bambanza, atambulaga bulyo ya kukwaku na pupa ka Yeso mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumuka mumbanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanza.

Luka okpikatu goni kitabu ya yiba: kitabu yi ni «Ligubo ka batatumbwa». Atambulaga ndi kuso yi nilo usilya ndi batatumbwa katukya wa Kunzi adokisa ndi mino Yeso kugu wa lisyε na beyo Mongoni Manza italyana ndi mino bapa bayasi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Isi ya likpumuka nilo Luka okpikaga ndi mino kitabu yi niyi 1:1-4

Beyo Yuani-Mubatizai na Yeso bibukata ndi mino 1:5-2:52

Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-20

Ibatiso ka Yeso na beyo Abili a ndi mino kabobo 3:21-4:13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:14-9:50

Yeso opupini ka Galilaya, inda ka Yelusalema 9:51-19:27

Poso ya mulifo ka Yeso kuu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 19:28-23:56

Yeso opupini ka mbuku 24:1-12

Yeso upuponilyini babibya kaki, Kunzi adokiso kugu wa lisyε 24:13-53

Likpumuka la mambwa

¹ Amboku Tiofilo, mutu wa ibiba kugbe, bambanza budingi bokingiloni kokpiko mongoni ma likpumuka nilo igyonosa ndi luga kusu. ² Mudongoni beyo batu nibo bina ndi no miso ka mambwa batitumbulyaga ndi mino, na biita kuwa ndi babibikya ba likpumuka ko Kunzi. ³ Kinili, kumbuso mukpima, imi, nini imi binza goni kaukpikilyo ka bungbingbili, iwe Tiofilo, likpumuka lasi nilo igyonosa ndi katukya ka mambwa, ⁴ iba wibatū lingunu la mutwi nimo bupa ndi.

Malaika opini mongoni ma yibukata ka Yuani-Mubatizai

⁵ Ko ngbingo yi nino Elodi Mboku a ndi mino ngama wa iwili ka Bayuda, a ndi no kumu bemoti nino ina ndi be Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya bukumu ka Abia. Mukaki beyo ka Elisabeti a ndi ka livananza ka Aluni nino a ndi kumu mudingi. ⁶ Ibu basi baba ba ndi bongbingbili ko misa ko Kunzi. Bagyaga ndi mutuu ka Mombukwono-dosu ni bakega na daki yi. ⁷ Luki limoti, bakega ndi no miki kye Elisabeti a ndi nduya. Ibu basi baba ba kawa ndi bamboku-mboku kugbe.

⁸ Lisye limoti, Zakalia a kawa ndi kagya ligubo kaki la bukumu kambwa ko Kunzi kye mu ma ligubo a kawa ndi ka ligbata kaki. ⁹ Kabyenene na mutwi ma ligubo li nilo, libese awanya kawa ndi iyi kogulya ka pa Yotu kugbe ka ndabu ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adudu.* ¹⁰ Ko ngbingo yi nino Zakalia a ndi mino kasumbo adudu no, ambaza ka bambanzu nibo ba ndi kunzi, ba ndi kalumba.

¹¹ Kuwa wa, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga bigba ka kumbanzikaniko kwa gbogbo niyo a ndi mino kasumbo adudu yo. ¹² Ngbingo yi nino Zakalia amina mino beyo, ombomboyo, ogwa kabangaku kugbe. ¹³ Luki limoti, malaika abikya ndi be: «Zakalia, wakobongonitogu, kye Kunzi ukonini malumba kaku. Mukaku beyo ka Elisabeti ubukutilya banu miki muluku yi, waluka be Yuani. ¹⁴ Iwe wogwa banu igyagya kugbe na bambanzu budingi bogwa banu magyagya ko bulya libukuti kaki. ¹⁵ A beyo, ika ndeke muta mudingi kambwa ka Mombukwono-dosu. Iyi kamwigu ndeke vinya gutugu makana magogo nimo mapu aka. Ika ndeke mutumo na Limbengi-Lotu katukya ka muma ka amaki. ¹⁶ Uyikosa ndeke bomikya Bezaleli budingi kamigilya Mombukwana-dabu Kunzi. ¹⁷ Odoku ndeke kambwa ko Kunzi abe atatambwa pa imoti na limbengi no ngu madongoni abe mugyalandu fliya, kaigiso mambengi ka baba-bomiki ka bomikabu. Uyikosa ndeke batu banye kodoku batu ba lingunu kaiko bakitulya kagya mutuu ka Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»

¹⁸ Luki limoti, Zakalia abikya malaika be: «Luki tino lo emibiso be likpumuka nilo a lingunu? Kye imi na kawa mboku-mboku, muka kami a kawa mboku-mboku goni.»

¹⁹ Malaika amigisya be «Imi ni Gabilieli, nikaga buwobi no Kunzi bongbinga basi kagugubyo. Iyi no etikiku kaubikya na kaupá mongoni manza mi nima. ²⁰ Yeki iwe wakobinikyonigu munzina kami nimo igyonosa banu ko ngbingo yi, eee wina se, wita kawa bobo, wakakwananigu bata kanzina kadwe ndeke ka lisye li nilo likpumuka li nilo igyonoso mino.»

²¹ Ko ngbingo yi nino, batu basi ba ndi kunzi kabunda Zakalia. Niyo olipya kawa bindi ka Ndabu ko Kunzi ku, likpumuka umbanga ndi. ²² Wa opupoku mino kakwananagu ndi bata kanzina na ibu. Kinili bambanzu biba kawa ndi be a abe inini likpumuka limbanga ku ka ndabu ku. A kawa ndi kawanyaga bapa na mafoku kye a kawa ndi bobo.

²³ Niyo Zakalia ama ngbingo wa ligubo kaki beyo, iga ku kaki. ²⁴ Kawa kumbusa wa masye mi nimo, mukaki beyo ka Elisabeti aba muma. Katukyaga ndi ku kaki ka batimba kubukumuti. A ndi abikya be: ²⁵ «Wina likpumuka lanza nilo Mombukwono-dosu Kunzi ogyi bi ko bulya kami, ketumba suni ya bunduya ko misa ka bambanzu.»

Malaika opini mongoni ma yibukata ka Yeso

* 1:9 Bokumu basumbaga ndi adudu abe malumba kabu kambwa ko Kunzi.

²⁶ Niyō muma ka Elisabeti itulyana batimba madfiya, Kunzi atikoku malaika Gabilieli ka gudu bemoti wa Galilaya nino ina be Nazareti. ²⁷ Atikoku ndi ka musika bemoti nino a ndi kavanana na muluku bemoti nino ina ndi be Yezefu ka livananza ka ngama Daudi. Musika yi nino ina ndi be Malia. ²⁸ Malaika apuponilya Malia ku a ndi mino, abikya be: «Gwano magyagya Malia, Mombukwono-dosu udukilyini bubunga. Iyi a pa imoti na iwe.»

²⁹ Niyō Malia ukana likpumuka li nilo beyo, ombomboya kugbe, imuusa be: «Inguo ya yuuso tino se yina?» ³⁰ Malaika abikya be: «Wakobongonitogu, Malia, kye winisonini na bubunga ko Kunzi. ³¹ Wava banu muma, wabukuta miki muluku yi, waluka banu be Yeso.† ³² Iyi ika ndeke mutu wa ibiba, baluka ndeke be Mika Kunzi nino Kugu-Kugbe. Mombukwono-dosu Kunzi apa ndeke bungama ka titaki beyo ka Daudi, ³³ ika ndeke ngama kugu ka Bezaleli ka benze na benze, bungama kaki kigigu ndeke na mulifo.»

³⁴ Kumbuso yi, Malia amuusa malaika be: «Likpumuka li nilo igyonosa kuwa banu liki kye imi sanibigu likpumuka ka baluku?»

³⁵ Malaika amigisyoku be: «Limbengi-Lotu lo usilyoku banu, ngu ko Kunzi nino Kugu-Kugbe utikya banu abe kululuko. Kinili miki yi nino wabukuta banu ika ndeke mutu Wotu, baluka ndeke be Miko Kunzi. ³⁶ Wikwe se, Elisabeti nino a ndi nduya ka livananza kaku a kuwa iyi na muma ma batimba madfiya. Abukuta banu miki muluku yi, gutugu beyo a kuwa mino mboku-mboku yo. ³⁷ Kye kega na likpumuka nilo a lapupu kugbe ko Kunzi.»

³⁸ Malia asikisya kuwa be: «Imi ni musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasi igyonosi kugu kami mudongoni beyo webikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndi.

Malia ogoni kanda Elisabeti

³⁹ Kumbuso wa masye makede, Malia ava ndi ligundu kaaga bigala-gala ku ka mugi mimoti ka iwili ya bangapa baya Yudea. ⁴⁰ Niyō adwe ku beyo, ogulya ndi ka ndabu ka Zakalia, amuusa mukaki beyo ka Elisabeti. ⁴¹ Ko ngbingo yi nino Elisabeti ukana mino yuuso ka Malia, miki adwo biduku-duku ka muma. Elisabeti otuma na Limbengi-Lotu. ⁴² Kuwa wa apamikana be: «Kunzi udukilyini bubunga kahukitaga boko basi na goni miki yi nino wabukuta banu, bubunga kaki a kuwa kugu kaki goni! ⁴³ Ngasa yimbanga tino se ina amaki Mombukwana-dami edulyiku mina bene? ⁴⁴ Kye ko ngbingo yi nino nukoni mino yuuso kaku, miki odwa na magyagya biduku-duku ka muma kami. ⁴⁵ Igyagya yidingi ku kaku kye wobinikyonini be likpumuka nilo Mombukwono-dosu Kunzi ubikya nduku igyonosatu.»

Malia akatumbulaga bunza ko Kunzi

⁴⁶ Kuwa wa Malia abikya ndi be: «Limbengi kami akobibiso budingi ka Mombukwono-dosu Kunzi, ⁴⁷ na mutumo na igyagya ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kami, ⁴⁸ kye umokini bazwa kaki bo kumbu kugu ka musunzu kaki, imi mutu wa payaya. Katukya mbiya wanu, bevananza bayasi bemaka kuwa be mutu wa bubunga,

† **1:31** 1:31 Lino li nilo akabikya goni be Muhukuso.

⁷⁴ katikulaga ka mafokwa ka bomuyoniso kusu, na katisa kagugubyo kuwa ni takegu na kubangaku.

⁷⁵ Agya ndi beyo kye tiki botu na bongbingbili ko misa kaki ka masye masi ma obili kusu.

⁷⁶ Na iwe mikami, buluka ndeke be mugyalandu ko Kunzi nino Kugu-Kugbe,

kye wodoku ndeke kobungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa, ⁷⁷ na kowonisilo livananza kaki be uhukusaga ndeke pisi kaupilya bunye kaba.

⁷⁸ Kunzi nino kusu a na limbengi lanza kugbe no kumbu: atitikilyoku ndeke limomo kotukyoku kugu abe mangbamu ma moni,

⁷⁹ kauzigo nibo ba ko biti na kuso wa kubangaku kwa kukwaku, katiwonisilo kabye pisi ya maziyo.»

⁸⁰ Miki a kawa ndi kopingo ni limbengi anatumo. Ikaga ndi iyi ka isa aka, kadwe ko ngbingo yi nino imibisikosa ndi mino bingbanganya ka bomikya Bezaleli.

2

Yibukuta ka Yeso (Matayo 1:18-25)

¹ Ka masye mi nimo, ngama mudingi wa Luma beyo ka Ogisiti apa ndi matuu be butangi bambanzu kaki basi. ² Litatanga nilo la mambwa lo igyonosa ndi ko ngbingo yi nino Kilinio a ndi mino ngama wa iwili ya Sulia. ³ Bambanzu basi bindaga ndi ka yikpikisiso, bambanzu yikakayikaka ka mugi mi nimo ibukuta mino.

⁴ Yezefu atukya ndi goni iyi ka gudfu wa Nazaleti, ku ka iwili ya Galilaya, kanda ka gudfu wa Betlehemu, mugi ma kibukuta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudea. Inda ndi ku beyo kye a ndi iyi ka livananza ka Daudi, ⁵ kayikpikisiso ibu na Malia nino ba ndi kavanana na iyi. Malia a se kuwa ndi wa na muma.

⁶ Ngbingo yi nino ba ndi mino ku ka Betlehemu, masye kaki ma libukuti itulyana. ⁷ Abukuta ndi miki muluku yi, puta kaki. Atikyogo na botu baya budi, amongosa ka kpokoyo nino banyama balyalyaga ndi mino, kye bakegu ndi bata ibu na pa ka ndabu ka bobiko.

Malaika upupilyini bobubulyo ba banyama

⁸ Ka iwili yi niyo goni yo, bobubulyo ba banyama basyege ndi kunzi ko tutu, kaubulyogo banyama kaba. ⁹ Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ibiba ya mangbamu ka Mombukwono-dosu ukungulo. Babanga ndi kugbe. ¹⁰ Luki limoti, malaika ubikya be: «Makobongonitogu, kye noduku kamupa mongoni manza nimo mupa igyagya yidingi ka bambanzu basi. ¹¹ Na lisyeli nili, Muhukuso ibukutini ko bulya kunu ku ka mugi ka Daudi, iyi ni Masiya, Mombukwono-dosu. ¹² Mamiba miki yi nino ka makpumuka mi nima: Matakanya miki wawese mutikyogo na botu baya budi, mumongoso ka kpokoyo nino banyama balyalyaga mino.»

¹³ Ambaza ka hamalaika osyoku bigbututu katukya kugu wa lisyeli, pa imoti na malaika wagogo, bapunga kabibiso Kunzi, banabikya be: ¹⁴ «Ibiba ko Kunzi kugu wa lisyeli kugbe, na maziyo kunu ka litombu ka batu basi nibo upaga!»

Bobubulyo ba banyama bogoni ka Betlehemu

¹⁵ Ngbingo yi ninɔ bamalaika batukya mino kaiga kugu wa lisyɛ, boɔubulyo ba banyama babikyana luga kabu be: «Togoni neki ka Betelehemu, tiniku nilo opupi ku, nilo Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»

¹⁶ Binda ndi bigala-gala, batakanya Malia na Yezefu, se kuwa miki wawese mumongoso ka kpokoyo ninɔ banyama balyalyaga ndi mino. ¹⁷ Niyɔ bamina, batumbulaga nilo malaika abikya ndi ko bulya ko miki wawese yi ninɔ. ¹⁸ Likpamuka umbanga ndi batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimɔ. ¹⁹ Luki limoti, Malia a ndi kobuulyogo likpamuka nilo lasi, obiso mino limbengi. ²⁰ Kumbuso yi, boɔubulyo ba banyama biga ndi ni banabibisa Kunzi, banambimbilya ka masi nimɔ bukana ndi na nimɔ bina ndi, kye masi igyonosa ndi mudɔngoni beyo aka yo malaika abikya ndi mino.

Balukini miki

²¹ Niyɔ masyɛ bugina itulyana wa miki ibukuta mino, adwe ko ngbingo kaki muko, baluka be Yeso, lino li nilo malaika atwa ndi kambwa amaki kava mama.

Bogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

²² Kuwa wa masyɛ ma kibubiso kabu itulyana mino, kabyenene na mutuu ka Musa, Yezefu na Malia baga ndi no miki ka Yelusalema kabiso ka mafoku ka Mombukwono-dosu, ²³ kye, ikpika ndi ka Mutuu ka Mombukwono-dosu be: «Okwononi kapá abe aperse ka Mombukwono-dosu miki muluku yi wasi, ninɔ puto yi.» ²⁴ Binda ndi ka Yelusalema kapá goni aperse begeyo mutuu mi nimɔ ibikya ndi mino: «Bonzuwo baba gatugu bomikya bamokpondi baba aka.»

²⁵ Wina se wa, aluku bemoti a ndi ka Yelusalema ku ina ndi be Simioni. A ndi mutu wonghingbili na mutu mubanga Kunzi kugbe. Ikaga ndi kabunda mutu yi ninɔ akwanana ndi kohukusa livanza la Izaleli. Limbengi-Lotu a ndi kugu kaki. ²⁶ Limbengi li nilo awonisila ndi be kokwigu ni kanaminigu Kilisito ninɔ Mombukwono-dosu atikoku. ²⁷ Akpamya ndi kogulya ka Ndafu ko Kunzi. Ngbingo yi ninɔ Yezefu na Malia binda mino no mikabu beyo ka Yeso, kabiso ka mafoku ko Kunzi mudɔngoni beyo mutuu abikyaga ndi mino, ²⁸ Simioni adungo, abibisa Kunzi, abikya be:

²⁹ «Mbiya wanu, Eeze Mombukwono-dosu, hutulyosini bagame kaku: Wakwanana kuwa kasa masunzu kaku kokwo ka maziyo,

³⁰ kye ninini muhukuso kaku no misa kami,

³¹ muhukuso mi nimɔ wofungusyaga ndi ko misa ka bambanzu basi:

³² A limomɔ li nilo uziga banu bambanzu basi ba obili nibo bakumibigu na nilo apa banu ibiba ka Izaleli, livanza kaku.»

³³ Likpamuka lasi nilo Simioni a ndi kabikya ko bulya ka Yeso, umbanga ndi babukuta kaki. ³⁴ Simioni akunga Kunzi be ufukilyi fubanga, abikya Malia amaki Yeso be: «Kunzi atikoku ndi miki yi nimuna ko bulya yi niyo be ugwisisi ikani umomosi batu budingi luga ko bomikya Bezaleli. Ika banu likingyosi be Kunzi akagya ligubo kaki ni bambanzu bagegu kabailya, ³⁵ na bata opupisa banu mutamanagi masi nimɔ isuma ka mabengi ka bambanzu budingi. Se kuwa iwe, Malia, wigomisaga ndeke ko bulya ko miki yi nimu abe bakutumo dukpa.»

Ana, mugyalandu muko yi akanzina ko bulya ka Yeso

³⁶ Mugyalandu bemoti muko yi ina ndi be Ana, ikaga ndi goni iyi ka Yelusalema. A ndi mika Fanueli, ka livananza ka Aseli. A kuwa ndi mbokumboku kughe. Bagya ndi byanga madiya na ika na mbunyaki nino ava ndi ni a mbeyi musika aka. ³⁷ Kumbuso yi, ika kuwa ndi woko aka, na ku odwisa ndi mino byanga batekebe bugina na bikwanganya. Katukyagigu ndi ka Ndabu ko Kunzi, luki limoti agyilyaga ndi Kunzi ligubo biti na lisyey: Avaga ndi ngbingo ko ginyo malili na kalumba. ³⁸ Odoku ndi ko ngbingo yi nino goni no, apunga kabibiso Kunzi. Utambulyaga bambanzu basi nibo ba ndi kabunda be pisi tino yo Kunzi ukulaga mino batu ba Yelusalema ka busunzu.

Babukuta ka Yeso bigini na Yeso ka Nazaleti

³⁹ Ngbingo yi nino Yezefu na Malia bama mino kagya masi nimo mutuu ka Mombukwono-dosu Kunzi akungaga ndi, biga na Yeso ka Galilaya, ka gudu wa Nazaleti. ⁴⁰ Miki apunga ndi kopingo na kopingogo. A ndi mutumo na yimibo na babunga ko Kunzi a ndi pa imoti na iyi.

Yeso otigolini ka Yelusalema

⁴¹ Byanga bayasi, abaki na amaki Yeso badakaga ndi ka Yelusalema ka yinga ya Pasika. ⁴² Wa Yeso otulyoso mino byanga tekebe na biba, badaka ndi na ibu beyo aka yo bagyaga ndi mino ka bundeli. ⁴³ Ngbingo yi nino yinga osyo mino, biga, luki limoti miki Yeso asikana ku ka Yelusalema ni abaki na amaki bakibigu. ⁴⁴ Ba ndi kasima be Yeso akakpakyana ka ambaza ka bambanzu nibo ba ndi kaiganana. Niyo bagya lisyey limoti ka ligundu ni bakegu kamina, bapunga kuwa ndi kakisa luga ka bevananza kabu na bawai-dabu. ⁴⁵ Luki limoti, bakaminaga ndi. Kinili biga bata ndi kakisa ku kwa ku ka Yelusalema.

⁴⁶ Kumbusa wa masye masaa, batokonyoku ka Ndabu ko Kunzi: A ndi mukuliko pa imoti na bowonisilo ba mutuu, anamukana na anumuuso makpumuka magogo. ⁴⁷ Likpumuka umbanga batu basi nibo ba ndi kamukana, kaina yimibo kaki na sikisyo kaki ka makpumuka nimo ba ndi kamuusogo mo. ⁴⁸ Ngbingo yi nino abaki na amaki bamina mino, likpumuka umbanga kughe, na ku amaki amuusi be: «Mikami, iki piye yo watigyi bi mino beyo? Tomomini ibusu na abaku bigbagbagba kakisa.»

⁴⁹ Umigisya be: «Mo bi kekisa ko bulya iki? Makegu kaiba be okwononi be niki ka ndabu ka Baba?» ⁵⁰ Luki limoti, bakegu ndi kaiba isi ya likpumuka nilo a ndi kaubikya lo.

⁵¹ Kuwa wa Yeso iga ndi pa imoti na ibu ka Nazaleti. Agyaga ndi mutuu kabu masi. Amaki obuulyaga ndi likpumuka nilo lasi ka limbengi. ⁵² Yeso a ndi kopingo kani yimibo kaki anisisilo kambwa, anafosilo Kunzi na bambanzu.

3

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza (Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)

¹ A ndi syangasu sa tekebe na kubukumuti sa bungama ka Tibelio, ngama mudingi wa Luma. Ko ngbingo yi nino, Potio Pilatu andaga ndi iwili ya Yudea, Elodi a ndi ngama wa Galilaya. Mamaki beyo ka Filipi a ndi goni ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti begeyo Lisania a ndi mino ngama wa Abilene. ² Ana na Kayafa ba ndi bokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndi Yuani, mika Zakalia ka isa. ³ Kumbuso yi, Yuani inda ndi

kolingyo giyo yasi ya mutili mo libo ma Yolodani, anakuwa be: «Yikosoni mambengi, mibotisiso, Kunzi amupilya bunye kunu.»

⁴ Igyonosa ndi beyo aka yo ikpika ndi mino ka kitabũ ka mugyalanda Isaya be:

«Mumbanzũ bemoti akapamikanaga ka isa be:
Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi bopisi kaki bingbingbili!

⁵ Tikyoni mombufu masi,
gbotomosogoni bangũpa bayasi na bokpumo bayasi mudũngoni,
nononi bopisi baiyigaga,
mosulyo nibayo baya mabye.

⁶ Na batũ basi bina ndeke muhukuso ko Kunzi.»

⁷ Niyo Yuani umina bambanzũ budingi banadulyoku be ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livananza ka banzuka! Wani no amuwonyi pisi kapikita ngbũta ko Kunzi niyo akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi, mosoni kabikya kusũ kunu be: «Titosu ni Abalahamu!» A beyo, nakamubikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ⁹ Gbõni a mbiya wanũ yakitulya kagbita bukũto ka motino mi: bagbitatu bukũto tasi nitũ kegũ kabukũta bumo yanzanza, badikita ko buku.»

¹⁰ Bambanzũ budingi kusũ wa ambaza bamuusaga ndi Yuani be: «Okwononi se kũwa be tagyi bũni?» ¹¹ Usikisyaga ndi be: «Mumbanzũ kika na basimiri baba, apá mutũ yi ninũ kegũ na iyi bemoti, na ninũ a na malili, agyi begeyo.»

¹² Bandombe ba manzanza bodoku ndi goni ibũ kayibotisiso, bamuusa Yuani be: «Muwonisilo, okwononi be ifusu tagyi bũni?» ¹³ Usikisya ndi be: «Makokungonitogũ buyi kakitaga nibũ mutũũ ka bangama abikya.»

¹⁴ Basuda bamuusa ndi goni ibũ be: «Se kũwa ifusu, takwanana kagya bũni?» Usikisya ndi be: «Makukupyogonitogũ bambanzũ buyi no bou gutugũ kaubukulyaga likpũmũka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mukalya kunu aka.»

¹⁵ Bambanzũ basi ba ndi kabũndila, na musasa. Bimuusaga ndi be kegũ se banũ Yuani ni Kilisito? ¹⁶ Yuani usikisya ibũ basi be: «Imi, nakamubotiso ko libo, luki limoti ninũ akodoku a no ngu kekitaga imi, nakakwananigũ gutugũ kakula ligi ya bekpaku kaki aka. Iyi, amubotisa banũ na Limbengi-Lotu no buku. ¹⁷ A na dũnga mugwi, wakitulya kapipa mũpũnga. Amũmũla ndeke mũpũnga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abũsya ndeke bevalũ ko buku nibũ kolimikogigũ.»

¹⁸ Kũwa wa, Yuani upaga ndi mutũũ mũgũgũ na bopisi dididi na kaubikyaga Mongoni Manza. ¹⁹ Luki limoti, Yuani a ndi kayoyiso Elodi ngama wa Galilaya kye ava ndi Elodia, muko mamaki beyo ka Filipi. Na kye agya ndi goni makpũmũka manyenye makpũ. ²⁰ Kumbuso yi, Elodi agya bata ndi likpũmũka lanye kugbe kagwisisa Yuani.

Yuani abotisini Yeso

(Matayo 3:13-17; Maliko 1:9-11)

²¹ Kumbuso kaubotiso batũ nibũ ba ndi wa, Yuani abotisa ndi goni Yeso. Ko ngbingo yo nino Yeso a ndi mino kalumba wa, lisyẽ ohukwikono, ²² Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi. Kũwa wa, liyũ otukyoku ndi kũgũ wa lisyẽ be: «Iwe ni Mikami mũpaka, ninũ nobiso mino limbengi.»

Puponogo ka Yeso

(Matayo 1:1-17)

²³ Yeso a ndi na byanga banda batekebe basaa ko ngbingo yi nino apunga ndi mino ligubo kaki. Bambanzu bapandaga ndi be a mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Eli. ²⁴ Eli nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. Lawi nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Yanai, Yanai nino a ndi mika Yezefu. ²⁵ Yezefu nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Amosi, Amosi nino a ndi mika Naumu, Naumu nino a ndi mika Esili, Esili nino a ndi mika Nagai. ²⁶ Nagai nino a ndi mika Mati, Mati nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Simeini, Simeini nino a ndi mika Yoseki, Yoseki nino a ndi mika Yoda. ²⁷ Yoda nino a ndi mika Yuanani, Yuanani nino a ndi mika Lesa, Lesa nino a ndi mika Zelubabeli, Zelubabeli nino a ndi mika Salatieli, Salatieli nino a ndi mika Neli. ²⁸ Neli nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Adi, Adi nino a ndi mika Kosamu, Kosamu nino a ndi mika Elemadamu, Elemadamu nino mika Eli. ²⁹ Eli nino a ndi mika Yeso, Yeso nino a ndi mika Eliezeli, Eliezeli nino a ndi mika Yolamu, Yolamu nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. ³⁰ Lawi nino a ndi mika Simioni, Simioni nino a ndi mika Yuda, Yuda nino a ndi mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Yonamu, Yonamu nino a ndi mika Eliakimu. ³¹ Eliakimu nino a ndi mika Milia, Milia nino a ndi mika Mina, Mina nino a ndi mika Matata, Matata nino a ndi mika Natani, Natani nino a ndi mika Daudi. ³² Daudi nino a ndi mika Yese, Yese nino a ndi mika Obedi, Obedi nino a ndi mika Boazi, Boazi nino a ndi mika Solomono, Solomono nino a ndi mika Nasoni. ³³ Nasoni nino a ndi mika Aminadabu, Aminadabu nino a ndi mika Adimi, Adimi nino a ndi mika Alini, Alini nino a ndi mika Esiloni, Esilomi nino a ndi mika Pelesi, Pelesi nino a ndi mika Yuda. ³⁴ Yuda nino a ndi mika Yakobo, Yakobo nino a ndi mika Isaka, Isaka nino a ndi mika Abalahamu, Abalahamu nino a ndi mika Tela, Tela nino a ndi mika Naholi. ³⁵ Naholi nino a ndi mika Selugi, Selugi nino a ndi mika Leu, Leu nino a ndi mika Pelegi, Pelegi nino a ndi mika Hbele, Hbele nino a ndi mika Sala. ³⁶ Sala nino a ndi mika Kenani, Kenani nino a ndi mika Alifakisadi, Alifakisadi nino a ndi mika Semu, Semu nino a ndi mika Nua, Nua nino a ndi mika Lameki. ³⁷ Lameki nino a ndi mika Metusela, Metusela nino a ndi mika Inuka, Inuka nino a ndi mika Yaledi, Yaledi nino a ndi mika Maleleli, Maleleli nino a ndi mika Kainana. ³⁸ Kainana nino a ndi mika Enosi, Enosi nino a ndi mika Seti, Seti nino a ndi mika Adamu, Adamu nino a ndi miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akabobo Yeso (Matayo 4:1-11; Maliko 1:12-13)

¹ Yeso igoku kawa ka mutili ma Yolodani, mutumo na Limbengi-Lotu. Limbengi li nilo a ndi kakpokyoniso ka ka isa. ² Ka beyo, mumuyoniso a ndi kabobo ka masye batekebe bakwanganya. Kalyalyagigu ndi ka masye mi nimo. Niyo masye mi nimo itulyana, imukana ndi nza.

³ Kawa wa, mumuyoniso abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpamya litala li nili iiti mukati.»

⁴ Yeso asikisya be: «Mobiso ko Kunzi abikya be: <Jbili ka mumbanzu keggu asi ko bulya malili aka.>»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso inda ndi na iyi ka pa yikungu kegbe, amanya ko ngbinga bemoti, moliki ma bungama masi ma jbili. ⁶⁻⁷ Abikya be: «Wakobuna moli kambwa kami kebibiso, nupatu bungama na ibiba yasi

niyi wakaina yi, kye bɛpá ndi imi. Nakwanana goni kapá mutú wasi nino napa kapá.»

⁸ Yeso amigisya bɛ: «Mofiso ko Kunzi abikya bɛ: <Mubibiso Mombukwana-daku Kunzi, wabanga asi iyi aka mukaka.»

⁹ Mumuyoniso aga ndi bata na iyi ka Yelusalema, adokisa kugbondo wa Ndaɓu ko Kunzi, abikya bɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katukya wanu wadwe wasi, ¹⁰ kye ikpikaga bɛ: <Kunzi ukpamilyatu bamalaika kaki bɛ buɓuulyogi.» ¹¹ buɓiniki ka maɓokɔ, <kye wakidwoni kuguko ka litalu.»

¹² Luki limoti, Yeso amigisya bɛ: «Mofiso ko Kunzi akabikya bɛ: <Wakabobonitogu Mombukwana-daku Kunzi.»

¹³ Niyo mumuyoniso ama kuwa ndi kabobo Yeso ka bopisi dididi, asa ndi mbeyi.

*Yeso opungini ligubo kaki ka Galilaya
(Matayo 4:12-17; Maliko 1:14-15)*

¹⁴ Katukya kuwa ndi wa, Yeso iga ndi ka Galilaya mutumo bidɛ no ngu ya Limbengi-Lotu, mongoni kaki itulyana ndi ka iwili yi niyo yasi. ¹⁵ Atiwaga ndi ka bandabu baya malumba ka Bayuda na bambanzu basi ba ndi kabiba.

*Bambanzu ba Nazaleti bakegu kabailya Yeso
(Matayo 13:53-58; Maliko 6:1-6)*

¹⁶ Yeso inda ndi ka Nazaleti, ku opinga ndi mino. Lisyɛ la kimumbiso, ingya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda madɔngoni begeyo agyaga ndi mino. Amaga ndi katangulaga Mofiso. ¹⁷ Bapá kitabu niyo mugyalandu Isaya okpika ndi. Akulana*, ina ndi pa niyo ikpikaga mino bɛ:

¹⁸ «Limbengi ka Mombukwono-dosu a pa imoti na imi, kye egbodya ndi molingo kaubikyaga batu bayangya Mongoni Manza.

Etikoku kaubikyaga batu ba ligbito bɛ bakulikanagatu, niɓo ba na bokolobu baya mamomo bɛ miso ukulikanatu bata, niɓo bakaigyogyiso bɛ bakulikanagatu,

¹⁹ kabikya bulyo syangasu si niso Mombukwono-dosu uwonisila ndeke mino bambanzu bunza kaki.»

²⁰ Kumbuso yi Yeso ofukufa kitabu, amigisya ndi mugya-ligubo. Bambanzu basi niɓo ba ndi wa, ba kuwa ndi kanda asa iyi aka bingbangbangba. ²¹ Kuwa wa, apunga ndi kaubikya bɛ: «Na lisyɛ li nili, Mofiso mi nima itulyonini kegu kunu niɓo makemakana.»

²² Bambanzu basi ba ndi kabibisa Yeso, noku udika ndi bidɛ ko bulya munzina mumbanga-mbanga nimo a ndi kopupa ka munoku kaki. Babikyaga ndi bɛ: «Kegu mbeyi asi mika Yezefu aka mu!»

²³ Yeso ubikya bɛ: «Lingunu aka makwanana banu ketulya ligbitoku li nili: <Munganga, wihukusano ni iwe mombukwana-daki yi.> Mɛbikyatu banu goni bɛ: <Tukana ndi masi nimo wanya ndi ka Kapelenaumu, gya kuwa begeyo wa kunu wa.»

²⁴ Ubikyoku bata bɛ: «A lingunu, nakamubikya ambe, mugyalandu gutagu bemoti aka, kegu na ibiba ka mugi mi nino ibukuti mino.

²⁵ Na bata, nakwanana kamubikya lingunu aka ambe ko ngbingo ka mugyalandu Hiya, bowoko boko bi ba ndi bakpu ka Izaleli. Ko ngbingo yi

---

4:8 4:8 Wanda ka Yigilya 6:13.   **4:11** 4:11 Wanda ka Mambu 91:11-12.   **4:12** 4:12 Wanda ka Yigilya 6:16.   * **4:17** 4:17 Akulana: Ko ngbingo yi nino bodukufaga ndi kitabu abe kalugbu.   **4:19** 4:19 Wanda ka Isaya 61:1-2.

nino mbwayi kalukagigu ndi ka byanga bisaa na batimba maŋiya. Kuwa wa mufefenge ma nza itulyana ndi ka mugi masi. ²⁶ Gutugu beyo, Kunzi katikagu ndi iliya ka bemoti luga kabu kiki asi ko woko bemoti muko yi aka nino ikaga ndi ka Zalepeta ka iwili ya Sidona. ²⁷ Na goni, bakefu-kefu ba ndi buidingi kugbe ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandu Elisa. Wina se, gutugu bemoti kabu aka luga kabu kahukagu ndi kiki asi Namani aka nino mutũ wa iwili ya Sulia.»

²⁸ Niyo bambanzu basi nibo ba ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda bukana likpumuka li nilo, mambengi ukandikanaga ndi bisulu-sulu. ²⁹ Bamanana ndi bigwo, batindikaga ndi Yeso kunzi wa gudũ, binda ndi na iyi kugu wa ngupa niyo bopika ndi mino gudũ kabu, kye ba ndi kapa katindikoku kũũ wasi. ³⁰ Luki limoti, akitaga ndi luga kabu, imagalya ndi iyi ya kaki.

Yeso ahukusini mutũ wa limbengi la bunye

(Maliko 1:21-28)

³¹ Yeso osya ndi kuwa ka Kapelenaumu, gudũ wa iwili ya Galilaya. Ku beyo utiwaga ndi bambanzu basi ka Lisye la kimumbiso. ³² Mutũũ kaki umbangaga ndi bambanzu kugbe kye atiwaga ndi no ngu.

³³ Kũũ wa ndabu ya malumba ka Bayuda, aluku bemoti a ndi na limbengi la bunye. Apunga ndi kakugwaga: ³⁴ «Hu! Yeso mutũ wa Nazaleti, lo kusu na ifunu ogwogi bunĩ? Woduku bi katimosiyo? Nakaumba binza ambe iwe ni wani. Iwe ni Mutũ Wotu ko Kunzi.»

³⁵ Yeso apamyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nimũ!» Limbengi la bunye li nilo abũmya ndi aluku no wasi bingomu kambwa ka bambanzu basi, opupa ndi ni kagyogyisigu ³⁶ Likpumuka li nilo umbanga ndi bambanzu basi, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be: «Inguo ya munzina tina piye ma? Akapa mutũũ ka mambengi ma bunye no bou no ngu, anopupo!»

³⁷ Mongoni ka Yeso itulyana ndi pa yasi ka iwili yi niyo.

Yeso uhukusini batũ ba bokolobu

(Matayo 8:14-17; Maliko 1:29-34)

³⁸ Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, aga ku ka Simoni. Titaki Simoni nino muko yi a ndi kayimukana buŋi, babikya ndi Yeso be ahukusi. ³⁹ Yeso akpũda ndi, adidikyo. Apamyanda ndi kolobu, kolobu osyo. Wa aka wa, ahaka ndi, apunga ndi kahugugubyo.

⁴⁰ Ngbingo yi nino moni odidiko mino, badulyoku ndi na batũ basi nibo ba ndi na bokolobu dididi. Ubisilyaga ndi maboku yikaka-yikaka, anuhukuso. ⁴¹ Mambengi ma bunye upupagatu ndi goni batũ buidingi, anapamikanaga be: «Iwe, ni Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso unzinilyaga ndi na ŋiya, anupakya kanzina kye ba ndi kamibo be iyi ni Masiya.

⁴² Niyo lisye asye, Yeso opupa ndi kaina ka pa niyo mumbanzu kegu ndi mino. Ambaza ka bambanzu apunga ndi kakisa, niyo bamina, ba ndi kapa kakpingba be kusunitogu bata. ⁴³ Luki limoti, Yeso ubikya be: «Okwononi goni kabikyaga Mongoni Manza ma Bũngama ko Kunzi ka bagudu bagogo, kye Kunzi etikoku ndi ko bulya yi niyo.» ⁴⁴ Idukulaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bandabu baya malumba ka Bayuda.

5

Yeso umokini babibya ba mambwa

(Matayo 4:18-22; Maliko 1:16-20)

¹ Lisye limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Genezaleti.* Ambaza ka bambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi, bamotosyo bikpwo. ² Ina ndi mangbolo maba buwobi na kubi. Bogwi bosu bo bafuma ndi, bosya kasukusa moyo kabu. ³ Yeso adaka ndi ka ingbolo imoti, niyo ka Simoni, abikya ndi be osisili mbeyi mino byi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbolo, apunga kapá mutiwi ka ambaza ka bambanzu.

⁴ Niyo ama kanzina beyo, abikya Simoni be: «Sisilo ingbolo ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.» ⁵ Simoni amigisya be: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigu musu gutugu bemoti aka. Yeki iwe kuwa no wekpomyi, nigilyatu bata kolubo.» ⁶ Boluba kuwa ndi, bugwi bosu budingi kugbe, moyo kabu apunga ndi katinikaga. ⁷ Bumaka ndi na maboku bawai-dabu nibo basikana ndi ka ingbolo yagogo be busingyiku kanyo moyo. Bodoku ndi, ibu basi pa imoti, botumisa ndi mangbolo masi maba na bosu, apunga ndi komwaga libo. ⁸ Niyo Simoni Petele ina beyo, ogwa no moli kambwa ka Yeso, abikya be: «Mombukwono-dosu, tukya buwobi na imi kye na mutu wa bunye!» ⁹ Kye kabangaku agya ndi kugbe, kaumina bosu budingi nibo bugwi ndi bo. ¹⁰ Gutugu Yakobo na Yuani bomika Zebedayo aka, bawai-daki Simoni, babanga ndi ibu begeyo. Luki limoti, Yeso abikya ndi Simoni be: «Wakobongonitogu, katukya mbiya wanu, wakikigu bata munyo bosu, luki limoti wika kuwa munyo bambanzu ka bunye kabu.»

¹¹ Bafuma ndi mangbolo, basa masi, bapunga kabifyo yi.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Maliko 1:40-45)*

¹² Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino ka gudfu bemoti bene, mutu bemoti ninu kebu-kebu a ndi ni amoni nzuyi yasi bitita, asilyoku ndi. Niyo amina Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kaki, igama na iyi be: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

¹³ Yeso anana ndi kubokuko, avila, abikya be: «Noponi, ngumana!» Ko ngbingo yi ninu aka no, aluku no angumana ndi bingu. ¹⁴ Kuwa wa Yeso agbityaga bikpokpokpo be: «Wakatumbulyogonitogu mumbanzu. Luki limoti, winda kayiwoniso ko kumu, kumbuso yi, wapá aperi beyo Mutuu ka Musa abikyo mino, iba mutu wasi ibi be woukini bi.»

¹⁵ Gutugu beyo, mongoni ka Yeso a kuwa ndi asi kada aka kugbe. Bambaza bakpukpu ka bambanzu bamumakanaga ndi kamakana, anohukuso bokolobu kabu. ¹⁶ Luki limoti Yeso atukyaga ndi bipete luga kabu, inda ka isa kalumba.

*Yeso ahukusini zegesi
(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)*

¹⁷ A kuwa ndi lisye limoti, Yeso a ndi kapa mutiwi. Bafalisayo na bowonisilo ba Mutuu ka Musa ba ndi bukuliko wa go wa, bodoku ndi katukya ko giyo yasi ya Galilaya, ya Yudea na ka gudfu wa Yelusalema. Ngu ka Mombukwono-dosu yo apaga ndi bututungyo kohukuso bokolobu. ¹⁸ Wina se bambanzu bosiloku ndi, ni babinikini zegesi bemoti kugu wa kalagba. Ba ndi kakisa pisi kagulisu ka ndabu niyo Yeso a ndi mino, na kabiso kambwa kaki. ¹⁹ Luki limoti, bagegu ndi kaiba be bagulisa pisi yani ko bulya ambaza ka bambanzu. Badaka kuwa ndi na iyi kugbondo, batumba ndi mino mapala kookulya ngala, basisa kuwa ndi na kalagba

* 5:1 5:1 Balikyagatu goni be ibombu ya Galilaya.

kaki luga ka bambanzu, kambwa ka Yeso. ²⁰ Niyo Yeso ina baya kabu beyo, abikya ndi zegesi no be: «Ye wai, nupilyini bunye kaku.»

²¹ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bapunga ndi kaimuusa be: «Mutu tino piye muna akatumbwa Kunzi mu? Wani no akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?»

²² Yeso andunga ndi mutamanagi kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na mutamanagi mi nimo? ²³ Iki yo a yopoli kugbe kabikya be: <Nupilyini bunye kaku!>, ikani kabikya be: <Wamaga, wakpakyana!»

²⁴ Luki limoti, nakapa kamumibiso ambe Mika-mumbanzu a no ngu yasi kuu na litombu kapilya bunye.» Kuwa wa abikya ndi zegesi no be: «Nakabikya ambe wamaga, wava kalagba kaku, wiga ku kaku!»

²⁵ Wa aka wa, aluku no amaga ndi ko misa ka batu basi, abinika kalagba niyo a ndi mino wakanga, aga ku kaki ni anabibiso Kunzi. ²⁶ Likpumuka lo umbanga ndi bambanzu basi. Basi ba ndi kabibiso Kunzi ni kubangaku utumini ka mambengi bidε, banabikya be: «Tinini likpumuka limbanga na lisyε li nili.»

Yeso amokini Lawi

(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

²⁷ Kumbusa wa niyo, Yeso opupa ndi, amina ndombe wa manzanza bemoti, ina ndi be Lawi, wakiko ka bilo kaki. Yeso aka na iyi aka be: «Ifyeku!»

²⁸ Lawi amaga, asa ndi makpumuka masi, apunga kabifya. ²⁹ Kuwa wa, Lawi alyisisya ndi Yeso dumo mudingi ku kaki, bandombe ba manzanza bakpu na batu bagogo ba ndi kalyalya pa imoti na ibu. ³⁰ Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu niho bikaga ndi na ibu, bapunga ndi kainzinzinya ka kpolo, banumuusa babifya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo makalyalya na komwo pa imoti na bandombe ba manzanza na bagya-manyε?»

³¹ Yeso umigisya be: «Batu bapupu bakakisagigu munganga, luki limoti, niho aka ho ba bokolobu ho bakisaga. ³² Nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti niho banye, iba kye bayikosi obili kabu.»

Yeso akatumbulaga bulyo yiginyo malili ko ngbingo wa malumba

(Matayo 9:14-17; Maliko 2:18-22)

³³ Bafalisayo babikya ndi Yeso be: «Babifya ka Yuani na niho kusu boginyagatu malili ko ngbingo bigala-gala, balumbagatu goni. Luki limoti niho kaku, bikaga ibu asi kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nino.»

³⁴ Yeso umigisya be: «Makasima be makwanana kaugbama bambanzu niho bumoki ko dumo wo vononi be bakolyolyonitogu ko ngbingo yi nino ho mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu! ³⁵ Luki limoti, ikatu ndeke na lisyε nilo batumba mino mbunya muko luga kabu. Ka lisyε li nilo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.»

³⁶ Yeso utulyoku goni luzini li nili: «Mumbanzu gutugu bemoti aka kanugigu panga ya kutuko kwambiya kodiko noyu inzanza, kagya beyo, kutuko nikwo kwa mbiya kwo anuika kye panga yi niyo yambiya yo kakwananigu na inzanza. ³⁷ Se kuwa goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kabungwagigu vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta banyama bayigbangbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, vinya agbo wasi. ³⁸ Kinili, okwononi kaduko vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. ³⁹ Na goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kapa kamwo vinya wambiya ni amwini se nino mukpaga. Kye abikya be: <Nino mukpaga a wanza kugbe.»

6

*Yeso akabikya likpumuka ko bulyo ya Lisyé la kimumbiso
(Matayo 12:1-8; Maliko 2:23-28)*

¹ Lisyé la kimumbiso limoti, Yeso na babifya kaki ba ndi kakitaga pisi ka botiko baya nganu. Babifya kaki banatinaga bekazo bi, banatubo na mabokw, banalya. ² Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa be: «Ko bulya iki yo makagya nilo bapakya kagya ka Lisyé la kimumbiso?»

³ Yeso umigisya be: «Makatangulagagu ndi likpumuka nilo ngama Daudi agya ngbingo yi nino ba ndi mino na banza ibu na bawai-daki?»

⁴ Ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi, ava mukati nimo bapaga ndi Kunzi. Alya, upa goni ndi bawai-daki, gutugu beyo bokumu balyaga ndi mino ni ibu aka mukati mi nimo.»

⁵ Yeso ubikya bata ndi be: «Mika-mumbanzu no a mombukwana Lisyé la kimumbiso.»

*Yeso ahukusini mutu bemoti wa kubokuko kukwo
(Matayo 12:9-14; Maliko 3:1-6)*

⁶ A ndi bata Lisyé la kimumbiso lagogo, Yeso ogulya ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga ndi kapá mutiwi. Ku beyo, mutu bemoti a ndi na kubokuko kwa kumbanzikaniko kukwo. ⁷ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ba ndi kanda Yeso bingbangbangba, be ikani ahukusatu mumbanzu ka Lisyé la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungulyi. ⁸ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu. Abikya kuwa aluku no a ndi kubokuko kukwa no be: «Wamaga, wodoku wa luga ka bambanzu wa.» Amaga ndi, isisilo luga kabu. ⁹ Kumbuso yi, Yeso ubikya be: «Nakamumuusa ambe: Luki tina piye lo okwononi kagya ka Lisyé la kimumbiso? Kagya likpumuka lanza ka Lisyé la kimumbiso ikanigu kagya likpumuka lanye? Kahukuso obili ka mumbanzu ikani kaputa?»

¹⁰ Yeso unda ibu basi bizumuuu, kumbuso yi, abikya kuwa aluku no be: «Nana kubokuko.» Anana ndi, kubokuko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino. ¹¹ Luki limoti, mambengi ukandikanaga ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bisulu-sulu, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be bakwanana kagya Yeso buni.

*Yeso upunogini batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:1-4; Maliko 3:13-19)*

¹² Ka masye mi ndi nimo, Yeso aga kalumba ka ngupa, asilya ndi asi malumba aka. ¹³ Niyó lisyé asye, amaka babifya kaki, upunaga tekebe na baba luga kabu nibo uluka kuwa ndi be batutumbwa. ¹⁴ A ndi ni: Simoni (nino Yeso aluka ndi goni be Petele), mamaki beyo ka Andilia, Yakobo, Yuani, Filipi, Batulumei, ¹⁵ Matayo, Tuma, Yakobo yi nino mika Alufayo, Simoni* nino a ndi kakisa ipandasi ka mugu kabu, ¹⁶ Yuda mika Yakobo se kuwa Yuda Isikalioti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso akatiwa ni anohukuso bokolobu
(Matayo 4:23-25)*

¹⁷ Yeso pa imoti na babifya kaki bosyoku ndi ka ngupa, bamaga ndi ka pa yanza bikpa. Wa beyo, babifya kaki bagogo budingi ba ndi wa. Ambaza wakpu ka bambanzu a ndi wa go wa: bambanzu nibo bodoku ndi katukya iwili yasi ya Yudea, ka gadu wa Yelusalema, ka mutuli ma Tilo

* 6:15 6:15 Bamakaga ndi goni be Ziloti.

se kuwa Sidona. ¹⁸ Bodoku ndi kamukana na be Yeso uhukusi. Gutugu nibo mambengi ma bunye a ndi kaugyogyiso, bahuka ndi. ¹⁹ Bambanzu basi bakisaga ndi kavila, kye a ndi no ngu kuso kaki niyo uhukusaga ndi na iyu ibu basi.

Yeso akapá mutiwi ko bulyo igyagya no kumbu

(Matayo 5:1-12)

²⁰ Kuwa wa Yeso unda ndi babibya kaki bizumuuu abikya be: «Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na yangya, kye Bungama ko Kunzi a bo kunu!

²¹ Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na nza mbiya yi nimu, kye mikutata ndeke!

Igyagya kunu ibunu yi nibo ma kagama mbiya yi nimu, kye matibatwa ndeke!

²² Gwoni magyagya kika kani bambanzu bakamumaya, banamukya, banamutambwa, banamubinikya makpumuka manyenye bitititi, ko bulya ko Mika-mumbanzu. ²³ Ka lisyé li nilo, gwoni magyagya, mobumbukaga bitita-tita, kye minisona ndeke na mukalya mudingi kugu wa lisyé. A beyo, a mufongoni begeyo batitabu bugyogyisaga ndi mino bogyalandu.

²⁴ Luki limoti, kumbu kunu ibunu yi nibo ma na mukumbo, kye igyagya kunu kuwa yu niyo aka yo mo mino yo!

²⁵ Kumbu kunu ibunu yi nibo ma bakikutogo mbiya yi wanu, kye mimukanata ndeke nza!

Kumbu kunu ibunu yi nibo makatiba mbiya wanu, kye malyatu ndeke kumbu, migomisogo!

²⁶ Kumbu kunu kika ni bambanzu basi bakamubiba, kye a mufongoni begeyo batitabu bugyaga ndi mino bogyalandu ba kuboboka.»

Huponi bomuyoniso kunu

(Matayo 5:38-48; 7:12)

²⁷ «Luki limoti, nakamubikya ibunu nibo makemukana ambe: Huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza nibo bakamumaya. ²⁸ Wolikyoni bubunga ko Kunzi ka nibo bakamugbusyo, mukungulya nibo bakamugyogyiso. ²⁹ Mumbanzu kubita ka panga, wayikosilya goni niyo yagogo. Mumbanzu kukupya koti kaku, wasilya goni simizi. ³⁰ Mumbanzu wasi kukunga luki, wapá. Mumbanzu kukupya luki, wakabikyonitogu be umigisilyi. ³¹ Nilo mapaga be bamugyilyi, ugyilyoni bengeni mufongoni begeyo.

³² Kika ni mupaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye bapananaga luga kabu aka goni. ³³ Kika ni magyaga bunza ka nibo aka bo bamugyilyaga bunza, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye aka bagyaga begeyo. ³⁴ Minisana na izangiya tino, kika ni mukupisaga ibunu batu bi nibo aka bo bakwanana kamumigisilyo? Gutugu batu banye bokupisanaga luga kabu aka iba bigisyonu luki li nilo aka lo! ³⁵ Luki limoti, ibunu huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza. Kupisoni ni makegu bata na mutamanagi be bamumigisyatu. Kuwa wa, minisana ndeke na mukalya mudingi, mika ndeke bomiko Kunzi nino Kugu-Kugbe. A beyo, bunza kaki a ka batu basi iki ka nibo bakamigisyogigu ibiba na ka batu banye. ³⁶ Wikoni na mambengi mo kumbu mufongoni beyo Obonu o mino na limbengi lo kumbu.»

Makokonitogu mukumbu ka batu bagogo

(Matayo 5:38-48; 7:12)

³⁷ «Makokonitogu mukombu ka mumbanzu, Kunzi kamukulyigu ndeke nimo kunu begeyo, makubisonitogu bengeni na mukombu, Kunzi kamubisigu ndeke na mukombu begeyo, hupilyoni bengeni, Kunzi amupilya ndeke begeyo. ³⁸ Hupoponi bengeni, Kunzi amupapa ndeke begeyo. Amufukilyaga ndeke ka mbiyo kunu isangi ya mupunga niyo yanza, mupipa, mukpindila binza bimvi, mutumo na mukala, onogwanana bigbiya-gbiya. A beyo, mudongoni beyo mugyaga mino bengeni, Kunzi amumigisya ndeke ibunu mudongoni begeyo.»

³⁹ Kuwa wa Yeso utulya bata lizuni lagogo be: «Mutu wa kolofu ya mamomo akwananatu kampakyonisa daki? Gutugu iki yi aka! Kagya beyo, bogwa ibu basi baba ka libye. ⁴⁰ Mubibya gutugu bemoti aka kakwananigu kakitaga muwonisilo kaki, luki limoti mubibya wasi nino bawonisilaga binza, ika ndeke mudongoni abe muwonisilo kaki.

⁴¹ Ko bulya iki yo wo mino kamina asi okuku aka nino a ko liso ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴² Wakwanana piye kabikya mamaku liki be: «Ya, gya mbeyi nanyu okuku ko liso», iwe nino wakegu gutugu kaina ingbi niyo a ko liso kaku? Iwe mutu wa kuboboku muna, winyo mbeyi ingbi niyo a ko liso kaku. Kumbuso yi, wakanana kuwa kaina bingbanganya kanyo okuku nino a ko liso ka mamaku.»

Bibogo sibukaso ko bumo yi
(Matayo 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ «Sibukaso sanza kabukutagigu bumo yanye, na goni sibukaso sanye kabukutagigu bumo yanza. ⁴⁴ A beyo, fibaga bukato tasi ko bumo yi aka. Bakapwagigu manga kugu wa sibukaso so mowo, na bakapwagigu mbunye kugu wa muligi yo mowo. ⁴⁵ Mutu wanza agyaga makpumuka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye agyaga makpumuka manyenye nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. Kye munoku ka mumbanzu opupisaga makpumuka nimo ikaga mutumo ka limbengi kaki.»

Bibu ka bopipiko baba
(Matayo 7:24-27)

⁴⁶ «Ko bulya iki yo memakaga mino be: «Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu» ni makegu kagya nilo nakamubikya? ⁴⁷⁻⁴⁸ Mutu wasi nino ebibiyaga, anukana likpumuka kami, anagya, a mudongoni abe aluku bemoti nino a ndi kopika ndaba. Akpo ndi libye lodu, obisa mubumbe kugu wa litalu. Ngbingo yi nino tumo odoku mino, libo obuna ka bakpolo-kpolo ba ndaba yi niyo, luki limoti ni kodukonigu, kye ndaba ipika ndi yanza. ⁴⁹ Luki limoti, mumbanzu wasi nino ukanaga likpumuka kami ni kegu kagya mudongoni beyo no mino kabikya, a abe aluku bemoti nino opika ndi ndaba kugu wa litombu aka ni kokpugu mubumbe. Ngbingo yi nino libo okikoku mino ka kpolo-kpolo wa ndaba yi niyo, odukana ndi bigala-gala, yasi bigbatata.»

7

Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda wa Luma
(Matayo 8:5-13)

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mino kabikyaga likpumuka lasi nilo a ndi na ilu ka ambaza nino a ndi na iyi mukungulo no, ogulya kuwa ndi ka gudu wa Kapelenaumu. ² Ku beyo, ngama bemoti ka basuda wa Luma a ndi na mugya-ligubo nino apaga ndi kugbe. Mugya ligubo yi nino a ndi

no kolobu buwobi kosisa limbengi. ³ Niyō ngama ka basuda yi ninō ukana mongoni ka Yeso, atikilya ndi bambōku-mbōku bemoti-bemoti ka Bayuda bē bamokilyiku, oduku kahukuso mugya-ligubo kaki. ⁴ Niyō bambōku-mbōku bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, bitatanaga na iyi kugbe, babikya bē: «A mutū ninō okwononi bē mugyilya beyo o mino kaubikya, ⁵ kye apagatu mugu kusu, iyi aka gōni nō atipikisilyo ndabu kusu ya malumba.»

⁶ Kuwa wa, Yeso aga ndi pa imoti na ifu. A kuwa ndi buwobi kadwe aka ka musengi, kani ngama yi ninō anatikilyoku bawai-daki kabikya bē: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitōgu mē. Kokwononigu bē wingyoku kunu ka ndabu kami. ⁷ Kinili nimini bi gōni imi ambe sokwononigu kaında ku kaku. Luki limoti, bikyano likpamuka limoti aka, mugya-ligubo kami akwanana kahuka. ⁸ Imi, na kusili wa mutuu ka bangama kami, na gōni na na basuda kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: «Waga!», aga, nakabikya wagogo ambe: «Doku!», oduku, nakabikya mugya-ligubo kami ambe: «Gya bene!», agya beyo aka yo.»

⁹ Niyō Yeso ukana munzina mi ninō ngama ka basuda a ndi kanzina mō, likpamuka ambanga. Oyikana ndi ka ambaza ka bambanzu ninō a ndi kabifya nō, iyi aka bē: «Nakamubikya bingbanganya ambe: Nakaninigu ndeke baya yidingi abe niyi lugo ko bomikya 'Bezaleli!»

¹⁰ Niyō batu nibo butika ndi bosilo, batakanya ndi mugya-ligubo ni oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

¹¹ Bugala bi, Yeso inda kuwa ndi ka mugu mimoti ninō ina ndi bē Naini, babifya kaki na ambaza mudingī ka bambanzu ba ndi pa imoti na ifu. ¹² Niyō ba kuwa ndi buwobi kadwe ka mupumi ma gudu yi ninō, abangana ndi na bambanzu ni baninda kolumbo manda ka mwanza bemoti. Ibukuta ndi iyi mukaka aka ka amaki, ninō a kuwa ndi gōni woko. Ambaza mudingī ka bambanzu ba gudu ba ndi pa imoti no woko yi ninō. ¹³ Niyō Mombukwono-dosu amina muko yi ninō, akwilya kumbu, abikya bē: «Wasa mugamu.» ¹⁴ Kumbuso yi, isisila ndi, avila sanda, batu bi nibo ba ndi na iyu yibinika bamaga. Kuwa wa Yeso aka bē: «Mikya-bawanzaaa, nakaubikya ambe, wamaga!» ¹⁵ Wa aka wa, mikya baluku yi ninō a ndi manda nō iko, apunga ndi kanzina. Kumbuso yi, Yeso apā ndi amaki.

¹⁶ Likpamuka lo ubongisa ndi bambanzu basi, bapunga ndi kabibisa Kunzi banabikya bē: «Mugyalandu bemoti mudingī opupiniku luga kusu!» na gōni: «Kunzi osingyiniku livananza kaki!»

¹⁷ Na mongoni ma likpamuka nilo Yeso agya ndi lo, italyana kuwa ndi ka iwili yasi ya Yudea no giyo yasi niyo buwobi-buwobi wa.

Yeso ni Masiya ninō a banu kodoku (Matayo 11:2-19)

¹⁸ Babifya ka Yuani-Mubatizai bapaga ndi Yuani mongoni masi. Kuwa wa, Yuani umaka ndi baba luga kabu, ¹⁹ utika ndi ku ka Mombukwono-dosu kamuusa bē: «fwe ni mutū yi ninō a ndi kodoku, ikanigu takwanana kabunda wagogo?»

²⁰ Niyō batu bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, babikya bē: «Yuani-Mubatizai atitikiku kamuusa bē: «fwe ni mutū yi ninō a ndi kodoku ikanigu takwanana kabunda wagogo?»»

²¹ Ko ngbingo yi ninō aka nō, Yeso uhukusa ndi batu budingi ba bokolobu dididi, nibo bakigyagya, nibo ba mabengi ma bunye, uhukusa ndi gōni batu budingi nibo ba ndi no kolobu ya mamomo. ²² Kumbuso yi, Yeso usikisya batu bi nibo bē: «Windoni katumbalyaga Yuani nilo mini

na nilo mukoni: batu ba bokolobu baya mamomo bakaina bata, niho ba mutingbi bakakpakyana ngbingbili, bakebu-kebu boukini, baaduka bakaukana, bamanda akozuzuko na batu ba payaya bakaukana Mongoni Manza. ²³ Iggyaga ka mutu nino kupigu ndeke kebiba baya!

Yeso akanzina ko bulya ka Yuani-Mubatizai

²⁴ Niyo batu bi niho Yuani utikoku бага ndi, Yeso apunga ndi kanziniya ambaza ka bambanzu ko bulya ka Yuani, anabikya be: «Minda ndi kaina iki ku ka isa? Ligugu nilo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! ²⁵ Ambe, minda ndi kaina iki? Mumbanzu bemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti, niho bimokisyaga botu baya ligabu lapu, bika na obili wanza, bikaga ka bandabu ka bangama. ²⁶ Minda se kuwa ndi kaina iki? Mugyalandu bemoti? Iyo, nakamubikya ambe akitogito mugyalandu. ²⁷ Kye ikpika ko bulya kaki be:

«Nakatika atutumbwa kami kambwa kaku, kye ubungusyili pisi.»

²⁸ Nakamubikya ambe: «Kegu na mumbanzu nino ibukata na muko, nino a mudingi kakitaga Yuani. Luki limoti nino a mukede kugbe ka Bungama ko Kunzi a mudingi kakitaga iyi. ²⁹ Niyo bambanzu basi na gutugu bandombe ba manzanza aka bamukana ndi, biba be Kunzi a ngbingbili, Yuani ubotisa ndi. ³⁰ Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bakabinikyanagu ndi likpumuka li nilo Kunzi a ndi kapa kugu kabu, hamuya ndi be Yuani ubotisi.»

³¹ Yeso abikya bata be: «Nakwanana piye kaukingyoso batu ba lisye li nili na beki? Ba mudongoni abe ba wani? ³² Ba mudongoni abe bomiki bi niho ba bakikaga ka pa yangba, banutubilaga bengeni be: «Tamungbotilyi bi byembi ni makobinigu! Tamumbimbilyi bi mambu ma idumasa ni makogomigu begeyo!» ³³ A beyo, niyo Yuani-Mubatizai odoku ndi, kalyagigu ndi mukati, kamwogigu ndi goni vinya, ibunu aka be: «A na limbengi la bunye.» ³⁴ Mika-mumbanzu odoku kuwa ndi, analyalya, anomwo, ibunu aka be: «Mundoni aluku wa musasa yi nimuna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batu ba bunye!» ³⁵ Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka batu basi niho babailya.»

Yeso ogulyini ka ndabu ka Simoni

³⁶ Mufalisayo bemoti amaka ndi Yeso kalyalya ibu na iyi ku kaki. Yeso inda ndi ku ka aluku yi nino, iko, bapunga kalyalya. ³⁷ Muka bemoti wa yigya yanye, ikaga ndi ka gudfu yi nino. Niyo ukana be Yeso akalyalya ku ka Mufalisayo no, odoku ndi na mukeru mimoti nimo bagya ndi na litalu la alibati,* otumini na malazi bidde. ³⁸ Amaga ndi kumbusa ka Yeso ka kpolo wa magu kaki. A ndi kagama, anudukusogo bomomiso-miso ka magu ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kuwa ndi no tukatu kaki, anopututo magu, akpazya ndi na malazi. ³⁹ Niyo Mufalisayo yi nino amaka ndi Yeso ina beyo, abikya ndi kuso kaki be: «Kiko bi be aluku yi nimu a mugyalandu walingunu, akwanano bi kaiba be muko yi nino akavivila no a na yigya yanye.»

⁴⁰ Kuwa wa, Yeso abikya Mufalisayo no be: «Simoni, na na likpumuka kamubikya.» Simoni asikisya be: «Muwonisilo, bikyano.»

⁴¹ Yeso abikyoku be: «Baluku baba ba ndi no lubu ka mutu bemoti. Bemoti a ndi no lubu wa bambuma bamiya kubukumuti na wagogo

* **7:37** 7:37 alibati: Busolo ba tukuto totu nito balukaga ndi notu makpumuka dididi abe: bambike, mawengu, bosupa.

batekebe kubukumuti. ⁴² Yeki ibũ basi baba bakegu ndi no buyi kakalya lubũ yi ninɔ, upilya ndi ibũ basi baba. Luga ka batũ baba bi nibɔ, wani nɔ ika na sipananiɔ kugbe na alukũ yi ninɔ?»

⁴³ Simoni asikisya be: «Nakaina abe ninɔ apilya ndi ni a na buyi budingi kugbe.» Yeso abikya be: «Eee, wosikisiyu ngbingbili.»

⁴⁴ Kumbuso, oyikana ndi kũ ka muko yi ninɔ, abikya Simoni be: «Watũ kamina muko yi nimũ? Wa nogulyiku mino kũ kakũ wanũ, wakepigũ libo la magũ, luki limoti muko yi nimũna esukusi magũ no bomomiso-miso, ekpaga no tukatũ kaki. ⁴⁵ Waketitilyigũ bi kepututo, luki limoti muko yi nimũ kupigũ kepututo magũ katũkya wa aka wa nogulyiku mino wanũ. ⁴⁶ Weketikiligũ molingo ka mũ, luki limoti iyi etikilito magũ na malazi. ⁴⁷ Kinili nakaubũkya bingbanganya ambe: sipananiɔ sidingi niɔ owonisili, akaibisiso be hapilyini bũnye buidingi nibɔ kaki. Luki limoti, ninɔ Kunzi apilyaga bũnye barkedɛ, owonisilaga sipananiɔ sikedɛ gɔni.»

⁴⁸ Kumbuso yi, Yeso abikya kũwa muko yi nɔ be: «Bupilyini bũnye kaku.»

⁴⁹ Batũ nibɔ ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso, hapũnga ndi kainzinzinya luga kabũ be: «Alukũ yi nimũna a mbeyi wani, kaikpũnda kapilya bũnye?»

⁵⁰ Luki limoti Yeso abikya kũwa ndi muko yi ninɔ be: «Baya kakũ uhukusini, waga na maziyo.»

8

Boko nibɔ bakpakyana ndi pa imoti na Yeso

¹ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kabikyaga Mongoni Manza ma Bũngama ko Kunzi ka bagũdũ no giyo dididi. Babibya tekebe na baba ba ndi pa imoti na ibũ. ² Boko bemoti-bemoti nibɔ Yeso unyo ndi mambengi ma bũnye, uhukuso bokolobũ, ba ndi pa imoti na ibũ gɔni: a ndi ni Malia Magadala, ninɔ Yeso anyo ndi mambengi ma bũnye maɖiya na ika, ³ Yuana, muka Suza ninɔ a ndi zamũ ka Elodi Atipasi, na bagogo buidingi. Ibũ basi hapaga ndi buyi kabũ kabinika buti ka Yeso na babibya kaki.

Yeso akatwa lizuni la likũna (Matayo 13:1-9; Maliko 4:1-9)

⁴ Bambanzũ basingyoku ndi Yeso kotukyoku ka bagũdũ dididi. Niyo ambaza mudingi a ndi kamumukana beyo, utulya kũwa lizuni li nili:

⁵ «Mutũ bemoti inda ndi kakuna masolo kaki. Niyo a ndi kakuna beyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Bambanzũ baditaga ndi, bombu balya.

⁶ Niyo yagogo anyuka ndi ka litala. Niyo abaka, umilaga kye litombu kegu ndi no libo. ⁷ Yagogo anyuka ndi ko kpokiki. Niyo apũnga kabaka, kpokiki abaka ndi gɔni iyu, akandaga bikpeki-kpeki. ⁸ Luki limoti niyo yagogo anyuka ndi ka litombu la dobo. Abaka ndi, abukuta bekaza biyũyũyũ. Ikaza imoti-imoti abukataga ndi bumo yakpũ kugbe.» Niyo Yeso ama kautumbulyaga likpũmuka li nilo beyo, apamukana be: «Mutũ yi ninɔ a na motili ma kukana, ukanito!»

Ko bulyo tino yo Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni (Matayo 13:10-17; Maliko 4:10-12)

⁹ Kũwa wa babibya kaki bamuusa ndi Yeso isi ya lizuni li nilo. ¹⁰ Usikisya ndi be: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bũngama kaki. Luki limoti, batũ bagogo bukanaga ibũ pisi ka mozuni mudɔngoni beyo ikpikaga ndi mino ka mobiso be:

<Bika kaanda ni bakegu kaina,

banukana ni bakegu kotombisyo.»»

*Yeso akautumbulyaga babibya lizuni la likuna
(Matayo 13:18-23; Maliko 4:13-20)*

¹¹ «Mutambulagi ma lizuni nima: masolo a likingyosi la likpumuka ko Kunzi. ¹² Batu bagogo ba abe pisi ku masolo magogo anyukaga ndi mino. Bukanagatu, luki limoti mumuyoniso odoku, anyo likpumuka ka mambengi kabu. Ukpingba kabailya likpumuka li nilo na kainisono na muhukuso. ¹³ Masolo nimo ogwa ndi ka litalu, a nibo bukanaga likpumuka, bogwi na igyagya. Luki limoti ba abe sibukaso niso kegu no lyo, babinikyanaga ko ngbinga mukede aka. Ko ngbinga wa bukpeki-kpeki, batukya ka baya. ¹⁴ Nimo ogwa ndi ko kpokiki, a likingyosi ka batu nibo bukanaga Likpumuka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nino bo mino kaidukulogo ka baya, mutamanagi mudingi, musasa ma mukumbo na ma litombu ukanda bikpeki-kpeki. Ka mulibo mi ni bakopigu masolo mungata. ¹⁵ Nimo ogwa ndi ka litombu la dobo a likingyosi ka batu bi nibo bukanaga Likpumuka ko Kunzi na limbengi lanza, banagya yi. Bobuulyogo, abukuta masolo, bakoyikonogigu ka baya gutugu ko ngbingo wa bukpeki-kpeki aka.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
(Maliko 4:21-25)*

¹⁶ Yeso ubikya bata ndi be: «Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino atunaga tala agbukumisya bata na mumbi ikani abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino iba batu nibo bika kogulya bini bungbanganya.

¹⁷ Kawa wa go wa, kegu na likpumuka gutugu limoti aka nilo la kisuma ni kimibisikosigu, ipupisa ka pa yangba. ¹⁸ Eee, wiminyonito beyo mo mino kaukana yo! A beyo, mutu yi nino a no luki, bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupya gutugu nilo akasima be a nolu.»

*Livananza la lingunu ka Yeso
(Matayo 12:46-50; Maliko 3:31-35)*

¹⁹ Amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi kanda, luki limoti bakakwananagu ndi kasilyo ko bulya ambaza ka bambanzu. ²⁰ Babikyoku kawa be: «Amaku na bamamaku bakaukisa kunzi ku, bakapa kaumina.»

²¹ Luki limoti Yeso usikisya ndi ibu basi be: «Mama na bomika-mama ni batu bi nibo bukanaga likpumuka ko Kunzi, banagya yi.»

*Yeso opomilyini mbumbo
(Matayo 8:23-27; Maliko 4:35-41)*

²² Lisyé limoti Yeso afaka ndi ka ingbolo pa imoti na babibya kaki, ubikya be: «Tozobini kusaku wa ibombu.» Kawa wa, baga ndi.

²³ Ngbingo yi nino ba ndi mino kazaba no, Yeso alala ndi bipe. Mbumbo yaru apanga ndi kovivo ko ngbinga bemoti aka, ingbolo apanga komwaga lilo. Ba kawa ndi ka mukpanga ma kukwaku. ²⁴ Babibya binda ndi kagbugbutiso, ibu aka be: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»

Niyo Yeso ogbugbutoku, apamilya mbumbo na mubaka, mbumbo asa ndi kovivo, pa aka ndi biwo. ²⁵ Kumbuso yi, ubikya babibya be: «Baya kunu a yani?»

Luki limoti babanga ndi, bombomboyo, banuusana be: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Akapa mutuu gutugu ko mbumbo no lilo, masi anamukana!»

*Yeso anyuni muluku bemoti mambengi ma bunye
(Matayo 8:28-34; Maliko 5:1-20)*

²⁶ Yeso na bafibya kaki bazaba ndi kusyaku, ka iwili ya Bagelasi, tili na iwili ya Galilaya. ²⁷ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kosya ka ingbolo, muluku bemoti wa gudfu yi nino, odoku ndi kambwa kaki. Mutu yi nino a ndi na mambengi ma bunye. Mututu kegu buwobi, ikaga kuwa ndi iyi asi ndumbu aka. Kasyegiga bata ndi ka ndabu begeyo. Luki limoti, ikaga kuwa ndi iyi ka bambuku aka. ²⁸ Niyu amina Yeso beyo, apamikana, ogwa kambwa kaki, apamikana be: «Yeso, Miko-Kunzi nino Kugu-Kugbe, nilo kusu na iwe opukogi bani? Kikiliki, wakegyogiyonito baka!» ²⁹ A ndi kanzina beyo kye Yeso a ndi ni opini mutuu ka limbengi la bunye be opupi kuso kaki. Limbengi li nilo a ndi ni andungulyogini nganga bikyo. Gutugu bakakanda ndi maboku na magu na baselegeni be kye kokyogonito, itinaga ndi asi bitututu. Limbengi nilo la bunye lo akpamyaga ndi kaina ku ka isa.

³⁰ Yeso amuusa be: «Wina bu?»

Asikisa be: «Nina be <Ndube>» Abikya ndi beyo kye mambengi ma bunye a ndi ni amingyini mudingi. ³¹ Mambengi ma bunye mi nimo itatanaga ndi na Yeso be kukpomyonitogu baka kogwa ka libye lo buku.

³² Wina se ambaza mudingi ka banguya a ndi kalyalya ka ngupa wa. Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be usilyi pisi kogulya ka banguya bi nibo. Abailya. ³³ Kuwa wa mambengi ma bunye opupa ndi kuso ka aluku no, ogulya ndi kuso wa banguya. Ambaza ka banguya wasi oya ndi ko dido wa ngupa kadwe ka ibombu, bolinda ndi.

³⁴ Ngbingo yi nino bobubulyo ba banguya bina ndi mino likpumuka nilo, biga ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudfu na ka bogiyo.

³⁵ Bambanzu bodoku ndi kaina likpumuka nilo igyonosa ndi lo. Niyu bosilo buwobi na Yeso, batakanya kuwa ndi mutu yi nino mambengi ma bunye apupa ndi no mukuliko buwobi na Yeso, kani imokisyini kutoko, mapila binza bipisiii. Babanga ndi kugbe. ³⁶ Nibo bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulogoku batu bagogo beyo aluku no ahuka ndi mino.

³⁷ Kuwa wa batu basi ba iwili ya Gelasi babikya ndi Yeso be opupi ku kabu, kye ba ndi kabanga kugbe. Yeso adfaka ndi ka ingbolo, atukyilya ligundu. ³⁸ Mutu yi nino Yeso anyo ndi mambengi ma bunye no itatanaga ndi na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi.

Luki limoti, kani Yeso kopagu. Abikya be: ³⁹ «Wiga ku kaku, wotumbulogoku likpumuka lasi nilo Kunzi ugilyi.»

Aga ndi, obikyogoku ka gudfu wasi nilo Yeso agyilya ndi.

*Yeso ahukusini muko bemoti, abililisa goni mika Yailo muko yi
(Matayo 9:18-26; Maliko 5:21-43)*

⁴⁰ Niyu Yeso iga bata kusyaku wa ibombu, ambaza mudingi ka bambanzu atilya ndi, kye ibu basi ba ndi kabunda. ⁴¹ Ko ngbingo yi nino aka no, ngama bemoti wa ndabu ya malumba ka Bayuda nino ina ndi be Yailo odoku ndi, ogwa kambwa ka Yeso, itatanaga na iyi be adwino baka ku kaki, ⁴² kye mikaki bemoti aka muko yi, wa byanga banda tekebe na biba, a buwobi kosisa limbengi.

Ngbingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino kaaga ku, ambaza amotosya ndi bikpwo. ⁴³ Kuso wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti nino bangu apupaga ndi kuso wa byanga tekebe na biba. A ndi ni omoni mukumbo kaki masi kaukalyaga bamunganga, luki limoti kegu ndi na mutu nino akwanana ndi kahukuso. ⁴⁴ Muko yi nino akpuofoku ndi Yeso ya kumbuso,

avila mu ma kutuko kaki. Wa aka wa, bangu asa ndi kapupo. ⁴⁵ Yeso aka be: «Wani piye no evili?»

Batu basi banganya ndi, Petele aka be: «Muwonisilo, wakegu mbeyi kaina beyo bambanzu bukunguli mino yi, bumotosya bene?»

⁴⁶ Luki limoti, Yeso abikya be: «Iyo, mumbanzu bemoti evilito, kye nimukonito ngu kepupo.» ⁴⁷ Niyo muko yi nino ina be bandungini, odoku guguma na kubangaku, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka bambanzu basi wa, atumbulaga ndi ko bulya tino yo avila ndi mino Yeso na beyo ahuka ndi mino ko ngbinga bemoti. ⁴⁸ Yeso abikya ndi be: «Mikya boko muna, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo.»

⁴⁹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kanzina no, mutu bemoti otukyoku ndi ka Yailo, ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, abikya be: «Mikaku osisini limbengi. Wasa bata kadomiso Muwonisilo.»

⁵⁰ Niyo Yeso ukana ndi mongoni mi nimo beyo, abikya Yailo be: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka, mikaku ahukatu.»

⁵¹ Ngbingo yi nino Yeso adwe mino ka ndabu ka Yailo, kapagu ndi mutu wagogo kogulya pa imoti na iyi ka ndabu, kiki asi ni Petele aka, Yuani, Yakobo, abaki na amaki miki. ⁵² Batu basi ba ndi kagama na kaigama ko bulya ko miki yi nino okwa ndi no. Luki limoti Yeso abikya be: «Wosoni kagama, miki kegu mukwo, luki limoti a ka toto.»

⁵³ Batu bi nibo batiba ndi bikyaaa, kye ba ndi kaiba be miki a manda.

⁵⁴ Luki limoti Yeso agwi kubokoko, abikya na liyu lapu be: «Miki aaa, wamaga!» ⁵⁵ Ozuzukoku, amaga ndi ko ngbingo yi nino aka no. Yeso aka ndi be bapi malili. ⁵⁶ Abaki na amaki bombombaya ndi kugbe kaina likpumuka nilo limbanga lo, luki limoti Yeso upa ndi mutwi be bakatumbulyogonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka.

9

Yeso akautika batutumbwa tekebe na baba (Matayo 10:5-15; Maliko 6:7-13)

¹ Kwa wa, Yeso umamula batutumbwa tekebe na baba upa ngu na bungama kokpummyo mambengi ma bunye masi na kohukuso bokolobu.

² Kumbuso yi, utika ndi kabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi na kauhukuso batu ba bokolobu. ³ Iyi aka na ibu be: «Makovonitogu gutugu luki limoti aka abe madukpo, kugba, mukati gutugu buyi aka, na makovonitogu basimizi baba-baba. ⁴ Pa yasi ku bamutilya banu mino, wikoni ibunu asi ka ndabu yi niyo aka yo, kadwe ko ngbingo yi nino mopupa banu mino ka mugi mi nimo. ⁵ Pa yasi ku bambanzu bakamutilyi banu mino, puponi ka mugi kabu, mibumaga libungu la bakagba kunu, kaumbisa bunye kabu.»

⁶ Kwa wa batutumbwa baga ndi, bolingya giyo yasi. Banabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi, banuhukuso batu ba bokolobu.

Elodi Atipasi a ndi kakisa kamiba Yeso (Matayo 14:1-12; Maliko 6:14-29)

⁷ Wa Elodi nino a ndi ngama wa Galilaya ukana mino likpumuka lasi nilo a ndi kaigyonosa lo, amama bigbagba ni kegu bata kaiba be agya buni. Batu bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai opupiniku ka babili!» ⁸ Bagogo babikya ndi be: «Mugyalandu Hiya ipupisiniku bata!»

Bagogo babikya bata ndi be: «Mugyalandu wandeli bemoti opupiniku ka babili!» ⁹ Luki limoti, Elodi abikya be: «Imi nakusisoni ndi Yuani ma.

Wani se kawa bata muna nakaukana makpumuka mumbanga-mbanga kugu kaki mu?» A ndi kakisa kamina Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka bambanzu (Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Yuani 6:1-14)

¹⁰ Niyɔ batutumbwa bigononoku, batumbulyaga ndi Yeso masi nimo ba ndi ni bogyini. Inda ndi na ibu ka pa niyɔ mumbanzu kegu ndi mino, buwobi na gudu bemoti nino ina be Betesaida. ¹¹ Luki limoti, niyɔ bambaza ka bambanzu bukana beyo, baga ndi kaukisa. Niyɔ badwe, Yeso utilya, unzinilya kugu wa Bungama ko Kunzi, uhukusa ndi nibo ba ndi kaigyogiso na bokolobu.

¹² Ngbingo yi nino moni apunga mino kogwo, batutumbwa bakpuɔoku ndi Yeso, babikya be: «Hufikya neki ambaza ka bambanzu be baga kakisa pa ya busisini no luki lilya ka sengi na ka bandabu nibaina buwobi-buwobi wanu, kye ta wanu ka isa.»

¹³ Luki limoti ufikya be: «Hupono malili asi ni ifunu aka bamombukwana-dabu bi.»

Basikisa be: «Ta ifusu asi na mukati kubukumuti aka na bosu baba. Wakapa be tindi koluwo malili ko bulya ka batu bi nibana basi?» ¹⁴ A beyo, bambanzu ba ndi wa banda belofu kubukumuti.

Yeso ufikya babifya kaki be: «Hulikisoni neki ka magbata. Ligbata limoti-limoti ika na bambanzu banda batekebe kubukumuti.»

¹⁵ Babifya bagya ndi beyo aka yo, bulikisa ndi basi. ¹⁶ Yeso ava mukati nimo kubukumuti mo na bosu baba, ikwe kugu wa lisyɛ, amigisya Kunzi ibiba. Kumbuso yi agbananaga, upa babifya be balupyi ka ambaza ka bambanzu. ¹⁷ Basi balyalya, bikutaga ndi bikpekeɛ-ɛ-kpekeɛ. Babifya bamumula kawa nimo otigala ndi mo, ogwa ndi mumbi tekebe na miba.

Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Masiya (Matayo 16:13-19; Maliko 8:27-29)

¹⁸ Lisyɛ limoti Yeso akida ndi kalumba, babifya kaki ba ndi pa imoti na iyi. Umuusa be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?»

¹⁹ Basikisa ndi be: «Batu bemoti-bemoti bakabikya be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu hliya, bagogo bata be iwe ni mugyalandu bemoti wandeli nino opupiku bi ka babili.»

²⁰ Kumbuso yi, Yeso umuusa kawa ndi ibu be: «Se kawa ifunu, makabikya be imi ni wani?»

Petele amigisya be: «Iwe ni Masiya nino ko Kunzi.»

²¹ Yeso ugbyaga ndi be bakabikyonito mumbanzu. ²² Omotiloku ndi bata be: «Okwononi be Mika-mumbanzu igyogysi kugbe, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bambimbo, bamwisiso. Luki limoti, ka lisyɛ la masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.»

²³ Kumbuso yi ufikya ndi ibu basi be: «Mumbanzu kapa kebifya, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki, abinika masalaba kaki masyɛ masi, anebifya. ²⁴ A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki kunu kusili wa moni, abungusatu, luki limoti muta yi nino abungusa ndeke obili kaki ko bulya kami, ahukusatu ndeke. ²⁵ A izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la obili, ni abungusini ikani aputini obili kaki bikpe? ²⁶ Mutu wasi nino imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpumuka kami, Mika-mumbanzu aminyilya ndeke iyi suni begeyo wa odoku ndeke mino ka ibiba kaki na ka ibiba ka Baba pa imoti na bamalaika botu. ²⁷ Luki limoti, nakamufikya bingbanganya ambe, a

linganũ: bambanzu bemoti-bemoti nibana ba wanũ, bakokwigũ ndeke kani bakinigũ Bũngama ko Kunzi.»

*Miso ka Yeso igomasyonini
(Matayo 17:1-8; Maliko 9:2-8)*

²⁸ Buwobi kadwe poso imoti kumbusa wa munzina mi nimũ, Yeso adaka ndi ka ngupa pa imoti na Petele, Yuani na Yakobo kalumba. ²⁹ Ko ngbingo yi ninũ a ndi mino kalumba nũ, misa kaki igomoyana ndi, botu kaki obuba ndi bitu abe ngbangbata kanginana. ³⁰ Bambanzu baba bopupana ndi bigbututu kanzina na Yeso: a ndi ni Musa na mugyalandu ũiya. ³¹ ũiba ko Kunzi ukungula ndi bikululu. Ba ndi kanzina na Yeso kũgũ wa kukwaku kaki nikwo igyonosa ndeke ka Yelusalema. ³² Petele na bawai-daki ba ndi budukono ka batũto bingbwungono. Niyo bozuzukoku, bina ndi ibiba ka Yeso pa imoti na baluku baba bi nibũ ba ndi ka kpolo kaki bũ. ³³ Ko ngbingo yi ninũ batu bi nibũ ba ndi mino kaasanana na Yeso, Petele abikya kũwa iyi bũ: «Muwonisilo, a binza ifusu kaika wanũ. Topiki bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka ũiya.» A ndi kanzina ni kegũ kaiba bũ akabikya bũ.

³⁴ Niyo a ndi kanzina bũyo, lindindi odoku ndi bikwa, utikya ifũ basi na kululuko. Babibya babanga ndi kũgũ wa lindindi utikya ndi mino bũyo. ³⁵ Liyu otukyoku ka lindindi kũ bũ: «Nimũna a Mikami mũpaka ninũ napũnaga ndi. Mumukononi iyi!»

³⁶ Kumbusa wa liyu nilo, babibya bikwe ndi, bamina kũwa Yeso aka mũkaka. Badakyana ndi biwo, kani bakatumbulyogigũ mũmbanzu gatũgũ bemoti aka likũmũka nilo bina ndi lo.

*Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bũnye
(Matayo 17:14-18; Maliko 9:14-27)*

³⁷ Bugala bi, Yeso na babibya basaa bosya ndi ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu akpũdoku ndi. ³⁸ Wina se, alaku bemoti kũũ wa ambaza wa apũga kapamikanaga, bũ: «Muwonisilo, kikuliki, nakaukunga ambe indilyano baka mikami mũluku yi nimũ, a iyi yikaka aka kũ kami! ³⁹ Limbengi la bũnye limoti akagyogyiso, ko ngbinga bemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka mũnũkũ bide. Limbengi la bũnye li nilo asaga kani agyogyisini. ⁴⁰ Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpumi limbengi la bũnye li nilo, luki limoti ugyagya.»

⁴¹ Yeso usikisa bũ: «Eeze ifunu, livananza la masye mi nima, makegũ na baya, ma bũnye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti bongbinga binga? Nakwanana kapila bũzũ kunu bongbinga binga? Doku no mikaku kũnũ!»

⁴² Ko ngbingo yi ninũ miki a kũwa ndi mina kaisisilo buwobi na Yeso, limbengi la bũnye li nilo abũnya wasi bingomũ, anzimba ndi no ngu. Luki limoti, Yeso apamũya ndi limbengi la bũnye, miki ahũka, amigisya abaki.

⁴³ Nokũ uũdika ndi bambanzu basi bide kaina ngu yidingi ko Kunzi.

*Yeso igilyini kabikya bũ okwatũ banũ
(Matayo 17:22-23; Maliko 9:30-32)*

Bambanzu yikaka-yikaka ba ndi kombomboya ka masi nimũ Yeso agya ndi. ũbikya babibya kaki bũ: ⁴⁴ «Hukononi binza nilo nakamũbikya: basutatu banũ Mika-mũmbanzu ka maũku ka bambanzu.» ⁴⁵ Luki limoti, babibya bakegũ ndi kotombisyo isi ya munzina mi nimũ. Isi a ndi na ifũ yakisũma kye bakibonitũgũ. Ba ndi goni kabanga kamuusa bulyo yi.

*Wani nũ a mũtu wa ibiba kũgũ?
(Matayo 18:1-5; Maliko 9:33-37)*

⁴⁶ Kumbuso yi, babifya bapunga ndi kainzinzinya luga kabu be wani no a mutū wa ibiba kugbe. ⁴⁷ Yeso andunga ndi tamanaga kabu. Kuwa wa ava ndi miki bemoti abiso buwobi na iyi, ⁴⁸ ubikya be: «Mumbanzu yi nino abibisa miki beyo ka nimuna ko bulya kami, ebibisi imi bikpe, na mumbanzu yi nino akebisio, akabisio goni nino etikoku ndi. Kye mumbanzu yi nino akainisono abe mutū wa payaya kugbe luga kunu basi, iyi no a mutū wa ibiba.»

Mumbanzu yi nino kegū mumuyoniso kaku a wai-daku
(Maliko 9:38-40)

⁴⁹ Kuwa wa, Yuani abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, tamini bi mutū bemoti kokpumyo mambengi ma bunye ko lino kaku. To bi kapa kapakya kye kegū ka mudongo kusu.»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso aka na iyi be: «Makapokyonitogu, kye mutū yi nino kegū mumuyoniso kaku, a wai-daku.»

Yeso akakitaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Bayuda

⁵¹ Niyo masye ka Yeso obimono kadaka kugu wa lisyē, otiwolya ndi ligundu kadaka ka Yelusalema. ⁵² Utika ndi batū bemoti bene kambwa. Binda ndi, bingyo ka mugī mimoti ka Basamalia kabungusilyo pa ya busisini. ⁵³ Luki limoti, batū ba mugī mi nimo bakya ndi katilya kye a ndi iyi kaina misa ka Yelusalema. ⁵⁴ Ngbingo yi nino babifya kaki beyo ka Yakobo ibu na Yuani bina mino beyo, ibu aka be: «Mombukwono-dosu, wopatū be takangi buku kotukyoku kugu wa lisyē na kaulumwisogo?»

⁵⁵ Yeso oyikana ndi misa ku ba ndi mino, uyoyiso. ⁵⁶ Kumbuso yi, binda kuwa ndi ka mugī magogo.

Bambanzu nibo bakapa kabifya Yeso
(Matayo 8:19-22)

⁵⁷ Ngbingo yi nino Yeso na babifya kaki ba ndi mino ko pisi, aluku bemoti abikya be: «Nubifya pa yasi ku winda ndeke mino.»

⁵⁸ Yeso abikya be: «Banzio ba na mabaga, bombu ba na bandabu, luki limoti Mika-mumbanzu kegū na pa yakanga na yakimumbiso.»

⁵⁹ Abikya ndi mutū wagogo be: «Ibyeku.» Luki limoti, aluku no abikya be: «Muwonisilo, isilya mbeyi ngbingo kaina kalumba baba.»

⁶⁰ Yeso amigisya ndi be: «Husa bamanda, bolumbi bamanda kabu, iwe, winda kabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi.»

⁶¹ Aluku wagogo abikya bata be: «Muwonisilo, nubifyatu ndeke, luki limoti isilya mbeyi ngbingo naga kainanana na livanza kami.»

⁶² Yeso abikya bingbanganya be: «Mumbanzu yi nino apungaga kabifya, ikwe bata kumbuso, kakwananigu ka Bungama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini babifya bagogo batekebe madfiya na ika na baba

¹ Kumbuso yi, Mombukwono-dosu upunaga bambanzu bagogo batekebe madfiya na ika na baba, utika ndi baba-baba kambwa ka bagudu basi no giyo yasi niyo iyi mombukwana-daki a ndi mino kaina. ² Kambwa wa ligundu kabu, ubikya be: «Masolo a mudingi, luki limoti bagya-ligubo ba bakede. Mubikyonī neki mombukwono tiko ambe utikiku bagya-ligubo kanyo masolo kaki. ³ Wogoni! Namutiki abe bomikya bakondolo lugo ko bosukopi. ⁴ Makovonitogu buyi, kugba, gutugu bekpaku aka, makamuusonito mumbanzu ko pisi.

⁵ Ka ndabu yasi niyo mogulyaga banu mino, bikyogoni banu ambe: <Maziyo iki ka ndabu yi niyi.> ⁶ Kika ni mutu wa maziyo a ka ndabu yi niyo, maziyo kunu ika kugu kaki. Kiki, maziyo mi nimo amumigilyoku. ⁷ Wikoni ka ndabu yi niyo aka yo, manalya na komwo nimo bika kamupa kye mugya-ligubo okwononi na mukalya kaki. Makikonitogu kaamama ka bandabu gballi. ⁸ Makogulyaga banu ka gudu bemoti bene, batu bi bamutilya, lyoni nimo bika kamupa, ⁹ muhukuso batu ba bokolobu nibo bika ka, mubikya be: <Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.> ¹⁰ Luki limoti, makogulya banu ka gudu bemoti ni bakamutilyigu, puponi wa, momisikana ka gudu yi nino, manabikya be: ¹¹ <Tibumini libungu* la gudu kunu, gutugu nilo a ka bakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni binza ambe Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.> ¹² Nakamubikya ambe ka liseye liko ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndeke batu ba gudu yi nino kugbe kaukitaga nibo ba Sodoma.»

*Batu ba bagudu nibo bamuya kabailya
(Matayo 11:20-24)*

¹³ «Kumbu kaku, gudu wa Kolazini! Kumbu kaku gudu wa Betesaida! Makpumuka mumbanga-mbanga nimo igyonasa ndi ka kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba batu bi bowonisiloni ndi kumbu kabu ndeli, bimokisya botu baya lilebu, bibubisa nzayi na libu bitu, boyikono. ¹⁴ Kinili, ka liseye liko ngbanga, bamugyogyisa ndeke kugbe kakitaga Tilo na Sidona. ¹⁵ Se iwe Kapelenaumu, wakasima be wafakatu banu kadwe kuga wa liseye? Usisa ndeke kadwe ka babili.»

¹⁶ Yeso ubikya bata babibya kaki be: «Mumbanzu kamumukana, emukoni imi, mumbanzu kamumuya, emuyi imi, mumbanzu kemuya, amuyi nino etikoku.» Kumbuso yi baga ndi.

Igoku ka babibya batekebe madiya na ika na baba

¹⁷ Ngbingo yi nino babibya batekebe madiya na ika na baba bigononoku mino, ba kawa ndi ni botumini na magyaga bide, banabikya be: «Mombukwono-dosu, gutugu mambengi ma bunye aka o bi katimukana ngbingo yi nino to bi mino kaupamyaga ko lino kaku!»

¹⁸ Yeso usikisya be: «Namina ndi Abili kogwoku kugu wa liseye mudongoni abe ngbangbata kanginana. ¹⁹ Hukononi: namupa ndi ngu kauditaga banzuka, banakwaa-gbani, no ngu yasi ka Mumuyoniso, luki gutugu limoti aka kamugyigu ndeke bunye. ²⁰ Luki limoti, makogwonitogu magyaga asi kye mambengi ma bunye akamamukana, gwoni magyaga mudingi kugbe kye Kunzi okpikoni ndi mino kunu kugu wa liseye.»

*Yeso akamibisiso Abaki ka babibya kaki
(Matayo 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Ko ngbingo yi nino goni no, Yeso otuma na magyaga ko ngu ya Limbengi-Lotu, iyi aka be: «Baba ooo, Mombukwana masi nimo a kugu wa liseye na nimo kuru ka litombu, nubibisini kye uwonisilo batu nibo bakibigu luki makpumuka mumbanga-mbanga nimo usumilya ndi batu ba yimibo na nibo ba akili. Iyo Ba, a beyo kye wabailya ndi beyo.»

²² «Baba eponi makpumuka masi. Gutugu mutu bemoti aka kibigu be Miki ni wani kiki asi Baba aka, na gutugu mumbanzu bemoti aka kibigu be Baba ni wani kiki asi Miki aka, na se kawa nibo Miki akapa kaumbiso.»

* **10:11** 10:11 Kaibuma libungu: Yigya niyo owonisilaga ndi ka Bayuda yigbanana ka babibya na gudu yi nino. **10:12** 10:12 Wanda ka Mupunganagi 18:16; 19:29.

²³ Kumbuso yi, Yeso oyikana ndi misa ka babifya kaki, iyi aka be: «Magyagya ifunu kaina nilina makaina li! ²⁴ A beyo, nakamubikya bingbanganya ambe, bogyalandu na bangama bakpu ba ndi na musasa kaina makpumuka mumbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti bakinaga ndi. Ba ndi goni na musasa kaukana nimana makaukana ma, luki limoti bakukanaga ndi.»

Lizuni ka Musamalia wanza

²⁵ Kuwa wa, muwonisilo wa Mutuu ka Musa bemoti amaga ndi kabobo Yeso, amuusa be: «Muwonisilo, nakwanana piye kagya bunni kainisono na obili wa benze na benze?»

²⁶ Yeso asikisya be: «Bokpika se mbeyi ka Mutuu bunni? Ukanaga bunni kuso yi wa watangulaga mino?»

²⁷ Aluku no amigisya be: «Mupa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi, no ngu kaku yasi, na yimibo kaku yasi.» Na: «Wapa wai-daku beyo aka yo wipaga mino.»

²⁸ Yeso amigisya be: «Eee, wosikisyiku binza. Gya neki beyo winisana na obili wa benze na benze.»

²⁹ Yeki muwonisilo wa mutuu a ndi kapa kowonisilo bungbingbili kaki, amuusa Yeso be: «Wai se kuwa ni wani?»

³⁰ Yeso amigisya na mutumbulagi be: «A ndi lisyé limoti, mutuu bemoti otukyoku ka Yelusalema kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwe ko pisi, abangana na bonzikabu, bagwi, babuma, bakupa makpumuka masi, banyo botu, бага, basa buwobi kokwo. ³¹ Kumbuso yi, kumu-kumu bemoti a ndi kosyoku ko pisi yi niyo goni yo. Niyo amina mutuu yi nino, ikita ka kpolo, akpangba, aga yakaki. ³² Kagya yikedé bene, Mulawi odoku wa go wa. Niyo amina aluku no, ikita goni ka kpolo, akpangba, aga. ³³ Luki limoti, Musamalia bemoti nino otukyoku ndi iyi byi, obyeke ko pisi yi niyo goni yo. Niyo odweku wa, amina, akwilya kumbu. ³⁴ Akpufoku, asukasa bapwayi na vinya, ogbodya na molingo, akanda. Kumbuso yi abinika kuga wa punda kaki, aga na iyi ka ndabu ka bobiko[†] be batuki. ³⁵ Niyo lisyé asye kuwa, Musamalia anyo buyi bambuma babu[‡] apa mombukwana ndabu, abikya be: «Mutuka aluku yi nimana binza, nakalya banu masi nimo wagyilya ko ngbingo wa kigoku.»

³⁶ Ka mulibo, Yeso amuusa kuwa be: «Wani no luga ka batu nibo basaa bo akauminikyana abe kika ndi wai-daki mutuu yi nino bonzikabu babuma ndi no?»

³⁷ Muwonisilo wa Mutuu ka Musa asikisya be: «Nino akwilya ndi kumbu.»

Yeso opipiloku kuwa na iyi be: «A beyo, winda, iwe wogyoku begoyo!»

Yeso ogoni kanda Malata ibu na Malia

³⁸ Ngbingo yi nino Yeso na babifya kaki ba ndi mino ka ligandu, adwe ndi ka mugi mimoti ku muko nino ina ndi be Malata atilya ndi mino ku kaki. ³⁹ A ndi na mamaki bemoti musika yi nino ina ndi be Malia nino a ndi wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anukana mutiwi kaki. ⁴⁰ Luki limoti, Malata a ndi kadanga bidanga-danga na mogubo. Odoku ka kpolo ka Yeso ko ngbinga mukede, abikya be: «Mombukwono-dosu, wina mbeyi beyo Malia esi mino mukaka na mogubo masi bene! Ibikyilya neki yakaki ambe esingyiku.»

10:27 10:27 Wanda ka Yigilya 6:5. **10:27** 10:27 Wanda ka Balawi 19:18. † **10:34** 10:34 Ka bagudu bakpukpu, bokpa bandabu ko bulya bobiko. Bakalyaga mino buyi masye masi ka malili na mosisini. ‡ **10:35** 10:35 Buyi bakpu mufongoni abe makuta maba ma olo.

⁴¹ Mombukwono-dosu asikisya ɓe: «Malata, Malata, wakombomboyo na kahiyungo ko bulya makpamuka binzenge-nzenge, ⁴² wina se, luki limoti aka lo a la izangiya. Malia opuni bi nilo a lanza kugbe na mambanza gutugu bemoti aka kakupyigu ndeke.»

11

Yeso akauwonisilo babibya kaki kalamba (Matayo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kalamba ka pa imoti ɓene. Niyo ama kalamba, mabibya kaki bemoti amuusa ɓe: «Mombukwono-dosu, tiwonisila goni ibusu kalamba ɓeyo Yuani-Mubatizai uwonisila ndi mino babibya kaki.»

² Kuwa wa, Yeso abikya ndi ɓe: «Ngbingo yi ninɔ mo mino kalamba, bikiyogoni ɓe:

«Obosu ninɔ kugu wa lisyɛ,
lino kaku a lotu.

Bungama kaku oduku!

³ Tipaganɔ masyɛ masi malili nimo okwononi na ibusu.

⁴ Watipilya bunye kusu,

ɓegɛyo ibusu tɔpilyaga mino batɔ basi niɓo batigyilyaga bunye.

Wakatisonitogu kogwa ka kaboboku.»

Kungoni, Kunzi amupatu

⁵ Yeso abikya bata ndi babibya kaki ɓe: «Kika mbeyi ni mutɔ bemoti luga kunu a na mamaki, inda ku kaki na gundu kabikya ɓe: «Yaya, ipa mino malili, ⁶ kye wai bemoti esilyiniku, nakegu gutugu na malili kapá mbiya wana.» ⁷ Kika ni mamaku usikisyiniku ku ka ndabu ɓe: «Isa kedomiso! Tidulogini ibusu na bomikami, tangaga, nakakwananigu katukya kaupá malili.»

⁸ Yeso omotiloku ɓe: «Eɛɛ a ɓeyo, nakamabikya ambe, mamaku otukyokuto kaupá malili! Gutugu kotukyi kye a wai-daku, otukyokuto upá kye ika kani wakungini na limbengi linda. ⁹ Kinili, imi nakamabikya ambe: Kungoni, bamupatu. Kisoni, minisonisatu nolu. Yiponi holi, bamuukulyatu mupumi. ¹⁰ A ɓeyo, mutɔ wasi ninɔ akungaga, ɓapagatu. Ninɔ akisaga, inisanagatu nolu. Na ninɔ ayipogo holi, bahukwilyagatu mupumi.

¹¹ Abaki miki tino no luga kunu, mikaki kakunga musi, akwanana kuwa kapá nzuka! ¹² Ikanigu kakunga laki, apa kuwa nakwaa-gbani?

¹³ Gutugu ɓeyo mo mino bunye, luki limoti mibagatu kaupá bomiki kunu makpamuka manzanza. Obonu ninɔ kugu wa lisyɛ a wanza, kinili a linguna ɓe utikilyatu batɔ niɓo bakungaga Limbengi-Lotu.»

Yeso a no ngu kakitaga Abili

(Matayo 12:22-30; Maliko 3:22-27)

¹⁴ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kokpumya limbengi la bunye kuso ka aluku bemoti. Limbengi li nilo a kuwa ndi ni aitisini bofo. Niyo limbengi la bunye apupa ndi ɓeyo, bofo apunga kanzina. Kuwa wa, ambaza ka bambanza niɓo ɓa ndi wa bombombaya ndi kugbe. ¹⁵ Luki limoti bagogo luga kabu ɓa ndi kabikya ɓe: «Akopkumyo mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli*, ninɔ a ngama wa mambengi ma bunye mi nimo!»

¹⁶ Bagogo ɓa ndi kabobo Yeso, banabikya ɓe agyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyɛ. ¹⁷ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, abikya

* 11:15 11:15 Belizebuli: Bamakagatu goni ɓe Abili.

ƒe: «Livananza la ƒungama ƒumoti kapunga kabumana lugo yi, iba ƒungama ƒi niƒo osyini. Bandabu boyi odukana bayasi bigbatata. ¹⁸ Kika neki ni Abili akabumana na mombukwana-daki yi, ƒungama kaki akwanana kuwa kaidukulogo kaamaga liki? Kye makabikya ƒe nokpummya mambengi ma ƒunye no ngu ka Belizebuli. ¹⁹ Kika ni imi nakokpummyo mambengi ma ƒunye no ngu ka wani? Kinili, ifunu bamombukwana-dabu bi ƒo mika ndeke ƒazozɔ. ²⁰ Luki limoti, imi, nakokpummyo mambengi ma ƒunye no ngu ko Kunzi. Niyɔ akowonisilo ƒe ƒungama ko Kunzi odunuku luga kunu!

²¹ Ngbingo yi nino tutungyo ikaga mino na makpɔmuka ma lunga masi, obuulyogo ndabu kaki ƒinza. Lingama kaki lasi ikaga ka maziyo goni.

²² Luki limoti, tutungyo wongu kakitaga iyi kodoku, andungulyaga, akɔpya makpɔmuka ma lunga nimo itambyago bi nomu, alɔpyaga masi nimo ika ni akupyini.

²³ Mutu nino kegu pa imoti na imi, a mumuyoniso kami, nino kegu kamumula pa imoti na imi, a komisyo.

²⁴ Limbengi la ƒunye kapupo mumbanzu, aga kolingyo ƒapa ka ƒesa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu. Kuwa wa ilu aka ƒe: «Nakaiga ka ndabu kami, ku nopupiku ƒi mino.» ²⁵ Niyɔ iga ƒata, atakanya yikpaga ƒingɔ na yibungusya ƒinza. ²⁶ Aga kuwa kava mambengi ma ƒunye magoɔ madɔya na ika nimo manyenye kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. Ɛbili ka mutu yi nino ika kuwa wanye kakitaga wa a ndi mino kambwa.»

Igyagya ka niƒo ƒukanaga likpɔmuka ko Kunzi!

²⁷ Ngbingo yi nino Yeso abikya ndi mino ƒeyo, muko ƒemoti ka ambaza apamikana ƒe: «Igyagya yidingi ka muko yi nino wasye ndi ka muma kaki, ulunguso!»

²⁸ Luki limoti, Yeso asikisya ndi ƒe: «Bikya yipepe ƒi ambe: «Igyagya ka niƒo ƒukanaga likpɔmuka ko Kunzi, ƒanagya!»»

Yeso akausikisyo ƒambanzu likpɔmuka ko bulya likingyosi nilo ƒakanga ndi

(Matayo 12:38-42)

²⁹ Ngbingo yi nino ƒambaza ka ƒambanzu ƒa ndi mino kobwo, Yeso, idukulaga ndi kabikya ƒe: «Batɔ ƒa lisyɛ li nili ƒa ƒanye. Ifunu, makakunga likingyosi no bou, luki limoti makinigu ndeke ƒata likingyosi lagɔɔ kiki nilo aka lo ka mugyalandu Yona. ³⁰ A ƒeyo, mufɔngɔni ƒeyo Yona a ndi likingyosi ka ƒatu ƒa Ninawe, a mufɔngɔni ƒeɔyɔ Mika-mumbanzu ika ndeke mino likingyosi kambwa ka ƒatu ƒa lisyɛ li nili.

³¹ Ka lisyɛ liko ngbanga, ngama muko yi nino otukyoku ndi ƒyi ka gudɔ wa Siba kodoku kaukana munzina ma yimibo ka ngama Solomɔno, amaga ndeke kambwa ka ƒatu ƒa lisyɛ li nili kausungulya! Winoni se, wanu, a na mutu mudingi kakitaga Solomɔno.» ³² Ka lisyɛ liko ngbanga, ƒatu ƒa Ninawe ƒamanana ndeke bigwo kambwa ka ƒatu ƒa lisyɛ li nili ka mufɔngɔ kausungulya! Kye ƒagomosyanatu ndi ifu ƒibili kabu ngbingo yi nino ƒamukana ndi mino Yona. Wina se wanu a na mutu mudingi kakitaga Yona!

Tala wa nzɔyi

(Matayo 5:15; 6:22-23)

³³ «Mumbanzu gutugu ƒemoti aka katunagigu tala asuma ikani agbukumisa ƒata na mambi. Luki limoti, abisaga kugu iba ƒatu ƒasi niƒo ƒika

kogulya ka ndabu bini bungbanganya. ³⁴ Miso kaku ni tala wa nzuyi kaku. Ngingo yi nino miso kaku kegu mino no kolobu, nzuyi kaku yasi a ka bungbanganya. Luki limoti, kika no kolobu, nzuyi kaku yasi a goni ko biti. ³⁵ Εεε, wiminya se! Bungbanganya kaku kikonitogu bimbusu-mbusu abe biti. ³⁶ Nzuyi kaku yasi kika bungbanganya, ni kegu na bimbusu-mbusu, ika yasi ka bungbanganya, mufongoni abe tala kuzigo na bungbanganya kaki.»

Yeso akauyoyo Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu
(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

³⁷ Niyo Yeso ama ndi kanzina beyo, Mufalisayo bemoti amaka ndi kalyalya ku kaki. Ogulya ndi, iko, apunga kalyalya. ³⁸ Niyo Mufalisayo no amina Yeso kalyalya ni kisukusigu mafoku,† likpamuka ambanga. ³⁹ Mombukwono-dosu aka ndi na iyi be: «Ibunu Bafalisayo, masukusa kopo na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kuso kunu mikaga butumo no kubaku na diya bidē! ⁴⁰ Makibigu luki! Makasima be Kunzi nino agya makpamuka ma kunzi kibigu goni nimo na kuso? ⁴¹ Huponi batu bayangya nimo ma na imu, iba masi iki kawa bingko ko bulya kunu.

⁴² Kumbu kunu ibunu Bafalisayo! A beyo, mapaga Kunzi zaka wa makpamuka masi, luki limoti makabusala kaiko bingbingbili na bambanzu na kapa Kunzi. Makwanano bi kagya beyo, ni makosigu magogo.

⁴³ Kumbu kunu Bafalisayo! Ibunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka bandabu kunu baya malumba. Mapaga goni be bambanzu biki kamumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. ⁴⁴ Kumbu kunu! Ma abe bambuku nibayo kimibisikonogigu, bambanzu banakpakyana kugu yi‡ ni bagegu kaibo.»

⁴⁵ Kawa wa, bemoti luga ka bowonisilo ba mutuu abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, niyo wakabikya beyo, wakatitumbwa na ibusu goni!»

⁴⁶ Yeso asikisya ndi be: «Kumbu kunu goni, ibunu bowonisilo ba mutuu! Mubinikisaga bambanzu mokumbogi mutititi kabinika, nimo ibunu makaviligu gutugu na kpengbe aka kaubinikiso. ⁴⁷ Kumbu kunu! Makopika bambuku ka bogyalandu ko Kunzi nibo fotitonu bulumwisaga ndi. ⁴⁸ Kawa begeyo makowonisila be mabinikyanatu ndi goni ibunu likpamuka nilo fotitonu bagya ndi lo. Iba bulumwisaga ndi bogyalandu, ibunu makopika kuwa bambuku kabu! ⁴⁹ Kinili Kunzi abikya ndi ka yimibo kaki be: «Nutikilyatu bogyalandu na batatumbwa. Bulumwisaga ndeke bemoti-bemoti luga kabu, bugyogyisa bagogo.» ⁵⁰ Katukya wa aka wa bagya ndi mino obili, bulumwisogoni bogyalandu budingi, na ibunu batu ba lisyē li nilina bo bamugyogyisa ndeke. ⁵¹ Bamwo mbeyi ndi Abeli, ka mulibo, bamwo ndi Zakalia, ka pa yangba ya Ndabu ko Kunzi, luga wa gbogbo niyo bapaga ndi mino bapepe na pa yotu kugbe. Iyo, nakamabikya ambe bugyogyisa ndeke batu ba lisyē li nili ko bulya makpamuka nimo masi.

⁵² Kumbu kunu bowonisilo ba mutuu! Mudulyogoni bengeri pisi ya kiba likpamuka ko Kunzi bikpwokpwo. Ibunu bamombukwana-donu bi makegu ibunu kogulyo, manakpingba goni nibo bakapa kogulyo.»

† 11:38 11:38 Bamboku-mboku ka Bayuda bandeli binaga ndi be a na izangiya yidingi kayisukusa mafoku kambwa mulyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amuyatu ndi iyi (Matayo 15:2) na babiyi kaki bakagyagigu ndi ibu begeyo (Matayo 15:20; Maliko 7:2-5). ‡ 11:44 11:44 Kabyenene na mutuu ka Bayuda, karpakyana kugu wa mbuku, apaga ndi bunye kambwa ko Kunzi. 11:51 11:51 Wanda ka Mapunganagi 4:8.

⁵³ Niyo Yeso opupa ka ndabu yi niyo, bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo banyo ndi zigo. Bapunga ndi kakpima buwobi-buwobi ka bopisi baya makpumuka dididi. ⁵⁴ Ka linguu, ba ndi kalikaga bekye akwanana ndi kasakaga ka munzina kaki.

12

Takiconitogu batu ba kuboboku (Matayo 10:26-27)

¹ Ko ngbingo yi nino, bambaza bakpukpu kugbe ka bambanzu bamumukana ndi ka kpolo ka Yeso, botoni bikpwo, banaditana magu binvinvini. Yeso apunga mbeyi kaubikya babiyya kaki aka be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo nikwo a abe sibukuso niso ofulisaga mukati. ² Masi nimo a makisuma inisanatu ka bungbanganya, na nimo a ko dikidi, imibisikosatu ndeke. ³ Kinili masi nimo makabikya ko biti, bambanzu bukana ndeke ka bungbanganya. Masi nimo makabikya na bepisi-pisi ni midulogini ka ndabu, bakawa ndeke ka bakugbondo.»

Mubongoni Kunzi aka yikaka (Matayo 10:28-31)

⁴ «Nakamubikya ifunu bawai ambe: makubongonitogu batu nibo bamwogo nzuyi, luki limoti, ni kumbuso yi, bakakwananigu kagya luki lagogo kugu yi. ⁵ Luki limoti, nakamubikya ambe wani no mokwononi kabanga: mubongoni Kunzi nino, kumbusa wa kukwaku, a no ngu kamudikita ko buku ba benze na benze. Iyo, nakamubikya ambe iyi no mokwononi kabanga yi!

⁶ Bakugabagigu mbeyi bakyokyofo kubukumuti ka bambuma baba? Luki limoti, Kunzi kabusaligu gutugu bemoti aka luga kabu. ⁷ Gutugu tukatu ta bamu kunu aka tasi, atitanga. Makobongonitogu neki! ifunu ma na izangiya kugbe kaukitaga bakyokyofo budingi.»

Limbengi-Lotu akauwonisilo babiyya beyo okwononi mino kanzina (Matayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ «Nakamubikya bata ambe: mutu wasi nino ebinikyana ko misa ka bambanzu, Mika-mumbanzu abinikyana ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi, ⁹ luki limoti mutu wasi nino emanganya ko misa ka bambanzu, Mika-mumbanzu amanganya ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi. ¹⁰ Mutu wasi nino akanzina yanyenyee ko bulya ko Mika-mumbanzu, inisatu na mupilya. Luki limoti nino atambwa Limbengi-Lotu, kinisigu ndeke na mupilya.

¹¹ Ngbingo yi nino binda banu mino na ifunu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, ka bangama na batu bakpukpu, makomomonitogu kakisa beyo mosomboku mino ikani beyo mobikyoku mino. ¹² A beyo, Limbengi-Lotu amuwonisilatu nilo mobikyoku ko ngbingo yi nino aka no.»

Lizuni ka mutu wa mukumbo mudingi nino kegwa na yimibo

¹³ Kwa wa mutu bemoti ka ambaza abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo,* ibikyilyano baka mika mama ambe tagbanani na iyi mukumbo nimo baba atisilya ndi.» ¹⁴ Luki limoti Yeso asikisya be: «Aluku aaa, wani no ebisi zoi kunu ikani mutu mugbananaga lingama kunu na mamaku?»

¹⁵ Kumbuso yi ubikya be: «Wiminyonito na musasa ma mukumbo, kye

* **12:13** 12:13 Muwonisilo: Bamakagatu goni Yeso beyo, ikani Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

«bili ka mumbanzu kegu ko bulya budingi ba mukumbo kaki, gutugu ni a na lingama lidingi aka.»

¹⁶ Kumbuso yi, Yeso atwa kuwa lizuni li nili: «Mutu wa mukumbo bemoti a ndi na botiko nibayo apa ndi masolo makpu. ¹⁷ Apunga ndi katamanaga, animuusa be: «Naga se kuwa buni? Nagegu na pa niyo nobisa mino masolo kami.» ¹⁸ Iyi aka be: «Okwononi napanzi babasa baya masolo kami, nopika nibayo bayakupku kugbe, kuso yi nobiso banu mino masolo na mukumbo kami masi. ¹⁹ Kumbuso yi, nabikya kuwa limbengi kami be: Na kuwa na mukumbo mudingi ka byanga bakpu, noyukumatu kuwa mbeyi, nika kuwa asi kalyalya aka, komwo na kazananiya bili.» ²⁰ Luki limoti Kunzi abikya be: «Iwe ngingi muna! Wakokwo no biti yi niyina aka yi. Wasilya kuwa wani mukumbo mi nimana wapimbya bikyokoyoko mana?»»

²¹ Yeso omotiloku be: «A mufongoni beyo ka nibo bimumulyaga mukumbo, luki limoti kani bagegu nomu ku ko Kunzi.»

Kunzi apaga masi nimo okwononi ka bili (Matayo 6:25-34)

²² Kumbuso yi Yeso ubikya babifya kaki be: «Kinili nakamubikya ambe: Makigbomisonitogu bamu ko bulya bili kunu, iki ko bulya malili, iki ko bulya nzayi kunu ikani ko luki la kimokisyo. ²³ A beyo, bili a na izangiya kugbe kakitaga malili, nzayi a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁴ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bagegu na pa niyo bobisaga mino masolo, luki limoti Kunzi ulyolisagatu! Wina se, ibunu ma na izangiya yidingi kugbe kaukitaga bombu! ²⁵ Wani no akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mu, kosisilo mino masye ma bili kaki? ²⁶ Kika neki be makakwananigu kagya luki likede abe nilo, ko bulya iki yo makaigbomisa bamu ka makpumuka magogo? ²⁷ Wondoni mbeyi maawa mo tutu bizumuuu, winoni beyo abakaga mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. Luki limoti, nakamubikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka lingama kaki lasi, kimokisyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liawa limoti luga wa nima. ²⁸ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lisyi li nili wa, na bugala badikita ko buku, ko bulya iki yo kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeeze, se kuwa ibunu bana ma na baya yikede aaa!

²⁹ Se kuwa ibunu, makomomonitogu kakisa be talya iki, ikani be tomwo iki. Makigbomisonitogu bamu ka nilo. ³⁰ A beyo, batu nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi mi nimo. Luki limoti, Obonu ibagatu be ma na musasa ma makpumuka mi nimo. ³¹ Luki limoti kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi, kumbuso yi amupa kuwa goni magogo kugu yi.

³² Makobongonitogu, ibunu ambaza mukede aaa! Baba ina ndi binza kamupa Bungama kaki! ³³ Goboni mukumbo kunu, mupa batu ba yangya buyi bi. Ika abe makigyilya ibunu bamombukwana-donu bi ligi yisama buyi niyo buyi kobungigu mino. Bisoni lingama kunu kugu wa lisyi ka kaputikanigu ndeke mino. Mutu wo kubaku kakpudigu, mukekedu kalyigu begyo. ³⁴ A beyo, pa yi niyo mukumbo kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Wikoni bakitulya kabunda Mika-mumbanzu

³⁵ «Wikoni bakitulya kagya ligubo, mikondini dukufito bingbubu, batala kunu butuna bingbiii! ³⁶ Wikoni abe bagya-ligubo nibo bikaga kabunda mombukwana-dabu ni anigoku ko dumo. Ngingo yi ninu osiloku mino,

koyipa holi bahukulya mupumi bigala-gala. ³⁷ Magyagya ka bagya-ligubo niḅo, kika ni mombukwana-dabu iginiku, utakanya buḅisi! A linguḅu, nakamubikya ambe, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso bagya-ligubo kaki ka miza, ulupyaga malili. ³⁸ Kagyigu luki kika ni iginiku na gandu gutagu ko mboluga aka, utakanya buḅisi, bika na magyagya! ³⁹ Wiboni goni binza be mombukwana ndabu kibogigu ngbingo yi ninḅ mutḅ wo kubaku odogoku mino. Kibaga ndi, iba kasagigu mutḅ wo kubaku kogulya ku kaki. ⁴⁰ Wikoni neki bakitulya, kye Mika-mumbanzu odoku ndeke ko ngbingo yi ninḅ makikigu mino na mutamanagi.»

*Babiḅya bokwononi kaiko abe bagya-ligubo banza na ba kimibo
(Matayo 24:45-51)*

⁴¹ Kuwa wa Petele amuusa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, lizuni li nilina wakabikya li a ko bulya kusu aka ikani ko bulya ka batḅ basi?»

⁴² Mombukwono-dosu asikisya ndi be: «Wani se kuwa no a mugya-ligubo walinguḅu na wakimibo? A ninḅ mombukwana-daki asilya ligubo lilupyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi ninḅ okwononi mino. ⁴³ Igyagya ka mugya-ligubo ninḅ mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini figubu kagya ligubo li nilḅ. ⁴⁴ Nakamubikya bingbanganya, a linguḅu: mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumbo kaki masi. ⁴⁵ Luki limoti, kika ni mugya-ligubo no obikyini be: «Mombukwana-dami kegu kaigoku mbiya wanu!» apunga kaubuma bagya-ligubo bagogo baluku na boko bi, kalyalya, komwo na kadamuwa, ⁴⁶ kuwa wa mombukwana-daki yi ninḅ igoku banu ka lise na ko ngbingo yi ninḅ kikigu mino kaibo, akpumyo,[†] agyogyisa mudongoni beyo Kunzi ugyogyisa ndeke mino batḅ niḅo bakegu ka bungbingili.

⁴⁷ Mugya-ligubo ninḅ ibaga nilḅ mombukwana-dami apaga, ni kegu wakitulya kagya beyo, alya pimbo yidingi kugbe. ⁴⁸ Luki limoti, ninḅ kibogigu nilḅ mombukwana-dami apaga, anagya makpumu ka nimo okwononi be bagyogyisi mino, alya pimbo yikeḅe. Ninḅ bapá mudingi, bakunga ndeke kaigiso mudingi goni. Kasilya mumbanzu kaanda makpumu mudingi, akunga kuwa ndeke bata mudingi kakitaga.»

*Bambanzu bakaigbananaga ko bulya mutiwi ka Yeso
(Matayo 10:34-36)*

⁴⁹ Yeso abikya be: «Nodoku ndi kadikita buku ka obili, no bi kapa kugbe ambe ogbundikonino gutagu bi! ⁵⁰ Na na ibatiso niyo okwononi be nogwi. Limbengi kami a kugu bida kadwe ku kwa ku igyonoso mino! ⁵¹ Makasima be nodoku ndi kapá maziyo ka obili? Nakamubikya ambe: kegu beyo, luki limoti bambanzu bigbananagatu ko bulya kami. ⁵² Katukya mbiya-mbiya wanu, livanza limoti la bambanzu kubukumuti igbananagatu banu ko bulya mutiwi kami, basaa buyikonilya baba na baba buyikonilya basaa. ⁵³ Abaki miki bigbanana ndeke no mikaki, miki bigbanana na abaki. Amaki miki bigbanana no mikaki musika yi, miki ninḅ musika yi no bigbanana na amaki, titaki miki bigbanana na muzyaki, muzyozyo bigbanana na titaki.»

*Wiboni nilḅ akakitaga mbiya wanu
(Matayo 16:2-3)*

⁵⁴ Yeso abikya bata ndi ambaza ka bambanzu be: «Ngbingo yi ninḅ minaga mino bekuḅa bayo mbwayi miso ka dumbe, mabikyaga bigala-gala

[†] 12:46 12:46 Takwanana goni koyikasa be: Agyogyiso banu mugya-ligubo yitula kugbe.

be: <Mbwayi alukatu>, igyonosa beyo aka yo. ⁵⁵ Ngbingo yi nino minaga mino muvivi anovivo katukya miso ka zebu, mabikyaga be: <baꝯ ikatu kughe>, igyonosa beyo aka yo. ⁵⁶ Ibunu batu ba kuboboku bana! Ma bakitulya kaiba isi ya makpamuka ma obili nimo akainisoniso kunu ka litombu na kugu wa lisyε, luki limoti ko bulya iki yo makegu mino kaiba isi ya makpamuka nimo akaigyonosa mbiya wanu?»

*Okwononi kaukanana na mumuyoniso kaku
(Matayo 5:25-26)*

⁵⁷ «Ko bulya iki yo makakogigu ibunu bamombukwana-donu likpamuka kunu na bungbingbili ko pisi ya yigya kunu? ⁵⁸ Makika kaina kambwa ka bazoi na mumuyoniso kaku, gya ngu kaukanana na iyi ni ma mbeyi ko pisi aka. Wakagya beyo, iba waukogini mumuyoniso kaku be kudwisonitogu kambwa ka zoi, zoi ukitisaga ka maboku ka polisi, polisi ugwi. ⁵⁹ Nakaubikya beyo ambe bakugwi, wakopupikuga ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi nibo ika ni bukuni.»

13

Kayikoso obili kunu ikani kolumwogo

¹ Ko ngbingo yi ndi nino, bambanzu bemoti-bemoti bodoku ndi katumbulyaga Yeso, beyo Pilatu ulumwisaga ndi mino Bagalilaya ko ngbingo yi nino ba ndi mino kapá Kunzi bapepe. Na bangu kabu amatikana ndi na niyo ka banyama bi nibo ba ndi kaupá ka apepe. ² Yeso umigisya be: «Makasima be bulumwisaga ndi Bagalilaya bi nibo kye ba ndi batu banye kughe kaukitaga bagogo basi? ³ Haaa, luki limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ibunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni. ⁴ Ikani makasima be bambanzu tekebe na bugina bi nibo munala ma Siloamu ugbigbila ndi, ulumwisogo, bo ba ndi bagya-manyε kaukitaga batu basi ba Yelusalema? ⁵ Haaa, luki limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ibunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni.»

Yeso akatwa lizuni la bugo nibo kabukutagigu

⁶ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi lizuni li nili: «Mumbanzu bemoti a ndi na bugo nibo akuna ndi ko tiko kaki. Odogoku ndi kaanda bumo yi, luki limoti ni kinigu. ⁷ Abikya kuwa zamu wo tiko be: <Wina mbeyi! A kuwa byanga bisaa wa nodogoku mino kaanda mago kusili wa bugo bi niba ni nakegu katakanya yi. Gbita! Ko bulya iki yo o mino kohoma pa payaya?» ⁸ Luki limoti zamu nino asikisya ndi be: <Mombukwona-dosu, wasa mbeyi bata ka syangasu si nisi. Nakpo mbeyi ka bakpoko-kpoko bi, nodfuka na litombu la dofo. ⁹ Takagya beyo, akwananatu yagogo kabukuta ka syangasu sa kumbuso! Kobukuti se kuwa, wogbitisiso!»

Yeso ahukusini muko bemoti ka Lisyε la kimumbiso

¹⁰ Lisyε limoti la kimumbiso, Yeso a ndi kapá mutiwi ka ndabu imoti ya malumba ka Bayuda. ¹¹ Ku beyo, a ndi na muko bemoti nino a ndi no kolobu kuso wa byanga tekebe na bugina. Limbengi la bunye limoti a ndi ni andungulyogini, adukufo mugongu bigubu ni kegu wa akwanana ndi mino gatugu kananikana aka. ¹² Niyo Yeso amina beyo, amaka, abikya be: «Ye ma, kolobu kaku osyini.» ¹³ Abisilya ndi maboku, wa aka wa ananikana, apunga ndi kabibiso Kunzi. ¹⁴ Luki limoti, niyo ngama wa ndabu ya malumba yi niyo ina be Yeso ahukusini bambanzu ka Lisyε la

kimumbiso, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Iyi aka na ambaza ka bambanzu bi nibo ba ndi bamumukana wa be: «Masye ma ligubo a madiya, dogoniku kayihukuso ka masye mi nimo aka mo ni kegū ka Lisye la kimumbiso!»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya be: «Ma batū ba kuboboku! Ka Lisye la kimumbiso, bambanzu yikaka-yikaka luga kunu kakulagigu ngombē ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa lifo?» ¹⁶ Na muko yi nima, miko mika Abalahamu nino abili akandaga ndi ka byanga tekebe na bugina, kokwononigu bi be bakulagi ka ligbito kaki ka Lisye la kimumbiso?»

¹⁷ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kufikya beyo, bomuyoniso kaki basi bimukana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka bambanzu ogwa ndi magyaga kaina makpamuka mumbanga-mbanga masi nimo a ndi kagya mo.

Bokingyasa Bungama ko Kunzi na iki?
(Matayo 13:31-32; Maliko 4:30-32)

¹⁸ Kumbuso yi Yeso abikya be: «Bungama ko Kunzi a mudongoni na iki? Nokingyasa piye na iki?» ¹⁹ A abe libumo likede nilo mutū bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. Niyo abaka, iita kuwa ndi sibukuso sidingi, bombu bodoku kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

²⁰ Yeso abikya bata be: «Nokingyasa Bungama ko Kunzi na iki?» ²¹ A mudongoni abe sibukuso niso ofulisaga mukati. Muka bemoti ava ndi, opula na fufu wakpu kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai!»

Wani no ogulya ka Bungama ko Kunzi?
(Matayo 7:13-14, 21-23)

²² Kumbuso yi, Yeso inda ndi misa ka Yelusalema, anolingyo bagudu no giyo dididi, anapa mutuu. ²³ Mutū bemoti amuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, bambanzu bakede aka bo binisonisa ndeke na muhukuso?»

Yeso usikisya be: ²⁴ «Gyoni ngu yasi kogulya ka mupumi makpwo. A beyo, nakamubikya ambe, bambanzu budingi bakingila ndeke kogulya mino, luki limoti bakakwananigu. ²⁵ Ngbingo yi nino mombukwana ndabu amaga ndeke mino, adalaga mupumi, ibunu, mika ndeke kunzi, mapunga koyipa holi manabikya be: «Mombukwono-dosu, tihukulyano baka mupumi.» Iyi amusikisya ndeke be: «Nakibigu ku mapunya mino!»

²⁶ Ibunu aka ndeke be: «Talyalyaga ndi, tanomwo pa imoti na ibunu, iwe goni no watipaga ndi mutiwi ka bapa yangba baya bagudu kusu.»

²⁷ Luki limoti, igilya ndeke bata kamubikya be: «Nakibigu ku mapunya mino. Tukyoni buwobi na imi, ibunu basi ma bagya-manye!» ²⁸ Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu wa mamina ndeke mino Abalahamu, Isaka, Yakobo na bogyalandu basi nibo ka Bungama ko Kunzi, luki limoti bamumbimba ndeke ibunu kunzi! ²⁹ Bambanzu bemoti-bemoti bodogoku ndeke katukya ka ingenge na ka dumbe, ka zifo na zebu, bika ndeke bakikogo kalyalya ka bungama ko Kunzi. ³⁰ A beyo, nibo ba kumbuso, bika ndeke kambwa, na nibo ba kambwa bika kuwa ndeke kumbuso.»

Batu ba Yelusalema bakegu kamukana Yeso
(Matayo 23:37-39)

³¹ Ko ngbingo yi nino aka no, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpuḍoku ndi Yeso, babikya be: «Tukya wanu, waga ka pa yagogo, kye ngama Elodi Atipasi akapa kaumwisiso.»

³² Yeso umigisya bε: «Windoni kabikya nziyo nino ambe: «Na lisyε li nilina nakokpumyo mambengi ma banyε, kohukuso bokolobu, na bugala naga mudongoni beyo. Kumbusa wa masyε mi nimo, nama ligubo kami.» ³³ Luki limoti, ubikya bε: okwononi bε nidukulogi na ligundu kami na lisyε li nili, na bugala, na lisyε nilo lagogo, kye kokwononigu bε bamwi mugyalandu kunzi wa Yelusalema.

³⁴ Eeze ibunu batu ba Yelusalema, batu ba Yelusalema, makahulumwisogo bogyalandu, manubuma na matamu nibo Kunzi utikoku! Nganga yinga yo napa ndi mino kaumumula batu kaku mudongoni beyo koku umumulaga mino bomikaki ka bεpandulu, luki limoti, ibunu makapagu ndi! ³⁵ Εεε winoni se, ndabu kunu otigala ngundu. Nakamubikya ambe: makeminigu bata kadwe ko ngbingo yi nino mafikya ndeke mino bε: «Kunzi adukulyi mutu yi nino akodoku babunga ko lina ka Mombukwono-dosu!»»

14

Yeso ahukusini mutu wo kolobu ka Lisyε la kimumbiso

¹ Lisyε limoti la kimumbiso, Yeso inda ndi ku ka ngama bemoti ka Bafalisayo nino amaka ndi kalyalya ku kaki. Bambanzu ba ndi kanda Yeso bizumuuu. ² Wina se, aluku bemoti wo kolobu ya ngunde a ndi wakamaga wa. ³ Kuwa wa, Yeso umuuso bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bε: «Mutuu kusu apagatu ikani amuyatu kahukuso mumbanzu ka Lisyε la kimumbiso?»

⁴ Luki limoti badakyana ndi fiwo. Kuwa wa Yeso avila ndi aluku no, ahukuso, apa ligundu. ⁵ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bε: «Wani no luga kunu, mikaki ikani ngombe kaki kogwa ka libye, kakwananigu kanyo gutugu ka Lisyε la kimumbiso aka?»

⁶ Likpumuka li nilo umbanga ndi kaigisyo.

Kunzi ubinikaga batu nibo bisisogo

⁷ Yeki Yeso inaga ndi bε batu nibo bumakaga ka malili bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka, utulya ndi lizuni li nili: ⁸ «Mumbanzu kamaka ko dumo wo vononi, wakikonitogu ka buliki ba kambwa. Kye yagogo bamokito goni mutu wa ibiba kaukitaga iwe, ⁹ iba mutu yi nino amumoki ibunu basi baba, kodonukoto kaubikya bε: «Musilya mbeyi aluku yi nima buliki bi niba.» Winda kuwa kaiko ka buliki ba kumbuso mutumo no suni bidε. ¹⁰ Luki limoti, bakumaka ko dumo, winda kaiko ka buliki ba kumbuso, iba ngbingo yi nino mombukwono dumo odoku mino, ubikyε ni iyi bε: «Waiaaa, da wiki kunu kambwa.» Wika kuwa na ibiba kambwa ka batu basi nibo mika na ibu kalyalya. ¹¹ A beyo, mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

¹² Kumbuso yi, Yeso abikya mutu yi nino amaka ndi no bε: «Ngbingo yi nino wo mino kamaka bambanzu kalyalya ku kaku na busobi ikani gutugu na bugogo aka, wakumokonitogu bawai-daku, bamamaku, livananza kaku, gutugu bapimbani kaku aka nibo ba mukumbo. Kye ibu bakwananatu goni kamaka ko ngbingo kabu, ika kuwa abε bakumigisyo masi nimo upi bi. ¹³ Luki limoti, ngbingo yi nino wo mino kalyisiso dumo, hamaka bokwino, batu bakigyagya, nibo ba mudili na nibo ba bokolobu baya mamomo. ¹⁴ Wakagya beyo, Kunzi udukilyatu babunga kye ibu bakakwananigu kaumigisyo. Kunzi ukalya ndeke goni ko ngbingo yi nino batu bongbingbili bopupa ndeke mino ka bambuku.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka batu niᓃ bʉmakaga ko dumo (Matayo 22:1-10)

15 Niyo bukana munzina mi nimo beyo, mutʉ bemoti luga ka niᓃ ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso abikya be: «Igyagya ka mutʉ yi nino alyalya ndeke ko dumo nino wa Bungama ko Kunzi!»

16 Yeso amigisya na lizuni li nili: «Mutʉ bemoti alyisisa ndi dumo mudingi, amaka ndi bambanzu budingi. 17 Niyo ngbinga wa malili itulyana, atika mugya-ligubo kaki kaubikyaga bambanzu basi niᓃ amaka ndi be boduku kye ngbingo wa malili itulyonini! 18 Luki limoti ibu basi, yikaka-yikaka babikyaga ndi be upilyi. Mutʉ wa mambwa abikya mugya-ligubo no be abikyiku mombukwana-daki be: «Noluwi bi tiko, okwononi be naga mbeyi kainoku yi. Kikiliki, ipilyata.» 19 Mutʉ wagogo abikya be: «Nuluwi bi bangombe tekebe* ko bulya ligubo liko tiko, nakainda kaunda. Kikiliki, ipilyata baka.» 20 Mutʉ wagogo bata be: «Navi bi muko mbiya-mbiya wanu, kinili nakegu imi kainda ku.» 21 Mugya-ligubo iga ndi ka mombukwana-daki, apaga mongoni mi nimo masi. Niyo ukana beyo, limbengi akandikanaga bisulu-sulu, abikya mugya-ligubo kaki no be: «Wogoni bigala ka mu ma sengi, ka bopisi baya gadu, idulyoku wanu na batʉ ba yangya, niᓃ ba kigyagya, niᓃ ba bokolobu baya mamomo na niᓃ ba mudili.» 22 Ngbingo yi nino mugya-ligubo igoku mino, abikya be: «Ngama, nogyi mudongoni beyo aka yo webikyi mino, luki limoti pa atu aka mbeyi bata.» 23 Kuwa wa abikya be: «Syo ka mu ma sengi na ka bapa bayagogo ku wakanana mino kautakanya bambanzu. Hubikya batʉ basi niᓃ wabangana na ibu ambe boduku, iba dumo kami otumi.» 24 Nakamubikya ambe: «luga ka batʉ bi niᓃ bʉmaka ndi kambwa, kegu na mutʉ gutugu bemoti aka nino alyalya ndeke ko dumo kami!»»

Babifya ka Yeso bokwononi kaasa makpumu ka masi (Matayo 10:37-38)

25 Kuwa wa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabifya Yeso. Oyikana ndi miso ku kabu, ubikya basi be: 26 «Mumbanzu ika mubifya kami iba epaga kughe kakitaga abaki, amaki, mukaki, bomikaki, bamamaki, gutugu kakitaga obili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi beyo, kakwananigu kaika mubifya kami. 27 Mutʉ yi nino kegu kabinika musalaba kaki kabifya, kakwananigu kaiko mubifya kami. 28 Wani mbeyi no luga kunu kapa kopika munala, kapungigu mbeyi kaiko, imuusa be ligubo li nilo alya buyi binga. Kumbuso yi, anda ikani atu no buyi budingi niᓃ akwanana komosisyo nobu ligubo li nilo. 29 Luki limoti, kakpo asi mubumbe aka ni komagu, batʉ basi niᓃ bika kaina, bika katiba, 30 banabikya be: «Yooo! mutʉ yi nimuna abukulaga ndi be akopiko, luki limoti kani komagu!» 31 Mudongoni goni abe ngama bemoti mudingi kapa kainda kabumana na ngama wagogo, apunga mbeyi iko, imuusa be: «Na na basuda elofu tekebe aka, kakwananatu kakpumyo nobu mumuyoniso kami nino a iyi na ibu belofu batekebe baba?» 32 Kina be kakwananigu kakpumyo, atikilya bambanzu ni a mbeyi asi byi aka kakunga be bukanani ka maziyo.» 33 Kuwa wa Yeso opipiloku be: «Gutugu mutʉ bemoti aka luga kunu, kakwananigu kaiko mubifya kami kani kosigi masi nimo a nomu.»

* 14:19 14:19 Bukandilaga ndi bengbingili ka mu baba-baba. Ngbingo yi nino bikaga ndi mino kakpakyana, banoluto bagita nibayo akpogo kuwa ndi litomba.

*Liniko la ndapulu kegu na izangiya
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

³⁴ «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? ³⁵ Kikigu bata na izangiya gutugu ko pisi imoti aka, luki limoti bombimbo kuwa limbimbo. Mutu yi nino a na motili ma kakana, ukani!»

15

*Kondolo nino obungaga ndi inisini
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

¹ Lisyε limoti, bandombe ba manzanza na batu bagogo ba yigya-yanye basi bakpuƒoku ndi Yeso kamukana. ² Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bapunga ndi kainzinzinya, banabikya be: «Aluku yi nimuna akautilya na kalyalya na batu ba yigya-yanye!» ³ Yeso utulyoku kuwa ndi lizuni li nili:

⁴ «Mutu bemoti luga kunu kika na bakondolo miya, bemoti luga kabu obungogo, kakwananigu kausa nibo batekebe kubomu na kubomu ka isa, aga kakisa nino ika ni obungogini bi kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁵ Ngbingo yi nino amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga. ⁶ Kumbuso yi iga ku kaki, umaka bawai-daki na bapimbani kaki, ubikya be: «Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kye naminini kondolo kami nino obungaga ndi!» ⁷ Nakamubikya ambe a mudongoni begeyo, igyagya ikaga yidingi kugu wa lisyε wa mutu wanye oyikasaga mino obili kaki kakitaga niyo bambanzu bongbingbili batekebe kubomu na kubomu nibo bakegu na musasa koyikoso obili kabu.»

Lifalanga nilo obunga ndi inisini

⁸ Yeso abikya kuwa wa be: «Kika ni muko bemoti a na bambuma tekebe, bemoti yi obungo, kakwananigu katuna tala, akpaga ndabu, akisa biweseeε kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁹ Ngbingo yi nino amina mino, umaka bawai-daki na bapimbani kaki ubikya be: «Da mogwini igyagya pa imoti na imi kye naminini ambuma yi nino ebungi bi!» ¹⁰ Nakamubikya ambe a mudongoni begeyo: Kunzi na bamalaika kaki bogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mutu wanye bemoti nino oyikasaga obili kaki.»

Miki nino obungaga ndi iginiku ka abaki

¹¹ Yeso idukulaga ndi kabikya be: «Mutu bemoti a ndi no bomiki baluku bi baba. ¹² Mupipilo abikya abaki be: «Baba, ipoku imi mukumbo ma lisimo li la kami.» Kuwa wa ugbananilyaga ndi bomikaki mukumbo. ¹³ Kumbuso wa masyε makede, mupipilo amumala ndi nimo kaki, aga ndi no buyi bi ka mugi mimoti ma byi. Ku beyo, aputa ndi buyi kaki basi, anapkayana gbali. ¹⁴ Niyo ama kaputa buyi basi, ayandi mudingi ogulya ndi ka mugi mi nimo, apunga ndi ka yangya ka makpumaka masi. ¹⁵ Ogulya ndi ligubo ka mutu bemoti wa mugi mi nimo. Aluku yi nino atika ndi ko tutu kaubulyogo banguya kaki. ¹⁶ Ikagatu ndi goni na musasa kalya malili nimo banguya balyaga ndi mo, luki limoti kegu gutugu ndi na mutu bemoti aka nino akwanana ndi kapā.

¹⁷ Kuwa wa apunga ndi koyikosogo limbengi. Iyi aka be: «Bagya ligubo nibo ka baba balyalyaga binza, na ba na malili mudingi kakitaga! Wina se, na kuwa imi kokwa na nza kunu! ¹⁸ Natukyatu, niga ka baba, nabikyoku ambe: Ba, nogyoni ndi banye ko misa ko Kunzi na ko misa ka

ku. ¹⁹ Nakokwononigu bata ambe imaka be mikaku. Iva gutugu kuwa asi abe magya-ligubo kaku. ²⁰ Kuwa wa, ava ndi ligundu kaiga ku ka abaki.

Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino asi byi aka, abaki amina, amibo, akwilya kumbu kugbe. Aga ndi mbangu katilya, apututo bipututu. ²¹ Kuwa wa miki aka na iyi be: <Ba, nogyoni ndi bunye ko misa ko Kunzi na ko misa ka ku, nakokwononigu bata be bemaki be mikaku. > ²² Luki limoti, abaki ubikya bagya-ligubo kaki be: <Doniku na kutuko nikwo kwanza kugbe, mamokisya mikami. Mumokyoni pete ka kpengbe, mamokisyogo bekpaku. > ²³ Doniku na ngombe nino wanvudu-nvudu, mamwo. Tolyolyini, togwa magyaga. ²⁴ A beyo, mikami nino a ndi ni okwini, a bata mbiya-mbiya wanu mubisi. A ndi ni obungogini, inisonini bata!> Kuwa wa, bapunga ndi dumo.

²⁵ Ko ngbingo yi nino, puta a ndi iyi ko tiko. Niyo a kuwa ndi kaigoku, adwe buwobi na musengi, ukana kuwa byembi nibo ogwanana bo. ²⁶ Amaka bemoti ka bagya-ligubo, amuusa be likpumuka tino lo a kunu? ²⁷ Asikisya be: <Mamaku iginiku, kinili abaku amwilyini ngombe yi nino wanvudu-nvudu kye mikaki igiku wapupu. > ²⁸ Kuwa wa puta angbata ndi, akya kogulya ka ndabu. Abaki opupoku ndi kaitatanaga na iyi be ogulyino baka, ²⁹ luki limoti miki asikisya ndi abaki be: <Hukana! Imi nikaga kaugugubyo ka byanga budingi, nakobunaga mutuu kaku gutugu lisyé limoti aka. Luki limoti wakepaga imi mikya memi ambe togwi na iyi magyaga na bawai-dami. > ³⁰ Luki limoti yeki mikaku nino aputa ndi buyi kaku na badanda igiku iyi, wamwilya iwe ngombe nino wanvudu-nvudu!> ³¹ Abaki asikisya be: <Mikami, iwe wikaga pa imoti na imi masye masi. Mukumbo kami masi a makaku. > ³² Luki limoti okwononi mbeyi bi kalyisa dumo aka na kogwa magyaga, kye mamaku yi nimana wakamina mu, a kuwa ndi ni okwini, luki limoti iginiku mubisi. A ndi ni obungogini, luki limoti inisini bata!>

16

Mugya-ligubo wa bokoli

¹ Yeso ubibilya ndi babifya kaki bibu yi niyi: <Mutu wa mukumbo bemoti a ndi na mugya-ligubo nino a ndi kapita wa mukumbo kaki. Bambanzu bodogoku ndi kabikya be: <Kapita kaku akaputa mukumbo kaku payaya. > ² Kuwa wa mombukwana mukumbo amaka ndi mugya-ligubo yi nino abikya be: <Nakaukana mongoni manyenye kugbe kugu kaku na nakaina ambe a beyo. Itangilya neki makpumuka kami masi kye wakikigu bata kapita kami. > ³ Kapita yi nino imuusa be: <Ngama kami kegu bata kapa be nikito kapita kaki. Nagya se kuwa buni? Nakegu no ngu yidima botiko. A goni suni ka mutu beyo no mino yi kaiko kaikukungya. > ⁴ Iyaaa! nibini beyo nanya mino iba ngbingo yi nino bekpumya banu mino ka ligubo, bambanzu betilyito ka ba ku kabu. > ⁵ Kuwa wa apunga ndi kaumakaga batu basi yikaka-yikaka nibo ba ndi na bolubu ka mombukwana-daki. Amuusa ndi mutu wa mambwa be: <Luki tino lo okwononi be mumigisyo mombukwana-dami? > ⁶ Asikisya be: <Bangbongbolo ba molingo miya. > Kapita abikya be: <Baluwa kaku wa bolubu nimu, wika bigala, wokpika batekebe kubukumuti. > ⁷ Kumbuso yi abikya wagogo be: <Se kuwa iwe, wa na lubu wa inga? > Asikisya be: <Basaki baya nganu miya. > Kapita abikya be: <Baluwa kaku nimu, kpiko batekebe bugina. > ⁸ Kuwa wa mombukwana mukumbo abiba ndi luga ka batu bagogo kapita yi nino wa bokoli no ko bulya yimibo kaki.

Batu ba obili yi nimu ba na bokoli kugbe luga kabu kaukitaga nibo ba ka bungbanganya.» ⁹ Nakamubikya ambe husingyoni bambanzu no buyi kunu kanu ka obili. Ngbingo yi nino buyi osyo mino, bamutilya ka mugi ma benze na benze. ¹⁰ Mumbanzu kika na bungbingbili ka makpumuka makekeke, ika na bungbingbili goni ka nimo makpukpukpu. Mumbanzu kika na bokoli ka makpumuka makekeke, ika na bokoli goni na kuboboku ka nimo makpukpukpu. ¹¹ Kika neki ni makegu na bungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya nimo kanu ka obili, wani no amapa ndeke izangiya ya lingunu? ¹² Makiki na bungbingbili ko bulya mukumbo ka mutu wagogo, wani no amapa nimo kunu?

¹³ «Kegu na muti bemoti nino akwanana kagugubyo bangama baba. A beyo, amuya bemoti, apa wagogo, ikani igumya ka bemoti, amina wagogo payaya. Makakwananigu kagugubyo ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

*Yeso akaubikyaga bambanzu makpumuka dididi
(Matayo 11:12-13; 5:31-32; Maliko 10:11-12)*

¹⁴ Niyo Bafalisayo ba ndi kaukana munzina mi nimo beyo, batiba ndi Yeso bikyaaa, kye bapagatu ndi ibu buyi. ¹⁵ Yeso ubikya ndi be: «Migyaga ko misa ka bambanzu abe batu bungbingbili, luki limoti Kunzi ibatu mambengi kunu masi. Kye luki nilo inisaga na ibiba ko misa ka bambanzu ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.

¹⁶ Kadwe ko ngbingo ka Yuani-Mubatizai, a ndi ngbingo wa Mutuu ka Musa na bogyalandu. Katukya ndi ko ngbingo yi nino aka no, Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ibikyogoni ndi, na muti wasi bemoti-bemoti akagya kekele kogulya mino. ¹⁷ A yapupu lisyeyo na obili kolimiko, luki limoti a yapupu kugbe mikya libiso gutugu mukede aka wa Mutuu kolimiko.

¹⁸ Mutu wasi nino asikisaga mukaki, ava wagogo, ikaga abe kasye na muko ikani mbunya bengeni, na muti nino avaga muko ni mbunyaki asikisini, muti yi nino ogyini bilya.»

Yeso akabiba bibu wa muti wa mukumbo na Lazalo

¹⁹ «A ndi na muti wa mukumbo bemoti nino imokisyaga ndi botu bayanzana na baya ligabu lapu. Masye masi ikaga ndi kogwa magyagya, analyalya binza. ²⁰ A ndi goni na muti wa yangya bemoti nino ina ndi be Lazalo, a ndi na bapwayi nzuyi yasi. Ikaga ndi iyi wakanga ka kpolo wa mupumi ma ndabu ka muti wa mukumbo yi nino. ²¹ Lazalo ikagatu ndi na musasa kalya makombo nimo anyukaga ndi ka miza ka aluku nino. Luki limoti benva kuwa bo bodogoku ndi kadyo bapwayi. ²² Lisyeyo limoti, muti wa yangya nino okwa ndi, bamalaika baga ndi na iyi buwobi na Abalahamu ka Paladiso. Kumbuso yi, muti wa mukumbo okwa ndi goni, balumbo. ²³ Ka babili ku a ndi kalya kumbu kugbe. Kuwa wa, ikwe kugu, amina Abalahamu byi, se kuwa Lazalo ka kpolo kaki. ²⁴ Apamikana be: «Baba Abalahamu, iminilyano baka kumbu, mutikano baka Lazalo kalubo kpengbe ko libo, edudulisi lisasu, kye nakaigyogiyisa kugbe ko buku bi niba.» ²⁵ Luki limoti, Abalahamu abikya ndi be: «Mikami, tamana mbeyi ambe winisana ndi na lingama lidingi ka obili kaku ni Lazalo a se ndi iyi kalya kumbu yidingi. Mbiya wanu, a kuwa iyi kogwa magyagya kanu, wa kuwa iwe kaigyogiyiso. ²⁶ Na goni, libye lodu a luga kusu na ibunu. Kuwa wa go wa, nibo bika kapa katukya kanu kainda ku mo mino ku bakakwananigu. Na nibo bika kapa katukya ku kodoku kanu, bakakwananigu kazaba begeyo.» ²⁷ Muti wa mukumbo aka na iyi be: «Kikiliki baba, itikilyano baka Lazalo ku ka livananza kami, ²⁸ kye na na bomika mama kubukumuti. Indu kaukikya kambwa aka

iba bakodonikutogu bata ibu kunu ka pa ya kigyogyiso yi niyi.> ²⁹ Luki limoti, Abalahamu amigisya be: <Bamamaku ba no mobiso ma mutuu ka Musa na bogyalandu, bumukani asi ibu aka!> ³⁰ Mutu wa mukumbo no aka na iyi be: <Baba Abalahamu, kegu nilo okwononi nilo aka lo. Luki limoti, kika ni mumbanzu opupiniku ka babili inda ku bo mino, boyikosatu obili kaba.> ³¹ Luki limoti, Abalahamu abikya be: <Bakopo kahukana mutuu ka Musa na kahumukana bogyalandu, bakabailyigu kika gutugu ni mumbanzu opupiniku ka babili aka.>

17

Kaugwisiso na kaupilya bengeni (Matayo 18:6-7, 21-22; Maliko 9:42)

¹ Yeso ubikya babibya kaki be: «Bopisi bayigya bunye kegu na nyika, luki limoti kumbu ka mutu yi nino ulutaga bengeni kagya bunye! ² Akwanano bi be bakpikili litalu lakpu ko singasu, badikita ko lifo lidingi, iba kulutonito batu ba baya yikede katukya ko pisi ya bungbingbili. ³ Wiminyonito binza: Kika ni mamaku ugilyini bunye, muyoyisatu. Kukunga mupilya, wapilya. ⁴ Kika ni ugilyini bunye nganga madiya na ika ka lisyu limoti, odoku kaukunga mupilya nganga madiya na ika goni, wapilya.»

Baya akwanana kagya makpumuka mumbanga-mbanga

⁵ Batutumbwa babikya ndi Mombukwono-dosu be: «Timatilya baya kusu.» ⁶ Mombukwono-dosu igisya be: «Makiko bi na baya gutugu kani a yikede aka abe maya ma agbede-gbede, makwanano bi kabikya sibukuso si nisina be: <Mukuko, wikunoku ka limbengi lo lifo lidingi,> Amumakanatu bi.»

Bagya-ligubo bakwanana kagya iki?

⁷ «Tovini mbeyi abe mutu bemoti luga kunu a na mugya-ligubo bemoti nino akpogo botiko ikani ubuulyaga bambaza ka banyama. Ngbingo yi nino mugya-ligubo igogoku mino ko tiko, akwananatu kabikya be: <Doku bikwa kalyalya?> ⁸ Kali, luki limoti abikya be: <Imbambilya malili, kumbuso yi wigomosyana botu, wodoku kegugubyo ko ngbingo yi nino niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi wakwanana kuwa goni iwe kalyalya na komwo.> ⁹ Abibisa mugya-ligubo kaki kye ika ni ogyini nilo akpamyi? ¹⁰ A mudongoni abe ibunu goni: ngbingo yi nino mogyini mino masi nino Kunzi akamukpamya, bikyoni ambe: <Ta bagya-ligubo bapayaya aka, togyi ligubo nilo aka lo kusu.>

Yeso uhukusini bakebu-kebu tekebe

¹¹ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kanda misa ka Yelusalema, abye ka mulili ma iwili ya Samalia na Galilaya. ¹² Niyu a kuwa ndi buwobi kosila ka mug mimoti bene, bakebu-kebu tekebe bakpufoku ndi. Bamaga ndi byi na iyi, ¹³ bapunga kapamikanaga be: «Muwonisilo, Yeso aaa, kililiki tikwilyano baka kumbu!»

¹⁴ Yeso amina ndi, ubikya be: «Windoni ku bokumu bo mino bamukpimi nzuyi.*»

Ngbingo yi nino ba ndi mino kanda aka no, bahuka. ¹⁵ Niyu bemoti luga kabu ina be oukini, igoku ndi ka Yeso anabibiso Kunzi na liyu lapu.

* **17:14** 17:14 Bokumu bo bakpimaga ndi, ibu goni bo babikyaga ndi bingbanganya be mumbanzu oukini.

¹⁶ Ogwa ndi mokpukpu kambwa kaki, amigisya ibiba. A ndi Musamalia.
¹⁷ Kwa wa Yeso aka be: «Kegu bambanzu basi tekebe bo bongumoni? Nibo bagogo kubomu ba kwa yani? ¹⁸ Kegu gutugu na mutu bemoti aka nino igiku kamigisilyo Kunzi ibiba, kiki asi mubyi yi aka nima.»
¹⁹ Kumbuso yi, Yeso abikya be: «Wamaga, waga. Baya kaku uhukusini.»

*Bungama ko Kunzi a luga kunu
 (Matayo 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Bafalisayo bamuusa ndi Yeso be: «Bungama ko Kunzi odoku piye ndeke ngbingo tino?»

Umigisya be: «Bungama ko Kunzi kegu kodoku abe luki la kimibisikono.

²¹ Bakabikyigu ndeke be: «Winoni, ibu niba!» ikani «Ibu nibo kuu!» Kye Bungama ko Kunzi a luga kunu.»

Lisye nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino

²² Kumbuso yi Yeso abikya babibya kaki be: «Ngbingo wago odokuto ndeke nino miko mina na musasa kamina Mika-mumbanzu gutugu ko ngbinga mukede aka, luki limoti ni makaminigu. ²³ Bamubikyaga ndeke be: «A kuu!» ikani «A wanu!», luki limoti makindonitogu ku, makogonitogu mbanu ku beyo. ²⁴ A beyo, lisye li nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino, ika ndeke mudongoni abe ngbangbata kanginana. Mudongoni begeyo ngbangbata anginanaga mino katukya ka mulibo ma obili na kadwe ka magogo, bambanzu bamina ndeke Mika-mumbanzu begeyo ka lisye nilo opuponoku ndeke mino. ²⁵ Luki limoti okwononi be Mika-mumbanzu igyogysi mbeyi kugbe, batu ba lisye li nilina bambimbo. ²⁶ Mudongoni begeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begeyo ngbingo yi nino Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ²⁷ Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana kadwe ka lisye li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. Tumo odoku kwa ndi biyakpa, bambanzu basi bolumwaga ndi. ²⁸ A bata mudongoni begeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Loti. Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banaluwo na banagaba makpumuka, banadima botiko na banopiko bandabu. ²⁹ Luki limoti lisye li nilo Loti opupa ndi mino ka Sodomu, Kunzi olukusa ndi buku na libu longido-ngido katukya kuga wa lisye abe mwayi, ulumwisaga ndi basi. ³⁰ Ika ndeke mudongoni begeyo ka lisye li nilo Mika-mumbanzu igoku ndeke mino.

³¹ Ka lisye li nilo, mumbanzu nino ikaga ndeke kugbondi, kingyigu ndeke bata ka ndabu kakisa mukumbo kaki. Mudongoni abe muti yi nino ikaga ndeke ko tiko kakwananigu ndeke bata kaiga kava luki ku kaki. ³² Eee, tomomoni se nilo asilya ndi muka Loti. ³³ Muti yi nino akisaga kabuulyogo obili kaki, abungusatu ndeke, luki limoti muti yi nino abungusatu ndeke obili kaki, abuulyagatu ndeke. ³⁴ Nakamubikya ambe no biti yi niyo, bambanzu baba bikaga ndeke ka kanga imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁵ Boko baba bikaga ndeke kadwa mupunga pa imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁶ [Baluku baba bikaga ndeke kagya ligubo ko tiko: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo.†]»

³⁷ Babibya bamuusa kwa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, makpumuka mi nimo igyonosa ndeke yani?‡»

17:32 17:32 Wanda ka Mupunganagi 19:26. † **17:36** 17:36 Mugele-gele mi nima kegu ka mobiso dididi mandeli. Wanda ka Matayo 24:40. ‡ **17:37** 17:37 A mudongoni begeyo Yeso igoku ndeke mino, bambanzu basi bamina ndeke dingbanganya.

Yeso usikisya ɓe: «Ku manda ma nyama ikago mino, bombu niɓo balyaga makolo bamumukanaga wa go wa.»

18

Yeso akapá mutiwi ko bulya malumba

¹ Kumbuso yi, Yeso utulya kuwa ndi babibya lizuni nili kauwonisilo ɓe bakwanana kalumba masye masi ni bakegu kadikaga. ² Hɓikya ɓe: «Kuso wa gudɗu bemoti ɓene, a ndi na zoji bemoti nino kabangagigu ndi Kunzi, anumina batu basi payaya aka. ³ Kuso wa gudɗu yi nino goni aka no, a ndi na woko bemoti muko yi nino odogoku ndi bongbinga basi kabikya zoji no ɓe: < Tikulya ngbanga kusu na mumuyoniso kami. > ⁴ Kuso wa masye makpu, zoji a ndi asi kakya aka. Luki limoti ka mulibo abikya kuso kaki ɓe: < A ɓeyo, nakabangagigu Kunzi, na numinaga batu basi payaya aka, ⁵ luki limoti, woko yi nimuna edomisini. Kinili okwononi ɓe nakulyi ngbanga kaki. Kumbuso yi kikigu bata kodoku bongbinga basi kegbomisa ma. >»

⁶ Kuwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓe: «Hukononi binza likpuma li nilo zoji wanye no akabikya! ⁷ A ɓeyo, Kunzi kakwananigu kaukulya batu kaki niɓo upunaga ndi ngbanga wanza, ngbingo yi nino bo mino kaigama na iyi biti na lisyɛ? Kusingyigu bigala? ⁸ Nakamubikya ambe: ukulyatu ngbanga kabu bikwa. Luki limoti wa Mika-mumbanzu odoku ndeke mino kunu ka litombu utakanyatu ndeke batu ɓa baya?»

Malumba ka Mufalisayo na ndombe wa manzanza

⁹ Yeso atwa ndi goni lizuni nilina ko bulya ka bambanzu bemoti-bemoti niɓo biminaga ndi bingbingbili ko misa ko Kunzi na banumina batu bagogo asi payaya aka. Abikya ɓe: ¹⁰ «A ndi lisyɛ limoti, baluku baba badaka ndi kalumba ka Ndaɓu ko Kunzi, bemoti a ndi Mufalisayo, wagogo ndombe wa manzanza. ¹¹ Mufalisayo, amaga, apunga kuwa ndi kailumbilya ɓe: < Kunzi o, nakaubibisa kye na kegu imi abe batu bagogo. Ba batu bo kubaku, batu busye na boko ikani bambunya ɓengeni, na kegu imi abe ndombe wa manzanza yi nima. ¹² Noginyagatu malili ko ngbingo nganga yifa ka pɔso, napagatu lidu limoti la tekeɓe la mukumbo kami. > ¹³ Luki limoti, ndombe amaga ndi iyi byi, kakwanana gutugu ndi kaikwe kugu wa lisyɛ, luki limoti iyipa ndi ikubasu, abikya ɓe: < Kunzi o, ipilyano baka kye na imi mutu wanye. >»

¹⁴ Yeso omotiloku ɓe: «Nakamubikya lingunu ambe, aluku no iga ndi ku kaki ni Kunzi aitisini mutu wongbingbili kakitaga Mufalisayo. Ka lingunu, mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

Bungama ko Kunzi a ka batu niɓo bigyaga abe bomiki (Matayo 19:13-15; Maliko 10:13-16)

¹⁵ Bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki ɓawese ɓe ubisilyi maɓoku. Niyo babibya bina ɓeyo, ɓapunga ndi kaunyakilya batu bi niɓo. ¹⁶ Luki limoti Yeso umaka ɓe bakpudiku na bomiki, abikya ɓe: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupokyonitogu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batu bi niɓo ɓa abe ibu. ¹⁷ A lingunu, nakamubikya ambe, nino kegu kabinikyana Bungama ko Kunzi mudongoni abe miki, kakwananigu ndeke kogulya mino.»

Mutu wa lingama lidingi (Matayo 19:16-30; Maliko 10:17-31)

18 Ngama bemoti ka Bayuda amuusa ndi Yeso be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kaga buni kainisono na obili wa benze na benze?»

19 Yeso abikya be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutu wanza? Mumbanzu gutugu bemoti aka kegu wanza kiki ni Kunzi aka mukaka. 20 Wibagatu mutuu: «wakogyonito bilya, wakamwonitogu mumbanzu, wakibonitogu, wakabukulyogonitogu mumbanzu likpumuka, mubanga abaku na amaku.»

21 Aluku no asikisya be: «Nagyagatu mutuu mi nimo masi katukya ndi ka limiki.»

22 Niyo Yeso ukana beyo, abikya be: «Utigolyi bata luki limoti: Gaba mukumba kaku masi, hulupya batu ba yangya buyi bi, wika kuwa na lingama kugu wa lisyé. Kumbuso yi doku, webyoku.»

23 Luki limoti, ngbingo yi nino aluku no ukana likpumuka lo beyo, alya ndi kumbu, kye a ndi na mukumbo makpu kugbe.

24 Niyo Yeso ina be aluku no a ndi no kumbu, obikyoku be: «A yapupu ka batu ba mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi! 25 A bipoli kugbe ngamia kazabana ka ngala ya musada kakitaga mutu wa mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi.»

26 Batu nibo bamukana, babikya be: «Wani se kuwa no akwanana kainisono na muhukuso?»

27 Yeso osikisya be: «Kegu na likpumuka gutugu limoti aka nilo agyagya Kunzi.»

28 Kuwa wa Petele abikya be: «Ibusu, tosoni ndi masi nimo ta ndi nomu, tapunga kaubifya.»

29 Yeso ubikya be: «A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni mumbanzu osini ndabu kaki, ikani amaki, bamamaki, babukuta kaki, bomikaki, ko bulya Bungama ko Kunzi, 30 mutu yi nino inisono na bungama bakpu ka masye mi nima, na ko ngbingo yi nino akodoku, inisana ndeke na obili wa benze na benze.»

*Yeso obikyini bata be okwatu banu na opupoku ka mbuku
(Matayo 20:17-19; Maliko 10:32-34)*

31 Yeso akida ndi na babifya tekebe na baba, ubikya be: «Hukononi, takainda ka Yelusalema, masi nimo bogyalandu bokpika ndi ko bulya ko Mika-mumbanzu igyonosa banu ku. 32 A beyo, basuta banu ka mafuku ka batu nibo bakamibigu Kunzi. Batu bi nibo bamina payaya, batumbwa, babakyilya fotikito. 33 Batina pimbo, ka mulibo mi bamwo. Kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

34 Luki limoti babifya bakotombisyagu ndi luki kye isi ya munzina nimo a ndi na ibu makisuma. Bakegu ndi kaiba be Yeso akapa kabikya likpumuka tino.

*Yeso ahukusini mutu wo kolobu ya mamomo ka Yeliko
(Matayo 20:29-34; Maliko 10:46-52)*

35 Ngbingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Yeliko, mutu bemoti wo kolobu ya mamomo a ndi wakiko ka kpolo-kpolo wo pisi ni anikukungya. 36 Ukana ndi mungilito ma ambaza ka bambanzu ni anakitaga, uusa ndi be a piye buni. 37 Babikya ndi be Yeso mutu wa Nazaleti no akakitaga.

38 Kuwa wa apunga ndi kapamikanaga, anabikya be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

³⁹ Batu niḅo ḅa ndi kambwa kaki banyakilya ndi ḅe adaki. Luki limoti idukulogo kapamikana kuwa kugḅe: «Mika ngama Daudi, ikwilyano ḅaka kumbu!»

⁴⁰ Yeso amaga, abikya ndi ḅe ḅoduku na iyi. Ngbingo yi ninḅ mutḅ yi akpudfoku mino, Yeso amuusa ḅe: ⁴¹ «Wakapa ḅe nugyilyi iki?»

Asikisya ḅe: «Mombukwono-dosu, nakapa ambḅe napungḅi bata kaina.»

⁴² Yeso abikya ḅe: «A ḅinza, miso ukulikani! Baya kaku uhukusini.»

⁴³ Ko ngbingo yi ninḅ aka nḅ, miso akulikana ndi, apungḅa kabibya Yeso ni anabibiso Kunzi. Niyo ambaza wasi ina likpumuka nilḅ, apungḅa ndi ḅoni kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayo

¹ Niyo Yeso ogulya ndi ka Yeliko, akitanaga luga wa gudḅu yi ninḅ. ² Ku ḅeyḅ, a ndi na aluku ḅemoti ninḅ ina ndi ḅe Zakayo. A ndi ngama ka ḅandḅmbḅe ḅa manzanza na mutḅ wa lingama. ³ A ndi kakisa kamina Yeso, luki limoti yeḅi a ndi mukudḅ kakwananagu ndi kamina yi ko bulya ambaza ka ḅambanzḅ. ⁴ Aga kuwa ndi mbanḅu kambwa, adaka ka sibukuso simoti ḅe kye amini Yeso ninḅ a ndi kokitogoku wa. ⁵ Niyo Yeso osila ka pa niyo, ikwe kugu, iyi aka ḅe: «Zakayo syoku ḅigala! Kye na mubiko kaku na lisyḅ li nili.»

⁶ Zakayo osyoku ndi ḅigala, atilya ndi Yeso na magyagya. ⁷ Niyo batu ḅasi ḅina ḅeyḅ, ḅapungḅa ndi kainzinzinya ḅanabikya ḅe: «Aluku muna oga kasyḅ ka mutḅ wanyḅ!»

⁸ Luki limoti Zakayo amaga ndi, abikya Mombukwono-dosu, ḅe: «Muwonisilo, hukana: nakagbanana mukumbo kami lugo, nupḅa batu ḅa yangya lidu limoti, na nakavaga ndi buyi ka mambanzḅ ka ḅokoli, namigisya kuwa nganga yikwanganya.»

⁹ Yeso aka ḅe: «Na lisyḅ nili, muhukuso ogulyini ka ndabḅu yi niyi, kye nimuna a iyi ka livananza ka Abalahamu ḅoni. ¹⁰ Ka lingunḅ, Mika-mambanzḅ odoku ndi kaukisa na kauhukuso niḅo ḅa ndi ni ḅobungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo basaa (Matayo 25:14-30)

¹¹ Ngbingo yi ninḅ bambanzḅ ḅukana ndi mino likpumuka nilḅ, Yeso omotiloku lizuni limoti kye a kuwa ndi ḅuwobi na Yelusalema. Bambanzḅ ḅa ndi kasima ḅe Bungama ko Kunzi obiko. ¹² Obikyoku kuwa ndi ḅe: «Mutḅ ḅemoti ka livananza la ḅungama aga ndi ka mugḅ ma ḅyi kolyoku ḅungama, kumbuso yi, igoku kalya ḅungama ku kabḅ. ¹³ Kambwa wa ligundḅ, umaka ndi bambanzḅ tekeḅe luga ka bagya-ligubo kaki, upḅaga ndi yikaka-yikaka likuta limoti la ḅḅ, ubikya ḅe: «Tundisoni ḅḅ nimḅ kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino.» ¹⁴ Luki limoti batu ḅa mugḅ kaki bakapagigu ndi. Butika kuwa ndi bambanzḅ no mongoni kumbusa kaki kabikyoku ḅe: «Takeḅu kabailya ḅe aluku nḅ alyito ḅungama ku kusu.»

¹⁵ Niyo ḅapḅa ḅungama, igoku. Utikisya bagya-ligubo niḅo upḅa ndi ḅḅ ḅe ibi kuwa ḅeyḅ ḅatundisa ndi mino. ¹⁶ Ninḅ wa mambwa odoku ndi, abikya ḅe: «Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la ḅḅ nilḅ wepḅa ndi, ninisoni bata na makuta magḅḅo tekeḅe.» ¹⁷ Ngama aka ḅe: «A ḅinza! Wa mugya-ligubo wanza. Yeḅi wo ḅi na ḅungbingbili ko luki likede, nubisa ḅanḅ ngama kaunda bagudḅu tekeḅe.» ¹⁸ Mugya-ligubo wa mabḅa odoku ndi, abikya ḅe: «Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la ḅḅ nilḅ

wepá ndi, ninisoni bata na makuta magoḡo kubukumuti.> ¹⁹ Ngama aka be: <Ƴwe, nubisini ngama kaunda baguḡu kubukumuti.> ²⁰ Muga-ligubo wa masaa odoku, abikya be: <Ye ba, likuta la olo kaku nilo wepá ndi nili. Nobuulyaga ndi binza, yikanda bingbufu na inzanza ya kutuko. ²¹ A beyo, na ndi kaubanga, kye wa mutú mudiya. Wapunaga makpumuka nimo wakobisogigu, wanobuulya masolo nimo wakakunagigu.> ²² Ngama abikyoku be: <Wa muga-ligubo wanyé! Nakaukulya ngbanga kabyenene na munzina kaku. Wibagatu ndi be na mutú mudiya, be napunaga makpumuka nimo nakobisogigu, nobuulyaga masolo nimo nakakunagigu. ²³ Yeki a beyo, ko bulya iki yo wakobisagu ndi mino buyi kami ka baki? Iba wa nigiku mino, nonyuku ni itundini.> ²⁴ Kumbuso yi ngama abikya batú niḡo ba ndi wa be: <Mukupyoni likuta la olo li nilo, mapá mutú yi ninḡo a nomu tekebe.> ²⁵ Babikya be: <Ngama, a kúwa iyi na makuta tekebe!> ²⁶ Usikisya be: <Nakamubikya ambe, kika ni mumbanzú a no luki bamatilyatú bata. Luki limoti, mutú yi ninḡo keḡu no luki bakupya gutuḡu luki likede aka nilo akwanano bi kaiko nolu. ²⁷ Doniku se kúwa na homuyoniso kami, niḡo bakeḡu ndi kapa be niki ngama kabú, muko bingó kambwa kami wa.>>

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Yuani 12:12-19)

²⁸ Niyo Yeso ama ndi kabikya likpumuka nilo, aga ka Yelusalema. A ndi iyi kambwa ni ambaza anabifya kumbuso.

²⁹ Wa a kúwa ndi mino buwobi kadwe ka Betefagi na Betania, buwobi na ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, utika babifya baba luga ka babifya kaki kambwa. ³⁰ Ubikya be: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma. Ngbingo yi ninḡo mosilo mino ku, matakanya mikya punda mukandila ninḡo mumbanzú gutuḡu bemoti aka kanodokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kúna. ³¹ Mumbanzú kamumuusa be: <Makakula ko bulya iki?> Mabikya be: <Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.>»

³² Babifya baba niḡo baga kúwa ndi, batakanya punda mudongoni beyo aka yo Yeso ubikya ndi mino. ³³ Wa ba ndi mino kakula mikya punda no, bamombukwana-daki bumuusa be: «Ko bulya iki yo ma mino kakula?»

³⁴ Busikisya ndi be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» ³⁵ Kumbuso yi badulyoku ndi Yeso no mikya punda no. Bolosa ndi fotu kabú keḡu wa nyama, badokiso mino Yeso. ³⁶ Ngbingo yi ninḡo a ndi mino kaisisilo miso ka Yelusalema, bambanzú bolosaga ndi fotu kabú ko pisi.

³⁷ Wa a kúwa ndi mino buwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngupa ya Mizeituni, ambaza wasi ka babifya otuma ndi na magyaga bidé. Apunga ndi kabibisa Kunzi na liyu lapu ko bulya makpumuka mumbanga-mbanga masi nimo bina ndi mo. ³⁸ Ba ndi kabikya be: «Kunzi adukulyi ngama ninḡo akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu babunga! Kunzi api maziyo kugu wa lisyé na avi ibiba kugu wa lisyé kugbe!»

³⁹ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti niḡo ba ndi kúso wa ambaza babikya Yeso be: «Muwonisilo, habikya babifya kaku ambe badaki.»

⁴⁰ Yeso usikisya ndi be: «Nakamubikya ambe, bakadaka, matamu kúwa mo apamikanaga!»

Yeso akatumbulaga beyo Yelusalema apanzikana banu mino

⁴¹ Ngbingo yi ninḡo Yeso a kúwa ndi mino buwobi na Yelusalema, amina, apunga kagama. ⁴² Anabikya be: «Heee be, Yelusalema, kiko

bi ni wa goni iwe kaiba na lisyε nilina be luki tino lo akwanano bi kaupá maziyo! Luki limoti mbiya wanu, luki li nilo a lakisuma ko misa kaku, wakakwananigu kaina! ⁴³ A beyo, lisyε limoti odokuto ndeke nilo bomuyoniso kaku bukungula ndeke mino bikululu, bumbimbita mutili masi bimbitali. ⁴⁴ Bupanza ndeke figbatata, bulumwisaga batu kaku. Bakasigu ndeke gutugu litalu limoti aka lakibiso kugu wa lagogo, kye wakibagu ndi ngbingo yi nino Kunzi udulyoku ndi mino isingo.»

*Yeso akaukpumyo bambula ka Ndaβu ko Kunzi
(Matayo 21:12-17; Maliko 11:15-19; Yuani 2:13-22)*

⁴⁵ Yeso ogulya kuwa ndi ka Ndaβu ko Kunzi, apunga kaukpumyo bambula. ⁴⁶ Ubikya be: «Ikpikaga ka Mobiso Motu be: «Ndaβu kami ika ndeke ndaβu ya malumba.» Luki limoti, ifunu moitisini kuwa pa ya kisuma ka batu bo kubaku!»

⁴⁷ Masyε masi Yeso apaga ndi mutiwi ka Ndaβu ko Kunzi. Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu na bangama bakisaga ndi be bamwo se piye no pisi tino. ⁴⁸ Luki limoti bakegu ndi kaiba be bamwo liki, kye bambanzu bagogo basi bamukanaga ndi na masasa kuge.

20

*Wani no akpamyε Yeso kaukpumyo bambanzu ka Ndaβu ko Kunzi?
(Matayo 21:23-27; Maliko 11:27-33)*

¹ Lisyε limoti, Yeso a ndi kapá mutiwi na kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza ka Ndaβu ko Kunzi. Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu boruponoku kuwa ndi pa imoti na bamboku-mboku, ² bamuusa be: «Tibikya mbeyi ambe wakagya makpumuka mi nimana no ngu tino? Wani no upá ndi ngu yi niyo?»

³ Yeso usikisya ndi be: «Na mbeyi goni imi kamumuuso likpumuka limoti aka. Ibikyoni ambe: ⁴ Ibatiso ka Yuani apunya ndi kugu wa lisyε ikani ka bambanzu?»

⁵ Luki limoti bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Tacosikisya be: «Apunya kugu wa lisyε», atimuusatu be: «Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpumuka kaki?» ⁶ Luki limoti, takosikisya ambe: «Ka bambanzu», batu basi batimakatu na matamu! Kye bibagatu be Yuani a ndi mugyalandu.» ⁷ Kuwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu ambe apunya yani.»

⁸ Yeso ubikyoku kuwa be: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani ngyaga makpumuka mi nimo no ngu ka wani.»

*Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo budfiya
(Matayo 21:33-46; Maliko 12:1-12)*

⁹ Kumbuso yi, Yeso utulya ndi bambanzu lizuni li nili: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya mutabibu. Kuwa wa ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyogo tiko yi niyo. Aga kuwa ndi ka mugy ma byi ku osyosyoku ndi mino binyeku-nyeku. ¹⁰ Niyo ngbinga mubuulyo masolo itulyana, atikoku ndi mugya-ligubo bemoti ku ka bagya-ligubo bi nibo bukanana ndi na ibu be bapiku kuwa masolo mi ma kaki. Luki limoti, batu bi nibo balya ndi aluku no na buma bisususu, bamigisoku mafoku papuyi. ¹¹ Mombukwono tiko atikoku bata ndi mugya-ligubo wagogo, luki limoti bagya-ligubo bi nibo babuma ndi iyi begoyo, babubisa ndi bitu na mosikoni, bamigisoku ndi goni mafoku papuyi. ¹² Atika ndi bata mugya-ligubo wa masaa. Bakogo ndi bapwayi, bakpumyo. ¹³ Mombukwono tiko abikya kuwa

ƒe: «Nagya se kuwa ƒuni? Nakatika mikami ninɔ mupaka. A abe ƒakwananatu kabanga.» ¹⁴ Luki limoti niyɔ ƒagya-ligubo ƒo tiko yi niyɔ ƒamina kodoku, ƒabikyana luga kabu ƒe: «ƒyi nɔ mombukwana lisimo li nɔli. Tamwini, kye lisimo iki kuwa lo kusu.» ¹⁵ Bapupisa kuwa ndi no gilito kunzi wo tiko, ƒamuɔ.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa ƒe: «ƐƐ, mombukwono tiko yi niyɔ ɔgya se kuwa ndeke ƒuni?»

¹⁶ Odoku ndeke, ulumwisogo ƒagya-ligubo ƒi niɔ, upa kuwa ƒagya-ligubo ƒagɔɔ tiko yi niyɔ.»

Niyɔ ƒambanzu ƒakana munzina mi nimɔ, ƒabikya ƒe: «Ɛgeɔ ƒeyɔ, kigyananigu ndeke gatugu iki yi aka!»

¹⁷ Luki limoti Yeso unɔ ƒizumu, ƒabikya ƒe: «Mofiso ko Kunzi akabikya ƒe: «Litalu niɔ ƒopipiko ƒombimba ndi, ilu lo iita kuwa litalu lidingi la lindu.» ¹⁸ Mutu wasi ninɔ ogwa kugu wa litalu li niɔ obunikaga ndeke ƒiseke-seke, na mutu yi ninɔ litalu li niɔ agwilya ndeke, akputa ndeke ƒiseke-seke.»

*Tupini ƒangama makpumuƒa kabu na tapɔ Kunzi ma kaki gɔni
(Matayo 22:15-22; Maliko 12:13-17)*

¹⁹ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ƒowonisilo ƒa mutuu na ƒokumu-kumu ƒa ndi kakisa kagwi Yeso kye ƒa ndi ni ƒibini ƒe atwa ndi lizuni li niɔ ko bulya kabu aka. Luki limoti, ƒubanga ndi ƒambanzu. ²⁰ Bapunga kuwa ndi kabɔ Yeso no miso ƒikyekyeye. Batikilya ƒatu ƒa ƒokoli niɔ ƒigyaga ndi abe ƒakiko ƒongbingbili. Ba ndi kamuusogo kye ƒa ndi kapa kagwi na ƒunyɔ, ƒanakisa ƒeɔ ka munzina kaki. Ba kuwa ndi kakisa no pisi tino yo ƒasata mino ka maɔku ka ngama mudingi wa iwili. ²¹ Batu ƒi niɔ ƒutika ndi ƒo ƒamuusa kuwa ƒe: «Muwonisilo, takaiba ambe niɔ wabikyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakundagigu iwe ƒambanzu kabɔyɛnɛnɛ na ibiba kabu, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka ƒungbingbili. ²² ƒibikyano, mutuu kusu akpamyatu ikani apakyatu koluo manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi ka Baluma?»

²³ Luki limoti Yeso andunga ndi ƒokoli kabu, ƒabikya ƒe: ²⁴ «ƒwonisiloni mbeyi ambuma ƒemoti.» Kumbuso yi umuusa ƒe: «Mulundu no lino ka wani lo a kugu yi?»

Basikisya ndi ƒe: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Luma.»

²⁵ Kuwa wa Yeso ƒikya ƒe: «Kika neki ni a ƒeyɔ, muponi Kaizali makpumuƒa nimɔ kaki. Mapa Kunzi nimɔ kaki gɔni.»

²⁶ Bakaminagu ndi na ƒunyɔ ka nimɔ ƒabikya ndi kambwa ka ƒambanzu. Luki limoti, munzina mi nimɔ usikisya ndi mo udikisa munɔku ƒide, ƒadakyana ndi biwo.

*Yeso akanzina ko bulya bilila ka ƒamanda
(Matayo 22:23-33; Maliko 12:18-27)*

²⁷ Kuwa wa Basadukayo ƒemoti-ƒemoti ƒakpudoku ndi Yeso, (Basadukayo ƒa batu ƒi niɔ ƒakabinikyanagigu ndi ƒe ƒopupagatu ka mbuku kumbusa wa kukwaku) ƒamuusa ndi Yeso ƒe: ²⁸ «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi ƒe: «Mambanzu kavanana, okwo, asa mukaki ni kegu na ƒomiki, okwononi ƒe mamaki amigilyi woko yi ninɔ kye ƒakutilyagi mamaki ƒomiki.» ²⁹ Wina se, a ndi na ƒomiki ƒaluku ƒi maɔiya na ika niɔ ƒopupa ndi muma mimoti. Pata ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni ƒokutigu na iyi. ³⁰ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi ninɔ, kumbuso yi okwa ndi ni ƒokutigu iyi ƒegeyɔ. ³¹ Kuwa wa igyonosa ndi mudɔngoni ka mamaɔ yi ninɔ wa masaa na kabu basi maɔiya na

ika. Ifu basi bokwa ndi ni bakabukutigu miki gutugu bemoti aka. ³² Ka mulifo, muko yi ninɔ okwa kuwa ndi goni iyi. ³³ Ka lisyɛ lipupa ka bambuku, muko yi ninɔ ika ndeke muka wani luga kabu? A beyo, ifu basi madiya na ika bavatu ndi!»

³⁴ Yeso ukikisya be: «Baluku na boko ba obili yi nimu bakavanana. ³⁵ Luki limoti, baluku na boko bi niɔ Kunzi umina be bakwananatu kaika ka obili ninɔ akodoku, na kopupa ka bambuku, bakavananigu ndeke. ³⁶ A beyo, bakakwananigu ndeke kolumwogo, kye obili kabu ika ndeke kuwa mɔɔngoni abe bamalaika. Ba bomika Kunzi, kye ika kani bopuponi ndi ka mbuku. ³⁷ Gutugu Musa uwonisila ndi kambwa aka be bamanda abililatu ndeke. Kuso wa mobiso nimo atumbulaga likpumuka la gbogo niyo a ndi kagbundikana ni kegɔ kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu be: «Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo.»

³⁸ Yeso omotiloku be: «Kunzi kegɔ Kunzi ka bamanda, luki limoti a Kunzi ka batu bi niɔ ba bubisi na niɔ busimaga be bokwoni ndi, kye ifu basi ba na obili ko bulya kaki.»

³⁹ Bowonisilo ba mutuu bemoti-bemoti babikya kuwa ndi Yeso be: «Muwonisilo, wosikisyiku binza.» ⁴⁰ A beyo, bakikpundagu ndi bata kamusogo makpumuka magogo.

*Yeso akabikya be Masiya ni Mombukwana ngama Daudi
(Matayo 22:41-46; Maliko 12:35-37)*

⁴¹ Kuwa wa Yeso abikya bata be: «Bambanzu bakwanana piye kabikya liki be Kilisito a miko-mika ngama Daudi? ⁴² Kye ngama Daudi mombukwana-daki yi akabikya ka kitabɔ ya Mambu ka Bayuda be: «Mombukwono-dosu Kunzi abikya Mombukwana-dami be: Da wiki ka kambanzikaniko kami, ⁴³ na kadwe ko ngbingo yi ninɔ nubiso mino bomuyoniso kaku kusili wa bakagba kaku.» ⁴⁴ A beyo, Daudi amakaga Masiya be «Mombukwono-dosu», igyonosa kuwa liki be iki bata mikomiki?»

*Makikonitogu abe bowonisilo ba mutuu
(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)*

⁴⁵ Kumbuso yi, Yeso abikya ndi babifya kaki kambwa ka batu basi niɔ ba ndi kamukana wa be: ⁴⁶ «Wibuulyonito na bowonisilo ba mutuu, bapaga kakpakyana ni bimokisyogini balopu bakpukpu. Bapaga kugbe be biki kaumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabu baya malumba, na goni ka moliki ma ibiba ka bapa baya bodumo. ⁴⁷ Bukupyaga bowoko no bou makpumuka masi nimo bikaga nomu, na ko ngbingo yi ninɔ goni no, banubobo na malumba mandandanda kye binisoni abe batu banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yapu kugbe.»

21

*Yeso abibini apere ko woko wa yangya
(Maliko 12:41-44)*

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka Ndabu ko Kunzi, ikwe ka kpolo kaki, umina batu bo buyi ni banafikita apere kabu ka mumbi. ² Amina ndi goni woko muko yi ninɔ wa yangya ni anafikita ikya mafalanga maba. ³ Abikya kuwa ndi be: «Nakamubikya lingunu ambe woko wa yangya yi nimuna no opi iyi yidingi kaukitaga batu bagogo basi. ⁴ Batu bagogo basi

hopi niyo kegu bata bi na ibu na ligubo. Luki limoti, woko yi nimuna, ka yangya kaki, opi iyi masi nimo o bi nomu kaibuulyogo ka obili kaki.»

*Kumbu niyo odoku ndeke kambwa wa mulibo ma obili
(Matayo 24:1-2; Maliko 13:1-2)*

⁵ Bambanzu bemoti-bemoti bapunga ndi kanzina ko bulya Ndaabu ko Kunzi. Ba ndi kabikya be a yanza kugbe na matamu mi manzanza, na makpamuka manzanza nimo bambanzu bapá ndi aperse yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso abikya ndi be: ⁶ «Lisye limoti odokuto ndeke ka masi nimo makaina ma, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

⁷ Kumbuso yi bamuusa kuwa ndi be: «Muwonisilo, likpamuka nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke ngbinga yi nino likpamuka li nilo igyonosa ndeke mino?»

⁸ Yeso usikisa be: «Wiminyonito, mumbanzu kamubonitogu. Batu fudingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Masiya» na «Ngbingo yi nino itulyonini.» Luki limoti, makubibyonitogu. ⁹ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bambanzu kavikimanaga, makombombonyonitogu. Okwononi be nilo igyonosito ndeke mbeyi, luki limoti kegu be mulibo ma obili ika ko ngbingo yi nino goni no.»

¹⁰ Kumbuso yi omotiloku be: «Livananza limoti abumana ndeke na livananza lagogo, bungama fimoti ulanana ndeke na bungama bagogo.

¹¹ Ka bewili dididi, ika ndeke na bazigiso bapu, ayundi na bokolobu bayanyenye uhuma ndeke bambanzu, ika ndeke goni na makpamuka mubongiso na mumbanga-mbanga kainisono kugu wa lisye. ¹² Luki limoti, kambwa wa nimo masi kaigyonoso, bamugwito ndeke, bamugyogviso. Bamulikisa ndeke ko ngbongu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, bamumakya ka boloko. Baga ndeke na ibunu kamusombiso kambwa ka bangama bakpukpu na bangama ba bewili kye ko bulya lino kami.

¹³ Yigyogviso yi niyo ika kuwa ndeke kunu pisi ya kabikyaga bambanzu Mongoni kami. ¹⁴ Wikoni bakitalya kani makegu kombomboyo kakisa be mabikya bunu ni bamulikisini ko ngbongu. ¹⁵ Imi mombukwana-daki yi no namuwonisilo munzina mi nimo na yimibo niyo bomuyoniso kunu bakakwananigu mino kobiso dongoso na ibunu, gutugu kamusikisya likpamuka aka.

¹⁶ Gutugu bobonu aka na bomonu, bomomonu, bonguwo kunu na bawai-donu bamugabatú ndeke. Bulumwisaga ndeke batu fudingi luga kunu. ¹⁷ Batu basi bamumaya ndeke ko bulya kami.

¹⁸ Luki limoti ibunu mika ndeke ka maziyo aka ni gutugu litukatú aka kamunyukigu. ¹⁹ Pisi ka limbengi linda, mohukusagatu mambengi kunu.»

*Yeso akatumbulaga beyo Yelusalema apanzikana ndeke mino
(Matayo 24:15-21; Maliko 13:14-19)*

²⁰ Yeso abikya bata ndi be: «Ngbingo yi nino mamina ndeke mino Yelusalema ni basuda bakungulini bikululu, miba ndeke be panzikana kaki a kuwa buwobi. ²¹ Kuwa wa nibo bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangapa. Nibo bika ndeke ka Yelusalema bakida ndeke bikede, na nibo bika ndeke ka sengi bakogulyigu ndeke bata ka gudu. ²² Kye ka masye mi nimo Kunzi ogyogyisa ndeke livananza kaki, iba masi nimo ikpikaga ndi ka Mubiso igyonosi. ²³ Ka masye mi nimo, boko ba bamuma na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. Kumbu yidingi ika ndeke ka mugu mi nimo na ngbata ko Kunzi inisana

ndeke ka batu bi. ²⁴ Bulumwisaga ndeke bagogo na badukpa, бага ndeke na bagogo bedunga ka lighito pa yasi ka bogiyo bayasi. Na bevananza nibayo bakamibigu Kunzi baditaga ndeke Yelusalema kadwe ku kwa ku ngbingo kabu oyo mino.»

*Mika-mumbanzu igokuto ndeke
(Matayo 24:29-31; Maliko 13:24-27)*

²⁵ Kuwa wa, Yeso obikyoku bata be: «Makpumuka mumbanga-mbanga inisana ndeke ka moni, timba na ka mangutu. Mbumbo ya mobo makpukpu na mubaka apa ndeke mungwa mudingi, na bevananza abanga ndeke kuge. ²⁶ Bumbanzu bemoti-bemoti bahumwana ndeke na kubangaku katamana likpumuka nilo osiloku ndeke ka obili wasi. A beyo, makpumuka mongu masi nimo kugu wa lisyee abe moni, timba na mangutu atukya ndeke ka bapa kabu. ²⁷ Kuwa wa bamina ndeke Mika-mumbanzu kodoku ka ikuba, no ngu pa imoti na ibiba yidingi. ²⁸ Ko ngbingo yi nino makpumuka mi nimo apunga ndeke mino kaigyonoso, womogoni, mananikana, mika bakitulya kye Kunzi ika kuwa ndeke buwobi kamukulaga.»

*Yeso akokingyoso Bungama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayi
(Matayo 24:32-35; Maliko 13:28-31)*

²⁹ Kumbuso yi Yeso upa ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbeyi sibukaso si nisi na bukuto tagogo tasi. ³⁰ Kapunga kabaka mapaku mambiya, iba syangasu a kuwa buwobi kobuniko. ³¹ Mudongoni begeyo makina kuwa ndeke makpumuka mi nimo kaigyonoso, miba kuwa ndeke be Bungama ko Kunzi a buwobi.

³² A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza nili bakolumwogigu basi ni makpumuka nimo masi kanigyonosigu. ³³ Lisyee na litombu olimikatuu ndeke, luki limoti likpumuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Yeso odoku ndeke bigbututu

³⁴ Yeso omotiloku be: «Wiminyonito! Makidondomositogu ko bulya malili na libuma, makidomisonitogu ko bulya obili. Kani kegu be lisyee nilo amusilyi ndeke bigbututu kani makegu na tamanago yi. ³⁵ Lisyee nilo usilya ndeke batu basi ba obili bigbututu mudongoni beyo bosi bigwinonogo mino ka kuyaku. ³⁶ Makololonitogu, lumboni bongbinga basi. Iba miki ndeke no ngu yipilya masi nimo ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mumbanzu.»

³⁷ Na lisyee, Yeso olipyaga ndi kapá mutiwi ka Ndabu ko Kunzi, luki limoti opupaga ndi kaında kasye ka Ngupa ya Mizeituni. ³⁸ Na batuu basi bopupyaga ndi na busobi bibo ka Ndabu ko Kunzi kamukana.

22

*Yuda akakisa kagwisiso Yeso
(Matayo 26:1-5; Maliko 14:1-2; Yuani 11:45-53)*

¹ Yinga nino balyaga ndi mino mukati wokofulu, nino bamakaga be Pasika a kuwa ndi buwobi. ² Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi kamwo Yeso bipele, kye ba ndi kaubanga bambanzu. ³ Kuwa wa, Abili ogulya ndi kaso ka Yuda Isikalioti, bemoti ka batutumbwa tekebe na baba. ⁴ Aga ndi kaukanana na bokumu-kumu na bangama ka bazamu ba Ndabu ko Kunzi ko bulya kugabilya Yeso. ⁵ Bogwa ndi

magyagya kugbe ko bulya yi, bakanana ndi kapá buyi. ⁶ Yuda abinikyana kuwa ndi, apunga kakisa pisi kaugabila Yeso bipelē.

*Yeso utikini babibya baba kaamba malili ma Pasika
(Matayo 26:17-25; Maliko 14:12-21; Yuani 13:21-30)*

⁷ Ka yinga niyo balyaga mino mukati ni bakagyigu na sibukuso niso ofulisogo, lisyē nilo bawwogo ndi mino bomikya bakondolo ko bulya malili ma Pasika itulyana ndi. ⁸ Kuwa wa Yeso atika ndi Petelē ibu na Yuani, ubikya be: «Wogoni katibungusilyogo malili ma Pasika.» ⁹ Bamuusa ndi be: «Wakapa se be tobungusyogiku yani?» ¹⁰ Yeso usikisya be: «Hukononi, niyo mogulya ka gudu, mabangana na aluku bemoti obinikini mbike yo libo. Wogoni pa imoti na ibu kadwe ka ndabu yi niyo ogulyoku mino, ¹¹ mamuuso mombukwana ndabu be: «Muwonisilo akaumuusa be ndabu tino yo alya mina Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹² Amuwanya kuwa miso ma ndabu mudingi ka ndabu ya kugu, niyo ayibungusyaga binza. Mofungusyaga kuwa pa ilyalya ku beyo.» ¹³ Baga ndi, batakanya masi beyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kuwa ndi malili ma Pasika ku beyo.

*Gbogbo ka Mombukwono-dosu
(Matayo 26:26-30; Maliko 14:22-26; 1 Bakolito 11:23-25)*

¹⁴ Niyo ngbinga mulyalya itulyana, Yeso apunga ndi kalyalya pa imoti na batutumbwa. ¹⁵ Kumbuso yi iyi aka na ibu be: «Na ndi na musasa kugbe kalya Pasika yi nimu ma pa imoti na ibunu kambwa wa kigyogiso. ¹⁶ Kye nakamubikya bingbanganya ambe nakalyigu ndeke bata Pasika kadwe ku kwa ku igyonosa ndeke mino ka Bungama ko Kunzi.» ¹⁷ Kuwa wa bapá kopo wa vinya, amigisya Kunzi ibiba, kumbuso yi abikya be: «Muvoni kopo wa vinya yi nimu, mamwo luga kunu basi. ¹⁸ A beyo, nakamubikya ambe, katukya mbiya-mbiya wanu, nakomwigu ndeke bata vinya wa muzabibu kadwe ko ngbingo yi nino Bungama ko Kunzi odoku ndeke mino.» ¹⁹ Kuwa wa ava ndi mukati, niyo amigisya Kunzi ibiba, obunonogo, ulupyaga, ubikya be: «Nzayi kami niyi ipi ko bulya kunu. Gyogoni beyo ketamana yi.» ²⁰ Kumbuso wa malili, Yeso upá kopo wa vinya begeyo, ubikya be: «Kopo yi nimuna a agume wambiya ko Kunzi pisi ka bangu kami niyo ofukogi ko bulya kunu. ²¹ Luki limoti hukononi! Mutu yi nino akegaba ka bomuyoniso akalyalya pa imoti na imi. ²² A beyo, Mika-mumbanzu akokwo mudongoni beyo Kunzi obungusyaga ndi mino, luki limoti kumbu yidingi ka mutu yi nino akagabo yi!» ²³ Kuwa wa batutumbwa bapunga ndi kausono luga kabu be wani se no akwanana kaga inguo ya likpumuka li nilo.

Wani no a mutu wa ibiba luga ka babibya?

²⁴ Kumbuso yi babibya bapunga ndi kolutono banimuuso be wani no mutu wa ibiba kugbe luga kabu. ²⁵ Yeso ubikya ndi be: «Bangama bakpukpu ba bevananza hayo obili yi nimu batiwaga bevananza kabu na mupamu na nibo ba no ngu kugu kabu bapaga be bumaki be: «Bagya-manza.» ²⁶ Ibunu makogyonitogu abe ibu! Luki limoti mutu yi nino a abe puta luga kunu okwononi kaiko abe miki. Na mutu yi nino a abe ngama okwononi kaiko abe mugya-ligubo. ²⁷ Mutu tino piye no a na ibiba kugbe? A mutu yi nino ikaga wakiko kalyalya, ikani nino ikaga kaga ligubo la malili? A mutu yi nino ikaga wakiko. Iyo, a beyo, luki limoti imi na luga kunu abe mugya-ligubo. ²⁸ Ibunu mikaga ndi pa imoti na

imi bongbinga basi wa bikaga ndi mino kegyogyiso. ²⁹ Na imi kamupá Bungama begeyo baba epá ndi mino imi. ³⁰ Kuwa begeyo malyalya ndeke, momwo pa imoti na imi ka Bungama kami, mikanana ndeke ka moliki ma bungama kosombiso mababa tekebe na maba ka Bezaleli.»

Yeso akabikya Petele be amanganyatu

(Matayo 26:31-35; Maliko 14:27-31; Yuani 13:36-38)

³¹ Yeso abikya kuwa ndi Simoni Petele be: «Hukana binza, Simoni: Bahukulyi Abili pisi be amupipi basi beyo hapipaga mino mupunga. ³² Luki limoti imi nulumbilyito bi ambe baya kaku kodikogonitogu, iwe, wakemigilyoku banu bata, utumisa bamamaku mambengi.» ³³ Petele aka ndi be: «Mombukwono-dosu, na wakitulya kainda ka ligbito, gutugu ka kukwaku aka pa imoti na iwe.» ³⁴ Yeso asikisya ndi be: «Petele, nakambikya binghanganya ambe no biti ya lisyé li nili, koku kalikaga ni wakanemongonyigu nganga yisaa.»

Wikoni bakitulya kaulanana

³⁵ Kuwa wa Yeso umuusa ndi babibya be: «Ngingo yi nino namatika ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ni makigwinonogigu no luki abe buyi, kugba, bekpaku, mazangatu ndi luki?» Bosikisya ndi be: «Haaa, takazangagu ndi luki gutugu limoti aka.» ³⁶ Ubikya kuwa be: «Luki limoti mbiya wanu, matu nino a no buyi okwononi kuwa kava. A mudongoni goni abe nino a na kugba. Na nino kegu na dukpa ya lunga, okwononi kagaba koti kaki, oluwa imoti. ³⁷ Kye nakamubikya binghanganya ambe okwononi igyonosi kugu ka imi nilo ikpikaga ndi ka Mobiso be: «Bamatana ndi pa imoti na bagya-manye.» Iyo nakamubikya ambe nilo ikpikaga ndi kugu kami ika kuwa kaigyonoso.» ³⁸ Babibya babikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wina badukpa bayiba niba yi.» Usikisya ndi be: «Ama babwa.»

Yeso ogoni kalumba ka Ngupa ya Mizeituni

(Matayo 26:36-46; Maliko 14:32-42)

³⁹ Kuwa wa Yeso opupa ndi kunzi wa gudfu, aga ka Ngupa ya Mizeituni beyo aka yo agyaga ndi mino. Babibya kaki babye ndi. ⁴⁰ Niyo badwe ka pa yi niyo, ubikya ndi be: «Lumboni kye makogwonitogu ka kuboboku.» ⁴¹ Kumbuso yi idukula ndi byi na ibu, obuno moli, alumba, ⁴² iyi aka be: «Baba ooo, wakapa, wekidisya baka kopo yi nima. Luki limoti, sipananiso kaku so igyonosi ni kegu niso kami.» ⁴³ [Kuwa wa malaika bemoti kotukyoku kugu wa lisyé apuponilyoku, atumisa ndi limbengi. ⁴⁴ Yeso a ndi ko kumbu yidingi, idukulaga kuwa ndi kalumba na kekele. Bungu apunga ndi kaduka wasi abe begbetetiye ba ya bangu.] ⁴⁵ Kumbuso wa malumba, igoku kanu babibya ba ndi mino. Utakanya ka batoto binghwungono ko bulya kumbu. ⁴⁶ Umuusa be: «Hebeee, ma kuwa ka batoto? Zuzukoni, malumba kye makogwonitogu ka kuboboku.»

Bangama ka Bayuda bagwini Yeso

(Matayo 26:47-56; Maliko 14:43-50; Yuani 18:3-11)

⁴⁷ Ngingo yi nino a mbeyi ndi mino asi kanzina aka beyo, ambaza ka bambanzu opuponoku. Yuda, nino a ndi bumoti ka batatumbwa tekebe na baba no a ndi kaukopyonisoku. Akpudomu ndi Yeso kapututu. ⁴⁸ Luki limoti, Yeso amuusa ndi be: «Yuda, wakapututa Mika-mumbanzu kowonisilo be wagobini?» ⁴⁹ Niyo babibya bina nilo a ndi kapa kaigyonoso lo, bamuusa be: «Mombukwono-dosu, tulananito na bata bi niba na

badukpa kusu?» ⁵⁰ Bemoti luga kabu ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako ndi kutiliko kwa kumbanzikaniko. ⁵¹ Luki limoti Yeso ubikya be: «Wosoni, ama bufwa.» Avila ndi kutiliko ka aluku no, ahukuso. ⁵² Kumbuso yi Yeso ubikya ndi bokumu-kumu, bangama ka bazamu ba Ndafu ko Kunzi na bamboku-mboku nibo bodoku ndi kagwi be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutu wo kubaku? ⁵³ Nikaga ndi pa imoti na ifunu masye masi ka Ndafu ko Kunzi, makegwigu ndi. Luki limoti ngbingo a kuwa no kunu ifunu pa imoti na ngama wo biti.»

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:57-58, 69-75; Maliko 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kuwa wa bagwi ndi Yeso. Baga na iyi, bamingyisa ndi ka ndafu ko kumu-kumu. Petele a kuwa ndi iyi kabibya ni a byi. ⁵⁵ Bagbunda ndi buku ka pa yanga, bikanana ndi wa, Petele odoku ndi goni kaiko luga kabu. ⁵⁶ Mugya-ligubo bemoti muko yi amina ndi wakiko ka kpolo wo buku, anda bizumuuu, iyi aka be: «Aluku yi nimuna a tu ndi goni pa imoti na iyi.» ⁵⁷ Luki limoti Petele anganya ndi, abikya be: «Eze, nakamibigu imi.» ⁵⁸ Kagya bata yikedde bene, mutu wagogo amina ndi, abikya be: «Gutugu iwe aka, wa bemoti kabu goni.» Luki limoti Petele asikisya aluku no be: «Wai aaa, nakegu imi bemoti kabu.» ⁵⁹ Kagya bata abe saa imoti bene, mutu wagogo otiwolya be: «A beyo, mutu yi nimu ba ndi pa imoti na iyi, kye a Mugalilaya.» ⁶⁰ Luki limoti Petele asikisya be: «Aluku aaa, nakegu kaiba ambe wakapa kabikya buni.» Ko ngbingo yi nino aka no a ndi mino kanzina no, koku alika. ⁶¹ Mombukwono-dosu oyikana ndi, anda Petele bingbanganga. Kuwa wa, Petele atamane likpumuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika na lisyee li nili, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» ⁶² Petele opupa ndi kunzi, apunga ndi kagama no kumbu kugbe.

Bakatumbwa na kabuma Yeso

(Matayo 26:67-68; Maliko 14:65)

⁶³ Baluku nibo ba ndi kabuulyaga Yeso ba ndi katiba na kabuma. ⁶⁴ Bakanda ndi miso na kutuko, banamuusa be: «Titulya, wani no uipi!» ⁶⁵ Babubisa ndi bitu na mosikoni.

Bogoni na Yeso ka Basa-Yidingi

(Matayo 26:59-66; Maliko 14:55-64; Yuani 18:19-24)

⁶⁶ Niyo lisyee asye, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bamamukana ndi. Baga ndi na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi, ⁶⁷ hamuusa ndi be: «Kika ni iwe ni Kilisito, tibikya.» Luki limoti, usikisya ndi be: «Nakamubikya, makebailiyigu, ⁶⁸ na naka-mumuuso likpumuka, makesikisyigu. ⁶⁹ Luki limoti katukya mbiya-mbiya wanu, Mika-mumbanzu ika banu wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi nino a no ngu.» ⁷⁰ Kuwa wa batu basi babikya ndi be: «Iwe no wa neki Miko Kunzi?» Usikisya ndi be: «Mobikyini ni ifunu, imi ni iyi.» ⁷¹ Babikyana kuwa ndi be: «Takegu bata na nzoyi ya bademu! Timukyonili ni ifusu aka nilo opupisi ka munoku kaki.»

23

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatu

(Matayo 27:1-2, 11-14; Maliko 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasi atukya, bage ndi na Yeso ku ka Pilatu. 2 Ku beyo, bapunga ndi kasungulya banabikya be: «Tatakanya ndi mutū yi nimuna ni anuputa batū kusu bamu. Anabikya be bakuluwonito bamananza ka ngama mudingi wa Luma. Anibiba be iyi ni Masiya, ngama.» 3 Pilatu aka ndi na iyi be: «Iwe no wa ngama ka 'Bayuda?» Yeso amigisya be: «Iwe no wakabikya beyo.» 4 Pilatu ubikya kuwa bokumu-kumu na ambaza nino amumukana ndi wa be: «Nakegu imi kaina likpumuka gutugu limoti aka nilo okwononi be babisi mino aluku yi nimu na mukumbu.» 5 Luki limoti batū nibo basungulya ndi Yeso babikya bata ndi bingbanganya na iyū lapu be: «Kuso wa muwonisili kaki, aluku yi nimuna akaukpama bambanzu kavikimanaga. Apunga ndi kapā mutuu mi nimo katukya ka Galilaya aka, kumbuso yi akitanaga ka mugi masi ka Bayuda, na mbiya yi nimu, osiliniku wanu.» 6 Wa Pilatu ukana mino likpumuka nilo beyo, uusa be: «Mutu muna a Mugalilaya?» Basikisya be: «Iyo ngama!» 7 Ngbingo yi nino ukana mino be Yeso otukyiku ka iwili niyo Elodi Atipasi andaga ndi, atika ndi Yeso ku kaki. Ka masye mi nimo, iyi Elodi a ndi goni wa ka Yelusalema wa.

*Bogoni na Yeso ka Elodi
(Matayo 27:11-26; Maliko 15:1-15; Yuani 18:39-19:16)*

8 Niyo Elodi amina Yeso, ogwa magyagya kye ukaganagatu ndi ni bananzina ko bulya ka Yeso. Kinili katukya ka bundeli aka ikaga ndi na musasa kuge kamina yi. A ndi goni na mutamanagi be aminino gutugu ni anagya makpumuka mumbanga-mbanga. 9 Amuusaga ndi makpumuka mudingi luki limoti ni Yeso kosikisyigu likpumuka gutugu limoti aka. 10 Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi wa ni banabinikilya Yeso makpumuka bitititi. 11 Elodi na basuda kaki ba ndi katiba bikyekyeye, banamina payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso bata ku ka Pilatu. 12 Lisyē nilo, Elodi nino bakobyogigu ndi na Pilatu, biita kuwa ndi bwai.

*Pilatu obikyini be okwononi Yeso okwi
(Matayo 27:15-26; Maliko 15:6-15; Yuani 18:39-19:16)*

13 Pilatu umumula ndi bokumu-kumu, bangama ka Bayuda pa imoti na bambanzu bagogo, 14 ubikya be: «Medulyiku bi na mutu muna manabikya be akaukpama bambanzu kavikimanaga. A beyo, no bi kamusogo ko misa kunu makpumuka masi nimo motumbulogi ko bulya kaki, luki limoti nakaminigu na likpumuka lanye gutugu limoti aka. 15 Elodi kaminigu bi iyi na bunye begeyo, kye amigisikuto bi kunu. A neki bingbanganya be mutu muna kogyigu luki lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. 16 Kinili, imi natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 17 [Ka bayinga baya Pasika bayasi, Pilatu ukulyaga ndi mutu wa ligbito bemoti.]

18 Luki limoti bagbungukana ndi ibu basi be: «Mumwo mutu yi nima! Watikulyoku Balaba!» 19 Balaba nino bagwi ndi ka boloko kye ukpama ndi bambanzu kavikimanaga ka gudu, amwo ndi goni mumbanzu. 20 Yeki Pilatu a ndi kapa aka kakula Yeso, igilya bata ndi kaubikya beyo. 21 Luki limoti bidukulaga ndi kapamikana, banabikya be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!»

22 Pilatu ubikya ndi ka nganga ya yisaa be: «Bunye tino bo ogyi bi? Nakaminigu imi na likpumuka lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 23 Luki

limoti bambanzu botiwolya ndi kapamakanaga be babangilagino Yeso ka musalaba aka. Limbengi akundumono Pilatu, ²⁴ abailya ndi kaugyilya mudongoni beyo ba ndi mino kapa. ²⁵ Akula Balaba, mutu yi nino bagwi ndi ka ligbito kye ukpamyia ndi bambanzu kavikimanaga na amwo ndi goni mambanzu. Kawa wa, upa ndi Yeso be bagyi beyo ba mino kapa.

Banaga kamwo Yeso ka musalaba

(Matayo 27:32-44; Maliko 15:21-32; Yuani 19:17-27)

²⁶ Ngbingo yi nino basuda ba ndi mino kaaga na Yeso, babangana na Simoni nino mutu wa Kulene ni anigoku ko tiko. Babinikisa ndi musalaba kumbuso ka Yeso no bou.

²⁷ Ambaza mudingi a ndi kabifya. Boko nibo ba ndi luga kabu banagamana, na kalya kumbu ko bulya kaki. ²⁸ Yeso oyikono, ukibya be: «Ifunu boka ba Yelusalema, makegomonitogu imi! Luki limoti wigomoni ifunu bamombukwana-donu pa imoti na bomikunu! ²⁹ Iyo, kye ngbingo odokuto nino bambanzu babikya banu mino be: «Igyagya ka banduya, ko boko bi nibo bakabukutaga na nibo bakulungusaga bomiki!»

³⁰ Bambanzu bapunga banu kabikya be: «Gwoni kugu kusu» na kabikya bokpumo be: «Titikyoni!» ³¹ A beyo, kika ni bakogyogyiso sibukuso sibisi beyo, angenengene kawa niso sikwo?»

³² Bagatu ndi goni na baluku bagogo baba, bagya-manye bi, kamwo pa imoti na Yeso. ³³ Niyu fosila ndi mino ka pa niyu balikyaga be «Ikupukuso sa Mu», basuda babangilaga ndi Yeso ka musalaba, babangilaga goni bagya-manye, bemoti ka kumbanzikaniko, wagogo ka kulekuke. ³⁴ Yeso aka ndi be: «Baba ooo, hupilyano baka kye bakegu kaiba nilo bakagya.» Batwa kawa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁵ Bambanzu ba ndi bakamanana wa bigwo, banina likpumuka nilo. Bangama ka Bayuda ba ndi katiba bikyaaa, banabikya be: «Uhukusa ndi batu bagogo. Ihukusino kawa iyi mombukwana-daki, kika ni iyi ni Kilisito nino Kunzi apunaga ndi.»

³⁶ Basuda ba ndi goni katiba, bisisiloku buwobi na iyi, bapa ndi vinya wozyo, ³⁷ ibu aka be: «Kika ni wa ngama ka Bayuda, wihukuso neki mombukwana-daki yi!» ³⁸ Bokpika ndi ka musalaba kaki be: «Mutu yi munana ni ngama ka Bayuda.»

³⁹ Bemoti luga ka bagya-manye nibo babangilaga ndi ka musalaba bo a ndi katumbwa Yeso, anabikya be: «Kegu mbeyi iwe ni Masiya? Wihukusa neki iwe mombukwana-daki, watihukusa kawa goni ifusu!»

⁴⁰ Luki limoti nino wagogo no apamyaga, iyi aka be: «Iwe munaaa, wakegu gutugu kabanga Kunzi aka, iwe nino wakaigyogyisa mudongoni abe iyi? ⁴¹ Ifusu, bakatigyogyiso ka bungbingbili. Takainisana na mukalya nimo okwononi na yigya yanye kusu. Luki limoti, iyi kagyagu ndi bunye gutugu bumoti aka.» ⁴² Kumbuso yi omotiloku be: «Yeso, wakebusolonitogu baka ngbingo yi nino wodoku ndeke mino ka Bangama kaku.» ⁴³ Yeso amigisyu be: «A linguu, nakaukibya ambe, na lisyu li nili takaike pa imoti na iwe ka Paladiso.»

Yeso osisini limbengi

(Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Yuani 19:28-30)

⁴⁴ A ndi banda saa sita, biti ohuma obili wasi kadwe ka saa tisa. ⁴⁵ Moni olimika ndi, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Nda bu ko Kunzi, anuika ndi lugo. ⁴⁶ Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Baba ooo, nigisini limbengi kami ka mafoku kaku.» Niyu

abikya beyo, osisa limbengi. ⁴⁷ Niyo ngama ka basuda ina nilo igyonosa ndi lo, abibisa Kunzi, iyi aka be: «Ka linguna, mutu yi nimuna a ndi asi mutu wongbingbili aka!» ⁴⁸ Ambaza wasi ka bambanzu nino odoku ndi kaina likpumuka nilo, iga kuwa ndi ni otumini no kumbu bide. ⁴⁹ Bawaidaki Yeso basi, gutugu boko aka nibo hodoku ndi kabiso kotukyoku ka Galilaya, bamaga ndi byi kaina likpumuka nilo a ndi kaigyonoso lo.

Yezefu akalumbo Yeso

(Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Yuani 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ A ndi na aluku bemoti nino ibukuta ndi ka Alimatia, ka iwili ya Yudea, ina ndi be Yezefu. A ndi bemoti ka bamboku-mboku nibo bakogo ndi mukombu ka bambanzu ka Basa-Yidingi. A ndi mutu wa limbengi lanza, obili kaki a ndi bingbingbili, abundaga ndi Bungama ko Kunzi. Luki limoti, kobingisyaga ndi iyi nilo bengeni ba ndi ni bobikyini na nilo bagya ndi kugu ka Yeso. ⁵² Aga ndi ka Pilatu kakanga manda ka Yeso. ⁵³ Kumbuso yi, atosisa ndi ka musalaba, atikyogo na kutuko kwa hudu-hudu, abisa ka mbuku niyo bakpo ndi ka litalu. Mbuku yi niyo a ndi ni bakanalumbigu mino mumbanzu gutaga bemoti aka. ⁵⁴ A ndi lisyé la kubukumuti, nilo bambanzu bibungusyaga ndi mino ko bulya Lisyé la kimumbiso. ⁵⁵ Kuwa wa boko bi nibo hodoku ndi na Yeso katukya ka Galilaya, babye Yezefu. Bina mbuku na beyo bongosa ndi mino manda ka Yeso. ⁵⁶ Kumbuso yi, biganana ndi, bobungusyogo molingo na malazi ko bulya manda. Lisyé la kimumbiso, bolipyaga ni bakogyigu ligubo mudongoni beyo mutuu ka Musa ikpika ndi mino.

24

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-10; Maliko 16:1-8; Yuani 20:1-10)

¹ Kuwa ka lisyé la Mungu ko mbolugo, boko bava malazi dididi nimo bobungusyaga ndi, baga ka mbuku. ² Batakanya litalu lidingi nilo otikya ndi mbuku ni botini ka kpolo. ³ Bogulya ndi, luki limoti ni baktokonyigu bata manda ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁴ Ngbingo yi nino ba ndi mino kombomboa no, baluku baba bakimokisyo botu bayawenge-wenge bupuponilya ndi, bamaga ka kpolo kabu. ⁵ Niyo boko bogwa kubangaku beyo, bodidika ndi. Baluku bi nibo aka na ibu be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa mutu yi nino a mubisi luga wa bamanda? ⁶ Kegu wanu, opupini ka mbuku. Tomononi likpumuka nilo amubikya ndi ngbingo yi nino a ndi mino ka Galilaya be: ⁷ «Okwononi be basuti Mika-mumbanzu ka maboku ka batu banyé, babangilaga ka musalaba, kumbusa wa masye masaa, opupa ka mbuku.» ⁸ Boko batamana kuwa ndi likpumuka nilo Yeso abikya ndi lo. ⁹ Batukya ndi ka mbuku, baga kapaga mongoni mi nimo ka babibya tekebe na bemoti na ka batu bagogo basi. ¹⁰ A ndi wa ni Malia wa Magadala, Yuana na Malia amaki Yakobo. Boko bagogo nibo ba ndi goni pa imoti na ibu butumbulyaga ndi batutumbwa mongoni nimo begeyo. ¹¹ Luki limoti batutumbwa ba ndi kasima be boko bakagya bakpiba, kani bakobinikyonigu. ¹² Kuwa wa Petele atukya ndi, aga mbangu ka mbuku, abimya, ina asi bapanga baya botu aka. Kumbuso yi iga ku kaki, otumini na ombombo bide ko bulya likpumuka nilo igyonosa ndi lo.

Yeso upupilyini babibya baba ko pisi ya Emausi
(Maliko 16:12-13)

¹³ Ka lisyε nilo aka lo, babibya baba luga ka babibya ka Yeso ba ndi kainda ka mug i mimoti nimo balikyaga ndi be Emausi. Mugi mi nimo a ndi banda kilometele tekebe na imoti* kadwe ka Yelusema. ¹⁴ Ba ndi kanzina luga kabu ko bulya likpumuka lasi nilo igyonosa ndi lo. ¹⁵ Ngbingo yi nino ba ndi mino kanzina na kainzinzinya luga kabu beyo, Yeso mombukwanadaki yi ukpudoku ndi, bisungya na ibu. ¹⁶ Babibya batu ndi kamina yi, luki limoti misa kabu a ndi ni upiini bipi ni bakegu kamibo. ¹⁷ Yeso umuusa be: «Likpumuka tino lo mo mino kainzinzinya ko pisi bene?» Bamaga kawa ndi, botumini no kumbu bidε. ¹⁸ Bemoti luga kabu nino ina ndi Kolopasi, asikisya be: «Iwe mukaka aka no luga ka batu ba Yelusema wakukonigu likpumuka li nilo igyonosi bi ka ka masye mi nima?»

¹⁹ Kumbuso yi umuusa bata be: «Likpumuka tina se?» Babibya basikisya be: «Likpumuka li nilo asilyi bi Yeso mutu wa Nazaleti, nino a ndi mugyalandu wo ngu. Owonisila ndi ngu ya bugyalandu ko pisi ya yiga na munzina kaki kambwa ko Kunzi na ko misa ka bambanzu basi. ²⁰ Luki limoti bokumu-kumu na bangama kusu basata nduku ka Pilatu be bamwi, babangilaga nduku ka musalaba. ²¹ Ibusu ta ndi kasima ambe iyi no Kunzi atikoku kaukulaga Bezaleli ka subaya. Luki limoti, na lisyε li nili a kuwa masye masaa wa likpumuka li nilo igyonosi bi mino. ²² Luki limoti, boko bemoti-bemoti ka mudongo kusu batigugumisito nzayi kugbe. Boga na lisyε li nili ko mbolugo ka mbuku, ²³ luki limoti ni bakotokonyigu bata manda kaki. Bigoku katitumbulyaga be bamalaika bupupilyi, butumbulyaga bingbanganya be a mubisi. ²⁴ Kawa wa bambanzu bemoti-bemoti luga kusu binda ka mbuku, batakana makpumuka masi mudongoni beyo boko babikya ndi mino, luki limoti kani bakaminigu bata Yeso.» ²⁵ Kuwa wa Yeso abikya be: «Ibunu bongingaaa, ma buti ka bailya makpumuka masi nimo bogyalandu kabikyaga ndi! ²⁶ Kakwananigu mbeyi ndi be Masiya† igyogyisi beyo kambwa kaingya ka ibiba kaki?» ²⁷ Kumbuso yi utumbulyaga ndi nilo ba ndi ni bokpikini ko bulya kaki ka Mobiso masi ko Kunzi. Apunga mbeyi ndi na kitabu ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka bakitabu bayasi nibayo ka bogyalandu. ²⁸ Niyo bosila buwobi na mugi mi nimo babibya ba ndi mino kainda, Yeso agya ndi abe anasaga. ²⁹ Luki limoti botiwolya kabikya be: «Tikini na ibunu wanu kye a kawa bugogo, biti ika goni kolipyo.» Ingya kawa ndi ka ndabu, ika pa imoti na ibu ku. ³⁰ Niyo ba kuwa ndi kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo, upa. ³¹ Kawa wa miso uukwikona ndi, bamibo, luki limoti ko ngbingo yi nino aka no ulimikya ndi pele. ³² Babikyana ndi be: «Iyo, mambengi o bi na ibusu bisamu-samu ngbingo yi nino o bi mino kanzina na ibusu ko pisi na katitumbulyaga Mobiso ko Kunzi!» ³³ Ko ngbingo yi nino aka no batukya, biga ndi ka Yelusema. Niyo bosila ku, butakanya babibya tekebe na bemoti bamumukana pa imoti na batu nibo ba ndi kabibya Yeso. ³⁴ Ibu basi babikya ndi babibya baba bi nibo be: «A linguna, Mombukwono-dosu opupini ka mbuku, apuponilyito Simoni!» ³⁵ Kuwa wa ibu butumbulyaga ndi goni likpumuka lasi nilo igyonosa ndi ni ba ko pisi, na beyo bamiba ndi mino Yeso ko ngbingo yi nino a ndi mino kobunonga mukati.

*Yeso upuponilyini babibya kaki
(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)*

* 24:13 24:13 Buwobi abe ligundu la basaa baba. † 24:26 24:26 Bamakagatu goni be Kilisito.

³⁶ Ko ngbingo yi ninɔ babibya baba bi nibɔ ba ndi mino kanzina beyɔ, Yeso mombukwana-daki yi opuponoku bigbututu, ɔbikya be: «Maziyo iki pa imoti na ifunu!» ³⁷ Botuma ndi na kubangaku, kye ba ndi kasima be baminini abili. ³⁸ Luki limoti Yeso ɔbikya be: «Ko bulya iki yo makombomboyo? Ko bulya iki yo ma mino na botumo ka mambengi? ³⁹ Winoni magu na maboku kami: Imi aka no bikpe! Ivilogoni, mendaga, kye abili kegɔ na nzuyi no kuwo mɔɔngoni beyɔ mo mina kemina bene.» ⁴⁰ A ndi kabikya beyɔ ni anɔwanya maboku na magu. ⁴¹ Babibya botuma ndi na magyagya bidɛ, bombombaya ndi kugbe, bakakwananagu ndi kabailya be Yeso nɔ akanzina nɔ. Kuwa wa umuusa be: «Makegɔ no luki lilya wanu?» ⁴² Bapá ndi dongbu ya musu mukongo. ⁴³ Yeso ava ndi, alya ko misa ka bu. ⁴⁴ Kumbuso yi ɔbikya be: «Ngbingo yi ninɔ na mbeyi ndi mino luga kunu, namubikya ndi bingbanganya ambe: «Okwononi be masi nimɔ ikpikaga ndi kugu kami ka Mutuu ka Musa, ka mofiso ka bogyalandu, ka Mambu ka Bayuda akwanana ndi be igyonosi.» ⁴⁵ Kuwa wa uhukwa ndi yimibo kye bukani nilo a ka Mofiso. ⁴⁶ ɔbikya be: «Ikpika ka Mofisa be: «Masiya igyogyisatu, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa.» ⁴⁷ Okwononi kabikyaga bevananza bayasi Mongoni Manza ko lino kaki, kapunga banu ka Yelusalema kye bambanzu boyikoni, binisonisa na mupilya. ⁴⁸ Ifunu bo ma bademu ba likpumuka nilo. ⁴⁹ Na imi, mombukwana-daki namutikilyatu Limbengi-Lotu nilo Baba amɔwanyaga ndi. Luki limoti, wikoni ka Yelusalema aka kadwe ko ngbingo yi ninɔ motumo mino no ngu kotukyoku kugu wa lisyɛ.»

Yeso ofokini kugu wa lisyɛ

(Maliko 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

⁵⁰ Kumbuso yi, Yeso aga ndi na babibya kaki kunzi wa Yelusalema buwobi na mugu mi nimɔ ina ndi be Betania. Ku beyɔ, ubisilya maboku, uɔukilya ndi bubunga. ⁵¹ Ko ngbingo yi ninɔ a ndi mino kaɔukilyo bubunga nɔ, asanana na ibu, adaka ndi kugu wa lisyɛ. ⁵² Kumbuso yi babibisa kuwa ndi, biganana ka Yelusalema kani botumini na magyagya bidɛ. ⁵³ Ku beyɔ, bikaga ndi bongbinga basi ka Ndaɔu ko Kunzi, banabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso beyo Yuani okpikaga ndi mino Likpumu ka la mambwa

Mongoni Manza nimo atutumbwa beyo ka Yuani okpika ndi nima. Atumbulaga ndi makpumu mi nimo Yeso agya ndi ka litombu wanu, mutuu mi nimo upa ndi bambanzu, kukwaku na pupo ka Yeso ka mbuku. Yeso a ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolobu, anokpumo mambengi ma bunye, anagya makpumu mumbanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Kitabu yi niyi kegu mudongoni na niyo Matayo ikani Maliko ikani Luka okpika ndi. A beyo, Yuani akasima be batu bi nibo ukpikilya ndi kitabu yi niyi bibatu bakitabu nibayo Matayo, Maliko ikani Luka bokpika ndi. Bibo goni likpumu ka li nilo Yeso atumbulaga ndi kuso yi na nilo agya ndi. Katumbulagagu bata makpumu mi nimo Matayo, Maliko ikani Luka batumbulaga ndi ibu.

Ka mupunganagi ma kitabu yi niyi, Yuani owonisila be Yeso ni wani. Abikya ndi be a Munzina ko Kunzi mo odoku ndi kunu ka litombu kahta mumbanzu. Yeso agya ndi makpumu mudingi mumbanga-mbanga nimo okitogi yimibo ka bambanzu, kye bibi be a Ngama nino Kunzi apunaga ndi kambwa aka, abikya be iyi no uhukuso ndeke bambanzu.

Ko ngbingo ka Yeso, bambanzu ba ndi bakigbananaga: bemoti-bemoti babinikyanatu Yeso kye bobingsiyatu ndi be a Miko-Kunzi. Batu bagogo bamuya ndi, banabikya be a mutu ka Mumuyoniso, na okwononi be bamwi. Yuani akabikya be: «Luki limoti, bokpika ndi nimana kye mabinikyani be Yeso ni Masiya, Miko-Kunzi. Makabinikyana beyo, minisana na obili pisi ko lino kaki.» Yuani 20:31.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Kobibiso Munzina 1:1-18

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza 1:19-34

Yeso akaupunaga babifiya kaki ba mambwa 1:35-51

Yeso ogyini nganga mafiya na ika makpumu mi nimo akaumbaga bambanzu 2:1-12:50

Poso wa mulibo ka Yeso ka litombu, kasombiso, na kukwaku kaki 12:1-19:42

Yeso opupini ka mbuku 20:1-10

Yeso upupilyini babifiya kaki 20:11-21:25

Yeso-Kilisito ni Munzina ko Kunzi

¹ Ka mupunganagi, kambwa Kunzi kagya obili, Munzina a kuwa ndi wa. Munzina a ndi pa imoti no Kunzi. Munzina a ndi Kunzi bikpe. ² A beyo, iyi a ndi pa imoti no Kunzi ka mupunganagi. ³ Kunzi agya ndi makpumu masi pisi ka munzina aka, kegu no luki gutugu limoti aka nilo kigyonosagu ndi pisi ka munzina. ⁴ Obili opupa ndi ka Munzina. Obili yi nino upaga bambanzu bungbanganya. ⁵ Bungbanganya bi nibo anzege ko biti, luki limoti biti kahumagu ndi.

⁶ A ndi na mutuu bemoti nino Kunzi atikoku ndi. Mutuu yi nino ina ndi be Yuani*. ⁷ Odoku ndi abe demu wa bungbanganya bi nibo kye bambanzu

* 1:6 Iyi ni Yuani-Mubatizai.

basi babinikyani bungbanganya pisi ka mutuu kaki. ⁸ Iyi bikpe kegu ndi bungbanganya, luki limoti, odoku ndi kaiko demu wa bungbanganya bi nibo.

⁹ Bungbanganya bi nibo a nibo ba linguu. Odoku ndi ka obili kauzigo batu basi.

¹⁰ Munzina a ndi ka obili. Kunzi agya ndi obili pisi ka munzina mi nimo, luki limoti, batu ba obili bakamibagu ndi. ¹¹ Munzina odoku ndi ku kabu bikpe, luki limoti, ni bava-kukaki bakatilyigu. ¹² Luki limoti, batu bemoti-bemoti batilyatu ndi, babinikyana. Nibo babinikyana ndi, upa kuwa ngu kaiko bomiko Kunzi. ¹³ Batu bi nibo bakibukutagu abe bomiko Kunzi pisi ka bangu, ikani ka nzuyi, ikani beyo bambanzu bibukutaga mino, luki limoti bibukuta no Kunzi.

¹⁴ Mutu yi nino ba ndi kamaka be Munzina no iita ndi mumbanzu. Mumbanzu yi nino odoku ndi kaiko luga kusu, otumini na iziyo na linguu bidu. Tina ndi ibiba kaki, ibiba yi niyo Kunzi apa ndi Mikaki wa bemoti.

¹⁵ Yuani no a demu kaki, atubilagatu ndi be: «Na ndi kanzina ko bulya kaki ngbingo yi nino nabikya ndi mino be: «Mutu yi nino akodoku kumbuso kami a mutu mudingi kugbe kekita. A beyo, kambwa wa kibukuta kami, iyi a kuwa ndi wa.»»

¹⁶ Ibusu basi tinisanatu ndi na iziyo kaki, totumaga ndi basi na babunga kaki bakpu kakitanaga. ¹⁷ A beyo, Kunzi apa ndi Mutuu pisi ka Musa, luki limoti, iziyo na linguu odoku ndi pisi ka Yeso-Kilisito. ¹⁸ Mumbanzu gutugu bemoti aka kanaminigu Kunzi. Luki limoti, mutu yikaka nino atimbisisa ndi Kunzi ni Mikaki wa bemoti. Iyi miki yi nino a Kunzi, ikaga pa imoti no Kunzi.

*Yuani-Mubatizai akatumbulaga niyo ina ndi no miso
(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Luka 3:1-18)*

¹⁹ Mutumbulagi ka Yuani-Mubatizai nima ngbingo yi nino Bayuda batikilyoku ndi mino bokumu na Balawi kotukyoku ka Yelusalema kamusa be: «Iwe ni wani?»

²⁰ Yuani kanganyagu ndi, luki limoti, osikisya ndi bungbanganya kambwa ka batu basi be: «Nakegu imi Kilisito.»

²¹ Bamuusa ndi be: «Wa neki wani? Iwe ni Hiya?» Yuani usikisya ndi be: «Kali, nakegu imi iyi.» Bamuuso bata ndi be: «Wa mugyalandu?» Iyi aka be: «Kali.»

²² Kuwa wa, babikya be: «Iwe se kuwa ni wani? Tibikya kye okwononi tigi kausikisyo batu nibo batitikiku. Wa piye kabikya bu ko bulya kaku bikpe?»

²³ Yuani usikisya kuwa ndi be: «Imi ni mutu yi nino akatubilaga ka isa be: «Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,» mufongoni beyo mugyalandu Isaya abikya ndi mino.

²⁴ Bafalisayo batu ndi goni luga ka batu nibo butikoku ndi ka Yuani. ²⁵ Bamuusa ndi be: «Kika neki ni wakegu Kilisito, ikani Hiya, ikani mugyalandu, ko bulya iki yo wo mino kobotiso?» ²⁶ Usikisya ndi be: «Imi, nakamubotiso no libo. Luki limoti, atu na mutu bemoti luga kunu nino makamibigu. ²⁷ Mutu yi nino akodoku kumbuso kami. Imi, nakokwononigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki aka.»

²⁸ Masi nima akitanaga ndi ka Betania, kusyaku wa Yolodani, ku Yuani obotisaga ndi mino.

²⁹ Bugalo bi, Yuani amina ndi Yeso ni anodoku, abikya be: «Mikya-Kondolo ko Kunzi nino atumbaga bunye ka bambanzu nimu. ³⁰ Na ndi kanzina kugu kaki ngbingo yi nino nabikya ndi mino be: «Mutu yi nino akodoku kumbuso kami, a mutu mudingi kugbe kekita. A beyo, kambwa wa kibukuta kami, iyi a kuwa ndi wa.» ³¹ Imi bikpe, nakamibogigu ndi. Luki limoti, nodoku ndi kobotiso no libo kye namibisisi na batu basi ba Izaleli.» ³² Yuani utumbulyaga ndi nilo ina ndi be: «Nina ndi Limbengi-Lotu konyoku kugu wa lise mufongoni abe likpondi. Limbengi li nilo ika ndi kugu ka Yeso. ³³ Imi, nakegu ndi kamibo. Luki limoti, Kunzi nino etikoku ndi kobotiso no libo, ebikya ndi be: «Winatu ndeke Limbengi-Lotu konyoku na kaiko kugu ka bambanzu. Mutu yi nino no obotisa na Limbengi-Lotu.» ³⁴ Ninatu ndi masi mi nimo, nakamutumbulyaga be iyi ni Miko Kunzi.»

Yeso upunogini babibya ba mambwa

³⁵ Na bugala bi, Yuani a mbeyi ndi bata wa aka wa pa imoti na babibya baba luga ka babibya kaki. ³⁶ Niyo amina Yeso kakitaga, iyi aka ndi be: «Mikya-Kondolo ko Kunzi nimu.»

³⁷ Niyo babibya baba bi nibo bukana likpumaka li nilo, bapunga ndi kabibya Yeso. ³⁸ Yeso oyikana ndi, amina ni banabibya, iyi aka ndi na ibu be: «Makakisa iki?» Basikisya be: «Labi, isi yi ni «Muwonisilo», wikaga yani?»

³⁹ Usikisya ndi be: «Doniku, minatu.» Bodoku ndi, baga kaina pa niyo a ndi mino, bika ndi na ibu na bugogo bi nibo. A ndi banda saa-kumi.

⁴⁰ Andilia nino mamaki Simoni-Petele, a ndi bemoti ka batu baba bi nibo bukana ndi munzina ka Yuani na kabibya Yeso. ⁴¹ Inda mbeyi ndi ka mamaki beyo ka Simoni, abikyoku be: «Taminini bi Masiya», isi yi ni «Kilisiko». ⁴² Kumbuso yi, inda kuwa ndi na Simoni ku ka Yeso. Yeso anda ndi Simoni bizumuuu, abikya be: «Iwe ni Simoni, mika Yuani. Bumakaga kuwa banu be Kefa†». Isi yo lino li nilo be Petele.

Yeso amokini Filipi ibu na Natanaeli

⁴³ Na bugala bagogo, Yeso a ndi wakitulya kaında ka Galilaya. Babangana kuwa ndi na Filipi, iyi aka na iyi be: «Ibyeku!» ⁴⁴ Filipi a ndi mutu wa gudu wa Betesaida ku Andilia na Petele bibukuta ndi goni ibu mino. ⁴⁵ Kumbuso yi, Filipi babangana ndi na Natanaeli, abikya be: «Taminini bi mutu yi nino Musa okpikaga ndi mongoni kaki ka kitabu ya Mutuu, na nino bogyalandu ko Kunzi bokpikaga ndi goni ko bulya kaki. Iyi ni Yeso wa Nazaleti, mika Yezefa.»

⁴⁶ Natanaeli amuusa ndi be: «Luki lanza akwananatu goni kopupo ka Nazaleti?» Filipi asikisya ndi be: «Dawini no.» ⁴⁷ Niyo Yeso amina Natanaeli ni anodoku, Yeso abikya ndi be: «Muizaleli walingunu nimu. Kegu mutu wa bokoli.»

⁴⁸ Natanaeli amuusa ndi be: «Wemibi liki?» Yeso asikisya ndi be: «Kambwa gutugu Filipi kamaka, numinito bi. Wo bi kusili wa sibukuso simoti bene.»

⁴⁹ Natanaeli aka ndi bata na iyi be: «Muwonisilo, iwe ni Miko Kunzi, iwe ni Ngama ka bomikya Bezaleli.»

⁵⁰ Yeso asikisya ndi be: «Wobinikyonini kye nubikiyi be numinito bi kusili wa sibukuso? Winatu banu bata makpumaka mumbanga-mbanga kugbe!» ⁵¹ Omotiloko be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya

† 1:42 1:42 Kefa: A lino la Lilamee.

ko Kunzi yi niyi ka byanga batekebe bakwanganya na madīya, iwe, wigilya kopika ka masye masaa aka?»

²¹ Luki limoti, Ndaḅu ko Kunzi yi niyo Yeso a ndi kanzina ko bulya yi ni nzyai kaki. ²² Kinili, ngbingo yi nino Yeso opupoku ndi mino ka mbuka, babīya kaki batamana ndi be abikyatu ndi likpumuka li nilo. Babinikyana kuwa ndi Mobiso na munzina nimo Yeso abikya ndi.

Yeso ibagatu mambengi ka bambanzu

²³ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino ka Yelusalema ka yinga ya Pasika, bambanzu budingi babinikyana ndi kaina mokingyosi mumbanga-mbanga nimo agyaga ndi. ²⁴ Luki limoti, Yeso kitambyagigu ndi na ibu, kye a ndi kaumibo ibu basi binza. ²⁵ Kegu ndi kapa be batumbulyagi obili ka mumbanzu gutugu bemoti aka. A beyo, iyi mombukwana-daki ibagatu ndi nilo a ka mambengi ka bambanzu.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

¹ Luga ka Bafalisayo, a ndi na mutū bemoti nino ina ndi be Nikodimo. A ndi bemoti ka ngama ka Bayuda. ² Lisyē limoti, asilyoku kuwa ndi Yeso no biti, abikya be: «Muwonisilo, takaiba ambe Kunzi no utikoko ndi katiwonisilo. A beyo, mumbanzu kakwananigu kagya makpumuka mumbanga-mbanga beyo wo mino kagya, kani Kunzi kegu pa imoti na iyi.» ³ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, a lingunu nakaubikya ambe, mumbanzu kigilyi kaibukuta, kakwananigu kaina Bungama ko Kunzi.» ⁴ Nikodimo amuusa ndi be: «Igyonosa liki mumbanzu kayibukuta bata ni a kuwa mboku-mboku? Akwananatu bata kogulya ka muma ka amaki, igilya kaibukuta?» ⁵ Yeso asikisya ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakaubikya ambe, mumbanzu kibukuti ko libo na ka Limbengi, kakwananigu kogulya ka Bungama ko Kunzi. ⁶ Nino ibukutaga na bomikya-bambanzu, a mumbanzu, nino ibukutaga na Limbengi ko Kunzi a limbengi.» ⁷ Wakombombonitogu ka nilo nubikiyi be: «Wokwononi kaigilya kaibukuta.» ⁸ Ovivi ovivaga pa yasi ku apaga mino. Ukanagatu kukwo yi, luki limoti, wakibogigu be apunyaga yani ikani indaga yani. Igyonosaga begyo ka mutū wasi nino ibukuta na Limbengi ko Kunzi.»

⁹ Kuwa wa, Nikodimo amuusa ndi be: «Likpumuka nilo igyonosa liki?» ¹⁰ Yeso asikisya ndi be: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma Izaleli beyo wo mino yo, wakibigu likpumuka li nili?» ¹¹ A lingunu, a lingunu, nakaubikya ambe, ibusu, tabikyaga makpumuka nimo tibogo, ta bademu ba nimo tinoni. Luki limoti, ibunu, makapagigu katibinikyana. ¹² Makebailyagigu gutugu iki yi aka ngbingo yi nino namunziniyaga mino ko bulya makpumuka ma litombu. Angenengene kuwa ka makpumuka ma kugu wa lisyē aka? ¹³ Wina se, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino odokoni kugu wa lisyē, kiki asi Mika-Mumbanzu aka nino osyoku ndi iyi ka. ¹⁴ Mudongoni begyo Musa adokisa ndi mino nzuka wa ngweyi kugu wa mungbingili ku ka isa, okwononi be badokisi Mika-Mumbanzu begyo, ¹⁵ iba mutū wasi nino abinikyana inisoni na obili wa benze na benze. ¹⁶ A beyo, Kunzi apa ndi obili kugbe. Kinili, apa ndi mino Mikaki wa bemoti, kye mutū wasi nino abinikyana kobungogonitogu, luki limoti, inisoni na obili wa benze na benze. ¹⁷ Kunzi katikokugu ndi Mikaki kako mukombu ka obili. Luki limoti, atikoku ndi kahukuso yi. ¹⁸ Mutū yi nino

abinikyana, bakabisigu na mukombu. Luki limoti, nino kabinikyanaga, babisoni na mukombu, kye kabinikyanaga Miki wa bemoti ko Kunzi. ¹⁹ Winoni beyo Kunzi akogo mino mukombu: bungbanganya odonuku ndi ka obili, luki limoti, bambanzu bapaga ibu biti aka kakitaga bungbanganya kye yigya kabu a yanye. ²⁰ Mutu wasi nino agyaga bunye, amuyaga bungbanganya bafe. Mutu yi nino, amuyaga kakpuda bungbanganya, kye yigya kaki yanye kinisononi. ²¹ Luki limoti, nino agyaga likpumuka la linguna odogoku iyi ka bungbanganya, kye yigya kaki inisoni binza be akabyenene na sipananiso ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizai ibu na Yeso

²² Kumbuso yi, Yeso na babifya kaki baga ndi ka iwili ya Yudea. Ika ndi pa imoti na ibu ku beyo ka masye, anubotiso bambanzu. ²³ Yuani atu ndi goni iyi kaubotiso bambanzu ka Ainoni, buwobi na Salimu kye lifa a ndi lakpa ku beyo. Bambanzu badulyogoku ndi, anubotiso. ²⁴ Ko ngbingo yi nino, ba mbeiyi ndi ni bakanamokyigu Yuani ka ligbito.

²⁵ Kuwa wa, babifya bemoti-bemoti ka Yuani bapunga ndi bodongoso na Muyuda bemoti kugu wa yigya kabu ko bulya kibubiso. ²⁶ Binda ndi ka Yuani, babikyoku be: «Muwonisilo, aluku yi nino ma nduku na ibu kusyaku wa Yolodani, nino watambulaga ndi likpumuka kaki, a kuwa goni kobotiso. Batu basi bakagbo ku o mino!» ²⁷ Yuani usikisya ndi be: «Kegu na mutu bemoti nino akwanana kainisono no luki, kani Kunzi kapagu ndi. ²⁸ Ifunu bamombukwana-donu fi memukanatu ndi kabikya be: «Imi, nakegu Kilisito, luki limoti, Kunzi etikoku ndi kambwa kaki.» ²⁹ Mombukwana muko no ikaga mbunya muko. Luki limoti, wai-daki mbunya muko nino a ka kpolo kaki, anamukana, ogwaga magyagya kugbe ko bulya liyu ka mbunya muko. Kinili, na na magyagya bisini-sini mbiya wana. ³⁰ Okwononi be ibiba kaki obobozi, niyo kami agbuwa.»

Nino akodoku kotukyoku kugu wa lisyé

³¹ «Mutu yi nino otukyiku kugu wa lisyé ukitogi batu basi. Nino wa litombu a iyi mutu wa litombu aka, anzinaga ko bulya makpumuka ma litombu. Mutu yi nino otukyiku kugu wa lisyé ukitogi batu basi. ³² Atambulaga makpumuka nimo ina ndi na nino ukana ndi. Luki limoti, bambanzu gutugu bemoti aka kabinikyanagigu nilo ikaga kabikya. ³³ Mutu yi nino abailyaga likpumuka kaki, obinikyononi be Kunzi ni linguna. ³⁴ Mutu yi nino Kunzi atikoku, abikyaga likpumuka ko Kunzi, kye Kunzi atumisogo na Limbengi kaki bidé. ³⁵ Baba apagatu Mikaki, asilyoni makpumuka masi. ³⁶ Nino abinikyana Miki, a na obili wa benze na benze. Nino akyo kabinikyana, kinisonigu ndeke na obili yi nino. Luki limoti, ngbuta ko Kunzi ika kugu kaki.»

4

Yeso akanzina na Wabasamalia

¹ Niyo Yeso iba be Bafalisayo bukoni be isabu ka babifya kaki akobwa kugbe, na akaubotisa bambanzu kakitaga Yuani, ² (a beyo, kegu Yeso mombukwana-daki no ubotisaga ndi, luki limoti, babifya kaki.) ³ Atukya ndi ka Yudea, iga bata ka Galilaya. ⁴ Kadwe ku beyo, akwanana ndi kakitaga pisi ka Samalia.

⁵ Adwe kuwa ndi ka gudfu bemoti wa Samalia, nino ina be Sikali, buwobi no tiko niyo Yakobo apa ndi mikaki beyo ka Yezefa. ⁶ Liko ka Yakobo a

ndi ku beyo. Yeso a ndi ni hupini na ligundu bidapada, ika kuwa ndi ka kpolo wa liko. A ndi banda moni ka musikatu.

⁷ Wabasamalia odoku ndi katuga libo, Yeso abikya be: «Ye ma, imusano baka mino libo.» ⁸ Ko ngbingo yi ninɔ, babifya kaki ba ndi ni bogoni koluwo malili ka gudɔ. ⁹ Wabasamalia aka ndi na iyi be: «Eze! Muyuda beyo wo mino yi, wakaikpunda kekunga imi Wabasamalia libo liki?» (A beyo, Bayuda bakukananagigu ndi na Basamalia.) ¹⁰ Yeso asikisya ndi be: «Wakamibo bi apepe ninɔ Kunzi apaga, wiba be wani no akaukunga libo, iba iwe no wakungi bi. Winisono bi no libo nilo apaga obili.» ¹¹ Muko yi ninɔ abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wakegu no luki lituga libo na liko* a lodu kugbe. Wakwanana kuwa kainisono no libo li nilo la obili lo liki? ¹² Titosu beyo no atisilya ndi ifusu liko li nili. Iyi bikpe no omwaga ndi, iki bomikaki gutugu bambaza ka banyama kaki aka. Wakaimina abe iwe no wakitogi Yakobo?» ¹³ Yeso asikisya ndi be: «Mutu wasi komwo libo li nili, imukanatu banu bata musasa. ¹⁴ Luki limoti, ninɔ omwo ndeke libo nilo imi napá, kimukanigu ndeke bata musasa gutugu iki yi aka. Libo li nilo iita ndeke kuso kaki likpakpa nilo ika kopupisa libo la obili wa benze na benze.» ¹⁵ Muko no abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, ipoku neki libo li nilo, iba nakimukononitogu ndeke bata musasa. Kuwa wa go wa, nakodukugu ndeke bata wanu katuga libo.» ¹⁶ Yeso aka ndi na iyi be: «Winda kamokoku mbunyaku, modoku na iyi wanu.» ¹⁷ Muka no asikisya be: «Nakegu imi na muluku.» Yeso aka ndi na iyi be: «Wobikyi linguu be wakegu na muluku, ¹⁸ kye wa kuwa na bovononi kubukumuti. Ninɔ ma na iyi mbiya wanu, kegu mbunyaku. Wobikyi linguu.» ¹⁹ Kuwa wa, muka abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, nakaina abe wa mugyalandu. ²⁰ Botitosu babibisaga ndi Kunzi kugu wa ngupa yi niyi. Ibunu, mabikyaga be pa niyo okwononi mino kabibisa Kunzi ni Yelusalema aka.» ²¹ Yeso abikya ndi be: «Ma, ibinikyana no. Ngbingo odokoto ninɔ makindigu ndeke mino kabibiso Baba kugu wa ngupa yi niyi ikani ka Yelusalema. ²² Ibunu Basamalia, mabibisogo Kunzi ni makegu kamibo. Ifusu Bayuda, tabibisogo ni tanamibo, kye muhukuso akotukyoku ka Bayuda. ²³ Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, ninɔ batu bi nibo babibisogo mino Kunzi ka linguu, babibisogo ndeke Baba ka Limbengi na linguu. A beyo, Baba ukisaga inguo ya batu bi nibo. ²⁴ Kunzi ni Limbengi, na batu bi nibo babibisogo, okwononi be babibisi ka Limbengi na ka linguu.» ²⁵ Muko no abikya ndi be: «Nakaiba binza ambe Masiya akodoku (ninɔ bamakaga be Kilisito). Wa odoku ndeke mino, iyi, atitumbulyagatu masi.» ²⁶ Yeso asikisya ndi be: «Imi ni Kilisito, ninɔ nakaunzinyila no.»

²⁷ Ko ngbingo yi ninɔ aka no, babifya ka Yeso bigoku ndi. Ba ndi kombomboyo kye bamina ndi Yeso kanzina na muko. Wina se, gutugu mutu bemoti aka kamuusagu ndi muko no be: «Wakakisa iki?» Ikani kamuusa Yeso be: «Wakanzina na iyi ko bulya iki?» ²⁸ Muko no asa kuwa ndi mbike wa, iga, utumbulyogoku ndi bambanzu be: ²⁹ «Donuku kamina! Aluku bemoti a ku, etumbulyogi masi nimo nogyoni. Kegu se banu bi Kilisito ninɔ?» ³⁰ Batukya kuwa ndi wa, binda kamina Yeso.

³¹ Kuwa wa, babifya bitatanaga ndi na Yeso be: «Muwonisilo, lyalya mbeyi!» ³² Luki limoti, abikya ndi be: «Imi, nakalya malili nimo makegu ibunu kaibo.» ³³ Babifya bapunga kuwa ndi kauusono be: «Mutu bemoti

* 4:11 4:11 liko: Bakpogo ndi liko ku likpo.

se kuwa no oduku kapá malili?» ³⁴ Yeso abikya ndi be: «Malili kami ni kagya sipananiso ka nino etikoku ndi na kotulyosa ligubo nilo epá ndi. ³⁵ Makabikyagigu mbeyi ibunu bamombukwono-donu be: «Osikoni batimba bakwanganya ngbinga mubuulyo masolo itulyana?» Luki limoti, imi nakamubikya ambe, wikweni, winoni botiko. Malili ongotini, a kuwa kakanga kobuulyo. ³⁶ Mutu nino akobuulyo inisonini iyi na mukalya kaki, a kuwa kamumula masolo ko bulya obili wa benze na benze. Kuwa wa, mukukuna na mutu mubuulyo bogwa magyagya ibu basi baba. ³⁷ A beyo, a lingunu nilo babikyaga be: «Mutu bemoti no akunaga, wagogo obuulyo.» ³⁸ Imi, namatika ndi kobuulyo ko tiko niyo makagyaga ndi mino ligubo. Batu bagogo bo biko ndi mino bungu bikya, ibunu modoku kobuulya masolo ma ligubo kabu aka.»

³⁹ Basamalia bakpu ka gudfu yi nino babinikyana ndi Yeso, kye muko yi nino abikya ndi be: «Etumbulyogi masi nimo nogyoni.» ⁴⁰ Kinili, niyo Basamalia bodoku ndi buwobi na iyi, bitatanaga ndi na iyi be kogonitogu mbeyi. Agya ndi bata wa masye maba. ⁴¹ Batu bagogo fudini kagbe babailya ndi ko bulya likpumuka nilo a ndi kabikya. ⁴² Babikyaga kuwa ndi muko no be: «Takobinikyoniga ko bulya nilo aka lo watibikiyi, luki limoti, kye timukyonili kuwa ni ibusu aka. Tibini lingunu ambe iyi no a Muhukuso wa obili.»

Yeso akahukuso mika ngama ka basuda

⁴³ Niyo Yeso agya masye maba ka mugi mi nimo, atukya ndi wa, aga ka Galilaya. ⁴⁴ Iyi Yeso mombukwana-daki bikpe abikya ndi be: «Mugyalandu kegu na ibiba ku kabu.» ⁴⁵ Niyo osila ka Galilaya, batu bi nibo ku batilya ndi, kye bindatu ndi goni ibu ka yinga wa Pasika ka Yelusalema, bina ndi masi nimo Yeso agya ndi ku.

⁴⁶ Yeso iga kuwa ndi ka Kana ku ka Galilaya, ku oyikosa ndi mino libo kaiita vinya. Ku beyo, a ndi na ngama bemoti ka basuda nino mikaki muluku yi a ndi no kolobu ku ka Kapelenaumu. ⁴⁷ Niyo ukana ndi be Yeso otukyiniku bi ka Yudea, a kuwa ka Galilaya, odoku ndi kamina. Itatanaga kuwa ndi na iyi be indi no baka ka Kapelenaumu kahukusilyo mikaki nino a ndi buwobi kosisa limbengi. ⁴⁸ Yeso abikya ndi be: «Makini ndeke ibunu mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga aka, makabinikyanigu ndeke gutugu iki yi aka.» ⁴⁹ Ngama yi nino asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, tagano baka ku kami kani miki kanodokiga.» ⁵⁰ Yeso aka ndi na iyi be: «Wiga, miki oukini.»

Aluku no ukana ndi nilo Yeso abikya ndi, iga. ⁵¹ Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ko pisi aka, babangana na bagya-ligubo kaki, babikyaga be: «Miki oukini.» ⁵² Kuwa wa, umuusa ndi be: «Ouki bi ngbinga tino?» Basikisya ndi be: «Ouki bi isyeiku bi, na saa-saba ya musikatu.» ⁵³ Baba no ibo kuwa ndi be o bi ko ngbingo nino aka no Yeso abikya ndi mino be: «Miki oukini.» Kuwa wa, ngama no na ndabu kaki yasi babinikyana ndi Yeso.

⁵⁴ Nilo a ndi likpumuka limbanga la yiba nilo Yeso agya ndi. Agya ndi ngbingo yi nino igoku ndi mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudea.

5

Yeso ahukusini zegesi

¹ Kuwa wa, Bayuda ba ndi no dumo ka Yelusalema, Yeso aga ndi ku go ku. ² Ku beyo, a ndi na ziwa bemoti buwobi na mupumi ma gudfu yi nino, nimo balikyaga be «mupumi ka Bakondolo». Ziwa yi nino a ndi

na bangbangba kubukumuti ka bakpolo-kpolo bi. Bamakaga ndi ziwa yi nino ka Libelenia be «Betesaida». ³ Kuso wa bangbangba bi nibayo, batu ba bokolobu budingi bikaga ndi bakanganana wa. Ikaga ndi na batu ba bokolobu baya mamomo, nibo ba dili na bazegesi. [Bikaga ndi kabunda be libo obunzikoni, ⁴ a beyo, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndi bongbingo bemoti-bemoti ka ziwa yi nino kabunzo. Mutu wo kolobu wa mambwa nino osyaga ndi ko libo li nilo kani malaika obunzini, aukaga ndi lingunu.] ⁵ Luga kabu, a ndi na aluku bemoti nino a ndi no kolobu ka byanga batekebe basaa na bugina. ⁶ Niyo Yeso amina wakanga, ukana ndi goni be a ndi no kolobu ka masye mudingi, amuusa kawa ndi be: «Watu kapa kahuka?»

⁷ Aluku no asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, nakikogigu na mumbanzu nino esiso ko libo ngbingo yi nino bobunzaga mino. Niyo nakingilaga ambe nosyi ku beyo, mutu wagogo osyo kambwa kami.»

⁸ Yeso abikya ndi be: «Wamaga, va kalagba kaku na wakpakyana!» ⁹ Wa aka wa, aluku no ahuka ndi. Ava kalagba kaki, apunga ndi kakpakyana.

Likpumuka li nilo igyonosa ndi ka Lisye la kimumbiso. ¹⁰ Bayuda babikya kawa ndi mutu yi nino ahuka ndi no be: «Lisye li nili, a Lisye la kimumbiso. Wakawanangu kabinika kalagba kaku.»

¹¹ Usikisya ndi be: «Mutu yi nino ehukusi no ebikiyi be: <Va kalagba kaku, wakpakyana.>»

¹² Bamuusa kawa ndi be: «Mutu tino no ubikiyi bi be: <Va kalagba kaku, wakpakyana?>»

¹³ Luki limoti, aluku yi nino ahuka ndi no kegu ndi kamibo Yeso. A beyo, Yeso a ndi ni olimikogini ka ambaza nino a ndi wa.

¹⁴ Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndabu ko Kunzi, abikya be: «A beyo, mbiya wanu wohukini. Wakogyonitogu bata bunye, kye wigyogiyisa kawa kakitaga beyo wo bi mino.»

¹⁵ Mutu yi nino inda ndi kabikya Bayuda be Yeso no ahukusa ndi.

¹⁶ Kinili, bapunga ndi mino kakisa kagyogiyiso Yeso, kye ahukusa ndi mumbanzu ka Lisye la kimumbiso. ¹⁷ Yeso usikisya ndi be: «Baba agyaga ligubo bongbinga basi, imi na goni mino aka filubi.»

¹⁸ Niyo Bayuda bukana manzina mi nimo, bidukulaga kawa ndi bata kakisa Yeso bivaka-vaka kamwo. Ba ndi kagya beyo, kegu asi kye Yeso inaga ndi Lisye la kimumbiso payaya, luki limoti, kye abikyaga ndi goni be Kunzi ni abaki bikpe, na iyi mombukwana-daki a mudongoni no Kunzi.

Kunzi apa ndi Mikaki ngu yasi

¹⁹ Yeso ubikyoku ndi bata Bayuda be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, Miki kakwanangu kagya luki na mutamanagi kaki, kiki nilo aka lo inaga na Abaki. Nilo Baba agyaga, Miki agya mudongoni begoyo. ²⁰ A beyo, Baba apagatu Miki, awonisilaga masi nimo agyaga. Awonisila kawa ndeke bata makpumuka mudingi-dingi kugbe, kawa wa go wa, noku amudika ndeke bide. ²¹ Mudongoni beyo Baba ubililiso mino bamanda, upa obili, ka lingunu, Miki upaga batu nibo iyi ubailiyaga begoyo. ²² Na goni, Baba kakogigu ngbanga ka mumbanzu, luki limoti, aponi ndi Miki ngu yi niyo yasi, ²³ kye batu basi babangi Miki mudongoni beyo babangaga mino Baba. Mutu yi nino kabangagigu Miki, kabangagigu goni Baba nino atikoku.

²⁴ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mutu wasi nino ukanaga likpumuka kami, na abinikyana nino etikoku ndi, a na obili wa benze na benze. Bakamakyigu ndeke ka mungimbo, luki limoti, otukyoni ka

kukwaku akitaga ka obili. ²⁵ A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, ngbingo akodoku, na a kuwa goni wakitulyana aka, nino bamanda bukana ndeke mino liyu ko Miko-Kunzi. Na nibo bukana ndeke, binisanatu na obili. ²⁶ A beyo, mudongoni beyo obili wasi o mino ka mafoku ka Baba, apa goni Miki, obili yi nino wasi a kuwa goni ka mafoku ko Miki. ²⁷ Apa ndi Miki ngu yiko bangbanga, kye a Mika-mumbanzu. ²⁸ Makombomboyonitogu, kye ngbingo akodoku nino bamanda bayasi nibayo a ka bambaku bukana ndeke mino liyu ko Mika-mumbanzu, ²⁹ bopupogoku. Nibo bagyaga ndi bunza, bopupoku ndeke kainisoniso na obili, luki limoti, nibo bagyaga ndi banye, bopupoku ndeke kaingyo ka mungimbo.»

³⁰ Yeso omotiloku ndi be: «Nakakwananigu kagya luki gutugu limoti aka no ngu kami. Nakogo ngbanga kabyenene na nilo baba ekpamyaga, na ngbanga kami ikaga wongbingbili kye nakakisagigu kagya sipananso kami, luki limoti, niso ka muta yi nino etikoku.»

Miko-Kunzi a na bademu budingi

³¹ Yeso omotiloku ndi kuwa be: «Nakika demu kami mombukwana-daki yi, budemu kami keggu ba linguu. ³² Luki limoti, muta wago no a demu kami, na nakaiba ambe budemu kaki keggu kami a ba linguu. ³³ Ifunu, mutikatu ndi batutumbwa ku ka Yuani, na budemu kaki keggu kami a ndi ba linguu. ³⁴ Imi, nakegu na nza ya budemu ka mumbanzu. Luki limoti, nakabikya beyo kye winisononi na muhukuso. ³⁵ Yuani a ndi abe tala matuna na munze. Ifunu, mabailya ndi kazananyilaga bangbanganya bi nibo ko ngbinga makede aka.

³⁶ Luki limoti, budemu kami a budingi kegbe kakitaga nibo ka Yuani. A beyo, mogubo nimo Baba epa ndi be nagyagi, imu mo nagyaga, na imu mo epupilyaga budemu na kowonisilo be Baba no etikoku ndi. ³⁷ Na Baba nino etikoku ndi a goni demu kami. Makanukonigu ndeke liyu kaki ikani kamina. ³⁸ Makobuulyogigu likpumuka kaki ka mambengi kunu, kye makabinikyanagu muta yi nino atikoku ndi. ³⁹ Mikaga bakidufuko bigubu katangulaga Mobiso Motu, kye matamanaga be makiko kagya beyo, makwanana kainiso na obili wa benze na benze. Luki limoti, demu kami ni Mobiso mi nimo goni mo. ⁴⁰ Luki limoti, makya kodoku ku kami kainiso na obili.

⁴¹ Nakakisagigu ibiba kotukyoku ka bambanzu, ⁴² luki limoti, nakamu-mibo: kuso kunu, makegu na sipananso ko Kunzi. ⁴³ Imi, nodoku ndi ko lino ka Baba, luki limoti, makapagigu ketilya. Mutu wago kodoku ko lino kaki bikpe, matilyatu ndeke. ⁴⁴ Makwanana kabinikyana liki? Ifunu mapananaga ibiba luga kunu aka ni makegu kakisa niyo otukyogoku ko Kunzi yikaka.

⁴⁵ Makotomononitogu be imi, namupilyagatu ndeke bangbanga ka Baba. Musa nino mobisa ndi baya kunu keggu kaki, iyi no amupilyaga ndeke. ⁴⁶ A beyo, makabinikyana ndi Musa, iba mebinikyononi goni, kye iyi, okpikagatu ndi mongoni keggu kami. ⁴⁷ Luki limoti, kika ni makegu kabinikyana mobiso kaki, makwanana kuwa kabinikyana munzina kami liki?»

6

*Yeso uolyolisini bambanzu belofu kubukumuti
(Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Luka 9:10-17)*

¹ Kumbuso yi, Yeso azaba ndi kusyaku wa ibombu ya Galilaya niyo balikyaga goni be Tibelia. ² Ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabifya. A beyo, bambanzu bi nibo ba ndi kaina mokingyosi mumbanga-mbanga nimo Yeso agyaga ndi kauhukuso batu ba bokolofo. ³ Yeso adaka ndi ka ngupa, bikanana ndi ku beyo pa imoti na babifya kaki. ⁴ Wina se, yinga ka Bayuda niyo balikyaga be Pasika a kuwa ndi buwobi. ⁵ Yeso ikwe ndi, amina ambaza mudingi ni anadulyoku. Abikya kuwa ndi Filipi be: «Taluwoku mukati yani kaulyoliso na iyi batu bi niba?» ⁶ Abikya ndi beyo ko bulya yikingila Filipi aka. A beyo, Yeso atu ndi kaiba kambwa aka be aya bu.

⁷ Filipi asikisya ndi be: «Gutugu takaluwo mukati ma bambuma bamiya baba*, kityanigu ka batu basi.» ⁸ Bemoti luga ka babifya kaki beyo ka Andilia nino a ndi mamaki Simoni-Petele, abikya be: ⁹ «Miki bemoti atu na mukati kubukumuti ma saili wanu† pa imoti na bosu baba. Luki limoti, malili mi nimo kegu gutugu luki aka ka bambanzu budingi bene.»

¹⁰ Yeso abikya ndi be: «Hulikisoni bambanzu basi.» Tonito a ndi tidingi wa bigeseee, bikonono kuwa ndi. Baluku ba ndi banda belofu kubukumuti. ¹¹ Yeso ava kuwa ndi mukati, niyo abibiso Kunzi, ugbananilyaga ndi bambanzu nibo ba ndi wa. Agya ndi na bosu begeyo, upaga mudongoni beyo ba ndi mino kapa. ¹² Niyo hikutaga ndi, Yeso abikya babifya kaki be: «Mumuloni bodongbu nibayo osikoni kye koputikononitogu.» ¹³ Bamamula kuwa ndi, botumisa mumbi tekebe na miba na bodongbu baya mukati kubukumuti baya saili nibayo asikana ndi.

¹⁴ Niyo bambanzu bina ndi likpumaka limbanga nilo Yeso agya ndi lo, babikya ndi bingbanganya be: «Aluku yi nimuna a linguu mugyalandu nino a ndi kakwanana kodoku ka obili.» ¹⁵ Yeso andunga kuwa ndi be bakodoku kagwi ka mapupu be kye iki ngama, atukya ndi, aga bata mukaka ka ngupa.

*Yeso akakpakyana kugu wo libo
(Matayo 14:22-33; Maliko 6:45-52)*

¹⁶ Niyo bugogo ogwo, babifya kaki binda ndi ka mutili ma ibombu. ¹⁷ Badaka kuwa ndi ka ingbolo, hapunga kazaba, baga misa ka Kapelenaumu. Biti a ndi ni olipyini, Yeso kegu ndi mudoko kautakanya. ¹⁸ Ovivi a ndi wapu, mubaka anokotukosa libo la ibombu bigbiya-gbiya. ¹⁹ Niyo babifya bagya bakilometele banda kubukumuti ikani maifiya kugu wo libo, bamina ndi Yeso ni anukpudoku. A ndi kakpakyana kugu wo libo bipapapa. Bogwa ndi ombombo kugbe. ²⁰ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Imi no, makobongonitogu.» ²¹ Babifya ba kuwa ndi kapa be bavi, luki limoti, ingbolo ifama ndi bigala kubi ka pa niyo ba ndi mino kaında.

Ambaza ka bambanzu akakisa Yeso

²² Na bugalo bi, ambaza ka bambanzu nibo botigala ndi kusyaku wagogo wa ibombu batamana ndi be ingbolo o bi wa imoti aka. Yeso kadakagu ndi pa imoti na babifya kaki, luki limoti, babifya binda ndi asi ibu aka. ²³ Wina se, mangbolo magogo otukyoku ndi ka gudfu wa Tibelia. Mangbolo mi nimo a kuwa ndi ni osilini buwobi na pa niyo bambanzu balya ndi mino mukati, kumbuso Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi. ²⁴ Ambaza ka

* **6:7** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma bemoti ikaga ndi mukalya ma lisyé limoti ka mugya-ligubo. Wanda goni ka Matayo 20:2. † **6:9** 6:9 saili: A bumo niyo inisaga abe gbagala.

bambanzu ina ndi be Yeso ikani babibya kaki bakegu bata wa. Badaka kuwa ndi ka mangbolo, baga kakisa ka Kapelenaumu.

Yeso ni mukati ma obili wa benze na benze

²⁵ Niyo bata bi nibo badwe, batokonyoku ndi Yeso kuyaka wagogo wa ibombu, bamuusa be: «Muwonisilo, wosiliku wanu ngbingo tino?» ²⁶ Yeso usikisya ndi be: «A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, makegu kekisa asi kye mini bi makpamuka mumbanga-mbanga, luki limoti kye malyi bi mukati, mikutogo bikpekedε-kpekedε. ²⁷ Makogyonitogu ligubo ko bulya malili nimo aputikanaga. Luki limoti, gyoni ka nimo olipyogo, apa obili wa benze na benze. Mika-mumbanzu amupatu ndeke malili mi nimo. A beyo, Baba nino a Kunzi bikpe owonisila ndi bingbanganya be iyi no atikoku.» ²⁸ Bamuusa kuwa ndi be: «Takwanana kagya bu kotulyoso mogubo nimo Kunzi apaga?» ²⁹ Yeso usikisya ndi be: «Ligubo nilo Kunzi akapa be gyoni nili: ibinikyononi imi yi nino betikoku ndi.» ³⁰ Babikya kuwa ndi be: «Likpamuka limbanga tino lo wakwanana katigyilya kye tubinikyani? Wakagya luki tino? ³¹ Botitosu balyatu ndi malili nimo balikyaga be mana ku ka isa. Mufongoni beyo ikpikaga ndi mino ka Mobiso Motu be: <Kunzi apa ndi mukati nimo otukyoku ndi kugu wa lisyε.>» ³² Yeso usikisya ndi be: «A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, kegu Musa no amupa ndi mukati nimo otukyoku ndi kugu wa lisyε. Luki limoti, Baba no apaga mukati ma linguu nimo otukyoku kugu wa lisyε. ³³ A beyo, mukati ko Kunzi, a nimo osyogoku kotukyoku kugu wa lisyε, apa obili ka litombu.» ³⁴ Babikya kuwa ndi be: «Mombukwono-dosu, tipaga masyε masi mukati mi nimo aka mo.»

³⁵ Yeso ubikya ndi be: «Imi ni mukati nimo apaga obili. Mumbanzu kodoku ku kami, εbinikyana, kimukanigu ndeke bata nza na musasa gutugu iki yi aka. ³⁶ Luki limoti, namubikyatu ndi ambe: wina se, meminatū ndi kani makobinikyonigu. ³⁷ Mutu wasi nino baba epa, odokoto ku kami. Kedulyoku, nakakpumiya ndeke. ³⁸ A beyo, nakotukyokuga ndi kugu wa lisyε kagya sipananiso kami, luki limoti niso ka nino etikoku ndi. ³⁹ Na sipananiso ka nino etikoku ndi a be nakabungusogonitogu gutugu bemoti aka ka nibo epoku, luki limoti nupupisatu basi ka bambuku ka lisyε la mulifo. ⁴⁰ A beyo, sipananiso ka baba a be mutu wasi nino amina Miki, abinikyana, inisoni na obili wa benze na benze. Imi, napupisatu ndeke ka mbuku ka lisyε la mulifo.»

⁴¹ Bayuda bapunga kuwa ndi kanzinzinya Yeso kye abikya ndi be iyi ni mukati nimo osyoku kugu wa lisyε. ⁴² Ba ndi kabikya be: «Kegu mbeyi Yeso mu? Mika Yezefu? Takamibigu mbeyi abaki na amaki? Akwanana piye kabikya bata liki be osyoku kugu wa lisyε?» ⁴³ Yeso usikisya ndi be: «Wosoni kanzinzinya luga kunu. ⁴⁴ Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kodoku ku kami, kiki ni Baba nino etikoku ndi aka no alutiniku. Imi, napupisatu ndeke mutu yi nino ka mbuku ka lisyε la mulifo. ⁴⁵ Ikpikaga ka mobiso ka bogyalandu be: <Kunzi utiwa ndeke bambanzu basi.> Mutu wasi nino amukana Baba, abye mutuu kaki, odokoto ku kami. ⁴⁶ Kegu na mutu gutugu bemoti aka nino aminoni Baba, kiki nino aka no otukyoku ko Kunzi, iyi no aminoni Baba. ⁴⁷ A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, nino εbinikyana, a na obili wa benze na benze. ⁴⁸ Imi ni mukati nimo apaga obili. ⁴⁹ Botitonu balyatu ndi mana ka isa, gutugu beyo, bolumwaga ndi. ⁵⁰ Luki limoti, mukati mi nimo osyoku kugu wa lisyε nima. Mutu yi nino alya, kokwigu ndeke. ⁵¹ Imi ni mukati

ma obili nimo osyoku kugu wa lisyε. Mumbanzu kalya, ika ndeke na obili wa benze na benze. Mukati mi nimo napá ndeke ambe bambanzu binisoni na obili ni nzuyi kami.»

⁵² Kawa wa, Bayuda bapunga ndi bodongoso luga kabu, banabikya be: «Aluku yi nimu akwanana piye katipá nzuyi kaki be talyi liki?» ⁵³ Yeso ubikya ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, makolyi nzuyi ko Mika-mumbanzu, momwo bangu kaki, makikigu na obili kuso kunu. ⁵⁴ Mumbanzu kalya nzuyi kami, omwo bangu kami, ika na obili wa benze na benze. Napupisa ndeke ka mbuku ka lisyε la mulifo. ⁵⁵ A beyo, nzuyi kami a malili ma lingunu, bangu kami a luki limwo la lingunu. ⁵⁶ Mutu nino alyaga nzuyi kami, omwa bangu kami, ikaga kuso kami na imi kuso kaki. ⁵⁷ Baba nino etikoku ndi a na obili, imi, na na obili ko ngu kaki. A begeyo, mumbanzu nino elya, inisa na obili pisi ku kami. ⁵⁸ Mukati mi nima otukyoku kugu wa lisyε. Kegu abe nimo botitonu balya ndi, gutugu beyo, bokwaga ndi aka. Luki limoti, nino aly mukati mi nima, ika na obili wa benze na benze.» ⁵⁹ Yeso anzina ndi munzina mi nimana ka Kapelenaumu ni akapá mutuu ka ndabu ya malumba.

Munzina nimo apága obili wa benze na benze

⁶⁰ Niyo bukana munzina ka Yeso beyo, budingi ba babifya kaki aka ndi be: «Munzina mi nimana a mumbanga kugbe, wani no akwanana kapa kaukana?»

⁶¹ Yeso andunga ndi be babifya kaki bakainzinzinya ko bulya munzina mi nimo. Kinili, umuusa kawa ndi be: «Likpumuka li nili amutulisito mambengi? ⁶² Kika ni a beyo, ika kawa liki ni maminini Mika-mumbanzu kadaka bata ka pa niyo a ndi mino kambwa? ⁶³ Limbengi ko Kunzi lo apága obili. Nzuyi kakwananigu kagya luki. Munzina nimo namubikya ndi mo a mutumo no ngu ya limbengi, na imu mo apága obili. ⁶⁴ Luki limoti, bambanzu bemoti-bemoti luga kunu bakegu kabiniyana. A beyo, Yeso ibagatu ndi katukya ka bundeli aka be atu na nibo bakabiniyanagigu ndi na nino agaba ndeke.» ⁶⁵ Omotiloku ndi be: «Kinili, namubiky ambe: «Kegu na mumbanzu nino akwanana kodoku ku kami kiki ni baba aka no ahukwilyini pisi.»»

⁶⁶ Katukya ko ngbingo yi nino aka no, budingi ba babifya kaki basa ndi, bakakpakanagigu ndi bata na ibu.

⁶⁷ Yeso umuusa kawa ndi babifya tekebe na baba be: «Yegu ibunu, ma kawa goni ibunu kapa kesa?» ⁶⁸ Simoni-Petele asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, tinda bata ka wani? Iwe wa na munzina nimo apága obili wa benze na benze. ⁶⁹ Ibusu, takabiniyana, takaiba ambe iwe ni Mutu Wotu nino Kunzi atikoku ndi.» ⁷⁰ Yeso usikisya ndi be: «Kegu mbeyi imi aka no namupunaga ndi ibunu basi tekebe na baba? Luki limoti, bemoti luga kunu a mumuyoniso!» ⁷¹ Yeso a ndi kanzina ko bulya ka Yuda nino a ndi mika Simoni Isikalioti. A beyo, Yuda no a ndi kagaba, gutugu beyo a ndi mino bemoti ka babifya tekebe na baba yo.

7

Bamamaki Yeso bakegu kabiniyana

¹ Kumbuso yi, Yeso alingya ndi Galilaya wasi. A beyo, kegu ndi kapa kalingyo Yudea kye bangama ka Bayuda ba ndi kakisa kamwisiso. ² Wina

se, yinga bemoti ka Bayuda nino bamakaga ndi be yinga wa Bangbangba* a kuwa ndi buwobi. ³ Bamamaki Yeso babikya kuwa ndi be: «Titukyilya ifusu wanu, waga ka Yudea iba babifya kaku nibo ku binito goni ifu nilo wika kagya. ⁴ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino agyaga likpumuka ko dikidi, ni a se kakisa kaimibisisoko bingbanganya. Kika ni wakagya makpumuka mumbanga-mbanga, wiwonisa neki ka bambanzu basi.» ⁵ A beyo, gutugu bamamaki bikpe bakegu ndi kabinikyana. ⁶ Yeso ubikya ndi be: «Ngingo yi nino kami wanza kanitulyonigu mbeyi. Luki limoti, nino kunu ikaga iyi asi wanza aka bongbinga basi. ⁷ Batu ba obili bakakwananigu kamumuya ifunu. Luki limoti, bemuyatu imi kye na demu kawubikyaga yigya kabu yanye. ⁸ Windoni ifunu ka yinga. Nakegu mino imi kainda kye ngingo kami kegu mbeyi wakitulyana.» ⁹ Niyo abikya beyo, asikana ndi iyi ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yinga

¹⁰ Niyo bamamaki binda ndi ka yinga, Yeso inda ndi goni iyi bipela ni bambanzu bakibigu. ¹¹ Kuwa wa, bangama ka Bayuda bapunga ndi kakisa bivaka-vaka, banuusogo be: «Aluku yi nino a yani?» ¹² Kuso wa ambaza ku bambanzu ba ndi kainzinzinya yakpu kugu ka Yeso. Batu bago ba ndi kabikya be: «A mutu wanza.» Batu bo be: «Haaa, akauluta bambanzu ko pisi yanye.» ¹³ Luki limoti, kegu na mutu bemoti nino abikyaga ndi likpumuka bingbanganya, kye bubangaga ndi bangama ka Bayuda.

¹⁴ Ngingo yi nino dumo a kuwa ndi mino bikokpwo, Yeso aga ndi ka Ndaabu ko Kunzi, apunga kapá mutiwi. ¹⁵ Bayuda bombombaya ndi, banabikya be: «Aluku muna apunya mbeyi na yimibo yani? Wina se, kindagu gutugu ndi ka ikolo begeyo.» ¹⁶ Yeso usikisya ndi be: «Mutiwi nimo imi napaga, kikogigu makami, luki limoti, ikaga ma ko Kunzi nino etikoku ndi. ¹⁷ Mumbanzu kika wakitulya kagya nilo Kunzi apaga, iba pisi ka mutuu mi nimo be akotukyoku ka Baba ikani kami bikpe. ¹⁸ Mutu yi nino anzinaga ko lina kaki bikpe, akisaga ibiba kaki aka mombukwanadaki yi. Luki limoti, nino akisaga ibiba ka nino atikoku ndi, abikyaga lingunu ni kaboboku kegu kuso kaki. ¹⁹ Musa kamupagu mbeyi ndi mutuu? Luki limoti, mumbanzu gutugu bemoti aka kegu kabye mutuu mi nimo. Mbiya wanu, ko bulya iki yo mo mino kakisa kemwisiso?» ²⁰ Ambaza asikisya ndi be: «Wa na limbengi la bunye! Wani mbeyi no akakisa kaunwisiso?» ²¹ Yeso usikisya ndi be: «Nagya ndi likpumuka limbanga limoti aka, amudikisa ndi ifunu basi noku fide. ²² Ifunu mukogo bomiki gutugu ka Lisye la kimumbiso aka kye Musa amupa ndi mutuu kagyaga beyo. Ka lingunu, kodokugu ndi ka Musa, luki limoti, ka botitonu. ²³ Kika neki ni bukogotu bomiki ka Lisye la kimumbiso, a ko bulya yibuulya mutuu ka Musa. Ko bulya iki se kuwa yo mambengi o mino kamukandikana wa nauhukusi mino mumbanzu ka Lisye la kimumbiso?» ²⁴ Makokogonitogu mukombu kabyenene na niyo minaga no miso aka, luki limoti, kogoni ka bungbingbili.»

Yeso ni Masiya?

* 7:2 7:2 yinga wa Bangbangba: a ndi yinga ka Bayuda nino agyaga ndi poso bemoti, balyaga ndi ka timba wa kabomu na nino wa tekebe kani bomoni kanyo masolo. Batamanaga ndi ngingo yi nino bomikya-Bezaleli ba ndi mino ka isa. Ko ngingo wa yinga yi nino, batu basi bikaga ndi ka bangbangba. Yelusalema a kuwa ndi pa yidingi ku balyaga ndi mino yinga yi nino. Wanda kaBalawi 23:34-36; Yigilya 16:13.

²⁵ Batu bagogo ba Yelusalema ba ndi kabikya be: «Kegu mutu yi nino bakakisa kamwisiso nimu? ²⁶ Wina se, akanzina bingbanganya kambwa ka bambanzu na bakegu gutugu kabukyo aka. Bangama bibito neki bi linguu be iyi ni Masiya? ²⁷ Takaiba ambe mutu yi nimuna apunya yani. Luki limoti, ngbingo yi nino Masiya oduku ndeke mino, mambanzu gutugu bemoti aka kibigu ndeke be apunya yani.»

²⁸ Ngbingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino kapá mutiwi ka Ndaḅu ko Kunzi, abikya ndi na liyu lapu be: «Mutu kemibo binza na mibatū ku no mino kapunya? Nakodokugu ndi ko ngu kami bikpe, luki limoti, nino etikoku ndi abikyaga iyi asi linguu aka. Ibunu, makamibigu. ²⁹ Imi, namibatū kye notukyoku ndi ku kaki, iyi no etikoku.»

³⁰ Bakisa kuwa ndi be bagwi Yeso liki, luki limoti, mambanzu gutugu bemoti aka kakwananagu ndi kagwi, kye ngbingo kaki kegu mbeyi ndi wakitulyana. ³¹ Kuso wa ambaza, bambanzu babinikyana ndi, babikya be: «Ngbingo yi nino Masiya oduku ndeke mino, agyatu ndeke goni iyi makpamuka mumbanga-mbanga makpa kakitaga aluku yi nimu?»

Bafalisayo butikini bazamu kagwi Yeso

³² Bafalisayo bumukana ndi bambanzu ni baninzinzinya ko bulya ka Yeso ka ambaza ku. Kuwa wa, bokumu-kumu na Bafalisayo butika ndi bazamu kagwi.

³³ Yeso abikya ndi batu nibo ba ndi wa be: «Na mbeyi bata pa imoti na ibunu ko ngbinga mukede. Kumbuso yi, nigatu katakanya nino etikoku ndi. ³⁴ Mekisatu ndeke bivaka-vaka, luki limoti, makeminigu. Makakwananigu ndeke kosila ku niko mino.» ³⁵ Bayuda buusana ndi luga kabu be: «A se kuwa kainda yani, niyo takakwananigu mino kamina? A se kapa kainda ka Bayuda bi nibo ba bumisikono luga ka Bagiliki na kapá Bagiliki mutiwi kaki? ³⁶ Atibikyi bi be: «Mekisatu ndeke bivaka-vaka, luki limoti, makeminigu. Makakwananigu ndeke kosila ku niko mino.» Isi ya munzina mi nimo ni iki?»

Libo nilo apaga obili

³⁷ Lise la mulibo la yinga yi nino a ndi lise lidingi kugbe. Lise li nilo, Yeso amaga ndi bigba, abikya na liyu lapu be: «Mambanzu kika na musasa, oduku komwo libo kunu no mino. ³⁸ Ka mutū yi nino, ika ndeke mudongoni beyo Mobiso Motu abikyaga mino be: «Mambengi mo mobo mudingi-dingi nimo apaga obili akika ndeke katukya ka limbengi ka mutū nino ebinikyana.»» ³⁹ Yeso a ndi kanzina beyo ko bulya Limbengi ko Kunzi nilo batu bi nibo babinikyana bika ndeke nolu. A beyo, Limbengi li nilo kegu mbeyi ndi lidoku, kye Kunzi a ndi ni kanapigu Yeso ibiba.

Bambanzu bigbonogini ko bulya ka Yeso

⁴⁰ Niyo bambanzu bagogo luga wa ambaza bukana mino munzina mi nimo, babikya ndi be: «A linguu aka Mugyalandu nino bawanyaga ndi!» ⁴¹ Bagogo babikya ndi be: «Masiya no!» Luki limoti, bagogo bata be: «Ambe, Masiya akwananatu kotukyoku ka Galilaya? ⁴² Mobiso Motu kabikyagigu mbeyi be Masiya ibukuta ndeke ka livananza ka ngama Daudi na ka Betelehemu, mugi nimo Daudi a ndi mino?» ⁴³ Kuwa wa, ambaza igbananaga ndi ko bulya ka Yeso. ⁴⁴ Batu bagogo luga kabu ba ndi kapa kagwi, luki limoti, mambanzu gutugu bemoti aka kavilagu ndi.

Bangama ka Bayuda bakegu kabinikyana Yeso

⁴⁵ Kumbuso yi, bazamu niḅo bokumu-kumu na Bafalisayo ḅutika ndi, bigoku. Bumuusa kuwa ndi bazamu ḅe: «Ko bulya iki yo makodukugu mino na Yeso?» ⁴⁶ Busikisya ndi ḅe: «A limbanga! Takanamukonigu ndeke mumbanzu ananzina aḅe aluku yi ninḅo ku!» ⁴⁷ Bafalisayo bumuusa ndi ḅe: «Amḅe, mogulyini kuwa gḅoni ibunu ka kuḅoḅoku kwi nikwo?» ⁴⁸ Ata mbeyi na mumbanzu gutugu bemoti aka luga kusu ka bangama ikani ka Bafalisayo ninḅo abinikyana? ⁴⁹ Luki limoti, ḅatu ḅi niḅo ḅakibigu mutuu ka Musa. ḅovoni ndi ligbongoni.»

⁵⁰ Nikodimo a ndi bemoti ka Bafalisayo niḅo ḅa ndi wa. Iyi no odoku ndi kamina Yeso kambwa, ḅbikya ndi ḅe: ⁵¹ «Mutuu kusu, akogḅu mukombu ka mumbanzu ni ḅakanomukonigu ikani ḅakanibigu ḅe ogyi ḅi iki?» ⁵² Luki limoti, ḅasikisya ndi ḅe: «Wa kuwa iwe mut u wa Galilaya gḅoni? Kpima mbeyi Mḅiso Motu ḅinza ikani winata gutugu ḅe mugyalandu bemoti opupatu ndeke ka Galilaya.»

Yeso na adanda bemoti

[⁵³ Kumbuso yi, iḅu ḅasi ḅiganana ndi ka ḅakukabu.

8

¹ Luki limoti, Yeso aga ndi iyi ka Ngupa ya Mizeituni. ² Bugala ḅi na ḅuḅoḅi ḅiḅo, iḅa nga ndi ḅata ka Ndabu ko Kunzi. ḅambanzu ḅasi ḅakpuḅoku ndi. Iko, apunga ndi kaupá mutiwi. ³ Bowonisilo ḅa mutuu na Bafalisayo ḅodoku kuwa ndi wa na muko bemoti ninḅo ḅagwi ndi na muluku. ḅamomosa ndi kambwa ka ḅambanzu ḅigbu, ⁴ ḅabikya Yeso ḅe: «Muwonisilo, ḅagwi muko yi nimu na muluku mbiya wa. ⁵ Kabyenene na mutuu kusu, Musa atikpamyi ndi kaumwogḅo inguo ya ḅoko ḅi niḅa na matamu. Iwe, wa se kuwa kabikya ḅu?»

⁶ Ba ndi kabikya ḅeyo ko bulya yikingila Yeso, kye ḅa ndi kakisa kasungulya. Luki limoti, Yeso odidika ndi, apunga kokpiko na kpengḅe ka litombu. ⁷ Niyo bisisilaga ndi mino kamuusoyo, Yeso ananukana ndi, ḅbikya ḅe: «Mutu ninḅo kanogyigu ndeke iyi ḅunye luga kunu, apungi ni iyi kamaka litalu la mambwa.» ⁸ Kumbuso yi, odidika ndi ḅata, apunga ḅata kokpiko ka litombu. ⁹ Ngbingo yi ninḅo ḅukana mino ḅeyo, ḅapunga ndi katukya yikaka-yikaka kaupunga na ḅamboku. Yeso otigolo mukaka aka wa iḅu na muko yi ninḅo wa a mbeyi ndi ḅata mino wakamaga kambwa ka ḅatu niḅo ḅa ndi wa. ¹⁰ Kuwa wa, Yeso amaga ḅata ndi, amuuso muko no ḅe: «Ye ma, ḅatu niḅo ḅusungulyi ḅa yani? Kegu neki na mumbanzu ninḅo ubisi na mukombu?» ¹¹ Asikisya ndi ḅe: «Gutugu bemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka na iyi ḅe: «Eee, nakubisigu imi na mukombu ḅeḅeyo. Waganḅo, luki limoti, wakigilyonitugu ḅata kagya ḅunye.»]

Yeso ni ḅunḅanganya ḅa ḅibili

¹² Yeso ḅbikya ḅata ndi ḅambanzu ḅe: «Imi ni ḅunḅanganya ḅa ḅibili. Mumbanzu ḅebiyu kakkpanganu ndeke ko biti, luki limoti, inisona ndeke na ḅunḅanganya ḅa ḅibili.» ¹³ Bafalisayo ḅabikya ndi ḅe: «Iwe no wa demu kaku ka mombukwana-daki yi. ḅudemu kaku keḅu neki ḅa lingu.» ¹⁴ Yeso usikisya ndi ḅe: «Gutugu nakika demu kami mombukwana-daki yi, ḅudemu kami a ḅa lingu, kye nakaiba amḅe napunya yani na nakainda yani. Luki limoti, ibunu, makeḅu kaiba ḅe napunya yani ikani nakainda yani. ¹⁵ Ibunu, makogḅo likpumuka kabyenene na tamanaga ka ḅambanzu. Luki limoti, imi, nakakogigu

likpamuka ka mumbanzu. ¹⁶ Na gutugu nakako likpamuka ka mumbanzu, ika ka bungbingbili aka kye nakegu mukaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nino etikoku. ¹⁷ Wina se, ka mutuu kunu, bokpikatu ndi be budemu ka batu baba bo ikaga ba linguu. ¹⁸ Na demu kami mombukwana-daki yi. Baba nino etikoku ndi a goni demu kami.» ¹⁹ Bafalisayo bamuusa kuwa ndi be: «Abaku a se kuwa yani?» Yeso aka ndi na ibu be: «Makemibigu na makamibigu Baba. Makemiba ndi, iba mamibatu goni Baba.»

²⁰ Yeso a ndi kanzina beyo ngbingo yi nino a ndi mino ka Ndaabu ko Kunzi. A ndi ka kpolo wa kpokoyo nino badikitaga mino aperse. Mumbanzu gutugu bemoti aka kagwigu ndi kye ngbingo kaki kegu ndi wakitulyana.

Yeso obikyini be akainda ku ka Baba

²¹ Yeso ubikya bata ndi be: «Imi, nogoni imi. Mekisatu banu, luki limoti, mokwo ndeke ka bunye kunu. Makakwananigu kosila ku no mino kainda.»

²² Bayuda buusana ndi luga kabu be: «A se kuwa kainda kaibongiso, kye akabikya be: «Makakwananigu kosila ku no mino kainda?»» ²³ Yeso usikisya ndi be: «Ifunu, ma batu ba wasi wanu, luki limoti, imi, na mutuu wa kugu. Ifunu, ma batu ba obili yi nimu, luki limoti, imi, nakegu mutuu wa obili yi nimu. ²⁴ Kinili, namubikyi bi ambe mokwaga ndeke ka bunye kunu. A beyo, makobinikyonni be imi ni, «Natu», mokwaga ndeke ka bunye kunu aka.» ²⁵ Bamuusa kuwa ndi be: «Iwe mbeyi ni wani bikpe?» Yeso usikisya ndi be: «Imi ni nino namubikya ndi katukya ka mupunganagi. ²⁶ Na na makpamuka makpu kamubikya na kamubiso mino na mungimbo. Luki limoti, nabikyaga ka obili nilo aka lo nukana ndi na nino etikoku ndi. Iyi, abikyaga linguu.»

²⁷ Bakegu ndi kaiba be a ndi kaunziniya ko bulya ka Abaki. ²⁸ Yeso ubikya kuwa ndi be: «Ngbingo yi nino madokisa ndeke mino Mikamumbanzu, miba kuwa ndeke be imi ni «Natu». Miba be nakagyagigu luki gutugu limoti aka ka sipananiso kami, luki limoti, nabikyaga nilo aka lo Baba ewonisila ndi. ²⁹ Nino etikoku ndi a pa imoti na imi. Kesagu ndi mukaka, kye nagyaga bongbinga basi nilo aka lo abosogo.»

³⁰ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kanzina beyo, bambanzu bakpu babinikyana ndi.

Kulikanaga ya linguu

³¹ Yeso ubikya kuwa ndi Bayuda nibo babinikyana ndi be: «Makiko kabye munzina kami binza, miko ka linguu babifya kami. ³² Miba ndeke linguu, na linguu amukulaga.» ³³ Basikisya ndi be: «Ta livananza ka Abalahamu, mumbanzu katibisagu ibusu busunzu gutugu lisyu limoti aka. Wakatibikya liki be takulikanagatu ndeke?»

³⁴ Yeso usikisya ndi be: «A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, mutuu wasi nino agyaga bunye a musunzu wa bunye. ³⁵ Musunzu kikogigu bongbinga basi ka livananza. Luki limoti, miki ikaga iyi mino ka bongbinga basi. ³⁶ Kika neki ni Miki amukulogini, mika kuwa ndeke bukulikanaga linguu. ³⁷ Nakaiaba ambe ma livananza ka Abalahamu. Luki limoti, makakisa kemwisiso, kye makegu kabailya munzina kami. ³⁸ Imi, nakabikya nilo nina ndi ka Baba. Ifunu, makagya nilo mukana ndi na obonu.» ³⁹ Basikisya ndi be: «Obosu ni Abalahamu.» Yeso aka ndi na ibu be: «Makiko bi ka linguu bomika Abalahamu, makwanano bi kagya mudongoni beyo Abalahamu agyaga ndi mino. ⁴⁰ Luki limoti, mbiya wanu makakisa kemwisiso. Wina se, Abalahamu kagyaga ndi iyi

inguo ya likpamuka li nilo. Imi namubikyaga ndi lingunu nilo nakana ndi kotukyoku ko Kunzi. ⁴¹ Ibunu, makagya mudongoni beyo obonu wagogo agyaga ndi mino.» Basikisya ndi Yeso be: «Takegu bomiki ba budanda. Obosu bemoti ni Kunzi aka.» ⁴² Yeso ubikya ndi be: «Kunzi kiko bi Obonu, makwananatu bi kepa. A beyo, imi nopupa ndi ko Kunzi, nodoku se kuwa. Nakodokugu ndi ko ngu kami bikpe, luki limoti, iyi no etikoku ndi. ⁴³ Ko bulya iki yo makegu mino kotombisyo likpamuka nilo nakamubikya? A kye makakwananigu kaukana munzina kami. ⁴⁴ Obonu ni mumuyoniso, mapaga kagya nilo aka lo abosilogo. Iyi, a ndi mumwo bambanzu katukya ka mpunganagi. Gutugu lisyey limoti aka kanomogigu ndeke ka lingunu, kye lingunu kegu kuso kaki. Ngbingo yi nino abukulaga mino bongu, anzinaga iyi asi mudongoni aka, kye ikaga iyi beyo aka yo katukya ndi ka bundeli. A beyo, a mutu wa kuboboka na mombukwana kuboboka. ⁴⁵ Luki limoti, imi nabikyaga lingunu, kinili, makebinikyanagigu. ⁴⁶ Mutu tino luga kunu no akwanana kabikya bingbanganya be nagya ndi bunye? Kika neki ni nakabikya lingunu, ko bulya iki yo makegu mino kebinikyana? ⁴⁷ Mutu ko Kunzi ukanaga likpamuka ko Kunzi. Kika ni ibunu makukanagigu, a kye makegu bata ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamu

⁴⁸ Kuwa wa, Bayuda basikisya ndi Yeso be: «Ibusu, tobikyito bi lingunu ambe wa Musamalia, na goni be wa na limbengi la bunye.»

⁴⁹ Yeso usikisya ndi be: «Nakegu imi na limbengi la bunye, luki limoti, nabangagatu Baba. Ibunu, makebangagigu imi. ⁵⁰ Imi, nakakisagigu ibiba kami, luki limoti, Kunzi no ekisilyaga imi. Iyi no akogo mungimbo. ⁵¹ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mumbanzu kobuulyogo munzina kami, kokwigu ndeke.»

⁵² Bayuda babikya kuwa ndi be: «Mbiya wanu, tibini se kuwa lingunu ambe wa na limbengi la bunye! Abalahamu okwoni ndi, bogyalandu bokwogo goni. Iwe, wakabikya be: «Mumbanzu kobuulyogo munzina kami, kokwigu ndeke.» ⁵³ Wa mutu wa ibiba kakitaga obosu beyo ka Abalahamu? Okwoni ndi, bogyalandu bokwogo goni. Wa mbeyi kaiva abe wani?» ⁵⁴ Yeso osikisya be: «Nakibiba imi mombukwana-daki yi, ibiba yi niyo kigigu na izangiya. Baba yi nino mabikyaga be Obonu, iyi no ebibaga imi. ⁵⁵ Luki limoti, makamibigu. Imi, namibatu imi. Nakabikyo bi ambe nakamibigu, niko bi mutu wabongo abe ibunu. Luki limoti, namibatu na nobuulyagatu munzina kaki. ⁵⁶ Obonu beyo ka Abalahamu ogwaga ndi magyaga ka tamanaga kaina lisyey nilo nodoku ndeke mino. A lingunu, inatu ndi, otumo na magyaga bide.» ⁵⁷ Bayuda babikya ndi be: «Wakanotulyosigu byanga batekebe kubukumuti. Wamina kuwa ndi Abalahamu yi liki?» ⁵⁸ Yeso aka na ibu be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, kambwa Abalahamu kaibukuta, imi «natu.»»

⁵⁹ Bapnaga kuwa ndi matamu kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso isuma ndi, opupo ka Ndabu ko Kunzi.

9

Yeso ahukasini mutu nino ibukuta ndi ni kinagigu

¹ Lisyey limoti, Yeso a ndi kakpakyana ko pisi, amina aluku bemoti nino ibukuta ndi ni kinagigu. ² Babibya kaki bamuusa ndi be: «Muwonisilo, ko bulya iki yo aluku yi nima ibukuta ndi mino ni kinagigu? A ndi ko

bulya bunye kaki ikani niŋo ka babukuta kaki?» ³ Yeso osikisya ndi be: «Kegu ko bulya bunye kaki ikani niŋo ka babukuta kaki. Luki limoti, a beyo kye ligubo ko Kunzi inisoni pisi ku kaki. ⁴ Okwononi tagyi ligubo ka nino etikoku ndi na lisyε. Biti a kuwa kolipyo, ngbingo yi nino mumbanzu kakwananigu mino kagya ligubo. ⁵ Ngbingo yi nino na mbeyi mino ka obili, imi ni bungbanganya ba obili.»

⁶ Niyo Yeso anzina beyo, abakya ndi botikito ka litombu, opula kuwa, agbodya nobu aluku yi nino ko miso. ⁷ Abikya ndi be: «Winda kaisukusa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» ni «Mutu yi nino batiki». Aluku no aga ndi beyo aka yo, isukusa miso, igoku kuwa ni anina bungbanganya.

⁸ Bapimbani kaki na batu niŋo baminaga ndi kambwa kaikukungya, buusa ndi be: «Kegu mbeyi aluku nino ikaga ndi wakiko kaikukungya nimu?» ⁹ Bagogo bosikisya ndi be: «Iyo, iyi aka no.» Bagogo bata be: «Kali, kegu iyi, babyenene na iyi.» Luki limoti, aluku no abikya ndi be: «Imi aka no.» ¹⁰ Bamuusa kuwa ndi be: «Miso uhukwoni bi liki?» ¹¹ Osikisya ndi be: «Aluku nino bamakaga be Yeso opuli bi litombu, egbodyo nolu ko miso, ebikya be: «Winda kaisukusa ka Siloamu.» Nago bi, nogyoku beyo aka yo, napunga kaina.» ¹² Bamuusa bata ndi be: «Aluku yi nino a yani?» Usikisya be: «Sibigu.»

Bafalisayo bakapima mutu nino bahukusa ndi

¹³ Kuwa wa, finda ndi na aluku nino ahuka ndi no ku ka Bafalisayo. ¹⁴ Wikwe se a ndi Lisyε la kimumbiso lo Yeso opula ndi mino litombu, ahukusa aluku yi nino. ¹⁵ Bafalisayo bamuusa ndi goni aluku yi nino be igyonosa ndi liki be apungi kaina beyo? Ubikya ndi be: «Egbodya ndi litombu ko miso, nisukusoku, mbiya wanu nakaina.» ¹⁶ Bafalisayo bagogo babikya ndi be: «Mutu yi nino kegu mutu ko Kunzi, kye kegu kabanga Lisyε la kimumbiso.» Luki limoti, bagogo bata babikya ndi be: «Mutu wanye akwanana piye kagya makpumuka mumbanga-mbanga bene liki?» Bafalisayo bigbananaga ndi luga kabu. ¹⁷ Bamuusa bata ndi aluku nino ahuka ndi no be: «Iwe, wakabikya bu kugu ka mutu yi nino uhukusi bi?» Osikisya ndi be: «A mugyalandu.»

¹⁸ Luki limoti, bangama ka Bayuda bakabinikyanagu ndi be aluku no ibukuta ndi ni kinagigu, mbiya wanu akaina bungbanganya. Bumaka kuwa ndi babukuta kaki, ¹⁹ bumuusa ndi be: «Aluku yi nimu a mikunu bikpe? Makabikya linguu be ibukuta ndi kani kinagigu? Iki yo igyonosi kuwa be apungi kaina?» ²⁰ Babukuta kaki bosikisya ndi be: «Takaiba be a mikusu na ibukuta ndi ni kinagigu. ²¹ Luki limoti, takegu kaiba beyo opungi mino kaina bene. Takegu goni kamibo mutu yi nino ahukusi. Takibigu ibusu. Mumuusogono iyi aka, a kuwa iti ya mumbanzu, akwanana kamutumbulyaga.» ²² Babukuta kaki babikya ndi beyo kye ba ndi kaubanga bangama ka Bayuda. A beyo, ibu bangama bi niŋo ba ndi ni buknonini be mumbanzu kabikya be Yeso ni Masiya, bakpumyo linguu ka ndabu ya malumba. ²³ Kinili, babukuta ko miki yi nino bosikisya ndi be: «A iti ya mumbanzu, mumuusogoni iyi aka.»

²⁴ Ka nganga ya yifa, Bafalisayo bamaka ndi bata aluku yi nino ahuka ndi no, babikya ndi be: «Bikya linguu kambwa ko Kunzi. Ibusu, takaiba ambe mutu yi nino a mutu wanye.» ²⁵ Usikisya ndi be: «Nakibigu ikani a mutu wanye. Luki limoti, nakaiba likpumuka limoti aka: nakinagigu ndi, mbiya wanu na kuwa kaina.»

²⁶ Bamuusa ndi be: «Ugyi bi bu? Uhukusi bi liki?» ²⁷ Usikisya ndi be: «Namutumbulyogini bi, luki limoti, makega kaukana. Ko bulya iki makapa be namutumbulyagi bata? Ma kuwa goni ifunu kapa kaiita babifya kaki?» ²⁸ Bapunga kuwa ndi katumbwa, banabikya be: «Si iwe no wa mubifya kaki! Luki limoti, ta ifusu babifya ka Musa. ²⁹ Ifusu, tibagatu be Kunzi akpumukaga ndi na Musa. Luki limoti, muti yi nima, takibigu be apunya yani!» ³⁰ Aluku no usikisya ndi be: «Likpumuka limbanga a kye makibigu be apunya yani, luki limoti, ehukusini! ³¹ Takaiiba be Kunzi kumukanagigu batu banye. Luki limoti, amukanaga muti wasi nino abangaga, anaga sipanansi kaki. ³² Tanukonigu ndeke be mumbanzu ahukusini muti nino ibukuta ndi ni kinagigu. ³³ Aluku yi nima kotukyiku ndi ko Kunzi, kakwananigu bi kagya luki.» ³⁴ Basikisya ndi be: «Katukya wa aka wa bubukuta ndi mino, wikaga iwe ka bunye aka. Wakapa kuwa katitiwa?» Kuwa wa, bapupisa ndi kunzi wa ndabu ya malumba.

Mutu nino misa akulikana ndi, abinikyonini Yeso

³⁵ Yeso ukana ndi mongoni be Bafalisayo bakpumiini aluku nino ahuka ndi no. Inda kuwa ndi katakanya, amuusa be: «Watu kabinikyana Mikamumbanzu?» ³⁶ Aluku no asikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, ibikya be iyi ni wani iba nabinikyani.» ³⁷ Yeso abikya ndi be: «Eee, waminini, iyi no wakanzina na iyi mbiya wana.» ³⁸ Aluku no abikya kuwa ndi be: «Mombukwono-dosu, nobinikyonini.» Obuna ndi moli kambwa kaki. ³⁹ Kumbuso yi, Yeso aka ndi be: «Imi, nodoku ndi ka obili ko bulya mungimbo: okwononi be batu ba bokolofu baya mamomo bini na nibo binaga baguna bokolofu baya mamomo.» ⁴⁰ Niyi Bafalisayo bagogo nibo ba ndi pa imoti na ibu bukana munzina mi nimo beyo, bamuusa kuwa ndi be: «Ambe, ta kuwa goni ifusu baguna kolofu ya mamomo?» ⁴¹ Yeso usikisya ndi be: «Makiko bi no kolofu ya mamomo, makikigu bi na bunye. Luki limoti, mbiya wana makabikya be: <Takaina.> Kinili, ma ka bunye aka.»

10

Lizuni ka mububulyo wa bakondolo

¹ Yeso obikyoku ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mumbanzu kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka bakondolo, luki limoti adaka, ingya ka ngala, a muti wo kubaku na muzikabu. ² Luki limoti, mububulyo ka bakondolo no ogulyaga iyi pisi ka mupumi. ³ Zamu ahukwilyaga mupumi, bakondolo bukana liyu ka mububulyo. Iyi, apunga kamaka yikaka-yikaka no mino kabu, upupisa kunzi. ⁴ Kupupiso basi kunzi, akitaga kambwa kabu, apunga kakpakanya. Bakondolo aka binghoo kumbusa kaki kye fibatu liyu kaki. ⁵ Bakabifuyagigu mubiko. Luki limoti, bomisikono bingbwi, kye bakibigu liyu ka mubiko.»

⁶ Yeso utwilya ndi lizuni li nili, luki limoti, bambanzu bakotombisyagu ndi.

Yeso ni mububulyo wanza

⁷ Yeso ufikya bata ndi be: «A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, imi ni mupumi ma lindilo ka bakondolo. ⁸ Basi nibo bodoku ndi kambwa kami, ba batu bo kubaku na bonzikabu. Luki limoti, bakondolo bakumukanagu ndi. ⁹ Imi ni mupumi. Mumbanzu kingyo pisi ku kami inisanatu na muhukuso. Akwananatu kaingyo, opupoku, atakanya malili

aka. ¹⁰ Mutu wo kubaku odogoku iyi kaiho aka, kamwo na kaputa. Imi, nodoku kye bambanzu binisoni na obili, na biki na iyi wakpu kugbe.

¹¹ Imi na mububulyo wanza. Mububulyo wanza apaga obili kaki ko bulya bakondolo kaki. ¹² Luki limoti, mutu yi nino ogugubuyaga buyi aka kegu mububulyo, na gutugu bakondolo aka bakegu bakaki. Kamina sukopi kodoku, usa, apikita. Sukopi yi nino ubumbukya bakondolo, umisyo bingbwi. ¹³ A beyo, aluku yi nino agyaga ligubo ko bulya buyi aka, kikogigu no kumbu ka bakondolo. ¹⁴ Imi na mububulyo wanza. Numibatu bakondolo kami, bakondolo kami bemiba goni, ¹⁵ mudongoni beyo Baba emibaga mino, namiba goni Baba. Imi, nakapa obili kami ko bulya bakondolo kami. ¹⁶ Natu bata na bakondolo bagogo nibo bakegu ka lindilo li nili. Nokwononi goni kaaga na ibu, bukana liyu kami. Modu masi maba bodoku kuwa ambaza bemoti na mububulyo bemoti.

¹⁷ Baba epaga kye nakapa obili kami, kumbuso yi, ninisanatu bata na iyi. ¹⁸ Kegu na mumbanzu nino akwanana kekupa obili, luki limoti, nakapa na limbengi kami. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono bata na iyi. Niyo akabyenene na mutuu nimo Baba epá ndi.»

¹⁹ Bayuda bigbananga bata ndi ka nganga ya yiba ko bulya munzina mi nimo. ²⁰ Batu budingi luga kabu babikya ndi be: «A na limbengi la bunye! A na ibikyasu! Ma mbeyi kamukana ko bulya iki?» ²¹ Luki limoti, batu bagogo be: «Munzina mi nima kegu munzina ka mutu wa limbengi la bunye. Limbengi la bunye akwanana mbeyi kauhukuso batu ba bokolobu bayu mamomo liki?»

Bayuda bakegu kapa Yeso

²² Ka masye mi nimo, ba ndi kalya dumo wakigilya koukwo Ndabu ko Kunzi ka Yelusalema. A ndi ko ngbingo wa budi bapu. ²³ Yeso a ndi kainanaga magu ka Ndabu ko Kunzi ku ka Pa niyo balikyaga be Pa ka Solomono. ²⁴ Bayuda bakungula kuwa ndi sikululu, bamuusa ndi be: «Wakatigbomisa bamu bene kadwe ko ngbingo tino? Kika ni iwe ni Masiya, tibikya neki bingbanganya.» ²⁵ Yeso usikisya ndi be: «Namubikyonni ndi. Luki limoti, makabinikyanagigu. Mogubo nimo nakagya ko lino ka Baba imu mo akepupilyo budemu. ²⁶ Luki limoti, ibunu, makegu kabiniyana kye makegu bakondolo kami. ²⁷ Bakondolo kami bukanagatu liyu kami, numibagatu, na bebibyagatu. ²⁸ Imi, nupaga obili wa benze na benze, bakobungogigu ndeke. Gutugu mumbanzu bemoti aka kekupyigu ndeke ya kabu. ²⁹ Baba no epá ndi ya kabu, na iyi a no ngu kakitaga makpumuka masi. Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kakupa luki. ³⁰ Wina se, ibusu na Baba ta luki limoti.»

³¹ Bayuda bigilya kuwa ndi kava matamu be bamakagi nomu. ³² Yeso ubikya ndi bata be: «Namuwonisila ndi mogubo manzana mudingi kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nimo, tino lo mo mino kapa kemaka na matamu?» ³³ Bayuda basikisya ndi be: «Kegu ko bulya ligubo lanza lo to mino kapa kamakaga na matamu, luki limoti, a kye wakatumbwa Kunzi. Iwe wa mikya-bambanzu aka na wakapa kaigya abe Kunzi.» ³⁴ Yeso usikisya ndi be: «Ikrikaga ka mutuu kunu be Kunzi abikya ndi be: «Ibunu ma bokunzi.» ³⁵ Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kolimogo Mobiso. Luki limoti, Kunzi umaka ndi be bokunzi batu nibo bamukanaga ndi. ³⁶ Baba epunaga ndi imi, etikoku ka obili. Kinili, nabikyaga be na Miko Kunzi. Makwanana piye kabikya

liki ɓe nakatumbwa Kunzi? ³⁷ Kika ni nakeɓu kagya mogubo ka Baba, makebinikyoni. ³⁸ Luki limoti, nakagya, binikyoni gutugu kuwa mogubo kami aka, gutugu makebinikyoni imi. Wiboni, motombisyo binza ɓe Baba a kuso kami, na imi kuso kaki.» ³⁹ Bakisa bata ndi kagwi, luki limoti, ukaga.

⁴⁰ Yeso iga ndi kasyaku wa Yolodani ku Yuani obotisaga ndi mino ka bundeli, ika ndi ku ɓeyo. ⁴¹ Bambanzu budingi badulyoku ndi, banabikya ɓe: «Yuani kagyagu ndi likpamuka limbanga gutugu limoti aka. Luki limoti, lasi nilo atumbulaga ndi ko bulya ka Yeso a ndi linguɓu.» ⁴² Na ku ɓeyo, batu budingi babinikyana ndi.

11

Kukwaku ka Lazalo

¹ A ndi na mutu wo kolobu bemoti nino ina ndi ɓe Lazalo. Iyi Lazalo ikaga ndi ka mugi ma Betania. Basali kaki ɓeyo ka Malia na Malata fikaga ndi ku go ku. ² (A Malia yi nino ogbodya ndi magu ka Mombukwono-dosu na malazi, akpaga no tukatu kaki. Mamaki ɓeyo ka Lazalo no a ndi no kolobu.) ³ Basali baba bi nibo batikilya ndi Yeso mayu ɓe: «Mombukwono-dosu, wai-daku akaimakana.» ⁴ Niyo Yeso ukana mino mongoni mi nimo, iyi aka ɓe: «Kokwigu no kolobu yi niyo. Luki limoti, isi yi ni kowonisilo ibiba ko Kunzi, kye Mikaki avi ibiba.»

⁵ Wina se, Yeso apaga ndi Lazalo pa imoti na basali kaki ɓeyo ka Malia na Malata. ⁶ Luki limoti, niyo ukana ndi ɓe Lazalo a no kolobu, aya mbeyi bata masye maba ka pa niyo a ndi mino yo, ⁷ kumbuso yi, ubikya ndi babifya kaki ɓe: «Tigini bata ka Yudea.» ⁸ Babifya babikya ndi ɓe: «Muwonisilo, Bayuda bo bi kakisa kamwo na matamu mbiya aka bi wanu. Wa bata kapa kaiga ku ɓeyo?» ⁹ Yeso usikisya ndi ɓe: «Takegu mbeyi na basaa tekeɓe na baba ka lisyɓe limoti? Kika ni mumbanzu akakpakyana na lisyɓe kakwananigu kasakaga, kye akaina bingbanganya. ¹⁰ Luki limoti, mumbanzu kakpakyana no biti, asakagatu kye kegu kaina bingbanganya.» ¹¹ Kumbuso kabikya ɓeyo, Yeso amatila bata ndi ɓe: «Wai-dosu ɓeyo ka Lazalo a ka toto, luki limoti, nakainda kazuzukiso.» ¹² Babifya babikya ndi ɓe: «Mombukwono-dosu, kika ni a ka toto, ahukatu.» ¹³ A ɓeyo, Yeso a ndi kabikya ɓe Lazalo okwini, luki limoti, babifya ba ndi ibu kasima ɓe a kanzina ko bulya toto aka. ¹⁴ Yeso ubikya kuwa ndi bingbanganya ɓe: «Lazalo okwini bi. ¹⁵ Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kye nakegu bi ku. Na ɓeyo, makwananatu kebinikyana. Luki limoti, togoni ku kaki.» ¹⁶ Kuwa wa, Tuma nino bamakaga goni ɓe «Mubigi» ubikya ndi babifya badaki ɓe: «Togoni neki kuwa basi aka, iba tolungwi pa imoti na ibu.»

Yeso a no ngu kapupiso mumbanzu ka mbuku

¹⁷ Niyo Yeso osila ndi, atakanya Lazalo ni a kuwa na masyɓe makwan-ganya ka mbuku. ¹⁸ Betania a buwobi na Yelusalema, banda bakilometele basaa aka. ¹⁹ Kinili, Bayuda bakpu ba ndi ni bodunuku katakanya Malia na Malata, kautumiso mambengi ko bulya kukwaku ka mamabu. ²⁰ Ngbingo yi nino Malata ukana mino ɓe Yeso akodoku, inda ndi katilya. Luki limoti, Malia asikana ndi iyi wakiko ka ndabu. ²¹ Malata abikya ndi Yeso ɓe: «Mombukwono-dosu, wakiko bi wanu, iba mika-mama kokwigu. ²² Luki limoti, mbiya wanu, nakaiba ambe masi nimo wakunga Kunzi, upatu.» ²³ Yeso abikya ndi ɓe: «Mamaku akopupa ka mbuku.»

²⁴ Malata asikisya ndi be: «Nakaiba ambe opupokuto ndeke ngbingo yi nino bambanzu bopupa ndeke mino ka lisyε la mulifo.» ²⁵ Yeso aka ndi na iyi be: «Imi no nupupisaga bambanzu ka bambuku, imi ni obili. Mutu yi nino εbinikyana, ika ndeke na obili gutugu kokwo. ²⁶ Mumbanzu wasi nino ikaga kuso kami, kebinikyana, kokwigu ndeke. Watu kabinkyana likpumuka li nilo?» ²⁷ Asikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakabinkyana ambe iwe ni Masiya, Miko Kunzi, nino akwanana ndi kodoku ka obili.»

Yeso akagama Lazalo

²⁸ Niyo Malata abikya beyo, aga ndi. Kuwa wa, amaka Malia, abikya na bepisi-pisi be: «Muwonisilo a ku, akaumaka.» ²⁹ Niyo aka yo Malia ukana beyo, atukya ndi bikwa, inda katakana. ³⁰ Wina se, Yeso a ndi ni kanodwigu ka musengi. A mbeyi ndi ka pa niyo Malata inda ndi mino katilya. ³¹ Bayuda nifo ba ndi katumisa Malia limbengi ka ndabu ku, bamina ndi kaamaga bikwa na kopupo. Babye, ba ndi kasima be akainda kagama ka mbuku. ³² Niyo Malia osila ku Yeso a ndi mino, amina, ogwa ka magu kaki, abikya be: «Mombukwono-dosu, wakiko bi wanu, iba mikamama kokwigu.» ³³ Ngbingo yi nino Yeso amina ndi mino kagama, umina goni Bayuda nifo bodoku ndi na ibu kagama, nzuyi atwa ndi bikyakyakya, alya kumbu kugbe. ³⁴ Uusa ndi be: «Mabisiku bi yani?» Basikisya be: «Mombukwono-dosu, dawinino.» ³⁵ Yeso agama ndi. ³⁶ Bayuda babikya kuwa ndi be: «A lingunu, a ndi wai-daki aka!» ³⁷ Luki limoti, bagogo luga kabu babikya ndi be: «Si iyi no ahukusa ndi mutu wo kolobu ya mamomo. Kakwananigu goni bi kakpingbilya Lazalo kukwaku?»

Yeso apupisini Lazalo ka mbuku

³⁸ Nzuyi atwa bata ndi Yeso, aga ka mbuku. Mbuku yi niyo bakpo ndi ka litalu, botikya na litalu lidingi bikpwu. ³⁹ Yeso abikya ndi be: «Tumboni litalu!» Mamaki Lazalo beyo ka Malata abikya be: «Mombukwono-dosu, a kuwa kolumbo, kye a kuwa na masyε makwanganya wa balumbi bi mino.» ⁴⁰ Yeso asikisya ndi be: «Nakubikyiga mbeyi bi ambe wakabinkyana, winatu ibiba ko Kunzi?»

⁴¹ Batumba kuwa ndi litalu. Yeso ikwe ndi kugu wa lisyε, abikya be: «Baboo, nakaubibiso kye wemukonini. ⁴² Imi, nibagatu ambe wemukana masyε masi. Luki limoti, nobikiyi beyo ko bulya ka bambanzu nibana bekunguli ba, iba babinikyanito be iwe no wetikoku ndi.» ⁴³ Niyo abikya beyo, apamikana ndi na liyu lapu be: «Lazalo, pupoku!» ⁴⁴ Opupoku kuwa ndi, magu na maboku mukandaga na bazanga baya botu, miso mutikya na kutuko. Yeso ubikya kuwa ndi be: «Mukulogoni, masa aga.»

Bangama bakagya dikidi kamwisiso Yeso

⁴⁵ Bayuda bakpu nifo bodoku ndi ka Malia, babinkyana ndi Yeso kaina nilo agya ndi. ⁴⁶ Luki limoti, bagogo luga kabu, binda ndi ka Bafalisayo na butumbulyaga likpumuka nilo Yeso agya ndi lo. ⁴⁷ Kuwa wa, bokumukumu na Bafalisayo bamumukana ndi ka Basa-Yidingi kabu, babikya be: «Tagya se bu? Aluku muna a kuwa kagya mokingyosi makpu. ⁴⁸ Takasilya ngbingo kagyaga aka beyo, batu basi babinikyanatu. Kumbuso yi, Balama bodoku kuwa banu kaputa Ndabu ko Kunzi na mugu kusu.»

⁴⁹ Luki limoti, bemoti luga kabu, nino ina ndi be Kayafa na nino a ndi kumu-kumu ka syangasu si niso, ubikya ndi be: «Ibunu, makibigu luki!

⁵⁰ Makibigu ambe a gutugu binza mumbanzu bemoti kokwo ko bulya ka batu budingi? Kigyonoso beyo, livananza lasi kolumwogigu.»

⁵¹ (Munzina mi nimo kotukyokugu ndi kaki ka mombukwana-daki yi. Luki limoti, beyo a ndi mino kumu-kumu ka syangasu niso, a ndi kabikya na bugyalandu be Yeso akwanana ndi kokwo ko bulya livananza ka Bayuda. ⁵² Na kukwaku kaki kegu asi ko bulya ka Bayuda aka. Luki limoti, a goni ko bulya kamumula ka imoti, bomiko Kunzi nibo bomisikana ndi binghwi.)

⁵³ Katukya kuwa ndi ka lisyε nilo aka lo, bangama ka Bayuda bukanana ndi kamwisiso Yeso. ⁵⁴ Kinili, Yeso kipupisogigu ndi bata bingbanganya luga ka Bayuda. Luki limoti, atukya kuwa ndi wa, inda ka iwili niyo buwobi na isa, ka gudfu nino ina ndi be Efulaimu. Bikaga kuwa ndi ku pa imoti na babibya kaki.

⁵⁵ Yinga ya Pasika ka Bayuda a kuwa ndi buwobi. Bambanzu budingi batukya ndi ko giyo kabu, badamba ka Yelusalema kaibufiso kambwa wa yinga ya Pasika. ⁵⁶ Ba ndi kakisa Yeso bivaka-vaka, banimuuso luga kabu ku ka Ndafu ko Kunzi be: «Makaina buni? Odokuto goni ka yinga ikani kodukugu?» ⁵⁷ Bokumu-kumu na Bafalisayo ba ndi ni bopini mutuu be mumbanzu kibo ka Yeso o mino, akwanana kabikya kye bindi kagwi.

12

Malia akagbodyo Yeso na malazi ka magu (Matayo 26:6-13; Maliko 14:3-9)

¹ Masyε madiya kambwa wa yinga ya Pasika, Yeso aga ndi ka Betania, ku ka Lazalo nino apupisa ndi ka mbuku. ² Ku beyo, bambambanya ndi. Malata no a ndi kaugugubyo. Lazalo a ndi bemoti ka nibo ba ndi pa imoti na Yeso ka miza. ³ Kuwa wa, Malia ava ndi supa ya malazi matumbetambe na ma ligabu lapu. Agbodyo kuwa ndi na imu Yeso ka magu, akpaga no tukatu kaki. Su ya malazi ohuma ndi ndafu yasi. ⁴ Luki limoti Yuda Isikalioti, bemoti ka babibya ka Yeso, nino agaba banu, abikya ndi be: ⁵ «Ko bulya iki yo bakogobigu mino malazi mi nima ka bambuma bamiya basaa*, bupa batu ba yangya buyi bi?» ⁶ Kabikyagu ndi beyo kye a ndi kamunilya batu ba yangya kumbu, luki limoti, kye a ndi mutuu wo kubaku. Iyi no obuulyaga ndi mumbi ma apeepe na ibagatu ndi mino buyi bi. ⁷ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Musa! Ogyi beyo ko bulya lisyε nilo belumbo ndeke mino. ⁸ A beyo, mika ndeke pa imoti na batu ba yangya masyε masi. Luki limoti, imi, takikigu ndeke pa imoti na ibunu aka.»

Bangama bakagya dikidi kamwisisa Lazalo

⁹ Ambaza mudingi ka Bayuda iba ndi be Yeso a ndi ka Betania. Binda kuwa ndi ku, kegu asi ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kye bamini goni Lazalo nino iyi Yeso apupisa ndi ka mbuku. ¹⁰ Kuwa wa, bokumu-kumu bukanana ndi goni be bamwisisi Lazalo, ¹¹ kye Bayuda bakpu ba ndi kopupo ka mudongo kabu ko bulya kaki, na kabinikyana Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalema (Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Na bugalo bi, ambaza wakpu nino odoku ndi ka yinga wa Pasika ukana ndi be Yeso a goni kodoku ka Yelusalema. ¹³ Bava ndi mangū, бага katilya ni banapamikanaga be:

* **12:5** 12:5 bambuma bamiya basaa: Wanda goni Yuani 6:7.

«Ibiba ko Kunzi!

Kunzi adukulyi mutu yi nino akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu
bubunga!

Kunzi adukulyi ngama wa Izaleli bubunga.»

¹⁴ Yeso inisana ndi no mikya punda, adaka kugu yi. Igyonosa ndi
mudongoni beyo ikpikaga ndi mino be:

¹⁵ «Makobongonitogu, ibunu batu ba gudu wa Siona!

Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kugu wa mikya punda.»

¹⁶ Babifya kaki bakotombisyagu mbeyi ndi likpumuka li nilo bikwa.
Luki limoti, ngbingo yi nino Yeso ogulya ndi mino ka ibiba, batamana se
kuwa be likpumuka li nilo ikpikaga ndi ko bulya kaki, bambanzu bagyilya
ndi beyo aka yo.

¹⁷ Bambanzu basi nibo ba ndi pa imoti na Yeso ngbingo yi nino
apupisoku ndi mino Lazalo ka mbuku, na azuzukiso luga ka bamanda,
batumbulaga ndi nilo bina ndi no miso. ¹⁸ Kinili, ambaza ka bambanzu
odoku ndi katilya. A ndi ni ukonini be Yeso no agya ndi likingyosi nilo.

¹⁹ Bafalisayo babikyana kuwa luga kabu be: «Minini! Makakwananigu
bata kagya luki. Bambanzu basi ba kuwa kumbuso kaki aka!»

Batu bemoti-bemoti luga ka Bagiliki bakakisa Yeso

²⁰ Luga ka batu nibo hodoku ndi kabibiso Kunzi ngbinga wa yinga,
Bagiliki bemoti-bemoti batu ndi goni wa. ²¹ Bakpudoku ndi Filipi, nino
a ndi mutu wa gudu wa Betesaida ka iwili ya Galilaya, babikya ndi be:
«Aluku, to bi kapa kamina Yeso.» ²² Filipi inda ndi kabikya Andilia.
Ibu basi baba binda kabikya Yeso. ²³ Yeso usikisya ndi be: «Ngbingo
itulyonini nino Mika-mumbanzu ava mino ibiba. ²⁴ A linguu, a linguu,
nakamubikya ambe, lisolo kogwi ka litombu, okwo, ika ndeke asi ilu aka.
Luki limoti, kokwo, abukuta kuwa bumo yakpu. ²⁵ Mutu yi nino apaga
obili kaki abungusatu. Luki limoti, nino amuyaga obili kaki ka litombu li
nili, ika ndeke na obili wa benze na benze. ²⁶ Mumbanzu kapa kegugubyo,
efibi. Muga-ligubo kami ika ndeke ku go ku ini niko mino. Mumbanzu
kika mugya-ligubo kami, Baba abibisatu.»

Yeso akanzina ko bulya kukwaku kaki

²⁷ «Mbiya wana, limbengi egwini bupo. Nabikya bu? Nabikyi se kuwa
be: Babooo, ihukusagano baka ko ngbingo wa yigyogyiso yi nimu? Luki
limoti, ngbingo yi nino nadulyoku ndi nimuna aka mu. ²⁸ Ba, bibisano lino
kaku!» Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyé be: «Nobibisoni lino
kami, nigilyatu ndeke bata kobibiso.»

²⁹ Ambaza ka bambanzu nino a ndi wakamaga wa, ukana ndi liyu li
nilo, abikya be: «Ngbangbata se no opomikoni!» Bagogo be: «Malaika
no anzinilyi!» ³⁰ Luki limoti, Yeso abikya ndi be: «Liyu li nili kopupigu
ko bulya kami, luki limoti, ko bulya kunu. ³¹ Ngbingo itulyonini, Kunzi
akapunga kako mungimbo ma obili yi nimu. Mbiya wana, akakpumyo
ngama wa obili yi nimu. ³² Wa befokisa ndeke mino kugu, nuluta ndeke
bambanzu basi ku kami.» ³³ Yeso abikya ndi beyo kowonisilo be inguo ya
kukwaku tina kwo okwa ndeke.

³⁴ Ambaza ka bambanzu asikisya ndi be: «Ibusu, tukana ndi ka mutuu
be Masiya ika ndeke iyi na obili aka kadwe ka benze na benze. Wa kuwa
kabikya liki be: «Okwononi be badokisi Mika-mumbanzu kugu.» Mika-
mumbanzu yi nino ni wani?» ³⁵ Yeso aka ndi na ibu be: «Bungbanganya
atu mbeyi bata luga kunu ko ngbinga mukede. Kpokyononi na lisyé, kye

biti kamuhumonito. Mutu nino akpakyana no biti, kibogigu be akaaga yani. ³⁶ Binikyoni neki bungbanganya ngbingo yi nino ma mbeyi mino na ibu aka, kye miiti batu ba bungbanganya.»

Kumbuso Yeso kabikya beyo, imagalya ndi iyi, isumoku.

Bayuda bokyini kabinkyana Yeso

³⁷ Gutugu beyo Yeso agya ndi mino mokingyosi mumbanga-mbanga ko misa ka bu beyo, bakabinkyana ndi, ³⁸ kuwa wa gu wa, munzina nimo mugyalandu Isaya abikya ndi itulyana:

«Mombukwono-dosu, wani no abinkyana ndi likpumuka nilo ta ndi kabikyaga?

Mombukwono-dosu awonisila ndi wani kubokoko kwo ngu kaki?»

³⁹ Kinili, bakakwananigu ndi kabinkyana, kabyenene na nilo Isaya abikya ndi bata be:

⁴⁰ «Kunzi udulogoni ndi miso, udulaga yimibo.

Agya ndi beyo, kye bakinogonitogu bata, yimibo kabu kotombisyogonitogu bata luki. Kinili, bakoyikosagu ndi obili kabu, Iba nuhukusatu ndi!»

⁴¹ Isaya abikya ndi beyo kye ina ndi ibiba ka Yeso kambwa, anzinagatu ndi ko bulya kaki.

⁴² Gutugu beyo, budingi luga ka bangama ka Bayuda babinkyana ndi. Bakegu ndi kapa kaipupiso kye Bafalisayo bakukpomyoni ka ndabu ya malumba kabu. ⁴³ A beyo, Bafalisayo bapaga ndi ibu ibiba ka bambanzu kakitaga niyo odogoku ko Kunzi.

Bako mungimbo pisi ka likpumuka ka Yeso

⁴⁴ Kuwa wa, Yeso apamikana be: «Nino ebinkyana, kabinkyana goni mi aka, luki limoti, abinkyana goni nino etikoku ndi. ⁴⁵ Nino akemina, akamina goni nino etikoku ndi. ⁴⁶ Imi, nodoku ndi ka obili abe bungbanganya, kye mutu wasi nino ebinkyana kikonitogu ko biti.

⁴⁷ Mumbanzu kukana likpumuka kami ni kogyigu, nakakulyigu mukombu. A beyo, nakodokugu ndi kako mungimbo ka obili, luki limoti, nodoku ndi kahukuso. ⁴⁸ Mumbanzu kemuya, aky kabinkyana likpumuka kami, a na zoi kaki. Mutwi nimo napaga ndi mo abisa ndeke ka mungimbo ka lisyé la mulifo. ⁴⁹ A beyo, nakanzinagigu ko ngu kami bikpe. Baba nino etikoku ndi no ekpama ndi iyi mombukwana-daki yi be nakwanana kabikya ikani katiwa buni. ⁵⁰ Nakaiba binza ambe, mutuu ka Baba apaga obili wa benze na benze. Kinili, nilo nabikyaga, ikaga mudongoni beyo aka yo Baba ekpama ndi mino.»

13

Yeso akasukusa babibya kaki magu

¹ A ndi ni otigolini lisyé limoti kadwe ka Pasika. Yeso a kuwa ndi kaimibo be ngbingo kaki itulyonini katukya ka obili yi nimo na kaaga ka abaki. Upaga ndi bava-kukaki nibo bikaga ndi ka obili, idukulogo kaupra kadwe ka mulifo.

² Yeso na babibya kaki ba ndi kalya malili ma bugogo. Mumuyoniso a ndi ni amingyini Yuda mika Simoni-Isikalioti be agabi Yeso. ³ Yeso a ndi kaiba be Abaki apa ndi ngu ka makpumuka masi, na goni be otukyoku ndi

ku kaki ko Kunzi na a ndi kaiga ku go ku. ⁴ Ngbingo yi nino ba mbeyi ndi mino aka ka miza, amaga ndi, inyo kutuko kwa mbanzi, ava kutuko kumoti bene, ikpikila ka idukufiso. ⁵ Kumbuso yi, oduka ndi libo ka sani, apunga kausukusa babiyya kaki magu na kaukpa na kutuko nikwo ikpikila ndi ka idukufiso. ⁶ Niyo adwe ka Simoni Petele, iyi Petele amuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, iwe kuwa no wakesukusa magu?» ⁷ Yeso asikisya ndi be: «Nilo nakagya mbiya wanu wakibigu, luki limoti, wibatw banu.» ⁸ Petele aka ndi be: «Iwe kesukusa imi magu? Kigyananigu!» Luki limoti, Yeso aka na iyi be: «Nakusukusi magu, takikigu ndeke bata pa imoti na iwe.» ⁹ Simoni Petele abikya kuwa ndi bata be: «Mombukwono-dosu, kiko neki ni a beyo, wakesukusonitogu asi magu aka. Luki limoti, isukasatu goni maboku na mu!» ¹⁰ Yeso abikya ndi be: «Mutu yi nino isukusogi, keggu bata na nza ya kisukusaga, akwanana kuwa kausukusa asi magu aka. A beyo, ibunu ma bingu, luki limoti keggu ibunu basi.» ¹¹ A beyo, Yeso a ndi kamibo mutu nino agaba banu, kinili abikya ndi be: «Ibunu basi makegu bingu.»

¹² Niyo ama kausukusa magu, imokisyo bata ndi kutuko kaki kwa mbanzi, igoku bata kalyalya, umuusa ndi be: «Mibito isi ya likpumuka li nilo namugyilyi?» ¹³ Ibunu, memakaga be Muwonisilo, Mombukwono-dosu, mabikyaga linguu, kye na beyo aka yo. ¹⁴ Kika neki ni imi, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini magu, ibunu makwanana goni kasukasana magu luga kunu. ¹⁵ A beyo, imi namupi likingyosi, kye gyoni ibunu mudongoni begeyo namugyilyi mino. ¹⁶ A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, musunzu kakwananigu kaiko ngama ka mombukwana-daki, gutugu atutumbwa aka kakwananigu kakitaga mutu yi nino atiki. ¹⁷ Mbiya wanu mibini likpumuka li nilo, makagya beyo namugyilyi mino, mika ndeke batw ba magyagya.»

¹⁸ Yeso omotiloku ndi be: «Likpumuka li nili, nakegu kamubikya ibunu basi. Imi, nakaumibo batw nibo nupunogoni ndi. Luki limoti, okwononi itulyosi nilo ikpikaga ndi ka Mobiso Motu be: «Mutu yi nino talyalyaga ndi na iyi, eitilyini.» ¹⁹ Namubikyi likpumuka li nili mbiya yi nimo kambwa be igyonosi. Ngbingo yi nino igyonosa banu mino, mabinikyana banu be «imi, natu.» ²⁰ A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, mumbanzu katilya mutu yi nino natiki, etilyi imi. Mumbanzu ketilya, atilyi goni nino etikoku ndi.»

Yeso obikyini be Yuda agabatw

(Matayo 26:20-25; Maliko 14:17-21; Luka 22:21-23)

²¹ Niyo Yeso ama ndi mino kanzina beyo, limbengi alya ndi kumbu, abikya ndi bingbanganya be: «A linguu, a linguu, nakamubikya ambe, bemoti kunu egabatw.» ²² Babibya bapanga ndi kaandanana luga kabu, ni bakegu kotombisyo be akanzina ko bulya ka wani. ²³ Wa ba ndi mino kalyalya, bemoti ka babibya kaki nino iyi Yeso apaga ndi, a ndi ka kpolo kaki. ²⁴ Simoni Petele anuta ndi mubibya yi nino be kye amuusi Yeso ikani a ndi kabikya likpumuka li nilo ko bulya ka wani. ²⁵ Mubibya yi nino igumya ndi ka Yeso, amuusa be: «Mombukwono-dosu, wani?» ²⁶ Yeso asikisya ndi: «Nakolubo dongbu ya mukati mi nima ko supu, mutu yi nino napá, iba iyi nino.» Yeso olubo kuwa ndi, apa Yuda Isikaliti mika Simoni. ²⁷ Niyo aka yo Yuda ava, Abili ingya ndi kusó kaki. Yeso aka ndi na iyi be: «Niyo wakapa kagya, gya bigala-gala.»

²⁸ Gutugu mutū bemoti aka luga ka nifo ba ndi kalyalya wa, kōtombisyagu ndi isi ya mūnzina mi nimo. ²⁹ A beyo, yeke Yuda nō obuulyaga ndi buyi, batū bagogo luga ka babifya ba ndi kasima be Yeso akabikya be oluwi malili nimo bakwanana ndi kalya ka yinga, ikani indi kaupā batū ba yangya luki likede. ³⁰ Yuda ava kawa ndi dongbu ya mukati mi nimo, ko ngbingo yi nino aka nō, opupa ndi. A kawa ndi ni bitī olipyini.

Mutuu mambiya

³¹ Niyo Yuda opupo, Yeso abikya ndi be: «Mbiya-mbiya yi nimo, Mika-Mumbanzu ovini ibiba, Kunzi ovini goni ibiba pisi ku kaki. ³² Kika ni Kunzi ovini ibiba pisi ku kaki, iyi Kunzi mombukwana-daki yi owonisilatu goni iyi ibiba ko Miki pisi ku kaki bikwa. ³³ Bomikami, nakegu bata na ibunu ko ngbingo munda. Mekisatu, luki limoti, mufongoni beyo nubikya ndi mino Bayuda, namubikyi kawa goni ibunu mbiya yi nimo be: makakwananigu kainda ku imi no mino kaaga. ³⁴ Nakamupa mutuu mambiya: ponononi luga kunu. Mufongoni beyo imi namupa ndi mino, ponononi ibunu begeyo. ³⁵ Kika ni ma na sipananiso luga kunu, batū basi biba ndeke be ma babifya kami.»

Yeso akabikya be Petele amanganyatu

(Matayo 26:31-35; Maliko 14:27-31; Luka 22:31-34)

³⁶ Simoni Petele amuusa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, wa se kawa kainda yani?» Yeso asikisya ndi be: «Ku no mino kainda, wakakwananigu kebye mbiya wanu, luki limoti, webyeta ndeke kumbuso.» ³⁷ Petele amuuso bata ndi be: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki nakakwananigu kabye mbiya wanu? Na wakitulya kapā obili kami ko bulya kaku.» ³⁸ Yeso asikisya ndi be: «Watu aka wakitulya kapā obili kaku ko bulya kami? A lingunu, a lingunu, nakaubikya ambe, kambwa koku kaalika, wika ni wemongonyini nganga yisaa.»

14

Yeso ni pisi niyo indaga ku ka Baba

¹ Yeso ubikya ndi babifya kaki be: «Makombomboyonitogu. Mufinikyononi Kunzi, mefinikyana goni imi. ² Ka ndabu ka Baba bapa a bayakpa. Kiki bi beyo, nakakwananigu bi kamubikya ambe nogoni kamubungusilyogo yi. ³ Nakaaga kamubungusilyogo pa, nigokuto bata kamava, iba ku imi niko mino, wikoni ibunu ku go ku. ⁴ Mibatū ku no mino kainda, mibatū goni pisi yi.» ⁵ Tama abikya kawa ndi be: «Mombukwono-dosu, takibigu ku wo mino kainda. Tiba kawa pisi liki?» ⁶ Yeso abikya ndi be: «Imi ni pisi, lingunu na obili. Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kainda ka Baba ni kobyigu pisi ku kami. ⁷ Makemibo bi binza, mamibatū goni bi Baba. Katukya mbiya wanu, mamibatū na maminoni.»

⁸ Filipi abikya ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, tiwanya kawa asi Baba aka, ama kawa gutugu bubuwa.» ⁹ Yeso asikisya ndi be: «Eze, Filipi, mututu kegu buwobi wa tiko mino na ibunu, wakemibagu? Mutu yi nino emina, aminoni goni Baba. Ko bulya iki yo wo mino kabikya be: «Tiwanya Baba?» ¹⁰ Wakegu kafinikyana ambe, imi, na kuso ka Baba na Baba kuso kami? Mūnzina masi nimo namubikyaga, kopupogiga na imi, luki limoti, Baba nino a kuso kami nō agyaga mogubo kaki. ¹¹ Ibinikyononi ngbingo yi nino no mino kamubikya be: Imi na kuso ka Baba na Baba a kuso kami. Makofinikyononi beyo, ibinikyononi gutugu asi ko bulya mogubo

kaki aka. ¹² A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, mutu yi nino ebinikyononi, agya ndeke mogubo nimo nagyaga. Agyaga ndeke goni makpumuka makpukpu kugbe, kye imi nakaaga ka Baba. ¹³ Makpumuka masi nimo makunga ndeke ko lino kami, namugyilyatu ndeke iba Baba avi ibiba pisi ko Miki. ¹⁴ Makakunga luki ko lino kami, namugyilyatu.»

Yeso uwonyogini babibya Limbengi-Lotu

¹⁵ Yeso omotiloku ndi be: «Makpa, magya mutuu kami. ¹⁶ Imi, nakunga banu Baba, amupí mutu wagogo nino ika na ibunu ka benze na benze kamutungbulaga: ¹⁷ mutu yi ni Limbengi nilo la lingunu. Batu ba obili bakakwananigu kabailya, kye bakaminagigu na bakamibogigu. Luki limoti, ibunu mamibatu kye ikaga buwobi na ibunu, na a ka mambengi kunu. ¹⁸ Nakamusigu ndeke bokwino, nigokuto ndeke bata buwobi na ibunu. ¹⁹ Otigoli yikede, batu ba obili bakeminigu ndeke bata, luki limoti, ibunu, meminat. Imi na na obili, ibunu mika ndeke na obili goni. ²⁰ Ka lisyé li nilo, mibatú ndeke be imi na kuso ka Baba, ibunu kuso kami na imi kuso kunu.

²¹ Mutu yi nino ibaga mutuu kami, agya, iyi no epaga. Baba apa ndeke mutu yi nino epaga, imi napa ndeke goni, nimibisisa ku kaki.»

²² Yuda yi nimu kegu ndi Yuda Isikalioti, amuusa Yeso be: «Mombukwono-dosu, ko bulya iki yo wiwoniso mino ku kusu aka ni kegu ka batu ba obili?» ²³ Yeso asikisya ndi be: «Mumbanzu kepa, agyatu nilo niko kabikya. Baba apatu, ibusu na Baba todoku ndeke ku kaki, tiko kuso kaki. ²⁴ Mutu yi nino kepagigu, kagyagigu nilo niko kabikya. Mutuu mi nimo makaukana kegu ma kami, luki limoti a nimo ka Baba nino etikoku ndi. ²⁵ Namubikyi beyo kye na mbeyi bata luga kunu aka. ²⁶ Luki limoti, mutu wagogo nino nobikyi bi ambe odoku ndeke kamutungbulaga ni Limbengi-Lotu nino Baba atikoku ko lino kami. Iyi amuwonisila ndeke makpumuka masi, amutomosya masi nimo namubikyaaga ndi.

²⁷ Namusilyi maziyo, namupá maziyo kami. Imi, nakamupigu mudongoni beyo batu ba obili bapaga mino. Makombomboyonitogu ikani kabanga. ²⁸ Mukonito bi beyo namubikyi bi mino be: «Nogoni, luki limoti, nigokuto ndeke buwobi na ibunu.» Kiko bi ni mepagatu, gwoni magyagya kye nakaaga ka Baba. A beyo, Baba a mutu wa ibiba kugbe kekitaaga imi. ²⁹ Namubikyi likpumuka li nili mbiya wanu kani kanigyonosigu, kye ngbingo yi nino igyonosa banu mino, binikyononito. ³⁰ Nakegu bata na ibunu na munzina manda kye ngama wa obili yi nimu a kuwa kodoku. Iyi kakwananigu kagya luki gutugu limoti aka, ³¹ luki limoti, okwononi batu ba obili bibi be napagatu Baba, na imi nagyaga mudongoni beyo ekpamyá ndi mino. Womogoni, totukyini wanu.»

15

Yeso ni muzabibu ma lingunu

¹ «Imi ni muzabibu ma lingunu, Baba no a mombukwono tiko. ² Akogo tabi kami yasi niyo kabukutagigu. Obungusyogo niyo abukutaga, kye abukuti yakpu kakitaga. ³ Ibunu, ma kuwa bingu pisi ka mutiwi nimo namupaga ndi. ⁴ Wikoni kuso kami, mudongoni beyo imi no mino kuso kunu. Mutabi mumoti kakwananigu kabukuta bumo yikaka ni kegu ka muzabibu. Mudongoni begeyo, ibunu makakwananigu kabukuta bumo makiki kuso kami. ⁵ Imi ni muzabibu, ibunu ma tabi. Nino ikaga kuso kami, imi kuso kaki, abukuta bumo yakpu. A beyo, kiki na imi,

makakwananigu kagya luki gutugu limoti aka. ⁶ Mumbanzu kiki kuso kami, bambimba kunzi mufongoni abe mutabi, umila. Bavaga tabi yi niyo umilaga, babusa ko buku, agbundikana. ⁷ Makiko kuso kami na likpumuka kami iko kuso kunu, kungoni masi nimo makapa, minisanatu na imu. ⁸ Makabukuta bumo yakpa, lino ka Baba avatu ibiba, kuwa wa, miita ndeke babifya kami ba linguna. ⁹ Mufongoni beyo Baba epa mino, namupa imi begeyo. Wikoni ka sipananiyo kami. ¹⁰ Makagya mutuu kami, mika ndeke ka sipananiyo kami. Mufongoni beyo imi, nagyaga ndi mino mutuu ka Baba, nikaga ka sipananiyo kaki.

¹¹ Namubikyaga ndi likpumuka li nilo kye gwoni magyagya abe imi. Igyagya kunu ika kuwa yidingi kakitaga. ¹² Nakamupa mutuu ambe ponononi luga kunu mufongoni beyo namupa ndi mino imi. ¹³ Kegū na mumbanzu nino a na sipananiyo sidingi kakitaga mutū yi nino apaga obili kaki ka bawai-daki. ¹⁴ Ibunu, mika bawai kika ni makagya nilo imi, nakamupama kagya. ¹⁵ Nakamumakigu bata be bosunzu, kye musunzu kibogigu nilo mombukwana-daki agyaga. Nakamumaka ambe bawai, kye namumibisoni masi nimo nukana ndi na Baba. ¹⁶ Kegū ibunu bo mepunaga ndi, luki limoti, imi no namupunaga. Namutika ambe windoni, bukutogoni bumo na bumo niyo kigiga ndeke na mulifo. Kuwa wa, Baba amupa masi nimo makungaga ndeke ko lino kami. ¹⁷ Ka mulifo, mutuu kami nima: ponononi luga kunu.»

Obili akamuya Yeso na babifya kaki

¹⁸ «Kika ni obili akamumuya, wiboni ambe apunga ndi kemuya imi kambwa kunu. ¹⁹ Makika ndi batu ba obili, obili amupatu bi kye miko bi batu kaki. Luki limoti, imi, namupunogoni ndi katukya luga ka batu ba obili. Ibunu, makegu bata batu ba obili, kinili obili akamumuya. ²⁰ Tomononi likpumuka nilo namubikya ndi be: «Musunzu kegū na ibiba kakitaga mombukwana-daki.» Kika ni bambanzu begyogya ndi, bamugyogyo ndeke ibunu begeyo. Na kika ni bagyatu ndi mutwi kami, bagya ndeke nimo kunu begeyo. ²¹ Luki limoti, bamugya ndeke nimo masi ko bulya kami, kye bakamibigu nino etikoku ndi. ²² Nakoduku ndi na nakunzinyi ndi, iba bakegu na bunye. Mbiya wanu, bakegu bata no pisi ya kanganya bunye kabu. ²³ Nino akemuya, akamuya goni Baba. ²⁴ Nakogyi ndi luga kabu makpumuka mumbanga-mbanga nimo mumbanzu gutugu bemoti aka kagyagu ndi, iba bakegu na bunye. Mbiya wanu, binatu ndi, luki limoti, ba asi katimuya aka ibusu na Baba. ²⁵ Luki limoti, igyonosa ndi beyo kye itulyani likpumuka nilo bokpika ndi ka mutuu kabu be: «Bemuya ndi payaya aka.»

²⁶ Namutikilyokuto ndeke kotukyoku ka Baba, mutū nino ikaga ndeke kamutungbalaga. Mutū yi ni Limbengi la linguna nilo akodoku ka Baba. Iyi no ika ndeke demu kami. ²⁷ Na ibunu mika ndeke bademu kami goni, kye ma ndi pa imoti na imi katukya ka mupunganagi.»

16

¹ «Namubikya ndi makpumuka nimo kye makotukyonitogu ka baya kunu. ² Bamukpumyagatu ndeke ka bandabu baya malumba. Na ngbingo atu ndeke kodoku nino bamumwogo ndeke mino, banasima be bakapa Kunzi apepe. ³ Bagyaga ndeke beyo kye bakamibigu Baba, gutugu imi aka. ⁴ Luki limoti, namubikyi beyo kye wa ngbingo yi nino itulyana ndeke mino, matamana be, imi, namubikyatu ndi.»

Ligubo ka Limbengi-Lotu

«Nakamubikyagu ndi katukya ka mupunganagi, kye ta ndi pa imoti na ifunu. ⁵ Mbiya wanu, naniga ku ka mutu yi ninu etikoku ndi. Na mumbanzu gutugu bemoti aka kegu kemuuso be: «Wakainda yani?» ⁶ Luki limoti, yeki namubikyayi beyo, kumbu amutumini kuwa ka mambengi bide. ⁷ Wina se, imi, nakamubikyaya lingunu. A izangia kunu be imi naga. A beyo, nakogo, ninu akwanana ndeke kamutungbalaga kamudulyikugu ndeke bata. Luki limoti, nakaga, namutikilyokuto ndeke. ⁸ Ngbingo yi ninu odoku ndeke mino, uwonisila ndeke bingbanganya batu ba obili yi ninu ko bulya bunye, bulyo bungbingbili na bulyo mungimbo ko Kunzi. ⁹ Ko bulyo bunye, kye bakapagu kafinikyana. ¹⁰ Ko bulyo bungbingbili, kye nakaaga ka Baba na makeminigu ndeke bata. ¹¹ Ko bulyo mungimbo ko Kunzi, kye bokoni ndi mungimbo ka ngama wa obili yi ninu.

¹² Na bata na makpumuka mudingi kamubikya. Luki limoti, makakwananigu kabinika buti fi mbiya wanu. ¹³ Ngbingo yi ninu Limbengi la lingunu odoku ndeke mino, amukpokyonisaga ndeke ka lingunu aka. A beyo, kanzinagigu ndeke ko lino kaki bikpe. Luki limoti, abikyaga ndeke masi ninu ukanaga na amubikyaga makpumuka ninu igyonosa ndeke. ¹⁴ Owonisaga ndeke ibiba kami kye makpumuka masi ninu amubikyaga ndeke, opupaga ndeke ka ninu a kuso kami. ¹⁵ Makpumuka masi ninu ka Baba a makami goni. Kinili namubikyayi ambe makpumuka masi ninu Limbengi amubikyaga ndeke, opupaga ndeke ka ninu a kuso kami.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

¹⁶ «Osikoni yikede, makeminigu bata, kumbuso wo ngbinga mukede meminatatu bata.» ¹⁷ Babifya kaki bagogo bapunga kuwa ndi kaimuuso luga kabu be: «Likpumuka tino lo akatibikya lo? Akatibikya be: «Osikoni yikede, makeminigu bata, na kumbuso wo ngbinga mukede meminatatu bata». Na be: «Nakainda ka Baba.»» ¹⁸ Bisilaga ndi kaimuuso be: «Niyu akabikya be: «Ngbinga mukede» isi yi ni iki? Takegu kaiba ikani akanzina ko bulyo luki tino.»

¹⁹ Yeso iba ndi be ba ndi kapa kamuuso likpumuka. Ubikya kuwa ndi be: «Makaimuuso ko bulya likpumuka nilo namubikyayi fi be: «Osikoni yikede, makeminigu bata, na kumbuso wo ngbinga mukede meminatatu bata?» ²⁰ A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, ifunu, magamanatu ndeke, mogulya ko kumbu. Luki limoti, batu ba obili bogwa ndeke ibu magyagya. Ifunu, mika ndeke ko kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndeke magyagya. ²¹ Ngbingo ninu muko o mino kabukuta, ikaga ko kumbu kye a ngbingo kaki wa yigyogyiso. Luki limoti, kabukuta, katamanigu bata yigyogyiso yi niyo. Ikaga kuwa na magyagya kye obukutini. ²² Ifunu goni, ma ko kumbu mbiya wanu. Luki limoti, namuminatu ndeke bata ni mambengi amutumini na magyagya bide. Mumbanzu gutugu bemoti aka kamakupyigu ndeke magyagya mi ninu.

²³ Ka lisyé li nilo, makemuusigu ndeke bata likpumuka gutugu limoti aka. A lingunu, a lingunu, nakamubikya ambe, Baba amapatu masi ninu makungaga ndeke ko lino kami. ²⁴ Kadwe na lisyé nili, makonokungigu luki ko lino kami. Kungoni, minisanatu nolu iba igyagya kunu iki kuwa yidingi.»

Yeso aditogoni ndi obili wasi

²⁵ Yeso obikyoku bata be: «Namubikyaga ndi makpumuka mi ninu masi pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndeke ninu nakamanzinilyigu

bata mino beyo, luki limoti, namunzinyila ndeke bingbanganya ko bulya ka Baba. ²⁶ Ka lisyé li nilo, makungaga ndeke Baba makpumuka masi ko lino kami. Nakegu kamubikya ambe imi no namukungulyaga ndeke. ²⁷ A beyo, iyi Baba bikpe amapagatu, kye ibunu, mepagatu, mabinikyana be notukyoku ndi ko Kunzi. ²⁸ Notukyoku ndi ka Baba, nodoku ka obili. Mbiya wanu, nakasa obili, niga ka Baba.» ²⁹ Babiya kaki babikya kuwa ndi be: «Iyaaa, mbiya wanu, wa kuwa kanzina bingbanganya. Wakegu bata katwa mozuni. ³⁰ Mbiya wanu, takaiba ambe wibaga makpumuka masi, kegu bata na izangiya be mumbanzu umuusito bata likpumuka. Kinili, takabinikyana be wotukyoku ndi ko Kunzi.»

³¹ Yeso umuusa ndi be: «Mobinikyonini se kuwa mbiya wanu? ³² Eee, ngbingo a se kodoku, itulyonini, nino momisikana ndeke mino bingbwi, mumbanzu yikaka-yikaka imagalya ka nakpangbala kaki. Ngbingo nino mesa ndeke mino mukaka binvubu. Luki limoti, nakegu mukaka kye Baba a pa imoti na imi. ³³ Namubikya ndi masi nimo kye winisononi na maziyo kuso kami. Migyogiyatu ndeke ka obili. Luki limoti, makobongonitogu. Imi, noditoni ndi masi ka obili binvi.»

17

Yeso akaulumbilya babiyya kaki

¹ Niyo Yeso ama kanzina beyo, ikwe ndi kugu wa lisyé, abikya be: «Baboo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikaku, kye iyi ubibisi goni.

² Wapóni ndi bungama kugu ka bumbanzu basi, kye upi batu basi nibo wapá obili wa benze na benze. ³ Obili wa benze na benze yi ni kaumibo iwe, Kunzi bemoti, nino walingunu na imi Yeso-Kilisito nino wetikoku ndi.

⁴ Imi, nubibisoni kanu ka obili. Nomoni ligubo nilo wetikoku ndi kagya.

⁵ Baboo, mbiya wanu, imigisyoku ibiba buwobi na iwe, ibiba mudongoni abe niyo nikaga ndi noyu ku kaku kambwa wagi obili.

⁶ Numibisikosoni ka batu nibo upunaga ndi ka obili, wepá. Ba ndi batu kaku, wepóku, bobuulyogo likpumuka kaku. ⁷ Mbiya yi nimu, bakaiba be masi nimo wepá ndi, apunya ku kaku. ⁸ Kye nukitisyaga ndi likpumuka nilo aka lo webikyaga ndi, babinikyana. Biba ndi ka lingunu be nopunyoku ku kaku na kabinikyana be iwe no wetikoku ndi.

⁹ Imi, nakaukungilya. Nakegu kaukungilya batu ba obili, luki limoti, nibo wepá ndi kye ba kuwa batu kaku. ¹⁰ Masi nimo na nomu a ma kaku na nimo kaku a ma kami, ibiba kami akainisoniso ko pisi kabu.

¹¹ Nakegu bata ka obili, luki limoti ibu ba mbeyi ku kwa ku, wina se, imi nakaaga ku kaku. Baba Wotuuoo, hubuulyogo ko ngu yo lino kaku. Lino nilo wepá ndi, kye biki luki limoti mudongoni beyo ibusu to mino na iwe.

¹² Ngbingo yi nino nikaga ndi mino pa imoti na ibu, nubuulyaga ndi ko ngu yo lino kaku nilo wepá ndi. Nubuulyaga ndi binza na gutugu bemoti luga kabu kobungagagu ndi, kiki nino aka no obungaga ndi kye Mobiso Motu itulyani. ¹³ Mbiya wanu, nakaaga ku kaku. Nakabikya likpumuka li nili ni na mbeyi bata ka obili aka iba igyagya kami iki bidé kuso kabu. ¹⁴ Imi, nubikya ndi likpumuka kaku, na batu ba obili bumuya ndi bikanganga kye ibu mudongoni abe imi goni takegu batu ba obili. ¹⁵ Nakegu kalumba ambe hutumba ka obili, luki limoti, hubuulyogo ka mumuyoniso. ¹⁶ Ibu mudongoni abe imi goni takegu batu ba obili. ¹⁷ Hububisa bitu pisi ka lingunu, kye munzina kaku ni lingunu. ¹⁸ Nakaatika ka obili mudongoni

ƒeyo wetikoku ndi goni mino imi. ¹⁹ Nakaupá ɔbili kami abe aƒepe ko bulya kabu, kye ƒipí goni íbu na linguu ku kaku.

²⁰ Nakegu kahulumbilya ƒabíƒya ƒi níƒana aka ƒa, luki limoti, nakaulumbilya goni batu ƒasi níbo ƒukana ndeke mutuu kabu, ƒeƒinikyana. ²¹ Nakalumba kye íbu ƒasi biki luki limoti, muƒongoni ƒeyo iwe Baba wo mino kuso kami na imi kuso kaku. Íbu goni biki luki limoti kye batu ƒa ɔbili ƒabínikyani ƒe iwe no wetikoku ndi. ²² Ími, nupóni ndi íbiba niyo wepá ndi kye biki luki limoti muƒongoni ƒeyo to mino na iwe. ²³ ɔbili kami a kuso kabu na ninu kaku kuso kami, íba biki ka imoti na linguu. A ƒeyo, batu ƒa ɔbili ƒiba ƒe iwe no wetikoku, huƒaga muƒongoni ƒeyo weƒaga mino.

²⁴ Babooo, ka batu ƒi níbo wepá ndi, nakapa ambe ku niko mino, biki íbu ku go ku, kye ƒini íbiba niyo kami. Íbiba yi niyo wepá ndi kye weƒatu ndi kambwa kagya ɔbili. ²⁵ Babooo, wa mutu wongbingbili. Batu ƒa ɔbili ƒakumibigu, luki limoti, imi numibatu pa imoti na ƒabíƒya ƒi níbo ƒabínikyana ƒe iwe no wetikoku ndi. ²⁶ Ími, numibisikosoni ko misa ka ƒu na nidukulagatu kaumibisikoso, kye sipananišo nišo wa nosu kagu kami iki goni ka mambengi kabu, na imi níki goni ka mambengi kabu.»

18

Basuda bagwini Yeso

(Matayo 26:47-56; Maliko 14:43-53; Luka 22:47-53)

¹ Niyo ama kanzina ƒeyo, Yeso opupa ndi na ƒabíƒya kaki, aga kasyaku wo líbo níbo ina ƒe Kidoloni. Bogulya ndi ko tiko yimoti niyo a ndi ku ƒeyo.

² Yuda, ninu agaba ndi, íbaga ndi pa niyo kye Yeso ƒamumukanagatu ndi na ƒabíƒya kaki ku ƒigala-gala. ³ Íyi Yuda inda kuwa ndi ko tiko ku. A ndi pa imoti na ambaza ka ƒasuda na ƒazamu ƒa Nɔɔba ko Kunzi níbo ƒokumu-kumu na ƒafalisayo ƒapá ndi. Batu ƒi níbo ƒa ndi na mamomo, ƒatala na makpumu ma ƒangu. ⁴ Yeso a ndi kaiba masi ninu a ndi kasilyo. Ukpuƒoku ndi, umuusa ƒe: «Makakisa wani?» ⁵ Basikisya ndi ƒe: «Yeso ninu mutu wa Nazaleti.» ƒɔbikya ƒe: «Ími nímu.»

Yuda ninu a ndi ni agobini, a ndi goni wakamaga pa imoti na íbu wa. ⁶ Niyo Yeso ɔbikya kuwa ƒe: «Ími nímu», ƒiga na líbo kumbuso, bogwaga wasi ƒingomu-ngomu. ⁷ Ígilya bata ndi kaumuusa ƒe: «Makakisa wani?» Íbu aka ƒe: «Yeso, mutu wa Nazaleti.» ⁸ Yeso usikisya ndi ƒe: «Namubikyi ambe imi nímu. Kika neki ni imi no makekisa, husoni batu ƒi níba ƒaga.»

⁹ Yeso ndi ƒeyo, kotulyoso munzina ninu ɔbikya ndi ƒe: «Babooo, mutu gutugu ƒemoti aka kobungagagu ndi luga ka batu níbo wepá ndi.»

¹⁰ Simoni Petele a ndi na ɔkpa, anyuulya, ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako kutiliko kwa kambanzikaniko ɔbikya. Lino ka mugya-ligubo no ndi ni Malikusí. ¹¹ Luki limoti, Yeso ɔbikya kuwa ndi Petele ƒe: «Wigiso ɔkpa ka sikpakasu si. Baba no eƒungusyilyaga ndi kopu wa yigyogiyiso yi nímu. Ambe, wakapa ƒe nakamwonitogu?»

Basuda banaga na Yeso ko kumu-kumu ƒeyo ka Ana

¹² Ambaza ka ƒasuda na ngama kabu, ƒe kuwa ƒazamu ka ƒamboku-mboku ka Bayuda ƒagwi kuwa ndi Yeso, ƒakanda. ¹³ Baga mbeyi ndi na iyi ka Ana. Íyi Ana, a ndi abaki muka Kayafa ninu a ndi kumu-kumu ka syangasu si niso. ¹⁴ Kayafa no upá ndi ƒamboku ka ƒayuda mutu ƒe: «A gutugu binza mutu ƒemoti kokwo ko bulya ka batu ƒasi.»

*Petele amongonyini Yeso**(Matayo 26:69-70; Maliko 14:66-68; Luka 22:55-57)*

¹⁵ Simoni Petele na mubifya wagogo ba ndi kabifya Yeso kumbuso. Mubifya yi nino bibananagatu ndi no kumu-kumu, kinili bogulya ndi pa imoti na Yeso ka pa yangba ya ndaba ko kumu-kumu. ¹⁶ Luki limoti, Petele asikana ndi iyi kunzi, buwobi na mupumi. Mubifya yi nino bibananaga ndi no kumu-kumu no opupoku ndi, banzina na muko yi nino a ndi zamu wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Petele. ¹⁷ Muko yi nino amuusa ndi Petele be: «Wakegu mbeyi goni iwe bemoti ka babifya ka aluku yi nimu?» Petele asikisya ndi be: «Kali, nakegu imi mubifya kaki.»

¹⁸ Budi a ndi bapu kuge. Bagya-ligubo na bazamu ba ndi ni bogbundini buku, bamanana ka kpolo yi kauta. Petele a ndi goni iyi wakamaga wa, anuta.

*Kumu-kumu akasombisa Yeso**(Matayo 26:59-66; Maliko 14:55-64; Luka 22:66-71)*

¹⁹ Kumu-kumu apanga ndi kamuusogo Yeso ko bulya babifya kaki na ko bulya mutwi kaki. ²⁰ Yeso asikisya ndi be: «Imi, nunzinyaga ndi bambanzu basi bingbanganya. Masye masi natiwaga ndi ka bandaba baya malumba, ka Ndaba ko Kunzi na ka bapa bayasi nibayo Bayuda basi bamumakanaga ndi mino. Nakabikyagu ndi likpumuka gutagu limoti aka ko dikidi. ²¹ Wakemuusogo ko bulya iki? Umuuso batu nibo bemukanaga ndi. Ihu, bibatu binza nilo nabikyaga ndi.»

²² Niyu Yeso abikya beyo, zamu bemoti nino a ndi wa abita Yeso, abikya be: «Ambe, kumu-kumu no wakasikisya beyo?» ²³ Yeso asikisya ndi be: «Kika ni nobikyi binye, wonisila banye bi. Luki limoti, kika ni nobikyi binza, ko bulya iki yo weipi mino?» ²⁴ Kuwa wa, Ana atika ndi Yeso ku ko kumu-kumu beyo ka Kayafa. Iyi Yeso a mbeyi ndi mukanda aka.

*Petele amongonyini bata Yeso**(Matayo 26:71-75; Maliko 14:69-72; Luka 22:58-62)*

²⁵ Ko ngbingo yi nino, Simoni Petele a ndi wakamaga aka wa, anuta buku. Bamuusa ndi be: «Wakikogigu mbeyi goni mubifya kaki?» Luki limoti, Petele anganya ndi, abikya be: «Kali! Nakegu imi mubifya kaki.» ²⁶ Bemoti ka bagya-ligubo ko kumu-kumu, nino a ndi mamaki aluku nino Petele ako ndi kutiliko, abikya be: «Ambe, imi, nakamuminigu mbeyi bi na iyi ko tiko?» ²⁷ Petele igilya bata ndi kaanganya. Wa aka wa, koku alika ndi.

*Yeso akasamba kambwa ka Pilatu**(Matayo 27:1-2, 11-14; Maliko 15:1-5; Luka 23:1-5)*

²⁸ Kuwa wa, basuda batukya ndi na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, baga ndi na iyi ka basa ka ngama mudingi. Luki limoti, bangama ka bayuda bakogulyagu ndi ihu ku beyo. Ba ndi kapa kaiko bakibubiso aka kye biki bakitulya kalya Pasika. ²⁹ Kinili, ngama mudingi beyo ka Pilatu opupoku ndi kautakanya, umuusa be: «Magwi aluku yi nimuna ko bulya iki?»

³⁰ Basikisya ndi be: «Kiki bi mutu wanye, iba takodukugu na iyi ku kaku.»

³¹ Pilatu abikya kuwa ndi be: «Muvoni ibunu bamombukwana-dabu bi, masombiso kabyenene na mutuu kunu.» Basikisya ndi be: «Takegu ibusu na luusa kamwo mumbanzu.»

³² Igyonosa ndi beyo kye likpumuka nilo Yeso abikya ndi itulyani, kowonisilo inguo ya kukwaku nikwo okwa ndeke. ³³ Kuwa wa, Pilatu ogulya bata ndi ka basa, amaka Yeso, amuusa be: «Iwe ni ngama ka

Bayuda?» ³⁴ Yeso aka ndi na iyi be: «Upupi asi iwe aka bikpe, ikani batu bagogo bo butumbulyogi?» ³⁵ Pilatu asikisya be: «Na se imi muyuda? Si bava-kukaku na bokumu-kumu bo boduku na iwe. Wogyi bi iki?» ³⁶ Yeso asikisya ndi be: «Bungama kami kegu ba obili yi nimu. Kika ndi ba obili yi nimu, iba batu kami bebumonilyito bi be bakegobonitogu ka Bayuda. Luki limoti, bungama kami kegu ba wanu.» ³⁷ Pilatu amuusa kawa ndi be: «Wa neki ngama?» Yeso asikisya be: «Iwe no wakabikya be na ngama. Imi, nibukuta ndi na nodoku ndi ka obili, kye nabikyagi bingbanganya makpamuka ma linguna. Mutu wasi nino akisaga makpamuka ma linguna, emukanagatu.» ³⁸ Pilatu amuusa ndi be: «Linguna mbeyi ni iki?»

Pilatu okuni be bamwi Yeso

(Matayo 27:15-31; Maliko 15:6-20; Luka 23:13-25)

Niyo Pilatu abikya beyo, opupa bata ndi ku Bayuda ba ndi mino, ubikya be: «Nakinigu imi ibo gutugu imoti aka niyo okwononi mino be bamwi aluku yi nimu.» ³⁹ Luki limoti, kaina beyo magyaga mino ka bundeli, namukulyagatu mutu bemoti wa ligbito ka Pasika. Ma neki kapa be namukulyi ngama ka Bayuda?» ⁴⁰ Kawa wa, bapunga ndi kagbungbukana be: «Kali, kegu aluku yi nimu! Takapa Balaba aka.» Wina se, Balaba yi nino a ndi munzikaba.

19

¹ Kawa wa, Pilatu akpamya ndi be бага na Yeso, batniku pimbo. ² Basuda boipa ndi muligi mo mowo fiwilili abe ikpakpasu, bamokisya ndi. Bamokisya goni ndi kanzu wangbu. ³ Bindaga ndi buwobi na iyi, banatiba bikyeyekye banabikya be: «Tumuusito, ngama ka Bayuda!» Banabitaga.

⁴ Pilatu opupoku ndi bata, ubikya Bayuda be: «Hukononi, nakamunulyoku kye wiboni ambe, nakaminigu imi na ibo gutugu imoti aka niyo namakiyi mino ka mungimbo.» ⁵ Yeso opupoku kuwa ndi, na ikpakpasu so mowo ka mu, bamokisiyini kanzu wangbu. Pilatu aka na ibu be: «Mutu kunu nimu.» ⁶ Niyo bokumu-kumu na hazamu bamina, bagbungukana ndi be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!» Pilatu ubikya ndi be: «Muvoni ibunu bamombukwana-donu, mabongilogoku. A beyo, nakaminigu imi na ibo niyo namakiyi mino ka mungimbo.» ⁷ Bayuda basikisya ndi be: «Ibusu ta na mutuu, kabyenene na mutuu mi nimo, okwononi be aluku yi nimu okwi, kye akaibiba be a Miko Kunzi.»

⁸ Niyo Pilatu ukana beyo, abanga ndi bata kugbe. ⁹ Iga ndi ka ndabu, amuusa Yeso be: «Wa mbeyi muki?» Luki limoti, ni Yeso kasikisyigu. ¹⁰ Pilatu amuusa kawa ndi be: «Ambe, wedokilyi imi? Wakegu mbeyi kaiba ambe imi no nakwanana kaukulaga ikani kaubangilaga ka musalaba?» ¹¹ Yeso asikisya be: «Bungama kaku kegu kugu kami, kiki asi nibo aka bo Kunzi upoku ndi kotukyoku kugu wa lisyee. Kinili, mutu yi nino egobi bi ka maboku kaku, obinikini bunye budingi kakitaga nibo kaku.»

¹² Katukya ko ngbingo yi nino, Pilatu apunga ndi kakisa pisi kasiso Yeso. Luki limoti, Bayuda bapunga bata ndi kagbungbukana be: «Wakasisa aluku yi nimu iba wakegu wai-daki Kaizali. Mutu wasi nino akaidondiso be a ngama, a mumuyoniso ka Kaizali.» ¹³ Niyo Pilatu ukana beyo, apupisya ndi Yeso. Ika ndi ko kiti nino ukogo ndi mino bangbanga, ka pa niyo bodukya ndi na matamu. Pa niyo balikyaga na Libelena be «Gabata.» ¹⁴ Lisyee li nilo a ndi lisyee la kibungusyogo ka yinga wa Pasika, banda sa-sita. Pilatu ubikya kawa ndi Bayuda be: «Ngama kunu nimu!»

¹⁵ Luki limoti, babungukana ndi be: «Mumwo! Mumwo! Mubangilaga ka musalaba!» Pilatu umuusa ndi be: «Makapa be nabangilagi ngama kunu ka musalaba?» Bokumu-kumu basikisya ndi be: «Takegu ibusu na ngama wagogo, asi Kaizali aka.» ¹⁶ Pilatu upa kuwa ndi Yeso be kye babangilagi ka musalaba.

*Basuda bakabangilaga Yeso ka musalaba
(Matayo 27:32-44; Maliko 15:21-32; Luka 23:26-43)*

Basuda bava kuwa ndi Yeso. ¹⁷ Iyi Yeso mombukwana-daki yi no abinika ndi musalaba kaki, opupa ndi kunzi wa gudfu. Inda kuwa ndi miso ya pa niyo balikyaga be «Pa ya ikpukpukaso» isi yi na Libelenia be «Gologota.» ¹⁸ Ku beyo, babangilaga ndi Yeso ka musalaba na batu bagogo baba, no ku, no ku. ¹⁹ Pilatu okpika ndi ko mikya-libau, babanga ka musalaba. A ndi yikpiko be: «Yeso mutu wa Nazaleti, Ngama ka Bayuda.» ²⁰ Bayuda budingi batangulaga ndi mobiso mi nimo, kye pa niyo babangilaga ndi mino Yeso a ndi buwobi na gudfu. A ndi yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki. ²¹ Kuwa wa, bokumu-kumu ka Bayuda babikya ndi Pilatu be: «Wokokpikoni be: <Ngama ka Bayuda,> luki limoti kpiko be: <Aluku yi nimo abikya ndi be: Imi ni Ngama ka Bayuda!>» ²² Luki limoti, Pilatu usikisya ndi be: «Niyo nokpiki, ikpikini.»

²³ Niyo basuda bama kabangilaga Yeso, bava ndi botu kaki, babananaga ka bapanga bayikwanganya. Suda bemoti-bemoti ava ndi panga yi yimoti. Bava ndi goni kanzu kaki nino itila ndi ni kegu na bapanga, katukya kugu adwe kusili, a ndi kutuko kumuti aka. ²⁴ Basuda babikyana ndi luga kabu be: «Takayibogonitogu kanzu yi nimo, totwini mino libese, iba tini be wani no asumbo.» Likpumu ka li nili igyonosa ndi kye italyani Mobiso Motu nimo akabikya be:

«Bagbananaga ndi botu kami,
batwa libese ko bulya kanzu kami.»
Basuda bagya ndi beyo.

²⁵ Amaki Yeso, mamaki-amaki nino muko yi, Malia nino a ndi muko Kilopasi se kuwa Malia mutu wa Magadala ba ndi bakamaga buwobi na musalaba ka Yeso. ²⁶ Niyo Yeso amina ndi amaki na imoti na mubifya yi nino apaga ndi kugbe, abikya ndi be: «Mama, mikaku nimo.» ²⁷ Kumbuso yi, abikya ndi mubifya no be: «Amaku kuwa nimo.» Katukya ka lisyé li nilo, mubifya no aga ndi na Malia ku kaki.

*Kukwaku ka Yeso
(Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Luka 23:44-49)*

²⁸ Kumbuso yi, Yeso a ndi kaiba be masi itulyonini. Kotulyasa nilo ikpikaga ndi ka Mobiso Motu, abikya be: «Nakaimukana musasa mo libo.» ²⁹ Wa beyo, a ndi na mbike yimoti yitumo na vinya wozyo bidé. Kuwa wa, basuda bava ndi luki limoti la fubu-fubu, boluba ndi ka vinya yi nino, bakpikila ndi ka mu ma mikya mungbingili ma sibukaso niso balikyaga be isopo, bokpudisa ndi ka munoku ka Yeso. ³⁰ Niyo Yeso amya vinya wozyo yi nino, abikya ndi be: «Masi itulyonini.» Abumya kuwa ndi mu, osisa limbengi.

Suda bemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzi

³¹ Lisyé li nilo a ndi lisyé la kibungusyogo ka Lisyé la kimumbiso. Kinili, Bayuda bakegu ndi kapa be bamanda ka batu bi nibo bubangilaga ndi iki ka musalaba aka kye Lisyé la kimumbiso li nilo, a ndi lidingi. Bakunga kuwa ndi Pilatu be bubunogi magu kye butotisogi. ³² Basuda bodoku

kūwa ndi kobunaga magu ka batu nifo bubangilaga ndi na ba Yeso ka musalaba. Bapunga ndi na mutū wa mambwa se kūwa nino wago. ³³ Niyō bosilo ka Yeso, fina ndi be okwini, kinili, bakabunagu ndi bata magu. ³⁴ Luki limoti, suda bemoti atuma ndi na syogbu ka mbanzi, ko ngbinga bemoti aka, libo na bangū opupa ndi. ³⁵ Mutū yi nino ina ndi likpamuka li nili nō akatumbulaga yi. Mutumbulagi kaki a ma lingunū. Iyi akaiba be akabikya lingunū ko bulya kye ibunu binikyononito goni. ³⁶ Masi nimo igyonosa ndi kye itulyani nilo Mobiso Motu abikyaga be: «Gutagu mukuwo kaki mumuti aka kobunikigu ndeke.» ³⁷ Mobiso magogo Motu akabikya be: «Bandaga ndeke mutū yi nino batuma ndi na syogbu.»

Bandaga kalumba Yeso

(Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Kumbuso yi, Yezefu mutū wa Alimatia, inda ndi kakunga Pilatu manda ka Yeso. Pilatu abailya ndi. Yezefu ikaga ndi mubifya ka Yeso ko dikidi kye a ndi kaubanga bangama ka Bayuda, ovoku kūwa ndi manda ka Yeso. ³⁹ Nikodimo nino inda ndi ka Yeso lisyē limoti no biti, odoku ndi na malazi nimo balikyaga ndi be manemane mumatnaga no luki abe adudu. Malazi mi nimo a ndi banda kilo batekebe basaa. ⁴⁰ Kūwa wa, ibu basi baba bava ndi manda ka Yeso, bakandaga ndi na babandi bi nibayo bogbodyaga ndi na malazi mi nimo, mufongoni beyo Bayuda bagyaga ndi mino kambwa kalumbo mumbanzu. ⁴¹ Tiko yimoti a ndi ka pa niyo babangilaga ndi mino Yeso ka musalaba. Kūso wo tiko yi niyo, a ndi na mbuku yimoti yambiya niyo a ndi ni bakanalumbigu mino mumbanzu. ⁴² Kaina be lisyē li nilo a ndi lisyē la kibungusyogo ka Lisyē la kimumbiso ka Bayuda, balumba ndi Yeso wa kye mbuku yi niyo a ndi buwobi.

20

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-8; Maliko 16:1-8; Luka 24:1-12)

¹ Ka lisyē la Mungu ko mbolugo, Malia nino mutū wa gudū wa Magadala inda ndi ka mbuku. Niyō osila kū, ina be litalu lidingi nilo badula ndi nolu mbuku, ba ndi ni botumbini. ² Aga ndi mbangu ka Simoni Petele na ka mubifya wago nino Yeso apaga ndi, ubikya be: «Banyuni Mombukwonodosu ka mbuku, takibigu ambe babisiku yani.» ³ Petele na mubifya nino wago nō baga ndi ka mbuku. ⁴ Ibu basi baba baga ndi mbangu. Luki limoti, mubifya nino wago nō a ndi kapikita mbangu yapu kakitaga Petele, adwe ndi iyi kambwa. ⁵ Odidika ndi, abimya, ina botu bayidukusila ka kpolo, luki limoti, ni kingyigu. ⁶ Kūwa wa, Simoni Petele, nino a ndi kabifyoku, osiloku. Ogulya ndi ka mbuku, ina babandi bayidukusilo wa, ⁷ ina goni ndi panga ya kutuko nikwo batikya ndi noku Yeso mū. Panga ya kutuko yi niyo a ndi yidukufogo, yibisa di ka pa yagogo ni kegu pa imoti na babandi. ⁸ Kūwa wa, mubifya wagogo nino adikya ndi kosila ka mbuku, ogulya goni. Ina ndi, abinikyana. ⁹ A beyo, kadwe ko ngbingo yi nino, babifya ba ndi ni bakonotombisyigu isi ya likpamuka nilo bokpika ndi ko Mobiso be Yeso opupatu ndeke ka mbuku. ¹⁰ Kumbuso yi, babifya baba bi nifo biganana ndi.

Yeso apuponilyini Malia Magadala

(Matayo 28:9-10; Maliko 16:9-11)

¹¹ Malia a ndi wakamaga kunzi, ka kpolo wa mbuku, anagama. Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mina kagama aka nō, odidika ndi kabimya mbuku,

¹² amina kuwa ndi bamalaika baba bimokisyogini botu bayotutu, bikogini ka pa niyo bongosa ndi mina manda ka Yeso. Bemoti a ndi miso ya mu, wago miso ya magu. ¹³ Bamuusa ndi be: «Ye ma, wakagama iki?» Usikisya ndi be: «Banyuni Mombukwana-dami ka mbuku, nakibigu ambe babisiku yani.» ¹⁴ Kumbuso kabikya beyo, oyikana ndi, amina Yeso wakamaga, luki limoti, ni kamibigu. ¹⁵ Yeso amuusa ndi be: «Ye ma, wakagama iki? Wakakisa wani?» Malia a ndi kasima be zamu wo botiko no. Abikya kuwa ndi be: «Ye ba, kika ni iwe no wanyu bi, iwanya ku wabisi bi mino, naviku.» ¹⁶ Yeso amaka ndi be: «Malia!» Malia oyikana ndi, abikya na Libelena be: «Labuni!» isi yi be «Muwonisilo.»

¹⁷ Yeso abikya ndi be: «Wakevilonitogu, kye nakanodokigu mbeyi ka Baba. Luki limoti, winda kaubikya bomika-mama ambe nakadaka ka Baba nino a goni Obonu, ko Kunzi kami nino a goni Kunzi kunu.»

¹⁸ Malia yi nino wa Magadala no inda kuwa ndi kaubikya babibya be aminito Mombukwono-dosu, utumbulyaga beyo abikya ndi mino.

Yeso upuponilyini babibya kaki

(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ Bugogo ba lisyela Mungu li nilo aka lo, babibya ba ndi bumumukana. Badulaga ndi pumi ya ndabu niyo ba ndi mino bikpwokpwokpwo, kye ba ndi kaubanga Bayuda. Yeso odoku ndi, amaga luga kabu bigba, iyi aka na ibu be: «Maziyo iki pa imoti na ifunu!» ²⁰ Kumbusa kabikya beyo, uwanya mafuku na mbanzi. Babibya bogwa kuwa ndi magyaga kamina Mombukwono-dosu. ²¹ Yeso igilya bata ndi kaubikya be: «Maziyo iki pa imoti na ifunu! Mufongoni beyo Baba etika ndi mino, nakamutika imi begeyo.» ²² Niyo abikya ndi beyo, uusya ndi na ahu, ubikya be: «Limbengi-Lotu iki kuso kunu. ²³ Batu basi nibo mupilyaga ndeke bunye, binisanaga ndeke na mupilya. Basi nibo makupilyigu ndeke, bakinisonigu ndeke na mupilya.»

Tuma obinikyonini kuwa be Yeso opupini ka mbuku

²⁴ Luki limoti, ngbingo yi nino Yeso upuponilya ndi mino, Tuma nino bamakaga ndi goni be «Mubigi», bemoti ka babibya tekebe na baba, kegu ndi iyi wa. ²⁵ Babibya bagogo babikya kuwa ndi be: «Taminito se ifusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tuma usikisya ndi be: «Nakini bepukulu bayo sumani ka mafuku kaki, nakatuni kpengbe ka bepukulu bi nibo, nakovili mbanzi kaki, nakabinikyanigu po.»

²⁶ Kumbusa wa poso bemoti, babibya bamumukana bata ndi ka ndabu yi niyo. Tuma a kuwa ndi pa imoti na ibu. Gutugu beyo pumi a ndi mino yidulaga aka yo, Yeso odoku ndi, iyi aka luga kabu bigba, ubikya ndi be: «Maziyo iki pa imoti na ifunu!» ²⁷ Kuwa wa, abikya ndi Tuma be: «Mutuna kpengbe kaku wanu, wina mafuku kami. Makya kubokuko wanu, wevila mbanzi. Wakikonitogu bata na botumo, luki limoti, binikyana kuwa.» ²⁸ Tuma asikisya ndi be: «Mombukwana-dami, Kunzi kami!» ²⁹ Yeso aka ndi na iyi be: «Wobinikyonini se kuwa kye weminini? Igyagya ka batu nibo babinikyanaga ni bakinigu!»

Yuani akatumbulaga isi ya kitabi yi niyi

³⁰ Yeso agyatu ndi bata makpumuka mumbanga-mbanga mago makpu ko misa ka babibya kaki. Makpumuka mi nimo kikipikagagu ndi ka kitabi yi niyi. ³¹ Luki limoti, bokpika ndi nimana kye mabinikyani be Yeso ni Masiya, Miko-Kunzi. Makabinikyana beyo, minisana na obili pisi ko lino kaki.

21

Yeso upuponilyini babifya maŋiya na ika

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya bata ndi babifya kaki ka kpolo wa ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndi bene: ² Lisyé limoti, Simoni Petele, Tama nino bamakaga ndi goni be Mubigi, Natanaeli nino a ndi mutú wa Kana ka iwili ya Galilaya, bomika Zebedayo baba na babifya kaki bagogo baba, ba ndi pa imoti. ³ Simoni Petele aka ndi na ibu be: «Nakaaga ka bosí.» Ibu basikisya ndi be: «Gutugu ibusu aka, taga na ibunu.» Baga kawa ndi, badaka ka ingbolo. Luki limoti, biti yi niyo, bakanyogu ndi musi gutugu bemoti aka. ⁴ Niyo lisyé a ndi kosyoku, Yeso a ndi wakamaga kubi, luki limoti babifya bagegu ndi kamibo. ⁵ Yeso umuusa kawa ndi be: «Bomikami, mugwito bosí?» Ibu aka ndi be: «Haaa.» ⁶ Yeso abikya ndi be: «Luboni moyo ka kumbanzikaniko kwa ingbolo, mugwito bosí ku beyo.» Boluba kawa ndi, moyo ugyagya kanyo kye bosí ba ndi ni boyumonini mino biya. ⁷ Mubifya nino Yeso apaga ndi abikya Petele be: «Mombukwono-dosu aka mu!» Niyo Simoni Petele ukana beyo, imokisya ndi kutuko kye a ndi ndumbu, iyi aka ndi ko libo bikudumu. ⁸ Babifya bagogo ba ndi kodoku aka biwesee na ingbolo ni bananyo moyo nimo a ndi ni oyumonini na bosí mo. A beyo, bagegu ndi bata byi na kubi, a kawa ndi abe metele miya imoti aka. ⁹ Niyo bifuma, batakanya ndi musi kugu wa makama, na mukati. ¹⁰ Yeso abikya ndi be: «Doniku mino na bosí nibo mapanya kaanyo.»

¹¹ Simoni Petele adaka kawa ndi ka ingbolo, apanga koluta moyo nimo a ndi mayumana na bosí bakpukpu miya imoti batekebe kubukumuti na basaa. Gutugu beyo ba ndi mino budingi yo, moyo katinikagaga ndi. ¹² Yeso abikya kawa ndi be: «Doniku kalyalya.» Gutugu mubifya bemoti aka kikipundagu ndi kamuusa be: «Iwe ni wani?» Ba ndi kaiba binza be Mombukwono-dosu no. ¹³ Yeso ukpudoku ndi, ava mukati, upaga pa imoti na bosí.

¹⁴ A kawa ndi nganga ya yisaa Yeso kaupuponilyo babifya kaki, katukya wa opupoku ndi mino ka mbuku.

Yeso akapá Petele ligubo

¹⁵ Niyo bama kalyalya, Yeso amuusa ndi Simoni Petele be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu kaukitaga batu bi niba?» Petele asikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatu binza be nupagatu.» Yeso aka ndi na iyi be: «Hubuulyogo bomikya bakondolo kami!» ¹⁶ Igyilya bata ndi kamuusa be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu?» Petele asikisya ndi be: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatu binza be nupagatu.» Yeso aka ndi bata na iyi be: «Hubuulyogo bakondolo kami!» ¹⁷ Kumbuso yi, Yeso amuusa bata ndi ka nganga ya yisaa be: «Simoni, mika Yuani, wepagatu?» Petele alya ndi kumbu kugbe ka yuuso ya yisaa yi niyo be: «Wepagatu?» Asikisya kawa ndi be: «Mombukwono-dosu, wibaga makpumuka masi, wibatu be nupatu!» Yeso abikya ndi be: «Hubuulyogo bakondolo kami!» ¹⁸ A lingana, a lingana, nakaabikya ambe, ngbingo yi nino wa ndi mino mawanza, wikipikilaga ndi iwe mombukwana-daki yi mukaba, waga ku wapaga ndi mino. Luki limoti, ngbingo yi nino waduba ndeke mino, wanana ndeke maboku, mutú wagogo ukpikila mukaba, aga na iwe ku wakegu bi mino kapa.» ¹⁹ Ka manzina mi nimo, Yeso a ndi kowonisila beyo Petele okwa mino, apa ibiba ko Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndi na iyi be: «Ibyeku!»

Yeso akanzina ko bulya ka mubifya nino apaga ndi

²⁰ Niyo Petele oyikono, amina ndi mubifya nino Yeso apaga ndi ni anodoku. Mubifya yi nino no amuusa ndi Yeso na bepisi-pisi lisyε nilo ba ndi mina kalya Pasika be: «Mombukwono-dosu, wani no akaugaba?» ²¹ Niyo Petele amina mubifya yi nino beyo, amuusa Yeso be: «Mombukwono-dosu, yegu se kawa nima, likpuma tino lo asilya ndeke?» ²² Yeso asikisya ndi be: «Nakapa ambe kokwonito kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino, la kaku mino ni iki? Iwe, ibyeku.» ²³ Kinili, mongoni mi nimo ada kawa luga ka batu nibo babinikyana ndi Yeso be mubifya yi nino kokwigu ndeke iyi. Wina se, Yeso kabikyagu ndi be kokwigu, luki limoti, abikya ndi be: «Nakapa be kokwonito ku kwa ku nigoku ndeke mino, la kaku mino ni iki?»

²⁴ Demu wa makpuma mi nimo ni mubifya yi nino. Iyi goni no okpikaga. Takaiba ambe budemu kaki a balingunu.

²⁵ Yeso agyatu ndi makpuma magogo mudingi. Nakaina abe bakokpikaga ndi masi, imoti-imoti, iba pa kikigu ndi ka obili wasi niyo bakwanana kobiso mino bakitabu bi nibayo.

Ligubo ka batutumbwa Likpamuka la mambwa

Ligubo ka batutumbwa a kitabu ya yifa niyo Luka okpika ndi. Akatumbulaga mogubo dididi nimo batutumbwa bagya ndi. Niyo ya mambwa a «Mongoni Manza beyo Luka okpika ndi mino.» Kuso yi, atumbulaga ndi beyo Yeso ibukuta ndi mino, anzina ko bulya obili ka Yeso ka litombu, kukwaku ka Yeso, beyo opupa ndi mino ka mbuku, na beyo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.

Ka Ligubo ka batutumbwa, akatumbulaga beyo Limbengi-Lotu usilya ndi mino batutumbwa, na beyo bakpakyanaga ndi mino ka bagudu kabikyaga Mongoni Manza no ngu ya Limbengi-Lotu. Atumbulaga goni bukpeki-kpeki na yigyogyiso yasi niyo batutumbwa babangana ndi na iyu ko ngingo wa ligubo.

Bayuda babikyaga ndi bongbingo bagogo be Likpamuka ko Kunzi a asi ko bulya kabu aka. Luka atumbulaga ka kitabu yi niyi, beyo batutumbwa bapunga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ka batu bi nibo bakegu Bayuda.

Atumbulaga ligubo lidingi nilo batutumbwa baba beyo ka Petele ifu na Polo bagya ndi. Petele no upa ndi batu ba Yelusalema Mongoni Manza kadwe ku kwa ku budingi kabu babinikyana ndi mino. Polo apaga ndi iyi Mongoni Manza ka bagudu ka batu bi nibo bakegu ndi Bayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kitabu yi niyi akatiwonisilo be tokwoni kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka bapa bayasi ka obili.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Kabikyaga Mongoni Manza ka Yelusalema 1:1-8:3

Masye ma mulibo ka Yeso-Kilisito ka litombu li nili 1:1-11

Bapunogini Matiasi kaiko atutumbwa 1:12-26

Doku ka Limbengi-Lotu 2:1-13

Batutumbwa bopupini bademu bo Mongoni Manza ka Yelusalema 2:14-8:3

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bagudu ba Yudea na ka Samalia 8:4-12:25

Bakabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi ka obili 13:1-28:31

Ligundu la mambwa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 13:1-14:28

Batu ba Yelusalema ba ndi kabundaga Polo 15:1-35

Ligundu la yifa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 15:36-18:23

Ligundu la yisaa ka Polo kobikyogoku Mongoni Manza 18:24-21:16

Bagwini Polo ka boloko ka Yelusalema 21:17-23:22

Bogoni na Polo ka Kaizalia 23:23-26:32

Bogoni na Polo ka Luma 27:1-28:31

Luka akatumbulaga likpamuka la kitabu kaki

¹ Amboku Tiofilo,

Kuso wa kitabu kami ya mambwa, natumbulaga ndi makpamuka masi nimo Yeso apunga ndi kagya na kowonisilo katukya ka bundeli, ² kadwe ka lisyε li nilo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε. Yeso a ndi ni upunogini batutumbwa, kambwa kadaka kugu wa lisyε, upa mutuu pisi ka Limbengi-Lotu.

Yeso uwonyogini batutumbwa Limbengi-Lotu

³ A beyo, kumbusa wa kukwaku kaki, Yeso upuponilya ndi batutumbwa kauwonisilo bingbanganya ka bopisi dididi be opupiniku bi ka mbuku. Kuso wa masye batekebe bakwanganya, Yeso upuponilyaga ndi, ananzinilya ko bulya Bungama ko Kunzi. ⁴ Lisyé limoti, ngbingo yi ninó ba ndi mino kalyalya pa imoti, ugbityaga ndi be: «Makotukyonitogu ka Yelusalema wa. Luki limoti, mubundogoni apepe ninó aka no Baba amawanyaga ndi. Apepe yi ninó imi mombukwana-daki namupá ndi mongoni mi. ⁵ A beyo, Yuani obotisa ndi ko libo. Luki limoti, ibunu, kumbusa wa masye makede, bamubotiso banu na Limbengi-Lotu.»

Yeso akadaka kugu wa lisyé

⁶ Kuwa wa, batutumbwa nibo ba ndi bamumukana pa imoti na Yeso, bamuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Bezaleli Bungama mbiya wana?» ⁷ Yeso usikisya ndi be: «Kegu bulyo kunu kaiba ngbingo ikani lisyé nilo likpumuka li nilo igyonosa ndeke mino. Baba yikaka aka no akaiba ko ngu kaki. ⁸ Luki limoti, motumo banu no ngu ngbingo yi ninó Limbengi-Lotu amusilya mino. Miko bademu kami ka gudu yi ninó ina be Yelusalema, ka iwili ya Yudea na Samalia wasi na kadwe ka mondu ma obili wasi.»

⁹ Kumbusa wa munzina mi nimo, Kunzi adokisa ndi Yeso kugu wa lisyé ni batutumbwa kaki banamina. Kuwa wa, ikuba adika ndi biwadi ni bakaminigu bata.

¹⁰ Ko ngbingo yi ninó hazwa kabu ba mbeyi ndi mino bakitulya aka kugu wa lisyé ku Yeso a ndi mino kaaga, batu baba bakimokisyogo botu bitutu bupuponilyoku ndi bigbututu. ¹¹ Babikya ndi batutumbwa be: «Ibunu batu ba Galilaya, ko bulya iki yo momononi mino bigwo, mananda asi kugu wa lisyé aka beyo? Yeso ninó Kunzi atumbi luga kunu kadokiso kugu wa lisyé, igoku ndeke mudongoni begeyo maminu mino kaaga yi.»

¹² Kuwa wa, batutumbwa batukya ka ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, biga ka Yelusalema. Ngupa yi niyo kegu ndi byi na gudu, a ndi abe kilometele imoti aka. ¹³ Ngbingo yi ninó bosilo mino ka Yelusalema, badaka ndi ka ndabu ya kugu niyo bamumukanaga ndi mino. A ndi ni Petele, Yuani, Yakobo, Andilia, Filipi, Tuma, Batulumei, Matayo, Yakobo mika Alufayo, Simoni ninó a ndi kakisa ipandasi ka mugi kabu na Yuda mika Yakobo. ¹⁴ Ibu basi bamumukanaga ndi masyé masi kalumba pa imoti na mutamanagi mimoti. Balumbaga ndi na boko, na Malia amaki Yeso, na bamamaki Yeso.

Bapunogini Matiasi kagya ligubo ka pa ka Yuda

¹⁵ Ka masyé mi nimo aka mo, bambanzu abe miya na batekebe-baba nibo babailya ndi, bamumukana ndi. Petele amaga ndi luga ka ibu, iyi aka be: ¹⁶ «Bomika-mamaaa, okwononi bi be itulyani nilo Limbengi-Lotu abikya ndi ka Mobiso. Limbengi li nilo anzina ndi kambwa kuso ka Daudi ko bulya ka Yuda. Iyi Yuda no ita ndi kuwa ngama ka batu bi nibo bagwi ndi Yeso. ¹⁷ Yuda a ndi bemoti kusu, ikaga ndi goni na ligubo mudongoni abe ibusu. ¹⁸ Oluwa ndi tiko no buyi bi nibo bakalya ndi na ibu ko bulya likpumuka lanye li nilo agya ndi lo. Ku beyo, ogwoku ndi na mu bipe, mama amalika, basopu bayasi ayobuka ndi bigbondo. ¹⁹ Batu basi ba Yelusalema bukana ndi mongoni mi nimo. Kinili baluka ndi tiko yi niyo ka lisasu kabu be: «Akelidamu», isi yi ni: «Tiko ya Bangu». ²⁰ Wina se, ikpikaga ka kitabi ya Mambu ka Bayuda be: «Pa kaki iki ndeke ngundu, mambanzu gutugu bemoti aka kikiga ndeke mino.»

Ikpiko goni be:

<Mutu wagogo no avi ndeke pa ya ligubo kaki.>

²¹⁻²² Kinili, okwononi be mutu bemoti ogulyi luga kusu, kaiko demu wo pupo ka Mombukwono-dosu Yeso ka mbaku. Iki bemoti ka nibo tikaga ndi na ibu hongbinga basi, wa tolingyaga ndi mino giyo pa imoti na Bamombukwono-dosu Yeso, katukya ko ngbingo yi nino Yuani abotisa ndi mino, na kadwe ka lisyε li nilo Kunzi adokisa ndi mino kugu wa lisyε.»

²³ Kuwa wa, bumomosa ndi batu baba: A ndi ni Yezefa, nino bamakaga ndi be Balisaba, baluka ndi goni be Yusuto se kuwa Matiasi. ²⁴ Kumbuso yi, batu nibo bamumukana ndi wa, balumba be: «Mombukwono-dosu, iwe nino wiba mambengi ka batu basi, tiwonisilo nino wapunogi luga ka batu baba bi niba, ²⁵ iki atutumbwa ka Yeso, agyi banu ligubo li nilo Yuda osi bi iyi, imagalya ka pa yi niyo kaki.» ²⁶ Kuwa wa, batwa ndi libese. Libese awanya Matiasi nino bamakya ndi ka mudongo ka batutumbwa tekebe na bemoti.

2

Limbengi-Lotu usilyini babibya

¹ Niyo lisyε la Patekoti itulyana, babibya basi ba ndi bamumukana pa imoti. ² Ko ngbingo bemoti, mungbi ofuka ndi katukyoku kugu wa lisyε mudongoni abe muvivi mapu, otumo bidε ka ndabu yasi niyo ba ndi mino bakikonono. ³ Bina kuwa ndi luki anipupisoku abe madafa mo fuku. Igbananaga ndi, ibisogo limoti-limoti kugu ka mumbanzu yikaka-yikaka. ⁴ Ibu basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, bapunga kanzina masasu magogo mudongoni beyo Limbengi li nilo a ndi mino kaukpanya.

⁵ Wina se, Bayuda nibo botukyoku ndi ko giyo yasi ya obili, bikaga ndi ka Yelusalema wa. Babangaga ndi Kunzi kugbe. ⁶ Ngbingo yi nino bukana ndi mino mungbi mi nimo, bamumukana ambaza bemoti. Ibu basi banombomboya kugbe, kye mutu bemoti-bemoti luga kabu a ndi kaumukana babibya ni bakanzina ka lisasu kaki bikpe. ⁷ Likpumuka lo umbanga ndi kugbe, botumo na ombombo bidε, babikya be: «Batu nibana bakanzina ba, bakegu mbeyi basi asi Bagalilaya aka? ⁸ Igyonoso kuwa bunu be mutu yikaka-yikaka luga kusu umukani kanzina lisasu kaki la kibukuta? ⁹ Atu ndi na bambanzu nibo botukyoku ndi ka mugi ma Palati, Medi, Elamu, Mezopotamia, Yudea, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia, ¹⁰ Fuligia, Pamuffilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia niyo a buwobi na gudū yi nino ina be Kuleni. Atu ndi na nibo botukyoku ndi ka gudū wa Luma, ¹¹ ka mugi ma Kelete na nimo ma Alabia. Luga kabu, atu ndi na Bayuda bikpe, na bagogo nibo bagyaga mutuu ka Musa. Wina se, ibusu basi takaumukana kanzina makpumuka mumbanga-mbanga ko Kunzi ka masasu kusu.»

¹² Bombombaya ndi basi, likpumuka umbanga kugbe. Buusono be: «Isi ya likpumuka lina piye ni iki?» ¹³ Luki limoti, bagogo bapunga kautiba babibya, banabikya be: «Nibana bokwini libuma!»

Petele akanzina kambwa wa ambaza ka bambanzu

¹⁴ Kuwa wa, Petele amaga ndi pa imoti na batutumbwa tekebe na bemoti, apunga ndi kabikya na liyu lapu be: «Ibunu homikya Bayuda, na ibunu basi nibo mikaga ka Yelusalema, pongoni motili, mibo nili, mukana binza nilo nakamubikya. ¹⁵ Batu nibana bakegu na libuma beyo mo mino kaumina yi, kye moni a mbeyi ka saa-tatu ya busobi aka. ¹⁶ Luki limoti,

likpumuka nilo mugyalandu Yueli abikya ndi, a kuwa kaigyonoso mbiya wanu:

¹⁷ <Kunzi akabikya be: Ka masye ma mulifo, nudukulya ndeke bambanzu basi Limbengi kami, bomikunu, baluku na boko bi bika ndeke bogyalandu, bawanza na bamboku-mboku kunu balutaga ndeke bonziki.

¹⁸ Iyo, ka masye mi nimo, noduka ndeke Limbengi kami kugu ka bagya-ligubo kami boko na baluku bi, bika kuwa ndeke bogyalandu.

¹⁹ Nagya ndeke makpumuka mumbanga-mbanga kugu wa lisyε na mokingyosi mupa ombombo ka obili wa. Mina ndeke bangu, buku na muki bindegbu-ndengbu.

²⁰ Moni opiya ndeke bipi, timba angbamya bingbu abe bangu.

Nimo igyonosa ndeke kambwa wa lisyε nilo Mombukwono-dosu odoku ndeke mino,

lisyε li nilo lidingi na la ibiba.

²¹ Kuwa wa, mutu wasi nino igama ndeke no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndeke na muhukuso.>

²² Ibusu bomikya Bezaleli, hukononi binza likpumuka nilina nakamubikya li: Kunzi amuwonisatu ndi be Yeso nino mutu wa Nazaleti ni wani. Makaiba binza be Kunzi agya ndi luga kunu, pisi ka Yeso, makpumuka makpukpu, mumbanga-mbanga na mokingyosi mupa ombombo. ²³ Basuta ndi aluku yi nino ka maboku kunu, Kunzi a ndi kaiba nilo kambwa aka, abailya be igyonosi beyo. Mamwo ndi pisi kabongisiso ka musalaba ka maboku ka batu bi nibo bakamibigu Kunzi. ²⁴ Luki limoti, Kunzi, akulaga ndi ka muzuzala ma kukwaku pisi kapupiso ka mbuku, kye kukwaku kakwananigu ndi kakukumilyaga. ²⁵ A beyo, Daudi anzina ndi ko bulya kaki be:

<Naminaga ndi Mombukwono-dosu kambwa kami bongbinga basi, a buwobi na imi kye nakomomonitoga.

²⁶ Kinili, limbengi kami a na maziyo, munoku kami amutumo na magyagya bide, gutugu nzuyi kami ika ndeke yakitulya ka mutamanagi,

²⁷ a beyo, wakasigu ndeke limbengi kami kozingo ka babili, wakasigu ndeke mugya-ligubo kaku Wotu kapo.

²⁸ Wewonisila ndi bopisi baya obili walinganu, wetumisa ndeke na magyagya bide wa tiko mino na iwe.>

²⁹ Bomika-mama, nakwanana kamubikya lingunu ko bulya ka titosu beyo ka Daudi be: okwoni ndi, balumbo. Mbuku kaki a mbeyi bata wa aka wa kadwe na lisyε li nili. ³⁰ Luki limoti, a ndi mugyalandu, iba ndi be Kunzi akulya ndi silika be amomosa ndeke miki bemoti luga wa livananza kaki nino alya ndeke bungama ka pa kaki. ³¹ Daudi ina ndi kambwa aka be Kilisito opupokuto ndeke ka mbuku ngbingo yi nino abikya ndi mino be:

<Kunzi kasigu ndeke kozingo ka babili, na nzuyi kaki kapugu ndeke.>

³² Kunzi apupisatu ndi Yeso yi nino nakanzina ko bulya kaki ka mbuku, ibusu basi ta bademu ba likpumuka li nilo. ³³ Kuwa wa, Kunzi adokisa ndi kugu, alikiso ka kambanzikaniko kaki. Apa ndi Limbengi-Lotu mufongoni

beyo awanyaga ndi mino. Yeso atitikilyoku ndi. A nilo makaina na kaukana mbiya wanu. ³⁴ A beyo, Daudi kadakaga ndi iyi kugu wa lisyε, luki limoti abikya ndi be:

«Mombukwono-dosu Kunzi abikya ndi Mombukwana-dami be:
dawiki ka kumbanzikaniko kami,

³⁵ kadwe ku kwa ku nubiso mino bomuyoniso kaku kusili wa bakagba kaku.»

³⁶ Kinili, bevananza bayasi baya Izaleli bokwononi kaiba binza be Yeso yi nino mabangilaga ndi ka musalaba, Kunzi aitisa ndi Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Bambanzu belofu basaa baboilyini Kunzi

³⁷ Niyo bambanzu bukana mino likpumuka li nilo beyo, bogwa ndi ombombo kugbe. Bamuuso Petele na fatutumbwa bagogo be: «Bomikamama, tagya nilina bu?» ³⁸ Petele usikisya be: «Ikosoni mabengi na mumbanzu yikaka-yikaka ogwo ibatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amupilyatu banye kunu, amupa Limbengi-Lotu. ³⁹ A beyo, agame ko Kunzi a ko bulya kunu na bomikunu. A ko bulya ka batu basi nibo ba byi, na basi nibo Mombukwono-dosu Kunzi umaka ndeke.»

⁴⁰ Petele idukulogo bata ndi kautumbulyaga makpumuka magogo kaupā musasa ka baya na kautumiso mabengi, anabikya be: «Puponi ka mudongo ka batu ba lisyε li nili kye ba banye, Kunzi amuusagatu.»

⁴¹ Budingi luga kabu babailya ndi munzina ka Petele, bogwo ibatiso. Lisyε li nilo, bambanzu abe belofu basaa babailya ndi, bimatila ka lifu ka batu ba baya.

Obili ka batu ba baya ikaga ndi buni?

⁴² Bikaga ndi bakitulya bongbinga basi kaukana mutwiwi ka fatutumbwa, obili kabu ikaga ndi abe bomika-muko, banalyalya pa imoti na banalumba pa imoti. ⁴³ Mumbanzu yikaka-yikaka luga kabu ikaga ndi na kubangaku, kye Kunzi agyaga ndi makpumuka mumbanga-mbanga makpu pisi ka fatutumbwa. ⁴⁴ Bikaga ndi ibu basi luki limoti, banobiso mukumbo kabu pa imoti. ⁴⁵ Bagabaga ndi lingama na mukumbo kabu, bagbananaga buyi bi luga kabu basi kabyenene na yangya ka mutu yikaka-yikaka. ⁴⁶ Limbengi limoti, bamumukanaga ndi masyε masi ka Ndabu ko Kunzi, banalyalya pa yimoti*. Balyalyaga ndi na magyagya, na mabengi makisiso ka bandabu kabu. ⁴⁷ Babibisaga ndi Kunzi, bambanzu basi banupa. Masyε masi Mombukwono-dosu amatilaga ndi ka lifu kabu, bambanzu nibo binisanaga ndi na muhukuso.

3

Zegesi okpoyonini

¹ Lisyε limoti, Petele na Yuani ba ndi kadaka ka Ndabu ko Kunzi ka malumba ma saa-tisa. ² Buwobi na mupumi mi, nimo balikyaga ndi be «Mupumi Manza», muluku bemoti ikaga ndi wa. Muluku yi nino ibukuta ndi zegesi. Masyε masi babinikogoku ndi wa, kye iki kaikukungya ka batu nibo bogulyaga ndi ku beyo. ³ Niyo amina ndi Petele na Yuani ni banogulyo ku, ukunga buyi. ⁴ Banda ndi bingbangbangba, Petele aka na iyi be: «Tindoku!» ⁵ Aluku no unda ndi bizumuuu, kye a ndi na mutamanagi

* **2:46** 2:46 banalyalya pa yimoti: Akwananatu kaiko ka miza ka Mombukwono-dosu, ikani kalya komonyo, ikani kalya malili aka bikpe.

be bakapá luki. ⁶ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Nakegu gutugu na lifalanga aka ikani ɔlo. Luki limoti, nakaupá tumatu nito na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito nino mutú wa Nazaleti, wamaga, wakpakyana!»

⁷ Kumbuso yi, Petele agwi ndi kubokuko kwa kumbanzikaniko kamoso. Wa aka wa, magu apingaga ndi, ⁸ iyi aka ndi bindomu, bigba, apunga kakpakyana. Bogulya ndi na Petele ifu na Yuani, anobumbukogo ni anabibiso Kunzi. ⁹ Batu basi nibo ba ndi wa, bamina ni anakpakyana, anabibiso Kunzi. ¹⁰ Niyo fibo be iyi no ikaga ndi wakiko kaikukungya ka kpolo wa mupumi ma Ndabu ko Kunzi, nimo balikyaga ndi be «Mupumi Manza», babanga ndi, bapunga kombomboyo ko bulya likpamuka nilo akityanaga ndi lo.

Petele akanzina ka Ndabu ko Kunzi

¹¹ Aluku no kegu ndi bata kapa katukya ka kpolo ka Petele na Yuani. Batu basi bombomboyo ndi kugbe, baga mbangu ku ba ndi mino ka pa niyo balikyaga ndi be «Pa ya kigbuka ka ngama Solomono.» ¹² Niyo Petele ina ndi beyo, abikya bambanzu be: «Ifunu Bezaleli, ko bulya iki yo mo mino kombomboyo ka likpamuka li nili? Ko bulya iki yo mo mino katinda bingbangbanga abe ifusu bo takpokyoni pisi ko ngu na bungbingbili kusu kambwa ko Kunzi? ¹³ Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo, Kunzi ka hotitosu, owonisi ibiba ka musunzu kaki beyo ka Yeso. Ifunu masuta ndi, mamanganya kambwa ka Pilatu nino a ndi wakitulya kakulaga. ¹⁴ A ndi Wotu na Wongbingbili, luki limoti, ifunu mamanganya ndi, mabikya Pilatu be amukulyi mugya-manye. ¹⁵ Wina se, ifunu mamwisisa ndi mutú yi nino atipaga obili walinganu, luki limoti Kunzi apupisa ndi ka mbuku. Tina ndi likpamuka li nilo no miso. ¹⁶ Aluku yi nimuna makamina mu, mamibagatu. Ohuki pisi ka baya yo lino ka Yeso, lino li nilo apingisogini. Baya yo ahukusi linganu beyo ma kuwa mino kamina yi.

¹⁷ Bomika-mama, mbiya wanu, nakaiba binza ambe ifunu na bangama kunu magya ndi Yeso beyo kye makegu ndi kaiba. ¹⁸ Luki limoti, Kunzi otulyosa ndi nilo abikya ndi ka bundeli pisi ka bogyalandu basi be Masiya kaki igyogyisatu ndeke. ¹⁹ Yikosoni neki obili kunu, mamigilyoku Kunzi kye olimogi bunye kunu. ²⁰ Kuwa wa, Mombukwono-dosu amupatu ndeke ngbingo muyukumo, amutikilya Yeso, Masiya nino amupunilyaga ndi katukya ka bundeli. ²¹ Mbiya wanu, okwononi be Yeso iki mbeyi kugu wa lisyé aka kadwe ko ngbingo yi nino Kunzi obiso ndeke mino masi ka bungbingbili. Katukya ka bundeli, Kunzi obikyoni ndi nilo pisi ka bogyalandu kaki botu. ²² A beyo, Musa abikya ndi be: «Mombukwono-donu Kunzi amutikilya ndeke mugyalandu abe imi, opupa ndeke luga wa livananza kunu. Ukonogoni ndeke masi nimo iko kamabikya. ²³ Mutu yi nino kikigu ndeke kamakana, bapupisa ndeke ka livananza ko Kunzi, bamwo.» ²⁴ Katukya ko ngbingo ka Samueli, bogyalandu basi na nibo ba ndi kumbuso kabu, banzinagatu ndi ko bulya nilo akaigyonoso ka masye mi nima. ²⁵ Ifunu ma ka ikongo ka bogyalandu na nibo ba agume nino Kunzi agya ndi na botitonu, kabikya Abalahamu be: «Bopiga baya obili bayasi inisana ndeke na bubunga pisi ka livananza kaku.» ²⁶ Kinili, Kunzi atikoku mbeyi ndi mugya-ligubo kaki ko bulya kunu, kye amufukilyi bubunga, anyogo mutú yikaka-yikaka luga kunu ka bunye kaki.»

4

Petele na Yuani ba ko ngbongu ka Basa-Yidingi

¹ Petele na Yuani ba ndi kanzina kambwa ka bambanzu. Ko ngbingo yi nino, bokumu, ngama ka bazamu ya Ndabu ko Kunzi na Basadukayo bopuponoku ndi biwese. ² Mambengi a ndi kautula kye batutumbwa baba bi nibo ba ndi kaupá bambanzu mutuu na kaubikya be yeki Yeso opupa ndi ka mbuku, batu nibo bokwaga ndi, bopupa ndeke ibu begeyo. ³ Bugwi kawa ndi, yeki a kawa ndi bugogo, bamakya ka boloko kadwe na bugala bi. ⁴ Luki limoti, batu budingi luga ka nibo bukana ndi mutuu, babailya ndi. Ba kawa ndi banda belofu kubukumuti.

⁵ Bugala bi, bangama ka Bayuda, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu bamumakana ndi ka Yelusalema. ⁶ Kumu-kumu beyo ka Ana a ndi wa go wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia se kawa batu basi ba livananza ko kumu-kumu. ⁷ Bupupisoku ndi Petele na Yuani, bumomoso kambwa kabu, bumuusa ndi be: «Ko ngu ka wani ikani ko lino ka wani yo mogyi bi mino likpamuka li nilo?»

⁸ Kawa wa, yeki Petele a ndi mutumo na Limbengi-Lotu bide, usikisya be: «Ibunu bangama, se kawa ibunu bamboku-mboku, ⁹ na lise li nili, kika ni ibusu ta ko ngbongu, a ko bulya binza nibo tagyilyi bi zegesi yi nima na beyo ouki mino yi. ¹⁰ Ibunu na homikya Bezaleli basi wibonito se binza ambe kika ni aluku yi nima omogi kambwa kunu mana a wapupu, a ko lino ka Yeso-Kilisito mutuu wa Nazareti. Iyi nino mabangilaga ndi ka musalaba, Kunzi apupisoku ka mbuku. ¹¹ Iyi nino Mosiso Motu abikyaga ko bulya kaki be:

«Litalu nilo ibunu, bopipiko, mombimba ndi iitoni kawa litalu la izangiya la mubumbe.»

¹² Muhukuso kegu ka mutuu wagogo gutugu bemoti aka, kye kegu no lino gutugu limoti aka nilo bupá bambanzu kanu kusili wa moni be kye upi muhukuso.»

¹³ Batu nibo bamumakanaga ndi ka Basa-Yidingi bombomboya ndi kugbe, kaina beyo Petele na Yuani ba ndi mino kanzina ni bakegu na kubangaku, kye bumibagatu ndi be ba batu ba payaya na bakabyegu ndi ikolo. Bandunga kawa ndi be bikaga ndi pa imoti na Yeso. ¹⁴ Luki limoti, batu ndi kamina aluku nino ahuka ndi wakamaga buwobi na ibu. Nokw adika ndi bide. ¹⁵ Bukpamya kawa ndi be bopupi kunzi. Bapunga ndi kanzina luga kabu, ¹⁶ banabikya be: «Tugya se batu nibana buni? A bingbanganya be bagyatu ndi likpamuka limbanga, batu basi ba Yelusalema bakaiba, kegu na yanganya. ¹⁷ Luki limoti, kegu binza be mongoni mi nimo isilogi kawawa luga ka bambanzu. Tepakya neki na diya ambe bakanzinyonitogu bata bambanzu gutugu bemoti aka ko lino ka Yeso.»

¹⁸ Kumbuso yi, bamaka bata ndi, bugbityaga bikpokpokpo be bakonzinonitogu bata ikani bakowonisonitogu ko lino ka Yeso. ¹⁹ Luki limoti, Petele na Yuani busikisya be: «Gutugu mbeyi ibunu aka, atu ngbingbili ko misa ko Kunzi kamabanga ibunu ni takegu kabanga Iyi? ²⁰ Kiko ibusu aka, takakwananigu kaasa kanzina ko bulya likpamuka nilo tina ndi, tukana.» ²¹ Batu ba Basa-Yidingi bunyakilya bata ndi, busa. Bakinagu ndi pisi niyo bakwanana ndi mino kaugyogyiso ko bulya ka bambanzu. A beyo, batu basi ba ndi kabibiso Kunzi ka nilo akitaga ndi lo. ²² Aluku yi nino inisana ndi na muhukuso mumbanga no, a ndi na byanga kakitaga batekebe bakwanganya.

Malumba ka niḥo babailya ndi

²³ Niyo basisa Petele ifu na Yuani, binda kuwa ndi kautumbulyaga bawai-dabu masi nimo bokumu-kumu na bamboku-mboku bubikya ndi.

²⁴ Niyo bukana beyo, balumba ndi basi na limbengi limoti be: «Ngamaaa, iwe no wanya ndi lisyé, litombu, mobo makpukpu na masi nimo a kuso yi.

²⁵ Pisi ka Limbengi-Lotu, wanzinisa ndi titosu beyo ka Daudi, mugya-ligubo kaku be:

«Ko bulya iki yo bevananza bo mino kavikimanaga?

Ko bulya iki yo bambanzu bo mino kanya bodikidi baya payaya?

²⁶ Bangama ba obili bimbamba ndi ka lunga,

Batu bakpukpu bamumukana ndi

kagyogyiso Mombukwono-dosu

na kagyogyiso Masiya nino apunaga ndi.»

²⁷ Iyo, a beyo, ngama Elodi ifu na Poso Pilatu bamumukana ndi ka gudufu yi nino, pa imoti na bevananza bayagogo na bomikya-Bezaleli.

Bamumukana ndi kagyogyiso Yeso, mugya-ligubo kaku wotu, nino wapunaga ndi be iki Masiya. ²⁸ Bagya ndi beyo kotulyoso niḥo wosisilya

ndi katukya ka bundeli, ko ngu na ka sipananiso kaku. ²⁹ Mombukwono-

dosu, mbiya wanu, winano haka beyo bo mino katigyogyiso yi. Upa bosunzu kaku ngu kabikyaga likpumuka kaku ni bakegu na kubangaku.

³⁰ Nonokuno kubokuko kaku bambanzu bahuki, bini makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi ko lino ka mugya-ligubo kaku wotu beyo ka Yeso.»

³¹ Niyo bama kalumba beyo, pa niyo ba ndi mino bamumukana yo izukula ndi bingbwuku-ngbwuku. Ifu basi botuma ndi na Limbengi-Lotu, barunga kabikyaga Mongoni ko Kunzi ni bakegu na kubangaku.

Yukanana ka batu niḥo babailya ndi

³² Ambaza ka batu niḥo babailya ndi bikaga ndi limbengi limoti na mutamanagi mumoti. Kegu na mutu bemoti nino abikyaga ndi be mukumbo kaki a makaki bikpe. Luki limoti, bobisaga ndi masi pa yimoti

ko bulya kabu. ³³ Batatumbwa batumbulaga ndi no ngu yasi mongoni nimo Mombukwono-dosu Yeso opupa ndi mino ka mbuku. Kunzi udukilya

ndi ifu basi bubunga budingi. ³⁴ Mutu wa yangya kikogigu ndi luga kabu. A beyo, niḥo bikaga ndi na botiko ikani bandabu bagabaga ndi, bodoku

no buyi bi ³⁵ bupá batatumbwa. Ifu bugbananilyaga kuwa ndi kabyenene na yangya ka mutu yikaka-yikaka.

³⁶ A ndi na aluku bemoti ina ndi be Yezefu, batatumbwa baluka ndi be Balanah, isi yi be «Nino utumisaga bengenani mambengi». Aluku yi nino

a ndi Mulawi, mutu wa uzu ya Kipulo, ³⁷ agaba ndi tiko kaki, aga ndi na buyi bi, upoku batatumbwa.

5

Yigya yanye ka Anania na Safila

¹ Luki limoti, atu ndi na mutu bemoti nino ina ndi be Anania. Niyo bukanana na mukaki beyo ka Safila, bagaba ndi goni tiko kabu.

² Bukanana ndi na mukaki, asuma ndi buyi bagogo, inda kuwa ndi kaupá batatumbwa niḥo otigala ndi. ³ Kuwa wa, Petele amuusa ndi be: «Anania,

ko bulya iki yo abili umingyi mino beyo kabo Limbengi-Lotu, wasuma buyi bagogo niḥo wogobi bi mino tiko? ⁴ Kambwa kagaba tiko, tiko yi niyo kegu

bi ya kaku? Kumbuso kagabo yi, buyi bi kegu bi goni ba kaku? Ipungonogi

mbeyi na iwe buni kagya beyo? Eee, wakubugu se bambanzu, luki limoti, wabu Kunzi!»

⁵ Niyo aka yo Anania ukana beyo, ogwa ndi dingbiii, okwo wa aka wa. Batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimo, babanga ndi kugbe.

⁶ Botugbo bodoku kuwa ndi, batikyogo, babinika, baga ndi kalumbo.

⁷ Niyo agya abe saa yisaa bene, mukaki osiloku ndi, ni kegu kaiba nilo okitonogi. ⁸ Petele aka ndi na iyi be: «Ifikya mbeyi, buyi basi nibo ogwi bi ko tiko nibana aka ba?» Asikisya ndi be: «Iyo, ibu nibo aka bo.»

⁹ Kuwa wa, Petele abikya ndi be: «Mukononi piye bi na mbunyaku buni kakingilaga Limbengi ka Mombukwono-dosu? Ukana, batu nibo bapunya kalumbo mbunyaku, ba mbiya wana ka mupumi wa, bakaaga na iwe begayo.» ¹⁰ Ko ngbingo yi nino aka no, ogwo ka magu ka atatumbwa wa, okwa ndi. Botugbo bogulyoku ndi, batakanya ni odokini. Baga ndi na iyi, balumboku ka kpolo ka mbunyaki. ¹¹ Kuwa wa, kanisa yasi na batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimo, babanga ndi kugbe.

Batutumbwa bakagya makpumuka mumbanga-mbanga

¹² Batutumbwa bagyaga kuwa ndi makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi makpu luga ka bambanzu. Batu nibo babaya ndi bamumukanaga ndi basi ka pa niyo balikyaga ndi be pa ya yigbuka ka Solomono. ¹³ Kegu ndi na mutu wodi nino ikpundaga ndi kamatikana na ibu. Wina se, bambanzu bubibisaga ndi kugbe. ¹⁴ Ambaza ka baluku na boko nibo babinikyanaga ndi Mombukwono-dosu ikaga ndi kobwo, animatila ka batu ba baya. ¹⁵ Babinikaga ndi batu ba bokolobu ko bopisi, bumongoso ka bakulugbu ikani ka bakalagba. Bagyaga ndi beyo kye Petele kakitaga wa, mulundu kaki akwanani kaudunda mino batu bemoti-bemoti luga kabu. ¹⁶ Ambaza ka bambanzu odogokuto ndi goni kotukyoku ka bagudu nibo buwobi na Yelusalema. Bodogoku ndi na batu ba bokolobu na nibo ba mambengi ma bunye. Ibu basi bahukagatu ndi.

Yigyogyiso ka batutumbwa

¹⁷ Kuwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na batu basi nibo bikaga ndi na ibu, isi yi be lidu ka Basadukayo, buminilya ndi batutumbwa imi. ¹⁸ Bugwi, bumakya ndi ka boloko yidingi. ¹⁹ Luki limoti, no biti malaika bemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndi pumi ya boloko, upupisoku, abikya be: ²⁰ «Wogoni ka Nda bu ko Kunzi, mubikyaga bambanzu likpumuka lasi nilo la obili wambiya.»

²¹ Niyo batutumbwa bukana beyo, bagya ndi beyo aka yo. Bopupya ndi bibo ka Nda bu ko Kunzi, bapunga kapá mutuu.

Kumu-Kumu na batu nibo ba ndi na ibu, bumumula ndi bambokum-bokum basi ka Bayuda ka manzina ka Basa-Yidingi. Butika kuwa ndi bambanzu kaumokoku batutumbwa ka boloko. ²² Luki limoti, niyo batu bi nibo bosilo ka beyo, bakatakanyagu ndi bata batutumbwa. Bigoku ndi kaupaga mongoni mi nima: ²³ «Totokonyi pumi ya boloko yidulaga binza bikpwokpwokpwo. Bazamu bo bi ka pa kabu aka kambwa wo pumi. Luki limoti, niyo toukwi mupumi, takatokonyigu mumbanzu gutugu bemoti aka.» ²⁴ Niyo ngama ka hazamu ba Nda bu ko Kunzi na bokumu-kumu bukana beyo, bamama ndi sigbagbagba, banimuuso be isilyoku se kuwa bu. ²⁵ Kuwa wa, mutuu bemoti upuponilyoku ndi biwese, abikya be: «Batu nibo mugwi bi ba se kaupá bambanzu mutuu ka Nda bu ko Kunzi ka.»

²⁶ Kumbuso yi, ngama ka bazamu na batu kaki binda ndi kaugwi. Bodoku na ifu, luki limoti, bakugya ndi na bou kye ba ndi kaibangilya be bambanzu bakubumonitogu na matamu.

²⁷ Niyu bosiloku ndi na ifu, bumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kuwa wa, Kumu-Kumu apunga ndi kausombiso, ²⁸ iyi aka na ifu be: «Takamupokiyigu mbeyi bi kapá mutuu ko lino ka muti yi nino? Mutuu kunu itulyonini ka Yelusalema wasi. Makapa katigbodyo molingo ma nduga ka munoku ko bulya kukwaku kaki!» ²⁹ Petele na batutumbwa bagogo bosikisya ndi be: «Okwononi kabanga Kunzi ni kegú kaubanga bambanzu aka. ³⁰ Mabangilaga ndi Yeso ka musalaba, mamwo. Luki limoti, Kunzi nino ka botitosu apupisoku ndi ka mbuku. ³¹ Kunzi adokisa ndi kugu, alikiso ka kumbanzikaniko kaki, abisa ndi Ngama na Muhukuso kye Bezaleli boyikoni, Kunzi upilya bunye kabu. ³² Ibusu, ta bademu ba likpumuka li nilo, pa imoti na Limbengi-Lotu nilo Kunzi upá batu bi nibo babangaga.»

³³ Niyu batu ba Basa-Yidingi bumukana mino beyo, miso utana ndi bingbu, ba ndi kapa kauma batutumbwa. ³⁴ Luki limoti, luga kabu wa, a ndi na Mufalisayo bemoti nino ina ndi be Gamalieli, muwonisilo wa mutuu ka Musa. Bambanzu basi babangaga ndi kugbe. Amaga ndi luga kabu, abikya be bupupisi mbeyi batutumbwa kunzi. ³⁵ Kumbuso yi, abikya be: «Ibunu Bezaleli, wiminyonito ka nilo makapa kagya ko bulya ka batu bi niba. ³⁶ Kanokitogigu masye makpu wa Teuda ipupisa nduku mino. Iyi, iminaga bi abe kika muti mudingi, bambanzu banda bamiya bakwanganya babibiyaga nduku bingbooo. Luki limoti, bamwoni nduku, babifya kaki basi bomisikono bingbwi, gutugu bemoti aka kasikanagu nduku. ³⁷ Kumbusa kaki, Yuda nino muti wa Galilaya ipupisoku bi begeyo, wa ba nduku mino kautanga bambanzu. Iyi, uluta ndi bambanzu bakpu kabifya. Luki limoti, bamwo nduku goni, babifya kaki basi bomisikono. ³⁸ Mbiya wanu, na neki kamubikya ambe tumboni tamanaga kunu ka batu bi niba, musiso. Kiko likpumuka ka bambanzu, osyatú. ³⁹ Luki limoti, kika ni akotukyoku ko Kunzi, makakwananigu kalkingba. Eee, wiminyonito se, makulononito no Kunzi!»

Batu ba Basa-Yidingi babailya ndi munzina ka Gamalieli. ⁴⁰ Bumaka kuwa ndi batutumbwa, butinisiso fimbo, bugbityaga be bakobikyonitogu bata likpumuka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, busisa ndi. ⁴¹ Kuwa wa, batutumbwa bopupa ndi ka Basa-Yidingi. Ba ndi butumo na magyaga bide, kye Kunzi ina ndi binza be bigyogyisi ko bulya lino ka Yeso. ⁴² Masye masi, ka Ndabu ko Kunzi na ka bandabu bayagogo dididi, bisisilaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka Yeso be iyi ni Masiya.

6

Bupunogini bambanzu madiya na ika kausingyo batutumbwa

¹ Ka masye mi nimo, yeke babifya ba ndi kobwo kugbe, Bayuda nibo banzinaga Ligiliki bapunga ndi kaigama na nibo banzinaga Libelenia, banabikya be masye masi, ngbingo mugbananaga malili, bakupagigu bowoko kabu malili binza. ² Kuwa wa, batutumbwa tekebe na baba bumamula ndi babifya bagogo basi, bubikya be: «Kokwononigu be tasi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya yigbananaga malili. ³ Kinili, bomika-mama, hupunogoni bambanzu madiya na ika luga kunu nibo ba yigya yanza, butumo na Limbengi-Lotu na yimibo. Tupá ifu ligubo

li nilo. ⁴ Ifusu, togulyonogo malumba na kabikyaga Mongoni Manza.» ⁵ Likpumuka lo ubosa ndi batu basi. Bupunaga kuwa ndi batu bi nifa: Etieni, mutu wa baya yidingi na mutumo na Limbengi-Lotu, Filipi, Polokolo, Nikanolo, Timoni, Palamena se kuwa Nikula, mutu wa Atiokia nino abaya ndi ka kanisa ka Bayuda. ⁶ Kumbuso yi, bodoku ndi na ifu kambwa ka batutumbwa, bubisilya maboku, bulumbilya.

⁷ Mongoni Manza ko Kunzi a kuwa ndi ka isisilogo aka. Ka Yelusalema, babibya bobwa ndi bakpu na bokumu budingi babinikyana ndi Yeso.

Bagwini Etieni

⁸ Etieni nino Kunzi adukilya ndi babunga, atumiso no ngu, agyaga ndi makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi makpukpu luga ka bambanzu. ⁹ Kuwa wa, batu bagogo barunga ndi bodongoso na Etieni. Batu bi nifo ba ndi batu ba ndabu ya malumba niyo balikyaga ndi be «Bosunzu bukulkanaga.» A ndi Bayuda ba gudu wa Kulene, niyo ya Alesandulia, se kuwa nifo ba iwili ya Kilikia na niyo ya Azia. Ifu bo ba ndi kobiso bodongoso na Etieni, ¹⁰ luki limoti, bakakwananagu ndi kakitaga kye a ndi kanzina na yimbo niyo Limbengi-Lotu apaga ndi. ¹¹ Kuwa wa, bukalyaga ndi bambanzu kye babikiyi be: «Tamukoni bi ni anatumbwa Musa no Kunzi.» ¹² Buvikimosaga ndi bambanzu, bamboku-mboku na bowonisilo ba mutuu. Kuwa wa, bodoku ndi kagwi Etieni, baga na iyi ka Basa-Yidingi. ¹³ Bodokuto ndi goni na bademu ba bongu nifo ba ndi kafikya be: «Aluku muna kega kumbuso na muzina manyenye ko bulya ndabu yotu ko Kunzi na ko bulya mutuu ka Musa! ¹⁴ A beyo, tamukonito bi ni anabikya be Yeso yi nino mutu wa Nazaleti apanza banu Ndadu ko Kunzi yi niyina, ogomosyono yigya niyo Musa atisilya ndi.»

¹⁵ Batu basi nifo ba ndi ka Basa-Yidingi ba ndi kanda Etieni bingbangbanga. Bina ndi miso kaki mudongoni abe nimo ka malaika.

7

Etieni akanzina kambwa ka bambanzu ka Basa-Yidingi

¹ Kuwa wa, kumu-kumu amusa ndi Etieni be: «A lungunu nilo bakabikya ko bulya kaku?» ² Etieni asikisya ndi be: «Ifunu bomika-mamaaa na ifunu bababaaa, imukononito binza! Kunzi nino wa ibiba apuponilyatu ndi titosu Abalahamu ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma Alani. ³ Abikya ndi be: «Tukya ku kunu, ka livananza kaku, waga ka mugi nimo nakauwanya.» ⁴ Kuwa wa, Abalahamu atukya ndi ka mugi ka Bakalidea, inda ndi kaiko ka Alani. Ku beyo, abaki okwa ndi. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndi ku, adukusoku ka mugi mi nima mo mino mbiya wana. ⁵ Ku beyo, Kunzi kapagu ndi gutugu mugi aka ikani mikya pa mukede kadita lisoku. Luki limoti, awanyaga ndi be apatu mugi mi nima, na ka bomiko-mikaki. Wina se, ko ngbingo yi nino, Abalahamu kegu ndi no miki. ⁶ Kunzi abikya ndi be: «Livananza kaku ika ndeke ka mugi ka batu bagogo. Ku beyo, buitisa ndeke bosunzu, bugyogyisa ndeke ka byanga bamiya bakwanganya.» ⁷ Luki limoti, Kunzi abikya ndi goni be: «Imi, nakotu ndeke mukombu ka batu ba mugi mi nimo bika ndeke ni buitisini bosunzu. Kuwa wa, nupupisatu ndeke, bodoku kebibiso ka pa yi niyi.» ⁸ Kumbuso yi, Kunzi bukanana ndi na Abalahamu. Yukanana yi a ndi pisi ka simuiso. Kinili, Abalahamu akusisa ndi mikaki beyo ka Isaka kumbusa wa masye bugina ma yibukuta kaki. Isaka agya ndi begeyo na nino kaki beyo ka Yakobo. Yakobo agya ndi begeyo na botitosu tekebe na baba.

⁹ Titosu bikaga ndi no miso mopi na mamabu beyo ka Yezefu. Bagaba ndi ka busunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndi pa imoti na iyi, ¹⁰ anyogo ndi ka yigyogyiso kaki yasi. Apa ndi iziyo na yimibo kanzina kambwa ka Falao. Ngama amomosa ndi kaanda mugi ma Misili na kaamalya ndabu kaki yasi. ¹¹ Luki limoti, ayandi ogulya ndi ka mugi masi ma Misili na nimo ma Kanana. Kumbu yidingi, botitosu bakegu ndi na malili. ¹² Yakobo ukana ndi be malili a ka Misili, utika mbeyi ndi botitosu ka nganga ya mambwa. ¹³ Ka nganga ya yiba, Yezefu imibisikoso na bamamaki. Kuwa wa, Ngama Falao iba ndi litino ka Yezefu. ¹⁴ Kumbuso yi, Yezefu utika ndi bambanza kavoku abaki beyo ka Yakobo na livananza kaki lasi. Batu basi ba ndi batekebe madiya na ika na kubukumuti. ¹⁵ Yakobo inda ndi ka Misili, okwa ndi ku beyo, gutugu botitosu aka. ¹⁶ Babinika ndi bamanda kabu ka Sekemu, bolumboku ka pa ya bambuku niyo Abalahamu oluwa ndi no buyi ka mafoku ka bomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

¹⁷ Yeki masye nimo Kunzi awanyaga ndi Abalahamu kapá mino agame a kuwa ndi buwobi kaitulyana, bambanza bitundaga ndi, bobwo bakpu ku ka Misili. ¹⁸ Kumbuso yi, ngama mudingi wagogo alya ndi bungama ka Misili. Iyi ngama yi nino kamibagu ndi Yezefu. ¹⁹ Abo ndi livananza kusu, ugyagya botitosu, apa ndi mutuu mapu be bumbimbogi bomikabu niyo bawese kye bokwogi. ²⁰ Musa ibukuta ndi ko ngbingo yi nino, a ndi miki wanza ko misa ko Kunzi. Bakwisa ndi ka batimba basaa aka ka ndabu ka abaki. ²¹ Ngbingo yi nino babisoku ndi mino bikede, mika Ngama Falao muko yi ivilya ndi, ikwisilyo abe mikaki mubukuta. ²² Kuwa wa, bawonisila ndi Musa yimibo yasi ka Bamisili, ita mutuu wa kibo munzina na mogubo dididi.

²³ Niyo otulyoso byanga batekebe bakwanganya, ikandaga ndi kaında kaundoku bamamaki beyo ka bomikya Bezaleli. ²⁴ Ku beyo, amina ndi Mumisili bemoti ni anagyogyiso muva-kukaki. Asingyoku ndi aluku no ba ndi kagyagya no, igiso likosi, amwo Mumisili. ²⁵ Musa a ndi kasima be bamamaki bakwanana ndi kaiba be Kunzi apunaga ndi iyi kauhukuso. Luki limoti, bakotombisyagu ndi. ²⁶ Bugala bi, upuponilya ndi Bezaleli baba ni banabumana. Akisa ndi kaugbumaga, ubikya be: <Bawai, ma batuu bemoti, ko bulya iki yo mo mino kabumana?> ²⁷ Luki limoti, nino a ndi kagyogyiso bengeni, atindika ndi Musa, amuusa be: <Wani no utwi ngama na kaiko zosi kusu?> ²⁸ Wakapa kemwo mudongoni beyo wamwi bi mino Mumisili isyeiku bi?> ²⁹ Niyo Musa ukana beyo, apikita ndi wa, inda kaiko ka mugi nimo ina be Madiani. Ku beyo, ubukuta ndi bomiki baba.

³⁰ Kumbusa wa byanga batekebe bakwanganya, malaika apuponilya ndi Musa ka gbogo niyo a ndi kagbundikana ka isa ka ngupa ya Sinai. ³¹ Niyo Musa ina likpumuka nilo, ombombaya ndi kugbe. Ngbingo yi nino a ndi mino kaisisilo bekye ini binza, ukana ndi liyu ka Mombukwono-dosu anabikya be: ³² <Imi ni Kunzi ka batitaku, Kunzi ka Abalahamu, ka Isaka na ka Yakobo.> Nzayi atwa ndi Musa bikyakyakya ni kikipundiga bata kaikwe ku. ³³ Mombukwono-dosu aka na iyi be: <Winyogo bekpaku, kye pa yi niyo wo mino wakamaga yo, a pa yotu. ³⁴ Ninini beyo bo mino kaugyogyiso batu kami ka Misili. Nukonini mugamu kabu, imi nosyiku kaukulaga. Doku mbiya wanu, nakautika ka Misili.>

³⁵ Musa yi nino Bezaleli bamanganya ndi, bamuusa be: <Wani no utwi ngama na kaiko zosi?> Iyi kuwa no Kunzi atika ndi kaiko ngama na kaukulaga pisi ka malaika yi nino apuponilya ndi ka gbogo. ³⁶ Musa no upupisoku ndi bomikya Bezaleli ka Misili. Agya ndi makpumuka

mumbanga-mbanga na nimo mubongiso ka Misili, ko libo la liniko lidingi nilo balikyaga be libo Langba na ka isa ka byanga batekebe bakwanganya. ³⁷ Musa yi nino goni no abikya ndi bomikya Bezaleli be: <Kunzi amutikilyatu ndeke mugyalandu abe imi, iko muva-kukunu.> ³⁸ Ngbingo yi nino bomikya Bezaleli bamumukana ndi mino ka isa, Musa a ndi wa pa imoti na botitosu. Malaika anzinaga ndi na iyi kugu wa ngupa ya Sinai, apa kuwa ndi munzina ma obili nimo atikitisyaga ndi ibusu.

³⁹ Luki limoti, botitosu bakapagigu ndi kamukana, bamaya ndi bikanganga, ba ndi kapa kaiga bata ka Misili. ⁴⁰ Babikya ndi Aluni be: <Tigyilya bokunzi nibo bakwanana katikpokyoniso. A beyo, Musa yi nimu no atipupisiku bi ka Misili, takegu kaiba be iki yo agyi bi.> ⁴¹ Ka masye mi nimo aka mo, bigyilya ndi mulundu ko mikya ngombe, bapa ndi mulundu ma mikya ngombe yi nino bapepe. Balisisa ndi dumo ko luki li nilo ibu bamombukwana-dabu bagya ndi lo. ⁴² Kuwa wa, Kunzi upa ndi mugongu, usa be biki kobibiso mangutu, mudongoni beyo ikpikaga ndi mino ka kitabu ka bogyalandu be:

<Ibunu Bezaleli,

imi no mepa ndi apepe wa banyama na bapepe bagogo ka byanga batekebe bakwanganya ka isa?

⁴³ Ibunu mabinikaga ndi bangbanga ko kunzi kunu beyo ka Moloki

na lingutu ko kunzi kunu beyo ka Lefani.

Migyilya ndi lundu yi niyo bekye miki kobibiso.

Kinili, namuhokiso ndeke byi kakitaga mugi ma Babiloni.>

⁴⁴ Ku ka isa, botitosu ba ndi na ngbangba niyo ikaga ndi na kpokoyo wa agume. Musa opika ndi ngbangba yi niyo mudongoni beyo Kunzi akpamyanda ndi mino, agya ndi ka likingyosi li nilo ina ndi. ⁴⁵ Kumbuso yi, bapa kuwa ndi bomika botitosu ngbangba yi niyo. Ibu babinika ndi ngbingo yi nino Yosua a ndi mino ngama kabu. Binda ndi goni na iyu ka mugi ka batu bi nibo Kunzi ukpunya ndi kambwa kabu. Ngbangba yi niyo ikaga ndi ku beyo kadwe ko ngbingo ka ngama Daudi. ⁴⁶ Daudi inisana ndi na iziyo ko misa ko Kunzi, abikya ndi be akapikilyo Kunzi ka Yakobo ndabu. ⁴⁷ Luki limoti, Solomono kuwa no opika ndi.

⁴⁸ Luki limoti, Kunzi nino Kugu-Kugbe kikogigu ka bandabu nibayo bambanzu bopikogo. Mudongoni beyo mugyalandu abikya ndi mino be:

⁴⁹ <Mombukwono-dosu akabikya be, kugu wa liseye a kiti wa bungama kami,

na litombu a pa kami ya kibiso magu.

Makepikilyo inguo ya ndabu tino?

Pa kami ya kimumbiso ika ndeke yani?

⁵⁰ Kegu mbeyi imi no naga makpumuka masi mi nima?>

⁵¹ Eze ibunu batu ba mu mapuaaa! Mambengi bingbongili, ni makegu kaukana. Mikaga kobiso bodongoso na Limbengi-Lotu bongbinga basi mudongoni abe botitonu ndi goni! ⁵² Mugyalandu tino piye no botitonu bakagyogvisaga ndi? Bulumwisaga ndi nibo ba ndi kabikyaga be Mutu Wongbingbili odokuto ndeke. Mbiya wana, masutini bi, mamwo. ⁵³ A beyo, minisana ndi na mutuu ko Kunzi pisi ka bamalaika. Luki limoti, ni makobuulyogigu.>

Kukwaku ka Etieni

⁵⁴ Niyo batu bi nibo ba ndi ka Basa-Yidingi bukana munzina mi nimo, miso utana ndi bingbu na Etieni, bilya manzu bikyalukyala. ⁵⁵ Luki limoti, Etieni a ndi mutumo na Limbengi-Lotu. Ikwe ndi kugu wa liseye, ina

ibiba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi. ⁵⁶ Iyi aka ndi be: «Nakaina lisyε bikpo, na Mika-mumbanzu wakamaga ka kumbanzikaniko ko Kunzi.» ⁵⁷ Niyo bukana beyo, bagbungukana ndi bihoo, bidulaga motili, ibu basi bagwi ndi Etieni. ⁵⁸ Bopupa ndi na iyi kunzi wa gudu, bapunga ndi kabama na matamu. Bademu bava ndi botu kabu, bodukusilo kambwa ka mwanza bemoti nino ina ndi be Saulo. ⁵⁹ Ngbingo yi nino ba ndi mino kabama na matamu no, Etieni alamba be: «Mombukwono-dosu Yeso, va limbengi kami.» ⁶⁰ Kuwa wa, obuna ndi moli, apamikana be: «Mombukwono-dosu, wakondonitogu bunye kabu!» Kumbuso yi, osisa ndi limbengi.

8

¹ Saulo abaiyatū ndi gōni be bamwi Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lisyε li nilo aka lo, yigyogyiso yidingi ipunganaga ndi ka kanisa ya Yelusalema. Batatumbwa botigala ndi ibu wa aka wa, batū niyo babailya ndi basi bomisikono bingwi ka iwili ya Yudea na niyo ya Samalia. ² Batū bi niyo babangaga ndi Kunzi balumba ndi Etieni, bagama ndi no kumbu kugbe. ³ Luki limoti, Saulo a ndi kakisa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpima bandabu bikpekppe kugwi batū niyo babailya ndi iki baluku ikani boko bi, anufikita ka boloko.

Filipi akabikyaga Mongoni Manza ka Samalia

⁴ Batū bi niyo bomisikana ndi bo bikaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka pa yasi ku bakpakanaga ndi mino. ⁵ Filipi inda ndi ka gudu bemoti mudingi wa Samalia kabikyaga mongoni ko bulya ka Kilisito. ⁶ Ambaza ka bambanzu bamukanaga ndi limbengi limoti, banina makpumuka mumbanga-mbanga nimo ikaga ndi kagya. ⁷ Mambengi ma bunye upupaga ndi bambanzu bakpu ni anapamikanaga. Bazegesi bakpu na batū bakigyagya bahukagatu ndi gōni. ⁸ Kuwa wa, magyagya mudingi ingya ndi ka gudu yi nino.

⁹ Wina se, ka gudu yi nino, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Simoni. Katukya ka bundeli, ukimaga ndi baneko, batū Basamalia banabanga. Hbibaga ndi kugbe. ¹⁰ Batū basi, iki bomiki ikani bamboku bamukanaga ndi kugbe, banabikya be: «Aluku yi nima a ngu ko Kunzi, niyo balikyaga be <Ngu Yidingi.>»

¹¹ Bamukanaga ndi Simoni kye katukya ka bundeli, udikisaga ndi noko bide na baneko bi niyo kaki bo. ¹² Luki limoti, niyo babailya Mongoni Manza nimo Filipi a ndi kabikyaga ko bulya Bungama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, baluku na boko bibotisisa ndi. ¹³ Gutugu Simoni mombukwana-daki yi abailya ndi, babotisiso, bikaga kuwa ndi na Bafilipi aka. Munoku adikaga ndi bide kaina mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga nimo igynosaga ndi.

¹⁴ Ka Yelusalema, batatumbwa bukana be Basamalia boboilyini likpumuka ko Kunzi, butikilya kuwa ndi Petele ibu na Yuani. ¹⁵ Niyo bosilo ka Samalia, bulumbilya ndi batū niyo babailya ndi bo kye Limbengi-Lotu usilyi. ¹⁶ A beyo, Limbengi-Lotu kegu na ibu lisilyo, bubotiso mbeyi ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka. ¹⁷ Kuwa wa, Petele ibu na Yuani bubisilya ndi mafoku, Limbengi-Lotu usilya kuwa ndi.

¹⁸ Niyo Simoni ina be Limbengi-Lotu usilyini batū niyo babailya ndi bo ngbingo yi nino batatumbwa bubisilya ndi mino mafoku, udulyoku

ndi Petele ifu na Yuani no buyi, abikya be: ¹⁹ «Iponiku goni ngu yi niyo, iba nakabisilyogo banu mumbanzu mafoku, Limbengi-Lotu asilyo.»

²⁰ Luki limoti, Petele asikisya ndi be: «Wigyogyino gutugu pa imoti no buyi kaku! Wakasima be wakwananatu koluwo no buyi luki nilo Kunzi apaga ka iziyo! ²¹ Wakegu na pa ka likpumuka li nili, kundigu begayo, kye wakegu ngbingbili kambwa ko Kunzi. ²² Wasa tamanaga yanye, walumba Mombukwono-dosu, yagogo akwananatu kaupilya inguo ya tamanaga yi niyo. ²³ A beyo, nakaina be wa mutumo na masasa, na wa ka boloko ya banye.» ²⁴ Simoni asikisya kuwa ndi Petele ifu na Yuani be: «Ilumbilyono asi ni ibunu aka, iba likpumuka gutugu limoti aka kesilyonitogu beyo mobikiyi mino.»

²⁵ Kumbuso kapaga mongoni ka nimo igyonosa ndi na kabikyaga likpumuka ka Mombukwono-dosu, Petele na Yuani biga ndi ka Yelusalema. Ko pisi, ba ndi kabikyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi bobongonini na Muetiopia

²⁶ Malaika bemoti ka Mombukwono-dosu abikya ndi Filipi be: «Winda miso ya zebu, ka syungbu wo pisi yi niyo atukyaga ka Yelusalema kaina ka Gaza.»

²⁷ Filipi atukya ndi, aga. Ko pisi, abangana ndi na Muetiopia bemoti. Iyi aluku yi nino a ndi muti wa ibiba* kugbe ku kabu. Iyi goni no andaga ndi lingama lasi ka ngama mudingi muko yi wa Etiopia beyo ka Kandaki. Iyi Muetiopia yi nino a ndi ni ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalema. ²⁸ A kuwa ndi kaiga ku kaki. Ikini ka masuwa kaki nino hapunda balutaga ndi, anatangulaga kitabu ka mugyalandu Isaya. ²⁹ Limbengi-Lotu abikya ndi Filipi be: «Mupada masuwa yi nimu.»

³⁰ Filipi inda ndi mbangu, amukana Muetiopia ni anatangulaga kitabu ka mugyalandu Isaya. Filipi amuusa be: «Watu kotombisyo likpumuka li nilo wakatangulaga lo?» ³¹ Asikisya be: «Nakwanana kotombisyo liki ni mumbanzu ketumbulyogigu?» Kuwa wa, amaka ndi Filipi be odokiku kaiko ka kpolo kaki. ³² A ndi katangulaga Mobiso mi nima:

«Binda ndi na iyi mudongoni abe kondolo ka pa yi niyo bumwogo mino banyama, mudongoni abe mikya kondolo mudaka biwo kambwa ka muti yi nino ukogo tukatu, ni kegu kaibukuso.»

³³ Bayopisaga ndi ni bakakugu ngbanga kaki ka bungbingbili.

Wani no apaga ndeke mongoni mo puponogo kaki?

Kye batumboni ndi obili kaki kunu ka litombu.»

³⁴ Aluku yi nino aka na Filipi be: «Kikiliki, mugyalandu akanzina beyo ko bulya ka wani? A ko bulya kaki aka ikani ka muti wagogo?» ³⁵ Kuwa wa, Filipi apanga ndi kozukogo pa ya Mobiso mi nimo aka mo, abikyaga Mongoni Manza ka Yeso. ³⁶ Bidukulaga ndi na ligundu, badwe ka pa yimoti niyo a ndi no libo. Muti wa ibiba yi nino abikya ndi Filipi be: «Ye ba! Libo nili, iki bata yo otigoli be bebotisi?»

[³⁷ Filipi asikisya ndi be: «Kika ni wobinikyonini na linganu, bakwanana kaubotiso.» Aluku no asikisya be: «Na na baya ambe Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»] ³⁸ Akpamya be bamomosi masuwa. Ifu basi baba bosya ndi ko libo, Filipi abotiso. ³⁹ Niyo bopupoku ndi ko libo, Limbengi ka Mombukwono-dosu aga ndi na Filipi ni aluku yi nino kaminigu bata.

* **8:27** 8:27 muti wa ibiba: A muluku yi nino kikogigu ndi wasi na agyaga ndi ligubo ku ka lupangu ka ngama

Luki limoti, aga k̄wa ndi ni otumini na magyagya bide. ⁴⁰ Filipi izukyana k̄wa ndi ni odwini ka mugi ma Azoto. A ndi kabikyaga Mongoni Manza ka baguḁu basi niḁo a ndi mino kakitaga, kadwe ku kwa ku adwe ndi mino ka mugi ma Kaizalia.

9

Saulo ayikosini ḁbili

¹ Ka masye mi niḁo, Saulo ikaga ndi kaunyakilya babibya ka Mombukwono-dosu, anapapandia kukwaku. Lisye limoti, aga ndi ku ko kumu-kumu, ² akunga ndi babaluwa kaina ka bandabu baya malumba ka Bayuda ka guḁu wa Damasiki. Kus̄o wa babaluwa bi niḁo, basilya ndi pisi bikpo be kutakanya bambanzu niḁo bakabyibya likpumuka ka Mombukwono-dosu iki baluku ikani boko, ugwi, indi na ibu ka Yelusalema. ³ Niyo a mbeyi ndi mino ko pisi aka, buwobi kadwe ka Damasiki, ko ngbinga bemoti aka, mangbamu kotukyoku kugu wa lisye akungula ndi bikululu. ⁴ Iyi aka ndi wasi bingoma, ukana liyu ni anabikya be: «Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya iki?» ⁵ Amuusa be: «Mombukwono-dosu, iwe ni wani?»

Liyu asikisya be: «Imi ni Yeso niḁo wakagyogyiso no. ⁶ Luki limoti, wamaga, wingya ka guḁu. Ku beyo, bubikyatu niḁo wakwanana kagya.»

⁷ Batu niḁo ba ndi na ibu ka mudoḁo, bamaga ndi. Nok̄u udika bide. Ba ndi kankana liyu, luki limoti ni bakegu kamina mumbanzu. ⁸ Saulo amaga ndi, akula miso, gutugu beyo akula ndi mino miso yo, luki limoti kegu bata kaina. Bagwi k̄wa ndi kubokuko, baga na iyi ka Damasiki. ⁹ Agya ndi masye masaa ni kegu kaina, ni kegu kalyalya gutugu komwo libo aka.

¹⁰ Ku ka Damasiki ku, a ndi na mubibya bemoti niḁo ina ndi be Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndi ko nziki, amaka be: «Anania!» Anania aka ndi be: «Imi nimuna, Mombukwono-dosu». ¹¹ Mombukwono-dosu abikya be: «Winda ko pisi niyo balikyaga be <Yongbingili>, wingyo ka ndabu ka Yuda. Ku beyo, buwany aluku bemoti niḁo ina be Saulo, niḁo a mut̄u wa Talasi. Akalumba mbiya wanu. ¹² Iyi aminito bi ko nziki aluku bemoti niḁo ina be Anania ni anogulyo ku a ndi mino, abisilya maboku be kye apungi bata kaina.» ¹³ Anania osikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, numukoni bi bambanzu budingi bananzina likpumuka ka aluku yi niḁu beyo ugyogyisogo bi mino batu kaku ka Yelusalema. ¹⁴ Oduku bi wanu kye bokumu-kumu bo batwi bi be oduku kaugwi batu basi niḁo bubinikyana.»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu abikya ndi Anania be: «Winda, kye napunogini aluku yi niḁo be iki kegugubyo. Abikyaga likpumuka kami ka bevananza dididi, kambwa ka bangama na kambwa ka Bezaleli. ¹⁶ Nawonisila banu ni imi yigyogyiso yasi niyo asilyo banu ko bulya kami.»

¹⁷ K̄wa wa, Anania aga ndi. Niyo agulyo ka ndabu, abisilya ndi Saulo maboku, abikya be: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso niḁo upuponilyi bi ko pisi ngbingo yi niḁo wo bi mino kodoku kunu no etikiku. Etikiku kye miso ukulikani, wotumo na Limbengi-Lotu.»

¹⁸ Ko ngbingo yi niḁo aka ndi, makpumuka niḁo a ndi ko misa ka Saulo abe masobi apupo, apunga ndi k̄wa bata kaina. K̄wa wa, amaga ndi, babotiso. ¹⁹ Kumbuso yi, alyalya ndi, ngu amigilyoku bata.

Saulo akabikyaga Mongoni Manza ka Damasiki

Saulo agya bata ndi mino masye makede na babibya niḁo ba ndi ka Damasiki wa. ²⁰ Kolipyaga ndi, apunga kabikyaga Mongoni Manza ka

bandabu baya malumba ka Bayuda be Yeso ni Miko Kunzi. ²¹ Noku udikaga ndi batu basi nibo bamukanaga ndi bide. Banuuso be: «Kegu mbeyi aluku yi nimu no ugyogiyisaga ndi batu nibo batwaga ndi lino ka Yeso ka Yelusalema? Kodukugu bi mbeyi kaugwi na kaaga na ibu kambwa ka bokumu-kumu?»

²² Luki limoti, Saulo ikaga kuwa ndi asi kabikyaga Mongoni Manza na kekele. Owoniso be Yeso ni Kilisito, gutugu Bayuda aka nibo bikaga ndi ka Damasiki bakegu bata ndi kaiba be babikya bu.

²³ Niyo olipya beyo, Bayuda bukanana ndi be okwononi bamwi Saulo.

²⁴ Luki limoti, ukana ndi dikidi yi niyo. Biti na lisyé bikaga kuwa ndi kobuulyogo pumi ya gudfu be kye bamwi. ²⁵ Biti yimoti, babifya kaki bava ndi, bamakya ka mumbi, basiso ka muzulu biyeee kunzi wa gudfu.

Saulo igini ka Yelusalema

²⁶ Niyo Saulo osilo ka Yelusalema, a ndi kapa kamatikana na babifya bagogo. Luki limoti, ibu basi ba ndi kabanga kye bakegu ndi kabinikyana be a kuwa mabifya goni. ²⁷ Kuwa wa, Balanaba ava ndi, inda na iyi kambwa ka batatumbwa. Utumbulyaga ndi beyo Saulo amina ndi mino Mombukwono-dosu ko pisi, na beyo Mombukwono-dosu anziniya ndi mino. Utumbulyaga goni beyo Saulo abikyaga ndi mino Mongoni Manza ko lino ka Yeso ka Damasiki ni kegu na kubangaku. ²⁸ Katukya kuwa wa aka wa, Saulo amatikana ndi na ibu. Bagaga ndi, banigoku ka Yelusalema kabikyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu ni bakegu na kubangaku. ²⁹ Ikaga ndi kanzina, anagya bodongoso na Bayuda nibo banzinaga ndi Ligiliki. Luki limoti, ibu ba ndi kakisa kamwo aka. ³⁰ Niyo batu bi nibo balumbaga ndi na ibu bukana beyo, baga ndi na iyi ka Kaizalia, katukya wa, bamogosa ndi ka mugi ma Talasi.

³¹ Ko ngbingo yi nino, Kanisa a ndi ka maziyo ka Yudea wasi, ka Galilaya na ka Samalia. Kanisa idukulaga ndi ka baya, ikaga ndi kabanga Mombukwono-dosu, itandaga ndi pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu

Petele ahukisini Ayiniya

³² Petele ikaga ndi kolingyo bewili bayasi bi nibayo. Lisyé limoti, inda ndi kaunda batu nibo babaya ndi ku ka gudfu wa Luda. ³³ Ku beyo, atakanya ndi muti bemoti nino ina ndi be Ayiniya. Aluku yi nino a ndi zegesi, ikaga ndi wakanga aka ka kalagba ka byanga bugina. ³⁴ Petele aka ndi na iyi be: «Ayiniya, Yeso-Kilisito uhukisini. Wamaga, wobungusyaga busisini kaku!» Ko ngbingo yi nino aka no, amaga ndi. ³⁵ Niyo batu basi ba gudfu wa Luda na batu ba isa ya Saloni bina beyo, babinikyana ndi Mombukwono-dosu.

Petele ozuzukisini manda ka Dolika

³⁶ Ka mugi ma Yopa, a ndi na mabifya muko yi bemoti nino ina ndi be Tabita. Lino li nilo ka Ligiliki ni «Dolika», isi yi ni «Longu». Ugyaga ndi bambanza binza, anusingyo batu ba yangya. ³⁷ Lisyé limoti, aguna ndi, okwo. Niyo basakusaga, bamongosa ka ndabu yimoti ya kugu. ³⁸ Babifya bukana ndi be Petele a ka Luda nino a buwobi na Yopa. Batikilya kuwa ndi baluku baba kabikyoku be: «Kikiliki, doku mbeyi kunu bikwa.» ³⁹ Petele atukya ndi, binda pa imoti na ibu. Niyo bosilo, baga ndi na ibu ka ndabu yi niyo ya kugu yo. Bowoko basi bakpudoku ndi ni banagamana, banawoniso bakoti na botu nibayo Dolika utilyaga ndi ngbingo yi nino bikaga ndi mino na ibu. ⁴⁰ Petele upupisa ndi batu basi kunzi, obuno

moli, alumba ndi. Kumbuso yi, oyikono ku manda a ndi mino, iyi aka be: «Tabita, wamaga!»

Kawa wa, akula miso, amina Petele, iyi aka biziko. ⁴¹ Petele agwi ndi kubokuko, amomoso. Umaka kawa ndi babifya na bowoko, umomosilyo ni a kawa bata mufisi. ⁴² Batu basi ba Yopa bukana ndi likpumuka li nilo, batu budingi babinikyana ndi Mombukwono-dosu. ⁴³ Petele asyesyeye ndi bindi ka Yopa, ka aluku bemoti nino ina ndi be Simoni nino obungusyaga ndi bokuto ta banyama.

10

Malaika bemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

¹ A ndi na mutu bemoti ka Kaizalia nino ina ndi be Kuneli. Aluku yi nino a ndi ngama ka basuda miya yimoti. Ambaza yi nino bamakaga ndi be «ambaza ka Betalia». ² A ndi mutu wongbingbili, abangaga ndi Kunzi pa imoti na batu basi ba ndabu kaki. Upapaga ndi kugbe Bayuda bi nibo ba yangya, na alumbaga ndi masye masi. ³ Lisyeye limoti, moni kadwe buwobi basaa-tisa, malaika bemoti ko Kunzi apuponilyoku ndi biwewe abe kika ko nziki. Iyi malaika no ogulya ndi ku kaki, amaka be: «Kuneli!» ⁴ Kuneli anda ndi bingbangbanga, kubangaku atumini bidfe, amuusa be: «A se buni, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya be: «Kunzi ukonini malumba kaku, atamana beyo usingyogo mino batu ba yangya. ⁵ Mbiya wanu, utika neki bambanzu ka gudu wa Yopa, bindi kamokoku aluku bemoti nino ina be Simoni, bamakagatu goni be Petele. ⁶ Iyi aluku no ikaga ka Simoni, nino obungusyogo bokuto ta banyama. Obiso mugu ka mutuli mo libo lidingi.» ⁷ Niyu malaika yi nino ba ndi kanzina na Kuneli no aga, Kuneli umaka kawa ndi bagya-ligubo baba luga ka bagya-ligubo kaki na suda bemoti. Suda yi nino a ndi mugya-ligubo kaki wandeli, na mutu mubanga Kunzi kugbe. ⁸ Kumbuso Kuneli kautumbulyaga likpumuka lasi nilo akitanaga ndi lo, utika ka Yopa.

Limbengi-Lotu anzinilyini Petele

⁹ Bugala bi, bagya-ligubo baba bi nibo na suda yi nino batukilya ndi ligundu kaina ka Yopa. Niyu, ba kawa ndi buwobi kadwe, Petele adaka ndi kalumba na musikatu ka ndabu ya kugu. ¹⁰ Imukana ndi nza, akunga malili. Luki limoti, ko ngbingo yi nino ba ndi mino kambambanya aka no, ahumwana ndi abe kika ni okwini. ¹¹ Ina ndi ko nziki ni lisyeye oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku abe kikwembe yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwe ku kwa kunu ka litombu. ¹² Kusu yi, a ndi na mobi masi ma banyama ba magu makwanganya, banyama nibo bakpakyana na bamuma wasi na bombu. ¹³ Kawa wa, ukana ndi liyu be: «Petele, wamaga. Umwogo, ulya!» ¹⁴ Petele osikisya be: «Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigu ndeke luki lanye ikani nilo la musugu.» ¹⁵ Ukana bata ndi liyu ka nganga ya yiba be: «Luki nilo Kunzi obufisoni, wakoitisonitogu abe kiko lanye.»

¹⁶ Liyu li nilo igilya ndi nganga yisaa. Kumbuso yi, luki li nilo adaka ndi kugu wa lisyeye.

¹⁷ Petele a kawa ndi kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi niyo. Ko ngbingo yi nino aka no, batu nibo Kuneli utikoku ndi bopuponoku ko miso ma mupumi wa, kye ba ndi ni buwonyogini ndabu ka Simoni. ¹⁸ Boipa ndi holi, buusa be: «Simoni nino ina be Petele ikaga wanu?» ¹⁹ Ko ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino limbengi ko bulya isi yo nziki yi niyo

aka yo, Limbengi-Lotu abikya be: «Batu basaa bakaukisa. ²⁰ Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ibu ni wakega na botumo, kye imi no nutikiku.» ²¹ Niyo Petele osyoku, iyi aka ndi na baluku nibo be: «Imi no makekisa? A se buni?» ²² Basikisya be: «Ngama ka basuda beyo ka amboku Kuneli no atitikiku. Iyi, a mutu wongbingbili, abangagatu Kunzi, Bayuda basi babibaga kugbe. Malaika bemoti ko Kunzi abikyi be utikiku bambanzu kamaka, ukani nilo wabikyoku.» ²³ Bogulyo kuwa ndi na Petele ka ndabu, uwanya pa ya busisini.

Bugala bi, bapungaga ndi ligundu pa imoti na ibu. Batu bagogo nibo ba ndi ni boboiyini ka Yopa, bubisoku ndi.

Petele ogoni ka Kuneli

²⁴ Bosila ndi ka Kaizalia na bugala bi. Kuneli a kuwa ndi kabundaga aka ni umumulini bava-kukaki pa imoti na bawai-daki ba limbengi nibo umaka ndi. ²⁵ Ngbingo yi nino Petele a ndi mino kogulya ka Kaizalia, Kuneli inda ndi katilya. Obuna ndi moli kambwa kaki, odidiko kadwe ku kwa ku ka litombu. ²⁶ Luki limoti, Petele amomosa ndi, abikya be: «Wamaga, kye na mumbanzu abe iwe goni.» ²⁷ Bogulya ndi ibu na Kuneli ka ndabu ni banikpukpumukya. Ku beyo, butakanya bambanzu bakpu bumumukana. ²⁸ Iyi aka ndi na ibu be: «Mibaga binza be kokwononigu Muyuda kako limbida na mutu yi nino kega Muyuda ikani kogulya ka ndabu kaki. Luki limoti, Kunzi ewonisini bi be nakaminonitogu mumbanzu gutugu bemoti aka abe kiko wanye ikani mutu wa musugu. ²⁹ Kinili, ngbingo yi nino mutiki bi mino bambanzu kemaka, noduku ni nakega na botumo. Ibikyoni neki nilo metikisiyi mino.» ³⁰ Kuneli asikisya ndi be: «A kuwa masye masaa, wa no bi mino kalumba ku kami na saatisa moni bubwa goni bubwa nu. Aluku bemoti wakimokisyogo botu bayawenge-wenge epuponilyo nduku bigbututu, iyi aka bigba kambwa kami. ³¹ Ebikya be: «Kuneli, Kunzi ukonini bi malumba kaku, utamana goni beyo upapaga mino batu ba yangya. ³² Utika neki bambanzu ka Yopa, bindi kamaka aluku bemoti nino ina be Simoni, lino kaki lagogo ni Petele. Ikaga ka mutu bemoti nino ina goni be Simoni. Simoni yi nino obungusyogo bokuto ta banyama, ibiso mugi ka mutili mo libo lidingi.» ³³ Kinili, nutiki bi bambanzu bigala-gala kamaka, wogyi binza kodoku. Ta kuwa mbiya wanu basi kambwa ko Kunzi, kaukana likpumuka lasi nilo Mombukwono-dosu utikiku katibikya.»

Petele akanzina ku ka Kuneli

³⁴ Petele aka ndi be: «Mbiya wanu, nibini lingunu ambe ko misa ko Kunzi batu basi ba mudongoni aka, ³⁵ luki limoti, ko giyo yasi, mutu wasi nino abangaga Kunzi, anagya masi ka bungbingbili, Kunzi apaga mutu yi nino. ³⁶ Kunzi utikilyoku ndi Bezaleli likpumuka kaki, ubikyaga Mongoni Manza ma maziyo pisi ka Yeso-Kilisiko nino a Mombukwana batu basi. ³⁷ Makaiba likpumuka nilo akitanaga ndi ka Yudea wasi, kapunga ka Galilaya kumbusa wa kuu ka Yuani ko bulya ibatiso. ³⁸ Makaiba beyo Kunzi atumisa ndi mino Yeso mutu wa Nazaleti na Limbengi-Lotu, apa ngu. Olingyaga ndi giyo yasi, anagya asi bunza aka, anuhukuso batu basi nibo mumuyoniso a ndi na ibu budita binvi kye Kunzi a ndi pa yimoti na iyi. ³⁹ Ibusu ta badema ba likpumuka lasi nilo agya ndi ku ka mugi ka Bayuda na ka Yelusalema. Bamwo ndi pisi ka bangilaga ka musalaba. ⁴⁰ Luki limoti, Kunzi apupisoku ndi ka mbuku kumbusa wa masye masaa, awoniso bingbanganya, ⁴¹ kega ka batu basi, luki limoti kusu nibo Kunzi

atipunaga ndi kambwa be tiki bademu. Ibusu nibo talyalya ndi, tomwo na ibu kumbuso wo pupo kaki ka mbuku. ⁴² Atikpamyia ndi kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza, kaumibiso be iyi no Kunzi atikoku ndi kaiko zoki ka batu nibo ba mbeyi bubisi na nibo bokwaga ndi. ⁴³ Bogyalandu basi babikyaga ndi ko bulya kaki be: «Mutu wasi nino abinikyana Yeso, inisono na mapilya ma bunye ko lino kaki.»

Limbengi-Lotu usilyini batu nibo bakegu Bayuda

⁴⁴ Ko ngbingo yi nino Petele a mbeyi ndi mino kanzina aka no, Limbengi-Lotu usilya ndi batu basi nibo ba ndi kaukana likpumuka ko Kunzi. ⁴⁵ Bayuda nibo babaya ndi, nibo bakpakyana ndi pa imoti na Petele, bombomboya ndi kugbe. Ba ndi kombomboyo kaina be Limbengi-Lotu nilo Kunzi otikoku ndi a goni kausilyo batu nibo bakegu Bayuda. ⁴⁶ A beyo, ba ndi kanzina masasa dididi, kabibiso Kunzi. Petele aka kuwa ndi be: ⁴⁷ «Mbiya wanu, batu nibana binisonini na Limbengi-Lotu abe ibusu. Wani bata no abikya be bakubotisoni?» ⁴⁸ Akpamyia ndi be bubotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka mulifo, babikya ndi Petele be bagyi mbeyi bata mino na ibu masye makede.

11

Petele akatumbulaga ka Yelusalema nilo igyonosa ndi

¹ Batutumbwa pa imoti na batu ba baya nibo bikaga ndi ka Yudea bukana ndi be bevananza bayagogo boboilyini goni ibu likpumuka ko Kunzi. ² Niyu Petele igoku ka Yelusalema, Bayuda bi nibo buko* ndi, hapunga na ibu bodongoso, ³ banabikya be: «Wogulyi bi ka batu bi nibo bakegu bava-kukusu, malyalyo bi pa yimoti na ibu!»

⁴ Luki limoti, Petele apunga ndi katumbulyaga binza-binza makpumuka masi nimo igyonosa ndi. Ubikya be: ⁵ «Imi, na ndi kalumba ka Yopa. Kumbuso yi, nahumwana ndi, egya abe nakika ko nziki, nina luki limoti anosyoku abe kikwembe yidingi bogwigogini ka mondu mi masi makwanganya kadwe buwobi na imi. ⁶ Nanda ndi kaso yi bingbangbanga, numina banyama ba magu makwanganya, nibo botutu, nibo bakpakyana na bamama wasi na bombu. ⁷ Nakana ndi goni liyu anebikya be: «Petele, wamaga. Umwogo, ulya!» ⁸ Luki limoti, nosikisya ndi be: «Kali, Mombukwono-dosu! Nakonolyigu ndeke luki lanye ikani nilo la musugu.» ⁹ Nukonoku bata ndi liyu ka nganga ya yiba be: «Luki nilo Kunzi obubisoni, wakoitisonitoga abe kiko lanye.»

¹⁰ Igyonosana ndi beyo nganga yisaa, kumbuso yi, luki li nilo iga ndi kugu wa lisyu. ¹¹ Ko ngbingo yi nino aka no, batu basaa nibo butikoku ndi kemaka kotukyoku ka Kaizalia, bosiloku ka ndabu yi niyo ta ndi mino. ¹² Limbengi-Lotu ebikya ndi be taga na ibu ni nakegu na botumo. Bomika-mama nibana madiya bana bebisoku ndi, togulya ka Kuneli. ¹³ Iyi atitumbulyaga ndi beyo malaika apuponilya ndi mino ka ndabu kaki, abikya ndi be: «Mutika mumbanzu ka Yopa kamokoku Simoni, nino bamakaga goni be Petele. ¹⁴ Iyi Simoni amabikyaga banu makpumuka nimo amupa muhukuso na batu ba ndabu kaku basi.» ¹⁵ Niyu napunga kanzina, Limbengi-Lotu usilyo mudongoni beyo atisilya ndi mino ka mambwa. ¹⁶ Natamana kuwa ndi likpumuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi mino be: «Yuanu ofotisa ndi ko lifo. Luki limoti, ibunu,

* **11:2** 11:2 buko: Bayuda bukuisaga ndi bambanzu kowonisilo be batu bi nibo baboilyini Kunzi.

bamubotiso ndeke ka Limbengi-Lotu¹⁷ Kika neki ni Kunzi utikilyiniku ka iziyo Limbengi-Lotu li nilo goni lo atitikilyoku ndi ifusu, ngbingo yi nino tabinikyana ndi mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, imi se piye kawa ni wani kaga bodongoso no Kunzi?»

¹⁸ Niyo bukana beyo, mambengi ududula ndi, bapunga kabibiso Kunzi, banabikya be: «A neki linguna be Kunzi uhukwilyini goni batu nibo bakegu Bayuda pisi kayikoso obili, na kainisono na obili walinguna.»

Mupanganagi ma kanisa ya Atiokia

¹⁹ Niyo Etieni okwo†, bapunga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi, bomisikono kawa ndi bingwi. Baga ndi, badwe ku kwa ku ka mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia. Ku beyo, ba ndi kaubikyaga Bayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi. ²⁰ Luki limoti, luga kabu, bagogo nibo ba ndi batu ba Kipulo na Kulene, bosila ndi ka Atiokia. Bapunga kawa ndi kanzina na batu bi nibo banzinaga ndi Ligiliki, na kaubikyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso. ²¹ Kubokuko kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa yimoti na ibu. Kinili, bambanza budingi kugbe babinikyana ndi, bamigilya Mombukwono-dosu.

²² Niyo batu ba kanisa ya Yelusalema bukana ndi mongoni mi nimo, batika kawa ndi Balanaba ka Atiokia. ²³ Ngbingo yi nino osilo mino, ina beyo Kunzi ufukilya ndi mino batu bi nibo babaya ndi bubunga, ogwa magyaga. Utumisa ndi ibu basi mambengi kaigwinonogo na Mombukwono-dosu limbengi limoti. ²⁴ A beyo, Balanaba a ndi mututu wongbingbili, mutumo na Limbengi-Lotu na baya bidde. Ambaza mudingi ka bambanza abinikyana ndi Mombukwono-dosu.

²⁵ Kawa wa, Balanaba aga ndi kakisa Saulo ka Talasi. ²⁶ Niyo amina ndi, baga na iyi ka Atiokia. Kuso wa syangasu simoti iti, bamumukanaga ndi ka kanisa yi niyo ku, banutiwa bambanza bakpu. Bapunga ndi kamaka babibya be bakilisito ka ngama ya mambwa ku beyo.

²⁷ Ka masye mi nimo, bogyalandu botukyoku ndi ka Yelusalema bodoku ka Atiokia. ²⁸ Bemoti kabu nino ina ndi be Agabu, amaga ndi, Limbengi-Lotu akpamy kabikyaga be ayandi wapu ahumatu banu obili wasi. Igyonosa ndi beyo aka yo ko ngbingo nino Kolode a ndi mino ngama mudingi wa Luma. ²⁹ Babibya bukanana ndi be mututu yikaka-yikaka kabyenene no ngu kaki, api luki, butitikyi bamamabu nibo ba Yudea. ³⁰ Bagya ndi beyo aka yo. Butikilya ndi bamboku-mboku ba Yudea bangyo bi nibo na Balanaba ibu na Saulo.

12

Bamwini Yakobo, bamakya Petele ka boloko

¹ Ko ngbingo yi nino, ngama Elodi apunga ndi kaugyogyiso bambanza bemoti-bemoti ba kanisa. ² Akpamy ndi be bamwi Yakobo nino mamaki Yuani na dukpa. ³ Niyo ina ndi be Bayuda bakogwa magyaga ko bulya likpumuka li nilo, agwisisa ndi goni Petele. A ndi ko ngbingo wa yinga niyo balyaga mino mukati bikofulu. ⁴ Niyo agwi Petele, amakya ka boloko, obisa ndi magbuta makwanganya dididi ma basuda bakwanganya-bakwanganya kabuulyogo. A ndi kapa kasombiso kumbusa wa yinga wa Pasika. ⁵ Ba kawa ndi kabuulyogo Petele ka boloko aka ku, ni kanisa idufufini figubu kalumbilya.

† 11:19 11:19 niyo Etieni okwo: Bidukulaga ndi kaugyogyiso batu nibo babaya ndi kakitaga byanga tekebe. Kinili, bomisikana ndi.

Petele opupini ka bōlōko

⁶ Elōdi a kōwa ndi kapa kasombiso na bōgala bi, no biti yi niyō, Petele a ndi wakanga luga ka basuda baba mukanda na baselegeni bayifa kani bazamu banobuulyo mupumi ma bōlōko. ⁷ Malaika bemoti ka Mombukwono-dosu opuponoku ndi bigbututu, ndabu yi niyō a ndi mino yō obufa ndi bitu. Malaika azukula ndi Petele, azuzukiso, abikya be: «Wamaga bigala-gala!» Kōwa wa, baselegeni nibayo bakanda ndi na ibu maōoku atinikaga ndi. ⁸ Malaika aka ndi na iyi be: «Wikandila mukaba, wikandilaga bekpaku.» Agya ndi beyō aka yō. Malaika abikya bata ndi be: «Wimokisyo koti kaku, webyeku.» ⁹ Petele opupa ndi ka bōlōko ni anabifya malaika. Luki limoti, kegu ndi kaiba be nilo malaika a ndi kagya a linguna. A ndi kasima be nziki. ¹⁰ Ngbingo yi nino bakitaga ndi mino ligbata la mambwa ka basuda, kumbuso yi nilo la maba, bosila kōwa ndi ka mupumi nimo bagya ndi na bangweyi, nimo babyege ndi mino kaina ka gudu. Mupumi mo oukwikana ndi ni imu aka kambwa kabu, bopupa ndi. Bisisilogo ko pisi yimoti bene, malaika alimikya ndi bipela.

¹¹ Niyō Petele imibo, iyi aka ndi be: «Nibini se kōwa mbiya wanu ambe Mombukwono-dosu atikiku malaika kaki kekulaga ka maōoku ka Elōdi, na ka masi nibo Bayuda bo bi kapa kegya.»

¹² Ngbingo yi nino ibo mino likpumuka li nilo beyō, aga ndi ka Malia, amaki Yuani nino bamakaga ndi goni be Maliko. Bambanzu budingi ba ndi bumamukana ku beyō kalumba. ¹³ Petele oyipa ndi holi ka mupumi ma kunzi. Magya-ligubo muko yi nino ina ndi be Lōda akpufoku ndi, kaukanilya. ¹⁴ Iba ndi liyu ka Petele, ogwa magyagya kugbe, kani koukwu mupumi. Iga ndi mbangu kaubikya batu bagogo be Petele a kunzi ku. ¹⁵ Ibu aka ndi na iyi be: «Wa na ibikyasu!» Luki limoti, otilya ndi kabikya be a linguna. Babikya kōwa be: «A neki malaika kaki!» ¹⁶ Luki limoti, Petele a ndi asi koipa aka holi. Niyō boukwa kōwa ndi mupumi, bamina, bombomboya ndi kugbe. ¹⁷ Udokisa ndi na maōoku, utambulyaga beyō Mombukwono-dosu apupisi mino ka bōlōko. Ubikyoku bata be: «Mubikyonikoto goni Yakobo na bakilisito bagogo.» Kumbuso yi, opupa ndi, aga ka pa yagogo.

¹⁸ Niyō lisyē asye, basuda bapunga ndi ipumbu luga kabu, banuusono be: «Petele a yani?» ¹⁹ Elōdi apā mutuu be bakisi bivaka-vaka, luki limoti ni bakaminigu. Usobisa ndi basuda nibo ba ndi kabuulyogo, akpamyā be fulumwisogi. Kumbuso yi, atukya ndi ka Yudea, aga ka Kaizalia, agya ndi mino masye ku beyō.

Kukwaku ka Elōdi

²⁰ Elōdi ikaga ndi no yoko yapu na batu ba mugi ma Tilo na Sidona. Batu bi nibo bukanana ndi kaina kamina. Bapunga mbeyi ndi kaukanana na Balasito, nino obuulyaga ndi ndabu ka ngama, kumbuso yi, baga ndi kaitatanaga na Elōdi kye malili nimo balyaga ndi otukyogoku ndi ku kaki.

²¹ Ka lisyē nilo bukanana ndi mino, Elōdi imokisyaga fotu baya bungama, ika ka buliki kaki ba bungama, apunga kanzina kambwa ka bambanzu.

²² Bambanzu bapunga ndi kapamikanaga, banabikya be: «Kegu bata mumbanzu no akanzina, a kōwa liyu ko kunzi.» ²³ Ko ngbingo yi nino aka no, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndi kye kapagu ndi Kunzi ibiba, ugwa ndi fodulu wakamaga, okwo.

²⁴ Kōwa wa, Likpumuka ko Kunzi isisilaga ndi kugbe, omisikana ka bapa ba yasi. ²⁵ Niyō Balanaba na Saulo bama ndi ligubo kabu ka Yelusalema, biga kōwa ndi pa imoti na Yuani nino bamakaga ndi goni be Maliko.

13

Bapunogini Balanaba ibũ na Saulo ka ligubo

¹ Kũso wa kanisa ya Atiokia, a ndi na bogyalandu na bowonisilo. Luga kabũ, a ndi ni: Balanaba, Simioni nino bamakaga ndi goni be Mutu Wopi, Lukio mutũ wa Kulene, Manaeni nino bopinga ndi na ngama Elodi Atipasi se kũwa Saulo. ² Lisye limoti, ba ndi kabibiso Mombukwono-dosu ni banoginyo goni malili. Kũwa wa, Limbengi-Lotu abikya ndi be: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nilo numakaga ndi mino.» ³ Kumbusa koginyo malili na kalũmba, bubisilya kũwa ndi mabokũ, bupá kũwa ndi ligundu.

Balanaba na Saulo bogoni ka Kipulo

⁴ Kũwa wa, Limbengi-Lotu utika ndi Balanaba na Saulo ka lisũ la Seleukia. Kũ beyo, badaka ndi ka bato, baga ko uzu ya Kipulo. ⁵ Niyõ fosila ka Salami, babikyaga ndi mongoni ko Kunzi ka bandabũ baya malũmba ka Bayuda. Yuani-Maliko a ndi pa imoti na ibũ, anusingyo goni ka ligubo.

⁶ Kũwa wa, bakpata ndi uzu wasi, badwe ka gudũ wa Pafõ. Kũ beyo, batakanya ndi mukima baneko bemoti nino ina ndi be Bala-Yeso. A ndi Muyuda, ivaga ndi abe mugyalandu. ⁷ Bikaga ndi na ngama wa iwili beyo ka Seligio-Põlo nino a ndi na yimibo yakpũ. Ngama yi nino umaka kũwa ndi Balanaba na Saulo kũ kaki, kye a ndi na musasa kaukana likpumũka ko Kunzi. ⁸ Luki limoti, Hima (Isi yo lino li nilo ka Ligiliki ni mukpima baneko) obisa ndi dongoso na ibũ, kye kegũ ndi kapa be ngama abailyi. ⁹ Saulo nino ina ndi goni be Põlo, otuma ndi na Limbengi-Lotu, anda Hima bingbangbangba, ¹⁰ iyi aka na iyi be: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na bokoli bidũ, wa mutũ wa kuboboku kũge! Wakagyigu likpumũka la lingu! Wasa kũwa ndeke kobuna muki ka bopisi baya bungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino? ¹¹ Hũkana, mbiya wanũ, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakagũna kolobũ ya mamõmo. Ko ngbingo bemoti bene, wakinigũ banũ bata mangbanũ ma moni.»

Kolipyagũ bata ndi, miso apiyo Hima bipi, ingya ndi ko biti niyõ yopi. Apunga kũwa ndi kaamama bigbagbagba kakisa mutũ nino akwanana karpokyoniso. ¹² Niyõ ngama ina likpumũka nilo igyonosa ndi lo, abinikyana ndi. A beyo, likpumũka ka Mombukwono-dosu atungana ndi pima.

Põlo na Balanaba bogoni ka Atiokia

¹³ Katukya ka Pafõ, Põlo na batũ nibo ba ndi na ibũ badaka ndi ka bato, binda miso ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Kũ beyo, Yuani-Maliko usa ndi, iga ka Yelusalema. ¹⁴ Bidukulaga ndi na ligundu kabũ katukya ka Peliga badwe ndi ka Atiokia nino ka Pisidia. Ka Lisye la kimumbiso, bogulya ndi ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda, bikonono. ¹⁵ Niyõ bama katangulaga ka kitabũ ya Mutũũ ka Musa na niyõ ka Bogyalandu, bangama ba ndabũ ya likungoni yi niyõ, batika ndi mumbanzũ kaubikya kũwa be: «Bomika-mama, makika na likpumũka nilo utumiso bambanzũ mambengi, makwanana kabikya!» ¹⁶ Põlo amaga ndi, ugbuma na mabokũ, ubikya be: «Hukononi, ibunu bomikya Bezaleli na ibunu batũ bagõgo nibo mabibisogo Kunzi! ¹⁷ Kunzi wa livananzo li nili, Kunzi ka Bezaleli upunogoni ndi botitosu. Umbuwisa ndi ngbingo yi nino ba ndi mino bobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndi pisi ko ngu kaki. ¹⁸ Abinika ndi buti kabũ ka isa ka byanga banda batekebe-bakwanganya. ¹⁹ Kumbuso yi, olumwisaga ndi bevananza madiya na ika ka Kanana. Ava kũwa ndi

giyo kabu, upá livananza kaki be iki lisimo kabu. ²⁰ Masi nimo igyonosa ndi ka byanga banda bamiya bakwanganya na batekebe kubukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kuwa ndi botitosu bazozu, kadwe ko ngbingo ka mugyalandu Samueli. ²¹ Kuwa wa, botitosu bakunga ndi ngama. Kunzi upá Saulo nino a ndi mika Kisi ka libaba ka Benyamini. Alya ndi bungama ka byanga batekebe bakwanganya. ²² Kumbuso katumba Saulo, Kunzi upá ndi Daudi bungama. Kunzi mombukwana-daki abikya ndi ko bulya ka Daudi be: <Naminini Daudi mika Yesu, nasye limbengi ku kaki, agyaga ndeke sipananso kami.> ²³ Kunzi uwanyaga ndi bomikya Bezaleli mutuu bemoti ka livananza ka Daudi. Mutuu yi nino ina ndi be Yeso, Muhukuso ka Bezaleli. ²⁴ Kambwa Yeso kodoku, Yuani ubikyagatu ndi bomikya Bezaleli basi be boyikosi yigya kabu, bifotisiso. ²⁵ Ngbingo yi nino Yuani a kuwa ndi mino buwobi na mulibo ma ligubo kaki, uusaga ndi be: <Masimaga be imi ni wani? Imi nakegu mutuu yi nino makabundaga. Luki limoti, iyi akodoku kumbuso kami. Nakokwononigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki.>

²⁶ Bomika-mama, ifunu livananza ka Abalahamu na ifunu batu bagogo nibo mabibisogo, Kunzi otikoku ndi mongoni ma muhukuso mi nima ko bulya kusu. ²⁷ Batu ba Yelusalema na bangama kabu bakamibagu ndi Yeso. Bakotombisyagu ndi binza mobiso ka bogyalandu nimo batangulaga ndi ka Masye masi ma kimumbiso. Luki limoti, fotulyosa ndi mobiso mi nimo pisi kaku ngbanga ka Yeso. ²⁸ Gutugu beyo bakinagu ndi mino ibo gutugu imoti aka niyo okwononi ndi be bamwisisi mino, bakunga ndi Pilatu be bamwi. ²⁹ Niyo fotulyoso masi nimo ikpikaga ndi ko bulya kaki, basisoku ndi katukya ka musalaba, balumbo. ³⁰ Luki limoti, Kunzi apupisa ndi ka mbuku. ³¹ Kuso wa masye mudingi, Yeso upuponilyaga ndi batu nibo bindaga ndi pa imoti na ibu katukya ka Galilaya na kadwe ka Yelusalema. Mbiya wanu, ibu batu bi nibo ba kuwa bademu kaki kambwa ka bambanzu. ³² Ibusu takamubikyaga kuwa Mongoni Manza mi nimo Kunzi uwanyaga ndi botitosu, ³³ otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kabu, apupisa ndi Yeso ka mbuku. Ikpikaga ka Mambu, kapakaku kwa maba be: <Iwe wa Mikami muluku yi, na lisyu li nili, imi niitoni kuwa abaku.>

³⁴ Kunzi apupisatu ndi ka mbuku kye koponi. Abikya ndi be: <Namupatu ndeke bubunga botu na nibo ba linguu, nimo nawanyaga ndi Daudi.>

³⁵ Kinili, akabikya goni ka mobiso magogo be: <Wakakwananigu ndeke kasa mugya-ligubo kaku Wotu kapo ka mbuku.>

³⁶ Ngbingo yi nino Daudi a mbeyi ndi mino ka obili, agyaga ndi mogubo mufongoni beyo Kunzi akpamyaga ndi mino. Kumbuso yi, okwo, balumba ndi ka kpoko ka batitaki, apo. ³⁷ Luki limoti, mutuu yi nino Kunzi apupisa ndi ka mbuku, kapogo ndi iyi.

³⁸ Bomika-mama, wiboni ambe: Na lisyu li nili, minisono na mupilya pisi ka Yeso. Gutugu mutuu ka Musa aka kakwananagu ndi kamukulaga ka bunye. ³⁹ Luki limoti, mutuu wasi nino abaya Yeso, inisononi na bungbingbili. ⁴⁰ Eee, wiminyonito neki kye kamusilyonito nilo ikpikaga ka bakitabu ka bogyalandu be:

⁴¹ <Ifunu batu bakibinika, hukononi!

Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mi!
Kye, imi, nakamugyilya likpumuka limbanga,

bakamutumbulyaga yi, makabinikyanigu!»»

⁴² Niyɔ Pɔlɔ ibɔ na Balanaba bopupa ndi ka ndabu ya malumba, bɔbɔkiya ndi be bigilyito bata mutuu mi nimo aka mo ka Lisye la kimumbiso nilo akodoku. ⁴³ Kumbusa wa musilyoni, Bayuda budingi na batɔ bi nibo babaya ndi ka kanisa ka Bayuda, babye ndi Pɔlɔ na Balanaba, bananzina na ibɔ, banutumiso mambengi be bakosononitogɔ na maziyo ko Kunzi. ⁴⁴ Ka Lisye la kimumbiso lagogɔ, bambanzɔ banda basi ba gudɔ bamumukana ndi kaukana likpumuka ka Mombukwono-dosu. ⁴⁵ Niyɔ Bayuda bamina bambaza ka bambanzɔ beyo, botuma ndi na imi bidɛ. Bapunga kɔwa ndi koyikoso di masi nimo Pɔlɔ a ndi kabikyaga, babubiso bitu. ⁴⁶ Kɔwa wa, Pɔlɔ ibɔ na Balanaba bɔbɔkiya ndi ni bakegu na kubangaku be: «Okwononi mbeyi bi be bamabikyagi ibunu Bayuda likpumuka ko Kunzi. Yeki makegu kabailya, manimina be makokwononigu na obili wa benze na benze, kinili, ibusu takaaga kɔwa miso ka batɔ nibo bakegu Bayuda. ⁴⁷ A beyo, Mombukwono-dosu atikpamyɔ ndi be:

«Nupunaga ndi kaiko bungbanganya ka batɔ bagogɔ,

kokpokyoniso mongoni ma muhukuso

kadwe ka mulibo ma obili.»»

⁴⁸ Ngbingo yi nino batɔ bi nibo bakegu ndi Bayuda bukana mino beyo, bogwa magyagya. Bobibisa ndi likpumuka ko Mombukwono-dosu. Basi nibo Kunzi upunaga ndi ka obili wa benze na benze, babailya ndi. ⁴⁹ Likpumuka ko Mombukwono-dosu itulyana ndi ka mutili mi nimo masi. ⁵⁰ Luki limoti, Bayuda buvikimosaga kɔwa ndi boko nibo bakimibisikono ka bagudɔ nibo babibisaga ndi Kunzi pa imoti na batɔ bagogɔ bakinisono ka bagudɔ. Batɔ bi nibo bɔgyagya kɔwa ndi Pɔlɔ na Balanaba, bukumyɔ ku kabɔ. ⁵¹ Baga ndi ni banibumaga libungu la bakagba kabɔ, binda ndi ka gudɔ yi nino ina be Ikonio. ⁵² Ku ka Atiokia ku, babibya botigala ndi ni botumini na magyaga na Limbengi-Lotu bidɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba bakabikyaga Mongoni Manza ka Ikonio

¹ Ku ka Ikonio ku, Pɔlɔ na Balanaba bogulya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda. Munzina kabɔ udwa ndi bambanzɔ mambengi, batɔ budingi babailya ndi, iki Bayuda na gutugu batɔ nibo bakegu ndi Bayuda. ² Luki limoti, Bayuda nibo bakabailya ndi bu, buvikimosago batɔ nibo bakegu ndi Bayuda kaumya nibo babailya ndi. ³ Gutugu beyo, Pɔlɔ na Balanaba bika ndi mututu manda ka Ikonio. Ba ndi bakigumya ka Mombukwono-dosu, banzinaga ndi ni bakegu na kubangaku. Iyi Mombukwono-dosu upa ndi ngu yigya makpumuka mumbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndi goni be nilo ba ndi kabikyaga ko bulya maziyo kaki a ndi la lingana. ⁴ Kusɔ wa gudɔ, bambanzɔ bigbananaga ndi: lidu limoti a ndi ka nakpangbala ka Bayuda, lagogɔ ka batutumbwa.

⁵ Bayuda, batɔ nibo bakegu ndi Bayuda pa imoti na bangama kabɔ, bukanana ndi kaugyogyiso Pɔlɔ na Balanaba na kaumwo na matamu.

⁶ Niyɔ Pɔlɔ na Balanaba bukana mino likpumuka li nilo, bapikita ndi miso ya bagudɔ ba Likaonia bi niba: Lusetula, Delibe na buwobi-buwobi yi.

⁷ Ku beyo, bidukulaga ndi goni kabikyaga Mongoni Manza.

Pɔlɔ na Balanaba bakabikyaga Mongoni Manza ka Lusetula

⁸ Ku ka Lusetula, a ndi na aluku bemoti nino ibukuta ndi zegesi, kakpakyana. ⁹ Lisyε limoti a ndi kamukana Pɔlo ni akanzina. Pɔlo anda kuwa ndi bingbangbangba, ina be a na baya niyo akwanana kahukuso. ¹⁰ Iyi aka ndi na iyi na liyu lapu be: «Wamaga!» Aluku no aka ndi bindomu, amaga, apunga kakpakyana. ¹¹ Niyo bambaza ka bambanzu ba Likaonia bina nilo Pɔlo agya ndi lo, banamikanaga ndi na liwa-kukabu be: «Bokunzi biitini abe bambanzu, bosilniku kunu ku kusu.»

¹² Baluka ndi Balanaba be Zeusi, Pɔlo be Elime*, kye iyi no anzinaga ndi. ¹³ Kumu bemoti ka Zeusi odoku ndi kunzi wa mupumi ma gudu na bangombe bomumu bi subongogini maŵa. Bakanana ndi na ambaza ka bambanzu be bupiku batatumbwa ka apepe.

¹⁴ Luki limoti, niyo Balanaba na Pɔlo bakana mongoni mi nimo, biyibaga ndi botu, binda kuwa ndi bigala-gala luga wa ambaza ka bambanzu, banapamikanaga be: ¹⁵ «Bomika-mama, ko bulya iki yo mo mino kagya beyo? Ibusu ta bambanzu, madongoni abe ibunu goni. Kika ni takamubikyaga Mongoni Manza a kye wosoni makpumuka ma gbali, mamigilyoku Kunzi walinganu nino agya ndi lisyε, litombu, mobo na masi nimo a kaso yi. ¹⁶ Ka bundeli ndi, Kunzi usa ndi bambanzu basi kagya beyo binaga ndi mino. ¹⁷ Luki limoti, Kunzi kasagu ndi kaiwoniso pisi kagya bunza. A beyo, amulukusyaga mbwayi, amupa masolo ma botiko ka bongbingo bi, amupa malili, amutumisa na magyagya bidε.» ¹⁸ Gutugu manzina mi nimo, Pɔlo na Balanaba ba ndi na bukpeki-kpeki aka kabikyaga bambaza be bakuponitoga apepe.

¹⁹ Bayuda niyo botukyoku ndi ka Atiokia na Ikonio, bavikimosaga ndi ambaza ka bambanzu. Batu bi niyo bayipaga ndi Pɔlo na matamu, baluto kunzi wa gudu, banasima be okwini. ²⁰ Luki limoti, niyo babibya bamumukana ndi ka kpolo kaki, Pɔlo amaga ndi, iga ka gudu. Bugala bi, бага ndi na Balanaba ka Delibe.

Pɔlo na Balanaba bigini ka Atiokia

²¹ Pɔlo na Balanaba babikyaga ndi Mongoni Manza ka gudu wa Delibe, binisono na babibya budingi. Kumbuso yi, biga ndi ka gudu wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia nino ku ka Pisidia. ²² Ku beyo, butumisa ndi babibya mambengi, bubikya be bigwinonogi yapu ka baya. Bubikya ndi goni be: «Tokwononi kakitaga ka bukpeki-kpeki budingi kambwa kaingyo ka Bungama ko Kunzi.» ²³ Pɔlo na Balanaba bupunilyaga ndi bazεε ka bakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalumba na koginyo malili, subisa ndi ka mafoku ka Mombukwono-dosu nino babinikyana ndi.

²⁴ Kumbuso yi, Pɔlo na Balanaba bakitanaga ndi ka iwili ya Pisidia, badwe ka Pamufilia. ²⁵ Bubikyaga ndi goni bambanzu Likpumuka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, бага ndi ka Atalia. ²⁶ Katukya wa, badaka ndi ka bato, biga ka Atiokia, ku, subisa ndi mino ka mafoku ko Kunzi ka ligubo nilo ba ndi ni bogyini.

²⁷ Niyo bosila ndi ka Atiokia, bumumula ndi batu ba kanisa, butumbulyaga masi nimo Kunzi ugilya ndi. Butumbulyaga goni beyo Kunzi uhukwilya ndi mino batu niyo bakegu ndi Bayuda mupumi ma baya. ²⁸ Pɔlo na Balanaba basyεye ndi bata bindi pa imoti na babibya.

* **14:12** 14:12 Ka kanisa ka Bagiliki, Zeusi a ndi lino ka ngama ka bokunzi, Elime nilo ka atutumbwa kaba.

15

Bambanzu bakagya bofongoso ko bulya simuiso

¹ Batu bemoti-bemoti botukuyoku ndi ka Yudea, bosya ka Atiokia. Ku beyo, bapunga ndi kautiwa batu nibo babaya ndi be: «Makikusisi mudfongoni beyo mutuu ka Musa abikya mino, makakwananigu kainisono na muhukuso.» ² Likpumuka atukya ndi ka bakpifa, Polo na Balanaba bapunga ndi kasaana na batu bi nibo. Bukanana kuwa ndi be Polo, Balanaba pa imoti na batu bagogo luga kabu badaki ka Yelusalema kainzinzinyoku pa imoti na batutumbwa na bazee ba kanisa ko bulya likpumuka li nilo.

³ Ka ligundu li nilo, kanisa upa ndi makpumuka nimo okwononi kabinika buti kabu. Bakitanaga ndi ko giyo ya Foinikia na Samalia, banatumbulaga beyo batu nibo bakegu ndi Bayuda babaya ndi mino Kunzi. Mongoni mi nimo upa ndi bakilisito magyagya kugbe. ⁴ Niyo bosilo ka Yelusalema, kanisa, batutumbwa pa imoti na bazee ba kanisa butilya ndi. Kuwa wa, butumbulyaga ndi masi nimo Kunzi ugilya ndi. ⁵ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti nibo babaya ndi, bamaga ndi, babikya be: «Okwononi be batu nibo babaya ni bakegu Bayuda bikusisi, bukpanya kagya mutuu ka Musa.»

⁶ Kuwa wa, batutumbwa pa imoti na bazee ba kanisa bamumukana ndi kakpima likpumuka li nilo. ⁷ Niyo bagya bofongoso bindi, Petele amaga ndi, iyi aka ndi na ibu be: «Bomika-mama, makaiba be Kunzi epunogoni ndi ndeli aka luga kunu kabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda, be kye bukani, babailya. ⁸ Kunzi nino ibaga mambengi ka bambanzu, owoniso be uhukwilyoni ndi batu bi nibo bakegu Bayuda pisi kaupá Limbengi-Lotu, mudfongoni beyo atipá ndi mino goni ibusu. ⁹ Iyi kamakyagu ndi libaba luga kusu na ibu, obufisa ndi mambengi kabu bitu kye baboilyoni. ¹⁰ Mbiya wanu, ko bulya iki yo makegu mino kabanga Kunzi? Makapa kaubinikiso babibya buti ba likumbogi nilo iki botitosu, iki ibusu bamombukwono-dosu takakwananigu ndi kabinika? ¹¹ A beyo, ta na baya ambe tinisana na muhukuso pisi ka iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso mudfongoni abe ibu.»

¹² Kuwa wa, batu basi nibo ba ndi wa badakyana ndi biwo. Bapunga ndi kamukana Polo ibu na Balanaba beyo ba ndi mino katumbulaga mokingyosi masi na makpumuka mumbanga-mbanga nimo bagya ndi ko ngu ko Kunzi ka batu nibo bakegu Bayuda. ¹³ Niyo bama kanzina, Yakobo aka ndi be: «Bomika-mama, imukononi mbeyi! ¹⁴ Simoni atitumbulyogini beyo Kunzi ubuulyaga ndi mino batu nibo bakegu ndi Bayuda katukya ka bundeli, kye ipunilyagi livananza limoti luga kabu. ¹⁵ Likpumuka li nilo a mudfongoni na manzina ka bogyalandu beyo ikpikaga mino ka Mofiso Motu be:

¹⁶ «Kumbusa wa likpumuka li nilo, nigokuto ndeke,
nomosa ndeke bata ndabu ka Daudi niyo ofukana ndi,
nopikatu ndeke bata,
nomosa figbu,

¹⁷ kye batu bagogo basi bamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, batu ba mababa masi nimo nipunilyaga ndi, biki batu kami bikpe.

¹⁸ Mombukwono-dosu abikya beyo,
obikyoni ndi likpumuka li nilo ndeli.»

¹⁹ Yakobo idukulaga ndi kanzina be: «Kinili, imi, na na mutamanagi ambe kokwononigu kaubukutisilyo batu nibo bamigilyoku Kunzi ni

bakegu Bayuda makpumuka ngangwa. ²⁰ Luki limoti, okwononi tukpikilyi be: bakulyonitogu banyama bi nibo bupaga ka bokunzi, basi bufanda, bakulyonitogu banyama bi nibo bumwogo kani budulini basongu ikani kalya bangu ²¹ A beyo, katukya ka bundeli, bambanzu bopungoni ndi kabikyaga Mutuu ka Musa ka bagudu basi. Ka masye masi ma kimumbiso, bikaga ndi katangulaga goni Mutuu mi nimo ka bandabu baya malumba ka bayuda.»

Butikilyini bakilisito ba Atiokia baluwa

²² Kuwa wa, batutumbwa, bazeε ba kanisa na kanisa wasi bukanana ndi kaupunaga bambanzu luga kabu, na kautika pa imoti na Pulo ibu na Balanaba ka Atiokia. Bapunaga ndi Yuda nino ina ndi goni be Balisaba na Sila. Baluku baba bi nibo ba ndi batu ba kinisono luga ka bakilisito. ²³ Butika kuwa ndi na baluwa yi nimo:

«Ibusu batutumbwa na bazeε ba kanisa tamumuusogito ibunu bomomosu ka baya nibo bakegu Bayuda ku ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.

²⁴ Tukoni bi be batu bemoti-bemoti botukyi bi kana ni takukpomyigu, bindo bi kamugbomiso na kamunzingimoso bamu na manzina kabu.

²⁵ Kinili, tukononi bi pa imoti kaupunaga bambanzu na kamutikilya. Batu bi nibo bakpakyana pa imoti na bomomosu ba limbengi beyo ka Balanaba na Pulo, ²⁶ ibu baponi obili kabu kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ²⁷ Tamutikilyito goni Yuda na Sila. Ibu bo bamutumbulyaga bingbanganya mongoni mi nimo tamukpikilyi mo. ²⁸ A beyo, Limbengi-Lotu pa imoti na ibusu tini bi binza be takamubinikisoni bata likumbogi lagogo. Luki limoti, mokwononi kagya be: ²⁹ Makolyonitogu makolo ka banyama nibo bupaga abe apepe ka bokunzi, makolyonitogu bangu, makulyonitogu banyama bi nibo bumwogo kani budulini basongu, wosoni bufanda. Makagya beyo, iba mogyini binza. Tamumuusogito bata.»

³⁰ Ka mulibo, Pulo, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila batukya ndi, baga ka Atiokia. Ku beyo, bumumula ndi bakilisito basi, bupa baluwa yi nino.

³¹ Niyu batangulaga ndi, bogwa magyagya, mambengi utumo. ³² Yuda na Sila nibo ba ndi bamombukwana-dabu bi bogyalanda, butumisa ndi bakilisito mambengi na bumomoso ka baya pisi ka manzina dididi.

³³ Bagya mbeyi bata ndi mino masye ku beyo. Kumbuso yi, bakilisito bupa ndi ligundu ka maziyo kaiga ka batu nibo butikoku ndi. [³⁴ Luki limoti, Sila ina ndi binza kotigolo ku beyo.]

³⁵ Pulo na Balanaba basyesye ndi mbeyi bata mino ka Atiokia ku. Ku beyo, bikaga ndi kowonisilo na kabikyaga pa imoti na batu bagogo budingi likpumuka ka Mombukwono-dosu.

Pulo bosononini na Balanaba

³⁶ Kumbusa wa masye makede, Pulo abikya ndi Balanaba be: «Tigi kaundaga bakilisito ka bagudu basi ku tabikyaga ndi mino mongoni ko Mombukwono-dosu, tiniku mbeyi be ba bu.» ³⁷ Balanaba a ndi wakitulya be baga pa imoti na Yuani nino bamakaga ndi goni be Maliko. ³⁸ Luki limoti, Pulo akya ndi limbengi limoti, kye iyi Yuani usa ndi bigbu ka Pamufilia, akya ndi kaında pa imoti na ibu ka ligubo. ³⁹ Pulo na Balanaba badwanana ndi kadwe ku kwa ku basanana ndi mino. Balanaba ava kuwa ndi Maliko, badaka ka bato, baga ko uzu wa Kipulo. ⁴⁰ Niyu bakilisito bulumbilya, Pulo ava kuwa ndi iyi Sila, baga. ⁴¹ Bakitanaga ndi luga

wa iwili ya Sulia na niyo ya Kilikia. Ku beyo, Polo utumisa ndi batu ba makanisa mambengi.

16

Timotio bogoni pa imoti na Polo ibu na Sila

¹ Polo osila kuwa ndi ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Ku beyo, a ndi na mabibya bemoti nino ina ndi be Timotio. Amaki a ndi Wabayuda, na a ndi ni abinikyonini Kunzi, luki limoti, abaki a ndi iyi Mugiliki. ² Bakilisiko nibo bikaga ndi ka Lusetula na ka Ikonio babibaga ndi Timotio kugbe. ³ Polo a ndi kapa be biki kakpakyanaga na iyi. Akusiso kuwa ndi kye Bayuda bikaga ndi ka iwili yi niyo. A beyo, batu basi bibagatu ndi be abaki a Mugiliki. ⁴ Ka bagudu basi nibo bakitaga ndi mino, bikaga ndi kabikyaga babibya mutuu nimo ipa ndi na batutumbwa na baze ba kanisa ya Yelusalema. Babikyaga ndi be babyi mutuu mi nimo. ⁵ Makanisa isisilaga kuwa ndi kangata ka baya, babibya bonobwa masye masi.

Bamokini Polo ka Makedonia

⁶ Polo na batu nibo hinda ndi kabiso, bakitanaga ndi pisi aka ko giyo ya Fuligia na Galatia, kye Limbengi-Lotu upakya ndi kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia. ⁷ Niyo bosilo buwobi na Misia, bakingila kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Limbengi ka Yeso upakya. ⁸ Kinili, bakitanaga kuwa ndi pisi ka Misia, bosya ka Tolowasi. ⁹ No biti, Polo alutaga ndi nziki. Amina ndi Mumakedonia bemoti wakamaga kambwa kaki, anitatanaga na iyi, anabikya be: «Kikiliki, tisingyokuto goni kunu ka Makedonia!» ¹⁰ Kumbuso wo nziki yi niyo, takisa ndi kaaga bigala ka Makedonia. A beyo, ta kuwa ndi ni tibini be Kunzi no atimoki kainda kabikyaga Mongoni Manza ku beyo.

Ludia abinikyonini Mombukwono-dosu

¹¹ Kuwa wa, tafaka ndi ka bato, tatukya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Bugala bi, tosila ndi ka Neapoli. ¹² Katukya ku, taga ndi ka Filipi nino gudu wa mambwa ka iwili ya Makedonia. Baluma bo bandaga ndi gudu yi nino. Tagya ndi mino masye ku beyo. ¹³ Ka Lisye la kimumbiso, topupa ndi kunzi wa gudu, taga ka mutili mo libo. A beyo, ta ndi kasima ambe tatakanyatu pa ya malumba. Tikonono kuwa ndi, tapunga kanzina na boko bi nibo ba ndi bamumukana ku beyo. ¹⁴ Lugo ko boko bi nibo, bemoti a ndi Wabatuatela, ina ndi be Ludia. Agabaga ndi botu bayangbungbu baya ligabu lapu, anabanga Kunzi. Muko yi nino atimukanagatu ndi, Mombukwono-dosu ahukwa ndi limbengi bikpo kaukana binza likpumuka nilo Polo abikyaga ndi. ¹⁵ Kumbuso yi, ibotisisa ndi na ndabu kaki. Atitikisyo, iyi aka be: «Makina be nabinikyonini Mombukwono-dosu ka linguna, doniku kaiko ku kami.» Otiwolya ndi bindondolondo.

Bagwini Polo ibu na Sila ka boloko

¹⁶ Lisye limoti, ngbingo yi nino ta ndi mino kainda ka malumba, mugya-ligubo bemoti muko yi atikpufoku ndi. Mugya-ligubo yi nino a ndi na limbengi la bunye nilo awonisilaga ndi kabikyaga makpumuka nimo kanigyonisigu. Buggyalandu bi nibo upaga ndi bambukwaki buyi budingi. ¹⁷ Apunga ndi katibifya ibusu na Polo, anapamikanaga be: «Batu nibana ba bagya-ligubo ko Kunzi nino Kugu-Kugbe. Bakamuwanya pisi niyo makwanana mino kainisono na muhukuso.» ¹⁸ Kuswa wa masye makpu,

agyaga kuwa ndi beyo aka yo. Ka mulibo, limbengi akundumana ndi Polo, oyikono, iyi aka na limbengi la bunye be: «Nakaubikya ko lino ka Yeso-Kilisito ambe pupo ka muko yi nimu!» Ko ngbingo yi nino aka no, limbengi la bunye aka ndi bindede.

¹⁹ Niyo bamombukwana muko yi nino bina be izangiya kabu osyini, bugwi kuwa ndi Polo ibu na Sila, bupupisa ka pa yangba kambwa ka bangama. ²⁰ Busilisa ndi kambwa ka bazozi ka Baluma, ibu aka be: «Batu bi niba ba Bayuda, baputini gadu kusu. ²¹ Bakowonisilo yigya yi niyo ibusu Baluma takobingisyogigu ikani kagya yi.»

²² Kuwa wa, mabengi ukandikanaga ndi batu nibo ba ndi ka ambaza wa bikpeki-kpeki ko bulya ka Polo ibu na Sila. Bazozi bakpamya ndi be bunyu ndumbu, butini pimbo. ²³ Niyo bupa kaukuba, budikita ka boloko, bakpamya zamu be ubuulyogi binza. ²⁴ Ngbingo yi nino bakpamya ndi mino zamu beyo, umakya ndi ka kaso ka pa yakpwo, umakyaga magu ka krukpa.

²⁵ Lugo wo biti, Polo ibu na Sila ba ndi kalumba, banimbila kabibiso Kunzi ni batu ba boloko bagogo banumukana. ²⁶ Ko ngbingo bemoti aka, azigizo wapu azukula ndi mubumbe ma ndabu ya boloko. Wa aka wa, pumi yasi oukwikanaga ndi, baselegeni ka batu basi ba boloko batinikaga ndi bitututu. ²⁷ Niyo zamu ozuzuko, ina ndi pumi bikpokpo, anyo kuwa sabi kaki bekye imwi kye a ndi kasima be batu ba boloko bokyogini. ²⁸ Luki limoti, Polo apamikana ndi be: «Wakimwonitogu, ta basi wa aka wa!»

²⁹ Kuwa wa, zamu no akunga ndi tala, ogulyo bigala-gala ka ndabu ya boloko, ogwa ndi kambwa ka Polo na Sila ni nzuyi anatwa bikyakyakya. ³⁰ Kumbuso yi, upupisa ndi, umuusa be: «Ibunu bababa, okwononi be nagyi buni kainisono na muhukuso?» ³¹ Basikisya ndi be: «Mubinikyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso, iwe pa imoti na ndabu kaku.» ³² Kuwa wa, babikyaga ndi Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na batu ba ndabu kaki basi. ³³ Ko ngbingo yi nino aka no wo biti no, zamu uva ndi, usukusa bapwayi bingoo. Wa aka wa, babotisa ndi, iyi pa imoti na ndabu kaki basi. ³⁴ Kumbuso yi, aga ndi na Polo ibu na Sila ku kaki, upa malili. Aluku no pa imoti na ndabu kaki yasi bogwa ndi magyaga, kye ba ndi ni babinikyonini Kunzi.

³⁵ Niyo lisyeye asyeye, bangama ka bazozi butika ndi bambanzu kabikyoku zamu be usisi. ³⁶ Zamu atumbulyaga ndi Polo mongoni mi nimo be: «Bazozi botikiku mayu be namusisi. Mbiya wanu, makwanana kuwa kopupo, maga na maziyo.» ³⁷ Luki limoti, Polo ubikya ndi batu nibo butikoku ndi bo be: «Batitinisisi bi fimbo ka pa yangba ni bakatisombisigu, batimakya ka boloko. Wina se ta bomikya Baluma. Mbiya wanu, ko bulya iki yo bakapa katipupiso bipete? Kigyonosigu! Bodukuno ni ibu aka bamombukwana-dabu bi katipupiso yi!»

³⁸ Batu bi nibo biga ndi, butumbulyaga bangama likpumuka li nilo. Niyo bukana be Polo na Sila ba bomikya Baluma, babanga ndi bunye. ³⁹ Kuwa wa, bodoku ndi, bitatanaga na ibu, busiso. Kumbuso yi, bubikya ndi be bopupi ka gadu yi nino. ⁴⁰ Ngbingo yi nino Polo na Sila bopupa ndi mino ka boloko, binda ka ma Ludia. Ku beyo, binanana ndi na bakilisito, butumisa mabengi, kumbuso yi, baga ndi ibu.

¹ Pɔlɔ ɪbũ na Sila baga ndi pisi ka gũdũ wa Amufipoli na Apɔlonia, fosila kũwa ndi ka Tesalonika kũ Bayuda ɓa ndi mino na ndabũ ya malũmba. ² Mũdɔngoni ɓeyɔ Pɔlɔ agyaga ndi mino kambwa, ogulya ndi kũ ɓeyɔ. Ka Masye ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndi kagya ɓodongoso na ɪbũ kũ ko bulya Mɔbiso Motu. ³ Ikaga ndi kautumbulyaga, anowoniso ɓe okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbũkũ. Ƴyi aka ndi na ɪbũ ɓe: «Yeso yi nĩnɔ, nakamũɓikyaga Mongoni Manza ko bulya kaki, Ƴyi ni Kilisito.»

⁴ Niyo Bayuda ɓemoti-ɓemoti ɓukana likpũmuka li nilɔ, ɓabaya ndi, ɓabye kũwa ndi Pɔlɔ na Sila. Bagiliki ɓudingi niɓɔ ɓabibisaga ndi Kunzi pa imoti na boko ɓakpũ ɓakinisono, ɓabaya ndi goni.

⁵ Luki limoti, Bayuda ɓagɔɔ ɓotuma ndi na imi ɓidɛ. Ƴurũnaga ndi na ligũndũ ɓawanza ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓayigya yanye. Bamũmũla kũwa ndi ambaza wasi kavikimanaga ka gũdũ, baga ndi ka ndabũ ka Yasoni kakisa Pɔlɔ na Sila ɓivaka-vaka ɓekye ɓupupisi ko misa ka ɓambanzu. ⁶ Yeki ɓakuminagu ndi, baga kũwa ndi na Yasoni pa imoti na ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓidada-dada ko misa ka ɓangama ɓa gũdũ ni ɓanapamikanaga ɓe: «Batũ ɓi niɓa ɓaputini ɔbili wasi, mbiya wanũ, ɓodwiniku kũwa gɔni wanũ, ⁷ Yasoni nɔ utilyi ɓi kũ kaki. Batũ ɓi niɓana ɓasi ɓakegu kabye mutũũ ka ngama mudingi wa Lũma kye ɓakabikya ɓe atu na ngama wagɔɔ nĩnɔ ina ɓe Yeso.» ⁸ Likpũmuka li nilɔ utula ndi batũ ɓakpũ na ɓangama ɓa gũdũ, ⁹ ɓusiso kũwa ndi Yasoni ni ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gũdũ wa Belɔya

¹⁰ Niyo biti olupyo, ɓakilisito ɓamogosa ndi Pɔlɔ na Sila ka gũdũ yi nĩnɔ ina ɓe Belɔya. Niyo ɓosilo kũ ɓeyɔ, baga ka ndabũ ya malũmba ka Bayuda. ¹¹ Batũ ɓi niɓɔ kũ ɓa ndi ɓanza kaukitaga Ƴatesalonika. Ƴa ndi kabailya Likpũmuka ko Kunzi na mũsasa makpũ. Masye masi, ɓakpimaga ndi Mɔbiso ɓekye ɓibi ɓe likpũmuka nilɔ Pɔlɔ ɔɓikyaga ndi, a ndi la lingunũ. ¹² Ƴudingi luga kabũ ɓabailya ndi. Luga ka Bagiliki, boko ɓakinisono na ɓalũkũ ɓudingi ɓabailya ndi goni.

¹³ Niyo Bayuda ɓa Tesalonika ɓukana ɓe Pɔlɔ akabikyaga gɔni Mongoni Manza ko Kunzi ka Belɔya, Baga ndi kũ ɓeyɔ, ɓapunga gɔni kapá ipumbũ na kauvikimosog ɓambaza ka ɓambanzũ. ¹⁴ Ko ngbingo yi nĩnɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndi Pɔlɔ miso yo liɓo lidingi, luki limoti, Sila na Timotio ɓasikana mbeyi ndi ɪbũ wa aka wa. ¹⁵ Batũ niɓɔ ɓinda ndi kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndi ka gũdũ wa Atene. Kumbuso yi, ɓigoku ndi ka Belɔya na mayũ nimɔ Pɔlɔ utikilyoku ndi Sila ɪbũ na Timotio ɓe ɓindi katakanya ɓigala-gala.

Pɔlɔ a kũwa ka Atene

¹⁶ Ngbingo yi nĩnɔ Pɔlɔ a ndi mino kabũndaga Sila na Timotio ka Atene, a ndi no kumbu kũge kye gũdũ yi nĩnɔ a ndi wakigũmya ka ɓbilito. ¹⁷ Agyaga ndi ɓodongoso na Bayuda na batũ ɓagɔɔ niɓɔ ɓabangaga ndi Kunzi kũsɔ wa ndabũ ya malũmba. Ka ɓapa ɓaya musilyoni, ikaga ndi na ɓodongoso masye masi na batũ niɓɔ ɓosilyanaga ndi na ɪbũ. ¹⁸ Batũ ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka lidũ ka Ƴepikulio na ka Ƴasitoiko, ɓapunga ndi ɓodongoso na Ƴyi. Ƴemoti-ɓemoti luga kabũ ɓuusaga ndi ɓe: «Tongolobi muna a mbeyi kapa kabikya ɓu?» Ƴagɔɔ ɓabikyaga ndi ɓe: «Akainisono aɓe a mũɓibikya wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ƴa ndi kanzina ɓeyɔ kye Pɔlɔ a ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na ɓeyɔ opupoku ndi mino ka mbũkũ. ¹⁹ Bava kũwa ndi Pɔlɔ, baga na Ƴyi ka Pa Ƴidingi niyo ɓalikyaga ndi ɓe «Aliyɔpagɔ», ɓamuusa ndi ɓe: «Wakwananatu katitumbulya isi ya mutũũ mambiya nimɔ wakapá? ²⁰ Wakatibikyaga

makpumuka mo di. Ta neki kapa kaiba ambe niyo yasi isi yi ni iki.»
 21 A beyo, batu ba Atene basi pa imoti na bobiko nibo bikaga luga kabu bokitisaga ndi bongbingo kabu bayasi kabikyaga na kaukana bomongoni bayambiya.

22 Kuwa wa, Polo amaga ndi kambwa ka batu nibo ba ndi ka Aliyopago wa, iyi aka be: «Ibunu batu ba Atene, nakaina abe mabaipa ko bokunzi kugbe. 23 A beyo, wa no bi mino kalingyo gudfu kunu, ninagatu bi bapa nibayo mubibisogo mino bokunzi kunu. Ninito bi goni gbogbo yimoti ni bokpikini mino be: «A ko bulya ko kunzi yi nino takamibogigu.» Kinili, imi, nakamubikyaga Mongoni ka nino mabibisogo ni makegu kamibo. 24 Kunzi yi nino agya ndi obili na masi nimo a kuso yi, iyi no a Mombukwana lisyé na litombu, kikogigu na bandabu nibayo bambanzu bopikogo. 25 Kegu na nza yi be bambanzu bagugubyi abe kika na yangya. A beyo, iyi no upaga batu basi obili, muyukumi na makpumuka masi. 26 Katukya ka mambanzu bemoti, agya ndi mababa ka bambanzu kye biki ka obili wasi. Ubisilyaga ndi bongbingo na lili ka bogiyo. 27 Kunzi agya ndi beyo kye bambanzu bakisi. Gutugu bakiko kakisa ni bakazakadaga, bakwananatu aka kamina. Wina se, Kunzi a buwobi na ibusu basi yikaka-yikaka. 28 A beyo:

<Ta na obili ko bulya kaki, tanigyigyilya na takaidukulogo kaiko na obili.>
 A mudongoni beyo bemoti-bemoti ka bayoko kunu babikya ndi mino be:
 <Ta goni ibusu bomikaki.>

29 Yeki ta bomiko Kunzi, takikonitogu na tamanaga ambe akwanana kaika mudongoni abe kunzi yi nino bagyaga na olo, na ngweyi ikani litalu niyo bambanzu bagya na bugegele na yimibo. 30 Luki limoti, Kunzi kegu bata kaanda bongbingo nibo bambanzu ba ndi mino ko biti. Mbiya wanu, akaubikyaga bambanzu basi na ka bogiyo bayasi be boyikosi mambengi.

31 A beyo, obisoni lisyé nilo ako ndeke mino ngbanga ka obili wasi, ka bungbingbili, pisi ka mutu bemoti nino apunaga ndi. Apupisa ndi ka mbuku bekye batu basi bibi be mutu yi iyi nino.»

32 Niyo bamukana Polo ni ananzina ko bulya yipupa ka mbuku, bemoti-bemoti luga kabu bapunga ndi katiba bikyaaa, bagogo babikya ndi be: «Tumukanatu banu mbeyi bata lisyé lagogo.» 33 Kuwa wa, Polo usa ndi.

34 Luki limoti, batu bemoti-bemoti бага ndi pa imoti na ibu, babinikyana ndi Kunzi. Luga kabu, a ndi ni Dionisi, mutu bemoti wa Aliyopago, muko bemoti nino ina ndi be Damali na batu bagogo bata.

18

Polo a kuwa ka Kolito

1 Kumbusa wa niyo, Polo atukya ndi ka Atene, aga ka gudfu yi nino ina be Kolito. 2 Ku beyo, atakanya ndi Muyuda bemoti nino ina ndi be Akila. Iyi Akila a ndi mutu wa Polo. A ndi ni iginiku mbiya aka kotukyoku ka mugi ma Italia ibu na mukaki beyo ka Pelesila, kye ngama mudingi beyo ka Kolode a ndi ni opini mutuu be Bayuda basi bopupi ka Luma. Polo inda kuwa ndi kanda Akila ibu na mukaki. 3 Yeki Polo agyaga ndi ligubo la bangbangba baya libudya abe Akila goni, bika kuwa ndi na ibu pa imoti kagya ligubo li nilo. 4 Ka masye masi ma kimumbiso, Polo agyaga ndi bodongoso ka ndabu ya malumba ka Bayuda, anagya yasi be Bayuda na Bagiliki bamukanito.

5 Niyo Sila na Timotio botukyoku ka Makedonia, bosiloku ka Kolito, Polo ipa ndi wasi kabikyaga Likpumuka ko Kunzi. A ndi kautumbulyaga

Bayuda be Yeso ni Masiya. ⁶ Luki limoti, Bayuda ba ndi kabunilyo muki aka, banatumbwa. Kuwa wa, ubumilya ndi libungu la botu kaki bipupupu, iyi aka be: «Makobungogo gutugu bata ibunu, kegu bata likpumuka kami. Katukya mbiya wana, nakainda ka batu nibo bakegu Bayuda.» ⁷ Pulo atukya kuwa ndi wa, inda kaiko ka mutu bemoti nino ina ndi be Tito-Yusito. Iyi Tito-Yusito abibisagatu ndi Kunzi, ndabu kaki ikaga ndi ka kpolo wa niyo ya malumba ka Bayuda. ⁸ Kilisipo nino a ndi ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, abinikyana ndi Mombukwono-dosu pa imoti na batu ba ndabu kaki basi. Batu ba Kolito bakpu nibo ba ndi kamukana Pulo, babinikyana ndi goni, bibotisiso.

⁹ Biti yimoti, Pulo alutaga ndi nziki ni Mombukwono-dosu anabikya be: «Wakobongonitogu, wika asi kanzina aka, wakodokonitogu, ¹⁰ kye na pa imoti na iwe. Mumbanzu gutugu bemoti aka kuviligu kye na na bambanzu budingi ka gudu yi nimu.» ¹¹ Pulo agya ndi ku beyo syangasa simoti na batimba madhya, kaubikyaga bambanzu Likpumuka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pulo

¹² Ko ngingo yi nino Galio a ndi mino ngama wa iwili ya Akaya, Bayuda bukanana ndi ko bulya ka Pulo. Bagwi, baga ndi na iyi kambwa ka bazosi, ¹³ ibu aka ndi be: «Aluku yi nimu akaukpumya bambanzu kabibiso Kunzi ni kegu beyo mutuu abikyaga mino.» ¹⁴ Niyo Pulo a ndi kapa kanzina, Galio aka ndi na ibu be: «Ibunu Bayuda, kamwo bi mumbanzu ikani kagya bunye, imi, nakwananatu bi kamukana. ¹⁵ Luki limoti, yeki makagya bodongoso ko bulya munzina, mino na ko bulya mutuu kunu, nilo amundi ibunu aka. Imi, nakakwananigu kako inguo ya likpumuka li nilo.» ¹⁶ Kumbuso yi, Galio ukpumya ndi. ¹⁷ Kuwa wa, ibu basi bagwi ndi Sositeni, ngama wa ndabu ya malumba. Balya ndi bisususu kambwa ka bazosi wa, ni Galio kegu gutugu kobiso mino limbengi aka.

Pulo igini ka Atiokia

¹⁸ Pulo asyeye mbeyi ndi bata aka bindi ka Kolito wa. Kumbuso yi, basanana ndi na bakilisito, badaka ndi ka bato kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila. Iwisisa ndi mu bingoo ka lisu nilo balikyaga ndi be Kenekulia, kye a ndi ni akuni silika kambwa ko Kunzi*. ¹⁹ Niyo badwe ka Efeso, Pulo usa kuwa ndi wa aka wa. Aga ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, apunga bodongoso na ibu. ²⁰ Bayuda babikya ndi be biki mbeyi bata na ibu wa aka wa. Luki limoti ni Pulo kopagu. ²¹ Niyo a ndi kaasanana na ibu, ubikya be: «Kunzi kapa, nigokuto banu bata kamunda.»

Kuwa wa, atukya ndi na bato ka Efeso wa, aga. ²² Niyo adwe ka Kaizalia, osyo, adaka ndi ka Yelusalema kaumuuso batu ba kanisa. Kumbuso yi, osyo kuwa ndi ka Atiokia. ²³ Agya ndi wa masye makede aka, niyo atukya wa, apunga ndi kolingyo giyo yimoti-yimoti katukya ka Galatia adwe ka Fuligia. Ku beyo, utumisa ndi babibya basi mambengi.

Apulo odwini ka Efeso na ka Kolito

²⁴ Muyuda bemoti nino ibukata ndi ka Alesandulia ina ndi be Apulo, a ndi ni osilini ka Efeso. Anzinaga ndi bipoli-poli na ibaga ndi Mofiso ko Kunzi binza kugbe. ²⁵ Bawonisila ndi kabye pisi ka Mombukwono-dosu. Agyaga ndi kekele kabikyaga na kowonisilo ka bungbingibili Mongoni

* **18:18** 18:18 akuni silika kambwa ko Kunzi: Wanda goni Litatanga. 6:5-18. Kabysene na yigya ka Bayuda, mumbanzu kako ndi silika kambwa ko Kunzi, kiwigu ndi bata mu kadwe ku kwa ku ngingo yi nino italyana mino.

Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndi iyi ibatiso ka Yuani aka. ²⁶ Apunga ndi kanzina ni kegũ na kubangaku ka ndabu ya malumba ka Bayuda ku. Niyo Pelesila ibu na Akila bamukana ndi, bamaka ku kabu, bawonisila bata bingbanganya kugbe pisi ko Kunzi. ²⁷ Yeki a ndi kapa kanda ka iwili ya Akaya, bakilisito batumisa ndi limbengi, bukpiikilya kuwa ndi babibya nibo ku kambwa aka be batilyito binza. Niyo osilo ku beyo, usingya ndi kugbe batu nibo binisana ndi na muhukuso pisi ka iziyo ko Kunzi. ²⁸ A beyo, unzinilyaga ndi Bayuda na bou bingbanganya ko misa ka batu basi, anowoniso pisi ka Mobiso Motu be Yeso ni Kilisito.

19

Polo akabikyaga Mongoni Manza ka Efeso

¹ Ngbingo yi nino Apolo a ndi mino ka Kolito, Polo akitanaga ndi ka iwili ya bangupa, adwe ka Efeso. Ku beyo, utakanya ndi babibya bemoti-bemoti, ² iyi aka na ibu be: «Ambe, minisanatu ndi na Limbengi-Lotu ngbingo yi nino mabaya ndi mino?» Basikisya ndi be: «Kali! Takanukoniga ndi gutugu iki yi aka ni bananzina ko bulya Limbengi-Lotu.»

³ Umuuso bata ndi be: «Mogwa ndi ibatiso tino?» Basikisya be: «Niyo ka Yuani.» ⁴ Polo ukikyaga kuwa ndi be: «Yuani ubotisaga ndi batu nibo bapaga ndi kayikoso obili kabu. Ubikyaga ndi goni be babailiyi muti yi nino akodoku kumbuso kaki. Mutu yi ndi ni Yeso.»

⁵ Niyo bukana beyo, fibotisisa ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁶ Polo ubisilya ndi maboku, Limbengi-Lotu usilyo. Bapunga ndi kanzina ka masasu dididi na kabikyaga makpumuka nimo kanigyonosiga. ⁷ Batu bi nibo basi ba ndi buwobi tekebe na baba.

⁸ Kuswa wa batimba basaa, Polo indaga ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, ananzina ni kegũ na kubangaku. Agyaga ndi na ibu bodongoso ko bulya Bungama ko Kunzi, anakisa be batu bi nibo bikaga ndi kamukana babailiyi. ⁹ Luki limoti, bagogo ba ndi mambengi muti, bakya ka baya, bapunga kanzina yanyenye ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kuwa wa, Polo usa ndi, aga ndi pa imoti na babibya aka. Bikaga ndi kainzinzinya na ibu masye masi ka ndabu ya ikolo ka aluku bemoti nino ina ndi be Tilano. ¹⁰ Likpumuka li nilo igyonosa ndi ka byanga biba. Batu basi nibo ba ndi ka iwili ya Azia, iki Bayuda na gutugu Bagiliki aka bukana ndi likpumuka ko Mombukwono-dosu.

Bomika Sekeva bakakingila kokpumyo mambengi ma bunye

¹¹ Kunzi agyaga ndi makpumuka mambanga-mbanga pisi ka Polo. ¹² Kinili, bubisilyaga ndi batu ba bokolobu botu na matambala nimo ikaga ndi ni odundini nzuyi ka Polo. Batu bi nibo bahukagatu ndi, mambengi ma bunye anupupo goni. ¹³ Bayuda bemoti-bemoti bikaga ndi kaamama ka bapa dididi kakingila kokpumyo mambengi ma bunye ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Banabikya be: «Nakamubikya ambe puponi ko lino ka Yeso nino Polo akabikyaga likpumuka kaki.»

¹⁴ Kumu-kumu bemoti Muyuda nino ina ndi be Sekeva a ndi na bomiki madiya na ika. Bomikaki bo bagyaga ndi likpumuka li nilo. ¹⁵ Luki limoti, limbengi la bunye usikisya ndi be: «Namibatu Yeso, namiba goni Polo binza. Luki limoti, ibunu ma ba wani?»

¹⁶ Aluku yi nino a ndi na limbengi la bunye no ubumbukyoku bomika Sekeva, ukukumilyaga, ugyagya ndi bunye kadwe ku kwa ku bomiki bo bopupoku ndi ka ndabu bondumbu na bevidi. ¹⁷ Batu basi ba Efeso, iki

Bayuda na gutugu Bagiliki aka bukana ndi mongoni mi nimo. Ibu basi babanga ndi, bobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso. ¹⁸ Batu budingi nibo ba ndi ni bobolyini, bodogoku ndi kabinyana na kabikyaga bunye kabu nibo bagyaga ndi bingbanganya ko misa ka bambanzu. ¹⁹ Luga ka batu nibo bukimaga ndi baneko, budingi bodoku ndi na bakitabu kabu baya baneko kabusya kambwa ka bambanzu basi. Bagya kuwa ndi isabu ya bakitabu bi nibo, apa buyi bambuma belofu batekebe kubukumuti. ²⁰ Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, likpumuka ko Kunzi igbata ndi, itulyana ka bapa bayasi.

Bambanzu bavikimonogini ka Efeso

²¹ Kumbusa wa likpumuko li nilo, Polo osisila ndi kaında ka Yelusalema pisi ka iwili ya Makedonia na niyo ya Akaya. Iyi aka ndi be: «Nakadwe ku, nakwanatu banu goni kaaga ka Luma.» ²² Utika kuwa ndi ka Makedonia batu baba luga ka nibo besingyaga ndi ka ligubo, a ndi ni Timotio ibu na Hasito. Iyi mombukwana-daki otigolo mbeyi ndi bata ka Azia aka.

²³ Ko ngbingo yi nino, bambanzu bavikimanaga ndi ka Efeso ko bulya Pisi ka Mombukwono-dosu. ²⁴ Ku beyo, a ndi na mutwo-mabisya bemoti nino ina ndi be Demetilio. Iyi Demetilio otwaga ndi ka bangweyi bekingyosi bayikekeke baya bandabu ko kunzi muko yi nino ina ndi be Alitemisi. Ligubo li nilo upaga ndi botwa-mabisya buyi budingi. ²⁵ Demetilio umamula kuwa ndi botwa-mabisya na batu basi nibo bagyaga ndi busolo ba ligubo li nilo. Iyi aka na ibu be: «Bomika-mama, makaiba binza be talyalyaga ka ligubo li nili. ²⁶ Mbiya wanu, makaina na kaukana nilo Polo akaga. Kegu asi ka Efeso aka, luki limoti likpumuko nilo a kuwa fuwobi kaitulyana ka Azia wasi. Ulutoni batu budingi, uyikasa tamanaga kabu be bokunzi nibo bambanzu butwogo bakegu bokunzi. ²⁷ Kegu asi ligubo kusu aka lo akakisa kaputikana, luki limoti, gutugu ibiba ya ndabu ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Iyi nino babibisogo bapa bayasi ka Azia na ka obili wasi!»

²⁸ Niyo bambanzu bukana likpumuka li nilo beyo, bavikimanaga ndi, banapamikanaga be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!»

²⁹ Kuwa wa, gudfu wasi avikimanaga ndi. Ibu basi bukanana ndi kaaga bigala-gala ka pa yangba niyo bamumukanaga ndi mino, bagwi ndi Gayo na Alisitaliko, Bamakedonia baba bi nibo bakpakyana ndi na Polo. ³⁰ Polo a ndi wakitulya kaında kambwa ka ambaza yi nino, luki limoti babibya bapakya ndi. ³¹ Gutugu bangama bemoti-bemoti ba Azia nibo ba ndi bawai-daki, batikilya ndi bambanzu kabikya be kipupisonitogu ku beyo. ³² Ko ngbingo yi nino aka no, bambanzu bapanga ndi kanzina gballi, banzingimana ndi. Luga kabu, bambanzu budingi bakegu ndi kaiba gutugu be bomumukoni ko bulya iki. ³³ Kuwa wa, bambanzu bemoti-bemoti luga wa ambaza batumbulyaga ndi Alesandulia likpumuka li nilo. Bayuda bakpamyanda ndi be akitagi kambwa. Kuwa wa, Alesandulia ugbama na mafoku be badaki kye a ndi kapa kanzina. ³⁴ Luki limoti, niyo bambanzu sibo be Alesandulia a Muyuda, ibu basi bapanga ndi kapamikanaga ka basaa banda baba be: «Alitemisi wa Efeso a mudingi!» ³⁵ Ka mulibo, ndombe mudingi wa gudfu yi nino udokisa ndi, abikya be: «Batu ba Efeso, bambanzu basi bakaiba be Efeso a pa yi niyo obuulyogo ndabu ko kunzi Alitemisi mudingi na mulundu kaki nimo ogwoku ndi kugu wa lisyeyo. ³⁶ Kegu na mutu gutugu bemoti aka nino akwanana kaanganya. Kinili, okwononi mbeyi kosisa mambengi, ni makogyigu likpumuka bisososo. ³⁷ A beyo, baluku bi nibana

moduku na ifu ba bakifigu ka ndabu ko kunzi kusu ikani katumbwa yi. ³⁸ Kika ni Demetilio na botwa-mabisya nifo bagyaga na ifu ligubo bakegu kaukanana na mumbanzu, masye muko bangbanga atu, hazozi batu goni, bakwanana kaaga ku beyo. ³⁹ Makika na likpumuka lagogo libikya, niyo igyonosa kuwa banu kambwa ka bangama. ⁴⁰ A beyo, kabyenene na likpumuka li nilo igyonosi na lisyeli ni li, bakwanana katipilyaga bangbanga be tovikimonogini. Takegu no pisi yi niyo tatumbulaga mino mu ma musilyoni mi nima.» ⁴¹ Niyo ama kanzina beyo, upa bambanzu ligundu.

20

Polo igini bata ka Makedonia, akitanaga ka Giliki

¹ Niyo pa adakilya, Polo umumula kuwa ndi babibya, utumiso mambengi. Kumbuso yi, upaga mafoku, aga ndi ka Makedonia. ² Akitanaga ndi pisi ku beyo, upa ndi babibya mutuu makpu. Kumbuso yi, inda ndi ka mugu ma Giliki, ³ agya ndi ku beyo batimba basaa. Niyo a kuwa ndi buwobi kadaka ka bato kaina ka mugu ma Sulia, ukana ndi be Bayuda bagyilini dikidi. Kuwa wa, osisilya ndi kaiga kumbuso, akitanaga pisi ka Makedonia. ⁴ A ndi kampakyana pa imoti na batu bi nifa: Sopateli mika Pilo nino a ndi Mubeloya, Batesalonika beyo ka Alisitaliko ifu na Sekundo, Mdelibe nino ina ndi be Gayo, Timotio, se kuwa Tikiko ifu na Tolofimo nifo ba ndi batu ba Azia. ⁵ Batu bi nifa bo bapungaga ndi ligundu kaina katibundaga ka Tolowasi. ⁶ Kumbusa wa yinga niyo balyaga ndi mino mukati bikofulu, tafaka ndi ka bato ka lisu la Filipi, kumbusa wa ligundu la masye kubukumuti, tutakanyaga ndi ka Tolowasi, tagya na ifu poso yimoti.

Polo opipilini kaaga ka Tolowasi

⁷ Lisyeli la Mungu na bugogo, ta ndi bumumukana kobunonogo mukati ni Polo ananzina. Yeki a ndi kapa kopupyo na bugala bi, idukulaga ndi no bulo kadwe lugo wo biti. ⁸ Ta ndi bumumukana ka ndabu yi niyo ya kugu. Ku beyo, batala bakpu butana bingbiii. ⁹ Wina se, a ndi na Mwanza bemoti nino ina ndi be Eutiko, a ndi wakiko ka lidilisa wa, iyi aka ndi toto bipe ko ngbingo yi nino Polo a ndi mino kanzina biii nino. Mwanza no onyukoku ndi ka toto, ogwoku kotukyoku ka ndabu ya kugu niyo ya yisaa. Niyo ba kuwa ndi be bamomosi, a ndi ni okwini. ¹⁰ Kuwa wa, Polo osyoku ndi, odidiko buwobi na iyi, apututo, abikya be: «A mubisi, wosoni kombombo!»

¹¹ Niyo Polo igilya ndi bata kadaka ka ndabu ya kugu, obunonogo mukati ni Polo. Idukulaga ndi bata kanzina biii kadwe ku kwa ku lisyeli atinikaga ndi mino. Kumbuso yi, aga ndi. ¹² Biga ndi na mwanza yi nino ni a mubisi, batu basi botumini na magyaga bidu.

Polo otukyini ka Tolowasi, aga ka Miletu

¹³ Taga kuwa ndi ifusu kambwa, tafaka ka bato kaina ka gudu yi nino ina be Asosi. Ku beyo, takwanana kuwa ndi kava Polo na ligundu kye a ndi ni osisilyini kaina na magu. ¹⁴ Niyo tosilyono na Polo ka Asosi, tava kuwa ndi ka bato, taga pa imoti na ifu ka gudu wa Mitileni. ¹⁵ Tatukya ndi bugala bi, tadwe ko uzu niyo ina be Kio. Niyo lisyeli asye, tadwe ndi ko uzu niyo ina be Samosi, kuwa na bugala bi topupana ndi ka gudu wa Miletu. ¹⁶ A beyo, Polo a ndi wakitulya kakitanaga ka Efeso ni komogigu, kye kegu

ndi kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndi kaiduso be odwino gutugu ka Yelusalema kambwa wa Patekoti.

Polo bosononini na bazeε ba kanisa ya Efeso

¹⁷ Katukya ka Miletu wa, Polo utika ndi bambanzu ka Efeso kaumokoku bazeε ba kanisa. ¹⁸ Niyo bosiloku, Polo ubikya ndi be: «Katukya ka lisyε nilo aka lo nosiloku ndi mino wanu ka Azia, makaiba yigy kami binza beyo na ndi mino bongbinga basi luga kunu. ¹⁹ Nagugubya ndi Mombukwono-dosu ni nakegu na yibinika, ka mugamu na ka yigyogyiso ko bulya bodikidi nibayo Bayuda begyilyaga ndi. ²⁰ Makaiba be nakamusumilyagu ndi gutugu luki limoti aka nilo la izangiya. Namubikyaga ndi bingbanganya likpumuka ko Kunzi, namupa mutiwi ko misa ka bambanzu basi na ka bandabu kunu. ²¹ Nubikyaga ndi Bayuda, gutugu batu bi nibo bakegu Bayuda be bayikosi obili kabu, bamigilyiku Kunzi, babinikyana Mombukwono-dosu Yeso. ²² Mbiya wanu, Limbengi-Lotu akekpamya kanda ka Yelusalema. Nakegu kaiba ambe ikoku banu na imi ka bu. ²³ Luki limoti, ka bagudu yikakayikaka, Limbengi-Lotu ewonisilagatu kambwa be boloko na yigyogyiso akebundaga. ²⁴ Nakaminagiga obili kami abe luki la izangiya. Luki limoti, izangiya kami a be nadwi ka mulibo ma ligubo nilo Mombukwono-dosu Yeso epa. Ligubo li ni kabikyaga Mongoni Manza ma iziyo ko Kunzi.

²⁵ Nikaga ndi kampakyana luga kunu basi, na nabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi. Luki limoti, katukya mbiya wanu, nakaiba ambe makeminigu banu bata. ²⁶ Kinili, na lisyε li nili nakamugbityaga be bemoti kunu kobungogo, kendigu bata imi. ²⁷ A beyo, namutumbulyaga ndi likpumuka ko Kunzi lasi ni nakamusumilyigu luki gutugu limoti aka. ²⁸ Wiminyonito ibunu bamombukwana-donu. Buulyogoni ambaza wasi nino Limbengi-Lotu amupa be wikoni bobubulyo bi. Mambuulyaga goni kanisa ko Kunzi, niyo inisana ndi noyu pisi ka banga ko mikaki bikpe. ²⁹ Imi, nakaiba binza ambe kumbusa wa ligundu kami, bambanzu mudongoni abe banyama bufiya bingyatu luga kunu, bakikigu no nzonzi wa ambaza. ³⁰ Gutugu luga kunu aka, bambanzu bipupisatu ndeke kabikyaga mutuu ma kuboboku kye buluti babifya kumbuso kabu. ³¹ Wiminyonito! Manatamana ambe ka byanga bisaa, nikaga ndi kamupa mutiwi yikakayikaka biti na lisyε ka mugamu.

³² Mbiya wanu, namupini ko Kunzi na ko mongoni kaki ma iziyo. Mongoni mi nimo a no ngu kamupiko ka baya, kamupa lisimo pa imoti na batu kaki basi. ³³ Imi, nakegu ndi na musasa mo buyi ikani ma olo ikani ma botu ka mambanzu. ³⁴ Ibonu bamombukwana-donu makaiba beyo nagyaga ndi mino ligubo na maboku kami, ko bulya kami, na ko bulya ka batu bi nibo takpakyanaga ndi na ibu. ³⁵ Ka masi nimo nagyaga ndi, namuwonisila ndi be tokwononi kaiko bungu pisi ka ligubo, kabinika buti ka batu ba yangya. Manatamana goni likpumuka nilo Mombukwono-dosu Yeso bikpe abikya ndi be: «Zangiya ka mutu nino apaga luki okitogi niyo ka nino bapaga.»

³⁶ Niyo Polo ama kanzina beyo, obuna ndi moli pa imoti na ibu basi, balumba. ³⁷ Ibu basi bagbungukana ndi na mugamu, banapututo na kapanana maboku. ³⁸ Balya ndi kumbu kugbe ka nilo Polo ubikya ndi be bakaminigu ndeke bata. Ka mulibo, binda ndi kabiso ka lisu.

21

Polo ogoni ka Yelusalema

¹ Niyō tasanana na ifu, tadaka ndi bata ka bato, taga ngbingbili ko uzu niyō balikyaga be Kosi. Bugala bi, tadwe ndi ka mugi nimo balikyaga be Lodo. Katukya ka Lodo, tadwe ka Patala. ² Ku beyo, tatakanya ndi bato bemoti ni anaga ka Foinikia. Tadaka ndi mino, taga. ³ Niyō ta kuwa ndi buwobi na Kipulo, tasa ndi miso ya zebu, taga ifusu ka Sulia. Tifuma ka Tilo, ka pa yi niyō bato osisaga ndi mino makpamuka. ⁴ Ku beyo, tatakanya ndi babibya, tagya na ifu poso yimoti. Limbengi-Lotu ukpamyā ndi kapakya Polo kadaka ka Yelusalema. ⁵ Luki limoti, niyō poso yi niyō akitaga, tidukulaga ndi na ligundu kusu. Bambanzu basi, iki boko na bomiki binda ndi katibiso kunzi wa gudū. Ku beyo, ifusu basi tobuna ndi moli kubi wa, talumba. ⁶ Niyō tasanana, tadaka ndi ka bato, babibya biga kuwa ndi ka ba ku-kabu. ⁷ Katukya ka Tilo, tomosiya ndi kazaba, tadwe ka Tolemai. Ku beyo, tinanana ndi na bomomosu bakilisito, tasye ndi na ifu lisyē limoti. ⁸ Bugala bi, tatukyilya ndi ligundu, tadwe ka Kaizalia. Tika ndi ka ndabu ka Filipi nino bamakaga ndi be «Mubibikya wo Mongoni Manza». Iyi Filipi a ndi bemoti ka bambanzu madiya na ika nifo bupunaga ndi ka Yelusalema. ⁹ A ndi na basika bakwanganya nifo ba ndi ni bakanibigu likpamuka ka baluku. Basika bi nifo ba ndi na bugyalandu butambulaga makpamuka ko lino ko Kunzi. ¹⁰ Ifusu ta kuwa ndi wa ni togyini masye makpu. Mugyalandu bemoti nino ina ndi Agabu, otukyoku ndi ka Yudea, osiloku wa. ¹¹ Odoku katinda, ava mukaba ka Polo, ikanda ndi nomu magu na mafoku. Iyi aka be: «Limbengi-Lotu akabikya be: «Ka Yelusalema, Bayuda bakandaga banu mombukwana mukaba mi nima beyo, bagaba ka mafoku ka batu bi nifo bakamibigu Kunzi.»»

¹² Niyō tukana likpamuka li nilo beyo, ifusu na batu ba Kaizalia tapakya ndi Polo kadaka ka Yelusalema. ¹³ Luki limoti, Polo osikisya ndi be: «Ko bulya iki yo makagamana na kapa ombombo beyo? Na wakitwona kaikondisiso gutugu kokwo aka ka Yelusalema ko lino ka Mombukwondosu Yeso.» ¹⁴ Niyō tina be kegu katimukana, tasa kuwa ndi. Tabikya be: «Sipananišo ka Mombukwondo-dosu igyonosi neki!»

¹⁵ Kumbusa wa masye makede, tibungusyaga ndi, tadaka ka Yelusalema. ¹⁶ Babibya ba Kaizalia binda ndi katibiso ka aluku bemoti ka Kipulo nino ina ndi be Munasoni. Iyi Munasoni a ndi mubibya wandeli, tasye kuwa ndi ku kaki.

Polo ogoni ku ka Yakobo

¹⁷ Niyō tosilo ka Yelusalema, bomomosu bakilisito batitilya ndi na magyagya. ¹⁸ Bugala bi, tinda ndi pa imoti na Polo ku ka Yakobo. Ku beyo, bazeε basi ba kanisa ba ndi bumamukana ku. ¹⁹ Niyō Polo ama kaumuusogo, utumbulyaga ndi buwobi-buwobi nilo Kunzi ugilya ndi batu nifo bakamibigu Kunzi pisi ka ligubo kaki. ²⁰ Niyō bazeε bakana likpamuka li nilo, babibisa ndi Kunzi. Kumbuso yi, babikya ndi Polo be: «Mamaki, watukaina beyo Bayuda budingi boboilyi mino bene, ifu basi bakabye mutuu ka Musa limbengi limoti. ²¹ Wina se, bukoni bi be a abe wakautiwa Bayuda basi nifo bikaga luga ka bevananza bayagogo be basi kabye mutuu ka Musa. Upokyi bi goni be bakukunisonitogu bomikabu, bakobyonitogu yigya ya bundeli ka Bayuda. ²² Tagya se kuwa buni kye bibatu aka be wosiliniku wanu? ²³ Yeki a beyo, gya neki nilo takaubikya. Ta wanu na baluku bakwanganya nifo bakoni silika kambwa ko Kunzi

kaipá ko Kunzi. ²⁴ Windoni pa imoti na ifu, mifubisoku. Kalyatu goni nilo okwononi kye diwisisi bamu. Kuwa wa, bambanzu basi bakwanana kaiba be mongoni masi nimo bukana ndi ko bulya kaku a mafongu. Luki limoti, bibo goni be iwe wagyagatu mutuu. ²⁵ Tukpikilyini bi batu nibo babaya ni bagegu Bayuda nilo bakwanana kagya. Bakakwananigu kalya makolo nimo hopi bokunzi ka bapepe, ikani kalya bangu gutugu nyama yi nino bamwogo kani badulini basongu, bakogyonitogu goni badanda.»

²⁶ Bugala bi, Polo binda ndi na baluku bi nibo, difubisa ndi. Kumbuso yi, ingya ndi ka Ndabu ko Kunzi, utumbulyaga ndi be masye ma kibubiso ooyo ko ngbingo tino, isi yi be bakwanana kaupilya bemoti-bemoti apepe ngbingo tino.

Bagwini Polo

²⁷ Niyo masye madhya na ika a kuwa ndi buwobi kosyo, Bayuda nibo ba Asia bamina ndi Polo ka Ndabu ko Kunzi. Kuwa wa, bavikimosaga ambaza wasi ka bambanzu, bagwi ndi Polo. ²⁸ Banapamikanaga be: «Ibunu Bezaleli, singyoniku! Aluku yi nima no akabikyaga ka bapa bayasi, akaupa bambanzu basi mutiwi manye ko bulya kusu, ko bulya mutuu ka Musa na ko bulya Ndabu ko Kunzi yi niyi. Umokyini goni batu bi nibo bagegu Bayuda ka Ndabu ko Kunzi, baputa pa Yotu yi niyi.» ²⁹ A beyo, baminatu ndi Polo kambwa wa ka Yelusalema na Muefeso bemoti nino ina ndi be Tolofimo. Ifu ba ndi kasima be Polo amingyisatu ndi ka Ndabu ko Kunzi.

³⁰ Gudu wasi avikimanaga ndi, bambanzu hotinikoku ndi dingbufu. Bagwi Polo, baluta ndi bikpwukpwukpwu kunzi wa Ndabu ko Kunzi. Kumbuso yi, badulaga ndi pumi yi. ³¹ Ba kuwa ndi kakisa kamwo. Kuwa wa, mongoni asilya ndi ngama ka ambaza wa basuda be gudu wasi wa Yelusalema ovikimonogini. ³² Ko ngbingo yi nino aka no, uva ndi basuda na bakumanda kabu baga ndi bangu ku beyo. Niyo bambanzu bamina, basa ndi kabuma Polo. ³³ Ngama ka basuda isisiloku kuwa ndi buwobi na iyi, agwisiso. Akpamy be bakandi na baselegeni bayiba. Kumbuso yi, uusa be: «Wani mu? Ogyi iki?» ³⁴ Luki limoti, luga wa ambaza wa, bambanzu ba ndi kapamikana gbali kani ngama ka basuda kotombisyagu gutugu likpumuka limoti aka, kinili, akpamy kuwa ndi be baga na Polo ka mukobo ka basuda. ³⁵ Niyo Polo osilo ka mupumi, basuda babinika ndi kye ambaza ka bambanzu a ndi ni ovikimonogini. ³⁶ A beyo, batu basi ba ndi kabilya, banapamikanaga be: «Mumwoni!»

Polo akozukogo likpumuka kaki

³⁷ Ngbingo yi nino ba ndi kuwa mino buwobi kamakya Polo ka mukobo ka basuda, iyi aka ndi na ngama ka basuda be: «Wakwananatu kesilya ngbingo kabikya likpumuka?»

Ngama ka basuda amuusa ndi be: «Wibatú Ligiliki? ³⁸ Kegu iwe ni Mumisili yi nino opi bi ipumbu ka masye mi nima, uva bonzikabu belofu batekebe bakwanganya kaina na ifu ka isa?»

³⁹ Polo asikisya ndi be: «Imi, na Muyuda wa Talasi, ka iwili ya Kilikia. Nibukuta ka gudu wa kinisono. Kikiliki, isilya mbeyi mino ngbingo nanzini na batu bi nifa.» ⁴⁰ Ngama asilya ndi manzina. Polo amaga kuwa ndi ko misa ma mupumi, ugbama ndi bambanzu na kubokoko. Niyo badaka, ubikya ndi na Libelenia be:

22

¹ «Bomika-mama, bababa, pongoni mbeyi motili ka nilo nakamubikya mbiya wanu kowonisilo be nakogyiga bunye.» ² Niyo bamukana Pulo ni akanzina liva-kukabu beyo, ibu aka ndi biwo. Pulo aka ndi na ibu be:

³ «Imi, na Muyuda. Nibukuta ka Talasi ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka Yelusalema wa. Gamalieli no a ndi malima kami. Ewonisilaga ndi beyo okwononi mino kabye mutuu ka botitosu ka bungbingbili. Nagugubya ndi Kunzi na kekele begeyo ibunu basi mo mino kaga na lisyé li nili. ⁴ Nugogyisaga ndi, numwisiso batu nibo babibyaga ndi pisi ko Mombukwono-dosu. Nugwisisaga ndi baluku na boko ka boloko. ⁵ Kumu-kumu na basa yasi ka bazee bakaiaba binza nilo nakabikya. A beyo, bepata ndi babalawa kaupoku bomomosu ba Damasiki. Na ndi kapa kanda kaugwi bakilisito nibo ba ndi ka, kodoku na ibu kaugogyiso ka Yelusalema.»

Polo akatumbulaga beyo Kunzi amaka ndi mino

⁶ «Na mbeyi ndi ko pisi aka, buwobi kadwe ka Damasiki. Moni a kuwa ndi banda ka musikatu, ko ngbinga bemoti aka, bungbanganya osyoku ndi bigbututu kotukyoku kuga wa lisyé, ekungulo bikululu. ⁷ Nogwa ndi wasi bingomu, nukana liyu limoti anebikya be: «Saulo, Saulo, ko bulya iki yo wo mino kegyogyiso?» ⁸ Nuusa ndi ambe: «Iwe ni wani, Mombukwono-dosu?» Liyu li nilo esikisyo be: «Imi ni Yeso wa Nazaleti ninu wakegyogyiso no.» ⁹ Batu bi nibo ta ndi pa imoti na ibu binatu ndi bungbanganya bi nibo, luki limoti ni bakukoniga liyu li nilo. ¹⁰ Nuusa kuwa ndi be: «Mombukwono-dosu, nagyi se buni?» Esikisya ndi be: «Wamaga, waga ka Damasiki. Ku beyo, bubikyatu makpumuka masi nimo Kunzi akaukpamya be gya.» ¹¹ Miso epiya ndi bipi na bupu ba bungbanganya bi nibo. Batu nibo ta ndi na ibu begwi kuwa ndi kubokoko, бага na imi ka Damasiki.

¹² Ku beyo, a ndi na muluku bemoti ninu ina ndi be Anania. Abangagatu ndi Kunzi, anahye mutuu kusu. Bayuda basi nibo bikaga ndi ku babibaga ndi kugbe. ¹³ Anania esilyoku ndi, iyi aka na imi be: «Saulo, mika-mama, miso ukulikani!» Ko ngbingo yi ninu aka no, miso ekulikana ndi, namina Anania. ¹⁴ Kumbuso yi, ebikya ndi be: «Kunzi ka botitosu upunogoni ndi kambwa aka be wiba sipananiu kaki, wamina Mutu Wongbingbili, ukana liyu kaki. ¹⁵ A beyo, wika demu kaki ko misa ka batu basi kabikyaga nilo wini bi na nilo ukoni bi. ¹⁶ Mbiya wanu, wakabunda bata iki? Wamaga, wibotisiso, wakanga mupilya ma bunye ko lino kaki.»

Polo akatumbulaga beyo Mombukwono-dosu atika ndi mino

¹⁷ «Kumbuso yi, nigoku ndi ka Yelusalema. Lisyé limoti, niyo na ndi kalamba ka Ndaabu ko Kunzi, egyilya ndi abe nakika ko nziki, ¹⁸ namina ndi Mombukwono-dosu, ebikya be: «Widuso, tukya bigala-gala ka Yelusalema wa. A beyo, batu nibana wanu bakapagu banu kaukana likpumuka li nilo ubikyaga banu ko bulya kami.» ¹⁹ Nasikisya ndi be: «Mombukwono-dosu, bakaiba binza be nogulyaga ndi ka bandabu baya malamba ka Bayuda kaugwisiso na kaubumisiso batu nibo bubinikyana. ²⁰ Ngbingo yi ninu bamwo ndi mino demu kaku beyo ka Etieni, imi mombukwana-daki na ndi wa go wa, nobingisya ndi be bamwi, nobuulyaga goni ndi botu ka batu bi nibo ba ndi kamwo.» ²¹ Kuwa wa, Mombukwono-dosu ebikya ndi be: «Waga, kye nakautika byi, ka bevananza bayagogo.»

Polo na ngama ka basuda wa Luma

²² Bambanzu bukana ndi mutumbulagi ka Pɔlo kadwe ka munzina mi nima. Kuwa wa, bapunga ndi kapamikana, banabikya be: «Mumwoni mutu yi nima! Mumwoni! Mutu beyo ka nima, kokwononigu na obili!»
²³ Ba ndi kapamikanaga, banombimbo botu na komisyo libungu kugu.
²⁴ Ngama ka basuda akpama kuwa ndi be baga na Pɔlo ka mukobo kaba, batini fimbo be kye anzini. A beyo, a ndi kapa kaiba be bambanzu bakapamikanaga beyo ko bulya iki. ²⁵ Niyo ba kuwa ndi kakanda Pɔlo bekye batini, iyi Pɔlo abikya kumanda nino a ndi wa be: «Babumagatu Muluma ni bakasombisigu?»
²⁶ Niyo kumanda yi nino ukana beyo, inda ndi katumbulyaga ngama kaki, abikya be: «Wagya se kuwa buni? Aluku yi nima a Muluma!»
²⁷ Ngama odoku kuwa ndi, amuso Pɔlo be: «Ibikya, iwe, wa Muluma?» Pɔlo obingisyo. ²⁸ Kumanda aka ndi bata na iyi be: «Nakalya ndi imi buyi bakpa be kye niki Muluma.» Pɔlo asikisya ndi be: «Imi, na Muluma bikpe.»
²⁹ Ko ngbingo yi nino aka no, batu nibo ba ndi kapa kanziniso Pɔlo na mapapu bomisikana ndi. Niyo kumanda iba be akondisisi bi Muluma, ogwa ombombo.

Pɔlo akasamba ka Basa-Yidingi

³⁰ Bugala bi, ngama ka basuda a ndi kapa kaiba binza be Bayuda basungulyi Pɔlo ko bulya iki. Ukpama kuwa ndi batu kaki be bakulogiku, ukpama goni bokumu-kumu na batu ba Basa-Yidingi basi kamumukana. Kumbuso yi, bodoku ndi na Pɔlo, bamomosa kambwa kaba.

23

¹ Pɔlo unda ndi batu ba Basa-Yidingi bingbangbangba, iyi aka na ibu be: «Bomika-mama, limbengi kegɔ kedwa ka ligubo lasi nilo nagyilya Kunzi kadwe na lisyɛ li nili.»
² Luki limoti, kumu-kumu Anania ukpama ndi batu nibo ba ndi buwobi na Pɔlo be babiti. ³ Kuwa wa, Pɔlo abikya ndi be: «Kunzi no ubita kuwa banu iwe, iwe nino abe likingyosi la ikubasu sa ndabu si niso bodingogo na pembe. Wa wakiko kesombiso beyo mutuu abikyaga mino, wina se, iwe bikpe wobunini mutuu beyo webitisisi mino yi!»
⁴ Batu nibo ba ndi buwobi na Pɔlo wa, babikya ndi be: «Kumu-kumu ko Kunzi no wakabubisa beyo!»
⁵ Pɔlo osikisya ndi be: «Bomika-mama, nakegu bi kaiba ambe kumu-kumu no. A beyo, ikpiko ka Mobiso Motu be: «Wakatumbwonitogu ngama wa livananza kaku.»»

⁶ Pɔlo a ndi kaiba be bambanzu bagogo ka Basa-Yidingi wa, ba ndi Basadukayo na bagogo Bafalisayo. Kinili, abikya ndi na liyu lapu kambwa kaba be: «Bomika-mama, imi na Mufalisayo, mikya-bafalisayo. Kika ni nakasamba, a kye na na mutamanagi ambe batu nibo bokwaga ndi, bopupokoto ndeke ka bambuku.»
⁷ Niyo abikya beyo, Bafalisayo bapunga ndi kasaana na Basadukayo, bambanzu bigbananaga ndi. ⁸ A beyo, Basadukayo babikyaga be kumbusa wa kukwaku, bakopupogigu ka mbuku. Bomotiloku goni be bamalaika bakegu, gutugu limbengi ko Kunzi aka. Luki limoti, Bafalisayo babinikyanagatu ibu makpumuka mi nimo masi. ⁹ Gbangbu aka ndi bihoo! Bowonisilo ba mutuu bagogo ka lidu ka Bafalisayo bananana ndi bigwo, bagya ndi bodongoso yapu, ibu aka ndi be: «Takaina abe aluku yi nima kogyigu luki lanye gutugu limoti aka. Abili ikani malaika se no anzinilyi bi?»
¹⁰ Niyo dongoso atukya kuwa ka bakpiba, ngama ka basuda abanga ndi be bakasinzogonitogu Pɔlo. Kinili, ukpama ndi basuda kosyo luga ka batu nibo bamumukana ndi wa, banyoku, bamigiso ka mukobo. ¹¹ No biti yi niyo aka yo, Mombukwonodosu apuponilya ndi Pɔlo, abikya be: «Wigwino limbengi aka! Mudongoni

beyo wabikyaga ndi mino likpumuka kami ka Yelusalema, okwononi kagya begeyo ka Luma.»

Bayuda bakagyilya Pulo dikidi

¹² Bugala bagogo, Bayuda bemoti-bemoti bagya ndi dikidi bipela. Bako ndi silika be bakalyalyigu ikani komwo luki kadwe ku kwa ku bamwo mino Pulo. ¹³ Batu bi nibo bagya ndi dikidi yi niyo, ba ndi kakitaga batekebe bakwanganya. ¹⁴ Baga ndi ka bokumu-kumu na bazee, bubikya be: «Ibusu, takuni bi silika ambe takalyigu luki kani takanamwigu Pulo. ¹⁵ Mbiya wanu, ukononi na batu ba Basa-Yidingi, mafikyoku ngama ka basuda be amunyulyiku Pulo kye makapa kakpima likpumuka kaki binza. Tika kuwa ibusu bakilika kamosisyo kani kanosilikugu wanu.»

¹⁶ Luki limoti, mububugu bemoti ka Pulo ukana ndi dikidi yi niyo. Aga ndi ka mukobo, ogulyo, atumbulyaga ndi likpumuka li nilo. ¹⁷ Kuwa wa, Pulo amaka ngama ka basuda bemoti, iyi aka na iyi be: «Mubisoku mbeyi mwanza nimu ku ka kumanda kye a na likpumuka kabikya.» ¹⁸ Ngama ka basuda yi nino, бага ndi na mwanza no ku ka kumanda, abikya be: «Mutu wa boloko nino ina be Pulo, emoki, ebikya be noduku no mikya-bawanza yi namuna kunu kye a na likpumuka kuzukilyogo.» ¹⁹ Kumanda amaka ndi mwanza no bikede, amusa be: «A se buni?» ²⁰ Asikisya ndi be: «Bayuda bukononi bi be bakaukunga Pulo na bugala, upupisilyoku kambwa ka batu ba Basa-Yidingi abe bakiko kapa bakpimi likpumuka kaki binza. ²¹ Luki limoti, wakukononitogu. A beyo, bambanzu kakitaga batekebe bakwanganya luga kabu ba na iyi mulika. Baku bi silika be bakalyalyigu ikani komwo luki kani bakanamwigu. Mbiya wanu, ba bakitulya kabundaga kuwa nilo aka lo wabikya.» ²² Kuwa wa, kumanda basanana ndi na mwanza yi nino ni agbityogini be katumbulyogonitogu mambanzu likpumuko li nilo.

Batikini Pulo ka ngama wa iwili beyo ka Felisi

²³ Kuwa wa, kumanda amaka ndi bangama ka basuda baba luga ka nibo bagogo, ubikya be: «Huvoni basuda bamia baba, muva batekebe madiya na ika nibo babumanaga kugu wa bapunda na bamia baba nibo babumanaga na bosyogbu. Biki bakitulya kaında ka Kaizalia na saa-tatu yo biti. ²⁴ Mubungusilyogonito goni Pulo bapunda nibo bakpokyoniso, badwiso binza ku ka ngama Felisi.» ²⁵ Kumbuso yi, akpika ndi balawa be:

²⁶ «Imi Kolode Lusiasi, numuusogito iwe ngama wa ibiba kugbe beyo ka Felisi. ²⁷ Bayuda bo bi ni bagwini alaku yi namuna nutikilyi mu, bo bi kapa kamwo. Niyo nukoni bi be a Muluma, nasingyo bi na basuda kami, nahukusogo. ²⁸ Yeki no bi kapa kaiba ambe Bayuda basungulyi ko bulya iki, nago bi na iyi ka Basa-Yidingi kabu. ²⁹ Nini bi ambe bo bi kagya bodongoso na Pulo ko bulya mutuu kabu. Luki limoti, kegu na ibo gutugu yimoti aka niyo bakwanana mino kamwo ikani kagwi. ³⁰ Niyo nukoni bi be Bayuda bakagyilya dikidi kye bamwi, nutikilyo bi bigala-gala. Nubikyo bi batu bi nibo basungulyi bi ambe bindi na ngbanga yi nino ku kaku.»

³¹ Basuda bagya ndi beyo aka yo bukpanya ndi mino. Bava ndi Pulo, бага na iyi no biti yi niyo aka yo kadwe ku kwa ku ka gudu wa Atipatilisi. ³² Bugala bi, basuda bi nibo ba ndi na magu bigononoku kuwa ndi ibu ka mukobo, busa ndi nibo ba ndi kugu wa bapunda kaidukulogo na Pulo. ³³ Niyo aka yo bosilo ka Kaizalia, bapa ndi ngama Felisi balawa, bawanya kuwa goni ndi Pulo. ³⁴ Ngama atangulaga ndi, amuso Pulo be: «Wa mutu

wa iwili tino?» Niyo ukana ndi be Polo a mutu wa Kilikia, ³⁵ iyi aka ndi na iyi be: «Tanda likpamuka kaku ngbingo yi nino batu nibo busungulyi bi, bosiloku banu mino.» Akpama ndi be babuulyogi Polo ka ndabu niyo Elodi Mboka opikisisa ndi.

24

Bayuda bakasungulya Polo

¹ Kumbusa wa masye kubukumuti, Kumu-Kumu Anania, bazee bemoti-bemoti pa imoti na bubuma wa munzina bemoti nino ina ndi be Teletulo binda ndi ka Kaizalia. Ku beyo, basungulya ndi Polo ka ngama Felisi. ² Bamokoku ndi Polo, Teletulo apunga ndi kabikya be: «Ngama, kiki ndi iwe, iba takegu motili bidede. A beyo, bububuma ba ligubo kaku oyikosoni makpamuka mudingi ka mugu mi nima. ³ Ngama, tubibisaga bongbinga basi na ka bapa bayasi, ka masi nimo wagyaga. ⁴ Kuwa wa go wa, nakegu kapa kaulyilya ngbingo, no bi kapa ambe watimukonino gutugu mbeyi bi ko ngbinga mukede. ⁵ Tini bi ibusu ambe aluku yi nima a luki lanye, iyi abe ngama ka lidu ka batu ba Nazaleti*, akaudwonoso Bayuda basi ba obili. ⁶ Okingilito bi goni kagya makoko ka Ndaabu ko Kunzi, tagwi kuwa bi. [To bi be tasombisi kabyenene na mutuu kusu, ⁷ luki limoti, kumanda Lusiasi odoku bi no bou katikupa. ⁸ Ukpama bi batu nibo basungulyi bi kodoku ku kaku.] Wakwanana kuwa mbeyi kamuusogo ni iwe mombukwana-daki yi, wiba ikanigu takabikya bonggo.» ⁹ Bayuda bosingisya ndi, ibu aka be a beyo aka yo Teletulo obikiyi mino yo.

Polo akasamba kambwa ka ngama Felisi

¹⁰ Kuwa wa, ngama Felisi akpama ndi Polo be anzini, Polo aka ndi be: «Ngama, nakaiba ambe wa zoi wandeli ka mugu mi nima, kinili nakasamba kambwa kaku limbengi bipisiii. ¹¹ Wakwanana karpima iwe mombukwana-daki yi ambe kanokitogigu masye tekebe na maba, wa nodoki bi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalema. ¹² Mumbanzu gutugu bemoti aka ketokonyigu bi ka bodongoso ka Ndaabu ko Kunzi, ikani ka ndabu ya malumba ka Bayuda ikani ka gudui ikani karpama ambaza ka bambanzu kavikimanaga. ¹³ Batu bi nibana besungulyi mbiya wanu, bakakwananigu kaumibiso be besungulyi ko bulya iki. ¹⁴ Luki limoti, nakaiba ambe nagugubuya Kunzi nino ka botitosu, nanabye pisi ka Mombukwono-dosu, niyo ibu balikyaga be ligbuta ka batu ba kuboboku. Na goni na baya ka masi nimo ikpikaga ka kitabu ya Mutuu na ka bakitabu ka Bogyalandu. ¹⁵ Mutamanagi kami a makitulya ko Kunzi. Ibu ba goni na mutamanagi mi nimo be batu ba fungbingbili ikani ba kuboboku nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambuku. ¹⁶ Kinili, imi, nagyaga kekele kaiko limbengi lanza bongbinga basi kambwa ko Kunzi na kambwa ka bambanzu.

¹⁷ Kumbusa wa byanga buidingi, nigoku ndi ka Yelusalema kaupapa bava-kukami na kapu Kunzi bapepe. ¹⁸ Na ndi kaibuviso ka Ndaabu ko Kunzi, betakanya kuwa ndi ni nanama ligubo li nilo. Ambaza ka bambanzu kegu ndi ikani ipumba. ¹⁹ Luki limoti, Bayuda bemoti-bemoti nibo botukyoku ndi ka Azia, ba tu ndi wa. Ibu bo bakwanana ndi kodoku kesungulya ku kaku, bakika ndi na likpamuka na imi. ²⁰ Kiki beyo, batu bi nibana ba wanu batumbulagi neki bunye nibo bemina ndi na

* **24:5** 24:5 Mutu wa Nazaleti a lino nilo bapa ndi Yeso. Wanda goni Matayo 2:23. A goni lino ka bakilisiko ba mambwa.

ibu wa besombisa ndi mino ka Basa-Yidingi. ²¹ Likpumuka limoti aka lo nabikya ndi na liyu lapu kambwa kabu be: «Na na baya ambe batu nibo bokwaga ndi bopupokuto ndeke ka bambuku, kinili nakasamba na lisyε li nili kambwa kunu.»»

²² Yeki ngama Felisi ibaga ndi binza pisi ka Mombukwono-dosu, akitisaga ndi ngbanga ka lisyε lagogo, iyi aka na ibu be: «Nako banu ngbanga kunu ngbingo yi nino kamanda Lusiasi odoku banu mino.»

²³ Akpamyā kuwa ndi ngama ka basuda be abuulyogi Polo, anasilya goni mino kongbingo baya kinanaga magu ni kegū kaupakya bawai-daki kasingyo.

Polo a kambwa ka ngama Felisi na mukaki beyo ka Dulusila

²⁴ Kumbusa wa masye makede, ngama Felisi bodoku ndi ibu na mukaki beyo ka Dulusila nino a ndi Wabayuda. Ngama atikisya ndi Polo, ukana nilo Polo a ndi kabikya ko bulya baya kuso ka Yeso-Kilisito. ²⁵ Luki limoti, niyo Polo apunga ndi kabikyaga Mongoni Manza ko bulya bungbingbili, kaigwi limbengi, mungimbo ka masye nimo akodoku, Felisi abanga ndi, iyi aka ndi be: «Mbiya wanu, wakwanana mbeyi kaiga. Numakatu banu bata kumbuso.» ²⁶ Ngama a ndi na mutamanagi be Polo akwananatu ndi kaikalyaga, kinili atikisyaga ndi bongbinga basi kye biki na iyi ka babubu.

²⁷ Kumbusa wa byanga bifa, Polokio Fesito alya ndi bungama ka pa ka Felisi. Yeki Felisi a ndi iyi kakisa kaiponosu na Bayuda, asa ndi Polo ka boloko aka.

25

Polo akapa kasamba kambwa ka Kaizali aka

¹ Niyo ngama wa iwili beyo ka Fesito agya masye masaa wa osila ndi mino ka iwili yi niyo, atukya ndi ka Kaizalia adaka ka Yelusalema.

² Ku beyo, bokumu-kumu na bangama ka Bayuda basungulya ndi Polo kambwa kaki. Bamalya likpumuka li no ngu, ³ ibu aka ndi na ngama Fesito be ugilyino baka yasi kadukusoku Polo ka Yelusalema wa. A beyo, ba ndi ni balikini be bamwi ko pisi. ⁴ Luki limoti, ngama Fesito usikisya ndi be: «Polo iki ka boloko aka ku ka Kaizalia ku, imi na na ligundu ku go ku.»

⁵ Iyi aka bata be: «Batū bi nibo banzinaga luga kunu bakwanana kaina pa imoti na imi ka Kaizalia. Kika ni Polo agyatu ndi bunye bakwanana kasungulya.»

⁶ Kumbuso Fesito kagya na ibu masye banda bugina ikani tekebe, iga ka Kaizalia. Bugala bi, ika ndi ka basa yiko bangbanga, akpamyā be boduku na Polo. ⁷ Niyo osilo, Bayuda nibo botukyoku ndi ka Yelusalema bakungula ndi bikululu. Babinikilya ndi makpumuka bitititi nimo gutugu ibu aka bakakwananigu katumbulaga mu mi. ⁸ Polo itumbulyaga kuwa ndi be: «Imi nakogyigu bunye gutugu bumoti aka, nakobunigu mutuu ka Bayuda ikani nimo ma Ndabu ko Kunzi gutugu nimo ka Kaizali aka.»

⁹ Ngama Fesito a ndi kapa kaubailya Bayuda, iyi aka ndi na Polo be: «Watu kapa kaiga ka Yelusalema kye bakuku ngbanga ku beyo?»

¹⁰ Polo asikisya ndi be: «Imi na wanu ka basa ka Kaizali niyo bukogo mino bangbanga. Bakwanana kesombiso wanu. Nakugyilyigu Bayuda bunye gutugu bumoti aka mudongoni beyo iwe mombukwana-daki wa mino kaiba binza. ¹¹ Kika ni nogyi bi bunye ikani likpumuka nilo akwanana kemwisiso, imi, nakoyagu. Luki limoti, kika ni bakbinikilyaga makpumuka, mumbanzu gutugu bemoti aka kokwononigu kesuta ku kabu. Nakapa ambe nasambi kambwa ka ngama Kaizali aka!» ¹² Kuwa

wa, ngama Fesito anzina ndi na batu kaki nibo bapaga mutiwi, asikisya Polo be: «Yeki wotiwoyli be wokosomboku kambwa ka ngama Kaizali aka, waga kawa ku kwa ku.»

Polo a kambwa ka ngama Agilipa

¹³ Kumbusa wa masye makede, ngama Agilipa ibu na mamaki mukoyi beyo ka Belenike bosila ndi ka Kaizalia, hamuusoku ngama Fesito. ¹⁴ Yeki ba ndi kagya ku beyo masye mudingi, Fesito atumbulyaga kawa ndi ngama Agilipa likpumuka ka Polo. Iyi aka ndi na iyi be: «Aluku bemoti a wanu nino Felisi asa ndi ka boloko. ¹⁵ Ngbingo yi nino naga ndi mino ka Yelusalema, bokumu-kumu na baze ka Bayuda basungulya ndi, bebikya be naku likpumuka kaki kye hamwi. ¹⁶ Nusikisya ndi be: «Baluma bakasutagigu mumbanzu ni bakanosombigu na batu nibo basungulyi, mutu yi itumbulyaga goni nilo biko kani basungulyini mino.» ¹⁷ Tosiloku ndi pa imoti na ibu wanu. Kolipyaga, bugala bi aka nika ndi ka basa yiko bangbanga, nakpamy ndi be boduku na aluku yi nimu. ¹⁸ Batu bi nibo basungulya ndi, bodoku ndi goni. Luki limoti, bakabikyiyaga ndi makpumuka banyenyeyo beyo na ndi mino na mutamanagi. ¹⁹ Ba ndi kagya na ibu bodongoso ko bulya kanisa kabu aka bikpe na ko bulya ka aluku bemoti nino ina ndi be Yeso, babikyaga be okwoni ndi, luki limoti Polo abikyaga iyi be a mubisi. ²⁰ Imi, nakegu ndi kaiba be nakwanana kako inguo ya likpumuka li nilo bunu. Kawa wa, namuusa ndi Polo ikani akwananatu kadaka ka Yelusalema kye bakuku ngbanga kaki ko bulya likpumuka li nilo. ²¹ Luki limoti, Polo a ndi kapa be asambi kambwa ka ngama mudingi wa Luma aka. Nakpamy kawa ndi be iki ka boloko aka kadwe ku kwa ku natika ndeke mino ku beyo.»

²² Ngama Agilipa abikya ndi Fesito be: «Imi goni, no bi kapa kamukana aluku yi nimu.»

Fesito aka ndi na iyi be: «Wamukana kuwa na bugala.»

²³ Bugala bi, Agilipa ibu na Belenike bosiloku ndi na ibiba, bambanzu kumbuso kabu bingbooo, bingyo ka basa yiko bangbanga pa imoti na bangama ka basuda na bangama ba musengi. Kawa wa, Fesito akpamy ndi be boduku na Polo. ²⁴ Fesito abikya ndi be: «Ngama Agilipa, na ibunu basi nibo ma mbiya wanu pa imoti na ibusu, muminoni aluku yi nimu. Bayuda basi boduku bi kasungulya ku kami ka Yelusalema mudongoni begoyo boduku mino wanu, banapamikanaga be okwononi okwi. ²⁵ Imi, nini bi be kogyigu luki nilo bakwanana mino kamwo. Luki limoti, iyi mukaka aka no a ndi kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma, nina ndi imi binza goni katika ku beyo. ²⁶ Nakinigu bi likpumuka la lingunu nilo nakwanano bi kokpika ko bulya kaki kapá ngama mudingi wa Luma. Kinili, noduku na iyi kambwa kunu, bikpe kambwa kaku ka ngama Agilipa. Bakamuusogo, nakwanana kuwa kokpiko luki. ²⁷ A beyo, nakaina be kegu ngbingbili katika mutu wa boloko ka Luma ni takanibigu be basungulyi bi ko bulya iki.»

26

Polo akasamba kambwa ka ngama Agilipa

¹ Kawa wa, Ngama Agilipa aka ndi na Polo be: «Wakwanana kuwa kasamba.»

Polo anana ndi kubokuko, iyi aka be: ² «Ngama, na lisyeyo li nili, na na igyagya yidingi kasamba kambwa kaku ka makpumuka masi nimo»

Bayuda besungulyi bi mino. ³ A beyo, wibagatu binza yigya yasi ka Bayuda na bodongoso kabu. Kikiliki, imukanatu na limbengi linda.

⁴ Bayuda basi bamibatw oibili kami katukya ka limiki. Bibagatu goni beyo oibili kami a ndi mino luga wa livananza kami na ka Yelusalema. ⁵ Bemibagatu katukya ka bundeli, bakapa, bakwanana kepupilyo budemu be na ndi ka lidu ka Bafalisayo. Luga wa modu ma kanisa kusu, lidu li nilo ikaga na mutuu mapu kugbe. ⁶ Na ko ngbongu mbiya wanu kye mutamanagi kami asye ka agume nino Kunzi ugyilya ndi botitosu. ⁷ Biti na lisyey, mababa kusu tekebe na baba bakabibiso Kunzi na ba na mutamanagi kaina beyo agume yi nino italyana ndeke mino. Ngama, Bayuda besungulya ko bulya mutamanagi mi nimo aka mo. ⁸ Ko bulya iki yo ibunu makegu mino na baya be Kunzi ozuzukisagatu bamanda?

⁹ Imi mombukwana-daki, na ndi kasima be nulanantatu na batw nibo batwaga ndi lino ka Yeso mutu wa Nazaleti ka bopisi bayasi. ¹⁰ Nagya ndi beyo ka Yelusalema. Bokumu-kumu bo betwa ndi, nugwisisaga ndi bakilisito budingi ka baboloko dididi, niyo bakogo likpumuka kabu be bumwi, imi nobingsiyagatu ndi goni. ¹¹ Bongbingo basi, nakitanagatu ndi ka bandabu baya malumba ka bayuda bayasi, nanugyogyiso bakilisito kye batumbwi lino ka Yeso-Kilisito. Nikaga ndi na lingangi na ibu, kinili nindaga ndi kaugyogyiso ka bagadu bogiyo bayagogo.»

Polo akatumbulaga beyo abaya ndi mino Yeso

¹² «A beyo, bokumu-kumu bo betwa ndi, betika ka Damasiki. ¹³ Ngama, ngbingo yi nino na ndi mino ko pisi, na musikatu, nina kotukyoku kugu wa lisyey, bungbanganya biwenge-wenge kakitaga byi bungbanganya ba moni. Bungbanganya bi nimo ekungula ndi bikululu pa imoti na batw nibo ta ndi na ibu. ¹⁴ Ibusu basi togwa ndi wasi. Nukana ndi liyu limoti enebikya na Libelenia be: «Saulo, Saulo, ko bulya iki yo wo mino kegyogyiso? Wakagya mu mapu ma payaya mudongoni abe nyama yi nino mombukwana-daki akwanana katinaga.» ¹⁵ Nuusa kuwa ndi be: «Iwe ni wani, Mombukwono-dosu?» Mombukwono-dosu esikisya ndi be: «Imi ni Yeso, nino wakagyogyiso. ¹⁶ Luki limoti, tukya, wamaga. Nupuponilyi kye nuitisi mugya-ligubo kami. Wika kaubikyaga bambanzu beyo wemini mino na nilo nuwonisila ndeke bata kumbuso. ¹⁷ Nufuulyaga ndeke ka maboku Bayuda na ka bevananza bayagogo, ku no mino kautika. ¹⁸ Nakautika kye ukuli miso, upupisoku ko biti kye fini bungbanganya. Kopupo ko ngu ka Abili na kamigilyoku Kunzi. Bakeninikyana kuwa, binisanatu na mupilya ma bunye kabu, biko na lidodo luga ka batw ko Kunzi.»»

Polo akatumbulaga ligubo nilo agya ndi

¹⁹ «Ngama Agilipa, nakakwananigu ndi kakya kagya nilo nina ndi ko nziki kotukyoku kugu wa lisyey. ²⁰ Luki limoti, nubikyaga mbeyi ndi batw ba Damasiki, na nibo ba Yelusalema se kuwa ka iwili yasi ya Yudea na batw bagogo basi nibo bakegu ndi Bayuda. Nubikyaga ndi be bayikosi oibili, bamigilyoku Kunzi, bowonisilo pisi ka yigya be bayikosoni oibili. ²¹ Bayuda begwi ndi ka Ndadu ko Kunzi ko bulya likpumuka li nilo, bakisa ndi kemwo. ²² Luki limoti, Kunzi ebuulyagatu kadwe na lisyey li nili. Na demu kaki kambwa ka bambanzu basi, iki bomiki ikani bamboku. Nakegu kabikyaga luki lagogo di na nilo bogyalandu na Musa babikya ndi be igyonosatu ndeke. ²³ Ibu babikya ndi be Kilisito igyogyisatu, iko mutu wa mambwa kopupo ka mbuku luga ka nibo bokwaga ndi. Ubikyaga

ndeke batw ba livananza kusu mongoni ma muhukuso na gutugu batw nibo bakegu Bayuda aka.»

Polw akakisa be ngama Agilipa ayikosi obili

²⁴ Ngbingo yi nino Polw a ndi mino kozukogo likpumuaka kaki, amboku Fesito apamikana be: «Polw, wa ibikyasu! Balawa nino wabye ndi wakpu no uputoni!»

²⁵ Polw asikisya ndi be: «Ngama, nakegu na ibikyasu, munzina kami a ma lingu na mo bungbingbili. ²⁶ Ngama Agilipa nimu akaiba binza likpumuaka li nilo. Kinili, nakanzina kambwa kaki ni nakegu na kubangaku. Na na limbengi bide be akaiba makpumuaka mi nimo masi kye kegu na nilo igyonosa ndi ko dikidi. ²⁷ Ngama Agilipa, watu na baya ka likpumuaka li nilo bogyalandu babikya ndi? Nakaiba ambe wa na baya ka likpumuaka li nilo!»

²⁸ Ngama asikisya ndi Polw be: «Wakasima be wakwananatu keitiso Mukilisito ko ngbinga mukede beyo?»

²⁹ Polw asikisya be: «Iki gutugu mbiya wanu ikani kumbuso ndeke, nakakunga Kunzi ambe kikonitogu asi iwe aka, gutugu batw basi nibo bakemukana na lisyeli ni lili biiti madongoni abe imi, kani bakegu bata na baselegeni bi nifa!»

³⁰ Kuwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na batw bagogo budingi nibo ba ndi pa imoti na ibu bamaga ndi, ³¹ ba ndi komisikono ni bananzina luga kabu be: «Aluku yi nimu kogyigu bunye gutugu bumoti aka nibo okwononi mino be bamwi ikani kagwi.» ³² Agilipa abikya ndi Fesito be: «Bakwanano bi kasiso aluku yi nimu kiki bi be obikyeli bi be asamba kambwa ka ngama mudingi wa Luma aka.»

27

Bamogosini Polw ka Luma

¹ Niyo bukanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, bupá kuwa ndi Polw na batw bemoti-bemoti ba boloko bagogo ka maboku ka Yulio nino a ndi ngama wa lidu ka basuda miya. Iyi Yulio a ndi ka lidu ka basuda nilo balikyaga ndi be «Basuda ka Kaizali». ² Tadaka ndi ka bato bemoti wa gudw wa Adalami, nino a ndi kaifumoku ka masu ma iwili ya Azia. Taga kuwa ndi. Ta ndi ku beyo na Mumakedonia bemoti nino ina ndi be Alisitaliko mutw wa Tesalonika. ³ Bugala bi, tifuma ndi ka Sidona. Yulio a ndi kagya Polw binza. Asilya kuwa ndi pisi kaina kainanana na bawai-daki be bapagi makpumuaka nimo akwanana ndi kaiko na musasa mi. ⁴ Katukya wa, tafakaga ndi, tabye mutili aka ko uzu nino bamakaga be Kipulo kye ovivi a ndi wapw kambwa kusu. ⁵ Tazaba ndi libo lidingi buwobi na iwili ya Kilikia na niyo ya Pamufilia, tadwe ka lisu ka gudw wa Mila ka iwili ya Likia. ⁶ Ku beyo, ngama ka basuda yi nino atakanya ndi bato bemoti wa gudw wa Alesandulia ni anaga ka Italia. Atifokisa ndi mino.

⁷ Kusw wa masye mudingi, takpakyana ndi biwese, tadwe ndi buwobi na gudw wa Kinido ka bukpeki-kpeki budingi. Luki limoti, avivi kegu ndi kapa be taga miso ya ku beyo, kinili ta kuwa ndi kopupono ka Kilete pisi ka kpolo-kpolo wa litalu lidingi nilo balikyaga be Salimoni kye avivi kegu ndi wapw kugbe ku beyo. ⁸ Tidukulaga ndi kappakanya aka ka bukpeki-kpeki budingi, tifuma ndi ka pa yi niyo balikyaga be «Masu manza», buwobi na gudw wa Lasea.

⁹ Yeki masye atikitanilyaga ndi mudingi, toсила kuwa ndi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki kugbe kakpakyana kugu wo libo kye ngbingo muginyo malili a kuwa ndi ni okitogini goni. Polo utukusya kuwa ndi motili be: ¹⁰ «Bomika-mama, nakaina abe takatukyilya ligundu, ikatu na bukpeki-kpeki, iki makpumuka ikani bato aputikanatu, ibusu tahukaga kukwaku baka bikwe.»

¹¹ Luki limoti, ngama ka basada a ndi wakigumya kugbe ka munzina ka sufele wa bato na mombukwana bato kakitaga nimo ka Polo. ¹² A ndi ngbingo wa budi bapu, na lisu li nilo kikogigu lanza ko ngbingo yi nino. Budingi ba bambanzu nibo ba ndi ka bato ba ndi bakitulya katukya na kaaga ka Foinikia kaiko ku kadwe ku kwa ku ngbingo yi nino akitaga mino. Foinikia a lisu la Kilete nilo a iikono miso ku moni ogwaga mino.

Mbumbo yapu ka limbengi lo libo

¹³ Kuwa wa, ovivi apunga ndi kovivo ni kegu wapu kotukyoku ka Zebu, batu nibo ba ndi ka bato ba ndi kasima be bagyatu mud'ongoni beyo ba ndi mino ni bosisilini. Bapwa bato, bakpatila ndi buwobi na mutili mo uzu wa Kilete. ¹⁴ Kolipyagu, kotukyoku ko uzu, ovivi wapu nino bamakaga be «ovivi wa zibo-ingenge» apunga ndi kovivo wapu kugbe. ¹⁵ Ovivi yi nino atundula ndi bato ni kegu wa itilyanago mino. Takika kuwa ndi. ¹⁶ Takika ndi miso ya kusili ko mikyo uzu nino bamakaga be Kauda. Tagya ndi ngu yasi koluto ingbolo niyo budfusogo na iyu bambanzu. ¹⁷ Bagya-ligubo ba bato bodokisa ndi ingbolo yi niyo ka bato, balingisyogo bato no ligi ya kiduso. Ba ndi kabanga be baktilyonogonito ko mbumi ya mutili ma Libia. Bosisa kuwa ndi libau liti nilo ikaga ndi likpikila ka bato ko libo kye bato iki kakika biweseeee. ¹⁸ Bugala bi, mbumbo idukulaga ndi katiyongo aka no ngu. Bagya-ligubo ba bato bapunga ndi kombimbo mukumbo ko libo kye bato opolimoni. ¹⁹ Bugala bagogo, bapunga ndi kombimbo ni iba bamombukwana-dabu bi makpumuka ma bato ko libo. ²⁰ Kuswa wa masye mudingi, iki moni ikani mangutu kinisonogigu ndi. Mbumbo kegu ndi kaigaga mayu, takegu ndi bata na mutamanagi be tahukatu.

²¹ Batu nibo ba ndi ka bato ba ndi ni bogyini masye mudingi na banza. Polo amaga ndi luga kabu, ubikya be: «Bawai, makemukano bi iba makotuyigu bi ka Kilete, takabanganigu bi no mbumbo, makpumuka kaputikanigu bi goni bene. ²² Luki limoti, mbiya wanu makikonitogu na kabangaku kye mutu gutugu bemoti luga kunu kokwigu, luki limoti, bato aka no akaputikana. ²³ A beyo, no biti yi niyi, malaika ko Kunzi nino ngumya ku kaki na nino nabibisogo epuponilyito, ²⁴ ebikyo bi be: <Polo, wakobongonitogu, okwononi iwe kasamba kambwa ka Kaizali. Ko bulyo maziyo kaki kugu kaku, Kunzi uhukusogi batu basi nibo ma ibu ka ligundu.> ²⁵ Bawai, makobongonitogu neki kye, na wakigumya ko Kunzi, masi igyonoso baka yo ebikyi bi mino. ²⁶ Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti bene.»

²⁷ Totulyosa ndi baposo baba ni mbumbo anatiyungo aka gbalu kugu wo libo lidingi la Meditelane. Lugo wo biti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kasima be ta kuwa buwobi kadwe kubi. ²⁸ Bakandila ndi litalu na muligi, badikita ko libo, bina ndi be budu bi a metele batekebe basaa na madiya na ika. Niyo bosisilo, badikita bata, bina kuwa be a batekebe baba na bugina. ²⁹ Ba ndi kabanga be bato kokpokpogonitogu baka ka matamu. Kinili, bosisaga ndi ligi yikwanganya niyo a ndi yikpikilaga na bangweyi bayitititi miso ya libo li bekye bato amagi, babundila ndi na limbengi linda be lisyee asyi. ³⁰ Luki limoti, bagya-ligubo ba bato ba ndi kakisa

kapikita. Bosisa kuwa ndi mikya-ingbalo nino bidusaga na iyi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, babo be bakosisogoligi miso ya mu ma bato. ³¹ Luki limoti, Polo abikya ndi kamanda na basuda be: «Batu bi niba bakiki ka bato aka, makakwananigu bi kahukaga.»

³² Kuwa wa, basuda bagogo ndi ligi yo mikya-ingbalo yi nino, akika ndi.

³³ Kambwa lisyé katinikaga, Polo ubikya ndi batu basi be balyalyi. Ubikya be: «Na lisyé li nili, odwini kuwa masye tekebe na makwanganya nimo mo mino ka mubundilagi ni makega kalya luki. ³⁴ Nakamubikya ambe lyoni neki mino mikyo luki, kye miki bapupu aka. A beyo, likpumaka kagyigu matu gutugu bemoti aka luga kunu.»

³⁵ Kumbusa wa munzina mi nimo beyo, Polo ava ndi mukati, abibiso Kunzi kambwa ka bambanzu basi, obunonogo, apunga kalya. ³⁶ Nzuyi upolimana ndi ibu basi, balya kuwa ndi goni ibu. ³⁷ Kuso wa bato, ta ndi basi bambanzu miya yiba batekebe madiya na ika na madiya (276).

³⁸ Niyo bikutogo, bambimba ndi nganu ko libo bekye bato opolimoni.

Bato olindini

³⁹ Niyo lisyé asye, bagya-ligubo ba bato bakibagu ndi bata pa. Luki limoti, bina kuwa ndi byi pa yo mbumi yimoti bene, bukanana ndi be bato akwanana kaina kaifama ku beyo. ⁴⁰ Bakulaga ndi ligi niyo bamu bi a ndi bayikpikilaga na bangweyi, basa ndi kolindo ko libo. Ko ngbingo yi nino goni no, bakala ndi ligi ya ambu nino ananaga bato ka mu mo libo. Kumbuso yi, bobongisa ndi kutuko ka mu ma bato, muvivi utundulo, baga miso ku mbumi a ndi mino. ⁴¹ Luki limoti, badwe ndi ka liduku lo mbumi yi niyo, luga wa bodungo bayiba, bato akpakpaga ndi wa aka wa. Mu mi olinda ndi bibe ko mbumi ni kegga bata kodwo, libo li lasi a ndi kapanzikana na mubaka mapu nimo a ndi kaigyonoso.

⁴² Kuwa wa, basuda ba ndi kapa kaulumwisogo batu ba boloko, bekye gutugu bemoti aka kokyogonitogu pisi kogwo libo. ⁴³ Luki limoti, kamanda wa Luma a ndi na musasa kahukusogo Polo, upakya ndi kagya beyo. Ukpamyá batu nibo bibaga ndi kogwo libo be bapungu ni ibu kogwo, bopupana kubi. ⁴⁴ Batu bagogo bakwanana kaubye goni ni bigwinonogini ka bodongbu baya mabau, ikani ka nibayo apanzikana ndi ka bato. Kinili, batu basi bosila ndi kubi binza aka.

28

Polo a ko uzu wa Melita

¹ Niyo tahukaga beyo, batibikya ndi be lino lo uzu niyo ta ndi mino ni Melita. ² Batu ba mugu mi batigya ndi binza kugbe, batitilya ndi. Yeki mbwayi a ndi kaluka na budi goni, batigbundilya buku be tuti ifusu basi.

³ Polo atupa ndi benzyaga kodikitoku ko buku. Mbuma opupa ndi kuso yi ko bulya buzu, ayangata ndi ka kubokuko. ⁴ Niyo batu ba mugu bamina mbuma kani ayongotini ka kubokuko beyo, bapunga ndi kainzinzinya be: «Aluku yi nimu a asi mugya-manye aka. Oukogi mbeyi bikwe ko libo, luki limoti, bungbingbili ko Kunzi akapa baka be okwi.»

⁵ Luki limoti, Polo ikpazya ndi nzuka yi nino ko buku ni kimukonigu gutugu luki limoti aka. ⁶ Ba ndi kasima be kubokuko afulatu Polo ikani okwo bigbututu. Niyo babundila bindi ni luki kagyigu, boyikasa tamanaga kabu, bapunga ndi kabikya be a kunzi.

⁷ Ngama wo uzu yi nino ina ndi be Pubiliyo, a ndi no tiko buwobi na pa yi niyo. Iyi Pubiliyo atitilya ndi binza, tasye masye masaa ku kaki. ⁸ Abaki Pubiliyo a ndi wakanga, animukana budi, anapawa goni banga. Polo ingya

ndi ku a ndi mino, alumbilya, abisilya mafokū, ahuka ndi. ⁹ Kumbuso yi, batū bagogo nibo ba ndi kayimukana ko uzu yi nino bodoku ndi goni, bahuka ndi. ¹⁰ Bambanzu bapaga ndi ibiba kugbe. Niyo ta kuwa ndi katukya, batipapa ndi.

Polo odwini ka Luma

¹¹ Kumbusa wa batimba basaa, tatukyilya ndi ligundu ka bato nino ina ndi be «Bokunzi ka bobigi». Bato yi niyo a ndi bato wa gudu wa Alesandulia, bafama ndi ko uzu wa, kabundaga be ngbinga wa budi bapu akitagi mbeyi. ¹² Niyo tosilo ka Silakuse, tagya ndi ku beyo masye masaa. ¹³ Katukya wa, tabye ka mutili mo libo lidingi aka kadwe ka gudu yi nino ina be Legio. Bugala bi, muvivi nimo kegu ndi mapu kotukyoku miso ya Zebu apunga ndi kovivo. Kumbusa wa masye maba, tadwe ndi ka gudu yi nino ina be Puteoli. ¹⁴ Ku beyo, tatakanya ndi bomomosu bakilisito, batibikya ndi be tasyi mbeyi na ibu poso yimoti. Ligundu kusu ka Luma a ndi beyo. ¹⁵ Niyo bomomosu ba Luma bukana ndi mino mongoni kusu, bodoku ndi katitilya ka soko wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Niyo Polo amina ndi, abibiso Kunzi, ngu amigoku bata. ¹⁶ Niyo tosila ndi ka Luma, bawanya Polo ndabu di, bapa suda bemoti nino a ndi kabuulyogo.

Polo akabikyaga Mongoni Manza ka Luma

¹⁷ Kumbusa wa masye masaa, Polo amaka ndi bangama ka Bayuda nibo ba ndi ku ka Luma. Niyo bamumukana, abikya ndi be: «Bomikamama, nakugyilyaga ndi bava-kukusu banye gutugu bumoti aka ikani kobuno yigya yabundeli ka botitosu. Luki limoti, begwi ndi ka Yelusalema, besuta ka mafokū ka Baluma. ¹⁸ Niyo besombiso, ba ndi kapa kesiso. A beyo, bakeminagu ndi gutugu na likpumuka limoti aka nilo bakwanana ndi mino kemwo. ¹⁹ Luki limoti, Bayuda bakegu ndi ibu kabailya. Kinili, nina ndi ambe okwononi be ngama mudingi wa Luma aka no aku ngbanga kami. Kuso wa niyo yasi, nakegu ndi na tamanaga kausungulya bava-kukusu. ²⁰ Kinili, namumoki ambe namubikyi beyo. A beyo, namukandila na selegeni bene ko bulya mutamanagi nino Bezaleli ba nomu.» ²¹ Basikisya ndi be: «Ibusu, takaminagu baluwa gutugu bemoti aka kotukyoku ka Yudea ko bulya kaku. Gutugu momosu Muyuda kodokugu katipaga mongoni, ikani katibikya likpumuka lanye ko bulya kaku. ²² Luki limoti, to bi kapa kaukana tamanaga kaku. A beyo, takaiiba ambe bapa bayasi, bambanzu bakegu kabailya lifu li nilo wo mino.»

²³ Kuwa wa, bangama ka Bayuda bi nibo bobisa ndi lisyé limoti kosilyono na Polo. Ka lisyé li nilo, bodoku kuwa ndi bakpu kugbe ka pa niyo Polo asyege ndi mino. Katukya na busobi kadwe na bagogo, Polo a ndi kautumbulyaga, anupa mutuu ko bulya Bungama ko Kunzi. Anakisa be babinikyani likpumuka ka Yeso, pisi ka mutuu ka Musa, na ka bakitabu ka bogyalandu. ²⁴ Luga kabu, bemoti-bemoti babinikyana ndi nilo a ndi kabikya, luki limoti batū bagogo bakya ndi. ²⁵ Ngbingo yi nino ba ndi mino komisikono, bakegu ndi kaukanana luga kabu. Polo amatilya ndi likpumuka limoti aka be: «Limbengi-Lotu abikya ndi lingunu ngbingo yi nino a ndi mino kaunzinyila botitonu, pisi ka mugyalandu Isaya be:

²⁶ «Waga, hubikya batū nibana be:

Mikatu kaukana binza, luki limoti makotombisyigu.

Mikatu kaanda binza, luki limoti makinigu.

* **28:15** 28:15 Tiletabeline: Ka Ligiliki a «Bandabu bayisaa ka bobiko.»

²⁷ A beyo, mambengi ka batu nibana a kawa muti.
 Bidulogoni ndi motili,
 babawa miso,
 kye misa kabu kinonitogu,
 motili kabu kukononitogu,
 mambengi kabu kotombisyonitogu
 bekye bakemigilyonitogu, nuhukuso!»

²⁸ Polo opipiloku kawa ndi be: «Wibonito se be Kunzi otikoniku
 Muhukuso ka batu nibo bakegu Bayuda. Bukanatu ndeke ibu.»

[²⁹ Niyo Polo abikya beyo, Bayuda бага ndi ni banagya bodongoso
 kugbe luga kabu.]

³⁰ Polo agya ndi byanga biba ka ndabu niyo apaga ndi mino buyi
 yo. Utiyaga ndi batu basi nibo bodogoku ndi kanda. ³¹ Abikyaga ndi
 mongoni ma Bungama ko Kunzi, anuwonisilo bambanzu likpumuka ka
 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ni kegu na kubangaku, ni bakegu goni
 kapakya.

Balūwa ninɔ Pɔlo ukpikilya ndi Baluma Likpɔmuka la mambwa

Balūwa yi ninɔ Pɔlo ukpikilya ndi bakilisito ba Luma nimu. Kanogagu ndi iyi ka beyo, mutɔ wagogo nɔ upaga ndi Baluma Mongoni Manza, omosa ndi baya ka beyo. Pɔlo ukpikilya ndi kye bibi be atu. Kinili ubikya ndi be, ko ngbingo yi ninɔ ika ndeke mino kaaga ka Esipanya, abyeta pisi ka beyo kautumiso mambengi be biki ko pisi ka Kilisito aka. Ubikya ndi goni be balumbilyi kye inisoni no pisi yi niyo atakilya mino ligandu. Pɔlo uwonisilo ka balūwa yi nimu luki li nilo a la izangiya kugbe ka baya ni Kilisito. Abikya be batɔ basi nibo bagya ndi bunye bakinisonigu ndeke bata na ibiba ko Kunzi. Luki limoti, bakwanana mbiya wanu kaukanana no Kunzi pisi kamatikana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apunaga ndi Pɔlo bekye iki atutumbwa kabikyaga Mongoni Manza. Pɔlo akabikya be Mongoni Manza mi nimo, a ngu ko Kunzi ka mutɔ wasi ninɔ abinikyana. Bakakwananigu bata kabikya be mutɔ yi nimu a Muyuda ikani kegu Muyuda. Bakilisito basi ba mudongoni ko misa ko Kunzi, kegu na mutɔ yi ninɔ akitogi bengeni. Uvaga abe batɔ bongbingbili, mudongoni beyo Mobiso abikyaga mino be: «Mutɔ wongbingbili ika ndeke na obili pisi ka baya.» Baluma 1:17.

Pɔlo akabikya goni be okwononi bakilisito basi bukanani, mutɔ gutugu bemoti aka kamuyonitogu bengeni, kabisonitogu na mukombu, kakonitogu ngbanga kaki gutugu yigya kaki kiki beyo okwononi mino.

Balūwa yi nimu, ninɔ Pɔlo ukpikilya Baluma a wanza kugbe, katukya ka bundeli, Bakilisito batilya ndi biza.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Pɔlo akabikyaga Mongoni Manza 1:1-17

Bambanzu basi bo bagya ndi bunye 1:18-3:20

Beyo Kunzi ava ndi mino bomikya-bambanzu kaiko batɔ bongbingbili 3:21-4:25

Batɔ ko Kunzi binisanatu ndeke na obili wambiya 5:1-8:39

Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kegu ka bongbinga basi 9:1-11:36

Obili wambiya ninɔ wa sipaniso 12:1-15:13

Niyo Pɔlo osisilya ndi, na yuuso 15:14-16:27

Yuuso

¹ Imi Pɔlo, mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balūwa yi nimu. Kunzi emaka ndi kaika atutumbwa, ete di kabikyaga Mongoni Manza kaki. ² Mongoni Manza mi nimo Kunzi awanyaga ndi ndeli aka, pisi ka bogyalandu kaki ka Mobiso Motu. ³⁻⁴ Akanzina ko bulya ko Mikaki, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ninɔ ibukuta ndi abe mambanzu pisi ka livananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndi mino ka mbuku, Limbengi-Lotu owonisila ndi no ngu be a Miko Kunzi. ⁵ Ko pisi ka Yeso, Kunzi epa iziyo kaika atutumbwa ka ibiba kaki, kauluto bambanzu ba bevananza bayasi kabailya na kagya Mutuu kaki. ⁶ Ma goni kuso ka batɔ bi nibo, ibunu bi nibo Kunzi amumakaga kaiko batɔ ka Yeso-Kilisito. ⁷ Nakamupikilyo ibunu nibo ma ku ka Luma, ibunu basi nibo Kunzi amupa, amumaka kaiko batɔ kaki botu. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amudukilyi iziyo na maziyo.

Pɔlɔ akapa kainda kaunda Bakilisito ba Luma

⁸ Kambwa wa yasi, namigisyaga Kunzi kami ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu basi, kye mongoni ma baya kunu akomisikono ka obili wasi. ⁹ Kunzi nino nagugubyogo na limbengi limoti kabikyaga Mongoni Manza ko mikaki, akaiba be nakabikya lunguna. Akaiba be nasyege limbengi kunu, ¹⁰ bongbinga basi wa nalumbago mino. Nakakunga Kunzi ambe kapa, eukulyi pisi kainda kamunda. ¹¹ A beyo, na na musasa kugbe kamumina, kye namupi apepe nino wa Limbengi-Lotu, iba wikoni bakamaga bingumu ka baya. ¹² Na kugbe, nakapa kamumina kye totumisoni mambengi ka baya.

¹³ Ibunu bomika-mamaaa, nakapa ambe wiboni be nikagatu ndi na mutamanagi ngang bikyɔ kainda kamunda, luki limoti kadwe moni na bubwana pisi kanoukwikonigu. Nakapa ambe ligubo kami abukuti masolo luga kunu begye abukuta ndi mino ka bevananza bayagogo. ¹⁴ Nokwononi kainda ka batu basi iki ka batu ba ibiba ikani ka nibo ba payaya, iki ka batu ba baluwa ikani ka nibo bakasumagu. ¹⁵ Kinili, na goni na musasa kobikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka nibo mikaga ka Luma.

Ngu ya Mongoni Manza

¹⁶ Nakegu no suni kabikyaga Mongoni Manza. A beyo, a ngu niyo Kunzi uhukusogo na iyu batu basi nibo babalyaga, kapunga mbeyi na Bayuda se kuwa nibo bakegu Bayuda. ¹⁷ A beyo, Mongoni Manza akowonisilo beyo Kunzi uitisogo mino bambanzu kodoku batu bongbingbili ko misa kaki. A pisi ka baya aka, katukya ka mupunganagi na kadwe ka mulifo, mudongoni beyo Mofiso abikyaga mino be: «Mutu wongbingbili ika ndeke na obili pisi ka baya.»

Ngbuta ko Kunzi ka batu banye

¹⁸ Kunzi akowonisilo ngbuta kaki kotukyoku kugu wa liseye ka bunye basi na yigya yanye yasi ka bambanzu. Bakpingbaga likpumuka la lunguna pisi ka yigya kabu yanye yi niyo. ¹⁹ Luki limoti, likpumuka nibo bambanzu bakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a bingbanganya, kye iyi no umibisa ndi bingbanganya. ²⁰ A beyo, katukya ndi wa aka wa Kunzi agya ndi mino obili, makpumuka nimo kinisonogigu, akabikya be ngu kaki ya benze na benze na yimibisikoso kaki be a Kunzi, inisanaga bingbanganya ka makpumuka nimo agya ndi. Kinili, bambanzu bakikigu no pisi yi niyo bigbuka mino. ²¹ Bamibatu Kunzi, luki limoti bakabangagigu na kamigisilyo ibiba beyo okwononi mino. Bamu kabu odonuku biyoyoyo, mambengi kabu ma bungi otigoloni ko biti. ²² Bibibaga be ba na yimibo, luki limoti ba bongingi. ²³ Ka pa yibibiso Kunzi nino kokwogigu, bobibisaga kuwa ibu gbilito payaya nito bambanzu bagya ka likingyosi ka mutu wa litombu, ikani la bombu, ikani la banyama ba magu makwanganya, ikani la banyama nibo bolutikonogo wasi.

²⁴ Kinili, Kunzi usa kuwa ndi kaga makpumuka ma musugu kabyenene na musasa ma mambengi kabu, kuwa wa go wa, barunga kagyilyana makpumuka mo suni luga kabu. ²⁵ Bogomosyono lunguna nibo ko Kunzi na likpumuka la kaboboku. Banobibiso na kogugubyo makpumuka nimo Kunzi agya ndi ni bakegu kabibisa iyi Kunzi mombukwana-daki. Iyi nino okwononi na ibiba ka benze na benze! A beyo.

²⁶ Kinili, Kunzi usa ndi ka musasa ma nzuyi nimo mupá suni. Boko kabu banasyenene luga kabu, yigya yi niyo a di na niyo igyonosogo. ²⁷ Mudongoni begeyo, baluku basa kasye na boko, banapa kayungana na kasyenene luga kabu, banagya likpumuka lo suni. Kuwa wa go wa, bakainiso na mukalya nimo okwononi na yigya yanye kabu.

²⁸ Yeki bakapagu ndi kamiba Kunzi, Kunzi usa ndi ka yimibo kabu ya bungingi, kinili bakagya nilo bakakwanigu bi kagya. ²⁹ Babutummo na likpumuka nilo kegu la bungbingbili, bunye, musasa, diya, babutummo na imi, banamwotonono luga kabu, ipumbu, kuboboku na banagya nilo aka lo bopo. Banabukulyanaga makpumuka, ³⁰ banabikyana makpumuka manyenye, ba bomuyoniso ko Kunzi, bakegu kabangana, batu bakibinika na bayibiba, batu ba bokoli na batu bakugbomiso babukuta kabu bamu. ³¹ Bakegu na yimibo, banabikya makpumuka ni bakegu kagya, batu ba limbengi lapu ni bakegu no kumbu na batu bagogo. ³² Wikwe se, fibatu mungimbo ko Kunzi nimo akabikya be batu nibo bigyaga beyo bokwononi na kukwaku. Gutugu beyo aka yo, bakaidukulogo aka na yigya yi niyo, banubailya goni nibo bagyaga makpumuka mi nimo.

2

Kunzi akotu ndeke ngbanga ka bambanzu

¹ Iwe yi nino wakako ngbanga ka bengeni, wakikigu ndeke no pisi niyo wigbuka mino ka mungimbo begeyo, gutugu se piye ni wa wani aka. Kye kika kani wakako ngbanga ka batu bagogo, wanagya bata abe ibu goni, wakaimakya ni iwe mombukwana-daki yi ka mungimbo. ² Tibagatu ambe Kunzi akogo ka lingunu ngbanga ka batu nibo bagyaga inguo ya makpumuka mi nimo. ³ Wakasima be wanyikatu mungimbo ko Kunzi, iwe yi nino wakogo ngbanga ka bengeni ka makpumuka nimo wagyagatu goni iwe? ⁴ Ikani budingi ba bunza ko Kunzi, limbengi kaki linda na limbengi kaki lo kumbu, kudwisogigu iwe limbengi? Wakegu kaiba ambe bunza ko Kunzi bo ukpama koyikoso yigya? ⁵ Luki limoti, wa na limbengi lapu na nilo kapaga koyikonono. Kinili, wakaimakilya ngbuta yidingi niyo ko Kunzi ka lisyeneno nilo owonisila ndeke mino ngbuta kaki na kako ngbanga ka bungbingbili, ⁶ akalya ndeke mutu yikaka-yikaka kabyenene na yigya kaki. ⁷ Kunzi upa ndeke obili wa benze na benze batu nibo bakisaga bongbinga basi kagya bunza na banakisa ibiba, na bibiso pa imoti na obili nino kosyigu ndeke. ⁸ Luki limoti, owonisila ndeke ngbuta kaki, kikigu ndeke no kumbu ka nibo bakamukanagigu, na nibo bamuya kagya lingunu ko Kunzi, banabye pisi ya bunye aka. ⁹ Batu basi nibo bagyaga bunye, kapunga ka Bayuda se kuwa ka batu bi nibo bakegu Bayuda bigyogyisa ndeke, balya kumbu. ¹⁰ Luki limoti, Kunzi upa ndeke ibiba, bibiso na maziyo basi nibo bagyaga bunza, kapunga ka Bayuda adwe ka batu bi nibo bakegu Bayuda. ¹¹ A beyo, Kunzi kakogigu mumbanzu na mulili.

¹² Batu basi nibo bagyaga bunye kani bakibigu Mutuu ka Musa, bolumwaga ndeke kani Mutuu mi nimo kugyogyisigu. Luki limoti, basi nibo bakagya bunye ni bakaiba Mutuu ka Musa, Kunzi ako ndeke ngbanga kabu kabyenene na Mutuu mi nimo. ¹³ A beyo, kegu asi nibo bukanaga Mutuu bo ba bongbingbili ko misa ko Kunzi, luki limoti, nibo aka bo bagyaga Mutuu mi nimo. ¹⁴ Bevananza bayagogo bakegu ibu na Mutuu ka Musa. Luki limoti, bemoti-bemoti luga kabu bagyaga niyo aka yo Mutuu mi nimo abikyaga. Gutugu beyo bakegu mino na Mutuu mi nimo,

bowonisilogo be bibagatu nilo bokwononi kagya. ¹⁵ Bakowonisilo be nilo Mutuu apaga a lakikipiko ka mambengi kabu. Mambengi kabu akaiba likpumuka li nilo, gutugu tamanaga kabu aka usungulyagatu ko ngbingo wagogo, ngbingo wagogo umamalya. ¹⁶ Igyonosa ndeke beyo ka Lisyé nilo Kunzi ako ndeke mino ngbanga wa bodikidi ka bambanzu pisi ka Yeso-Kilisito, kabyenene na Mongoni Manza nimo nakabikyaga.

Bayuda na Mutuu

¹⁷ Se kuwa iwe, wimakaga be wa Muyuda, wigumyaga ka Mutuu ka Musa, wibibaga be wa mutuu ko Kunzi, ¹⁸ wibagatu nilo Kunzi apaga na Mutuu uwonisiloni kapunaga nilo okwononi, ¹⁹ wivaga abe mutuu yi nino ukpoyonisogo batu bo kolobu ya mamomo na bungbanganya ka nibo ba ko biti, ²⁰ muwonisilo ka bongingi na ka bomiki bakekeke. A beyo, wakaiba finza be Mutuu uwonisiloni yimibo yasi na linguu. ²¹ Eee, iwe nino wakauwonisilo batu bagogo, ko bulya tino yo wakegu mino kaiwonisilo iwe bamombukwana-daki yi? Iwe nino wakakawa be wosoni kubaku, ko bulya tino yo wo mino kaibo? ²² Iwe nino wakabikya be mumbanzu kosyonitogu na muko ikani mbunya bengené, ko bulya tino yo wo mino kagya beyo? Iwe nino humaya bokunzi gbali, ko bulya tino yo wo mino kaibo mukumbo ka bandabu ka bokunzi bi nibo? ²³ Wibibaga be wiba Mutuu ko Kunzi, luki limoti, waminaga Kunzi payaya ko pisi yibuno Mutuu kaki. ²⁴ A beyo, ikpikaga ka Mobiso be: «Bevananza bayagogo bakatambwa lino ko Kunzi ko bulya kunu.»

²⁵ A beyo, simuiso ika na izangiya iba wakagya Mutuu, luki limoti, wakobuno Mutuu, wika abe mutuu nino bakanakugu. ²⁶ Kika kani mutuu yi nino bakanakugu akagya Mutuu, Kunzi kaminigu abe kika kani bakoni ndi? ²⁷ Mutuu nino bakanakugu, luki limoti agyagatu Mutuu, ako ndeke ngbanga kaku, iwe nino wakobuna Mutuu, gutugu kika kani wibagatu Mutuu beyo bokpiko mino na gutugu kika kani bukoni ndi aka. ²⁸ A beyo, Muyuda walingunu kegu nino inisaga ka nzuyi aka na kegu nino binaga ipukuli ya simuiso ka nzuyi kaki. ²⁹ Luki limoti, Muyuda walingunu a nino wa ka limbengi, nino bako simuiso ka limbengi kaki, simuiso niso otukyoku pisi ka Limbengi-Lotu, ni kegu pisi ka Mutuu nimo bokpikaga ndi ko mobiso. Muyuda yi nino Kunzi no abibaga, kegu bambanzu.

3

Batu basi ba banye ko misa ko Kunzi

¹ Kaiko se kuwa Muyuda a na izangiya tino? Gutugu simuiso aka a na izangiya tino? ² Izangiya a yidingi ka bopisi bayasi. Kunzi uhukwilyo mbeyi ndi asi Bayuda aka likpumuka kaki. ³ Iki se kuwa? Kika kani bagogo luga kabu bakegu ndi bongbingbili, likpumuka li nilo ayikosatu Kunzi kasa bungbingbili kaki? ⁴ Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! A bungbanganya be Kunzi abikyaga likpumuka la linguu, kika gutugu kani batu basi ba na kuboboka, mudongoni beyo Mobiso ko Kunzi abikya mino be:

«Kunziooo, bumibi be wa wongbingbili ka munzina kaku, gutugu bakusungulya ni ngbanga kogwiga na iwe.»

⁵ Luki limoti, kika kani banye nibo tagyaga owonisilini bungbanganya bungbingbili ko Kunzi, tabikya kuwa bunu? Takwananatu kabikya ambe Kunzi kegu ngbingbili kye atipaga azabu? (Nakanzina abe mumbanzu).

⁶ Kigyonosigu, gutugu iki yi aka! Kye kika kani Kunzi kegu ngingibili, ako ngbanga wa obili liki?

⁷ Luki limoti, kika kani bongu kami akowonisilo lingunu ko Kunzi bingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya iki se kuwa yo bo mino kebisa na ngbanga abe mutu wa bunye? ⁸ Ko bulya iki takabikyigu mino be: «Togyini bunye iba bunza ipupisi mino?» Batu bagogo, ka lingunu, bakebukulyaga likpumuka, banabikya be imi no nanzinaga beyo. Batu bi nibo, Kunzi ubisatu ndeke na ngbanga na bokwononi beyo.

⁹ Iki se kuwa? Ibusu Bayuda, tukitogi bengenani na iki? Haaa, gutugu no luki limoti aka! Nowonisilini bi ambe batu basi, kapunga ka Bayuda adwe ka batu nibo bakegu Bayuda ba basi asi ka bunye aka. ¹⁰ A mudongoni beyo Mobiso ko Kunzi abikya mino be:

«Kegu na mutu wa bungbingbili gutugu bemoti aka.

¹¹ Kegu gutugu na mutu bemoti nino mutombisyo likpumuka, kegu gutugu na mutu bemoti aka nino akakisa Kunzi. ¹² Batu basi bapilyoni Kunzi mugogu, basi bobungogoni.

Kegu na mutu bemoti nino akagya likpumuka lanza, gutugu bemoti aka.

¹³ Muya kabu a abe mbuku niyo ikaga bikpo,

masasu kabu a nimo ma kuboboku,

manzina nimo opupaga ka noku kabu a abe lingangi la nzuka,

¹⁴ noku kabu a itumo na mogbongoni na manzina manyenye.

¹⁵ Magu kabu a bipoli-poli kainda kaugbukumisyo bambanzu,

¹⁶ basaga pa yiputikana na kumbu ka bapa bayasi nibayo bakitanaga mino,

¹⁷ bakibigu ibu pisi ya maziyo.

¹⁸ Bakegu ibu na kubangaku ko Kunzi gutugu iki yi aka.»

¹⁹ Wina se, tibagatu ambe masi nimo Mutuu abikyaga, abikyaga ko bulya ka nibo ba kusili wa Mutuu. Kuwa wa go wa, kikigu na mutu bemoti nino akwanana koukwa monoku kaikisilya bungbingbili kaki, iba batu basi ba obili bogulyi ka mukumbu ko Kunzi. ²⁰ Kinili, kegu na mumbanzu gutugu bemoti nino inisana ndeke na bungbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigya Mutuu. A beyo, Mutuu amibisaga imu mumbanzu bunye kaki aka.

Baya aitisogo mumbanzu ngbigibili ko misa ko Kunzi

²¹ Luki limoti mbiya wanu, Kunzi owonisiloni kuwa beyo atiitisaga mino bongbingbili ko misa kaki kani kegu pisi kagya Mutuu. Bakitabu baya Mutuu na nibayo ka bogyalandu obikyoni ndi likpumuka li nibo be:

²² Kunzi uitisaga bambanzu kaiko bongbingbili ko misa kaki pisi kabailya Yeso-Kilisito. Agyaga beyo ka batu basi nibo babailyaga, kye yigbananaga kegu bata luga kabu, ²³ basi bogyoni bunye, bazanga kuwa ibiba ko Kunzi.

²⁴ Luki limoti, Kunzi pisi ka iziyo kaki, uitisoni bambanzu ngbingbili ko misa kaki pisi ka Yeso-Kilisito nino ukulaga ka bunye bi nibo. ²⁵ Kunzi apa ndi abe apepe, kye pisi ka kukwaku kaki, bambanzu bi nibo babailya binisoni na mupilya. Kunzi agya ndi beyo kowonisilo bungbingbili kaki. Ka bundeli ndi, ko bulya limbengi linda kaki, kupagu ndi bambanzu azabu ko bulya bunye kabu. ²⁶ Luki limoti, mbiya yi nima, akowonisilo bungbingbili kaki kye iki wongbingbili na kauikoso basi nibo babailya Yeso kaiko batu bo ngbingbili.

²⁷ Yeki a beyo, pisi ya kibiba a tu bata? Haaa, gutugu iki yi aka! Ko bulya iki? Ko bulyo yigya Mutuu? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya. ²⁸ A beyo, takaiba ambe mumbanzu kitagigu wongbingbili ko misa ko Kunzi ko pisi yigya Mutuu, luki limoti ko bulya baya. ²⁹ Kunzi a se kuwa Kunzi

ka Bayuda aka? Kegu goni Kunzi ka bevananza bayagogo? A beyo, a goni Kunzi ka bevananza bayagogo, ³⁰ kye Kunzi a bemoti aka, uitiso ndeke batu basi bongbingbili ko misa kaki pisi ka baya aka, iki Muyuda abe kegu Muyuda. ³¹ Yeki a beyo, toyopisaga se kuwa Mutuu ko bulya baya? Haaa, luki limoti, tokwononi kapá ibiba ka Mutuu.

4

Likingyosi ka Abalahamu

¹ Tabikyi se kuwa buni ko bulya ka titosu beyo ka Abalahamu? Iki yo inisana ndi na iyu? ² Kika ndi ni Kunzi aitisa ndi Abalahamu ngbingbili pisi ka yigya kaki, Abalahamu akwananatu ndi kaibiba. Luki limoti, kakwananigu kaibiba ko misa ko Kunzi. ³ A beyo, Mofiso ko Kunzi abikyaga be: «Abalahamu abalya ndi Kunzi, kinili Kunzi ava ndi abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki.» ⁴ Mugya-ligubo inisanagatu na mukalya kaki, mukalya mi nimo kegu abe luki nilo bapaga ka iziyo, luki limoti a nilo okwononi be bapito aka. ⁵ Wina se, mutuu yi nino kagyagigu ligubo, luki limoti, abailya Kunzi nino aitisogo mutuu wanye kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatu mutuu yi nino mutuu wongbingbili pisi ka baya kaki. ⁶ A begyo ngama Daudi anzina ndi mino ko bulya bunza ka mutuu nino Kunzi avaga abe mutuu wongbingbili kani kondigu yigya kaki be:

⁷ «Igyagya ka batuu nibo Kunzi upilyaga yigya yanye kabu, olimaga bunye kabu!

⁸ Igyagya ka mutuu nino Mombukwono-dosu katangagigu bata bunye kaki.»

⁹ Igyagya yi niyo a asi ko bulya ka batuu bi nibo aka bo buko, ikani a tu goni ka nibo bakukogu? A beyo, tofikyi bi ambe: «Kunzi ava ndi Abalahamu abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki.» ¹⁰ Likpumuka li nilo igyonosa ndi ngbingo tino? A ndi kambwa wa simuiso ka Abalahamu ikani kumbuso yi? A ndi kambwa, kegu kumbuso yi. ¹¹ Bakoo ndi Abalahamu kumbuso, simuiso kaki a ndi abe likingyosi: likingyosi li nilo a ndi kowonisilo be Kunzi ava ndi abe mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki kani bakanakugu gutugu. Kinili, Abalahamu ita kuwa abaki batuu basi nibo babayaga kani bakanakugu. Batuu bi nibo, Kunzi uvaga abe batuu bongbingbili. ¹² A goni abaki batuu nibo buko, kegu nibo bigumya asi ka simuiso aka, luki limoti nibo babuye likingyosi ka obosu beyo ka Abalahamu. Iyi abaya ndi kani bakanakugu.

Agume ko Kunzi a ka batuu basi nibo babaya

¹³ Kunzi apa ndi Abalahamu na livananza kaki agume be ibu bo balya ndeke obili. Kunzi kapagu ndi Abalahamu agume yi nino kye agya ndi Mutuu, luki limoti a kye Kunzi amina ndi mutuu wongbingbili ko bulya baya kaki. ¹⁴ A beyo, kika kani batuu nibo bagyaga Mutuu aka bo bakwanana kaiko na makpumuka nimo bawanyaga ndi, baya iko neki ndi payaya, agume ko Kunzi kikigu neki ndi na izangiya begyo. ¹⁵ A beyo, Mutuu alikyaga ngbuta ko Kunzi. Luki limoti, Mutuu kiki, bakobunigu begyo.

¹⁶ Kinili agume ipa ndi ko bulya baya be kye iki apepe wa iziyo nino Kunzi apa. Na goni iki mukwanana ka bevananza ka Abalahamu bayasi, kegu asi ka nibo bagyaga Mutuu aka, luki limoti a goni ka

nifo babayaga beyo Abalahamu nino obosu basi abaya ndi mino. ¹⁷ A mufongoni begayo Mofiso Motu abikya mino be: «Nuitisoni abaki bevananza bayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi nino abaya ndi. A Kunzi nino obililisaga bamanda, agya nilo kanigyonosigu ndi. ¹⁸ Abalahamu a ndi na mutamanagi kainisoniso na nilo kakwananigu ndi bata kaiko na mutamanagi mi. Abaya ndi, iita kuwa ndi «abaki bevananza bayidingi» mufongoni beyo Kunzi abikya ndi mino be: «Livanza kakū ika ndeke lidingi.» ¹⁹ A kuwa ndi na byanga buwobi kadwe miya yimoti. Baya kaki kadikagagu ndi gutugu beyo a ndi mino kaina be nzuyi kaki a kuwa yakupo. A ndi goni kaina be Sala kakwananigu ndi bata kabukuta. ²⁰ Kasananagu ndi na baya kaki. Kegu ndi na botumo ka agume nino Kunzi apa ndi. Luki limoti, baya yi niyo apa ndi ngu, abibisa ndi Kunzi. ²¹ A ndi kaiba binza-binza be Kunzi a goni no ngu yasi kotulyoso nilo awanyaga ndi. ²² Kinili, Kunzi amina ndi be a mutu wongbingbili. ²³ Luki limoti, likpumuka nilo be «Kunzi amina ndi be a mutu wongbingbili» kikipikagagu ndi ko bulya kaki mukaka aka. ²⁴ Ikipikaga ndi goni ko bulya kusu yi nifo tokwononi kaiko batu bongbingbili, ifusu nifo tabaya Kunzi nino apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbuku. ²⁵ Kunzi asuta ndi ka kukwaku ko bulya banye kusu, apupisa ndi ka mbuku kye tiki bongbingbili.

5

Yukanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

¹ Kinili, tiitoni bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbiya wanu, ta kuwa na maziyo pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ² Tinisana na bunza bi nifo pisi ku kaki na ko pisi ya baya. Ta kuwa mbiya wanu bakisulyo ka bunza bi nifo. Ta na magyaga ko bulya mutamanagi mi nimo ta na imu kaiko ka ibiba ko Kunzi. ³ Na bata, togwaga magyaga gutugu kani takaigyogyiso aka, kye tibagatu ambe igyogyiso apaga limbengi linda, ⁴ limbengi linda apaga kibyo, kibyo apaga mutamanagi. ⁵ Mutamanagi mi nimo katisagigu kayitambya payaya. A beyo, Kunzi otumisoni mambengi kusu na sipananiso kaki pisi ka Limbengi-Lotu nilo atipa.

⁶ A beyo, ko ngingo yi nino takegu ndi mino ifusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndi batu banye ko ngingo yi nino Kunzi abisa ndi. ⁷ A yapupu kakwilyogo mutu wongbingbili. Yagogo, mumbanzu akwananatu kaiko wakitulya kakwilyogo mutu wanza. ⁸ Luki limoti, Kunzi atiwonisila bingbanganaya beyo atipaga mino kugebe: Kilisito atikwilyaga mbeyi ndi kani ta asi batu banye aka. ⁹ Pisi ka kukwaku kaki, tinisononi bongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila be atihukusaga ndeke ka ngbata ko Kunzi. ¹⁰ Ta ndi bomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atipa kuwa ndi yukanana na iyi pisi ka kukwaku ko Mikaki. Yeki tinisononi na yukanana na iyi, tahakaga kuwa ndeke pisi ka obili ko Mikaki. ¹¹ Kegu asi niyo aka yo, togwaga magyaga ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nino atihukulya pisi mbiya wanu kakanana no Kunzi.

Adamu na Kilisito

¹² Banye ogulya ndi ka obili ko bulya ka mutu bemoti, banye bi nifo ogulyisoku kuwa ndi kukwaku. Kinili, kukwaku kwi nikwo udagba kuwa batu basi kye batu basi bogyoni banye. ¹³ A beyo, kambwa wa Mutuu, banye a kuwa ndi ka obili aka. Luki limoti, yeki Mutuu kegu mbeyi ndi

imu, Kunzi kandagigu ndi goni bulyo bunye. ¹⁴ Luki limoti, katukya ko ngbingo ka Adamu kadwe ka nino ka Musa, kukwaku a ndi kugu ka batu basi, gutugu nibo aka bo bakagyagu ndi bunye abe Adamu nino obuna ndi Mutuu ko Kunzi.

Adamu a ndi likingyosi ka mutuu yi nino a ndi kodoku. ¹⁵ Luki limoti, bunye ka Adamu kegu madongoni na aperse nino Kunzi apa ndi ka iziyo. A beyo, batu budingi bolumwaga ndi ko bulya bunye ka mutuu bemoti, luki limoti iziyo ko Kunzi a yidingi kugbe na aperse nino apa ndi ka iziyo ka batu budingi, pisi ka mutuu bemoti nino ina be Yeso-Kilisito. ¹⁶ Masolo ma aperse nino Kunzi apa a di na bunye ka mutuu bemoti. A beyo, ngbanga nino ogwa ndi na mutuu bemoti apa kawa mungimbo. Luki limoti, nilo Kunzi apa ka iziyo kumbusa wa bunye budingi ka bambanzu lo uitiso bongbingbili ko misa kaki. ¹⁷ A beyo, kika kani kukwaku inisana ndi no ngu a ko bulya bunye ka mutuu bemoti, a ko bulya ka mutuu bemoti yi nino. Luki limoti, bambanzu binisononi kawa na mukumbo mudingi kugbe pisi ka Yeso-Kilisito iyi mukaka. Batu basi nibo Kunzi apa iziyo yidingi, uitiso bongbingbili, bika ndeke na obili, balya ndeke bungama pisi ka mutuu bemoti yi nino, Yeso-Kilisito.

¹⁸ Kinili, bunye ka mutuu bemoti umakya ndi batu basi ka mungimbo. A madongoni begeyo yigya ya bungbingbili ka mutuu bemoti ukulaga ndi mino batu basi ka mungimbo, apa obili. ¹⁹ A beyo, ko bulya mu mapu ka mutuu bemoti, ambaza mudingi ka bambanzu ogulya ndi ka bunye. A begeyo, pisi ka mutuu bemoti nino amukana ndi Kunzi, ambaza mudingi ka bambanzu iita ndi wongbingbili ko misa ko Kunzi.

²⁰ Niyu Mutuu odoku, bunye obwo. Luki limoti, ku bunye obwo mino, iziyo ko Kunzi obwo kawa bata iyu kugbe goni. ²¹ Kinili, begeyo bunye owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka kukwaku, a begeyo iziyo ko Kunzi owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka bungbingbili katiguliso ka obili wa benze na benze, pisi ka Mombukwono-dosu beyo ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nilo ondi bunye na kaiko na obili pa imoti na Kilisito

¹ Tabikya se kuwa buni? Tokwononi kaidukulogo kagya bunye bisele-sele be kye iziyo ko Kunzi isisilogi kobwo? ² Haaa, gutugu iki yi aka! ka nilo ondi bunye, ta kuwa ibusu abe bamanda, takwanana bata kaidukulogo kaiko ka bunye liki? ³ Makibigu ambe pisi ka ifatiso, tamatikana na Yeso-Kilisito na goni ko pisi yi niyo, tamatikana na ibu ka kukwaku kaki? ⁴ Begeyo, pisi ka ifatiso, batilumboni pa imoti na ibu kye tamatikani na ibu ka kukwaku kaki, iba begeyo Kilisito opupa ndi mino ka mbuku pisi ko ngu ya ibiba ka Baba, ibusu tiki kuwa na obili wambiya.

⁵ A beyo, tomotikononi na ibu pisi ka kukwaku begeyo okwa ndi mino. Kuwa wa go wa, tamatikana ndeke goni na ibu begeyo ko pisi yipupa ka mbuku. ⁶ Takaiba binza ambe babongilogoni ndi obili nino kusu wandeli pa imoti na Kilisito ka musalaba, kye nzayi kusu ya bunye okwi, iba takikonogwa bata bosunzu ba bunye. ⁷ A beyo, mumbanzu kokwo, iba okulikonogini ka bunye. ⁸ Kika kani tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambe tika ndeke pa imoti na ibu goni. ⁹ A beyo, takaiba binza ambe wa aka wa Kilisito opupa ndi mino ka mbuku, kokwigu ndeke bata: kukwaku kandungulyagigu ndeke bata. ¹⁰ Ka nilo ondi bunye, okwa ndi ka nganga imoti aka, luki limoti, a kuwa na obili mbiya wanu ko bulya ko Kunzi. ¹¹ Kuwa goni, ibunu wivoni abe makika bamanda ka nilo ondi

ḥunye, abe ḍbili kunu a ko bulya ko Kunzi pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.

¹² Mbiya wanu, ḥunye kondungulyogonitogu bata nzuyi niyo kunu ya litombu yo ḥekye wikoni kagya musasa mi. ¹³ Makosonitogu bata pa ya nzuyi kunu gutugu yimoti aka kogugubyo ḥunye abe pisi yigya likpumuka nilo kegu lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni ifunu bamombukwana-donu bi ko Kunzi abe batu niḅo ḅozuzukoku ka kukwaku. Wipóni nzuyi kunu yasi kagugubyo Kunzi abe pisi yigya likpumuka lo ngbingbili. ¹⁴ A ḅeyo, ḥunye kamundungulyagigu bata kye makegu bata kusili wa Mutuu, luki limoti, ma kawa kusili wa iziyo ko Kunzi.

Bosunzu ba bungbingbili

¹⁵ Iki se kawa bata? Tagyi ḥunye kye ta kegu bata kusili wa Mutuu, luki limoti kye ta kawa kusili wa iziyo ko Kunzi? Haaa, gutugu iki yi aka! ¹⁶ Makaiba binza ambe makipá ka ligubo ka mutu wagogo pisi kagya Mutuu kaki, miita kawa bosunzu ka mombukwono-donu yi nino makagya Mutuu kaki no. Ikani mika bosunzu ba ḥunye niḅo atikaga ka kukwaku, ikani mika kamakana Kunzi nino atikaga ka ḍbili wongbingbili. ¹⁷ Kunzi avi ibiba! Ma ndi ka ḅundeli bosunzu ba ḥunye. Luki limoti, mbiya wanu, ma kawa kagya na limbengi limoti muwonisilo nimo bamupá ndi. ¹⁸ Mokulikonogoni ndi ka ḥunye, miita kawa bosunzu ba bungbingbili. ¹⁹ Nakanzina abe mumbanzu ko bulya nzuyi ya ḅuro niyo mibukuta noyu. A ḅeyo, kambwa, ma ndi kani mipini basi abe bosunzu kagya likpumuka la musugu, na nilo lanye kadiso Kunzi. Mbiya wanu, a mudongoni begeyo, wipóni kawa basi abe bosunzu kogugubyo bungbingbili iba ḍbili kunu iki bitu.

²⁰ Ngbingo yi nino ma ndi mino bosunzu ba ḥunye, bungbingbili kegu ndi no ngu kegu kunu. ²¹ Minisana ndi na izangiya tino kagya makpumuka nimo mo mino no suni mbiya wanu? A ḅeyo, mulibo ma yigya yi niyo ni kukwaku! ²² Luki limoti, mbiya wanu, mokulikonogoni ka ḥunye, ma kawa bosunzu ko Kunzi. Ma kawa na izangiya kye a kawa kabubiso ḍbili kunu, na ka mulibo, minisana ndeke na ḍbili wa benze na benze. ²³ A ḅeyo, mukalya ma ḥunye ni kukwaku. Luki limoti, nilo Kunzi apaga ka iziyo ni ḍbili wa benze na benze pisi ka matikana na Yeso-Kilisito, Mombukwonodosu.

7

Kaiko bukulikanaga ka busunzu ba Mutuu

¹ Bamamaki, makaiba bingbanganya nilo nakamubikya kye mibagatu Mutuu, mumbanzu ikaga kusili wa Mutuu ko ngbingo yi nino aka no a mbeyi mino na ḍbili. ² Likigyosi a ḅe, muko wo vononi nino ikaga wakikipikila na Mutuu ka ḍbili kaki na mbunyaki ko ngbingo yi nino muluku a mbeyi mino ka mu aka. Luki limoti, muluku kokwo, iba muko okulikonogini ka Mutuu mi nimo ikaga ndi mino wakikipila na iyi mo. ³ Kika kani muko ovyini bata ni mbunyaki a mbeyi ka mu aka, babikya ḅe ogyi bilya. Luki limoti, mbunyaki kokwo iba okulikonogini ka Mutuu mi nimo a ndi mino wakikipikila. Kavye, bakabikyigu bata ḅe ogyi bilya. ⁴ Bamamaki, a mudongoni begeyo ko bulya kunu, ifunu mokwoni ka nilo ondi Mutuu pisi kamatikana na nzuyi ka Kilisito. Kinili, ifunu ma kawa mukumbo ka mutu wagogo, nino hapupisa ndi ka mbuku kye tabukutilyi Kunzi masolo nimo okwononi. ⁵ A ḅeyo, wa tikaga ndi mino tanabye yigya ya nzuyi, musasa manye nimo ikaga ndi pisi ka Mutuu agyaga ndi

ligubo ka nzuyi kusu yasi, anabukuta masolo, masolo mi nimo atitika ka kukwaku. ⁶ Luki limoti, mbiya wanu, tokulikonogoni kuwa ka Mutuu mi nimo. A beyo, tiitoni kuwa abe bamanda kabyenene na likpumuka li nilo a ndi na ifusu likpikila lo. Kinili, takwanana kuwa kagugubyo Kunzi na yigya yambiya pisi ka Limbengi-Lotu, kani kegu bata na yigya yandeli beyo ikpikaga mino ka Mutuu.

Ligubo la Mutuu

⁷ Tabikya se kuwa bunu? Mutuu ni bunye? Haaa! Gutugu iki aka. Luki limoti, Mutuu mo emibisa ndi be bunye ni iki. A beyo, nakakwananigu ndi kaiba ambe kaiko na musasa ko luki ka bengeni ni iki, kika ndi kani Mutuu kabikyagu be: «Wakikonitogu na musasa ko luki ka bengeni.» ⁸ Bunye inisana ndi na ngala katukya ka mutuu, abukuta kuwa mobi masi na musasa manye kuso ka imi. A beyo, Mutuu kiki, bunye kikigu begeyo. ⁹ Ka bundeli ndi, wa Mutuu kegu ndi mino, na ndi mubisi, luki limoti wa mutuu odoku mino, bunye ipupiso, ¹⁰ imi nokwo. Kinili, mutuu nimo akwanana ndi ketika kaiko na obili, etika kuwa ndi ka kukwaku. ¹¹ A beyo, bunye inisana ndi no pisi katukya ka mutuu, ebo, emwisiso.

¹² Kinili, Mutuu a imu motu, makpumuka nimo atumbalaga a motu, mongbingbili na manza. ¹³ Kika kuwa beyo, luki lanza li nilo akwananatu bata kemwisiso? Haaa! Gutugu iki yi aka. Luki limoti, bunye ava ndi luki lanza li nilo, emwo. Ko pisi yi niyo, mutuu ewonisila ndi bingbanganya be bunye kegu luki lanza. Kinili, bunye itikitilaga kuwa ndi mino kaiko bunye aka linguu.

Bunye undungyogoni bambanzu

¹⁴ A beyo, tibagatu ambe Mutuu andaga obili wa limbengi, luki limoti, imi na na nzuyi ya bupo, begoboni abe musunzu ka bunye. ¹⁵ A limbanga! Nakegu kotombisyo nilo nakagya! Nilo nakapa, nakegu kagya ilu, luki limoti, nilo nakamuya, ilu lo nakagya. ¹⁶ Kika kani nakagya nilo nakegu kapa, isi yi be nibini ambe Mutuu a manza. ¹⁷ Kinili, kegu bata imi no nakagya nilo, luki limoti a bunye nibo a kuso kami. ¹⁸ Nakaiba ambe likpumuka lanza kikogigu kuso kami, imi mutuu wa nzuyi ya bupo. A beyo, na na musasa kagya bunza, luki limoti ngu yigya kegu. ¹⁹ A beyo, bunza nibo nakapa kagya, nakegu kagya, luki limoti bunye nibo nakegu kapa kagya, ifu bo nakagya. ²⁰ Nakiko kagya nilo nakegu kapa, kegu bata imi no nakagya beyo, luki limoti a bunye nibo a kuso kami.

²¹ Kinili, nondungi ambe igyonosogo na imi be: niyo napaga kagya bunza, asi bunye aka bo ipupisogo kambwa kami. ²² Kuso wa limbengi kami bikpe, nogwaga magyagya na Mutuu ko Kunzi. ²³ Luki limoti, na bata kaina ka nzuyi kami yasi mutuu magogo nimo akabumana na mutuu nimo tamanaga kami apaga. Mutuu mi nimo ebiso musunzu wa Mutuu ma bunye nimo a kuso kami. ²⁴ Hebe! Ambe kumbu a yidingi na imi eee! Wani se no ekulaga ka nzuyi yi ni yina aketika ka kukwaku yina? ²⁵ Kunzi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito nino Muhukuso kusu!

Kinili, na musunzu wa Mutuu ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki limoti, ko pisi ya nzuyi ya bupo, na musunzu wa bunye.

8

Kaiko na obili pisi ka Limbengi ko Kunzi

¹ Kuwa wa go wa, mungimbo kegu bata kugu ka batu nibo ba bumatikana na Yeso-Kilisito. ² A beyo, mutuu ma Limbengi-Lotu nimo apaga obili ka mutuu nino amatikana na Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mutuu ma bunye na kukwaku. ³ Kunzi otulyosa ndi nilo Mutuu kakwananigu ndi kagya kye bupo ba nzuyi odukusoku ndi Mutuu mi nimo bipoli. Ko bulyo yitumba bunye, Kunzi ako ndi ngbanga wa bunye nibo ikaga ka nzuyi pisi katikoku Mikaki bikpe. Miki yi nino ibukuta ndi na nzuyi abe nzuyi ka batu ba bunye. ⁴ Kunzi agya ndi beyo kye obili kusu iki mud'ongoni beyo Mutuu abikyaga mino. Kuwa wa go wa, kegu bata yigya ya nzuyi yo ika katikpokyoniso, luki limoti niyo ya Limbengi-Lotu. ⁵ A beyo, batu nibo babyege musasa ma nzuyi, tamanaga kabu ikaga ka likpumuka li nilo aka lo. Luki limoti, nibo babyege musasa ma Limbengi-Lotu, tamanaga kabu ikaga goni ka likpumuka li nilo aka lo. ⁶ Wina se, tamanaga ya musasa ma nzuyi atikaga ka kukwaku, luki limoti, niyo ya Limbengi-Lotu atikaga ka obili na maziyo. ⁷ Batu nibo basye limbengi ka musasa ma nzuyi ba bomuyoniso ko Kunzi. Bakagyagigu bata mutuu ko Kunzi, bakakwananigu gutugu kagya yi aka. ⁸ Batu nibo babyege musasa ma nzuyi bakakwananigu kaponoso Kunzi.

⁹ Wina se, ibunu makabyegigu bata musasa ma nzuyi, luki limoti, mabyege kuwa musasa ma Limbengi-Lotu, kye Limbengi ko Kunzi a kuso kunu. Mumbanzu kiki na Limbengi ka Kilisito, iba kegu mutuu kaki. ¹⁰ Kika kani Kilisito a kuso kunu, gutugu nzuyi kunu kokwo ko bulya likpumuka la bunye, Limbengi-Lotu amupatu obili, kye Kunzi amuitisoni bongbingbili. ¹¹ Kika kani Limbengi ko Kunzi nino apupisa ndi Yeso ka mbuku a kuso kunu, Kunzi nino apupisa ndi Kilisito ka mbuku, amupatu goni obili ka nzuyi kunu ya kukwaku. Amupa obili yi nino pisi ka Limbengi kaki nilo ikaga kuso kunu.

¹² Kinili, bamamaki, ta na lubu, luki limoti kegu lubu wa nzuyi be kye tiki kagya musasa mi. ¹³ A beyo, makika kabye likpumuka la nzuyi, mokwatu. Luki limoti, makamwo yigya yanye ya nzuyi pisi ka Limbengi-Lotu, mikatu na obili. ¹⁴ Batu basi nibo Limbengi ko Kunzi ukpokyonisogo, ba bomiko Kunzi. ¹⁵ A beyo, Limbengi nilo miniso nolu, kegu limbengi la busunzo, kamutumisa bata na kubangaku. Luki limoti, a Limbengi-Lotu nilo amuitiso bomiko Kunzi, atikpamya kamaka Kunzi na liya lapu be: «Aba! Baba!» ¹⁶ Limbengi ko Kunzi akatimibiso bingbanganya ka mambengi kusu be ta bomiko Kunzi. ¹⁷ Kika kani ta bomikaki, takwanana kuwa ndeke kalya lisimo nilo wanyaga ndi batu kaki. Talya ndeke lisimo li nilo pa imoti na Kilisito. A beyo, takiko kaigyogyiso pa imoti na ibu, togulya ndeke ka ibiba pa imoti na ibu goni.

Ibiba niyo a ndeke kodoku

¹⁸ Nakaina ambe takakwananigu kokingyoso ibiba yi niyo a ndeke kodoku no kumbu niyo takalya mbiya wanu. ¹⁹ Makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi, akabundaga na musasa kugbe ngbingo nino Kunzi uwonisila ndeke mino bomikaki bingbanganya. ²⁰ A beyo, makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi ogulyoni kusili wa mutuu ma makpumuka ma payaya. Kegu makpumuka mi nimo mo apa ndi, luki limoti Kunzi no obisa ndi kusili wa mutuu mi nimo. Wina se, mutamanagi a be: ²¹ lisyu limoti, Kunzi akulagatu ndeke makpumuka masi nimo agya ndi ka busunzu ba mutuu mi nimo aputaga masi, kye ogulyi kuwa ka kulikanaga ya ibiba niyo ka bomiko Kunzi. ²² A beyo, takaiba ambe kadwe moni na bubwanu, makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi akaigomisogo,

animukana muzuzula abe muko yi nino mama ikaga kalya. ²³ Luki limoti, kegũ asi makpũmuka mi nimo aka mo. Gutũgu ifusu aka niĩo tinisa ndi na Limbengi-Lotu abe talu-talu wa aperi ko Kunzi, tikaga goni kaigomisogo ka mambengi kusu. Tikaga kabũdila na musasa ambe Kunzi atiitisi bomikaki, atikulaga ka busunzu. ²⁴ A beyo, toukoni, luki limoti pisi ka mutamanagi aka. Wakika kaina nilo wakatamanaga, iba kegũ bata mutamanagi mo. Mutu tino no obisaga mutamanagi ko luki nilo a kũwa kaina? ²⁵ Luki limoti, takika na mutamanagi ko luki nilo takegũ kaina, isi yi be takabũndilaga na limbengi linda.

²⁶ A mudũngoni beyo Limbengi-Lotu atisingyogo mino ka bũpo. A beyo, takibigu kalũmba beyo okwononi mino. Luki limoti, Limbengi-Lotu bikpe lo atilumbilyaga ka yigama niyo mumbanzũ kakwananigu kozukogo pisi ka munzina. ²⁷ Kunzi nino ibaga ka mambengi ka bambanzũ, ibagatu nilo Limbengi-Lotu ikaga kapa kakunga. A beyo, Limbengi-Lotu ulumbilyaga batu ko Kunzi beyo Kunzi apaga mino.

²⁸ Takaiba binza ambe ka makpũmuka masi, Kunzi ugiyiyaga bũnza batu bi niĩo bapaga. A batu bi niĩo umakaga ndi kabyenene beyo osisilya ndi mino. ²⁹ A beyo, batu niĩo Kunzi upunaga ndi kambwa aka, ubisa goni ndi di kaika abe Mikaki. Kuwa wa go wa, Mikaki ika ndeke pũta luga ka bamamaki budingi. ³⁰ Batu bi niĩo Kunzi upunaga ndi kambwa aka bo, umakaga ndi ni iyi goni. Niĩo umakaga ndi, uitisa ndi ni iyi goni bongbingbili. Na niĩo uitisa ndi bongbingbili, upa ndi ni iyi goni ibiba kaki.

Budingi ba sipananiso ko Kunzi

³¹ Kabyenene na likpũmuka li nili, tabikya kuwa bata bũni? Kunzi kika ka mutili kusu, wani kũwa bata no akwanana katiikyonilyo? ³² Iyi, kakyagu ndi kapa Mikaki, luki limoti asuta ndi ka kukwaku ko bulya kusu basi. Atimimya kũwa bata liki makpũmuka masi pa imoti na Mikaki? ³³ Wani no akwanana kausungulya batu niĩo Kunzi upunaga? Gutũgu mutu bemoti aka! A beyo, Kunzi no uitisa batu bongbingbili. ³⁴ Wani kũwa no akwanana kaubiso na mungimbo? Gutũgu mutu bemoti aka! A beyo, Yeso-Kilisito okwa ndi, na bata opupa ka mbũka, ikaga wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi katilumbilya. ³⁵ Luki tino lo akwanana katigbonoso na sipananiso ka Kilisito? Ika se kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lungũ ikani kukwaku? ³⁶ Mudũngoni beyo ikpikaga mino ka Mobiso ko Kunzi be:

«Bikaga kakisa masye masi katimwo ko bulya kaku, banatigya abe bakondolo niĩo bikaga kainda kauko bingoo.»

³⁷ Luki limoti, ka masi nimo ikaga katigya mo, tikaga botutungyo kũgbe pisi ka nino atipa ndi. ³⁸ A beyo, nakaiba binza ambe likpũmuka gutũgu limoti aka, kakwananigu katigbonoso na sipananiso ko Kunzi: iki kukwaku, obili, bamalaika, bangama, ngu, likpũmuka la masye mi nima ikani likpũmuka nilo okodoku, ³⁹ iki ngu ya kũgu ikani niyo ya kusili, gutũgu luki limoti aka nilo Kunzi agya ndi. Likpũmuka gutũgu limoti aka kakwananigu katigbonoso na sipananiso niso Kunzi atiwonisila ndi kũso ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na batu niĩo upunaga ndi

¹ Nakabikya lingunu kye na kuso ka Kilisito, nakegu kamufu. Liyu kami la kuso nilo Limbengi-Lotu okpokyonisogo, akemibiso bingbanganya be nakegu kabikya bongo. ² Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka limbengi niyo kegu na mulibi. ³ A beyo, ko bulya livananza nilo nibukuta mino, napatu bi ambe Kunzi egbangi imi, nigbanana na Yeso-Kilisito ka pa kabu. ⁴ Ibu ni Bezaleli. Kunzi uitisa ndi bomikaki, uwonilisa ndi ibiba kaki, ako ndi liwai na ibu, upa ndi Mutuu, uwonilisa ndi beyo okwononi mino kabibiso, upa ndi bagame. ⁵ Ba ka livananza ka botitosu beyo ka Abalahamu, Isaka na Yakobo. Kilisito ibukuta ndi goni pisi ka nzayi ka livananza li nilo goni lo, iyi nino a kugu wa masi, a Kunzi nino wa ibiba ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

⁶ Kegu be kye agume ko Kunzi ogwa kuwa ndi payaya. A beyo, kegu batu basi nibo bopupa ka livananza ka Bezaleli bo ba Bezaleli ba lingunu, ⁷ batu nibo bopupa ka livananza ka Abalahamu bakegu basi bomikaki ba lingunu. A beyo, Kunzi abikya ndi Abalahamu be: «Nupa ndeke bomiki nibo nuwanyaga ndi pisi ka Isaka.» ⁸ Isi yi be, bomiko Kunzi ba lingunu kegu nibo dibukuta ko pisi ya nzayi, luki limoti, a asi nibo aka bo dibukuta pisi ka agume. ⁹ A beyo, agume yi a ndi be: «Nodoku ndeke ko ngbingo yi nimuna goni mu, Sala ika ndeke kani abukutini miki muluku yi.» ¹⁰ Kegu asi niyo aka yo, Libika ubukuta ndi bomiki baluku bi baba ibu na titosu beyo ka Isaka. ¹¹⁻¹² Bomiki bi nibo bakegu ndi mbeyi bakibukuta, kani bakanogyigu gutugu bunza aka ikani bunye, Kunzi abikya ndi Libika ko ngbingo yi nino aka no be: «Pata agugubyaga ndeke miki.» Agya ndi beyo kye otulyosi nilo a ndi ni obungusyogini kambwa. A beyo, Kunzi kupunagigu bambanzu kanda yigya kabu, luki limoti, lipupuna kaki abyenengege na molikoni kaki ku kabu. ¹³ Mudongoni begyo ikpikaga mino be:

«Napa ndi Yakobo, luki limoti namuya Esau.»

¹⁴ Tabikya se kuwa bata buni? Ambe Kunzi kegu wongbingbili? A wongbingbili! ¹⁵ A beyo, abikya ndi Musa be: «Nika ndeke no kumbu ka mutu nino napa kaminyilya kumbu, nagyilya ndeke bunza nino napa kagyilya bunza.» ¹⁶ A beyo, bunza ko Kunzi kandagigu nilo mumbanzu apaga, ikani kekele kaki, luki limoti likpumaka li nilo andi asi Kunzi aka mombukwana kumbu. ¹⁷ Kuso wa Mobiso Motu, Kunzi abikya ndi ngama wa Misili be: «Nupa ndi bungama kye nowonisili ngu kami pisi ku kaku na litombu lasi iba lino kami.» ¹⁸ Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka nino apaga kaminyilya kumbu, otiwoso limbengi ka nino apaga katiwoso limbengi.

Ngbata no kumbu ko Kunzi

¹⁹ Wabikyatu yagogo be: «Kika neki ni a beyo, ko bulya tino yo Kunzi o mino kauyoyiso bambanzu? A beyo, wani no akwanana kagya dongoso na nilo akapa?» ²⁰ Luki limoti, iwe mutu tino se kuwa no wakwanana kagya dongoso no Kunzi? Mbike ya tukuto akwananatu kamuusa muluka-bambike be: «Weluka ndi bene ko bulya iki?» ²¹ Muluka bambike akwanana kagya na tukuto beyo aka yo opo mino: akwanana kaluka na mabungu ma tukuto mimoti, mbike ya ligabu lapu ikani niyo ya ligabu kusili.

9:7 9:7 Wanda ka Mupunganagi 21:12.

9:9 9:9 Wanda ka Mupunganagi 18:10, 14.

9:11-12

9:11-12 Wanda ka Mupunganagi 25:23.

9:13 9:13 Wanda ka Malaki 1:2-3.

9:15 9:15 Wanda

ko Pupo 33:19.

9:17 9:17 Wanda ko Pupo 9:16.

²² A mufongoni begeyo ka niyo Kunzi agya ndi. Apa ndi kowonisilo ngbuta kaki na kaibisikoso ngu kaki. Luki limoti, ufundilya ndi na limbengi linda, bambanza nibo ngbuta kaki akwanana ndi kauipo na nibo bakwanana ndi kogulya ka mungimbo.

²³ Apatu ndi goni kowonisilo ibiba kaki yidingi ka batu bagogo nibo a na ibu no kumbu. Ufungusyaga ndi batu bi nibo kambwa aka kogulya ka ibiba kaki. ²⁴ Batu bi nibo ni ifusu. Katimakagaga ndi asi ifusu aka luga ka Bayuda, luki limoti luga ka batu bi nibo bagegu Bayuda goni. ²⁵ A nilo Kunzi abikya ndi mufongoni beyo ikpikaga mino ka kitabu ka mugyalandu Jsia be:

«Batu bi nibo bagegu ndi batu kami,
numaka ndeke ambe batu kami,
batu nibo nakupagigu ndi,
numaka kuwa ndeke ambe batu kami bupaka.

²⁶ Ka pa niyo bubikya ndi mino be:

«Makegu batu kami,»

bumaka ndeke batu bi nibo be bomiko Kunzi nino apaga obili.»

²⁷ Isaya apamikana ndi ko bulya bomikya Bezaleli: «Gutugu Bezaleli bakiko bi budingi abe mbumi ko libo lidingi, bacede aka luga kabu bo finisana ndeke na muhukuso. ²⁸ A beyo, Mombukwono-dosu otulyasa ndeke ka obili, lasi nilo abikya ndi ni kolipiyisigu.» ²⁹ Begeyo Isaya abikya ndi mino ka mambwa be:

«Mombukwono-dosu nino a no ngu yasi katisili ndi bomiki,
iba tiitoni kuwa abe gudua wa Sodoma,
iba ta mufongoni abe gudua wa Gomolo.»

Muhukuso a pisi ka baya, kegu pisi ka Mutuu

³⁰ Tabikya se kuwa buni? Bevananza bayagogo bagegu ndi kakisa kaiko bongbingbili ko misa ko Kunzi. Wina se, Kunzi uitisoni kuwa bongbingbili pisi ka baya. ³¹ Luki limoti, Bezaleli ba ndi kapa kaiita bongbingbili pisi ka Mutuu, wina se, bakadwega ndi mino. ³² Igyonosa ndi beyo ko bulya iki? Kye bagegu ndi kakisa bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya, luki limoti ba ndi kasima be filka bongbingbili pisi ka yiyigiyilya. Basakaga ka «litalu nilo lisokisogo,» ³³ beyo ikpikaga mino be:

«Wikwe se, nakobiso ku ka gudua wa Siona litalu lisokisogo,
litalu la kugwisiso bambanza.

Luki limoti, mutuu nino abailya litalu nilo, kikigu ndeke no suni.»

10

¹ Bomika-mamaaa, musasa ma limbengi kami na malumba kami ko Kunzi ko bulya ka Bayuda a ambe binisoni na muhukuso. ² A beyo, nakwanana kabikya bingbanganya ko bulya kabu ambe ba na kekele kugbe ko bulya ko Kunzi, luki limoti kekele yi kegu yimatikanaga na yimibo ya lingunu. ³ Bakotombisyaga ndi beyo Kunzi uitisogo mino bambanza batu bongbingbili ko misa kaki, bikisilya ndi ni ibu bamombukwana-dabu bi pisi yi. Kuwa wa go wa, bakya ndi kabye pisi yi niyo Kunzi uitisaga mino bambanza batu bongbingbili. ⁴ A beyo, Kilisito odwisoni Mutuu ka Musa ka mulibo, be kye batu basi nibo babaya biiti bongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka batu basi niḅo babaya

⁵ A beyo, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yigya Mutuu, Musa okpikaga ndi be: «Mutu yi ninḅ agyaga mutuu iko na ḅibili ko pisi yi.»

⁶ Luki limoti, niḅo ibikya ndi ko bulya kaiko ngbingbili ka baya nili: «Wakimuusonitogu be wani nḅ adaka kegū wa lisyē?» Isi yi be kasisoku Kilisito. ⁷ Wakimuusonitogu goni be: «Wani nḅ osyo ka libye lodu ku?» Isi be kapupisoku Kilisito luga wa bamanda. ⁸ Luki limoti, Mobiso abikya be: «Likpamuka ko Kunzi a ḅuwobi na iwe ka munḅku kakū na ka limbengi kakū.» Likpamuka li niḅo a mongoni ma baya ninḅo takakawaga. ⁹ Wakabikya bingbanganya ko misa ka batu basi be Yeso ni Mombukwono-dosu, wakabailya ka limbengi kakū be Kunzi apupisatu ndi ka mbuku, winisono na muhukuso. ¹⁰ A beyo, mumbanzu kabailya ka limbengi, Kunzi aitisatu mutu wongbingbili, katumbulaga goni bingbanganya na munḅku kaki, inisono na muhukuso. ¹¹ A beyo, Mobiso abikya be: «Mutu wasi ninḅo abailya, kokwigu ndeke suni.» ¹² Kinili, ḅudididi kegū bata luga ka Bayuda na niḅo bakegū Bayuda kye Mombukwana-dabu basi a bemoti. Upaga batu basi niḅo bitatanaga na iyi makpamuka manzanza mudingi. ¹³ A beyo, Mobiso ko Kunzi akabikya be: «Mutu wasi ninḅo itatanaga ndeke no lino ka Mombukwono-dosu inisanatu ndeke na muhukuso.»

¹⁴ Bitatanaga se kuwa na iyi liki kani bakabailya? Babailya liki kani bakukanagu ndi mongoni kaki? Bukana liki kani bakubikyogigu mongoni kaki? ¹⁵ Na bata, babikyaga mongoni mi liki kani bakutikigu bambanzu kabikyaga? Beyo ikpikaga mino be: «A magyagya mudingi kaumina bambanzu kodoku no mongoni manza!» ¹⁶ Luki limoti, kegū batu basi ḅo babailya ndi Mongoni Manza. A beyo, Isaya abikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wani nḅ abinikyana ndi kuu kusu?» ¹⁷ Kinili, baya odogoku pisi kaukana mongoni ninḅo bikaga kabikyaga, mongoni mi ninḅo ni kuu ya likpamuka ka Kilisito. ¹⁸ Luki limoti, nakauusa ambe: «Bayuda bakukanagu ndi kuu yi niyo?» Bukana ndi binza! Mobiso ko Kunzi akabikya be:

«Mayu ka bakukuwa imukosa ndi ka ḅibili wasi, Manzina kabu adwe ku kwa ku ka muliḅo ma ḅibili.» ¹⁹ Nuusoku bata ambe: «Bezaleli bakotombisyagu ndi?» Musa adikya ndi kaubikya be:

«Namudukusoku ndeke batu fa imi na livananza la payaya. Namukondikosaga ndeke mambengi na livananza niḅo kegū na yimibo.»

²⁰ Isaya ikpanda ndi goni kabikya be Kunzi abikya ndi be: «Batu bi niḅo bakekisagigu ndi, beminoni, Nipupisa ndi ka batu bi niḅo bakemuusogigu ndi likpamuka.»

²¹ Luki limoti, ko bulya ka Bezaleli, abikya be: «Masye masi, nunanilyaga ndi mafoku livananza niḅo libuna muki na niḅo la sili-sili.»

11

Kunzi kumbimbaga ndi Bezaleli

¹ Nakauusa neki be: Kunzi umbimboni batu kaki? Haaa! Gutugu iki yi aka! A beyo, imi mombukwana-daki na Muizaleli, ka livananza ka

Abalahamu na ko pigo ka Benyamini. ² Kunzi kumbimbagu ndi batu kaki nifo ipunilyaga ndi kambwa aka. Mibatatu nilo Mofiso ko Kunzi abikya ko bulya ka hlaya wa a ndi mino kaigama kambwa ko Kunzi ko bulya ka Bezaleli be: ³ «Hebeee, Mombukwono-dosu! Bulumwisogini bogyalandu kaku, bupanza goni bagobgo ba bapepe kaku. Notigolini kuwa imi mukaka aka, na ba goni kapa kemwo.» ⁴ Luki limoti, Kunzi asikisya ndi bunu? Asikisya ndi be: «Nibuulyogi bi bambanzu elofu madia na ika nifo bakobunigu bi moli kambwa ko kunzi nino lina be Bali.» ⁵ Mbiya wanu, a goni begoyo, a tu na batu bafede nifo Kunzi upunogoni ndi ko bulya iziyo kaki. ⁶ Upunaga ndi pisi ka iziyo, kegu pisi ka yigya kabu. Kiki ndi beyo, iziyo ko Kunzi kikigu ndi iziyo ya lungunu.

⁷ Nilo a se kuwa kaibikya bunu? Bezaleli bakinagu ndi nilo ba ndi kakisa, luki limoti batatu bi nifo Kunzi upunaga ndi, binatu ndi ibu. Nifo bagogo basikana ndi, biita ndi na mu mapu. ⁸ A mudongoni beyo Mofiso ko Kunzi abikya mino be: «Kunzi upa ndi limbengi liti. Kadwe na lisyeli ni, udulogoni miso kye bakinonitogu, udulaga motili kye bakukononitogu.»

⁹ Ngama Daudi abikyatu goni be: «Malili ma bodumo kabu iiti kpaka ikani kuyaku, kaugwisiso na kaupá azabu.

¹⁰ Misa kabu opiya bipi kye bakinonitogu bata, udidikiso gongu kabu bongbanga basi.»

¹¹ Na kuwa kauusa ambe: «Wa Bayuda basakaga ndi mino, bogwa kuwa ndi lungunu aka?» Haaa, kegu beyo! Luki limoti, pisi ka sakaga kabu, batatu bagogo nifo bafegu Bayuda binisana ndi na muhukuso. Kuwa wa, Bayuda bapunga ndi kaumina no misa mopi. ¹² Bunye ka Bayuda apa ndi izangia yidingi ya limbengi ka obili, kugwaku kabu apa ndi goni izangia yidingi ya limbengi ka bevananza. A beyo, bayuda basi bakamigilya Kunzi ika kuwa bata izangiya yidingi kugbe!

Muhukuso ka batatu nifo bafegu Bayuda

¹³ Mbiya wanu, nakamubikya ibunu nifo makegu Bayuda. Imi, na atatumbwa ka bevananza nifo bafegu Bayuda, nogwaga magyagya kugbe ka ligubo li nilo kami lo. ¹⁴ Kinili, na na mutamanagi kagya be bava-kukami bamuminilyi imi iba nuhukusogi bemoti-bemoti luga kabu. ¹⁵ A beyo, ngbingo yi nino Kunzi ute ndi mino Bayuda ka kpoko, Kunzi ukanana ndi na obili. Ika se kuwa bunu wa bamigilyoku bata mino Kunzi? Ika kuwa abe batatu nifo bokwaga ndi, bapungini bata obili!

¹⁶ Bakapa Kunzi igbutu ya mukati niyo ya mambwa, mukati masi nimo otigolo ika kuwa makaki goni. Bakapa lyo ya ibukuso, tabi yi ika kuwa ya kaki goni. ¹⁷ Bezaleli ba abe ibukuso sa mizeituni niso Kunzi akogo ndi mino tabi yi. Iwe nino wa kegu Muyuda, wa abe mutabi ma ibukuso so tutu niso bokpokpisa ndi ka pa ya tabi niyo bakogo ndi yo. Wa kuwa goni iwe kanvinilya libo kotukyoku ko lyo ya ibukuso sa mizeituni si niso. ¹⁸ Kinili, wakinonitogu tabi niyo bakogo ndi yo payaya. Wakaibiba ko bulya iki? Kegu iwe no wolyolisogo lyo, luki limoti lyo yo ulyolisogo.

¹⁹ Wakwananatu yagogo kebikya be: «Bakogo ndi tabi yi niyo kye bokpokpisi kuwa imi wa.» ²⁰ A lungunu. Bakogo ndi kye kegu ndi na baya. Iwe, wamukpakpa wa ko bulya baya. Wakibibonitogu, luki limoti wika na kubangaku. ²¹ A beyo, kika kani Kunzi kubibilagagu ndi Bayuda

nifo ba abe tabi ya ibukuso niso sikuna, angenengene kuwa iwe aka?
²² Winini beyo Kunzi owonisilo mino ko ngbinga bemoti bunza na diya kaki. A mudiya na batu nifo bogwo, a na bunza na iwe. Luki limoti, okwononi kaitikitilaga ka bunza ko Kunzi. Kiki beyo, bukotu goni iwe.
²³ Kika kani Bayuda bosini busili-sili kabu, bukpokpisatu wa go wa ba ndi mino kambwa. A beyo, Kunzi a na ngu kaukpokpiso bata wa go wa ba ndi mino. ²⁴ Iwe yi nino wa kegu Muyuda, wa abe mutabi ma ibukuso so tutu nimo bako ndi, bokpokpiso ka ibukuso sikuna, likpumuka li nilo kigyonosogigu. Bayuda ba abe tabi ya ibukuso sikuna. Kunzi akwanana neki bata kaukpokpiso ka ibukuso niso botukyoku ndi mino.

Livananza ka Bezaleli ahuka ndeke lasi

²⁵ Bamamaki, nakapa kamumibiso dikidi yi niyi, iba makivonitogu abe batu ba kimibo kugbe: Batu bagogo luga ka Bezaleli bika ndeke ka busili-sili kadwe ku kwa ku batu bi nifo Kunzi upunaga ndi ka bevananza bayagogo binisana ndeke mino na muhukuso. ²⁶ Niyo a pisi yi niyo livananza lasi la Izaleli inisono ndeke mino na muhukuso beyo mobiso ko Kunzi abikya mino be: «Muhukuso otukyoku ndeke ka Siona, olimaga ndeke yigya yanye ka bomika Yakobo. ²⁷ Nagya ndeke na ibu agume yi nima, ngbingo yi nino nasukasaga ndeke mino bunye kabu.»

²⁸ Bayuda biitoni bomuyoniso ko Kunzi kye bakya ndi Mongoni Manza. Likpumuka li nilo iitoni izangiya ku kunu batu ba bevananza bayagogo. Luki limoti, kabyenene beyo Kunzi upunaga ndi mino pisi ka batitabu, asyegge limbengi kugu kabu aka. ²⁹ A beyo, Kunzi kapagigu luki mambengi maba, koyikosogigu tamanaga kaki kugu ka mutu nino ikaga kani apunogini. ³⁰ Ka bundeli ndi, makamukanaga ndi Kunzi. Mbiya wanu, Kunzi amukwilyoni kumbu kye Bayuda bakya ndi kamukana. ³¹ Na goni, mbiya wanu Bayuda bakya ndi kamukana Kunzi kye amukwilyi kumbu. Kuwa wa go wa, Kunzi akwanana goni kahukwilyo ibu kumbu. ³² A beyo, Kunzi uitisoni batu basi abe batu ba boloko ko bulya yikya kamukana, kye uwonisili ibu basi kumbu kaki.

Kunzi a mudingi kugbe

³³ Lingama ko Kunzi kegu no ngbimi! Yimibo na bugegele kaki kegu no kingyoso. Kegu na muti yi nino akwanana kotombisyo tamanaga kaki ikani kaiba bopisi baya makpumuka kaki.

³⁴ Mudongoni beyo Mobiso abikya mino bingbanganya be:

«Wani no iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?

Wani no akwanana kapá mutiwi?»

³⁵ «Wani no adikya ndi kapá luki,

be kye bakalyito kumbuso yi?»

³⁶ A beyo, masi otukyoku ku kaki, masi a makaki na ko bulya kaki. Kunzi avi ibiba ka benze na benze! A beyo.

12

Obili wambiya kuso ka Yeso-Kilisito

¹ Bamamaki, kaina beyo Kunzi atikwilya mino kumbu, nakamukanga ambe wiponi ibunu bamombukwana-donu ko Kunzi abe aperse mufisi, nino wotu na mufosilo Kunzi. Niyo a pisi ya lingana niyo okwononi mino kabibiso Kunzi. ² Makobyenitogu yigya ya obili yi nima, luki limoti,

musoni Kunzi kamuikoso na kamupá yimibo yambiya. Kawa wa go wa, makwanana kotombisyo likpumuka li nilo Kunzi apaga: likpumuka lanza, nilo abosilogo na nilo lanza kugbe.

³ Kabyenene na bunza nibo Kunzi egyilya, nakamubikya ibunu basi ambe: mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu kikonitogu na yibiba kakitaga beyo okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga niyo okwononi, kabyenene na baya niyo Kunzi apa ndi mutú yikaka-yikaka.

⁴ A beyo, ta na nzayi yimoti niyo a na mababa makpu. Luki limoti, libaba limoti-limoti a na ligubo kaki. ⁵ A mudongoni begeyo, gutugu takika budingi, ta nzayi yimoti aka kuso ka Yeso. Ta bakizukonogo basi pa imoti abe mababa ma nzayi yimoti. ⁶ Ta na bapepe dididi nibo atipa yikaka-yikaka. Mutu kika na apepe wa bugyalandu, okwononi agyi ligubo li nilo kabyenene na baya kaki. ⁷ Mutu wagogo kika na apepe mugugubya bengeni, ugugubyi. Nino a na apepe muwonisilo, okwononi owonisili. ⁸ Nino a na apepe mutumisa bengeni mambengi, okwononi utumisi. Nino a na apepe wa sipasu, okwononi kapá na limbengi limoti. Nino a na apepe wa kwanaga bengeni, wanagi na kekele na nino usingyogo batu ba yangya, okwononi agyi na magyaga.

⁹ Sipananiso kikonitogu na kuboboka. Kyoni likpumuka lanye, migwinonogo na likpumuka lanza. ¹⁰ Ponononi luga kunu abe bomikamuko, magya kekele kobibisono. ¹¹ Wikoni batu bugya ligubo no ngu ni makegu babofu. Mugugubiyoni Mombukwono-dosu na kekele. ¹² Wikoni na magyaga ko bulya mutamanagi kunu, mika na limbengi linda ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, wigwinonogoni na malumba. ¹³ Usingyoni bomomonu bakilisito nibo ba ka yangya, manutilya bobiko binza.

¹⁴ Hukungulyoni nibo bakamugyogyiso babunga ko Kunzi. Kunzi udukilyo babunga ni kugbongigu. ¹⁵ Gwoni magyaga pa imoti na nibo bakogwa magyaga, gomoni pa imoti na nibo bakagama. ¹⁶ Wikoni na yukwana yanza luga kunu. Makikonito batu bakibinika, luki limoti bakamupa gutugu ligubo la payaya aka, magya. Makiwonisonito ibunu bamombukwana-donu abe makika batu ba yimibo.

¹⁷ Makomigisyonito mumbanzu gutugu bemoti aka bunye ka bunye. Kisoni kaga nilo batu basi biko mino kagbitya bamu. ¹⁸ Kika ni akwananatu, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na maziyo na batu basi. ¹⁹ Bamamaki, makigisyonitogu likosi. Mumbanzu kamugyilya bunye, musoni ka maboka ko Kunzi kye Mombukwono-dosu abikya ka Mobiso be: «Imi no nigisya likosi, imi no nakalya bunye.» ²⁰ Mobiso mi nimo abikyatu goni be: «Mumuyoniso kaku kika na nza, wapá malili. Kika na musasa, wamusa libo. A beyo, wakika kaga beyo, ika abe wakika kaduko na makamu mo buku ka mu.» ²¹ Wakosonitogu bunye kaundungulyaga. Luki limoti, ndungulyaga bunye pisi kaga bunza.

13

Ubongogonito bangama

¹ Mutu wasi okwononi kabanga bangama kye bungama basi otukyogoku ko Kunzi. Batu basi nibo ba ka bungama Kunzi no ubisogo.

² Kinili, mumbanzu nino agyaga dongoso na bangama, agyaga dongoso ka nilo Kunzi omo. Batu nibo bagyaga beyo bimokysiso ndeke ni

ibu bamombukwana-dabu ka mungimbo. ³ A beyo, batu nibo bagyaga bunza bakubangagiga bangama, luki limoti nibo bagyaga bunye aka bo bubangaga. Wapatu kaiko kani wakegu kaubanga bangama? Gya neki bunza, ngama ubibiso, ⁴ kye a ka ligubo ko Kunzi kaukpama kaga likpumuka lanza. Luki limoti, wakika kaga bunye, eee! Mubangatu kye akwananatu kaupá azabu. Iyi a ka ligubo ko Kunzi kowonisilo ngbuta ko Kunzi ka batu nibo bagyaga bunye. ⁵ Kinili, okwononi kaubanga bangama, kegú asi ko bulya yikya ngbuta ko Kunzi aka, luki limoti kye liyu kunu la kuso akamukpama kaga beyo.

⁶ Kinili goni makalyaga mino manzanza. A beyo, batu bi nibo bogyisigaga ligubo li nilo kye Kunzi no ubisa be bagyagi binza. ⁷ Mupóni mutú wasi nilo okwononi be bapí: kika manzanza, makalya, kika batakisi, muluwo, kika kabanga mumbanžu, mafanga, kika kabibiso, mabibiso.

Kaiko na sipananiso na bengeni

⁸ Makikonito no lubu ka mumbanžu gutuga bemoti aka, kiki asi sipananiso aka luga kunu. Mutú yi nino upaga bengeni otulyosaga Mutuu masi. ⁹ A beyo, Mutuu nimo abikyaga be: «Wakosyonitogu na muko ikani mbunya bengeni, wakamwonito mumbanžu, wakibonitogu, wakototonilyonitogu luki ka bengeni», na magogo masi amumukana ka mutuu mimoti aka be: «Mupa wai-daku abe iwe mombukwana-daki yi.» ¹⁰ Mutú yi nino apaga wai-daki kagyilyigu bunye gutuga bumoti aka. Kinili, sipananiso otulyosaga Mutuu masi.

Wikoni bakitulya ka yigoku ka Yeso

¹¹ Gyoní beyo kye makaiba binza ambe ngbinga tino no ta mino mbiya wanu: ngbingo muzuzuko itulyonini. A beyo, mbiya wanu, muhukuso a kawa buwobi na ibusu kakitaga ngbingo yi nino tabailya ndi mino. ¹² Biti idukulogini, lisyé a buwobi katinikaga. Tosini neki yigya yanye yo biti, tava makpumuka ma lunga nimo bulananaga nomu na lisyé. ¹³ Tikini na yigya yanza niyo okwononi kaiko na lisyé. Tibuulyini ka mukododo ma malili, ka libuma, ka bilya, ka makpumuka manyenyé, ka mosooni na ko misa mopi. ¹⁴ Luki limoti, wimokisyoni obili wambiya kuso ka Mombukwonodosu Yeso-Kilisito, ni makosigu bata likpumuka la nzayi kamuluto kaga musasa ma nzayi.

14

Makabisonito mumbanžu na mukumbu

¹ Mutilyoni binza mutú nino a na bupo ka baya ni makegu na ibu na bodongoso ka mutamanagi kaki. ² Mutú wagogo inaga pisi ka baya kaki be akwanana kalya malili masi. Luki limoti, mutú yi nino a na bupo ka baya alyaga iyi asi mapaku aka. ³ Mutú yi nino alyaga iyi makpumuka masi kokwononigu kamina payaya nino alyaga iyi mapaku aka. Na goni, nino alyaga mapaku kabisonito na mukumbu nino alyaga makpumuka masi, kye Kunzi atilyoni. ⁴ Iwe ni wani kabiso mugya-ligubo ka mutú wagogo na mungimbo? Mugya-ligubo yi nino kigwinonogo ka ligubo kaki ikani kasa, nilo andi mbukwaki aka. Luki limoti, igwinonogo ka ligubo kaki kye Mombukwonodosu no a no ngu kamomoso.

⁵ Mutú wagogo inaga abe masye magogo mo a na izangiya kakitaga, luki limoti ka mutú wagogo, masye masi a mudongoni. Okwononi

mutu yikaka-yikaka ibi binza ka limbengi kaki nilo akabailya. ⁶ Mutu nino obibisaga lisyε limoti kakitaga magogo, agyaga beyo ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba. Mutu nino alyaga malili masi, agyaga beyo ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba kye amigisyaga Kunzi ibiba ko bulya malili. Mutu nino alyaga iyi mapaku aka agyaga beyo ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba, iyi amigisyaga goni Kunzi ibiba. ⁷ A beyo, kegu na mutu gutugu bemoti aka luga kusu nino a na ngu kugu wa obili kaki ka mombukwana-daki yi, kegu goni na mutu gutugu bemoti aka nino a no ngu kugu wa kukwaku kaki ka mombukwana-daki yi, ⁸ takika na obili, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a ko bulya kabibiso iyi aka goni. Kinili, kika gutugu kani ta na obili ikani tokwini, ta mukumbo ka Mombukwono-dosu. ⁹ A beyo, Kilisito okwa ndi, opupo ka mbaku kye iki Ngama ka batu nibo bokwogoni na nibo ba bufisi. ¹⁰ Luki limoti, iwe, ko bulya iki yo wabisaga mino mamaku na mungimbo? Na iwe, ko bulya iki yo waminaga mino mamaku payaya? Ibusu basi tika ndeke ko ngbongu kambwa ko Kunzi. ¹¹ A beyo, Mofiso ko Kunzi abikya be:

«Imi, Mombukwono-donu, nakamubikya lingunu be: batu basi bobuna ndeke moli kambwa kami, na ibu basi bebibisa ndeke.»

¹² Kinili, mutu yikaka-yikaka luga kusu ozukaga ndeke likpumuka kaki mombukwana-daki yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisonito mamaku ka bunye

¹³ Tosini neki kobisono na mukumbu luga kusu. Luki limoti, okwononi kagya be: Takagyilyonito mumbanzu likpumuka gutugu limoti aka nilo akwanana kasokisogo ikani kagwisiso. ¹⁴ Matikana kami na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni binza be malili gutugu mimoti aka kegu ope. Luki limoti, mumbanzu kina be a ope, alya ka yakolyi aka, mutu yi nino imokyini ni iyi aka ka bunye. ¹⁵ Wakika mutu wanye ko misa ka mamaku ko bulya malili nimo walyaga, wakegu na sipananiso. Wakopotikostonito baya ka mutu nino Kilisito akwilyaga ndi ko bulya malili. ¹⁶ Kokwononigu be luki nilo a lanza ku kunu inisoni abe kika luki lanye ko misa ka batu bagogo. ¹⁷ A beyo, Bungama ko Kunzi kegu ko bulya malili ikani ko bulya luki limwo. Luki limoti, a ko bulya makpumuka nimo Limbengi-Lotu apaga: bungbingbili, maziyo na magyagya. ¹⁸ Mutu yi nino agugubyogo Kilisito ko pisi yi niyo, ikaga mutu wanza ko misa ko Kunzi na ko misa ka bambanzu.

¹⁹ Kinili, tokisini na kekele likpumuka nilo a na izangiya ko bulya yipá maziyo, na nilo atihukwilya pisi katungbulanaga ka baya. ²⁰ Makoputonitogu ligubo ko Kunzi ko bulya malili. A lingunu be takwanana kalya malili masi, luki limoti, kegu binza kalya luki nilo akwanana kagwisiso bengeri. ²¹ Kegu binza kalya makolo ikani kamwo vinya na kagya makpumuka masi nimo akwanana kagwisiso mamaku. ²² Buulyogo tamanaga kaku mombukwana-daki ko bulya makpumuka mi nima kambwa ko Kunzi. Igyagya ka mutu nino kikogigu na botumo ka limbengi kani akapa kagya likpumuka! ²³ Luki limoti, Kunzi amakya ndeke ka mungimbo mumbanzu nino akalya malili na botumo kye niyo akowonisilo be kegu wakamaga ka baya. Likpumuka lasi nilo kegu kotukyoku ka baya a bunye.

15

Togyogini nilo ubosilo goni bengeneni

¹ Ibusu niḅo ta ḅapupu ka baya, tokwononi kautungbulaga ḅatu niḅo ḅa na ḅupu ka baya. Tokokwononigu kakisa nilo aka lo atibosilo. ² Okwononi ḅe mutū yikaka-yikaka luga kusu akisi kaubosilo bengeneni, kautungbulaga, na kaungotiso ka baya. ³ A ḅeyo, Kilisito kakisagigu ndi nilo abosilaga ndi iyi mombukwana-daki. Luki limoti, igyonosa ndi ḅeyo Mḅiso ko Kunzi ikpiko mino ḅe: «Kunziooo! Mosikoni nimḅ ḅusikaga ndi, emigilyoku kuwa ndi imi.» ⁴ Masi nimḅ ikpikaga ndi ndeli ka Mḅiso ko Kunzi, ikpikaga ndi kye atitiwi. Mḅiso mi nimḅ atipaga limbengi linda, atitumisa mambengi ḅekye tiki na mutamanagi. ⁵ Kunzi ninḅ apaga limbengi linda na otumiso mambengi, amupi yakanana luga kunu mufḅongoni ḅeyo Yeso-Kilisito apaga mino. ⁶ Kuwa wa go wa, ifunu basi, mika kabibiso Kunzi, Abaki Mombukwono-dos Yeso-Kilisito na liya limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ḅatu basi

⁷ Tilyononi luga kunu kye Kunzi avi ibiba mufḅongoni ḅegoyo Kilisito amutilya ndi mino. ⁸ A ḅeyo, nakamubikya linguḅu ambe Kilisito odoku ndi kaiko magya-ligubo ka Bayuda kowonisilo linguḅu ko Kunzi pisi kautulyoso ḅagume niḅo Kunzi upa ndi ḅatitabu. ⁹ Odoku ndi goni kye ḅatu ḅi niḅo ḅakegu Bayuda ḅabibisi Kunzi ko bulya limbengi kaki lo kumbu, ḅegoyo Mḅiso abikya mino ḅe: «Kinili, nubibisaga ndeke luga ka ḅatu niḅo ḅakegu Bayuda, nimbilaga ndeke ko bulya ibiba yo lino kaku.»

¹⁰ Mḅiso abikyatu goni ḅe:

«Ifunu, ḅatu niḅo makegu Bayuda, gwoni magyagya pa imoti na livananza nilo Kunzi apunaga ndi!»

¹¹ Obikyoku ḅata ḅe:

«Ifunu ḅevananza ḅayasi, mubibisoni Kunzi, ifunu ḅatu basi, mubibisoni.»

¹² Mugyalandu Isaya abikya goni ḅe:

«Mutu ḅemoti ka livananza ka Yeso* odokuto ndeke, amaga ndeke, alya ḅungama kugu wa ḅevananza, na ḅevananza ḅobisa ndeke mutamanagi kabu ku kaki.»

¹³ Kunzi ninḅ apaga mutamanagi, amutumisi na magyagya na maziyo ko bulya baya niyo ma nouy ku kaki, iba motumi na mutamanagi pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu.

Polo akabikyaga Mongoni Manza ka ḅatu niḅo ḅakegu Bayuda

¹⁴ Bamamaki, imi bikpe nakaiba binza ambe ma ḅatu banza kugbe, butumo na masi nimḅ okwononi ḅe mibi, mibagatu kapánana mutiwi.

¹⁵ Luki limoti, namukpikilyagatu makpumuka mudingi ka baluwa kami ni nakegu na kubangaku, kamutomosyo mutuu nimḅ mukana ndi. Nokpikaga ndi ḅeyo ko bulya iziyo niyo Kunzi epa ndi, ¹⁶ kaika magya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ḅevananza niḅo ḅakegu Bayuda. Nakagya ligubo abe kumu ko Kunzi kabikyaga Mongoni Manza kaki, iba ḅatu niḅo ḅakegu Bayuda ḅiiti aḅepe ninḅ abosilaga Kunzi, aḅepe ninḅ Limbengi-Lotu abubisoni bitu. ¹⁷ Kusḅ wa matikana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana neki kaibiba ko bulya ligubo nilo nakagyilya Kunzi. ¹⁸ A ḅeyo, nakikpanda

kabikyaka likpumuka, ika nilo aka lo Kilisito otulyosa ndi pisi ku kami kye batu nibo bakegu Bayuda bamibi Kunzi. Agya ndi nilo pisi ka manzina na yigya kami, ¹⁹ pisi ko ngu ya mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga nimo nagma ndi ko ngu ya Limbengi-Lotu. Kinili, nabikyaga ndi Mongoni Manza ka Kilisito ka ba pa bayasi katukya ka Yelusalema na kadwe ka iwili ya Ililiko. ²⁰ Luki limoti, na ndi kapa kabikyaga Mongoni Manza asi ka bapa nibayo bakanukonigu mino mongoni ka Kilisito, kye nakegu ndi kapa kopika ka mubumbe ka mutu wagogo. ²¹ Nagma ndi mudongoni beyo Mobiso abikya mino be:
 «Batu nibo bakubikyagagu ndi Mongoni kaki, baminatu ndeke, a beyo, batu nibo bakukanagu ndi Mongoni kaki, botombisyatu ndeke.»

Palo a na tamanaga kaaga ka Luma

²² Ligubo lo Mongoni Manza lo ekpingba ndi nganga bikyo kaina ku kunu ku. ²³ Luki limoti, mbiya wanu nomoni ligubo kami ka bewili bi nibayi. Kuso wa byanga budingi, nikaga na musasa kaina kamumina. ²⁴ Nabye banu ku, ngbingo yi nino nika banu mino kaina ka Isipanye. A beyo, na na mutamanagi kamumina wa nika banu mino kakitaga ku beyo. Togwa banu na ibunu magyagya ka masye makede. Na goni kapa ambe ipoponito banu ko bulya ligundu li nilo. ²⁵ Luki limoti, mbiya wanu, nakaina ka Yelusalema kagya ligubo pa imoti na batu ko Kunzi nibo ku beyo. ²⁶ A beyo, bakilisito ba iwili ya Makedonia na nibo ba Akaya bukoni bi, bumumala bangyo ko bulya ka batu ba yangya nibo ba luga ka batu ko Kunzi nibo ba ka Yelusalema. ²⁷ Bukoni bi ni ibu aka kaumumula bangyo bi nibo kye okwononi bi kagya beyo aka yo. A beyo, batu nibo bakegu Bayuda binisana ndi na muhukuso ko bulya ka Bayuda, okwononi neki be ibu busingyito goni Bayuda na mukumbo kabu. ²⁸ Wa nama banu mino kaulupya bangyo bi nibo, nabye banu pisi ku kunu kaaga ka Isipanye. ²⁹ Nakaiba ambe wa nosila banu mino ku kunu ku, nadwe banu mutumo na bubunga ka Yeso-Kilisito bide.

³⁰ Bamamaki, nakaitanaga na ibunu ko lina ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na ka sipananiho niso Limbengi-Lotu apaga ambe isingyoni ka lunga nilo no mino pisi ka malamba. ³¹ Ilumbilyoni ambe Kunzi ebuulyogito ka maboku ka bomuyoniso ho Mongoni Manza nibo ka Yudea, iba batu ko Kunzi nibo ka Yelusalema butilyito bangyo nibo nakaina na ibu. ³² Kawa wa go wa, Kunzi kapa, nadwe banu ku kunu ku, mutumo na magyagya bide. Noyukuma banu mino yikede luga kunu. ³³ Kunzi nino apaga maziyo iki pa imoti na ibunu basi. A beyo.

16

Palo akaumusogo Bakilisito Baluma

¹ Namusilyi musali kusu beyo ka Foibe nino a magya-ligubo ka kanisa ya Kenekulia, ² ambe mutilyoni binza ko lino ka Mombukwono-dosu, beyo okwononi mino kaugyilya batu ko Kunzi. Musingyoni ka masi nimo ika na nzoyi yi. A beyo, iyi obinikoni buti ka batu budingi gutugu imi aka mombukwana-daki yi.

³ Namusogito Pelesila ibu na mbunyaki beyo ka Akila, ibusu na ibu ta bagya-ligubo ka Yeso-Kilisito. ⁴ Ba ndi buwobi kolumwogo ko bulya kami. Kegu asi imi aka no nakaumigisyo ibiba, luki limoti makanisa ma giyo ka batu nibo bakegu Bayuda bakagya begeyo. ⁵ Numusogito goni batu ba

kanisa niḅo bamumukanaga ka ndabu kabu. Namuusito wai-dami beyo ka Ipeneta nino a mutu wa mambwa ka baya mongoni ka Kilisito ka iwili ya Azia. ⁶ Namuusogito Malia nino amugugubya ndi kugbe. ⁷ Numuusogito bava-kukami beyo ka Andoloniko na Yunia, niḅo batigwi ndi na iḅu ka boloko. Ba na ibiba yidingi luga ka batatumbwa, iḅu goni ḅo biita ndi bakilisito kambwa kami.

⁸ Namuusito Apuliatu, wai-dami mupaka kuso ka Mombukwono-dosu. ⁹ Namuuso Ulubano, mugya-ligubo ka Kilisito pa imoti na iḅusu, na Sitakisi, wai-dami mupaka. ¹⁰ Namuuso Apile, nino igwinanaga ndi ka baya. Numuusogo goni batu ḅa ndabu ka Alisitobulu. ¹¹ Namuusito mamaki beyo ka Elodiyo. Numuusogo batu niḅo babinikyana Mombukwono-dosu, niḅo bikaga ka ndabu ka Nalukiso. ¹² Namuusogito Tilifina iḅu na Tilifusa. Boko bi niḅo bagugubya ndi Mombukwono-dosu na kekele. Namuusogo goni wai-dami beyo ka Palusi, nino agyilya ndi goni Mombukwono-dosu ligubo na kekele. ¹³ Namuusito Lufu, nino mugya-ligubo walinganu ka Mombukwono-dosu na amaki. Iyi mama yi nino navaga goni abe mama aka bikpe. ¹⁴ Namuusito Asukilisito, Fuligo, Hime, Pataluba, Hima na homomосу niḅo ḅa pa imoti na iḅu. ¹⁵ Namuusito Filologo na Yulia, Nilo na musali kaki, Ulipa na batu ko Kunzi basi niḅo ḅa pa imoti na iḅu. ¹⁶ Tilyononi, moputunogo abe homika-muko. Makanisa ka Kilisito masi amumuusogito.

Likpamuka la mulibo

¹⁷ Iḅunu bamamaki, nakamubikya ambe wiminyonito na batu niḅo bakamakya yigbananaga, kye bakautumba bakilisito ko pisi ya bungbingbili, banagya di na nilo bamuwonisilya ndi. Makubyenitoga. ¹⁸ A beyo, inguo ya batu bi niḅo bagegu kagugubyo Kilisito, Mombukwono-dosu, luki limoti bakogugubyo asi bamuma kabu aka. Pisi ka manzina kabu mandenge-ndenge na ma kuboboka, ḅubobogo batu ḅa mambengi mopoli. ¹⁹ Batu basi ḅibagatu beyo iḅunu mabangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili, nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambe wikoni bagegele ḅugya likpamuka lanza, mika bakiminya kakya bunye. ²⁰ Kunzi, nino apaga maziyo, aditagatu banu Abili kusili wa bakagba kunu. Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iḅunu.

²¹ Timotio, nino tagyaga na iyi ligubo amumuusito. Bava-kukami beyo ka Lukio, Yasoni na Sosipateli bamumuusogito goni. ²² Iḅi Telitio, nino nokpiki mobiso mi nima, namumuusito ko lino ka Mombukwono-dosu.

²³ Gayo, nino etilyi bi ku kaki amumuusogito. Batu ḅa kanisa bamumukanaga ku kaki. Hasito nino obuulyogo buyi ḅa gudu amumuusito, gutugu momosu beyo ka Kwalatu.

[²⁴ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iḅunu basi. A beyo.]

Bibiso ya mulibo

²⁵ Tabibisini Kunzi! Iyi no akwanana kamungotiso ka baya, mudongoni beyo Mongoni Manza nimo nakabikyaga o mino kabikya. Pisi ka Mongoni Manza mi nimo nakabikyaga ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndi likpamuka li nilo a ndi la kisuma katukya ka bundeli aka. ²⁶ Luki limoti mbiya wanu, ipupisoni kuwa bingbanganya pisi ka mobiso ka Bogyalandu, Kunzi wa benze na benze oponi mutuu bekye bevananza bayasi babailyi, bagya mutuu mi nimo. ²⁷ Kunzi mukaka, mombukwana bagegele basi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ka benze na benze! A beyo.

Balūwa wa mambwa nino Pōlo ukpikilya ndi Bakolito Likpamuka la mambwa

Pōlo nō ukpikilya ndi bakilisito ba Kolito balūwa yi nimu. Inda ndi ka beyo ka ligundu kaki la yiba, agya syangasu simoti na batimba madiya. Ko ngbingo yi nino, ubikyaga ndi batu bi nibo bakegu Bayuda Mongoni Manza kadwe ku kwa ku hapunga ndi mino kabye pisi ka Kilisito. Kolito a ndi gudū wanza kugbe ko ngbingo yi nino, babato bosilogoku ndi wa kotukyoku ka bapa bayasi, na bambula bikaga ndi goni budingi. Bacanda bakegu ndi na kisa mudongoni abe ka bagadū basi. Ka mulibo, bubungusaga ndi bakilisito ba Kolito.

Likpamuka li nilo akpamyā ndi Pōlo katamana ko bulyo yi, kadwe ku kwa ku ukpikilya ndi mino balūwa wa mambwa (wanda 1 Bakolito 5:9), kaubikya be bakosyonitogu ka mudongo ka batu bi nibo. A beyo, Bakolito bakpikilyatu ndi Pōlo. Luki limoti, bakabyegu ndi mutiwi mudingi nimo upā ndi. Batu bemoti-bemoti bodoku ndi katumbulyaga Pōlo makpamuka dididi ko bulya ka Bakolito, mongoni mi nimo kegu ndi manza.

Osisilya kawa ndi kausikisya ka balūwa yi nino bakpikilya ndi nō, upā goni mutiwi. Pōlo upā ndi mutiwi ko bulya makpamuka makpā abe yigbananaga ka Bakilisito, bilya, vanana, kalya makolo nimo bopi ka apepe wa gbilito, Malili ka Mombukwono-dosu, makpamuka mi nimo Limbengi-Lotu apāga, na pupo ka mbuka.

Pōlo a ndi wakisiso ko misa ka bu kautumbulyaga makpamuka mi nimo okwononi ndi ubikyā. Ubikyā ndi be yigwinonogo na Yeso aka yo okwononi kapā pisi ka makpamuka mi nimo, na kaika na sipananso na mumbanzu okitogi makpamuka masi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-9

Bakilisito bokokwononigu kabamana ikani kaigbananaga 1:10-4:21

Bakilisito bokokwononigu kagyagyana 5:1-6:20

Baluka na boko kabu 7:1-40

Okwononi kamukana Kunzi ni kegu gbilito 8:1-11:1

Beyo bakilisito bokwononi mino kaiko ka makanisa 11:2-14:40

Beyo Kilisito aditaga ndi mino kukwaku 15:1-58

Kabinika buti ka batu ba yangya 16:1-4

Pōlo a wakitulya ka ligundu 16:5-12

Mutiwi na yuuso 16:13-24

Yuuso

¹Imi, Pōlo, Kunzi emakaga ndi be niki atutumbwa ka Yeso-Kilisito kye iyi Kunzi nō abailya ndi. Ifusu na mika-mama beyo ka Sositeni, tamumuusito.

²Namukpikilyi ifunu kanisa ko Kunzi niyo a ka Kolito, ifunu nibo Kunzi amamakaga ndi be wikonni batu kaki bikpe, amububisa ndi bitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balūwa yi nimu, a goni ko bulya ka batu basi nibo batwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka bapa bayasi ka obili. Iyi nō a Mombukwana-dabu na Mombukwono-dosu goni. ³Obosu Kunzi ibu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo.

Pōlo akamigisilya Kunzi ibiba

4 Namigisyaga Kunzi nino kami ibiba masye masi ko bulya kunu, ka iziyo niyo amupá ndi pisi ka Yeso-Kilisito. 5 A beyo, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndi lingama lasi, nilo la manzina na nilo la yimibo. 6 Likpumuka li nilo akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni nimo takamupága kugu ka Kilisito. 7 Mbiya wanu, kegu neki bata na aperi ko Kunzi gutugu bemoti aka nino amubwi, ifunu bi nibo makabundaga ngbingo nino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. 8 Iyi no amumomosa ndeke linguna kadwe ka mulifo, kye mumbanzu kamubukulyogonitogu likpumuka gutugu limoti aka ka lisyé li nilo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndeke mino. 9 Kunzi utulyosogo bagume kaki basi. Iyi no amamakaga ndi be wikoni luki limoti no mikaki beyo ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Bomika-mama, nakaigama na ifunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe wikoni na yukana. Yigbananaga kikonitogu luga kunu! Wikoni luki limoti, limbengi limoti na tamanaga yimoti. 11 A beyo, bomika-mama, batu ba livananza ka Kolowe bebiyki bi be atu na kukanaga luga kunu. 12 Nakapa kabikya be: luga kunu, mutu bemoti akabikyaga be: «Imi, na mutu ka Polo!» Wagogo be: «Na imi mutu ka Polo!» Wagogo be: «Na imi mutu ka Petele!» Wagogo bata be: «Na imi mutu ka Kilisito!» 13 Makasima be Kilisito a wakigbananaga? Ambe, Polo no babangilaga ndi ka musalaba ko bulya kunu? Ikani, mogwa ndi ibatiso ko lino ka Polo? 14 Nakamigisyaga Kunzi ibiba, kye nakabotisaga ndi mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu, kiki ni Kilisipo aka na Gayo. 15 Yeki a beyo, kegu neki na nino akwanana kabikya be babotisa ndi ko lino kami. 16 Iyo, iyo! Nabotisatu ndi goni Setefano na batu ba ndabu kaki. Luki limoti, nakibigu ikani nabotisa ndi bata mutu wagogo tino. 17 Kilisito ketikokugu ndi kaubotiso bumbanzu, luki limoti, kabikyaga Mongoni Manza. Kapagigu be nabikyagi Mongoni Manza mi nimo na manzina ma yimibo ka bumbanzu, kye izangiya ya kukwaku ka Kilisito ka musalaba kikonitogu payaya.

Yeso-Kilisito ni ngu na yimibo ko Kunzi

18 A beyo, Mongoni Manza ma kukwaku ka Kilisito ka musalaba a abe likpumuka la bungingi ka batu nibo bakobungogo. Luki limoti, a ngu ko Kunzi ku kusu bi nibo tinisono na muhukuso. 19 Kye Mobiso Motu abikya be:

«Nina ndeke bagegele ka bagegele payaya, Naputa yimibo ka batu ba yimibo.»

20 Kuwa wa, batu ba yimibo babikya se kuwa bata buni? Gutugu batu ba baluwa aka? Ikani batu bakibo manzina? Kunzi owonisiloni ndi be yimibo ya obili yi nima a bungingi. 21 A beyo, Kunzi, pisi ka yimibo kaki omosoni ndi be batu ba obili yi nima bakamibonito pisi ka yimibo kaba. Kinili, ina ndi binza kauhukusogo batu bi nibo babaya pisi ka mongoni nimo nabikyaga, aninisono abe likpumuka la bungingi. 22 Bayuda hapaga ibu be bogyilyi makpumuka mumbanga-mbanga kye babinikyani. Bagiliki bakisaga ibu yimibo. 23 Wina se, ifusu takabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito nino babangilaga ndi ka musalaba. Bayuda babikyaga be Mongoni mi nimo a likpumuka li nilo ogwisosogo ka baya, na Bagiliki banabikya ibu be a likpumuka la bungingi. 24 Luki limoti, ka batu nibo Kunzi amakaga ndi, iki Muyuda ikani Mugiliki, Kilisito a ngu

na yimibo ko Kunzi. ²⁵ A beyo, likpumuka li nilo Kunzi agyaga aninisono abe bungingi, a bugegele buidingi kakitaga bugegele ka bambanzu. Na nilo inisonogo abe kiko bupo ku kaki a no ngu kakitaga ngu ka bambanzu.

²⁶ Bomika-mama, winoni mbeyi beyo Kunzi amumakaga mino: luga kunu, kabyenene na tamanaga ya limbanzu, batu ba bugegele ba bakede, batu ba kinisoniso ba bakede na batu ba ibiba ba bakede goni. ²⁷ Luki limoti, Kunzi apunaga ndi makpumuka nimo batu ba obili binaga abe kiko ma payaya, kye upisisi batu ba bugegele suni. Apunaga ndi makpumuka nimo batu ba obili binaga abe kiko ma bupo, kye upisisi batu bo ngu suni. ²⁸ Apunaga ndi goni makpumuka nimo batu ba obili binaga abe kegu na izangiya, nimo ma payaya ko misa ka bambanzu na nimo kegu po gutugu luki, kye aputi makpumuka mi nimo binaga abe kiko ma izangiya. ²⁹ Kinili, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kaibiba kambwa ko Kunzi. ³⁰ Pisi ku kaki, ibunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na iyi no atiduyoku ndi na yimibo niyo otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigiyoni ndi batu bongbingili, batu botu, atikulaga ka bunye. ³¹ Kinili, Mobiso Motu abikyaga be: «Mumbanzu kapa kaibiba, ibibi na nilo Mombukwono-dosu agya.»

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso nino babangilaga ndi ka musalaba

¹ Bomika-mama, ngbingo yi nino ninda ndi mino ku kunu kamubikyaga Mongoni kugu wa bodikidi ko Kunzi, imi, nakiwonisilaga ndi abe mutwa wa kiba munzina ikani abe mutwa wa yimibo yidingi. ² A beyo, wa na ndi mino luga kunu, nakapaga ndi kobiso limbengi ka makpumuka magogo, kiki asi kamibo Yeso-Kilisito aka nino babangilaga ndi ka musalaba. ³ Kinili, ninda ndi ku kunu ka bupo, nzuyi anetwa bikyakyakya na kubangaka. ⁴ Munzina na mutuu kami kegu ndi nimo makubulisia bambanzu ikani nimo ma yimibo ya obili. Luki limoti, Limbengi ko Kunzi a ndi kowonisila ngu kaki, ⁵ kye baya kunu kigumyonitoga ka yimibo ka bambanzu, luki limoti ko ngu ko Kunzi.

Bugegele ko Kunzi

⁶ Ngbingo yi nino tatiwago mino batu nibo bungata ka baya, tatiwaga na yimibo ya linguna ni kegu niyo ya obili yi nimo, ikani niyo ka bangama, kye ba batu bulumwogo. ⁷ Yimibo niyo tanzinaga na iyu, a niyo otukyogoku ko Kunzi. A likpumuka nilo mumbanzu kakwananigu kotombisyo na yimibo kaki bikpe na a lakisuma ka batu ba obili. Likpumuka li nilo Kunzi obungusyaga ndi kambwa kagya obili kye tikito goni ka ibiba kaki. ⁸ Luga ka bangama ba obili, kegu na bemoti nino iba ndi yimibo yi niyo. Bakiba ndi, iba bakabangilagaga ndi Mombukwana ibiba ka musalaba. ⁹ Luki limoti, a mudongoni beyo ikpikogo mino ka Mobiso Motu be:

«Nilo mumbanzu gutugu bemoti aka kinaga ikani kaukana, nilo mumbanzu gutugu bemoti aka katamanagaga, imu mo Kunzi obungusyaga ndi ko bulya ka batu nibo bapaga.»

¹⁰ A beyo, Kunzi atihukulya ndi ibusu bingbanganya dikidi kaki pisi ka Limbengi-Lotu. Limbengi-Lotu ibaga masi, gutugu tamanaga niyo ayakisuma kuso ko Kunzi. ¹¹ Kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kaiba tamanaga ka mutwa wagogo, kiki ni limbengi nilo

aka lo a kuso ka mutu yi nino. A begeyo, kegu na nino akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki asi Limbengi ko Kunzi aka. ¹² Takinisanagu ndi ifusu na limbengi la obili yi nimu. Luki limoti, na Limbengi nilo otukyoku ko Kunzi, kye tibi makpumuka manzanza nimo Kunzi atipá ndi ka iziyo. ¹³ Ngbingo yi nino tanzinaga mino, takanzinagigu na yimibo ka bambanzu, luki limoti, tabikyaga nilo Limbengi ko Kunzi atiwonisilogo, tanozukogo makpumuka ma Limbengi ka batu nibo ba na Limbengi li nilo kuso kabu.

¹⁴ Mutu yi nino ikaga iyi na tamanaga ka bambanzu aka, kabailyagigu likpumuka nilo otukyogoku ka Limbengi ko Kunzi. Likpumuka li nilo a bungingi ku kaki, kakwananigu kotombisyo, kye Limbengi-Lotu aka lo awonisilo bi. ¹⁵ Mutu nino a na Limbengi ko Kunzi akwanana kotombisyo makpumuka masi. Luki limoti, nimo Limbengi ko Kunzi agyaga iyi, kegu na mutu gutugu bemoti aka nino akwanana kotombisyo. ¹⁶ A mudongoni beyo ikpikogo mino ka Mobiso Motu be:

«Wani no ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani no akwanana katwa?»

Luki limoti, ifusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Batu ka Kilisito ni ba wani?

¹ Bomika-mama, wa ta ndi mino na ifunu, nakamunzinilyagigu ndi imi abe batu nibo bikaga na Limbengi ko Kunzi. Luki limoti, akungaga ndi be namunzinyi abe batu ba obili yi nimu, abe bomiki bakekeke ka baya. ² Namupaga ndi molungo aka ni kegu malili mousu-usu kye makakwananigu ndi kotokwo. Gutugu mbiya wanu, makakwananigu begeyo, ³ kye ma mbeyi bata abe batu ba obili yi nimuna aka mu. A beyo, ngbingo yi nino mo mino no miso mopi na mosooni luga kunu, niyo kegu kowonisilo be ma mbeyi bata abe batu ba obili aka? Yigya kunu kegu kabyenene na niyo ya obili aka? ⁴ Ngbingo yi nino bemoti luga kunu o mino kabikya be: «Na imi mutu ka Polo», na wago be «Na imi mutu ka Apolo», yigya yi niyo kegu mbeyi ya obili?

⁵ Apolo mbeyi ni wani? Na Polo ni wani? Ifusu, ta bagya-ligubo ko Kunzi, nibo tamwanyaga ndi pisi ya baya. Tagya ndi beyo kabyenene na apepe nino Mombukwono-dosu apa ndi mumbanzu yikaka-yikaka. ⁶ Imi nakuna ndi masolo, Apolo odukaga iyi no libo, luki limoti, Kunzi obokiso. ⁷ Yeki a beyo, mutu yi nino akunaga na nino odukaga libo, basi ba payaya. Kunzi yikaka aka no a na izangiya kye iyi no obokisaga masolo. ⁸ Nino akunaga na nino odukaga libo, basi ba mudongoni. Kunzi akalya ndeke mutu yikaka-yikaka kabyenene na ligubo nilo agya ndi. ⁹ A beyo, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Ifunu, ma tiko kaki.

Ma goni ndaba niyo akopiko. ¹⁰ Kabyenene na apepe nino Kunzi epá, nakpo ndi mubumbe mudongoni abe munepiko wa kimibo. Mbiya wanu, mutu wagogo no akopika kugu yi. Luki limoti, mutu yikaka-yikaka iminyito beyo o mino kopika kugu yi. ¹¹ A beyo, mutu wagogo kakwananigu bata kobiso mubumbe magogo kiki nimo aka mo. Mubumbe mi ni Yeso-Kilisito. ¹² Batu bagogo bakwanana kopika kugu wa mubumbe ni nimo na olo, fiza ikani na matamu ma ligabu lapu, bagogo na maku, nyasi ikani na kasa. ¹³ Ligubo ka mutu yikaka-yikaka inisona ndeke bingbanganya ka Lisyé liko mungimbo. Ka lisyé li nilo, buku akingila ndeke na owonisilo izangiya ya ligubo ka mutu yikaka-yikaka.

14 Mumbanzu kopika ndi ka mufumbe mi nimo ni ligubo kaki kopyigu, inisanatu ndeke na mukalya. 15 Luki limoti, ligubo li nilo kapye, mutu yi nino agya ndi, kinisonigu ndeke no luki. Gutugu beyo, mutu yi nino ahukatu ndeke, luki limoti, ahuka ndeke abe kakitanaga luga wa lidada lo buku.

16 Makibogigu mbeyi ambe ma Ndaβu ko Kunzi na Limbengi kaki ikaga kusɔ kunu? 17 Mumbanzu kapanza Ndaβu ko Kunzi, Kunzi apanza ndeke iyi begeyo. A beyo, Ndaβu ko Kunzi a bitu, ifunu bo ma ndabu yi niyo.

18 Mumbanzu kibonitogu mombukwana-daki yi. Mumbanzu bemoti luga kunu kimina abe mutu yi nino a na yimibo ya obili yi nima, okwononi igyi abe ngingi, kye inisoni kuwa na yimibo ya linguna. 19 A beyo, yimibo ya obili yi nima a bungingi ko misa ko Kunzi. Kinili, Mobiso Motu abikya be: «Kunzi ungyosaga batu ba yimibo yi niyo ka bokoli kabu bikpe.»

20 Abikyagatu goni be: «Mombukwono-dosu ibagatu tamanaga ka batu ba yimibo, iba be a ya payaya.» 21 Mumbanzu kibibogonitogu neki ko bulya ka mutu wa litombu, kye makpamuka masi a mo kunu, 22 iki Polo, Apolo ikani Petele, litombu, obili, kukwaku, makpamuka mambiya ikani nimo akodoku. Masi a mo kunu, 23 luki limoti, ifunu ma batu ka Kilisito, na iyi Kilisito a wa ko Kunzi.

4

Batutumbwa ka Kilisito

1 Mokwononi neki kativa abe bagya-ligubo ka Kilisito niβo Kunzi ubisa kabikyaga bodikidi kaki. 2 Mutu nino ikaga na ligubo beyo ka nilo, okwononi kaika mutu wongbingbili. 3 Ku kami, kagyigu luki kika ni ifunu ikani bazozu ba obili makesombiso yi. Gutugu imi aka, nakisombisigu ni imi mombukwana-daki yi. 4 Limbengi a na imi bidεεε, luki limoti, kegu bekye na mutu wongbingbili. Zozu kami ni Mombukwono-dosu. 5 Kinili, makasombisonitogu mumbanzu kambwa wo ngbingo nino ibisa ndi. Bundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu. Oupisa ndeke ka bungbanganya nilo a lakisuma ko biti, owonisila tamanaga ya bodikidi niyo ka mambengi ka bambanzu. Kuwa wa, mumbanzu yikaka-yikaka inisona ndeke na ibiba niyo okwononi na iyi kotukyoku ko Kunzi.

6 Bamamaki, novi likingyosi ka Apolo na nilo kami ka mombukwana-daki yi kye amutiwi. Takapa ambe byeni likingyosi kusu, mibo isi ya munzina mi nima: «Makokpkyononitogu kunzi wa Mubiso.» Mutu gutugu bemoti aka luga kunu kabibisonitogu mumbanzu sipakala, amina wagogo payaya. 7 Wani no ubiso kugu ka batu bagogo? Kegu mbeyi Kunzi no upa ndi masi nimo wa na imu? Kika ni a beyo, ko bulya iki se kuwa yo wo mino kaibiba abe bakupagu ndi mupá?

8 Mbiya wanu, ma kuwa na masi nimo ma na nzoyi yi! Ma kuwa na lingama! Miitoni bangama, luki limoti, takegu ifusu bangama! Makiko bi bangama ka linguna, iba talya bangama bi niβo pa imoti na ifunu. 9 Luki limoti, egyilya abe ifusu batutumbwa, Kunzi atiitisoni batu ba mulibo. Ko misa ka bambanzu, ta abe batu bi niβo bakwanana kaulumwisogo ka pa yangba. Obili wasi, katukya ka bamalaika adwe ka bambanzu fakatimina abe batu ba payaya. 10 Ifusu, ta batu bo bikyatū ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma ifunu batu ba bugegele ka obili kunu kusɔ ka Kilisito. Ta na bupɔ, luki limoti, ma ifunu no

ngu. Bamubibisaga ibunu kugbe, luki limoti, batiminaga ibusu payaya! ¹¹ Kadwe ko ngbingo yi nimu, takaigyogyiso na nza na musasa, takegu na botu, bakatibuma, tanamama bigbagbagba. ¹² Takaiko bungu bikya kaga mogubo ibusu bamombukwono-dosu bi. Niyo batitumbwaga, tudukulyaga batu bi bubunga. Niyo batigyogyisogo, tikakaga asi manza aka. ¹³ Bakatanzinzinya yanyenye, tosikisya biweseee. Kadwe ko ngbingo yi nimu, batiminaga abe makpumuka mupo ma obili, batu basi banatinda asi na inyuku aka.

¹⁴ Nakegu kamukpikilyo beyo kamupisa suni, luki limoti, a ko bulya kamatiwa ibunu abe bomikami bupaka kugbe. ¹⁵ A beyo, gutugu bambanzu belofu tekebe bakamuwonisilo kaiko kuso ka Kilisito, wiboni ambe obonu a bemoti aka. Imi ni obonu pisi ka Yeso-Kilisito, kye imi no namubikyaga ndi Mongoni Manza. ¹⁶ Yeki a beyo, kikiriki, byeni yigya kami. ¹⁷ Kinili, namutikilyi bi Timotio, mikami mupaka, nino wongbingbili kambwa ka Mombukwono-dosu. Iyi no amutomosyaga banu bopisi ka Yeso-Kilisito nibayo nabyege ka obili kami, mufongoni beyo nowonisolaga mino pa yasi ka makanisa masi.

¹⁸ Batu bagogo luga kunu bakaibiba, banasima be nakodukugu banu bata kamunda. ¹⁹ Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto banu bikwa kamunda. Nakobisigu banu limbengi ka manzina ka batu bi nibo bibibaga bo, luki limoti, ka nilo bagyaga. ²⁰ Kye Bungama ko Kunzi kegu ko bulya manzina, luki limoti, a ko bulya ngu ya yigya. ²¹ Makapa iki? Makapa be namudulyiku na mufimbo, ikani na sipananso na limbengi la maziyo?

5

Bilya ka kanisa ya Kolito

¹ Mongoni akada pa yasi be makagya likpumuka la bucfanda luga kunu. Bakabikya be bunye bi nibo ogikosini, kakitaga gutugu nibo ka batu nibo bakamibigu Kunzi. A beyo, bakabikya be atu na muta bemoti luga kunu nino avi bi muko abaki! ² Na ibunu makaibiba kugbe! Makwanano bi kalya kumbu, makpumya muta yi nino ogyi inguo ya likpumuka li nilo luga kunu. ³⁻⁴ Gutugu beyo no mino imi byi na ibunu ka nzuyi, na pa imoti na ibunu ka limbengi. Ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni bi mungimbo ka muta yi nino ogyi bi bunye bi nibo abe nakiko bi luga kunu. Ngbingo yi nino mamumakanaga ndeke mino, nikaga ndeke pa imoti na ibunu ka limbengi, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndeke luga kunu. ⁵ Makwanana neki kasuta muta yi nino ka Abili, iba nzuyi kaki ya bunye apatikani,* luki limoti, limbengi inisono na muhukuso ka lisyé nilo Mombukwono-dosu igoku ndeke mino.

⁶ Makegu na nilo mibiba mino! Makibogigu mbeyi ambe sibukuso sikedé niso ofulisaga mukati, ofulisaga mabungu masi? ⁷ Wingumasoni neki! Tumboni sibukuso si niso sandeli so. Na beyo, miita mabungu mambiya nimo kegu na sibukuso si niso. Ma kawa beyo, kye Kilisito okwoni ndi ko bulya kusu abe mikya kondolo nino bapaga ka apepe ka Pasika. ⁸ Talyini neki Pasika, kikonitogu na mukati nimo bobisi na

* 5:5 5:5 Wanda goni ka 1 Timotio 4:20. Kasuta mumbanzu ka mumuyoniso kye nzuyi kaki ya bunye apatikani, isi yi be kalikisa mumbanzu ko ngbinga bemoti bene kani ogyini bunye ka Kanisa bekye ibimi, otubo, kumbuso yi, akwanana bata kaiga ka Kanisa.

sibukaso sandeli niso ofulisogo ikani yigya ya bilya. Luki limoti, tolyini nimo mokofulu, mambengi bingwa na ka lunguna.

⁹ Kuso wa baluwa nino namukpikilyi bi, namubiky bi ambe makokogonitogu limbida na badanda. ¹⁰ Nakobikyigu bi ambe makukononitogu na badanda basi ba obili, gutugu batu basi ba musasa, gutugu bonzikabu, gutugu batu nibo bobibisaga gbilito. Kiko bi beyo, iba mopupatu bi ka obili! ¹¹ Luki limoti, namukpikilyi bi ambe makikonitogu kaukanana na muti yi nino akaimaka be mukilisito, ni a se adanda, muti wa musasa, muti nino obibisaga gbilito, muti nino ubukulyaga bengeni makpumuka, adangbala wa makana ikani munzikabu. Makokwononigu gutugu kalyalya na inguwa ya muti yi nino. ¹²⁻¹³ Kegu liguba kami kako mungimbo ka batu ba kunzi, Kunzi no ukulya ndeke. Luki limoti, ifunu, makakwananigu kaukulya batu ba kanisa kunu mungimbo? Ikpikaga ka Mobiso Motu be: «Mukpomyoni muti wanye luga kunu.»

6

Ngbanga luga ka bakilisito

¹ Kika kani muti bemoti luga kunu bodwononini na mukilisito daki, ikpunda liki kasungulyoku ka bazozu ba kunzi ni kindigu ka batu ko Kunzi?

² Makibigu mbeyi ambe batu ko Kunzi bo bako ndeke mungimbo ma obili? Kika ni a beyo, makakwananigu gonu kako ngbanga wa makpumuka makekeke? ³ Makibigu mbeyi ambe ifusu bo tako ndeke ngbanga ka bamalaika? Angenengene se kuwa asi makpumuka ma obili yi nimuna aka mu? ⁴ Kika kani makolutono ko bulya makpumuka beyo ka nima, ko bulya iki yo mo mino kaında na imu ko misa ka batu nibo kanisa kumibigu? ⁵ Nakamubikya ambe a suni. Kegu gutugu na muti bemoti wa yimbo luga kunu, nino akwanana kako ngbanga ka bakilisito badaki? ⁶ Atu se kuwa binza Bakilisito kaisasambya kambwa ka batu ba kunzi?

⁷ A beyo, kaiko na bangbanga luga kunu akowonisila be ma kuwa bugwa aka. Ko bulya iki yo makokibyogigu mino likpumuka lanye? Ko bulya iki yo mamuyaga be bamukopyi makpumuka kunu? ⁸ Luki limoti, ifunu bo mugyagyaga bengeni, manukopya makpumuka. Batu bi nibo mugyogvisaga bo, ba bomomonu bakilisito aka. ⁹ Makibogigu ambe batu nibo bagyaga bunye bakinisonigu ndeke na pa ka Bungama ko Kunzi? Mumbanza kamubonitogu: batu ba yigya yanye, batu nibo bobibisaga gbilito, batu busye na boko ikani bambunya bengeni, baluku nibo basyenenge luga kabu na boko luga kabu, ¹⁰ batu bo kubaku, ba musasa, badangbala ba makana, batu nibo bubukulyaga bengeni makpumuka, bonzikabu, batu bi nibo basi bakinisonigu ndeke na pa ka Bungama ko Kunzi. ¹¹ Batu bagogo luga kunu ba ndi madongoni abe ifu. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndi, itilya yo kunu di, amuitiso bongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Limbengi ko Kunzi nino kusu.

Nzuyi ni ndabu ka Limbengi-Lotu

¹² Batu bagu luga kunu babikyaga be: «Nakwanana kagya makpumuka masi beyo nopo mino.» Iyo, luki limoti, masi kegu na izangiya ku kunu. Nakwanana kabikya be: «Nakwanana kagya masi beyo nopo mino», luki limoti, nakabailyigu ambe imi niki musunzu wo luki gutugu limoti aka. ¹³ Mabikyagatu gonu be: «Bagya ndi malili ko bulya mama na mama

ko bulya malili.» Luki limoti, Kunzi apata ndeke makpamuka mi nimo masi maba. A beyo, Kunzi kagyaga ndi nzuyi ko bulya yigya bilya, agya ndi ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzuyi a ya ka Mombukwono-dosu. ¹⁴ Kunzi nino apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbuka, atipupisa ndeke ifusu begeyo pisi ko ngu kaki.

¹⁵ Makibogigu be nzuyi kunu a mababa ma nzuyi ka Kilisito? Nakwanana se kawa kava pa ya nzuyi ka Kilisito namatana na pa ya nzuyi ka adanda? Kigyonosigu! ¹⁶ Makibogigu ambe mutuu yi nino amatikanaga na adanda, bikaga kawa na iyi nzuyi imoti? A beyo, Mobiso Motu abikyaga be: «Ifu baba bika kawa nzuyi imoti.» ¹⁷ Luki limoti, nino imatikanaga na Mombukwono-dosu biitaga kawa ibu na iyi luki limoti ka limbengi.

¹⁸ Makogyonito bilya! Bunye bagogo basi nibo mumbanzu agyaga ikaga kunzi wa nzuyi kaki. Luki limoti, nino agyaga bilya, agyaga bunye ka nzuyi kaki ka mombukwana-daki. ¹⁹ Makibigu mbeyi ambe nzuyi kunu ni Ndabu ko Kunzi niyo a na Limbengi-Lotu? Limbengi-Lotu li nilo Kunzi amupa ndi, ikaga kaso kunu. Nzuyi kunu kegu yo kunu ka bamombukwono-donu, ²⁰ kye Kunzi amuluwa ndi na ligabu lapu. Mubibisogoni neki Kunzi na nzuyi kunu.

7

Polo akanzina ko bulya vanana

¹ Na kawa kamusikisya mbiya wanu likpamuka nilo mekpikilyi bi be: «A binza muluku kaika mukondi.» ² Iyo, luki limoti, ko bulya yikya bilya luga kunu, okwononi muluku yikaka-yikaka iki na mukaki bikpe, muko ika goni na mbunyaki. ³ Muluku okwononi kagyilya mukaki masi nimo muluku agyilyaga muko, muko agyilya mbunyaki begeyo. ⁴ Nzuyi ka muko kegu bata ya kaki, a kawa niyo ka mbunyaki. Niyo ka muluku a kawa niyo ka mukaki. ⁵ Makokyononitogu ka busisini, kiki be mukononi ko ngbinga mukede aka ko bulya malumba. Makagya beyo, kumbuso yi migilya bata obili kunu wa ndabu. Kiki beyo, makakwananigu kaigwi mambengi, Abili apunga kamukingilaga. ⁶ Nilo nobikyi kegu mutuu, luki limoti, a kawa bulyo kunu aka. ⁷ Nakapa ambe batu basi bikino gutugu bi bakondi abe imi. Luki limoti, Kunzi upa ndi batu basi yikaka-yikaka bapepe dididi.

⁸ Nakabikya nibo bakanovononigu ikani bowoko ambe a binza kaiko beyo aka yo, abe imi ni bakovononigu. ⁹ Luki limoti, bakokwononi kaigwi mambengi, bavanana, kye a binza kavanana ni makokwigu masasa.

¹⁰ Nakapa mutuu mi nima ka batu bi nibo hovononigu. Mutuu mi kopupokugu na imi luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu be: muko katukyonito mbunyaki. ¹¹ Luki limoti, katukya, kovyenitogu bata. Kiki beyo, amigilyi mbunyaki. Na goni, muluku kasikisonitogu mukaki begeyo.

¹² Ka batu bagogo*, kika ni muluku mukilisito a na muko nino kegu iyi mukilisito, na muko yi nino kabailya vononi, muluku kasikisonitogu. Imi bikpe no nakamubikya, kegu Mombukwono-dosu. ¹³ Na goni, kika kani muko nino a mukilisito a ka muluku nino kegu iyi mukilisito, muluku yi nino kabailya kaika ibu na iyi, muko yi nino katukyonitogu. ¹⁴ A beyo, muluku nino kegu mukilisito a buwobi no Kunzi pisi ka matikana na mukaki. Na goni muko nino kegu mukilisito a buwobi no Kunzi pisi

6:16 6:16 Wanda ka Mupunganagi 2:24. * **7:12** 7:12 batu bagogo: A baluku ikani boko nibo bavanana kani bakanamibigu Kilisito, bemoti kabu kabailya Yeso ni kosononigu na bengen.

ka matikana na mbunyaki. Kiki bi beyo, bomikabu biko bi abe bomika bapaganu, luki limoti, ka linguu ba buwobi no Kunzi. ¹⁵ Muluku ikani muko nino konoboilyigu kapa kaasanana na mukilisito nino bavanana ndi na iyi, asa. Ka nilo, muluku ikani muko mukilisito kegu musunzu, Kunzi amamakaga ndi be wikonu ka maziyo. ¹⁶ Iwe muko yi nino wa mukilisito, wakegu kaiba be mbunyaku akwanana kainisono na muhukuso pisi ku kaku? Na iwe muluku yi nino wa mukilisito, wakegu kaiba be mukaku akwanana kainisono na muhukuso pisi ku kaku?

Kaiko beyo aka yo Kunzi umakaga ndi mino

¹⁷ Mambanzu yikaka-yikaka isisilogi kaiko na obili mudongoni beyo aka yo Mombukwono-dosu abisa ndi mino, na kaiko beyo aka yo a ndi mino kambwa Kunzi kamakaga. Mutuu mi nimo nakapaga ka makanisa masi imu nimo. ¹⁸ Kika ni Kunzi amakaga ndi mambanzu ni bakuni, kokisonotogu kasuma ipukulu ya imuiso kaki. Kika ni amakaga ndi ni bakanakugu, kikusionotogu bata. ¹⁹ Bakuko abe bakukugu, kagyigu luki. Luki limoti, izangiya ni kagya mutuu ko Kunzi. ²⁰ Mutu wasi yikaka-yikaka iki beyo aka yo a ndi mino ngbingo yi nino Kunzi amakaga ndi mino. ²¹ Kika ni wa ndi musunzu ngbingo yi nino Kunzi umakaga ndi mino, wakigbomisonotogu mu. Luki limoti, wakinisono na ngasa yikulikanaga, wakokitisogonitogu ngasa yi niyo payaya. ²² A beyo, nino a ndi musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndi mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndi. A begeyo, nino kegu ndi musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndi mino, a kuwa musunzu ka Kilisito. ²³ Kunzi amuluwoni ndi na ligabu lapu. Bambanzu bakamuitisonotogu bata bosunzu. ²⁴ Bamamaki, okwononi be mutu yikaka-yikaka iki beyo aka yo a ndi mino wa Kunzi amakaga ndi mino.

Mutuu ko bulya ka batu nibo bakegu ka bovononi

²⁵ Ko bulya ka batu nibo bakegu ka bovononi, nakegu na mutuu kapunya ka Mombukwono-dosu nimo nakwanana kamupa. Luki limoti, nakamupa tamanaga kami abe mutu yi nino mokwononi kabinikyana likpumuka kaki, kabyenene na iziyo niyo ninisana na iyu ka Mombukwono-dosu.

²⁶ Ko bulya ya bukpeki-kpeki ba masye mi nima, nakaina binza ambe mutu yikaka-yikaka iki beyo aka yo o mino. ²⁷ Wakapa kavanana, wavanana. Kika kani wa mukondi, wakokisonitogu kavanana. ²⁸ Luki limoti, wakava muko, wakogyigu bunye. Musika kavanana, kogyigu bunye begeyo. Luki limoti, batu nibo bakavanana bikatu ndeke na bukpeki-kpeki ka obili kabu wa masye masi, kinili nakapa kamutiwa kye makingyonitogu ka bukpeki-kpeki bi nibo.

²⁹ Bamamaki, nakapa kabikya be masye osikoni makede. Katukya mbiya wanu, batu nibo ba na boko biki abe bakondi, ³⁰ nibo bakagama, biki abe bakegu kagama. Batu nibo bakatiba, biki abe bakegu katiba, nibo bakoluwo makpumuka, biki abe bakegu no luki. ³¹ Batu nibo bakalya lingama la obili yi nimu, biki abe bakegu kalya. A beyo, obili yi nimuna a kuwa buwobi kakitaga.

³² No bi kapa ambe makikonitogu kaigbomiso bamu. Mukondi ikaga wakigunya ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakisa bopisi tino bayo Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya. ³³ Mutu yi nino a na muko asyeye limbengi ka makpumuka ma obili, anakisa bopisi tino bayo mukaki ogwo mino magyagya, ³⁴ ika kuwa wakigbananaga. A begeyo, iki muko nino kegu ko vononi ikani musika nino konovyigu basyeye mambengi ka

likpamuka ka Mombukwono-dosu kye biki bitu ka nzuyi na ka limbengi. Muko wo vononi asyeye iyi limbengi ka makpamuka ma obili, anakisa bopisi tino bayo mbunyaki ogwo mino magyagya.

³⁵ Nakabikya beyo ko bulya izangiya kunu, kegu be nakamulikilyaga bakpaka. Nakapa kamuwonisilo beyo okwononi mina kaiko, kye mugugubiyoni Mombukwono-dosu ni makegu na bunzenge-nzenge.

³⁶ Mumbanzu kina be kegu kagya muko nino akasunga binza, musasa kabeduwo aluku yi nino, agyino beyo oboilyi mino, bavanana. Kogyigu bunye. ³⁷ Luki limoti, aluku yi nino kiki na mutamanagi muvanana kani bakakpomyigu ka mapupu, kabikya bingbanganya be kavananigu, ogyi binza. ³⁸ Kinili, aluku yi nino kava muko bimu nino o bi kasunga, ogyi binza. Luki limoti, kakya kava beyo iba ogyi kuwa bata binza kugbe.

³⁹ Muko ikaga ka mafoku ka mbunyaki ngbingo yi nino muluku a mbeyi mino ka mu. Muluku kokwo, iba vononi osyini, akwanana kuwa kava muti yi nino apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka bakilisito aka. ⁴⁰ Kiko bi imi, muko iko bi na magyagya kugbe kaiko woko aka. Niyo a mutamanagi kami, nakaina abe natu goni imi na Limbengi ko Kunzi.

8

Apepe wa makolo nimo bupaga bokunzi

¹ Ka nilo ondi apepe wa makolo nino bupaga bokunzi, takaiba ambe «ibusu basi ta na yimibo» ka likpamuka li nilo beyo mo mino kabikya. Yimibo apaga yibinika, luki limoti, sipananiso opikaga ka baya.

² Mumbanzu kiko kasima be a na yimibo, kanibigu beyo okwononi mino be ibi. ³ Luki limoti, muti yi nino apaga Kunzi, Kunzi amibagatu.

⁴ Ka nilo ondi apepe wa makolo nino bupaga bokunzi, takwananatu kalya makolo mi nimo? Takaiba binza ambe gbilito kegu luki la bangbalo kunu ka obili, Kunzi a bemoti aka. ⁵ Atu na makpamuka kegu wa lisyee na kunu ka litombu nimo batu bagogo balikyaga be bokunzi. Yeki a beyo, atu neki na «bokunzi» bakpu na «bangama» bakpu. ⁶ Luki limoti, ka nakpangbala kusu yipepe, Kunzi a bemoti aka, Obosu nino agya ndi makpamuka masi, ta na obili ko ngu kaki. Na goni, Mombukwono-dosu a bemoti aka, ni Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndi makpamuka masi pisi ku kaki, iyi no atipaga obili.

⁷ Luki limoti, batu basi bakibigu linguu la likpamuka li nilo. A beyo, batu bagogo fibanana ndi kaubibiso bokunzi aka. Kadwe na lisyee li nili, balyaga makolo nimo binaga abe bupaga bokunzi ka bapepe, tamanaga kabu a ya bupe, biminaga kuwa abe boputikonini pisi ka makolo mi nimo.

⁸ Wina se, kegu malili mo atikpudisa banu buwobi no Kunzi. Takalya abe tokolyigu, a mudongoni aka.

⁹ Wiminyonito, yeki makegu bata bosunzu, yigya kunu kubumyongogu batu nibo bakegu bungata ka baya. ¹⁰ A beyo, kika kani muti yi nino baya kaki kanongotigu uminini, iwe nino wa na yimibo, kalyalya ka ndabu niyo bubibisaga mino bokunzi, kinigu abe kika binza kalya makolo nimo bupaga bokunzi? ¹¹ Kika beyo, muti yi nino obungagatu ko bulya yimibo kaku. Wina se, Kilisito okwa ndi ko bulya kaki goni. ¹² Makagyilya bomomonu nibo bakanongotigu ka baya bunye, mutulisa mambengi, a mudongoni abe makagyilya Kilisito mombukwana-daki yi bunye. ¹³ Kinili, mika-mama kogwa ka bunye ko bulya malili, nakalyigu ndeke bata makolo kye nakagwisisoni.

9

Mukalya ka atutumbwa

¹ Nakegu mbeyi goni mukulikanaga kagya beyo nopo mino? Nakegu mbeyi atutumbwa? Nakaminagu mbeyi ndi goni Yeso Mombukwono-dosu? Makegu mbeyi masolo ma ligubo nilo nagyilyaga Mombukwono-dosu? ² Gutugu batu bagogo bakabikya be nakegu atutumbwa, ibunu yipepe matu kaiba be na atutumbwa. A beyo, yeki ma kawa luki limoti na Bamombukwono-dosu, ibunu bo makowonisila be na atutumbwa.

³ Nusikisyaga batu bi nibo besungulyaga be: ⁴ tokokwononigu kainisono na luki lilya ikani nilo limwo ka ligubo nilo tagyaga? ⁵ Tokokwononigu goni ibusu kauba boko nibo tiko kakpakyana pa imoti na ibu ka ligubo mudongoni abe batutumbwa bagogo, bamamaki Mombukwono-dosu na gutugu Petele aka? ⁶ Ikani ibusu na Balanaba aka bo tokwononi kaigugubyo ibusu bamombukwono-dosu bi kainisono no luki ka obili kusu? ⁷ Suda tina no ikisilyaga ni iyi mombukwana-daki yi makpumuka ma busuda? Ikani mutu tina no kakwananigu kalya bumo ya muzabibu nino akuna ndi? Ikani, mububulya wa bamanya tina no kakwananigu komwo maziba ka banyama nibo ubuulyogo?

⁸ Makasima be nakabikya beyo kye nawakigumya ka tamanaga ka bambanzu? Gutugu Mutuu ka Musa aka abikyaga begeyo. ⁹ A beyo, ikpikaga ka Mutuu ka Musa be: «Wakakondilonitogu ngombe munoka kani akadita nganu.» Kunzi asyegetu goni limbengi ka bangombe? ¹⁰ Kegu mbeyi kanzina beyo ko bulya kusu? A beyo, bokpika ndi manzina mi nimo ko bulya kusu. Okwononi be mutu nino kadima tiko na nino akobuulyo, bagyi ligubo na mutamanagi be ka mulibo, binisanatu goni ibu na masolo mi ma kabu. ¹¹ Takuna ndi masolo ma limbengi kusu kunu. Ika kawa likpumuka limbanga tino kika kani ta na musasa kalya luki ka mafoka kunu? ¹² Kika ni batu bagogo bakalyalya ka mafoka kunu, kegu ibusu bo talyalyo bi kaukitaga ibu?

Takagyagu ndi ibusu beyo, luki limoti, takokibya masi mi nimo kye takokpingbonitogu Mongoni Manza ka Kilisito.

¹³ Makibigu ambe batu nibo bagyaga ligubo ka Ndauba ko Kunzi, balyalyaga ka ligubo li nilo? Na nibo bupaga bapepe ka gbogbo, balyayaga ka bapepe bi nibo goni bo. ¹⁴ Na goni, Mombukwono-dosu obikyoni ndi bingbanganya be batu nibo babikyaga Mongoni Manza, balyalyagi ka Mongoni Manza.

¹⁵ Luki limoti, nakagyagu imi beyo, na nakokpikigu bekye na mino kakunga luki. Okwononi gutugu nokwi kani mumbanzu kokpingbigu yibiba kami ko bulya likpumuka li nilo. ¹⁶ Nakakwananigu kaibiba ko bulya yibikyaga Mongoni Manza, kye a ligubo nilo nokwononi kagya. Nokogyi beyo, iko kumbu yidingi na imi. ¹⁷ Nakitwa ndi ni imi ka ligubo li nili, nakwananatu bi kaiko na mukalya. Luki limoti, yeki a likumbogi nilo bebinikisa ndi, nakwanana kagya aka. ¹⁸ Mukalya kami se kawa ni iki? Imu ni kabikyaga Mongoni Manza payaya kani nakigumyigu kakunga nilo Mongoni Manza akwanano bi kupa.

¹⁹ A beyo, nakegu musunzu ka mumbanzu gutugu bemoti aka. Luki limoti, niita musunzu ka bambanzu basi kye babinikyani bakpu. ²⁰ Luga ka Bayuda, nigyaga abe Muyuda kye babinikyani. Nakegu imi kusili wa Mutuu ka Musa, luki limoti, ngbingo yi nino nikaga mino luga kabu, nigyaga abe nakika goni imi kusili wa Mutuu mi nimo kye babinikyani.

²¹ Niyo nikaga goni luga ka batu nibo bakibogigu Mutuu mi nimo, nigyaga abe ibu, ni nakegu kanda mutuu, kye babinikyani. Kegu bekye na di na mutuu ko Kunzi, kye na kusili wa mutuu ka Kilisito. ²² Ka nibo ba na buro ko baya, nigyaga abe mupo kye binisoni na muhukuso. Ka batu basi, navaga yigya kabu aka, kye nagyaga yasi ambe bemoti-bemoti luga kabu binisoni na muhukuso. ²³ Nagyaga nimo masi ko bulyo Mongoni Manza, kye ninisonito goni imi na bubungo bi.

²⁴ Mibaga binza be batu nibo bagyaga masindani ma mbangu, bapikitaga basi. Luki limoti, mutu bemoti aka no bapaga mukalya. Eee, pikitoni neki mbangu wa makwanano mino kainisono na mukalya. ²⁵ Batu basi nibo bagyaga masindani, biginyilyagatu. Bagyaga beyo kye bubangi begbegbe, wina se begbegbe bi nibayo kolipyogigu na putikana. Luki limoti, tagyaga ibusu beyo kye tinisoni na nibayo kaputikanigu ndeke. ²⁶ Kinili, nakegu kapikita gballi. Nakabumana luki limoti, kegu abe nakika kabumana na ovivi. ²⁷ Nakogyogiyisa nzayi kami kugbe, iba nakozongonitogu mukalya, kumbusa kaubikyaga batu bagogo Mongoni Manza.

10

Polo akapa mutuu ko bulya gbilito

¹ Bomika-mama, nakapa ambe tomononi nilo usilya ndi botitosu. Ba ndi kakpakyana ibu basi kusili wa ikuba, bazaba ndi goni ibu basi libo lidingi langbu. ² Bamatikana ndi ibu basi na Musa pisi kogwa ibatiso ka ikuba na ko libo li nilo. ³ Balyaga ndi ibu basi malili mumoti ma limbengi. ⁴ Na bomwaga ndi goni ibu basi libo la limbengi limoti aka. A beyo, bomwaga ndi libo nilo opupaga ndi ka litalu. Litalu li ni Kilisito nino ba ndi kakpakyana pa imoti na ibu. ⁵ Luki limoti, budingi luga kabu bakegu ndi bukwanana ko misa ko Kunzi, kinili, bolumwaga ndi ka isa.

⁶ Makpumuka mi nimo a likingyosi ku kusu iba takikonitogu na musasa manye beyo botitosu ba ndi mino na imu. ⁷ Makobibisogonitogu gbilito mudongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino. A mudongoni beyo ikpikaga mino ka Mobiso Motu be: «Bambanza bikanana ndi kalyalya na komwo, kumbuso yi, bamaga ndi kobino.» ⁸ Takikonitogu kagya bilya mudongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, bolumwaga ndi belofu batekebe faba na basaa ka lisyé limoti. ⁹ Takakingilogonitogu Kilisito mudongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, banzaka bulumwisaga ndi. ¹⁰ Takikonitogu kaigama mudongoni beyo bagogo luga kabu bagyaga ndi mino, malaika ko Kunzi nino umwogo bambanza, ulumwisaga ndi.

¹¹ Makpumuka mi nimana masi usilya ndi botitosu kye iki likingyosi ko bulya kusu. Ikpikaga ndi katiwonisilo kambwa, kye ta ko ngbingo nino a buwobi na mulibo. ¹² Kinili, mutu yi nino akasima be a wakamaga ka baya, iminyito be kogwonito. ¹³ Kuboboku nikwo amusilyogo, a nikwo aka kwo usilyaga batu basi. Kunzi nino otulyosaga nilo abikyaga, kakwananigu kasa Mumuyoniso be amumaki ka kuboboku kakitaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gutugu mino, amupatu ngu kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitogu ligubo ko Kunzi na gbilito

¹⁴ Kinili, bomika-mama bupakaaa, wiminyonito! Makobibisonitogu gbilito. ¹⁵ Nakamanzinilya abe batu ba yimibo. Wondilyoni mbeyi ibunu

bamombukwana-donu fi likpumuka nilo nakabikya. ¹⁶ Tomononi wa tamwago mina kopoko wa bubunga, tamigisilyagatu Kunzi ibiba. Ngingo yi nino tamwogo mino, takamatikanagigu mbeyi pa imoti na bangu ka Kilisito? Na ngingo yi nino tagbananago mino mukati, talya, takamatikanagigu mbeyi pa imoti na nzayi ka Kilisito? ¹⁷ Yeki mukati a mumoti aka, gutugu ibusu takiko bakpu, ta nzayi yimoti, kye ibusu basi talyaga mukati mumoti.

¹⁸ Winoni mbeyi likingyosi la yigya ka Bezaleli: batu nifo balyaga apepe nino babisaga ka gbogbo, bakikogigu mbeyi bumatikana no Kunzi pisi ka apepe yi nino? ¹⁹ Na se kapa kabikya bu? Ambe makolo nimo buraga gbilito ka apepe mo a na izangiya? Ikani gbilito to a na izangiya? ²⁰ Kali! Luki limoti, nakabikya ambe apepe nino mutu yi nino kamibigu Kunzi apaga, usilyaga babili, kasilyogigu Kunzi. Nakegu kapa ambe motikononi na babili. ²¹ Makakwananigu komwo ko nginga bemoti ka kopoko ka Mombukwono-dosu na ka nino ka babili. Makakwananigu goni kalyalya ko nginga bemoti, ka miza ka Mombukwono-dosu na ka nino ka babili. ²² Ikani, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasima be ibusu bo takitogi no ngu?

Togyini makpumuka masi ka ibiba ko Kunzi

²³ Batu bagogo luga kunu babikyaga be: «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kegu manza. «Takwanana kagya masi.» Iyo, luki limoti, masi kakwananigu kopika baya kusu. ²⁴ Mumbanzu gutugu bemoti aka kokisonitogu izangiya kaki ka mombukwana-daki yi, luki limoti, niyo ka batu bagogo.

²⁵ Lyoni masi nimo bagabaga ka soko ni mambengi kegu kamudwa ko bulyo yi. ²⁶ A beyo, ikpikaga be: «Obili na masi nimo a kuso yi a ma ka Mombukwono-dosu.»

²⁷ Kika ni mutu nino kamibigu Kunzi amumokini kalyalya ku kaki, makabailya kaina, lyoni masi nimo bamupa ni mambengi kegu kamudwa ko bulya yi. ²⁸ Luki limoti, mutu bemoti kamubikya be: «Makolo mi nimana a nimo bapaga ndi abe apepe ka gbilito.» Kika beyo, makolyonitogu ko bulya ka mutu yi nino amubikyi na bekye limbengi kadwonito. ²⁹ Nakegu kabikya ko bulya mambengi kunu, luki limoti, ko bulya ka nilo ka nino amubikyi.

Mutu bemoti akwananatu kauuso be: «Ko bulya iki yo bepakyaga kagya beyo na mino kapa ko bulya limbengi ka mutu wagogo? ³⁰ Nakamigisya Kunzi ibiba ko bulya luki nilo nakalya, ko bulya iki yo benzinzinya mino ko bulya malili mi nimo?»

³¹ Kinili, kika ni makalyalya, komwo ikani kagya makpumuka masi, gyogoni ka ibiba ko Kunzi aka. ³² Yigya kunu kugwisisonito Bayuda ikani batu nifo bakegu Bayuda gutugu kanisa ko Kunzi aka. ³³ Byeni yigya kami. Nagyaga yapu be yigya kami yasi ufosili bambanzu basi. Nakakisagigu izangiya kami ka mombukwana-dami, luki limoti, niyo ka batu basi, kye binisoni na muhukuso.

11

¹ Byeni yigya kami, mudongoni beyo imi mombukwana-daki yi nabyege mino yigya ka Kilisito.

Likpumuka la kitikya mu ko ngingo wa malumba

² Nakamubibisa kye metamanaga bongbinga basi, makabye mutiwi kami beyo aka yo namuwonisila ndi mino. ³ Luki limoti, nakapa ambe wiboni likpumuka li nili: Kilisito ni ngama ka muluku wasi, muluku ni ngama ka mukaki na Kunzi ni ngama ka Kilisito. ⁴ Muluku wasi kika mu makitikyo kani akalumba ikani kabikyaga likpumuka ko lino ko Kunzi, akaminisio Kilisito payaya. ⁵ Luki limoti, muko wasi kika mu bikpo kani akalumba ikani kabikyaga likpumuka ko lino ko Kunzi, akaminisio mbunyaki nino ngama kaki payaya. A mufongoni abe kika mu muwa*.
⁶ Muko kiki mu makitikyo, akwanana neki goni kaiwisisa mu! Luki limoti, yeki a suni ka muko kaikusisa tukatu ikani kaiwisisa mu, a neki binza kaitikya mu. ⁷ Muluku kakwananigu iyi kaitikya mu, kye a likingyosi na ibiba ko Kunzi. Luki limoti, muko a iyi ibiba ka muluku. ⁸ A beyo, Kunzi kagyaga ndi muluku wa mambwa ka nzuyi ka muko, luki limoti, muko wa mambwa opupa ndi ka muluku. ⁹ Na kugbe, Kunzi kagyaga ndi muluku ko bulya ka muko, luki limoti, agya ndi muko ko bulya ka muluku. ¹⁰ Kinili, ko bulya ka bamalaika, muko akwanana kaitikya mu, kowonisilo be a kusili ka mbunyaki. ¹¹ Luki limoti, ka obili kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko kikigu binza ni kegu na muluku, muluku kikigu goni binza ni kegu na muko. ¹² A beyo, mufongoni beyo muko wa mambwa opupa ndi mino ka nzuyi ka muluku, muluku ibukutaga goni iyi na muko, na masi apunya ko Kunzi.

¹³ Wondoni mbeyi ni ibunu bamombukwana-donu bi: atu binza muko kaika mu bikpo kani akalumba? ¹⁴ Bambanzu bibagatu be a suni muluku kaiko no tukatu bivukuku. ¹⁵ Luki limoti, a ibiba muko kaika notu beyo, kye Kunzi apa ndi tukatu tidingi kaitikya notu mu. ¹⁶ Mumbanzu kapa bata kagya bofongoso ka likpumuka li nilo, ibito binza be: iki makanisa ko Kunzi ikani ibusu bamombukwono-dosu bi takegu na yigya yagogo.

Polo akauyoyiso bakilisito ko bulya malili ma musilyoni

¹⁷ Nakegu kamubiba wa no mino kamupa mutiwi mi nima. A beyo, ngbingo yi nino mamumukanago mino, mumukana kunu kikogigu na izangiya, luki limoti, opupisaga likpumuka lanye aka. ¹⁸ Ya mambwa, bebiky bi be ngbingo yi nino mamumukanago mino, yigbananaga ikagatu luga kunu. Nakaina abe o mino beyo aka yo. ¹⁹ Okwononito be yigbananaga ikito aka luga kunu, iba bakilisito balinganu luga kunu bimibisikosito. ²⁰ Ngbingo yi nino mamumukanago mino, kegu malili ka Mombukwono-dosu mo malyaga. ²¹ A beyo, niyo aka yo mikago mino kapanga kalyalya, mutu yikaka-yikaka odusaga kalya malili nimo aka mo odogoku iyi na imu, kuwa wa gowa, batu bagogo bikaga na nza, bagogo badamua bizenge. ²² Makegu ibunu na bandabu nibayo makwanana mino kalyalya na komwo? Ikani makaina kanisa ko Kunzi payaya na makapa kaupiso batu bi nibo bakegu no luki suni? Makapa be namubiky buni? Okwononito be namubibi? Haaa, nakakwananigu kamubiba ko bulya likpumuka nilo!

Malili ka Mombukwono-dosu

(Matayo 26:26-29; Maliko 14:22-25; Luka 22:15-20)

²³ A beyo, mutuu nimo Mombukwono-dosu epa ndi imi, imu nima, namukitisilyaga kuwa ibunu: biti yi niyo bagaba ndi mino, Mombukwono-dosu Yeso ava ndi mukati, ²⁴ niyo amigisilya Kunzi ibiba, obunonogo,

* 11:5 11:5 mu muwa: Ko ngbingo yi nino, bakagwi ndi muko ka bilya, bawaga ndi muko yi nino mu bingu kowonisilo be ogyi bilya.

abikya be: «Nzuyi kami niyi, namupi ifunu. Gyogoni beyo ketamano yi.» ²⁵ Niyoy bama kalya, ava ndi kopo wa vinya begeyo, abikya be: «Kopo yi nimu ni agume wambiya ko Kunzi, nino bangu kami ofukogi mino katulyoso. Bongbingo basi wa momwaga ndeke mino, gyogoni beyo ketamana yi.» ²⁶ A beyo, bongbinga basi wa malyaga ndeke mino mukati mi nima na kamwo kopo yi nimu, makabikyaga kukwaku ka Mombukwono-dosu bingbanganya kadwe ku kwa ku igoku ndeke mino.

²⁷ Kinili, nino akalya mukati ikani kamwa kopo ka Mombukwono-dosu ni kokwononigu, akagya bunye ka nzuyi na bangu ka Mombukwono-dosu.

²⁸ Eee, okwononi be mutu yikaka-yikaka ikpimi binza, alya kuwa mukati na kamwa kopo yi nimu. ²⁹ Kye mumbanzu kalya mukati na kamwo kopo, ni kegu kotombisyo isi ya nzuyi ka Mombukwono-dosu, akaimakya ni iyi mombukwana-daki yi ka mungimbo. ³⁰ Kinili, budingi luga kunu ba na bokolobu, ba na pika bipeke-peke na bagogo bokwogoni ndi.

³¹ Takikpimaga mbeyi ndi ni ibusu bamombukwono-dosu bi, tanyikatu bi mukombu ko Kunzi. ³² Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kye takogulyonitogu ka mukombu pa imoti na batu bagogo ba obili yi nimu.

³³ Kinili, bomika-mama, ngbingo yi nino mamumukanaga mino kalya malili ka Mombukwono-dosu, a binza kabundanaga. ³⁴ Mumbanzu kika na nza, alalyi mbeyi ku kaki, kye makimokyonitogu ka mukombu ngbingo wa musilyoni kunu. Nofungusyagatu banu makpumuka magogo nimo osikoni wa nodoku mino.

12

Bapepe nibo Limbengi-Lotu upaga

¹ Bomika-mama, nakegu kapa ambe wikoni ko biti ko bulya bapepe nibo limbengi Lotu upaga. ² Makaiba be ngbingo yi nino ma ndi mino ni makanamibigu Kunzi, mikaga ndi bakigumya ka gbilito nito kanzinagigu, makakwananigu ndi kaigwi mambengi kambwa kabu. ³ Mbiya wanu, nakapa kamumibiso be: mutu gutugu bemoti aka nino Limbengi ko Kunzi ikaga kuso kaki, kakwananigu kagbanga Yeso. Na Limbengi-Lotu kiki kuso ka mutu yi nino, kakwananigu kabikya be: «Yeso ni Mombukwono-dosu!»

⁴ Bapepe ba dididi, luki limoti, Limbengi-Lotu aka lo upaga. ⁵ Bopisi baya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, bagugubyogo Mombukwono-dosu bemoti aka. ⁶ Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi bemoti aka no upaga batu basi mogubo masi mi nimo. ⁷ Limbengi-Lotu akagya ligubo ka mutu yikaka-yikaka ko bulya izangiya ka batu basi. ⁸ Limbengi apaga mutu wago kanzina na yimibo, Limbengi limoti li nilo aka lo apa mutu wago ngu kauwonisilo bambanzu likpumuka ko Kunzi na yimibo. ⁹ Apa wago baya yapu, wago ngu kohukuso bokolobu. ¹⁰ Limbengi apaga mutu wago ngu yigya makpumuka mumbanga-mbanga, apa wago apepe kanzina na bugyalandu, apa wago yimibo kotombisyo likpumuka nilo otukyogoku ka Limbengi-Lotu ikani nilo la kuboboku. Apaga mutu wago apepe kanzina masasu ka Bamalaika, apa wago yimibo kotongbomosyogo masasu mi nimo. ¹¹ Limbengi limoti li nilo aka lo agyaga makpumuka mi nimo masi, apa mutu yikaka-yikaka apepe kaki beyo abailyago mino.

Kanisa a abe nzuyi niyo a na mababa mudingi

12 A beyo, Kilisito a mufongoni abe nzuyi niyo a na mababa mudingi. Gutugu mababa mi nimo kika mudingi, a nzuyi yimoti aka. 13 Ibusu basi, Bayuda ikani batu nibo bakegu Bayuda, bosunzu ikani batu nibo bakegu bosunzu, togwa ndi ibatiso kye tiki nzuyi yimoti ka Limbengi-Lotu limoti. Ibusu basi tinisana ndi na Limbengi-Lotu li nilo.

14 Nzuyi kegu na libaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi. 15 Kika ni kuguko obikyini be: «Nakegu imi kubokuko, nakegu neki libaba la nzuyi.» Gutugu beyo, a libaba limoti aka luga wa mababa ma nzuyi. 16 Na kika ni kutiliko obikyini be: «Yeki nakegu imi liso, nakegu neki libaba la nzuyi.» Gutugu beyo, a libaba limoti aka luga wa mababa ma nzuyi. 17 Kika ndi ni nzuyi yasi a liso, akwanana kuwa ndi kaukana liki? Kika ndi ni a kutiliko, akwanana kuwa ndi kaiba su yo luki liki? 18 A beyo, Kunzi obisaga ndi libaba limoti-limoti la nzuyi kabyenene na sipananso kaki. 19 Masi kika ndi libaba limoti aka, iba nzuyi kegu! 20 Mababa a mudingi luki limoti, nzuyi a yimoti aka.

21 Liso kakwananigu kabikya kubokuko be: «Nakegu na nzoyi kaku!» Gutugu mu aka kakwananigu kabikya magu be: «Nakegu na nzoyi kunu!» 22 Mababa ma nzuyi nimo inisonogo abe kiko ma payaya, ikaga goni imu na izangiya aka. 23 Mababa nimo tinaga payaya, imu mo tobibisaga kakitaga mago. Nimo apaga suni kaina, imu mo tobuulyaga kugbe, 24 kakitaga mababa ma ibiba ma nzuyi kusu. Kunzi agya ndi nzuyi, apa ibiba yidingi ka mababa nimo tinaga payaya. 25 Agya ndi beyo kye mababa ma nzuyi kikonitogu na yigbananaga. Luki limoti, atungbulanagi mabobo. 26 Kika kani libaba limoti akaigomisogo, magogo masi igomisogo pa imoti na ilu. Kika ni limoti ovini ibiba, magogo masi ogwa magyagya pa yimoti na ilu.

27 Ibusu ma nzuyi ka Kilisito, mumbanzu yikaka-yikaka luga kunu a libaba la nzuyi yi niyo. 28 Kunzi ubisa ndi batutumbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yiba bogyalandu na ya yisaa bowonisili. Kumbuso yi, atu na batu nibo ba na apepe kagya makpumuka mumbanga-mbanga, kauhukuso bambanzu, kausingyo bengeni, kaunanaga batu bagogo, kanzina masasu ka bamalaika. 29 Basi bakegu batutumbwa, ikani bogyalandu ikani bowonisili. Basi bakegu na apepe kagya makpumuka mumbanga-mbanga, 30 kauhukusa bambanzu, kanzina masasu ka bamalaika, ikani kotongbomosyo masasu mi nimo. 31 Hukisoni neki bapepe nibo ba na izangiya kugbe. Ko bulyo yi niyo, nakamuwonisila mbiya wanu pisi yanza kugbe kakitaga bayagogo bayasi.

13

Sipananso okitogi makpumuka masi

1 Nakanzina gutugu masasu ka bambanzu na nimo ka bamalaika, luki limoti, nakiki na sipananso, na mufongoni abe liyu la ngweyi ikani kengele niyo akobuko. 2 Nakanzina gutugu na bogyalandu ikani kandunga makpumuka masi nimo makisuma ikani kaika na yimibo yasi ikani kaika na baya niyo nakwanana na iyu kohokisa bangupa, luki limoti, nakiki na sipananso, na payaya aka. 3 Nakulupya gutugu batu ba yangya lingama kami lasi, nisuta be bebasyi ko buku, nakiki na sipananso, niyo kegu na imi na izangiya.

4 Mutu wa sipananso okibiyagatu, ikaga mutu wanza, kikogigu no miso mopi, kibinikagigu, kikogigu na limbengi lidingi, 5 kagyagigu likpumuka lo suni, kakisagigu bunza kaki aka ka mombukwana-daki yi, kangbutagigu bikwa, kobisogigu likpumuka lanye ka limbengi. 6 Mutu wa sipananso

kogwogigu magyagya ka likpamuka lanyε, luki limoti, ogwaga magyagya ka likpamuka la linguu. ⁷ Apilyaga makpamuka masi, obuulyaga baya ka bongbinga basi, ikaga na mutamanagi na anokibyongbinga basi.

⁸ Sipananiso kosyogigu. Luki limoti, bugyalandu osyatε ndeke, apepe munzina masasu ka bamalaika ikata ndeke na mulibo, yimibo olimikaga ndeke. ⁹ A beyo, yimibo kusu a yikedε na bugyalandu kusu a fikpufu. ¹⁰ Luki limoti, ngbingo yi ninε yimibo ya linguu odoku ndeke mino, niyo yo kpufu osyo.

¹¹ Ngbingo yi ninε na ndi mino miki, nanzinaga ndi abe miki, nata-managa ndi abe miki, nanotombisyo makpamuka abe miki. Luki limoti, wa niita kawa mino mumbanzu, nasa libenzi lasi. ¹² Mbiya wanu, takaina likpamuka la linguu abe mulundu ka nelaga wombulu-mbulu, luki limoti, kumbuso, tinatu ndeke bingbanganya. Mbiya wanu, nakaiaba luki likede aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndeke Kunzi binza mudongoni beyo emibago mino.

¹³ Mbiya wanu, makpamuka masaa mi nima akpakyanaga pa imoti aka: baya, mutamanagi na sipananiso. Luki limoti, nilo la izangiya kugbe luga wa makpamuka masaa mi nimo ni sipananiso.

14

Izangiya ya bapepe ka Limbengi-Lotu

¹ Kisoni mbeyi kaika na sipananiso kambwa wa masi. Kisoni goni kaika na bapepe ka Limbengi-Lotu, kugbe kaika na apepe wa bugyalandu.

² Mutu yi ninε akanzina masasu mumbanga-mbanga, kunzinyagigu bambanzu, luki limoti, anzinyaga Kunzi. A beyo, kegu na mutu yi ninε akwanana kotombisyo. Pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu, mutu yi ninε abikyaga makpamuka nimo a makisuma. ³ Luki limoti, mutu yi ninε anzinaga na bugyalandu, unzinilyaga bambanzu. Unzinilyaga beyo kaupika ka baya, kautumisa na kaududulisa mambengi. ⁴ Ninε anzinaga masasu mumbanga-mbanga, ipikilyaga baya kaki ka mombukwana-daki yi. Luki limoti, ninε anzinaga na bugyalandu opikaga baya ya kanisa yasi.

⁵ No bi kapa ambe ifunu basi nzinogoni masasu mumbanga-mbanga, luki limoti, no bi kapa bata kugbe ambe nzinogoni na bugyalandu. Mutu yi ninε anzinaga na bugyalandu a na izangiya kugbe kakitaga ninε anzinaga masasu mumbanga-mbanga. Kika kani atu na mutu yi ninε akwanana katumbulaga nilo akabikya, kanisa yasi amagatu ka baya. ⁶ Bomika-mama, nika na izangiya tino ko misa kunu, nakodoku ku kunu, napunga kamunzinyila ka masasu mumbanga-mbanga? Nika na izangiya tino ko misa kunu kika ni munzina kami kegu kamuwonisila makpamuka nimo ikaga makisuma, kamuwonisila yimibo, bugyalandu ikani mutiwi?

⁷ Takava likingyosi la makpamuka mo dumo abe siba ikani domu, kika ni mayu mi kegu kobuko dididi, takwanana kaiba liyu la siba ikani la domu liki? ⁸ Bakongboti ngudu ya lunga binza, wani no akwanana kaibungusyogo kaında ka lunga? ⁹ A mudongoni begeyo ku kunu: makiko kabikya makpamuka nimo bambanzu bakegu kotombisyo, siba kawa isi yi liki? Niyo a abe makika kadikitaga toyi ka butulu. ¹⁰ Masasu a mudingi ka obili, masi okitisaga asi munzina aka. ¹¹ Mutu bemoti kika kanzina lisasu nilo nakibigu, ifusu na iyi basi tiko abe bongingi. ¹² A mudongoni begeyo ku kunu! Yeki ma na musasa ma bapepe ba Limbengi-Lotu, hukisoni neki na kekele, kugbe yi nibo bakopika kanisa ka baya.

13 Kinili, nino anzinaga ka masasu mumbanga-mbanga akwanana kakanga Kunzi kye apí ngu koyikoso masasu mi nimo. 14 Kika ni nakalumba na masasu mi nimo, limbengi lo akalumba, luki limoti, yimibo kegu kagya luki. 15 Nakwanana se kuwa kagya buní? Nalumba na limbengi na yimibo goni. Nimbila na limbengi na yimibo kami goni. 16 A beyo, wakiko kalumba ka limbengi, wanamigisa Kunzi ibiba, mutú wagogo nino a ka musilyoni ni kegu kotombisyo likpumuka li nilo, kakwananigu kobingisa be «A asi beyo aka yo» kye kegu kaiba nilo wakabikya. 17 Malumba kaku a manza, luki limoti kapikigu mutú wagogo ka baya.

18 Nakamigisa Kunzi ibiba beyo nanzinaga mino masasu mumbanga-mbaga kamukitaga ifunu basi. 19 Luki limoti, ka makutana napaga kabikya makpumuka kubukumuti nimo bambanzu bukana binza, kye nutiwi goni bengení, ni nakobikyigu makpumuka belofu tekebe na masasu mumbanga-mbanga.

20 Bomika-mama, makikonitogu na tamanaga ya libenzi, luki limoti, tamanaga kunu iki abe niyo ka bamboku. Pisi kagya bunye, wikoni abe bomiki. 21 Kusó wa Mutuu, Mombukwono-dosu abikya be: «Nanzinilyaga ndeke livanza li nilo pisi ka batú nibo ba masasu dididi na pisi ka noku ka bobiko. Na gutugu beyo, bakemukanigu ndeke.»

22 Kinili, apepe munzina ka masasu mumbanga-mbanga a likingyosi ka batú nibo bakanabinikyonigu Kunzi. Luki limoti, kegu na izangiya ka batú nibo babinikyononi. Apepe munzina na bugyalandu a likingyosi ka batú nibo babinikyononi, kegu na izangiya ka batú nibo bakanabinikyonigu.

23 Kiko mbeyi ni kanisa wasi omumukonini, batú basi bananzina ka masasu mumbanga-mbanga, batú nibo bakegu kotombisyo likpumuka ikani nibo bakanabinikyonigu Kunzi bakogulya ka musilyoni kunu, bakabikyigu be ma no bikyatu? 24 Luki limoti, batú basi bakiko kanzina na bugyalandu, mutú nino kegu kotombisyo likpumuka li nilo ikani nino kanabinikyonigu Kunzi, kogulya, imibo bunye kaki ko bulya nilo iko kani ukonini. Basombiso ka likpumuka nilo iko kani ukonini, 25 bodikidi nibayo ikaga na boyu kusó kaki ipupiso ka bungbanganya. Ogwo kuwa mokpuku kabibiso Kunzi, nabikya be: «A linguna be Kunzi a luga kunu!»

Beyo kanisa okwononi mino kakkpanyana

26 Bomika-mama, takwanana se kuwa kabikya buní? Ngbingo yi nino mamumukanaga mino, mutú bemoti akwanana kaimbila, wago apá mutiwi, wago atumbulaga likpumuka nilo a lakisuma, wago apá mutuu ka lisasu limbanga na wago bata oyikasa nilo bobikyi. Okwononi be nimo masi iki na izangiya kopika kanisa ka baya. 27 Bambanzu bakapa kanzina ka masasu mumbanga-mbaga, okwononi be biki baba aka ikani basaa, banzini bemoti kumbuso ka wagogo. Mutú bemoti ikitó, koyikosogo nilo biko kabikya. 28 Luki limoti mutú muikoso kiki, badaki biwo ka musilyoni. Mutú yikaka-yikaka anzini ka limbengi kaki mombukwana-daki yi no Kunzi kaki. 29 Batú baba ikani basaa banzini na bugyalandu, batú bagogo biko kakkpima nilo bakabikya. 30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mutú bemoti likpumuka nilo a lakisuma, okwononi be mutú yi nino akanzina adaki. 31 A beyo, ifunu basi makwanana kanzina na bugyalandu, mutú bemoti kumbuso ka wagogo. Kuwa wa go wa, batú basi bakwanana

kaukana mutuu mi nimo, utumiso mambengi. ³² Mambengi ka bogyalandu amukanaga bogyalandu. ³³ A beyo, Kunzi kegu Kunzi wa bunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa maziyo.

Mudongoni beyo igyonosogo mino ka makanisa masi ka batu ko Kunzi, ³⁴ boko bokwononi kaiko biwo ka musilyoni ma kanisa. Kegu na nino bakwanana kasilya munzina. Okwononi be boko biki batu bakukana, mudongoni beyo Mutuu abikyaga mino. ³⁵ Bakika na likpumuka la kuuso, bumuusi bambunyaabu ka musengi. A suni muko kanzina ka musilyoni.

³⁶ Makasima be Mongoni ko Kunzi apunya ndi ku kunu? Ikani amudulyoku ndi asi ibunu aka? ³⁷ Mumbanzu kika kasima be a mugyalandu ko Kunzi ikani be a na apee wa Limbengi-Lotu, okwononi ibito binza be nilina nakamupikilyo li a mutuu ka Mombukwono-dosu. ³⁸ Luki limoti, kibi likpumuka nilo, nilo andi kuwa asi iyi aka.

³⁹ Bomika-mama, yeki a beyo, kisoni kambwa wa masi kainisono na apee munzina na bugyalandu. Makapokyonitogu mumbanzu kanzina ka masasu mumbanga-mbanga. ⁴⁰ Luki limoti, masi igyonosi ka bungbingbili na beyo okwononi mino.

15

Polo akabikyaga Mongoni Manza nimo ukana ndi

¹ Bomika-mama, mbiya wanu, nakapa kamutomosya Mongoni Manza nimo namubikyaga ndi, nimo mabailya ndi na nimo mo mina bakigwinonogo bingbufu. ² Minisanatu na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nimo makiko kabye beyo aka yo namubikyaga ndi mino. Makogyi beyo, baya kunu ika payaya.

³ Kambwa wa makpumuka masi, namukitisilyaga mbeyi ndi mutuu nimo imi mombukwana-daki yi nukana ndi. Kilisito okwa ndi ko bulya bunye kusu, mudongoni beyo ikpikago mino ka Mobiso Motu. ⁴ Balumba ndi, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa, mudongoni beyo Mobiso Motu abikya ndi mino. ⁵ Apuponilya ndi Petele, kumbuso yi fatutumbwa tekebe na baba. ⁶ Kuwa wa, upuponilya ko ngbinga bemoti babibya kaki kakitaga bamiya kubukumuti. Budingi luga ka babibya bi nibo batu mbeyi bata aka ka obili, luki limoti, bagogo bokwogoni ndi. ⁷ Kumbuso yi, apuponilya ndi Yakobo, kuwa wa, upuponilyo fatutumbwa basi.

⁸ Kumbuso ka batu bi nibo basi, epuponilya ndi goni imi, imi nino na ndi abe miki yi nino ibukataga ni kanogotigu. ⁹ A beyo, na mupipilo luga ka fatutumbwa basi. Nakokwononigu gutugu be bemaki be atutumbwa, kye nogyogya ndi Kanisa ko Kunzi. ¹⁰ Luki limoti, na kuwa beyo no mino mbiya yi nimo pisi ka iziyo ko Kunzi. Iziyo yi niyo abukatatu ndi masolo. Nagya ndi ligubo kaukitaga fatutumbwa bagogo basi. A beyo, kegu ndi imi, luki limoti, iziyo ko Kunzi niyo a pa imoti na imi. ¹¹ Kinili, iki ibu ikani imi, takabikyaga Mongoni Manza mi nimo aka mo mabailya ndi.

Kunzi upupisagatu bambanzu ka bambuku

¹² Takabikyaga be Kilisito opupatu ndi ka mbuku. Ko bulya iki yo batu bagogo luga kunu babikyaga mino be batu nibo bokwaga ndi bakopupigu ndeke ka bambuku? ¹³ Kika neki ni a beyo, Kilisito kopupagu ndi ka mbuku begeyo. ¹⁴ Kika ni Kilisito kopupagu ndi ka mbuku, takegu na Mongoni Manza nimo takwanana kabikyaga, baya kunu a goni payaya. ¹⁵ Na goni, niyo akowonisila be ta bademu ba bongu ko misa ko Kunzi, kye tabikya ndi bingbanganya be Kunzi apupisatu ndi Kilisito ka mbuku.

Wina se, Kunzi kakwananigu ndi kagya beyo, kika ni a linguu be batu nibo bokwogo, bakopupogigu ka bambuku. ¹⁶ A beyo, kika ni batu nibo bokwogo, bakopupogigu ka bambuku, Kilisito kopupagu ndi neki goni iyi ka mbuku. ¹⁷ Na kika ni Kilisito kopupagu ndi ka mbuku, baya kunu a ya payaya na ma asi ka bunye kunu aka. ¹⁸ Na bata, niyo akowonisila be batu nibo bokwaga ndi kuso ka Kilisito, ba neki goni ibu fubungogo. ¹⁹ Kika ni a ko bulya obili yi nimuna aka ma no tobisa mino mutamanagi kusu ka Kilisito, ta batu bulya kumbu kaukitaga batu bagogo basi.

²⁰ Luki limoti, a linguu be Kilisito opupatu ndi luga ka bamanda. A abe talu-talu, kye batu bagogo nibo bokwaga ndi bopupito ndeke goni ibu. ²¹ Mufongoni begeyo kukwaku odoku ndi mino pisi ka muti bemoti, pupo ka mbuku ka batu nibo bokwaga ndi, odoku pisi ka muti bemoti goni. ²² Begeyo bambanzu basi bokwaga mino kye ba Bava-adamu, ibu basi binisana ndeke bata na obili kye tomotikononi na Kilisito. ²³ Luki limoti, mumbanzu yikaka-yikaka opupa ndeke kabyenene no ngbingo kaki: Kilisito no a muti wa mambwa, opuponi ndi iyi. Kumbuso yi batu kaki bopupa ndeke ngbingo yi nino igoku ndeke mino. ²⁴ Kumbuso yi, ika kuwa lise la mulibo. Ko ngbingo yi nino, Kilisito apata ndeke bungama basi, ibiba yasi na ngu yasi, amigisa kuwa Kunzi Baba bungama. ²⁵ A beyo, okwononi be Kilisito iki ngama kadwe ku kwa ku adita ndeke mino bomuyoniso kaki basi binvi kusili wa magu kaki. ²⁶ Mumuyoniso nino bamwo ndeke ka mulibo, ni kukwaku. ²⁷ Iyo, Mubiso Motu akabikya be: «Kunzi obisa ndi makpumuka masi kusili wa magu kaki.» Luki limoti, a bingbanganya be Kunzi kegu iyi ka «makpumuka masi» mi nimo, kye iyi no apa ndi Kilisito ngu kugu wa masi. ²⁸ Ngbingo yi nino Kunzi obiso ndeke mino makpumuka masi kusili ko Miki, iyi Kilisito mombukwana-daki yi ibiso ndeke kusili ko Kunzi nino apa ndi ngu kaiko kugu wa makpumuka masi. Kuwa wa go wa, Kunzi ika ndeke linguu kugu wa masi.

²⁹ Tomononi mbeyi bata likpumuka ka batu nibo fibotisisogo ko bulya ka batu nibo bokwogo. Binisono na izangiya tino? Kika ni a linguu be batu nibo bokwogo bakopupogigu ka bambuku, ko bulya iki kuwa yo fibotisisogo mino ko bulya kabu? ³⁰ Na bata, ko bulya iki yo ibusu bamombukwono-dosu bi to mino bongbinga basi kaikisilya kukwaku? ³¹ Bomika-mama, kukwaku ezuzaga mase masi. A linguu beyo nibibaga mino ko bulya kunu ka matikanaga na Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. ³² Nulanana ndi na bambanzu ka Efeso nibo ba ndi budiya abe banyama bo tutu. Kika ndi ka yigya ko bomikya-bambanzu, ninisana ndi na izangiya tino? Kika ni bamanda bakopupogigu ka bambuku, okwononi neki «tolyolyini, tomwo kye bugala tokwatu».

³³ Wiminyonito se: «Kako limbida na batu banye, aputagatu yigya yanza ka mumbanzu.» ³⁴ Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya bunye. Batu bago luga kunu bakamibigu Kunzi. Nakamubikya beyo kamupiso suni.

Batu nibo bokwaga ndi bopupa ndeke ka bambuku liki?

³⁵ Luki limoti, muti bemoti akwananatu kauuso be: «Bamanda bopupa ndeke ka bambuku liki? Bika ndeke na busolo ba nzuyi tino?» ³⁶ Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi nino wakunaga mino lisolo, okwononi mbeyi okwi, kumbuso yi abaka se kuwa. ³⁷ Lisolo nilo wakakuna lo, kegu ilu ni malili

nimo abaka banu, luki limoti, a libumo payaya aka la mupunga ikani libumo lagogo. ³⁸ Kunzi obokisaga kawa libumo li nilo beyo opo mino, obukutisa libumo yikaka-yikaka kabyenene na busolo kaki.

³⁹ Nzuyi yasi kegu mudongoni. Bambanzu ba na nzuyi kabu, banyama na niyo kabu, bombu na bosi ba na niyo kabu goni.

⁴⁰ Nzuyi ya kugu wa lisyε a di na niyo ya litombu, ibiba ya kugu wa lisyε a di na niyo ya litombu. ⁴¹ Moni angingaga di, timba di, mangutu di goni. Gutugu mangutu aka luga kabu anzege dididi aka goni.

⁴² Ika ndeke begeyo ngbingo yi nino bamanda opupa ndeke mino ka bambuku. Bulumbaga bambanzu, kumbuso yi bapo, wa bopupa ndeke mino ka bambuku, bika kawa ndeke na obili wa benze na benze.

⁴³ Bolumbogo nzuyi ni kegu na ibiba ikani no ngu. Luki limoti, opupogo kawa na ibiba no ngu. ⁴⁴ Ngbingo yi nino bolumbaga mino, ikaga nzuyi ya limbanzu. Luki limoti, kopupo ka mbuku ita kawa nzuyi ya limbengi. Kika neki ni nzuyi ya limbanzu atu, nzuyi ya limbengi atu neki goni aka.

⁴⁵ A beyo, Mobiso Motu abikyaga be: «Mutu wa mambwa beyo ka Adamu a ndi na obili ka nzuyi ya litombu.» Luki limoti, Adamu yi nino wa kumbuso ni Limbengi nilo apaga obili*. ⁴⁶ Kegu nzuyi ya limbengi yo odogoku ka mambwa, luki limoti, niyo ya limbanzu. Nzuyi ya limbengi odogoku iyu kumbuso. ⁴⁷ Kunzi agya ndi Adamu wa mambwa na libungu. A iyi mutu wa obili yi nimu. Luki limoti, Adamu wa yiba otukyoku ndi iyi kugu wa lisyε. ⁴⁸ Batu ba obili yi nimu ba mudongoni abe mutu yi nino Kunzi agya ndi na libungu, luki limoti, nibo ba kugu ba mudongoni abe mutu yi nino otukyoku ndi kugu wa lisyε. ⁴⁹ Mudongoni begeyo to mino abe mutu yi nino Kunzi agya ndi na libungu, tika ndeke goni mudongoni abe mutu yi nino otukyoku ndi kugu wa lisyε.

⁵⁰ Bomika-mamaaa, nakapa kabikya ambe: luki nilo Kunzi agya ndi ka nzuyi na ka bangu kakwananigu kalya lisimo la Bungama ko Kunzi. Nilo akwanana kapo, kinisonigu na obili wa benze na benze.

⁵¹ Mbiya wana, nakamumbisa dikidi yimoti: takokwigu ndeke basi, luki limoti, tigomosyanatu ndeke basi. ⁵² Igyonosa ndeke beyo ko ngbinga bemoti abe kuta, wa bofya ndeke mino siba ya mulibo. A beyo, wa siba obuka ndeke mino, batu nibo bokwaga ndi bopupa ndeke ka bambuku na nzuyi niyo kapugu ndeke bata, ibusu basi tigomosyo. ⁵³ A beyo, okwononi be popotu ta nzuyi yi niyi imokisiyi nzuyi niyo kakwananigu bata kapo. Okwononi be nzuyi yi niyina ya kukwaku yi imokisiyi nzuyi niyo kokwigu ndeke bata. ⁵⁴ Ngbingo yi nino nzuyi yi niyo apogo imokisyo ndeke mino nzuyi yi niyo kapogigu, nzuyi ya kukwaku imokisyo niyo kokwogigu, iba Mobiso Motu mi nimana itulyonini se kawa: «Kukwaku kegu bata, hoditini lingana binvi!»

⁵⁵ «Eeeze kukwaku, ngu kaku a kawa yani?

Eeeze kukwaku, syogbu kaku a kawa yani?»

⁵⁶ Kukwaku inisonogo no ngu pisi ka bunye, mutuu mo apaga bunye ngu. ⁵⁷ Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ibiba, iyi no atipaga ngu pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kiliso.

⁵⁸ Kinili, bomika-mama bupaka, wityonogoni bingbu kani makegu kapika bipeke-peke. Mugugubiyoni Mombukwono-dosu masyε masi, kye makaiba binza be bungu basi nibo makaiko ka ligubo kaki, kokwigu payaya.

* **15:45** 15:45 Adamu wa kumbuso, ni Kilisito. Wanda ka Mupunganagi 2:7. **15:55** 15:55 Wanda ka Isaya 25:8; Jseyi 13:14.

16

Marumũ ko bulya kanisa ya Yelusalema

¹ Kũwa ka niĩlo ondi likpumuka la marumũ ka bakilisito niĩbo bikaga ka Yelusalema, byeni goni ibunu mutũũ mi nimo nowonisila ndi ka Makanisa ma Galatia. ² Makokwononigu kabundaga kamumula makpumuka wa aka wa nosilo mina ku. Masye ma Mungu masi, mumbanzũ yikaka-yikaka iki kobisaga ka kpolo, ku kaki, luki niĩlo inisana nolu kabyenene no ngu kaki ³ Wa nosila banũ mino ku kunu, nutika banũ bambanzũ niĩbo miko ni mupunogini na babalũwa ambe bĩndi na bamapumũ kunu ka Yelusalema. ⁴ Kakwanana be nindito goni, tinda kũwa banũ na ibũ kũgũko kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya ligũndũ

⁵ Nakitaga banũ pisi ka Makedonia, nosilo se kũwa ku kunu, kye na na tamanaga kabye pisi ku beyo. ⁶ Yagogo tagyatũ banũ mino na ibunu masye makede, ikani gutugũ ngbingo wa ndobo wasi aka. Mepapa kũwa banũ, nidukulaga na ligũndũ kami. ⁷ A beyo, nakegũ kapa kamumina na ligũndũ aka. No bi katamanaga ambe Mombukwono-dosu kapa, tasyito bi na ibunu masye makede.

⁸ Luki limoti, no bi kapa kaiko wanũ ka Efeso, kadwe ka lisyẽ la Patekoti, ⁹ kye ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo niĩlo abũkutatu masolo. Luki limoti, bomuyoniso ba bakpũ.

¹⁰ Timotio kosila banũ ku, gyoni yasi be imukani binza, kye amũgya-ligubo ka Mombukwono-dosu abe imi goni. ¹¹ Gutugũ mumbanzũ bemoti aka kaminonitogu payaya. Luki limoti, mupõponito kye isisilogi na ligũndũ kaki ka maziyo, igoku ketakanya. Takabundaga pa imoti na bomika-mama pisi ka baya.

¹² Ka mutili ka momosu beyo ka Apolo, nigomoni na iyi nganga bikyo ambe baga pa imoti na bomomosu bagogo ku kunu ku, luki limoti, kegũ mbeyi kapa kainda mbiya wanũ. Inda kũwa banũ wa gowa inisono banũ mino no ngbingo.

Mũtũũ na yuuso ya mulibo

¹³ Hukwoni miso, migwinanaga bingbufu ka baya. Wikoni na lilũku, mika batũ bo ngu. ¹⁴ Gyogoni masi ka sipananiso.

¹⁵ Bomika-mama, nakamukũnga bata luki limoti. Si mamibatũ Setefano na livananza kaki, ibũ bo ba ndi bakilisito ba mambwa ka mugi ma Akaya, bipa ndi kaugugubya bakilisito bagogo. ¹⁶ Humukononi inguo ya batũ bi niĩbo, na batũ basi niĩbo bagyaga na ibũ ligubo na kekele.

¹⁷ Nakogwa magyagya beyo Setefano, Folotunato na Akaiko bosiliku mino yi. Ta ndi na ibũ mudõngõni abe makika wa. ¹⁸ Betumisaga ndi limbengi mudõngõni beyo bamũgyilyaga ndi goni mino ibunu. Makozunonitogu na inguo ya batũ bi niĩbo.

¹⁹ Makanisa nimo a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Peasila pa imoti na kanisa niyo amumukanaga ka ndabu kabũ bamumuusogi kũgbe ko lino ka Mombukwono-dosu. ²⁰ Bakilisito basi niĩbana ba wanũ bamumuusogito.

Tilyononi, mopututonogo abe bomika-muko.

²¹ Imi Pɔlɔ bikpe no nokpikogi ambe namumuusogito.

²² Mumbanzũ kapogi Mombukwono-dosu, mutũ yi igbangi! Malanata, isi yi be Mombukwono-dosu, doku!

²³ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na ibunu.

²⁴ Namupaga ifunu basi pisi ka matikanaga na Yeso-Kilisito. A beyo!

Baluwa wa yiba nino Pɔlo ukpikilya ndi Bakolito Likpɔmuka la mambwa

Baluwa wagogo nino Pɔlo ukpikilya ndi bakilisito ba Kolito nima. Ka baluwa yi nino wa mambwa, ubikya ndi be a ndi na musasa kaima kaundoku yi, luki limoti kagaga ndi bata. Ubikya ndi goni be bamumali bangyo, iyi no inda kauwa kye butikilyi bakilisito ba Yelusalema. Timotio no a ndi kaaga ka Kolito, ko pisi, ukana ndi mongoni beyo obili ka bakilisito a ndi mino ka beyo. Mongoni mi nimo kegɔ ndi manza. Ukana ndi goni be Bayuda bemoti-bemoti baga ndi ka Kolito, bapɔ mutuu di no Mongoni Manza nimo Pɔlo upɔ ndi. Bayuda bi nibo bubikya ndi goni be Pɔlo kegɔ atutumbwa walanguka ka Kilisito. Timotio igoku ndi, atumbulyaga Pɔlo, Pɔlo alya ndi kumbu kugbe.

Kinili, Pɔlo ukpikilya kawa ndi, kautumbulyaga likpɔmuka li nilo a ndi ka tamanaga yi, na niyo agya ndi beyo kogonitogu kaunda. Pɔlo abikya ndi ka baluwa yi nino be a atutumbwa ka Kilisito. Luki limoti, beyo agyago mino ligubo kaki a di na batu bagogo. Luki li nilo agyaga be bamuyi ilu nilo. Itatanaga ndi goni be bimatana gi na Bakolito ka ligubo. Ubikya ndi bata be bidukulogi kaummala bangyo aka ko bulya yibinika na ibu buti ka bakilisito ba Yelusalema. Omotiloku be a ndi na musasa kaundoku, kye ubikyiku batu bi nibo bakanosigu bunye likpɔmuka la linguwa. Kika kani Pɔlo akpakpa ndi kabikya be a atutumbwa, a kye a ndi na musasa be bambanzu bibi Mongoni Manza, biba goni be Yeso ni Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso ka Pɔlo, na akamisyo Kunzi ibiba 1:1-11

Ligubo ka batutumbwa luga ka bakilisito 1:12-2:17

Kapa bengeni beyo Kilisito atipa ndi mino 3:1-7:16

Kabinika buti ka batu ba yangya 8:1-9:15

Pɔlo akabikya be a atutumbwa ka linguwa 10:1-13:10

Yuuso ya mulibo 13:11-13

Yuuso

¹ Imi Pɔlo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi. Ibusu no mika-mama beyo ka Timotio bo tamukpikilyi baluwa yi nima, ibunu batu ba Kanisa ko Kunzi ka Kolito na batu basi ko Kunzi nibo ba ka iwili ya Akaya. ² Obosu Kunzi ibu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi izayo na maziyo.

Pɔlo akamisya Kunzi ibiba

³ Tabibisini Kunzi, Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa limbengi lo kumbu, atitumisogo mambengi bongbinga basi. ⁴ Atitumisogo mambengi ka bukpeki-kpeki kusu basi, kye pisi ko ngu niyo tinisono na iyu kotukyoku ka kaki, takwananito goni ibusu kaugyilya batu bagogo begeyo.

⁵ A beyo, mudongoni beyo talyago mino kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kaki dididi, iyi atitumisogo mambengi begeyo. ⁶ Kika ni ibusu takaigyogyiso, a kye mambengi amutumi, minisono na muhukuso. Kika ni batitumisini mambengi, a kye mambengi amutumi goni ibunu kye mokibiyi yigyogyiso yi niyo mudongoni abe ibusu. ⁷ Kinili, tikaga bakitambya na

ibunu kye tibagatu ambe mudongoni beyo migyogyisogo mino pa imoti na ibusu, mambengi amutumogo begeyo pa imoti na ibusu.

⁸ Bomika-mama, to bi kapa be wibonito bukpeki-kpeki dididi nibo tabangana ndi na ibu ka iwili ya Azia. Bukpeki-kpeki bi a ndi bapu kugbe, akitaga ngu kusu, takegu ndi bata gutugu na mutamanagi be takwananatu kaiko na obili. ⁹ Ta ndi kaina abe batikulyini ngbanga be batimwi. Igyonosa ndi beyo kye takibumonito kubatu, luki limoti, tigumyi ko Kunzi nino upupisaga bambanzu ka bambuku. ¹⁰ Kunzi no atikulaga ndi ka inguo ya kukwaku kwi nikwo, atikulagatu aka bata. A beyo, ta na baya ku kaki be idukulagatu katikulaga aka. ¹¹ Ibonu goni makatibinika pisi ka malumba. Kunzi ukanatu malumba ka batu budingi nibo bakatilumbilya, atidukilya bubunga. Kuwa wa go wa, batu budingi babibisatu ndeke ko bulya kusu.

Polo kegu bata na ligundu ka Kolito

¹² Hiba kusu ni budemu ba mambengi kusu, tigyaga ndi ko misa ka batu basi, kugbe yi, luga kunu na limbengi la kisiso ni takegu na bokoli, mudongoni beyo Kunzi apago mino. Yigya yi niyo kotukyokugu ndi ka yimibo ka bomikya bambanzu, luki limoti a ndi iziyo ko Kunzi. ¹³⁻¹⁴ A beyo, ka babalwa kusu, tamukpikilyaga ndi makpumuka mi nimo aka mo makwanana katangulaga na kotombisyo. Nakaina abe motombisyonu ndeke binza likpumuka li nili, kye mbiya yi nima, makanotombisyonu mbeyi. Likpumuka li a be tibibaga ndeke na ibunu mabobo ka lisyeli nilo Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndeke mino.

¹⁵ Kabyenene na mutamanagi mi nimo, na ndi mbeyi na musasa kaında kamundoku ku kunu ku kye minisoni na bubunga ka nganga ya yiba. ¹⁶ Na ndi na mutamanagi kabye pisi ku kunu ku, kumbuso yi nadwe ka Makedonia. Ngbingo kami wakigoku ku beyo, nobyeku bata pisi ku kunu iba mepagito mukumbo nimo abinika buti kami ka ligundu la Yudea. ¹⁷ Tamana ya yi niyi epupa ndi ka limbengi aka? Ikani, wa nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya limbanzu? Nakwanana kabikya be «iyu» ikani «kali» ko ngbinga bemoti? ¹⁸ Kunzi a demu, likpumuka nilo tamubikyaga ndi kegu ndi na mambengi maba. ¹⁹ Silivano, Timotio na imi tamubikyaga ndi mongoni ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kabikyagigu likpumuka na mambengi maba. Luki limoti, iyi ni «Iyo» nino otukyoku ko Kunzi. ²⁰ A beyo, Kunzi utulyosa ndi bagume basi nibo uwanyaga ndi pisi ka Yeso. Kinili, pisi ka Yeso, takwanana kabikya be «A asi beyo aka yo» kabibiso Kunzi. ²¹ Kunzi no atipiko ibusu na ibunu ka baya pisi ka Kilisito. Iyi mombukwana-daki yi no atipunaga. ²² Atibisa ndi na ida yimoti bene kowonisila be ta batu kaki. Atitumisa na Limbengi-Lotu abe luki la mambwa ka makpumuka mi nimo atiwanyaga.

²³ Kunzi no a demu kami, kika ni nakabikya bongu, nokwi. Nakigagu ndi bata ka Kolito ku kye nakamulisoni kumbu. ²⁴ Ligubo kusu kegu kaiko bangama kugu wa baya kunu kye baya kunu a kuwa na kamaga. Luki limoti, takapa kamatikana na ibunu ka ligubo kye miki na magyaga.

2

¹ Kinili, nakinagu ndi bata binza kaında kamundoku kye nakamulyisoni kumbu. ² Nakamulyisa kumbu, wani no togwa kuwa na iyi magyaga? Kikigu mbeyi asi mutu yi nino aka no nalyisi kumbu? ³ Namukpikilya

ndi balawa beyo* kye ngbingo yi nino nosilo mino ku kunu ku, makely-isonitogu kumbu ibunu nibo makwanana ndi kegwiso magyagya. Nakaiba binza be magyagya kami a nimo kunu basi. ⁴ Namukpikilya ndi balawa yi nino ni nanalya kumbu kugbe, limbengi ekondikonogini bisulu-sulu, bomomiso-miso betumini bidé ko miso. Nakamukpikilyagu ndi kye lyoni kumbu, luki limoti, a ndi kowonisila sipananso sidingi niso na nosu kugu kunu.

Kapilya matu nino ogyi bunye

⁵ Kika ni mumbanza ogyini likpumuka lilyisisa kumbu, kegilyigu imi, luki limoti amugilyi ibunu basi. Nakakya kuwa bongu, nabikya ambe agyilyi bemoti-bemoti luga kunu. ⁶ Matu yi nino amalyi kuwa ka azabu yi nino aka no batu budingi bapi bi. ⁷ Mbiya wanu, okwononi kapilya matu yi nino na katumisa limbengi kye kolyonitogu kuwa kumbu kugbe wa adikago mino. ⁸ Kinili, nakamukunga ambe muwonisiloni matu yi nino sipananso. ⁹ A beyo, wa namukpikilya ndi mino balawa yi nino, namukingila ndi bukingila kye nibi ikani memukanagatu ka makpumuka masi. ¹⁰ Ngbingo yi nino mapilyi mino mumbanza, imi napilyini goni. Kika ni nopilyini ka masi nimo nokwononi mino kapilya, nagyaga beyo ko bulya kunu ko misa ka Kilisito, ¹¹ kye Abili katindungulyogonito. A beyo, tibagatu bokoli kaki bayasi.

Polo a limbengi bid'a ka mugi ma Tolowasi

¹² Ngbingo yi nino nosila ndi mino ka Tolowasi kabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndi mupumi bikpo kagya ligubo ku beyo. ¹³ Luki limoti, na ndi limbengi bid'a kye nakatakanyagu ndi mika-mama beyo ka Tito. Kinili, tasanana ndi na batu ba Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito no apaga ibiba

¹⁴ Kunzi avi ibiba, kye atimakyaga masye masi ka mudongo ma ibiba ka botutungyo nimo Kilisito atikpokyonisigo mino. Ativa ibusu kokpkyoniso mongoni ka Kilisito ka bapa bayasi, mudongoni beyo su yanza ohumago mino. ¹⁵ A beyo, ta abe su yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Su yi niyo a ka batu nibo binisononi na muhukuso na gutugu ka nibo bobungogo. ¹⁶ Ka batu nibo bobungogo, a su ya kukwaku, niyo atikaga ka kukwaku. Luki limoti, ka nibo binisono na muhukuso, a su ya obili, niyo apaga obili. Wani se kuwa no okwononi ka inguo ya ligubo li nilo? ¹⁷ Takegu ibusu abe batu budingi nibo bagyaga bokoli ka likpumuka ko Kunzi. Luki limoti, tabikyaga likpumuka ko Kunzi ka bungbingbili, kye iyi no atitikoku ndi mudongoni abe bagya-ligubo ka Kilisito.

3

Bagya-ligubo ba agume wambiya

¹ Likpumuka li nilo a se kuwa kowonisila be topungini bata kaibiba ni ibusu bamombukwono-dosu bi? Tokwononi se kuwa kamuwonisilo ikani kamukunga babalawa kusu ba ligubo mudongoni beyo batu bagogo bagyago mino? ² Balawa kusu ni ibunu aka, ikpikaga ka mambengi kusu. Batu basi bakwanana kotombisyo na katangulaga. ³ A beyo, a bingbanganya be ma balawa yi nino Kilisito akpikaga ndi, ibusu kuwa

* 2:3 2:3 Polo akanzina wanu ko bulya balawa bemoti nino ukpikilya ndi Bakolito, kegu 1Bakolito.

bo tamudukulyoku na iyi. Baluwa yi nino kikipikagagu ndi na mafoku, luki limoti pisi ka Limbengi ko Kunzi nino a na obili. Kikipikagagu ndi goni kugu wa miza wa litalu*, luki limoti ka mambengi ka bambanzu.

⁴ Takanzina beyo kabyenene na yiguma kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito.

⁵ Kegu bekye takwanana kagya luki no ngu kusu bamombukwono-dosu bi, luki limoti ngu kusu okuyogoku ko Kunzi. ⁶ Iyi no atipá ngu kaiko bagya-ligubo ba agume wambiya. Agume yi nino kegu pisi ka Mutuu, luki limoti ka Limbengi-Lotu. Mutuu atikaga ka kukwaku, Limbengi-Lotu apa obili.

⁷ Mutuu nimo apaga kukwaku ikpikaga ndi kugu wa miza wa litalu, ibiba ko Kunzi anze ndi ko ngbingo yi nino. Miso ka Musa obuba ndi biwenge-wenge ko ngbinga mukede aka. Gutugu beyo, bomikya Bezaleli bakakwananigu ndi bata kanda ko bulya ibiba yi niyo. ⁸ Kika ni a beyo, budingi ba ibiba ya ligubo la Limbengi-Lotu iko se kawa ndeke buni?

⁹ Kika kani ligubo limakya ka mungimbo inisononi ndi na ibiba, ika kawa liki ka nilo la kuitisa bambanzu bongbingbili ko misa ko Kunzi?

¹⁰ Takwanana kabikya be ibiba yi niyo a mbiya wanu kegu no kingyoso na niyo yandeli, kye niyo yambiya yi nimu okitogi byi. ¹¹ A beyo, kika kani makpuma mi nimo kolipyogigu a ndi na ibiba, ika kawa liki ka nimo asyesyese!

¹² Tiguma ko Kunzi pisi ka mutamanagi mi nimo. ¹³ Takegu ibusu abe Musa nino itikya ndi miso na kitambala kye bomikya Bezaleli bakinonitogu mulibo ma ibiba niyo anze ndi ko ngbinga mukede aka.

¹⁴ Luki limoti, bakotombisiyagu ndi. A beyo, kadwe gutugu na lisyé li nili, niyo bomikya Bezaleli batangulaga mobiso ka Agume Wandeli, kitambala yi niyo a na ibu asi itikyo aka. Kitambala yi niyo akwanana kakulikana ka mutú yi nino aka no bomotikononi na Kilisito. ¹⁵ Kadwe na lisyé li nili, bongbinga basi wa batangulaga mino mobiso ka Musa, yimibo kabu ikaga yitikya aka na kitambala yi niyo. ¹⁶ Luki limoti, bambanzu kamigilyoku Mombukwono-dosu, kitambala yi niyo atakya. ¹⁷ Mombukwono-dosu yi nino ni Limbengi-Lotu. Pa niyo Limbengi ka Mombukwono-dosu a mino, kulikanaga a wa. ¹⁸ Ibusu basi nibo takegu bata na kitambala ko miso, ibiba ka Mombukwono-dosu akanze kugu kusu madongoni abe ka nelaga. Ta kawa buikono ka likingyosi ka Mombukwono-dosu, ibiba kusu anidukulogo kambwa aka. Niyo a ligubo la Limbengi ka Mombukwono-dosu.

4

Izangiya kuso wa bambike baya tukato

¹ Kunzi atikwilya ndi kumbu, atipá ligubo li nili, kinili takakwananigu bata kaiga kumbuso. ² Tosoni bodikidi na makpuma mo suni, takegu na bokoli na takogomasyonogigu likpuma ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga bambanzu likpuma la lungunu bingbanganya, kye mutú yikaka-yikaka ibi ka limbengi kaki be ta batú bongbingbili kambwa ko Kunzi. ³ Kika ni Mongoni Manza nimo takabikyaga a na bukpeki-kpeki kotombisyo, a na bukpeki-kpeki asi ka batú nibo aka bo bakabye pisi yibungo. ⁴ Ibu bakegu kabinikyana kye Abili nino a kunzi wa obili yi nimu ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso bipi kye bakinonito bingbanganya ba Mongoni Manza ma ibiba ka Kilisito nino a likingyosi

* **3:3** 3:3 Polo akanzina ko bulya mutuu ka Musa. Wanda goni Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekiel 11:19; 36:26. **3:7** 3:7 Wanda ko Pupo 34:29.

ko Kunzi. ⁵ A beyo, takabikyagigu mongoni kusu ka bamombukwono-dosu, luki limoti nimo ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Ibusu yipepe, tiitoni kuwa bosunzu kunu ko bulya kaki. ⁶ Kunzi abikya ndi be: «Bungbanganya anzi ko biti.» Iyi goni no odoku ndi na bungbanganya ka mambengi kusu, kye atiwonisili ibiba kaki niyo anzege ko misa ka Kilisito.

⁷ Luki limoti, ibusu bi nibo ta na izangiya yi niyo ta abe bambike baya tukato, kye bambanza bibi binza be ngu yimbanga yi niyo kotukyokugu ku kusu, luki limoti ko Kunzi. ⁸ Tikaga ka bukpeki-kpeki bongbinga basi, luki limoti tokibyaga wa aka wa. Bikaga katiyongo, luki limoti tigwiga mambengi aka. ⁹ Batigyogvisogo, luki limoti Kunzi katisagigu. Batibumyagatu bingomu-ngomu, luki limoti bakatimwogigu. ¹⁰ Tabinikaga bongbinga basi kukwaku ka Yeso ka nzayi kusu, kye obili kaki inisonito goni ka nzayi kusu. ¹¹ Ta na obili, luki limoti, kukwaku ikaga katizusa aka ko bulya ka Yeso, kye obili kaki inisoni goni ka nzayi kusu niyo ya litombu. ¹² Kinili, kukwaku akagya ligubo kuso kusu, luki limoti, obili anagya iyi kuso kunu.

¹³ Ikpikaga ka Mobiso be: «Nobinikyononi, kinili nanzina ndi.» Ibusu ta goni na baya yi niyo aka yo, kinili takanzina. ¹⁴ Takaiba ambe Kunzi nino apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbuku, atipupisa ndeke ibusu begeyo pa imoti na Yeso, atibisa ibusu na ibunu buwobi na iyi. ¹⁵ A beyo, takokibya masi ni nimo ko bulya bunza kunu kye bubunga ko Kunzi ofukoni kugbe kugu ka bambanza budingi, iba bamigisilyi Kunzi ibiba yidingi ko bulya ibiba kaki.

Baya yo apaga obili wa benze na benze

¹⁶ Kinili, takegu kadikaga. Kika gutugu ni nzayi kusu akainda putikana, obili kusu wa limbengi itaga wambiya masye masi. ¹⁷ A beyo, yigyogvisa niyo ta na iyu mbiya wanu kegu yapu, na a ko nginga mukede aka tokokingyoso na ibiba niyo ika ndeke ya benze na benze. Yigyogvisa yi niyo, iyu yo akatibungusilyaga ibiba yi niyo. ¹⁸ Ibusu, takegu kakisa nilo bakwanana kaina, luki limoti, nilo bakakwananigu kaina. A beyo, nilo inisonogo, kolipyogigu, luki limoti, nilo kinisonogigu a la benze na benze.

5

¹ A beyo, nzayi kusu niyo ta na iyu kunu ka litombu a abe ngingaba. Takaiba ambe, kaputikana gutugu, ta na ndabu ya benze na benze niyo Kunzi atibungusilyaga kugu wa lisyey. Ndabu yi niyo kipikaga na bambanza, luki limoti na iyi bikpe. ² Mbiya-mbiya wanu, takaigomisogo, ta na masasa kugbe kaimokisya kugu wa nzayi yi niyo ta na iyu kutuko kwagogo. Kutuko kwi nikwo ni ndabu kusu niyo ya kugu wa lisyey. ³ Takimokisyo yi, takikigu ndeke bondumbu. ⁴ A beyo, ngingo yi nino ta mbeyi bata mino ka ngingaba yi niyina aka yi, takaigama mudongoni abe ta kika na likumbogi liti. Kegu be takapa kaasanana na nzayi ya litombu, luki limoti, takapa kaimokisya nzayi ya kugu wa lisyey kye obili ohumi kukwaku. ⁵ Kunzi no atibungusiyaga ndi ko bulya obili yi nino, atipá mbeyi ndi Limbengi-Lotu ka makpamuka mi nimo atiwanyaga ndi.

⁶ Kinili, takegu mino na kubangaku bongbinga basi. Takaiba be takika na nzayi ya litombu, ta byi na Mombukwono-dosu, ⁷ kye takakpakyana pisi ka baya ni kegu pisi ka nilo takaina. ⁸ A beyo, takegu butumo na kubangaku, ta na masasa kaasanana na nzayi yi niyo, tinda kaiko buwobi

na Mombukwono-dosu. ⁹ Luki limoti, gutugu takika na nzuyi yi niyi ikani takasanana na iyu, likpumuka la izangiya ni kabosilo yi. ¹⁰ A beyo, ifusu basi tikatu ndeke ko ngbongu kambwa ka Kilisito, mututu yikaka-yikaka inisono na mukalya kabyenene na yigya kaki yanza ikani yanye ngbingo yi nino a ndi mino ka litombu.

Kaukanana no Kunzi pisi ka Kilisito

¹¹ Tibagatu isi yibanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kekele be batu bagogo bamibito goni. Kunzi atimiba binza, na na mutamanagi be matimibagatu goni binza ka mambengi kunu. ¹² Takegu kaibiba kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika na bugindo ko bulya kusu. Kinili, makwanana kuwa kausikisyo batu nibo bikaga na bugindo ka makpumuka nimo inisonogo ni kegu nimo ikaga ka mambengi. ¹³ Kika kani tinisaga abe batu bobikyatu, a ko bulya ko Kunzi. Luki limoti, kika kani ta hamu ngbingbili, a ko bulya kunu. ¹⁴ Takpakyanaga kusili wa sipananiso ka Kilisito, ifusu bi nibo tibaga binza ambe mututu bemoti no ukwilyaga ndi batu basi. Kinili, ifusu basi tamatikana na ibu ko pisi ya kukwaku kaki. ¹⁵ Okwa ndi ko bulya ka batu basi, kye batu bi nibo ba na obili, obili kabu kikonitogu bata ko bulya kabu bikpe. Luki limoti, iki kuwa ko bulya ka nino okwa ndi, opupo ka mbuku ko bulya kabu.

¹⁶ Kinili, katukya mbiya wanu, takegu bata kamina mumbanzu abe mumbanzu wa nzuyi ya litombu. Kiko gutugu ni tamiba ndi Kilisito abe mumbanzu wa nzuyi ya litombu, mbiya yi nimu, kegu bata beyo. ¹⁷ Mumbanzu kiko kuso ka Kilisito, a kuwa mututu wambiya. Likpumuka landeli kegu bata, a kuwa nilo lambiya aka. ¹⁸ Masi mi nima atukya ko Kunzi, atipá kaiko na yukanana na iyi pisi ka Kilisito. Atipá goni ligubo kabikyaga batu bagogo kaiko kaukanana na iyi. ¹⁹ A beyo, Kunzi agya ndi be batu basi biki kaukanana na iyi pisi ka Kilisito ni kegu bata kanda bunye ka bambanzu. Atipá kuwa ligubo kabikyaga mongoni ma yukanana yi niyo.

²⁰ Ifusu kuwa bo tamalyaga likpumuka ka Kilisito, a kuwa abe Kunzi bikpe no akamumaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaitatanaga na ibunu ambe hukonononi no Kunzi. ²¹ Kilisito kegu ndi na bunye, Kunzi abinikisa ndi bunye kusu, kye pisi ka Kilisito tiiti kuwa batu bongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

¹ Kinili, ifusu nibo takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaitatanaga na ibunu ambe: iziyo niyo minisana na iyu, kogonitogu payaya. ² A beyo, Kunzi abikya ndi be:

«Ko ngbingo nino okwononi, numukanatu ndi.
Ka lisyé la muhukuso, nusingyatu ndi.»

Iyo, mbiya wanu, a ngbingo nino okwononi, mbiya wanu a lisyé la muhukuso.

³ Takapagigu be mumbanzu ogwi no lino kusu gutugu ko pisi yimoti aka, kye ligubo kusu kinisonitogu payaya. ⁴ Luki limoti, takisaga kowonisilo bongbinga basi ambe ta bagya-ligubo ba lingunu ko Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso kugbe, yangya, bukpeki-kpeki, ⁵ batibumagatu ndi, batimakya ka boloko, bukpanya bambanzu kativikimyanaga, batigyisisaga ndi ligubo lapu, takikogigu ndi no ngbingo wa toto, gutugu luki lilya aka. ⁶ Obili kusu akowonisila be ta bagya-ligubo ko Kunzi pisi kaika limbengi bingó,

kaika na yimibo, kaika limbengi linda, kaika na yigya yanza, kaika pa imoti na Limbengi-Lotu, kaika na sipananiso sa lingunu, ⁷ kapá mutuu ma lingunu, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpumuka ma lunga kusu kaibuulyogo na kabumana na imu ni kagya bungbingbili ko misa ko Kunzi. ⁸ Bambanzu batibibisagatu yagogo batimina payaya, batitumbwagatu yagogo batibanga. Bativagatu abe batu ba bongo, luki limoti, tabikyaga ibusu lingunu aka. ⁹ Batigyaga abe bakatimibogigu, luki limoti, batimibaga binza. Batiminaga abe takika kokwogo, luki limoti, ta mbeyi bapupu aka. Batigyogyisagatu, luki limoti, bakatimwogigu. ¹⁰ Batilyisagatu kumbu, luki limoti, tikaga ibusu bongbinga basi ka magyagya aka. Batiminaga abe batu ba yangya, luki limoti, tungomikosagatu batu budingi. Batiminaga abe batandi, luki limoti, ta na makpumuka masi.

¹¹ Ibunu, bava-kukusu Bakolito, tamuhukwilyi mambengi bingbanganya, tamubikya makpumuka masi. ¹² Tamuwonisilo bi ibunu sipananiso, luki limoti, ibunu bo makatiwonisilyigu bi ibusu sipananiso. ¹³ Mbiya yi nima, nakamunzinyila beyo baba unzinilyaga mino bomikaki, tihukwilyoni mambengi.

Makomotikononitogu na batu nibo bakanoboiyigu

¹⁴ Makomotikononitogu na batu nibo bakanobinikyonigu. A beyo, yukanana tino yo akwanana kaiko luga wa bungbingbili na bunye? Luga wa bungbanganya no biti? ¹⁵ Kilisito akwananatu kaukanana na Abili? Ikani muti nino obinikyononi, akwananatu kaukanana na nino konobinikyonigu? ¹⁶ Bokunzi bakwananatu kaiko ka Ndaabu ko Kunzi? Ibusu ta Ndaabu ko Kunzi nino a na obili begeyo iyi mombukwana-daki yi abikya ndi mino be:

«Tika ndeke na ibu,
nakpakyana ndeke pa imoti na ibu.

Nika ndeke Kunzi kabu,
ibu bika ndeke livananza kami.»

¹⁷ Kinili Kunzi akabikya be:

«Puponi luga kabu, wosonononi na ibu.
Makovilonitogu luki lanye,
imi, namutiyatu.»

¹⁸ Mombukwono-dosu nino wo ngu-kugbe abikya ndi bata be:

«Nika ndeke Obonu,
mika kuwa bomikami.»

7

¹ Ibunu bawai aaa, yeki Kunzi atiponi ndi bagume bi niba, tingumosini ka masi nimo akwanana kaputa nzuyi ikani limbengi kusu. Tagya kekele kaiko lingunu botu, na kabanga Kunzi.

Polo akogwa magyagya

² Tihukwilyoni mambengi! Takagyogyisagu ndi mumbanzu gutugu bemoti aka, ikani kabungusaga ka baya, ikani kagyisiso ligubo ka ibu.

³ Nakegu kanzina beyo kamamakya ka mukombu. A beyo, namubikyatu ndi be: Ta bongbinga basi pa imoti na ibunu, iki kani ta bubisi gutugu ni tokwini aka. ⁴ Nibusalaga kugbe na ibunu, nikaga na bugindo kugbe ko

bulya kunu. Kuso wa yigyogyiso kusu yasi, nakadikagigu, nikaga mutumo na magyagya bidε.

⁵ A beyo, wa toсила ndi mino ka Makedonia, takimumbisagu ndi gutugu iki aka. Tabangana ndi na bukpeki-kpeki dididi: bambanzu ba ndi katiisoniso, totuma kawa ndi na ombombo bidε. ⁶ Luki limoti, Kunzi nino otumisaga mambengi ka batu nibo bikaga ko kumbu, atitumisa ndi wa Tito osiloku ndi mino. ⁷ Kegu asi yinanana kusu aka na Tito yo atitumisa ndi mambengi, luki limoti, a kye matumisatu ndi goni iyi limbengi. Atitumbulyagatu ndi beyo ma ndi mino na musasa kemina bata, beyo ma ndi mino kalya kumbu na beyo mipa ndi mino ko bulya kami. Nilo lasi, epa ndi bata magyagya kugbe.

⁸ Gutugu baluwa kami kamulyisa ndi kumbu, nakegu imi no kumbu. A beyo, nalyatu ndi kumbu wa niba ndi mino be baluwa yi nino amulyisatu ndi mino kumbu. ⁹ Mbiya yi nimu na ka magyagya, kegu bekye malya ndi kumbu, luki limoti, kye kumbu yi niyo oyikasatu ndi obili kunu. Kunzi no abailya ndi kumbu yi niyo. Takamugyilyagu ndi bunye gutugu bumoti aka. ¹⁰ A beyo, kumbu yi niyo Kunzi abailya, ayikosaga obili, atika ka muhukuso. Inguo yo kumbu yi niyo a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya obili yi nimu kayikosogigu mumbanzu, atikaga iyu ka kukwaku. ¹¹ Kumbu kunu abosilatu ndi Kunzi, winoni kawa masolo mi nino amubukutilya ndi: Ma kawa ndi bopoli-poli kaigyilya, kakunga mupilya, noku kamudika bide ka likpumuka lanye, kaika na kubangaku, kaika na musasa kemina bata, kaika bakipa ku kami, kaika bakitulya kakisa nilo okwononi. Mowonisila ndi ka bopisi bayasi be makegu ndi na bunye ko pisi gutugu yimoti aka.

¹² Kika ni namukpikilya ndi, kegu ko bulya ka mutu yi nino agya ndi bunye ikani nino bagyilya ndi bunye. Luki limoti, a ndi kye yigyilya na kekele ko bulya kusu inisoni bingbanganya ko misa ko Kunzi. ¹³ Kinili, yiga kunu atitumisa ndi mambengi.

Kegu asi niyo aka yo, luki limoti, togwatu ndi goni magyagya kugbe kamina Tito bisamu-samu kaina beyo ibunu basi madudulisa ndi mino limbengi. ¹⁴ Kika kani nibibatu ndi mino ko bulya kunu ko misa kaki, makepaga ndi suni. Mudongoni beyo tamubikyaga ndi mino likpumuka la lingunu bongbinga basi, a mudongoni begeyo ibiba kusu inisana ndi mino ya lingunu ko misa ka Tito. ¹⁵ Sipananiso kaki kegu kunu akaidukulaga aka, niyo akatamanaga beyo ma ndi mina basi bakitulya kamukana, na beyo matilya ndi mino na ibiba kugbe na kubangaku. ¹⁶ Nakogwa magyagya kye na wakitamba na ibunu ka makpumuka masi.

8

Kausingyo bengeni na limbengi lanza

¹ Bomika-mama, takapa kamumibiso beyo Kunzi oduka ndi mino iziyo ka Makanisa ma Makedonia. ² Bakilisito ba ndi kaigyogyisa kugbe, luki limoti, ba ndi butuma na magyagya aka, banapapa ni bakegu na mulifo, gutugu beyo ba ndi mino bakangya kugbe yo. ³ Ninaga ndi no miso beyo bapaga ndi mino makpumuka. Bapaga ndi na limbengi lanza nimo bikaga ndi na imu, banapaga gutugu kakitaga aka. ⁴ Bitatanaga ndi na ifusu kugbe be busingyito goni ibu bakilisito ba Yelusalema. ⁵ Bagya ndi makpumuka makpu kakitaga nimo ta ndi na mutamanagi mi. Bipa ndi mbeyi ibu bikpe ka Mombukwono-dosu, pisi ka sipananiso ko Kunzi, bipa goni ko bulya

kusu. ⁶ Kinili, titatanaga ndi na Tito ambe omosisito ligubo nilo apunga ndi la banyo ko bulya ka bakilisito ba Yelusalema. ⁷ Ma na makpumuka masi bikede-kede: ma na baya, munzina, yimibo, kekele ka masi na sipananiso niso mikaga nosu kugu kusu. Kinili, kabyenene na makpumuka mi nima, okwononi neki gonu kaiko batu ba sipasu.

⁸ Nakegu kamupa mutuu. Luki limoti, nakamutumbulyaga beyo batu bagogo bagyaga mino kekele, nakapa kotombisyo ikani sipananiso kunu a sa lingunu. ⁹ A beyo, mibagatu iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Iyi nino a ndi mutu wa mukumbo, igya mutu wa yangya ko bulya kunu, kye miki kawa batu ba mukumbo pisi ka yangya kaki.

¹⁰ Kabyenene na likpumuka li nili, mutamanagi kami nima: o bi binza komosisya ligubo la banyo li nilo mopungi bi ka syangasu niso okitogi bi. Ka syangasu si niso, ifunu, makegu nduku batu ba mambwa asi kapá aka, luki limoti, ma nduku goni batu ba mambwa bakitulya kagya yi. ¹¹ Mbiya-mbiya yi nimu, mosisyoni neki ligubo li nilo. Wikoni bakitulya komosisya mudongoni beyo ma ndi mino bakitulya wa mapunga ndi mino, kabyenene na makpumuka nimo ma na imu. ¹² A beyo, mumbanzu kika na musasa mupa luki, Kunzi abailiyaga kapá luki nilo wa nolu, ni kegu nilo wakegu na ilu.

¹³ Mutamanagi kami, kegu kamumakya ka yangya ko bulya yibinika buti ka batu bagogo, luki limoti, okwononi kaiko mudongoni. ¹⁴ Mbiya-mbiya yi nimu, makika na makpumuka makpu, makwanana goni kausingyo na imu batu bagogo nibo ba ka yangya. Lisyé lagogo, bakinisono na mukumbo, bakwananatu goni kamusingyo ni mingyini ka yangya. Kuwa wa go wa, mika kawa mudongoni. ¹⁵ A beyo Mobiso o mino kabikya be: «Mutu yi nino atupa ndi yakpu, kegu ndi na iyu yidingi kakitaga, na nino atupa ndi yikede, kazangagu ndi luki.»

Tito ogoni na bawai-daki ka Kolito

¹⁶ Kunzi avi ibiba beyo apa ndi mino Tito limbengi lanza kamusingya abe ifusu goni. ¹⁷ Tito atimukanatu ndi, na bata, a ndi wakitulya kaaga ku kunu bigala-gala. ¹⁸ Takatika na momosu bemoti nino lino kaki ava ndi ibiba ka Makanisa masi, ko bulya Mongoni Manza nimo abikyaga ndi. ¹⁹ Na bata, Makanisa mo atwa ndi be tisungyi na ibu ka ligubo lanza li nili. Tabinika ligubo li nilo, ko bulya ibiba ka Mombukwono-dosu bikpe, na kowonisilo musasa kusu kausingya batu bagogo.

²⁰ Batipa ndi buyi bakpu. Takegu ndi kapa be lino kusu apatikani ko bulya buyi bi nibo. ²¹ Takegu kakisa kagya na kekele yasi niyo a yanza ko misa ko Kunzi aka, luki limoti, ko misa ka bambanzu goni.

²² Takatika momosu wagogo pa imoti na ibu nino tandilya ndi bindi, tina ndi ambe a na limbengi lanza. Mbiya yi nimu, a kuwa na kekele kugbe kye a wakibusala na ifunu. ²³ Tito, a wai-dami, tagyaga na iyi ligubo ko bulya kunu. Bomomosu bagogo nibo bokpokyoni na ibu, ba batutumbwa nibo Makanisa utiki. Bagyaga ligubo ko bulya ibiba ka Kilisito. ²⁴ Uwonisiloni sipananiso, iba Makanisa ibito be takibabagigu payaya ko bulya kunu.

9

Kausingya batu bagogo

¹ Kegu na izangiya kamukpikilyo ko bulya makpumuka nimo musingyaga ndi na imu bakilisito ba Yelusalema. ² A beyo, nibagatu be

ma na limbengi lanza, na ndi na bugindo ko bulya kunu kambwa ka batu ba Makedonia, nanabikya be: «Katukya ka syangasu niso aka so okitogi bi, Bakilisito ba iwili ya Akaya, bikaga bakitulya kosingyo.» Yigya kunu ya kekele, uzuzukisoni batu budingi luga kabu. ³ Nakamutikilya Tito na bomomosu bagogo, iba bugindo bi nibo tikaga na ibu ko bulya kunu, kinisononitogu payaya. Kinili, wikoni bakitulya beyo namubikya ndi mino. ⁴ Nakabanga kye takodoku na batu ba Makedonia ni takamutokonyigu bakitulya, nogwatu suni, luki limoti niyo kunu ika kawa yikitanaga. ⁵ Kinili, nini bi binza kautika bomomosu bi niba be бага ni ibu kambwa, bamumulaga bangyo nibo mwanayaga ndi. Mubisa kawa wa, nilo akowonisilo be mapaga na limbengi limoti ni kegu pisi ko bou.

⁶ Wiboni binza: nino akunaga yikedede, obuulyaga yikedede goni. Nino akunaga yakpu, obuulyaga yakpu goni. ⁷ Okwononi neki mutu wasi api mudongoni beyo opo mino, ni kegu na limbengi likandikanaga ikani kapá ka mapupu. A beyo, Kunzi apaga mutu yi nino apaga na magyagya. ⁸ Kunzi a na ngu kamudukilyo babanga dididi, kye masye masi, miki na makpumuka masi nimo okwononi, na bata, mika na nimo makwanana na imu kosingyo mogubo manzanza masi. ⁹ A beyo ikpikago mino ka Mobiso be:

«Hupaga batu ba yangya ni kegu katatanilya,
bungu kaki ika ndeke ka benze na benze.»

¹⁰ Kunzi nino apaga mukukuna masolo na malili, amupatu goni ibunu masolo nimo ma na musaso mi, obokiso. Kawa wa go wa, bunza kunu abukuta masolo makpu. ¹¹ Mika kawa na lingama ko pisi yasi kye miki bongbinga basi bakitulya kapapa. Batu budingi babibisatu kawa Kunzi ka bangyo bi nibo tiko kaupá kotukyoku ku kunu. ¹² A beyo, ligubo li nilo magyaga kaupá bangyo, kikogiga na izangiya asi kausingyo nolu batu ko Kunzi ka yangya kabu aka, luki limoti, batu budingi bamigisilyogo Kunzi ibiba kaina beyo. ¹³ Kabyenene na masolo ma ligubo kunu, bambanzu bakabibiso Kunzi kaina beyo mo mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Babibisatu goni Kunzi ka limbengi lanza kunu beyo magbananaga mino mukumbo kunu na ibu, se kawa na batu bagogo basi. ¹⁴ Bamulumbilyatu kowonisilo sipananiso si niso ba nosu kugu kunu ko bulya iziyo yidingi niyo Kunzi amuwonisila ndi. ¹⁵ Tamigisilyini Kunzi ibiba ko bulya apepe kaki nino kegu no kingyoso!

10

Polo akaamalya ligubo kaki

¹ Bambanzu babikyaga be imi Polo, nikaga abe mutu wa kubangaku kani na luga kunu, luki limoti, nakika byi na ibunu, nanzinaga na diya. Nakamukunga pisi ka butombiii na bunza ka Kilisito ambe, ² kikiliki, makedisonitogu wa nosila mino ku kunu. A beyo, nikatu mudiya na batu nibo batamanaga be tagyaga ligubo abe batu ba litombu. ³ A lingunu be ta bambanzu, luki limoti, takabumanagigu abe batu ba litombu. ⁴ Makpumuka ma bangu mi nimo tabumanaga na imu kegu nimo bambanzu botwo. Luki limoti, a nimo mo ngu ko Kunzi, akwanana kagyogyiso mumuyoniso. Takobumoniso tamanaga yanye, tobumoniso ⁵ goni likpumuka lasi la kibiba nilo akolutono na yimibo ko Kunzi. Takoyikasa tamanaga ka bambanzu kye babangi Kilisito. ⁶ Ngingo yi

nino kubangaku kunu inisono mino bingbanganya, tika kawa bakitulya kaupá batú ba mu mapu azabu.

⁷ Gyoni ange ka makpumuka! Mumbanzu kebikya be a ka mutuli ka Kilisito, okwononi obisi mutamanagi ka likpumuka li nili: kika ni a ka mutuli ka Kilisito, ibusu ta ku go ku! ⁸ Kunzi atipá ndi bungama kamupiko ka baya, kegu kamumigiso kumbuso. Niyipaga ikubasu kabge ka likpumuka li nilo ni nakegu mino no suni. ⁹ Nakegu kapa ambe winoni abe nakika kamubongiso na babaluwa kami. ¹⁰ A beyo, batú bagogo babikyaga be: «Babalúwa ka Póló ba bapupu na bo ngu, luki limoti, iyi mombukwana-daki yi kika luga kusu, kikogigu no ngu, munzina kaki ikaga ma payaya goni.» ¹¹ Mutu yi nino akanzina beyo, ibito likpumuka li nili: iki likpumuka nilo tokpiki ni ta byi ikani nilo tagya ndeke ni ta kawa luga kunu, kegu na budididi.

¹² A beyo, takakwananigu bi kaipimo ikani kaikingyoso abe batú nibo bibinikaga ibu bamombukwana-dabu bi. Ba bongingi, bipimogo ni ibu aka, banikingyoso ibu bamombukwana-dabu bi. ¹³ Ibusu, takiyipigu kubatu kakitaga. Luki limoti, takisaga kaamalya ko piki nino aka no Kunzi atipá ndi nino akatitika kadwe ku kunu. ¹⁴ Takegu kasidfa mulili kusu, iko bi beyo kika ndi ni takadwegu ndi ku kunu. A beyo, ta ndi batú ba mambwa kosila ku kunu kamubikyaga Mongoni Manza ka Kilisito. ¹⁵ Takibibigu ko bulya liguba nilo batú bagogo bagya kye takabuulyogo piki yi nino aka no batipá ndi. Luki limoti, ta na mutamanagi be baya kunu idukulagatu, takwanana kawa kagya mogubo dididi luga kunu kabyenene na piki nino batikulya ndi. ¹⁶ Kawa wa, takwanana kabikyaga Mongoni Manza ka bewili bi nibayo byiby-byi na ibunu ni takegu kaibiba na masolo ma ligubo nilo batú bagogo bagya ndi ka bopiki kabu.

¹⁷ Ikpikaga ka Mobiso be: «Mutu kapa kaibiba, ibibi ka nilo aka lo Mombukwono-dosu agya.» ¹⁸ A beyo, kegu mutu yi nino ibibaga no babingisogo, luki limoti, a nino Mombukwono-dosu abibaga.

11

Póló na batutumbwa ba bongo

¹ Nakamubikya ambe ipilyonito, munzina kami kiko abe mutu wa ibikyasu! Iyo, ipilyonito! ² Na no ibunu na imi, mudongoni begoyo Kunzi a mino noyu kugu kunu. A beyo, nabikya ndi ambe mavanana ndeke na muluku bemoti, muluku yi ni Kilisito. Nakapa kamumomosa kambwa kaki abe musika nino kanibigu likpumuka ka baluku. ³ Mibatu binza beyo nzuka abo ndi mina Eva pisi ka bokoli. Na kawa na kubangaku ambe tamanaga kunu koputikononitogu beyo, amatika kaasanana na bungbinghili na lingunu nilo mo mino kuso ka Kilisito. ⁴ A beyo, minaga makpumuka masi binza aka. Mumbanzu kodoku kamubikya likpumuka ka Yeso wagogo ni kegu nino ibusu tamubikyaga ndi likpumuka kaki, mabailya. Mikagatu goni bakitulya kabailya limbengi lodi ni kegu nilo minisana ndi nolu ikani kabailya mongoni manza magogo ni kegu nimo tamubikyaga ndi.

⁵ Wina se, nakaina abe batutumbwo bi nibo bakaubiba bo bakekitogigu gutugu iki yi aka. ⁶ Gutugu beyo nanzinago mino biti yo, luki limoti, kegu yipepe pisi ka yimibo. Bongbinga basi, tamuwonisilaga yimibo yi niyo bingbanganya ka bopisi dididi.

⁷ Namubikyaga ndi Mongoni Manza ko Kunzi ka iziyo. Nisisa kusili kye ibunu minisoni na ibiba. Ambe, nagya ndi binye? ⁸ Ngbingo yi nino nagyaga ndi mino ligubo luga kunu, makanisa magogo mo ekalyaga ndi. Niyo ikaga kuwa ndi abe nakika kabuka buyi kabu, nanodoku na ibu kamusingyo. ⁹ Wa nikaga ndi mino na yangya luga kunu, nakamudomisogigu ndi na yikukungya, kye bomomosu nibo botukyoku ndi ka Makedonia bedulyoku ndi na masi nimo na ndi mino wakangya. Ka masi, nibuulyaga ndi be nakamubinikisonitogu buti kami, niko asi kaibuulyo aka. ¹⁰ Pisi ka lingunu ka Kilisito niyo a kuso kami, nakabikya be: mutu gutugu bemoti aka kakwananigu kepakya kaiyipo ikubasu ka likpumuka li nilo, ka iwili yasi ya Akaya. ¹¹ Ko bulya iki yo no mino namzina beyo? A kye nakamupagigu? Haaa, kegu beyo, Kunzi akaiba be namupagatu.

¹² Niyo nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba batutumbwa bi nibo bakikonito no pisi ya kibiba be bagyaga ligubo mudongoni abe ibusu. ¹³ Batu bi nibo ba batutumbwa ba bongu, bagya-ligubo ba bokoli. Bibogo be ba batutumbwa ka Kilisito. ¹⁴ Kegu likpumuka limbanga, kye Abili bikpe ibogotu goni be a malaika wa bungbanganya. ¹⁵ Kegu neki goni likpumuka limbanga bagya-ligubo ka Abili bakibo abe ba bagya-ligubo bongbingili. Mulibo kabu ika ndeke mudongoni na yigya kabu.

Yigyogya ka Polo abe atutumbwa

¹⁶ Nakapa bata kabikya ambe, makeminonitogu abe ngingi. Kika neki ni a beyo, kegu na likpumuka, kye imi, nibibi mbeyi goni mino. ¹⁷ Munzina mi nimo nakanzina, kegu munzina mi nimo Mombukwono-dosu apaga, luki limoti, a abe ngingi kye na kaibiba. ¹⁸ Begeyo batu budingi bibibaga mino ko bulya makpumuka ma litombu, imi, na mbeyi goni kaibiba beyo. ¹⁹ Ibutu ma batu ba yimibo, mokibyagatu goni kaiko pa imoti na bongingi! ²⁰ A beyo, mokibyagatu be bamubisi busunzu, biba mukumba kunu, banalyalya ka kongu kunu, bamumina payaya na bamubitaga. ²¹ Na no suni kabikya yi: takegu ndi ibusu no ngu yigya beyo!

Luki limoti, nino aka no akwanana kaibiba ka likpumuka limoti, imi nagya mudongoni begeyo. Nakanzina abe ngingi. ²² Batu bi nifa ba Bebelenia? Imi na goni Muebelenia. Ba Bezaleli? Gutugu imi aka na goni Muizaleli. Ba ka livananza ka Abalahamu? Imi na ku go ku. ²³ Nakanzina mbiya wanu abe mutu yi nino kegu na mu: ba bagya-ligubo ka Kilisito? Imi, na mugya-ligubo kaki kaukitaga fyi. Nagya ndi mogubo mapupu makpu kaukitaga ibu, begwi nganga bikyo ka boloko kaukitaga ibu, nalya buma bisusu kaukitaga ibu, nigilyagatu ka ina kukwaku no miso. ²⁴ Nganga kubukumuti, Bayuda betinatu ndi pimbo batekefe basaa na kubomu*. ²⁵ Baluma betinatu ndi pimbo nganga yisaa. Nganga yimoti, ba ndi be bemwi na matamu. Todukanatu ndi goni na ingboko nganga yisaa, nganga yimoti, nolipyagatu, nasye ka limbengi lo libo. ²⁶ Ka magandu kami, nabangana ndi na bukpeki-kpeki budingi: tumo ko mobo, bonzikabu, bava-kukami Bayuda na batu nibo bakegu ndi Bayuda. Natu ndi goni na bukpeki-kpeki ka bagudu, ka basyungbu, ko libo lidingi, na luga ka batu bi nibo bibogo ndi be ba Bakilisito. ²⁷ Nagyaga ndi liguba lapu, ngbingo wagogo nakikogigu ndi no ngbingo wa toto. Nganga bikyo, nimukanaga ndi nza, masasa mo libo, ni luki lilya kegu. Nigyogyasaga

* **11:24** 11:24 batekefe basaa na kubomu: Mubiso ma Ligiliki akabikya be kakitaga pimbo batekefe bakwanganya niyo ikpikaga ndi ka kitabu ya Yigilya 25:3.

ndi na b̄adi no ndumbu. ²⁸ Nakotwogigu makp̄umuka masi. Pa imoti na niyo, masye masi, limbengi kami asyege ndi kugu wa Makanisa masi. ²⁹ Mumbanza kika m̄upo, imi na m̄upo ḡoni. Mumbanza kiga kumbuso ka baya, nalyaga kumbu kugbe.

³⁰ Kika be nibibi, nibiba ko bulya b̄upo kami. ³¹ Kunzi nino wa ibiba ka benze na benze, Abaki Mombukwono-dosu Yeso akaiba be nakegu kabikya b̄ongo. ³² Wa na ndi mino ka Damasiki, ko ngbingo ka ngama mudingi beyo ka Aleta, ngama wa iwili kaki ubisa ndi b̄ambanza ko pumi ya gud̄u kye begwi. ³³ Luki limoti, b̄awai-dami b̄emakya ndi ka m̄umbi, besisa ndi pisi ka lidilisa na muligi biyee kunzi wa gud̄u, nahakaga ndi.

12

P̄olo a na igyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

¹ Kegu binza kaibiba, luki limoti nidukulagatu kaibiba aka. Nakanzina mbiya wanu ka nilo Mombukwono-dosu ewonisila ndi na nilo emibisa ndi.

² Namibat̄u mukilisito b̄emoti*, a k̄awa byanga tekebe na bikwanganya† wa Kunzi adokisa ndi mino kadwe kugu wa liseye kugbe. Adokisa ndi na nz̄ayi kaki ikani limbengi aka? Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi mukaka aka no akaibo. ³ Nakaiba be Kunzi adokisa ndi aluku yi nino kadwe ka Paladiso. Nakabikya b̄ata ambe nakibigu ikani Kunzi adokisa ndi na nz̄ayi kaki ikani limbengi aka. Nakibigu imi, luki limoti, Kunzi mukaka aka no akaibo. ⁴ Ku ka Paladiso, aluku yi nino ukana ndi manzina mumbanga-mbanga nimo mut̄u wa litombu k̄ikp̄undigu kaigilya kozukogo. ⁵ Nakwanana kaibiba ko bulya ka inguo ya mut̄u yi nino. Luki limoti, imi, nibiba ko bulya b̄upo kami aka. ⁶ Nakapa kaibiba, nakikiga bi abe ngingi, kye nabikyo bi lingun̄u aka. Luki limoti, nakegu kapa kagya beyo kye b̄akevonit̄ogu abe mut̄u mudingi beyo bo mino kemina ikani beyo bo mino kemukana.

⁷ Kanya be nakikoni na yibinika ko bulya makp̄umuka mumbanga-mbanga nimo bewonisila ndi, b̄emakyat̄u ndi luki la muzuzula ka nz̄ayi. Luki li nilo a abe malaika ka Abili nino b̄atikoku ndi kebama kye nakikonit̄ogu na yibinika. ⁸ Nitatanaga ndi na Mombukwono-dosu nganga yisaa ambe ekulagi ka igyogyiso yi niyo. ⁹ Luki limoti, esikisya ndi be: «Iziyo kami yo okwononi na iwe. Ngu kami inisaga b̄ingbanganya k̄uso wa b̄upo.» Okwononi be nibibi pisi ka b̄upo iba ngu ka Kilisito iki kugu kami. ¹⁰ Kinili, nogwaga magyagya ka b̄upo, mosikoni, bukpeki-kpeki, igyogyiso na ko kumbu niyo nalyaga ko bulya ka Kilisito. A beyo, ngbingo yi nino no mina ka b̄upo, a ngbingo yi nino ḡoni no nikago mino no ngu.

K̄ubangaku ka P̄olo ko bulya ka Bakolito

¹¹ Nakanzina k̄awa abe mut̄u wa ibikyas̄u, ifunu b̄o meitisa beyo na map̄upa. Ifunu b̄o makwanano bi kebiba. A beyo, gut̄ugu beyo nakegu mino na izangiya yi, nakegu yipepe kusili ka b̄at̄utumbwa nibo m̄aminaga abe bat̄u ba izangiya. ¹² Mogubo nimo naga ndi kowonisilo be na at̄utumbwa, igyonosa ndi k̄u ku kunu pisi ka adalu munda kami. Mogubo mi nimo a ndi mokingyosi, makp̄umuka mumbanga-mbanga na nimo mudikisa noku. ¹³ Luki tino lo nakam̄ugyilagu ndi lanza beyo

* **12:2** 12:2 mukilisito b̄emoti: Mut̄u yi ni P̄olo mombukwana-daki. † **12:2** 12:2 byanga tekebe na bikwanganya: A ngbingo yi nino P̄olo a ndi mino ka Talasi ikani ka Atiokia, kambwa wa ligundu kaki la mambwa libikyaga Mongoni Manza.

nakagyaga ndi mino ka makanisa magogo? A asi ko pisi yimoti aka niyo nakamubinikisaga ndi mino buti kami. Ipilyonito ka nilo!

¹⁴ Mbiya yi nimu, na wakitulya kainda bata ku kunu ka nganga ya yisaa. Makabinikigu buti kami begoyo. Nakegu na musasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na musasa kunu bamombukwono-donu. A beyo, kegu bomiki bo bukisilyaga babukuta kabu buyi, luki limoti, nilo a ligubo ka babukuta. ¹⁵ Imi, nika na igyagya kalupyaga masi nimo na nomu na kaipá imi mombukwana-daki yi ko bulya kunu. Kika kami namuponi kugbe beyo, memuya kuwa bata imi mamuya?

¹⁶ A beyo, mokwononi kabailya be nakamubinikisaga ndi imi buti kami. Luki limoti, batu budingi binaga abe na mutu wabongo, abe ninisana ndi na ibunu pisi ka bokoli. ¹⁷ Ambe, mutu tino no natika ndi kamubo, kamamula mukumbo ko lino kami? ¹⁸ Nitatanaga ndi na Tito be indi ku kunu, natika na momosu wagogo bemoti. Ambe, Tito amubulisyatu ndi, ava buyi kunu? Takegu mbeyi ndi na iyi na mutamanagi mumoti? Takabyegu ndi na iyi pisi yimoti aka? ¹⁹ Ambe, katukya ka bundeli masimaga be takisaga kaisasambya bekye tinisoni abe batu banza ko miso kunu? Kegu beyo! Tanzinaga kambwa ko Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Bomika-mama bupaka, tamubikyaga masi mi nimo kamupiko ka baya.

²⁰ A beyo, na na kubangaku be ngbingo yi nino nosila banu mino ku kunu, nakamutokonyonitogu ni kegu beyo no mino kapa. Ibunu goni ni makeminigu beyo mo mina kapa. Na na kubangaku kamutakanya ka mosooni, imi, mambengi mukandikanaga, yigbananaga, kabukulyanaga makpumuka, nzinzinyana, yibinika na ka bunzenge-nzenge. ²¹ Na goni na kubangaku ambe ka ligundu kami lagogo ku kunu, Kunzi keponitogu suni kambwa kunu. Nakwanana kuwa kalya kumbu ko bulya ka batu budingi nibo bakaidukulogo kagya bunye beyo aka yo bagyaga ndi mino. Batu bi nibo bakonosigu kagya makpumuka manyenye, ba mbeyi bata ka musugu aka, budanda na kagya beyo boboilyi mino.

13

Polo akapá mutuu ma mulibo

¹ Ika kuwa nganga kami ya yisaa kainda ku kunu. Mudongoni beyo Mobiso ikpikaga ndi mino be: «Okwononi kako likpumuka lasi kani mumukonini bademu baba ikani basaa.» ² Na na likpumuka kabikyaga batu nibo bagya ndi bunye ka masye nimo akitaga ndi na batu bagogo basi ambe nakinda banu bata kamunda, nakikigu banu no kumbu na mumbanzu. Namubikyatu ndi ngbingo yi nino na ndi mino ku kunu ka nganga ya yiba, luki limoti, nigilyi bata kamubikya yi kye nakegu pa imoti na ibunu. ³ A beyo, makapa likingyosi nilo akowonisilo be Kilisito anzinaga pisi ku kami. Kilisito kegu mupo, luki limoti, akowonisilo ngu kaki luga kunu. ⁴ A lingunu, babangilaga ndi ka musalaba ka bupo ba nzuyi, mbiya yi nimu, a na obili pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na bupo abe iyi goni, luki limoti, tinisana ndeke na obili pisi ku kaki ko ngu ko Kunzi niyo tagya na iyu ligubo ku kunu.

⁵ Wibimyoni mbeyi ibunu bamombukwano-donu bi, kaina ikani ma tu bakamaga ka baya. Makibogigu mbeyi ambe Yeso-Kilisito a kuso kunu? Kiki beyo, niyo akowonisilo be mafugwo ka baya. ⁶ Luki limoti, nakaina abe ibunu mibatu banu be ibusu tokogwagu ka baya. ⁷ Takakunga Kunzi ambe makogyonitogu likpumuka lanye gutugu limoti aka, takegu goni

kapa kowonisilo be ifusu bo ta bakamaga ka baya. Luki limoti, takapa be gyoni bunza gutugu kika kainisana abe takika kogwogwo. ⁸ A beyo, takakwananigu kagya luki gutugu limoti aka nilo a di na lingunu. Nilo tokwononi kagya, ni kodukulaga aka likpumuka la lingunu. ⁹ Togwaga magyagya ngbingo yi nino mikago mino bapupu, gutugu ifusu takiko ka bupo. Tikaga kamulumbilya kye obili kunu idukulogi kaika wanza kugbe. ¹⁰ Kinili, namukpikilyi beyo ni na byi na ifunu kye nakikonitogu banu mutula wa namusilyo mino, kabyenene na bungama nibo Mombukwono-dosu epa. Bungama bi nibo a ko bulya kamupika ka baya ni kegu kamumigiso kumbuso.

¹¹ Bomika-mama, nopipili kawa kamubikya ambe namusini, tigoloni binza. Gyoni kekele kabungusyo obili kunu, tumisononi mambengi, wikoni luki limoti, mika ka maziyo. Kunzi wa sipananiso na maziyo ika ndeke pa imoti na ifunu.

¹² Tilyononi, mopututonogo abe bomika-muko.

Bakilisito basi bamumuusogito.

¹³ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sipananiso ko Kunzi na silyono ya Limbengi-Lotu iki na ifunu basi.

Baluwa nino Polo ukpikilya ndi Bagalattia Likpumu ka la mambwa

Polo no ukpikilya ndi bakilisito ba Galatia baluwa yi nima. Inda ndi ku beyo nganga yiba kaubikyaga Mongoni Manza. Iki Bayuda ikani batu bi nibo bakegu Bayuda babinikyana ndi Mongoni Manza mi nimo kaaita Bakilisito. Polo ubikyaga ndi be baya ka Yeso aka yo akwanana kaga be Kunzi avi abe batu bongbingbili. Kumbuso, Bayuda bemoti-bemoti baga ndi ku ka Galatia, banabikya be baze ka bakilisito ba Yelusalema bo butiki. Boyikasa ndi Mongoni Manza masi nimo Polo abikyaga ndi, banabikya be Polo kegu atatumbwa walingana, na Mongoni Manza mi nimo akabikyaga a ma bongu. Butumbulyaga beyo batu bi nibo bakegu Bayuda babinikyana ndi mino, bokwononi goni kaga beyo Mutuu ka Musa abikyaga mino. Likpumu ka li nilo bamalya ndi mino kugbe ni simuso. Babikyaga be simuso so okwononi kaga be Kunzi avi bambanzu kaiko batu bongbingbili. Bagalattia bapunga kuwa ndi goni ibu kayikusiso. Niyu Polo ukana ndi mongoni mi nimo, limbengi atula ndi kugbe, kye kegu likpumu ka libye Mutuu ka Musa lo agyaga be Kunzi avi bambanzu kaiko bongbingbili.

Kinili, Polo ukpikilya kuwa ndi goni Bagalattia, kaubikya be Kunzi kabikyaga ndi beyo. Simuso si niso akanzina ko bulya yi a be limbengi ka bambanzu okwononi kaiko bingu. Ubikya ndi goni be Kunzi ava ndi Abalahamu nino a ndi abaki Bayuda mutu wongbingbili kambwa be baka. Baya aka yo agyaga be Kunzi avi bambanzu kaiko batu bongbingbili, iyu goni yo agya be biki na obili nino abosilo Kunzi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Polo a lingana atatumbwa, nilo abikyaga a lingana 1:1-10

Kunzi no apunaga Polo kaiko atatumbwa 1:11-24

Mongoni Manza abikyaga piye buni ka lingana? 2:1-21

Baya aka yo akwanana kahukuso bambanzu 3:1-4:31

Tikini na sipananiyo luga kusu, tosini Limbengi-Lotu kananaga obili kusu 5:1-6

Yuuso ya mulifo 6:11-18

Yuuso

1-2 Imi Polo, nino atatumbwa pa imoti na batu basi nibo togwi na ibu ligubo bo tukpikilyi batu ba makanisa ma Galatia baluwa yi nima. Nakegu atatumbwa ko pisi ka bambanzu, kegu ibu bo bebisa begayo. Luki limoti, na atatumbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nino apuposa ndi ka mbuka. ³ Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamufukilyi iziyo na maziyo. ⁴ Kilisito isata ndi mombukwana-daki yi katipupiso ka bunye kusu. Agya ndi beyo kye atikulagi ka obili wanye wa lisyi li nili, mudongoni beyo Kunzi Obosu apa ndi mino. ⁵ Kunzi avi ibiba ka benze na benze! A asi beyo aka yo!

Mongoni Manza a mumoti aka

⁶ Akembanga beyo mo mino kasa bikwa, Kunzi nino amumakaga ndi pisi ka iziyo ka Kilisito na kapunga kabye Mongoni Manza magogo*. ⁷ Kegu beye atu na Mongoni Manza magogo. Luki limoti, a na batu bagogo nibo bakamubobo, banakisa kogomonyo Mongoni Manza ka Kilisito. ⁸ Iki ibusu ikani malaika nino otukyiku kuga wa lisyε kabikyaga Mongoni Manza di na nimo tabikyaga ndi, ogwito bodulu! ⁹ Na bata kaigilya kamubikya nilo tamubikya ndi ambe: mumbanzu kodoku kamubikya Mongoni Manza mago di na nimo tamubikya ndi, muta yi nino ogwito bodulu!

¹⁰ Ambe, nakika kanzina beyo, na se kakisa ambe bambanzu bo bebibi? Haaa. Nakakisa ambe Kunzi mukaka aka no ebibi. Na se kakisa kaubosilyo bambanzu? Haaa. Nakiko bi kakisa kaubosilo bambanzu, nakikigu bi mugya-ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Polo kabikyaga Mongoni Manza

¹¹ Bamamaki, nakamubikya bingbanganya ambe, Mongoni Manza nimo nabikyaga ndi, kotukyokugu ka bambanzu. ¹² Kegu mumbanzu no ekitsyaga ndi ikani kewonisilo. Luki limoti, Yeso-Kilisito no ewonisila ndi imi.

¹³ Mukanatu ndi beyo nigyaga ndi mino ngbingo yi nino na ndi mino ka dini ka Bayuda. Mibagatu goni beyo nogyogyisaga ndi mino kanisa ko Kunzi kuge, nanagya kekele kapanzo yi. ¹⁴ Ka dini yi niyo, nagya ndi kekele kaukitaga badami Bayuda kaamalya no ngu yigya ka botitosu.

¹⁵ Luki limoti, ka iziyo kaki, Kunzi epunaga ndi kambwa imi kaibukata, emakaga. ¹⁶ Emibisa ndi Mikaki kye nabikyagi Mongoni Manza kaki ka batu nibo bakegu Bayuda. Nakindagu ndi kakunga mutuu ka mumbanzu gutugu bemoti aka. ¹⁷ Nakadakagu ndi ka Yelusalema begeyo kye tinanani na nibo ba ndi batutumbwa kambwa kami. Luki limoti, naga ndi imi ka mugi ma Alabia, kumbuso yi, nigoku ka Damasiki. ¹⁸ Kumbusa wa byanga bisaa, nadaka ndi ka Yelusalema kye tinanani na Petele, tagya ndi na iyi baposo baba. ¹⁹ Nakaminagu ndi atutumbwa wago, kiki asi Yakobo aka nino mamaki Mombukwono-dosu.

²⁰ Lasi nilo namukpikilyi wanu, a lingunu. Nakamubikya bingbanganya kambwa ko Kunzi ambe nakegu kamubo.

²¹ Kumbuso yi, naga ndi ka iwili ya Sulia na niyo ya Kilikia. ²² Luki limoti, batu ba makanisa ka Kilisito nimo ka iwili ya Yudea bakemibogigu ndi. ²³ Bukanaga ndi asi mongoni aka be: «Aluku yi nino atigyogyisaga ndi a kuwa mbiya wanu kabikyaga Mongoni Manza ma baya niyo akisaga ndi kapanza.» ²⁴ Babibisaga kuwa ndi Kunzi ko bulya kami.

2

Polo na batutumbwa bagogo

¹ Kumbusa wa byanga tekebe na bikwanganya, tiga bata ndi ka Yelusalema na Balanaba. Tava kuwa ndi goni Tito. ² Naga ndi ku, kye Kunzi no ebikya ndi ko nziki be okwononi naga. Ku beyo, nupaga ndi bamboku ba kanisa mongoni ma ligubo nilo naga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda. Naga ndi beyo, kye ligubo nilo

* 1:6 1:6 Mongoni Manza magogo: Kabyenene na babibikya ba «Mongoni Manza magogo», kainisoniso na muhukuso akungaga ndi kabiniyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kuga wa niyo, akungaga bata ndi kagya mutuu ka Bayuda mudongoni abe kaikusiso na kaika di na batu bi nibo bakegu Bayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

nagya ndi kambwa na nilo nakagya mbiya wanu kikonitogu la payaya. ³ Gutugu Tito nino takpakyana ndi na iyi kani a Mugiliki, bakakpamyagu ndi be bakusisi, ⁴ wina se, batu ba kuboboku nibo bogulya luga kusu, ba ndi kakisa kaiba beyo tigyaga mino wa Yeso-Kilisito atikulaga mino. Ba ndi bata kapa katimigiso ka busunzu. ⁵ Takubinikyanagu ndi gutugu iki yi yikede aka, kye ta ndi kobuuloyogo ko bulya kunu lingana la Mongoni Manza.

⁶ Batu nibo ba ndi abe bamboku ba kanisa bakepaga ndi mutuu mambiya. A beyo, bamboku kabu, kegaya ndi imi luki, kye Kunzi kakogiga iyi mukombu ka mumbanzu kabyenene na yigya kaki ya kunzi.

⁷ Luki limoti, binatu ndi be Kunzi epunaga ndi ko bulya yibikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda, mudongoni beyo apunaga ndi mino Petele kabikyaga ka Bayuda. ⁸ A beyo, Kunzi ebisa ndi atutumbwa ka batu nibo bakegu Bayuda, mudongoni beyo abiso mino Petele kaiko atutumbwa ka Bayuda. ⁹ Yakobo, Petele na Yuani*, nibo ba ndi abe madulu ma kanisa fibatu ndi iziyo niyo Kunzi epa ndi. Batisingya kuwa ndi ifusu na Balanaba kowonisila yukanana. Taga kuwa ndi ifusu kabikyaga Mongoni Manza ka batu nibo bakegu Bayuda, ibu, baga ndi ka Bayuda. ¹⁰ Batibikya ndi likpumuka limoti aka be tutamanito batu ba yanga. Napunga ndi kagya beyo aka yo limbengi limoti.

Polo akanzinilya Petele

¹¹ Luki limoti, ngbingo yi nino Petele osila ndi mino ka Atiokia, nayoyisa ndi ko misa ka hambanzu, kye a ndi ni opungini kagya binye. ¹² A beyo, kambwa be batu bemoti-bemoti nibo bikaga ndi na Yakobo, bosiliku, Petele alyalyaga ndi pa imoti na batu nibo bakegu Bayuda. Luki limoti, kumbuso ibu kosilo, upupa ndi, asa kalyalya na ibu kye a ndi kabanga Bayuda. ¹³ Bayuda bagogo bogulya ndi goni ka yigya yi niyo yange yo, na ku baluta ndi mino Balanaba. ¹⁴ Niyo nina ndi ambe bakegu bata kakpakyana ka bungbingbili bo Mongoni Manza, nabikya ndi Petele ko misa ka batu basi ambe: «Kika ni iwe Muyuda wakabye yigya ka batu nibo bakegu Bayuda, wakwanana kuwa kauyikasa liki ka mapupu kabye yigya kunu?»

Mumbanzu wasi inisa na muhukuso pisi ka baya

¹⁵ Ifusu, ta Bayuda, takegu batu bo giyo yagogo nibo bakibiga mutuu ko Kunzi. ¹⁶ Tibagatu ambe mumbanzu kakwananigu kainisa na bungbingbili kambwa ko Kunzi pisi kagya mutuu. Luki limoti, inisa nobu ko bulya baya kaki ka Yeso-Kilisito. Kinili, ifusu goni, tabinikyononi ndi Yeso-Kilisito, kye tinisoni bongbingbili pisi ka baya kusu kaki ni kegu ko bulya yibye mutuu. A beyo, mumbanzu kakwananigu kainisana na bungbingbili kambwa ko Kunzi kye abyeye mutuu. ¹⁷ Ifusu, takakisa kaiko bongbingbili pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. Luki limoti, ifusu, ta goni bilubi ko pisi ya bunye mudongoni abe batu nibo bakegu Bayuda. Yigya yi niyo akowonisila be Kilisito no akatiluto ko pisi ya bunye? Haaa, kegu beyo! ¹⁸ A beyo, nakigilya bata kopika ndaba niyo napanza ndi imi mombukwana-daki yi, akowonisila be nakagyagigu mutuu. ¹⁹ Wina se, kabyenene na mutuu mi nimo, imi nokwoni ndi. Mutuu mo agya ndi be kukwaku nikwo esilyi. Niyo yasi igyonosa ndi beyo, kye niki na obili ko misa ko Kunzi. Tokwa ndi pa imoti na Kilisito ka musalaba. ²⁰ Kegu bata imi no na mubisi, luki limoti, Kilisito no a mubisi kuso kami. Mbiya wanu,

* 2:9 2:9 Yuani wanu, a nino atutumbwa.

ɔbili kami a abe mumbanzu, na na iyi ko bulya baya ko Mika Kunzi nino epa ndi, isuta iyi mombukwana-daki yi ko bulya kami. ²¹ Nakakwananigu kagya iziyo ko Kunzi kye kika ni mutuu mo upaga bambanzu bungbingbili, kukwaku ka Kilisito kegu neki ndi na izangiya.

3

Mutuu ikani baya

¹ Eze ifunu Bagalatia! Ma bongingi! Wani no amukuma ndi? Wina se, bamutumbulyagatu ndi bingbanganya mongoni ma kukwaku ka Yeso-Kilisito ka musalaba. ² Nakapa ambe isikisyonu ka likpumuka limoti li nili: Limbengi ko Kunzi amusilyo pisi kagya mutuu, ikani kaukana ikani kabailya Mongoni Manza? ³ Buningi tino bo ma nobu beyo? Mapunga ndi pisi ka Limbengi ko Kunzi, mbiya wanu, ma kawa kapa komosisyo pisi ka yigya ya nzuyi? ⁴ Makpumuka mumbanga-mbanga makpu nimo amusilya ndi, a ndi ma payaya aka? Kegu ndi nimo ma payaya. ⁵ Ngbingo yi nino Kunzi amutumisago mino na Limbengi kaki, agya makpumuka mumbanga-mbanga luga kunu, agyaga beyo kye magyaga mutuu ikani mabailya Mongoni Manza?

Mumbanzu kakwananigu kaiyita wongbingbili pisi ka mutuu

⁶ Abalahamu abailya ndi Kunzi, kinili, Kunzi ava ndi be a mutuu wongbingbili. ⁷ Wiboni neki binza ambe batu nibo ba na baya, ibu bo ba livananza la lingunu ka Abalahamu. ⁸ Mobiso Motu obikyoni ndi katukya ka bundeli be batu nibo bakegu-Bayuda binisana ndeke bongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kabu. Kinili, Mobiso mi nimo abikya ndi Abalahamu kambwa be: «Kunzi udukilya ndeke bambanzu basi bubunga ko bulya kaku.» ⁹ Yeki a beyo, Kunzi udukilya ndeke bubunga batu basi nibo bakabaya, mudongoni beyo adukilya ndi mino Abalahamu.

¹⁰ Luki limoti, Kunzi ufgangatu batu nibo bikaga bakigunya ko bulya mutuu. A beyo, Mobiso Motu abikyaga be: «Ligbongoni iki kugu ka mutuu wasi nino kabyeigigu bongbinga basi nimo ikpikaga ka kitabi ya mutuu.»

¹¹ A bingbanganya be mutuu gutugu bemoti aka kinisonogigu wongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka mutuu, kye ikpikaga be: «Mutuu wongbingbili ika na obili pisi ka baya.» ¹² Wina se, mutuu na baya a makpumuka maba dididi. Luki limoti, Mobiso abikyaga be: «Mutuu yi nino agyaga mutuu, ika ndeke na obili mudongoni beyo bokpika ndi mino kuso yi.»

¹³ Kilisito atikulaga ndi ka ligbongoni la mutuu, ivilya kawa ndi ni iyi ligbongoni ko bulya kusu. A beyo, Mobiso Motu abikya be: «Ligbongoni abyi mutuu wasi nino babongiligi ka musalaba.» ¹⁴ Igyonosa ndi beyo kye bubunga nibo Kunzi awanyaga ndi Abalahamu, akitagito goni ka batu nibo bakegu Bayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni na Limbengi-Lotu nilo Kunzi atiwanyaga ndi.

Agume a wandeli kakitaga mutuu

¹⁵ Bamamaki, tovini mbeyi likingyosi ko bulya yigya kusu. Niyo mumbanzu asaga agume walingunu, mutuu wago kakwananigu kayikoso ikani kamatila luki kugu yi. ¹⁶ A mudongoni na bagume nibo Kunzi apa ndi Abalahamu na livananza kaki. Mobiso kegu kabikya be «ka bevananza kaki», kye kegu ndi bambanzu bakpu. Luki limoti, akabikya be «ka livananza kaku». Niyo akowonisilo be mutuu bemoti aka. Mutuu yi nino ni Kilisito. ¹⁷ Nakapa kabikya be: Kunzi aponi ndi agume walingunu.

Mutuu nimo opupa ndi imu kumbusa wa byanga bamiya bakwanganya na batekebe basaa kobunigu ikani koyikosigu agume ko Kunzi. ¹⁸ Luki limoti, kika kani lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mutuu, kakwananigu bata be oduku pisi ka agume. Wina se, Kunzi apa ndi Abalahamu iziyo pisi ka agume.

¹⁹ Ligubo la mutuu kuwa ni iki? Bamatila ndi ko bulya yiwonisila be bomikya bambanzu bobunatu ndi mutuu. Ibisa ndi kadwe ku kwa ku miki nino Kunzi awanyaga ndi Abalahamu ibakuta ndeke mino. Kunzi apa ndi Bamalaika mutuu kaki pisi ka mutuu bemoti nino anzilyaga ndi na bambanzu ko lino ko Kunzi, mutuu yi ndi ni Musa. ²⁰ Wina se, takegu no nzoyi ka mutuu yi nino ngbingo yi nino bambanzu o mina bemoti aka, Kunzi, iyi, mukaka aka.

Isi ya Mutuu

²¹ Niyo a neki kowonisila be Mutuu a makigbanana na bagume ko Kunzi? Po, gutugu iki yi aka! Kika ni Kunzi oponi ndi Mutuu nimo akwanana kaupá bambanzu obili nino walingunu, bambanzu bakwanana neki bi kaiko bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka Mutuu. ²² Luki limoti, Mobiso Motu akabikya be obili wasi amudita na bunye binvi, kye Kunzi api batu nibo babinikyana pisi ka baya kabu ka Yeso-Kilisito aperse nino uwanyaga ndi.

²³ Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mutuu a ndi ni atikondogini bikpeki-kpeki abe batu ba boloko, kabundila be baya yi nino inisoni. ²⁴ Mutuu a kuwa ndi mububulyo kusu kadwe ku kwa ku Kilisito odoku ndi mino, kye tinisoni bongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya. ²⁵ Mbiya wana, beyo ngbingo wa baya odunuku mino yo, takegu bata kusili ka mububulyo yi nino.

²⁶ A beyo, ibunu basi ma bomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito. ²⁷ Iyo, ibunu basi nibo mogwa ndi ibatiso kuso ka Yeso-Kilisito, ma kuwa abe makimokisya Kilisito. ²⁸ Kegu neki bata na budididi luga ka Bayuda na batu bi nibo bakegu Bayuda, luga ka bosunzu na batu nibo bakegu bosunzu, luga ka baluku na boko. A beyo, ibunu basi ma luki limoti ka matikana kunu na Yeso-Kilisito. ²⁹ Kika ni ma batu ka Kilisito, ma neki ka livananza ka Abalahamu, na minisanatu ndeke na agume mudongoni beyo Kunzi awanyaga ndi mino.

4

Bakilisito bakegu bata bosunzu, luki limoti, bomiko Kunzi

¹ Nakapa kabikya be: a binza miki kalya lisimo ka abaki. Luki limoti, ngbingo yi nino a mbei mino mukede aka, a mudongoni abe musunzu, gutugu beyo a ni iyi mino mombukwana lingama lasi. ² Ka masye mi nimo, ika mbei kusili ka batu nibo bakakwiso, kadwe wa lise li nilo abaki atwa ndi italyana mino. ³ Ibusu goni, ngbingo yi nino ta mbei ndi mino abe bomiki bakekeke, ta ndi bosunzu ba makpumuka gbali nimo a ndi no ngu kugu wa obili. ⁴ Luki limoti, niyo ngbingo italyana ndi, Kunzi atikoku Mikaki. Muko abakuta ndi, apunga ndi kampakyana kusili wa mutuu ka Bayuda. ⁵ Kunzi atikoku ndi kaukulaga batu nibo ba ndi kusili wa mutuu na katiitiso bomikaki.

⁶ Ko bulyo yi niyo mo mino bomikaki, Kunzi otikoku ndi Limbengi ko Mikaki. Limbengi li nilo a ka mambengi kusu nilo apamakanaga be: «Aba!

Baba!» ⁷ Kinili, wakegu bata musunzu, luki limoti miki wa ndabu. Yeki wa miki, walyata ndeke lisimo nilo Kunzi wanyaga ndi bomikaki.

Polo akalya kumbu ko bulya ka Bagalatia

⁸ Ka bundeli, makamibogigu ndi Kunzi na ma ndi fosunzu ka bokunzi ba payaya. ⁹ Luki limoti, mbiya wanu mamibatu Kunzi, ikani Kunzi no amumibo. Ogowo bata bu kaigilya makpumuka magbali mi nimo kegu no ngu na izangiya? Makapa bata kaimigiso ka busunzu? ¹⁰ Mipaga kugbe ka mutuu kunu kugu wa masye, batimba, bongbingo na byanga. ¹¹ Na na kubangaku kye akegyilya abe nokwi bi ngbubu-ngbubu payaya ko bulya kunu.

¹² Bamamaki, kikiliki, wikoni abe imi, mudongoni beyo niita mino abe ifunu. Makegyilyagu ndi bunye gutugu bumoti aka. ¹³ Makaiba binza be namubikyaga ndi Mongoni Manza ka nganga ya mambwa kye na ndi no kolobu. ¹⁴ Makwananatu ndi kebakyilya botikito ikani ketindikogo ko bulya kolobu kami. Luki limoti, metilya ndi abe malaika ko Kunzi, abe Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi. ¹⁵ Ma ndi ka magyagya. Ogwi kuwa bata bu mbiya wanu? A beyo, nakwananatu bi kaiko demu kunu: kiko bi kani mumbanzu inyogo liso apa mutuu wagogo, makwananatu ndi kegyilya yi beyo! ¹⁶ Niitini kuwa mumuyoniso kunu mbiya wanu, kye nakamubikyaga makpumuka ma lingunu?

¹⁷ Batu nibo bakaipa na ifunu bo, tamanaga kabu kegu yanza. Bakapa kamugbonosono na imi, kye miki bakigumya ku kabu. ¹⁸ A binza kaipa na mumbanzu ka makpumuka manzanza bongbinga basi, kegu asi ko ngbingo yi nino aka no no mina luga kunu. ¹⁹ Bomikami, na bata na muzuzula ko bulya kunu abe nimo muko ikaga na imu kambwa wa libukuti. Muzuzula mi nimo ika ndeke kadwe ku kwa ku yigya ka Kilisito amumingyano mino. ²⁰ No bi kapa ambe niki luga kunu mbiya wanu, kye nibi ambe nakwanana kamunzinyala liki. Mu egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali ibu na Sala

²¹ Ibikyoni, ifunu nibo mapaga kaiko kusili wa mutuu, makibogigu beyo mutuu abikyaga mino? ²² A beyo, ikpikaga ndi be Abalahamu ubukuta ndi bomiki baba: bemoti na Agali nino a ndi musunzu, wagogo na Sala, nino a ndi muko wa ndabu. ²³ Mika musunzu ibukuta ndi mudongoni beyo miki wasi ibukataga mino. Luki limoti, nino ka muko wa ndabu ibukuta ndi kabyenene na agume nino Kunzi apa ndi. ²⁴ Bibu yi nyi a abe likingyosi. Boko baba bi niba ba likingyosi la bagume baba. Agume wa mambwa ni Agali nino bomikaki bibukataga ka busunzu. A likingyosi la agume nino igyonosa ndi ka ngupa ya Sinai. ²⁵ Agali a likingyosi la ngupa ya Sinai ka mugu ma Alabia. A mudongoni abe Yeluselema* wa lisyeli ni, kye a ka busunzu pa imoti na batu kaki basi. ²⁶ Luki limoti, Yeluselema wa kugu kegu ka busunzu, iyi ni omosu. ²⁷ A beyo, Mobiso Motu akabikyaga be: «Gwano magyagya, iwe nduya, iwe nino wakabukatagu! Pamikanagano na magyagya, iwe nino wakimukanagu muzuzula ma libukuti!

A beyo, muko nino basikisogo ubukuta ndeke bomiki bakpa kakitaga nino ikaga ko vononi.»

4:22 4:22 Wanda ka Mupunganagi 16:15; 21:2. Bayuda. 4:27 4:27 Wanda ka Isaya 54:1.

* 4:25 4:25 Yeluselema: A likingyosi la dini ka

²⁸ Bamamaki, ibunu, mibukuta ndi kabyenene na agume ko Kunzi, mufongoni abe Isaka. ²⁹ Ka bundeli, miki nino ibukuta ndi mufongoni beyo miki wasi ibukutaga mino, agyogyisaga ndi nino ibukuta ndi pisi ka Limbengi ko Kunzi. Niyo yasi a bata kaigyonoso aka ka masye mi nima. ³⁰ Luki limoti, Mobiso Motu akabikya bu? Akabikya be: «Mukpumo muko nino musunzu yi no mikaki, kye mika musunzu kakwananigu kalya lisimo pa imoti no mika muko wa ndabu.» ³¹ Kinili bamamaki, takegu bomika musunzu, luki limoti, ta bomika muko wa ndabu.

5

Mukilisito okulikonogoni

¹ Kilisito atikulaga ndi linguu, kye takikonitogu bata ka busunzu. Wikoni kuwa wa aka wa, makimokyonitogu bata ka busunzu.

² Hukononi, imi Polo, nakamufikya ambe: makikusiso, Kilisito kikigu bata na izangiya ku kunu. ³ Na bata kaigilya kabikya ambe mutuu wasi nino apa kaikusiso, okwononi agyi mutuu ka Musa masi. ⁴ Ibunu nibo makisaga kaiko bongbingbili pisi ka mutuu, ma bakigbananaga na Kilisito. Iziyo ko Kunzi amuzongoni. ⁵ Luki limoti, ibusu bi nibo tabaya, tabakigumya ko Kunzi nino atidukusoku ndeke bongbingbili. Takabunda nilo pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu nilo akagya ligubo pisi ka baya kusu. ⁶ A beyo, mumbanzu kamatikana na Yeso-Kilisito, kikusiso ikani kikuisigu a mufongoni. Luki li nilo okitogi ni baya niyo akainisoniso pisi ka sipananso.

⁷ Ma ndi na yigya yanza kambwa! Wani bata no amukpingba ndi kabye makpumuka ma linguu? ⁸ Bulyisyo yi niyo kegu kotukyoku ko Kunzi nino amumakaga. ⁹ Beyo babikyaga mino be: «Sibukuso sikede niso ofulisogo mukati, adukusogoku fufu wasi bidayi-dayi.» ¹⁰ Imi, na wakigumya kunu, kuso ka Mombukwono-dosu. Nakaiba ambe makikigu na tamanaga di na imi. Luki limoti, mutuu wasi nino akamubobo, iki wani ikani wani, igyoyisata ndeke.

¹¹ Bamamaki, imi nakika kabikyaga be okwononi kaikusiso, ba bata kegyogyiso ko bulya iki? Nakiko bi kabikya beyo iba takegu bakigbanana. Luki limoti tabakigbanana kye nakabikyaga bulyo kukwaku ka Kilisito ka musalaba. ¹² Batu nibo bakamuputa bamu na likpumuka la kikusiso, okwononi bidukyi bakambwa kabu bigbogbogbo.

Limbengi-Lotu na musasa ma nzuyi

¹³ Bamamaki, Kunzi amumakaga ndi kye makulikanagi. Luki limoti, kulikanaga yi niyo, kikonitogu pisi komosisyo musasa kunu masi ma nzuyi. Tungbulonogoni ka sipananso. ¹⁴ A beyo, mutuu ka Musa masi a ka nima: «Mupa bengeni mufongoni beyo wipaga mino iwe mombukwana-daki yi.»

¹⁵ Luki limoti, makiko kakukana na kalyanana luga kunu abe banyama botutu, wiminyonito ambe makomwononitogu.

¹⁶ Kinili, nakamufikya be: wosoni Limbengi-Lotu kokpkyoniso obili kunu, kuwa wa go wa, makikigu bata kabye musasa kunu ma nzuyi. ¹⁷ A beyo, musasa ma nzuyi abumanaga na nimo ma Limbengi-Lotu. Musasa ma Limbengi abumanaga na nimo ma nzuyi. Masolo ma bumana kabu ikaga kuwa be takagyigu bata nilo takapa kagya. ¹⁸ Luki limoti, kika ni Limbengi-Lotu akamukpkyoniso, makegu bata bosunzu ba mutuu.

¹⁹ Tibaga binza ambe musasa ma nzuyi atitikaga ka makpumuka nima: bilya, tamanaga yanye, bũfanda, ²⁰ kaubibiso bokunzi gbali, luga, mɔyana, saana, imi, kaiko na limbengi likuɔɔ, kakisa kaukitaga bɛngeni, yigbananaga, ²¹ kaiko na limbengi bikpo, libuma, ligbugbu na makpumuka magoɔ mɔɔngoni abe nima. Nakaigilya kamubikya bɛyɔ namubikya ndi mino kambwa: niɔo bakagya makpumuka mi nimo, bakinisonigu ndeke na pa ka Bũngama ko Kunzi.

²² Luki limoti, masolo ka Limbengi-Lotu nima: sipananiso, magyagya, maziyo, kaiko na limbengi linda, bũnza, yigya yanza, baya, ²³ kaiko bitombiii na kaibuulyo binza. Kegu na mutuu gutugu mumoti aka nimo apakyaga makpumuka bɛyɔ ka nima. ²⁴ Batu ka Yeso-Kilisito bobongilogoni ndi yigya ya nzuyi ka musalaba, pa imoti na bũnye niɔo ukandaga ndi na musasa manye. ²⁵ Limbengi atiponi obili, tosini Limbengi li nilo goni lo katikpokyono. ²⁶ Takikonitogu batu bakibinika, tosini dwanana ikani kaiko na imi luga kusu.

6

Kosingyono ko ngbingo wa bukpeki-kpeki

¹ Bomika-mama, kika ni batokonyini mumbanzu ni anagya bũnye, ibunu bi niɔo makakpakyana ko ngu ya Limbengi ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka butombiii. Wiminyonito se, kye makogwonitogu goni ibunu ka kaboboku. ² Singyononi ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, na bɛyɔ, motulyasa kuwa mutuu ka Kilisito. ³ Kika ni mumbanzu akaimina be a mutɔ wa izangiya, luki limoti ni kegu bɛyɔ, akaibɔ iyi aka mombukwanadaki yi. ⁴ Mumbanzu yikaka-yikaka abimyi yigya kaki bikpe. Kina be okwononi kaibiba, ogwi magyagya ka limbengi kaki aka. Luki limoti, kikonitogu na tamanaga be ukitogi batu bagoɔ basi. ⁵ A bɛyɔ, mumbanzu yikaka-yikaka amalya ndeke ni iyi yigya kaki.

⁶ Mutu yi nino bawonisilogo Likpumuka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo kaki na muwonisilo kaki.

⁷ Bakamubonitogu: bakatibagigu Kunzi. Masi nimo mumbanzu akunaga, imu goni aka mo obuulyogo. ⁸ Mutu yi nino akunaga nilo obosilaga musasa ma nzuyi kaki, obuulyo ndeke masolo ma musasa ni nimo goni mo. Masolo mi ni kukwaku. Luki limoti, nino akunaga nilo abosilogo Limbengi-Lotu, obuulyo ndeke masolo nimo opupogo ka Limbengi li nilo. Masolo mi ni obili wa benze na benze. ⁹ Takuponitogu kagya bũnza. Takodikogi, tobuulyatu ndeke masolo mi ko ngbingo nino akodoku. ¹⁰ Kinili, bɛyɔ ta mbeyi mino no ngbingo bene, tugiilyini batu basi bũnza, kugbe yi, bomomosu ka baya.

Likpumuka la mulibo

¹¹ Winoni bɛyɔ no mino kamukpikilyo mobiso makpukpu mi nima na maboku kami. ¹² Batu niɔo bamukpamyaga kaikusiso ka mapupu, bakisaga kaiwoniso be kye bambanzu bubibi. Bagyaga bɛyɔ kye bakugyogyonitogu be bakabikyaga mongoni ma kukwaku ka Kilisito ka musalaba. ¹³ Batu bi niɔo bikusisogo, bakagyagigu ibu mutuu. Bakisaga kamukusiso kye biki kaibiba na bepukulu baya imuusɔ kunu. ¹⁴ Imi, nakakisagigu inguo ya ibiba yi niyo, kiki asi niyo aka yo ya musalaba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A bɛyɔ, pisi ka musalaba mi nimo, obili a kuwa abe okwoni ku kami, na imi goni, na kuwa abe nokwoni ndi ka obili. ¹⁵ Kinili, takikusiso ikani takikusisi, kegu na izangiya. Izangiya ni

kaiko na ɔbili wambiya. ¹⁶ Maziyo na bunza iki na batu basi niɔo babyege pisi yi niyo, ika goni na batu basi niɔo Kunzi apunaga ndi.

¹⁷ Katukya mbiya wanu, mumbanzu kegbomisonitogu bata mu, kye na na bepukulu ka nzuyi nibayo akowonisila be na mutu ka Yeso*.

¹⁸ Bamamaki, iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na ibunu basi. Iyo a beyo!

---

* **6:17** 6:17 Polo a ndi na bepukulu ka nzuyi nibayo akowonisilo be bagyogyisa ndi beyo bagya ndi mino Yeso.

Balūwa ninɔ Pɔlo ukpikilya ndi Baefeso Likpɔmuka la mambwa

Pɔlo nɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Efeso balūwa yi nimu. Akpika ndi kani a ka bɔloko ka Luma. Gudu wa Efeso a ndi wanza kuge luga ka bagudu basi ba Luma niɔ ba ka Azia. Batu budingi luga kabu ku beyo bagyaga ndi bumbula. Bapikilya ndi kunzi kabu ninɔ bamakaga na Ligiliki be Alitemisi ndabu yanza. Batu ba Luma bamakaga ibu kunzi yi ninɔ be Diana. Alitemisi yi ninɔ a sanamu muko yi. Bindaga ndi kabibiso ka ndabu yi niyo. Batu basi ku beyo babinikyana sanamu yi niyo kiki asi Bayuda aka ibu na Bakilisito.

Niyo Pɔlo igoku ndi ka Efeso ka ligundu kaki ya yiba, upa ndi Bayuda ba ku mutuu ka lisyɛ la mungu kabu. Kumbuso yi, igoku ndi kye kakwananigu ndi kolipya ku beyo, luki limoti, ubikya ndi be indatu bata kaunda. Niyo aga bata ka nganga ya yisaa, agya byanga bisaa ni anubikyaga bambanzu Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlo atambulaga ndi likpɔmuka li nili ka balūwa yi nimu: Kunzi atimibisisa ndi nilo a ndi la kisuma, nilo omosa ndi ka iziyo kaki. Akaibikya be bamumula ndeke makpɔmuka masi ma kugu wa lisyɛ na nimo ma litombu kye Yeso-Kilisito iki ngama kugu yi. Omotiloku be Bakilisito bokwononi kaukanana, na kaiko abe bomika-muko, kegɔ binza kabikya be mutɔ yi nimu a Muyuda, ikani ninɔ ku kegɔ yi. Mumuyoniso kabu a mukaka aka, iyi ni Abili. Kuwa wa gu wa, bakilisito bokwononi kalamba pa imoti kye Abili kundungulyogonitɔgu.

Pɔlo atambulagatu ndi goni beyo muluku okwononi mino kaiko na mukaki, beyo bomiki bokwononi mino kaiko na babukuta kabu, na beyo bosunzu bokwononi mino kaiko na bamombukwana-dabu. Abikya ndi goni be bakilisito bokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Kilisito atidukulya ndi bubunga na Limbengi-Lotu 1:3-3:21

Tikini na obili wambiya pa imoti na Kilisito 4:1-6:20

Yuuso ya mulifo 6:21-24

Yuuso

¹ Imi Pɔlo, Kunzi emakaga ndi ka sipananiso kaki, kaika atutumbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo ibunu batu ko Kunzi niɔ mabailya Yeso-Kilisito ku ka Efeso*. ² Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi bubunga, bamupɔ maziyo.

Kunzi atidukilyaga bubunga pisi ka Kilisito

³ Kunzi, Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avi ibiba! Atidukilyoni bubunga pisi ka matikana na Kilisito, atipɔ bapepe ba Limbengi-Lotu kaki kotukyoku kugu wa lisyɛ. ⁴ Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndi kaika batu kaki kambwa kagya obili. Agya ndi beyo, kye tiki footu ni takegu na ida kambwa kaki. Ko bulya sipananiso kaki, ⁵ osisilya ndi kambwa aka be tika ndeke bomikaki pisi ka Yeso-Kilisito. Abailya ndi beyo, kabyenene na

* **1:1** 1:1 Mofiso mandeli magogo kegɔ no lino la Efeso. Ka masyɛ mi nimo Pɔlo agya ndi ka Efeso, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

sipananiso kaki. ⁶ Tabibisini neki Kunzi ka iziyo kaki niyo atipá ndi pisi ko Mikaki mupaka.

⁷ Pisi ka bangú ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndi, atipilya bunye kusu. Kúwa wa go wa, atiwonisiloni ndi budingi ba iziyo kaki, ⁸ atitumiso noyu, atipá yimibo yasi na akili wasi. ⁹ Atimibisa ndi dikidi kaki, kabyenene na yigya yanza kaki, nilo osisilya ndi kambwa aka be otulyasa ndeke pisi ka Kilisito. ¹⁰ Tamanaga yi niyo, Kunzi otulyasa ndeke ko ngbingo yi nino abisa ndi: kamumula masi nimo a kugu wa lise na kusili wa moni kaiko kusili wa bungama ka Kilisito aka yikaka.

¹¹ Kuso wa matikana kusu na Kilisito, tinisononi na nilo atiwanyaga ndi. A beyo, Kunzi atipunogoni ndi kambwa aka, kabyenene na tamanaga kaki. Otulyosaga makpumuka masi mufongoni beyo osisilyogo mino na beyo apaga mino. ¹² Tobibisini neki budingi ko Kunzi, ibusu nibo ta ndi ba mambwa kobiso tamanaga kusu kuso ka Kilisito!

¹³ Ibonu goni, mabinikyononi ndi Kilisito ngbingo yi nino mukana ndi mino mongoni ma linguna, Mongoni Manza nimo amudulyoku ndi na muhukuso. Kúwa wa, Kunzi amubisa ndi na ida kowonisila be ma kúwa batú kaki. Ida yi ni Limbengi-Lotu nilo awanyaga ndi. ¹⁴ Limbengi-Lotu li nilo ni mukalya ma mambwa ma lisimo nilo Kunzi ubisilya ndi batú kaki. Tinisana ndeke na mukalya ni nimo ngbingo yi nino kulikanaga kusu italyana ndeke mino. Tobibisini neki budingi ko Kunzi.

Polo akaulambilya bakilisito

¹⁵ Nukononi beyo mabinikyana mino Mombukwono-dosu Yeso na beyo mupaga mino batú ko Kunzi basi. ¹⁶ Kinili, nabibisogo Kunzi masye masi ko bulya kunu. Nakamufusalagigu ka malumba kami. ¹⁷ Nakungaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa ibiba, kamupá Limbengi kaki iba wikoni na yimibo na bangbanganya, na ku kwa ku mamibo mino binza. ¹⁸ Nakungaga ambe amuhukwi mambengi bangbanganya, kye mibi mutamanagi tino mo Kunzi amumakaga ndi mino. Miba goni ibiba yidingi na lingama kaki lasi nilo ubisilya ndi batú kaki, ¹⁹ miba ngu yidingi niyo Kunzi atiwonisilo ibusu bi nibo takabinikyana. Owonisila ndi ngu kaki yasi, ²⁰ ngbingo yi nino apupisa ndi mino Kilisito luga ka bamanda, alikiso ka kumbanzikaniko kaki ku kugu wa lise. ²¹ Ku beyo, a ngama ka bangama basi, iki ka batú budingi-dingi basi ikani ka botutungyo basi, iki ka batú bo ngu ikani bamalaika basi. A ngama kugu wa masi nimo bakwanana katwa ka obili yi nimuna ikani ka obili yi nino akodoku. ²² Kunzi obisoni ndi makpumuka masi kusili wa magu ka Kilisito, abisa ndi Kilisito kugu wa makpumuka masi, abiso be iki mu ma kanisa. ²³ Kanisa ni nzuyi ka Kilisito. Kilisito a wakiko kuso yi na Kunzi a mutumo kuso ka Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka iziyo ko Kunzi

¹ Ka bundeli, ma ndi bukwo ko bulya yigya yanye na bunye kunu. ² Mipaga ndi ka yigya yanye ya obili yi nimu, managya mutuu ka ngama wo ngu yo ovivi. Ngama yi nino a limbengi la bunye nilo akagya ligubo kuso ka batú nibo bakabangagigu Kunzi. ³ Ka bundeli, ibusu basi ta ndi goni abe ibu. Obili kusu abyenenege ndi na musasa ma nzuyi, anagya sipananiso si na niso sa mabangeni kusu. Kinili, ko bulya yigya kusu yanye niyo tibukuta noyu, takakwananigu ndi kanyika ngbuta ko Kunzi mufongoni abe batú bago.

⁴ Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sipananiso sidingi niso atiwonisila ndi, ⁵ ifusu nibo ta ndi bukwo ko bulya bunye kusu, atipá bata obili pa imoti na Kilisito. A pisi ka iziyo ko Kunzi yo minisana ndi mino na muhukuso. ⁶ Kusó wa matikana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndi pa imoti na ifu ka mbuku, atilikiso na ifu ka obili yi nino kugu wa lisyé. ⁷ Agya ndi beyo kye atiwonisili ka byanga nibo akodoku iziyo kaki yidingi na yimbanga. Atiwonisila bunza kaki ka matikana kusu na Yeso-Kilisito. ⁸ A beyo, iziyo ko Kunzi yo amupá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nimo kotukyokugu ku kunu, luki limoti, a apepe ko Kunzi. ⁹ Makinisanagu ndi na imu pisi ka yigya kunu. Kinili, mambanza gutugu bemoti aka kakwananigu mino kaiyipo ikubasu. ¹⁰ A beyo, ta ligubo ko Kunzi, atigya ndi ka matikana kusu na Yeso-Kilisito kye tiki kagya makpumuka manzanza ka obili. Obungusyaga ndi makpumuka mi nimo kambwa aka bekye tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kuso ka Kilisito

¹¹ Bayuda bi nibo ba na bepukulu baya simuso, bimakaga be batu bi nibo bikusiso. Ifunu bi nibo makegu Bayuda bakibukuta, makegu na bepukulu bi nibo. Bamamakaga be makegu bakikusiso. Eee, tomononi beyo ma ndi mino kambwa, ¹² ma ndi byi na Kilisito, makakwananigu ndi kaiko luga ka bomikya Bezaleli. Makegu ndi ka bagame nino Kunzi ugyilya ndi kaunana na ifu. Makegu ndi na mutamanagi na makegu no Kunzi ka obili. ¹³ Luki limoti, mbiya wanu ka matikana na Yeso-Kilisito, ifunu nibo ma ndi byi no Kunzi, ma kuwa bikpudu no Kunzi pisi ka bangu ka Kilisito. ¹⁴ A beyo, iyi no atipá maziyo. Iyi no agya ndi be Bayuda na batu nibo bakegu Bayuda biki luki limoti. Pisi kapá nzuyi kaki, mulili nimo ugbanana ndi, agyaga ndi be biki bomuyoniso luga kabu, kegu bata. ¹⁵ Atumba ndi mutuu ka Bayuda, bopisi bi na yigyo yi. Ugya ifu basi kaiko batu bumoti, biita bambiya, ka matikana na iyi. Kuwa wa go wa, obisa ndi maziyo luga kabu. ¹⁶ Pisi ka kukwaku kaki ka musalaba, Kilisito umamula ndi basi kaiko nzuyi yimoti, atumba ndi simuyoniso, uhukwilya pisi kamatikana no Kunzi. ¹⁷ Kilisito odoku ndi kapaga Mongoni Manza ma maziyo kunu ka nibo ma ndi byi no Kunzi, na ka nibo ba ndi buwobi na iyi. ¹⁸ A beyo, pisi ka Kilisito ifusu basi, iki Bayuda ikani batu nibo bakegu Bayuda, takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Limbengi-Lotu li nilo.

¹⁹ Kinili, ifunu batu nibo makegu Bayuda, makegu bata bobiko ikani batu nibo botukyoku ndi byi. Luki limoti, ma kuwa batu botu, batu ba Ndafu ko Kunzi. ²⁰ Ma kuwa goni ifunu bakipika ka ndafu niyo batutumbwa na bogyalandu bakpo ndi mubumbe mi. Yeso-Kilisito mombukwana-daki yi ni litalu nilo osulyaga mubumbe mi. ²¹ Pisi ka matikana kusu na Kilisito, ndafu yi niyo a yakamaga bingbufu, na a kuwa kaidukulogo kaiko yotu kuso ka Mombukwono-dosu. ²² Ifunu goni ma bakipiko pa imoti na batu bagó basi kaiko ka ndafu niyo Kunzi ikago mino pisi ka Limbengi kaki.

3

Polo akautumbulyaga batu nibo bakegu Bayuda bodikidi ka Kilisito

¹ Kinili, imi Polo na ka boloko kye na mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu bi nibo makegu Bayuda. ² A beyo, mukanatú ndi beyo Kunzi epá ndi mino ligubo pisi ka bunza kaki ko bulya kunu. ³ Eukwoni ndi

yimibo, kemibisa bodikidi kaki beyo namukpikilyi bi mino ka bukudu yo. ⁴ Makatangulaga mobiso kami, makwanana kotombisyo beyo nibaga mino dikidi ka Kilisito. ⁵ Kunzi kumibisagu ndi batu bandeli. Luki limoti, mbiya wanu uwonisiloni batu kaki botu: batutumbwa na bogyalanda, pisi ka Limbengi kaki. ⁶ Dikidi yi niyi: pisi ka Mongoni Manza, bakwanana kaupá batu nibo bakegu Bayuda na Bayuda pa imoti, mukalya nimo Kunzi asuma ndi ko bulya livananza kaki. Ba mababa ma nzuyi yimoti, bakainisono goni iba na agume nino Kunzi awanyaga ndi pisi ka Yeso-Kilisito.

⁷ Kunzi ebisoni ndi mugya-ligubo wa Mongoni Manza mi nimo, pisi ka apepe nino epá ndi kabyenene no ngu kaki. ⁸ Nakegu po luki luga ka batu basi ko Kunzi. Luki limoti, bepá ndi iziyo yi niyo kaubikyaga batu nibo bakegu Bayuda lingama ka Kilisito nibo kegu na mulibo. ⁹ Nakwanana kauwonisilo batu basi bingbanganya beyo Kunzi o mino kotulyoso dikidi yi niyo. Iyi no agya ndi makpumuka masi, asuma ndi dikidi yi niyo katukya ka bundeli. ¹⁰ Kinili, mbiya wanu, pisi ka Kanisa, bangama basi na botutungyo ba obili wa kugu wa lisyé bakwanana kuwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi niyo ko bopisi dididi. ¹¹ Niyo yasi akabyenene na tamanaga ya benze na benze ko Kunzi, niyo otulyosa ndi pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. ¹² Kusó wa matikana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu ku kaki, takwanana kodoku kambwa ko Kunzi limbengi bidese. ¹³ Kinili, nakamakunga ambe makogwonitogu bupo ka yigyogyiso yi niyo nakaigyogyiso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi niyo akamupá ibiba ya linguu.

Budingi ba sipananiso ka Kilisito

¹⁴ Kinili, nakobuna moli kambwa ko Kunzi Baba, ¹⁵ nino apága obili ka bevananza hayasi kugu wa lisyé na kunu kusili wa moni. ¹⁶ Nakakunga Kunzi nino a na ibiba yidingi na lingama lasi ambe amupá bupupu pisi ka Limbengi kaki iba miki no ngu ka mambengi kunu. ¹⁷ Kilisito iki ka mambengi kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka sipananiso, migwinonogo bingbufu kusó yi. ¹⁸ Kuwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na livananza lasi ko Kunzi be Kilisito atipaga kugbe. ¹⁹ Iyo, makwanana banu kotombisyo sipananiso si niso gutugu beyo okitogi nimo yimibo yasi yo, iba miki kuwa na obili wasi ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kusó kunu.

²⁰ Kunzi a no ngu kagya yakpu kakitaga niyo takungaga na niyo tatamanaga, agyaga ligubo kusó kusu pisi ko ngu yi niyo. ²¹ Ibiba ku kaki, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka bongbinga basi na ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

4

Kaiko luki limoti kusó ka Kilisito

¹ Imi nino na ka boloko kye nagugubyogo Mombukwono-dosu, na neki kamubikya ambe ibunu bi nibo Kunzi amumakaga, wikoni na yigya niyo okwononi na molikoni mi nimo. ² Wikoni masye masi bakisiso, botombiii na limbengi linda, manokibyono luga kunu ka sipananiso. ³ Gyoni yapu kobuulyo yimoti niyo Limbengi-Lotu akamupá pisi ka maziyo nimo kamumumula pa imoti. ⁴ Nzuyi a yimoti, Limbengi-Lotu a limoti goni. Kunzi amumakaga ka mutamanagi mumoti goni. ⁵ Mombukwono-dosu a bemoti, baya yimoti, ibatiso yimoti, ⁶ Kunzi a bemoti, Abaki batu basi, a kugu ka basi, agyaga ligubo pisi ka basi na a kusó ka basi.

7 Luki limoti, Kunzi apá ndi mutú yikaka-yikaka iziyo, Kilisito apá iyi apepe. 8 Kinili ikpikaga be: «Ngingo yi nino adaka ndi mino kugu, aga ndi na batú ba boloko, upá bambanzu bapepe.»

9 «Adaka ndi kugu.» Isi yi se kuwa ni iki? Isi yi ni kambwa kadaka, Kilisito osha mbeyi ndi kusili kugbe, kunu ka litombu. 10 Nino osyoku ndi, iyi goni no adaka ndi kugu kugbe kakitaga liseye kye itulyani ka bapa bayasi. 11 Iyi no upá ndi bambanzu bapepe dididi: upá ndi batú bago kaiko batutumbwa, bago bogyalandu, bago babibikya bo Mongoni Manza, bago bata bapasitele na bowonisilo. 12 Agya ndi beyo, kye batú ko Kunzi biki bukwanana kotulyoso ligubo kaki, ko bulya lipipiko la kanisa, nzuyi ka Kilisito. 13 Kuwa wa go wa, ibusu basi tika kuwa luki limoti ka baya kusu, tamiba basi Miko Kunzi. Tiita batú bungata ka baya, tiko na yigya yanza mufongoni abe Kilisito. 14 Kuwa wa, takikigu bata abe bomiki kaamama bigbagbagba abe ingbolo niyo mbumbo oyungaga ka limbengi lo libo. Takikigu bata kogwogwo ka mutuu ka batú gbalí nibo bubobogo bengeni na kaubumya pisi ka bokoli kabu. 15 Luki limoti, pisi kabikyaga lingunu ka sipananso, topingo ka makpumuka masi na kadwe ku kwa ku tiita mino abe Kilisito nino a mu ma kanisa. 16 Pisi ku kaki, mababa masi ma nzuyi a pa yimoti na ka yimoti. Na nzuyi yasi a yakizukyonogo binza ko ngu ya moziko. Kuwa wa, ngingo yi nino libaba limoti-limoti o mino kagya ligubo beyo okwononi mino, nzuyi yasi akangata na kaipiko ka sipananso.

Obili wambiya kuso ka Kilisito

17 Kinili nakaitatanaga na ibunu ko lino ka Mombukwono-dosu be: obili kunu kikonitogu bata abe batú nibo bakamibigu Kunzi. Tamanaga kabu ikaga asi ya payaya aka. 18 Yimibo kabu opiyoni biti bipi, bakegu na obili nino Kunzi apaga. A beyo, bakibigu luki gutugu limoti aka kye ba na mu mapu. 19 Bakegu gutugu no mikyo suni aka. Biponi asi ka yigya yanye aka na banagya makpumuka manyenye masi ni bakegu na kubangaku.

20 Luki limoti, bakamuwonisilagu ndi ibunu beyo ko bulya ka Kilisito! 21 Mukanatu ndi mongoni ka Yeso binza, bamuwonisilo lingunu nilo a kuso kaki. 22 Yeki a beyo, makwanana neki kaasanana na yigya kunu yandeli, mopupa ka obili kunu wandeli nino apaga musasa ma kuboboku nimo atikaga bambanzu kaputikana. 23 Okwononi kaiko batú bambiya ka mabengi na tamanaga kunu, 24 mogulya ka obili wambiya nino Kunzi agya ndi ka likingyosi kaki. Obili yi nino a wongbingbili na a na butu ba lingunu.

25 Kinili, okwononi kaasanana na bongo! Mumbanzu wasi abikyagi mamaki likpumuka la lingunu, kye ibusu basi ta mababa ma nzuyi yimoti aka. 26 Kika ni mongbutini, makogwonitogu ka bunye. Okwononi ngbuta kunu osyi kambwa moni kogwo. 27 Makasilyonitogu mumuyoniso ngingo gutugu iki yi aka kamundungulyaga. 28 Nino ibaga ndi, asi kubaku, luki limoti idukufi bigubu kagya ligubo na mafoku kaki. Kuwa wa go wa, ika na obili wanza. Akwanana goni kaiko no luki kausingyo nolu batú ba yangya. 29 Manzina manye gutugu mumoti aka kopuponitogu ka noku kunu. Bikyogoni nimo aka mo manza, nimo akwanana kaika na izangiya kaupiko batú bago na nimo akwanana kapá iziyo ka batú nibo biko

kamumukana. ³⁰ Makalyisisonitogu Limbengi-Lotu kumbu. Limbengi li nilo a ida niyo Kunzi amubisa ndi kowonisila be ma batu kaki kadwe ka liseye nilo amukulaga ndeke mino ka bunye. ³¹ Wosoni tamanaga yasi ka mumuyoniso: gboko, ngbuta, pamikanaga na mosikoni. Wosoni bunye basi! ³² Luki limoti, wikoni banza, butumo na sipananiwo luga kunu. Pilyononi mudongoni beyo Kunzi amupilya ndi mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka bungbanganya

¹ Ma bomiki nibo Kunzi upaga, byeni neki yigya kaki. ² Wikoni na sipananiwo luga kunu mudongoni beyo Kilisito atipa ndi mino. Apa ndi obili kaki ko bulya kusu abe apeepe nino wa su yanza kambwa ko Kunzi.

³ Ma ka livananza ko Kunzi, kinili yigya yasi ya budanda, ya musugu, gatugu ya musasa ma mukumbo aka kinisononitogu luga kunu. ⁴ Kegugoni binza kopupisogo munzina ma gbali, mo suni ikani manye, kye kegu na izangiya. Luki limoti, munzina kunu iki nimo mumigisyo Kunzi ibiba aka. ⁵ Wiboni binza ambe: adanda wasi, mutu wa musugu na nino wa musasa ma mukumbo (musasa ma mukumbo a mudongoni abe kaubibiso bokunzi), nibo basi bakinisonigu ndeke ka Bungama ka Kilisito na ko Kunzi.

⁶ Mumbanzu kamubonitogu na munzina ma payaya, kye inguo ya munzina mi nimo, aliyaga ngbuta ko Kunzi ka batu nibo bakabangagigu.

⁷ Kinili, makusyonitogu inguo ya batu bi nibo ka mudongo. ⁸ Mikaga ndi kambwa ko biti, luki limoti, mbiya wana, pisi ka matikana kunu na Mombukwono-dosu, ma kuwa ka bungbanganya. Wikoni na yigya abe batu ba bungbanganya. ⁹ A beyo, masolo ma bungbanganya ni banza, bungbingbili na linganu. ¹⁰ Gyoni yapu kotombisyo makpumuka nimo abosogo Mombukwono-dosu. ¹¹ Makomotikononitogu ka makpumuka ma payaya nimo bagyaga ko biti. Luki limoti, pupisoni ka bungbanganya.

¹² A beyo, makpumuka mi nimo batu bi nibo bagyaga ko dikidi, apagatu suni kopupiso yi. ¹³ Wina se, ngbingo yi nino bopupisaga mino dikidi, likpumuka li ipupisaga kuwa ka bungbanganya. ¹⁴ A beyo, masi nimo ipupisaga ka pa yangba, itaga kuwa bungbanganya. Kinili babikyaga be: «Iwe muna wa ka toto aaa, zuzuko!

Pupoku ka obili ka bamanda, Kilisito anze kugu kaku.»

¹⁵ Wiminyonito neki na yigya kunu. Makikonitogu abe bongingi, luki limoti, wikoni abe batu ba yimibo. ¹⁶ Wakiko no ngbingo kagya luki, ngbingo yi nino kuukogonitogu, kye masye mi nimana, a manye.

¹⁷ Makikonitogu neki bongingi, luki limoti, gyoni yapu kaiba nilo Mombukwono-dosu akapa.

¹⁸ Makodomwonitogu vinya, kye aputaga mu ka mumbanzu, luki limoti, wikoni butumo na Limbengi-Lotu. ¹⁹ Tumisonogoni mambengi na mambu, mambu mubibiso na mambu nimo akotukyoku ka mambengi. Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka mambengi kunu masi. ²⁰ Mumigisilyoni Kunzi Baba ibiba masye masi na ka makpumuka masi, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mutu ko bulya ka boko na bambunyabu

²¹ Bongononi mabobo ko bulya kabangaku ka Kilisito nikwo a kuso kunu.

²² Ibunu boko aaa, hubongoni bombunyonu mufongoni beyo mabangaga mino Mombukwono-dosu. ²³ A beyo, muluku ni mu ka mukaki, mufongoni beyo Kilisito o mino mu ma kanisa. Kilisito ni Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzuyi kaki. ²⁴ Boko bakwanana neki kaubanga bambunyabu ka makpumuka masi, mufongoni beyo kanisa abangaga mino Kilisito.

²⁵ Ibunu baluku aaa, huponi boko kunu mufongoni beyo Kilisito apa ndi mino kanisa. Apa ndi obili kaki ko bulyo yi. ²⁶ Agya ndi beyo, kobubiso kanisa bitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi ko lifo* na manzina. ²⁷ Abailya ndi be kanisa inisoni kambwa kaki na ibiba, ni kegu na idfa ikani ibo yagogo gutugu imoti aka. Luki limoti, iki bitu ni kegu wa baminya mino. ²⁸ Baluku bakwanana neki kapa boko kabu mufongoni begye bapago mino nzuyi kabu bamombukwana-dabu bi. Nino apaga mukaki, ipaga iyi mombukwana-daki yi. ²⁹ A beyo, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino omuyoni nzuyi kaki bikpe. Luki limoti, olyolyisogo, anobuulyo mufongoni beyo Kilisito agyaga mino na kanisa. ³⁰ A beyo, ta mababa ma nzuyi kaki. ³¹ Mufongoni beyo ikpikaga mino be: «Kinili, muluku asaga ndeke abaki na amaki bakpakpana na mukaki, ibu basi baba biita kawa nzuyi yimoti.» ³² A yapupu kugbe kotombisyo dikidi yi niyi, luki limoti, imi nakamubikya ambe a likpumuka li nilo akanda Kilisito na Kanisa. ³³ Luki limoti, a goni ko bulya kunu: muluku wasi akwanana kapa mukaki beyo ipago mino mombukwana-daki yi, muko abanga mbunyaki.

6

Mutu ka bulya ka bomiki na babukata kabu

¹ Ibunu bomiki, hubongoni babukata kunu mufongoni beyo Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya beyo. ² Mutu ma mambwa nino Kunzi apa ndi mino agame nima: «Mubanga abaku na amaku, ³ kye wiki binza, wika goni na obili munda.»

⁴ Se kawa ibunu bababa, makutulisonitogu bomikunu mambengi. Luki limoti, ukwisoni, manutiwa na manuwonisilo mutu ka Mombukwono-dosu.

Mutu ka bulya ka bosunzu na bamombukwana-dabu

⁵ Ibunu bosunzu aaa, hubongoni bamombukwana-donu bi nibana kuru ka litombu, manubibiso na limbengi limoti, mufongoni abe makiko bi kagugubyo Kilisito. ⁶ Makugugubyonitogu asi ko ngbingo yi nino aka no bo mino kamunda kye minisoni banza. Luki limoti, tulyosoni sipananso ko Kunzi na mambengi kunu masi mufongoni abe bosunzu ka Kilisito. ⁷ Gyonni ligubo kunu la bosunzu na limbengi lanza mufongoni abe makiko kagyilya Mombukwono-dosu. Makogyonitogu abe makiko kagyilya mumbanzu. ⁸ Wiboni ambe mumbanzu kiko musunzu ikani mukulikanaga, Mombukwono-dosu akalya ndeke mutu yikaka-yikaka kabyenene na bunza nibo ika kani ogyoni ndi.

⁹ Ibunu bamombukwana-dabu, ugyilyoni bosunzu kunu begye. Wosoni kaunyakilya binyaka-nyaka. Wiboni ambe ibunu na bosunzu kunu ma na Muwonisilo bemoti kugu wa lisyey. Iyi aminaga batu basi mufongoni aka.

* **5:26** 5:26 pisi ko lifo: Akanzina ko bulya ibatiso (wanda goni Tito 3:5). **5:31** 5:31 Wanda ka Mupanganagi 2:24. **6:3** 6:3 Wanda ko Pupo 20:12; Yigilya 5:16.

Makpɔmuka ma lunga ka Mukilisito

¹⁰ Ka mulifo, kisoni ngu kunu pisi ka matikana na Mombukwono-dosu ko ngu kaki yidingi. ¹¹ Voni makpɔmuka ma lunga masi nimo Kunzi akamupá, iba mumuyoniso kamundungilyogonitogɔ na bokoli kaki.

¹² A beyo, takegu kabumana na batɔ ba obili yi nima. Luki limoti, takabumana na botutungyo ba kugu wa lisyɛ, bangama, batɔ bo ngu na bamombukwana obili yi nima wo biti ma. ¹³ Kinili, voni mbiya wanu makpɔmuka ko Kunzi masi ma lunga! Kɔwa wa go wa, ngbingo yi nino lisyɛ lanyɛ odoku ndeke mino, makwanana kaisulyo kambwa ka mumuyoniso. Ka mulifo ma lunga, makwanana kaiko bakisulyo.

¹⁴ Yeki a beyo, wikoni bakitulya: mikandila linganu bingbufu abe mukaba, mimokisyo bungbingbili abe kutuko kwa ngweyi nikwo obuulyogo mbanzi. ¹⁵ Wimokisyoni kekele yibikyaga Mongoni Manza ma maziyo abe bekpaku. ¹⁶ Baya kunu iki bongbinga basi abe kopi niyo makwanana na iyu kolimogo buku ba bomongwo basi ka Mumuyoniso.

¹⁷ Vonito goni muhukuso abe ikpakpasu sa ngweyi na Likpɔmuka ko Kunzi abe dukpa niyo Limbengi-Lotu atipá. ¹⁸ Nimo masi, mukungogoni Kunzi bongbinga basi ka mobi ma malumba masi madɔngoni beyo Limbengi-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni bongbinga basi bakitulya, hulumbilyoni batɔ ko Kunzi basi. ¹⁹ Ikungilyonito goni, iba ngbingo yi nino nanzinaga banu mino, Kunzi ewanyi beyo nakwanana mino kabikya. Kɔwa wa go wa, nakikigu kazakaɗaga kaibisikoso dikidi ya Mongoni Manza. ²⁰ Gutugu beyo no mino ka boloko bene, na imi mubibikya wa Mongoni Manza mi nimo aka mo. Ikungulyoni neki iba nakikonito na kabangaku, luki limoti, iba nabikyagi beyo okwononi mino.

Yuuso ya mulifo

²¹ Nakapa ambe wibonito goni ibunu likpɔmuka kami na ligubo nilo nakagya. Momosu mapaka na mugya-ligubo ka Mombukwono-dosu beyo ka Tikiko amupágate banu mongoni masi. ²² Namutikilyi ambe amupági mongoni kusu, amutumisa goni mambengi.

²³ Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito budukilyi bomomosu basi maziyo, bupá sipananiɔ na baya! ²⁴ Izio ko Kunzi iki pa imoti na batɔ basi nibo bapaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sipananiɔ niso kegu na mulifo.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi Bafilipi Likpɔmuka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndi bakilisito ba Filipi balūwa yi nimu. Ka ligundu kaki ya yiba, abikyaga ndi Mongoni Manza ka gudu yi ninɔ kadwe ku kwa ku batu ba gudu yi ninɔ babinikyana ndi mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Niyo bagwi ka boloko ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Bafilipi bamumala ndi bangyo, batikilya ndi na alaka bemoti ninɔ ina ndi Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kuwa ndi balūwa yi nimu ko ngbingo yi ninɔ, kaumigisyo ibiba, na kabikya goni be uminata ndi bangyo bi nifo batikilyoku ndi. Ubikya goni be bigwinonogi yaru ka baya, bakapilyonitoga Kunzi mugongu ikani kamukana batu bi nifo bakapɔ bambanzu mutau di na nimo ko Kunzi. Utomosya bata be biitoni luki limoti na Kilisito, na a mutamanagi mi nimo okwononi iki luga kaba.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso, na malumba 1:1-11

Beyo Pɔlɔ o mino kaina obili 1:12-30

Yeso-Kilisito aka nɔ a mutau yi ninɔ kibinikagu ndi 2:1-18

Yigya ka Timotio ibu na Epafolodito 2:19-30

Mumbanzu okwononi kabosilo Kunzi 3:1-4:9

Pɔlɔ akaumigisyo Bafilipi ibiba 4:10-20

Yuuso ya mulifo 4:21-23

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ ifusu na Timotio, fosunzu ka Yeso-Kilisito ifusu bo tamukpilyi ibunu batu basi ba gudu wa Filipi balūwa yi nimu. Tukpikilyi batu ko Kunzi basi pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na bapatu ba kanisa na badiakele.

² Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba

³ Namigisya Kunzi ibiba bongbinga basi wa namutamanaga mino. ⁴ Bongbinga basi wa nikaga mino kamalumbilya, nalumbaga na igyagya, ⁵ kye tamatikana ndi na ibunu katungbala ligubo libikyaga Mongoni Manza katukya ka lisyɛ nilo mabaya ndi mino na kadwe moni na bubwana. ⁶ Nakaiba binza ambe Kunzi ninɔ arunga ndi ligubo nilo lanza lo kaso kunu, idukulaga ndeke nolu kadwe ku kwa ku omosisya ndeke mino ka lisyɛ nilo Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. ⁷ A binza kugbe imi kaiko na mutamanagi manza ko bulya kunu basi. Nobiso limbengi kami kugu kunu kye ibunu basi tomotikononi na ibunu ka ligubo nilo Kunzi ewonisilo mino iziyo kaki. A beyo, mogyini bata begeyo wa no mino ka boloko wanu mudongoni begeyo na nduku mino kabikyaga no ngu Mongoni Manza na kowonisilo be a malinganu. ⁸ Kunzi akaiba be nilo nakabikya a linganu. Namupaga basi kugbe beyo Yeso-Kilisito amupaga mino. ⁹ Namalumbilyaga ambe sipananso kunu idukulogi kugbe. Sipananso niso amuitiso kaiko na yimibo ya linganu na mutombisiy manza, ¹⁰ iba wiboni kapunaga nilo a lanza kugbe. Kuwa wa, mika bingɔ, ni makegu wa bamuyoyiso mino ka lisyɛ nilo Kilisito igoku

ndeke mino. ¹¹ Pisi ka Yeso-Kilisito, obili kunu otuma ndeke na yigya ya bungbingbili ko bulya ibiba na kadondiso Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

¹² Ibunu bamamaki, nakapa ambe wiboni be likpumuka nilo esilya ndi lo, ilu lo odukulaga ndi Mongoni Manza. ¹³ Kinili basuda basi nibo ka ngama mudingi na batu bagogo basi bakaiba be na ka boloko kye nakagubuyo Kilisito. ¹⁴ Mongoni ma ligwigwi kami umatilya ndi bomomosu budingi luga ka nibo ba ndi kani bobinikyonini baya kugbe. Bapunga kawa ndi kabikyaga Likpumuka ko Kunzi na kekele ni bakegu bata na kubangaku. ¹⁵ A lingunu be batu budingi luga kabu, bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na bodongoso. Luki limoti, batu bagogo bakabikyaga na limbengi lanza. ¹⁶ Nibo bagyaga beyo kye bepatu. Bakaiba be na wakitulya kaamalya Mongoni Manza. ¹⁷ Batu bagogo bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na bodongoso, banasima be bakamatila yigyogyiso kami wa no mino kunu ka boloko.

¹⁸ Mutamanagi kabu kika mongbingbili ikani manye, kagyigu likpumuka kye ibu basi bakabikyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatu aka kogwa magyagya. ¹⁹ Nakaiba binza ambe pisi ka malumba kunu na beyo Limbengi ka Yeso-Kilisito o mino ketungbulaga, nakulikanagatu banu. ²⁰ Kabyenene na nilo nakabunda na nilo no mino na mutamanagi kugbe, nakogwigu suni ko pisi ya likpumuka gutugu limoti aka. Luki limoti, iki mbiya wanu na ka bongbinga basi, nika kabibiso Kilisito na kekele na nzuyi kami yasi, iki kani na mubisi gutugu kani nokwini aka. ²¹ A beyo, ku kami, obili kami ni Kilisito. Kukwaku a izangiya ku kami. ²² Luki limoti, nakika mubisi, nakwanana kagya ligubo la izangiya. Kinili luga wa kukwaku na obili, sibigu ambe napuna iki. ²³ Na kawa wakigbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito, niyo okitogi na izangiya kugbe. ²⁴ Luki limoti, nakika mubisi, ika na izangiya kugbe ko bulya kunu. ²⁵ Yeki na na binikyana ka nilo, nakaiba ambe nika banu na ibunu kaidukulogo kamutungbulaga basi kopingo na kaiko na magyagya ka baya, ²⁶ iba wa nigoku banu mino buwobi na ibunu, ibiba kunu pisi ku kami, ka matikana na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lunga lo Mongoni Manza

²⁷ Likpumuka la izangiya a be wikoni na yigya kabyenene na Mongoni Manza ka Kilisito. Kawa wa, nakodoku abe nakodukugu kamunda, nakani baka be mafakisulyo ka mutamanagi mimoti, na ibunu basi makaulanana ko bulya baya niyo akotukyoku ko Mongoni Manza. ²⁸ Makubongonitogu bomuyoniso kunu gutugu iki yi aka. Yigya yi niyo owonisila be babubungogo, luki limoti, owonisila ku kunu be minisononi na muhukuso. Niyo igyonoso no ngu ko Kunzi. ²⁹ A beyo, Kunzi amuponi ngasa kagugubuyo Kilisito, kegu asi pisi ka baya aka, luki limoti a goni pisi ka yigyogyiso ko bulya kaki. ³⁰ Mbiya wanu, ta pa imoti na ibunu ka lunga. Ibunu meminatn kaulanana lunga li nilo, na kadwe moni na buwanu, makaukana aka be na asi kaulanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na budingi kaki

¹ Matikana kunu na Kilisito kamupagu mbeyi ngu? Sipananiso kaki kamutumisagu mambengi? Makegu mbeyi bumatikana na Limbengi-Lotu? Makikogigu mbeyi na sipananiso no kumbu luga kunu? ² Yeki a

beyo, itumisoni limbengi na magyagya, mika na yukanana, mika limbengi limoti na mutamanagi mimoti. ³ Makogyonitogu bodongoso ikani kaika na limbengi la kibinika ka likpumuka gutugu limoti aka. Luki limoti, wikoni na limbengi la kisiso, manumina batu bagogo banza kugbe kamukitaga ifunu bikpe. ⁴ Mumbanzu gutugu hemoti aka kokisonitogu izangiya kaki ka mombukwana-daki aka, luki limoti, atamanitogoni niyo ka batu bagogo. ⁵ Wikoni luga kunu na yigya abe niyo ka Yeso-Kilisito.

⁶ Iyi ninu a ndi Kunzi aka, kakisagu ndi kaiko mudongoni no Kunzi.

⁷ Luki limoti akya ndi masi, ita ndi abe musunzu.

Ita ndi abe mumbanzu luga ka bambanzu, bamiba ndi be a mumbanzu lingunu.

⁸ Isisa ndi ni iyi mombukwana-daki, abailya ndi kagya mutuu kadwe ka kukwaku, kukwaku nikwo ka musalaba.

⁹ Kinili Kunzi adokisa ndi kugu kugbe, apa ndi lino. Lino li nilo a lidingi kakitaga mino magogo masi.

¹⁰ Kunzi apa ndi be masi ninu a kugu wa lisyé, kunu ka litombu na kusili wa litombu*, ofuni moli kambwa ka Yeso,

¹¹ masi abikiyi bingbanganya be Yeso-Kilisito ni Mombukwono-dosu, ka ibiba ko Kunzi Baba.

Kaiko batu bunze ka obili

¹² Ifunu bamamaki bupaka, mudongoni beyo magyaga ndi mino mutuu ngbingo yi ninu na ndi mino luga kunu, gyoni kuwa bata binza kugbe wa takegu bata mino na ifunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kubangaku ni nzuyi anamutwa bikyakyakya, ¹³ kye Kunzi akagya ligubo kuso kunu, kamupa musasa no ngu kagya nilo akabosilo. ¹⁴ Gyoni masi ni makegu na yigama, gutugu bodongoso aka. ¹⁵ Kuwa wa go wa, makikigu na bunye, mika bitu, mika bomiko Kunzi ni makegu no pisi yi niyo bamuyoyiso mino luga ka batu banye na ba kuboboku ba obili yi nimu. Mika kanze luga kabu abe mangutu kugu wa lisyé, ¹⁶ kani manuwonisilo mongoni ninu apaga obili. Kuwa wa go wa, nakwanana ndeke kaiko na bugindo ko bulya kunu ka lisyé nilo Kilisito igoku ndeke mino, kye ika kani nakokwagu ndi ligubo ka ibu, ikani kokwo ngbufu-ngbufu payaya. ¹⁷ Gutugu bangu kami kadukaga, ika abe kimatila ka apepe wa baya kunu ninu mapaga Kunzi. Nika na magyagya, togwa magyagya pa imoti na ifunu basi. ¹⁸ Gwoni goni ifunu magyagya, mogwa magyagya pa imoti na imi.

Polo atikini Timotio ibu na Epafolodito ka Filipi

¹⁹ Na na tamanaga kuso ka Mombukwono-dosu Yeso ambe namutikilyatu Timotio mbiya, iba nogwi banu magyagya kaukana mongoni kunu na iyi. ²⁰ Iyi aka mukaka no a na tamanaga abe imi, analya kumbu kugbe ko bulya kunu. ²¹ Batu bagogo basi bakakisa asi izangiya kabu aka kani kegu niyo ka Yeso-Kilisito. ²² Ifunu, makaiba beyo Timotio owonisilo mino bungbingbili kaki: ogyoni ligubo lo Mongoni Manza pa imoti na imi mudongoni abe miki ka kpolo ka abaki. ²³ Kinili, na na mutamanagi katika ku kunu wa niba banu mino likpumuka kami binza. ²⁴ Na goni na baya ambe Mombukwono-dosu kapa, imi nagatu banu goni kamumina bikwa.

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13-53:12; Matayo 20:28. * **2:10** 2:10 kusili wa litombu: A pa yi niyo Bayuda babikyaga ndi mino be batu nibo bokwaga ndi bikaga mino.

²⁵ Luki limoti, nini bi binza ambe namutikilyi mbeyi Epafolodito. Iyi a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na akaulanana pa imoti na imi ko Mongoni Manza. Iyi no matikoku nduku na makpumuka mi nimo na nduku nzoyi yi. ²⁶ A goni na musasa kugbe kamumina bata ibunu basi. Alya nduku kumbu kugbe begeyo mukana nduku mino be a na nzuyi. ²⁷ A beyo, aguna nduku yapu, buwobi kosisa limbengi. Kunzi akwilyito bi kumbu, kegu asi iyi aka, luki limoti na imi goni be kye nakolyonitogu bata kumbu kugbe. ²⁸ Kinili, okwononi be namutikilyi yakaki bigala iba gwoni magyagya ngbingo yi nino mamina bata mino, kumbu kami igba kuwa goni. ²⁹ Kuwa wa go wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu. Okwononi kaubibiso inguo ya bata bi nifa, ³⁰ kye o bi buwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi bi ka mukpanga ma libye wa oduku bi mino kesingyo ko ngbingo yi nino makakwananigu bi mino kodoku ibunu bamombukwono-donu.

3

Pisi ya linguu kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

¹ Ibutu bamamaki, nakapa kamubikya ka mulifo ambe: «Gwoni magyagya pisi ka matikanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakegu na buti kamukpikilyo bata mudongoni beyo namukpikilya ndi mino. Niyo yasi a ko bulya kamuulyogo. ² Wiminyonito na bagya-ligubo banye ba abe benva. Wiminyonito na nifo bigumya ko bulya simuiso. ³ A beyo, ibusu bo batiko simuiso sa linguu kye tagugubyogo Kunzi no ngu ya Limbengi kaki. Ta na bugindo kye tomotikononi na Yeso-Kilisito, takigumyagu ka izangiya ya nzuyi. ⁴ Wina se, nakwananatu goni bi imi kaigumya ka likpumuka la nzuyi. Mumbanzu kapa kaigumya ka likpumuka la nzuyi, nakwananatu goni imi kaigumya mino kugbe. ⁵ Bekondi kani na na masye bugina. Na Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, batite ba ndi basi asi Bebelenia aka, pisi ka mutuu nimo Bayuda bagyaga ndi, nagyaga ndi mudongoni abe Mufalisayo wanza. ⁶ Na ndi na kekele kugbe kogogyiso Kanisa. Kabyenene na bungbingbili pisi kagya mutuu, nakegu ndi na daki yi. ⁷ Luki limoti, masi nimo ninaga ndi abe kika na izangiya, nakaina mbiya wanu payaya ko bulya ka Kilisito. ⁸ A beyo, ninaga masi payaya ko bulya likpumuka nilo la izangiya kugbe. Likpumuka li ni kamibo Mombukwana-dami beyo ka Yeso-Kilisito. Nasa ndi masi ko bulya kaki, nakaina masi abe mozoyo iba niki na izangiya na Kilisito, ⁹ na kaiko mumatikana na iyi linguu. Nakakwananigu kaibiba be na mutu wongbingbili kye nagyaga ndi mutuu. Luki limoti, na mutu wongbingbili ko bulya baya kami ka Kilisito. Bungbingbili otukyogoku ko Kunzi nino upaga bata basi nifo babailya. ¹⁰ Musasa kami, ni kamibo Kilisito, kaiba ngu yi niyo opupa ndi noyu ka mbuku, kaigyogyiso beyo igyogyisa ndi mino na kokwo beyo okwa ndi mino, ¹¹ nika na mutamagi ambe nopupatu ndeke goni imi ka mbuku.

Kapikita mbangu kadwe ka mulifo

¹² Nakegu kapa kabikya be nodwini ka mulifo ikani na kuwa mukwanana. Luki limoti, na mbeyi ka mbangu aka kakisa kainisono na mukalya, kye na kuwa ka maboku ka Yeso-Kilisito. ¹³ Bamamaki, kegu bekye na kuwa na mukalya, luki limoti nakagya bene: nakabusala lasi nilo a kumbuso, nagya kekele ka nilo a kambwa kami. ¹⁴ Kinili

nakaidukulogo na mbangu aka kadwe ka mulifo, kava mukalya nimo Kunzi akatimalikya kugu wa lisyε pisi ka Yeso-Kilisito. ¹⁵ Ibusu basi nibo ta kuwa bungata ka baya, tikini na mutamanagi mi nimo mud'ongoni. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi amuwonisilatu likpumuka la linguu bingbanganya. ¹⁶ Kika gutugu beyo, tidukulogini kaga beyo aka yo tapanga ndi mino kaga.

¹⁷ Ibunu bamamaki, byoni likingyosi kami ibunu basi. Tanuponi likingyosi, kinili hundoni nibo obili kabu akabyene na likingyosi li nilo. ¹⁸ Namubikyaga bongbinga basi, nakaigilya bata kamubikya mbiya wanu kuwa na bomomiso-miso ambe batu budingi bigyaga abe bomuyoniso ka Kilisito nino okwa ndi ka musalaba. ¹⁹ Batu bi nibo bopipilo kobungogo kye kunzi kabu ni muma kabu. Bibibaga na likpumuka nilo akwanano bi kaup'asuni. Bobisaga ibu limbengi asi ka makpumuka ma obili yi nima. ²⁰ Luki limoti, mugi kusu a kugu wa lisyε, ku beyo, tabundaga mino igoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo. ²¹ Oyitisa ndeke nzuyi kusu ya buyo ka nzuyi ya ibiba. Agya ndeke beyo, pisi ko ngu niyo a noyu kaiko kugu wa makpumuka masi.

4

Mutuu

¹ Bamamaki, namupaga kugbe, na na musasa kugbe kamumina bata. Ibunu ni igyaga kami, na na bugindo ko bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapu na Mombukwono-dosu.

² Iwe Ivodia ibunu na Sitiko, nakaitatanaga na ibunu ambe wikoni na yukanana luga kunu kuso ka Mombukwono-dosu. ³ Na iwe nino wagyaga ligubo ka bungbingbili pa imoti na imi, hutungbulaga boko bi nibo binza kye ibu bo tulanana na ibu lunga kabikyaga Mongoni Manza pa imoti na Kilimeti na batu bagogo basi. Mino ka batu bi nibo a ka kitabu ya obili wa benze na benze.

⁴ Gwoni magyaga bongbinga basi ka matikana kunu na Mombukwono-dosu. Na bata kaigilya kabikya ambe, gwoni magyaga.

⁵ Wonisiloni yiga yanza kunu ko misa ka batu basi. Mombukwono-dosu a buwobi kodoku. ⁶ Makigbomisonitogu bamu ka likpumuka gutugu limoti aka, luki limoti, lumboni ka makpumuka masi nimo ma na musasa mi, mamigisya Kunzi ibiba ka lasi nilo ika kani amugyilini. ⁷ Kuwa wa go wa, maziyo ko Kunzi nimo okitogi yimibo yasi, obuulyogo mambengi kunu na tamanaga kunu pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.

⁸ Bamamaki, nakapa kopipila bata kamubikya ambe bisoni tamanaga kunu ka likpumuka lasi nilo la linguu, nilo la ibiba, nilo la bungbingbili, nilo kegu na ibo, nilo libosilono, nilo okwononi na binikyana, lasi nilo lanza kugbe na nilo okwononi no bibiso. ⁹ Gyoni nimo bamuwonisila ndi na nimo mava ndi na imi, pisi ka munzina na pisi ka yiga kami. Kuwa wa, Kunzi nino apaga maziyo ika pa imoti na ibunu.

Polo akaumigisya Bafilipi ibiba

¹⁰ Nogwi bi magyaga kugbe ka obili kami pa imoti na Mombukwono-dosu kye mowonisili bata be metamanagatu. Nakaiba binza ambe metamanagatu ndi luki limoti, makikogigu ndi no pisi kewonisilo yi. ¹¹ Nakegu kabikya beyo ko bulya yangya. A beyo, nibananatu imi bongbinga basi, kogwa magyaga na masi nimo nikaga nomu. ¹² Nibananatu kaika ka yangya, nibananatu goni kaika ka bundei. Nibananatu bongbinga basi na pa yasi kaika na nza ikani wakikuto, kaiko

ka bundei ikani kaiko na yangya. ¹³ Nakwanana kagya nimɔ masi ko ngungu ka Kilisito ninɔ epága ngu. ¹⁴ Luki limoti, mogyi binza kamatikana pa imoti na imi ka yigyogyiso. ¹⁵ Ibunu Bafilipi, makaiba binza be wa natukya ndi mino ka Makedonia, ko ngbingo yi ninɔ bapunga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza, kanisa kunu aka yo epápaga ndi. ¹⁶ Katukya wa na ndi mino kuwa ka Tesalonika, metikilyatu ndi makpumuka nganga bikyo nimɔ na ndi na yangya yi. ¹⁷ Nakegu wa kigumya kunu ambe wikoni kepápá, luki limoti na na masasa ambe winisononito goni na bubunga. ¹⁸ Mbiya wanu, na kuwa na masi nimɔ na nduku no nzoyi yi, na kuwa na imu mudingi kakitaga. Epafolodito edulyiku bi na masi nimɔ metikilyiku bi. Masi nimɔ mepi bi abe apepe wa su ya tumbé-tumbé kambwa ko Kunzi. Kunzi apaga inguo ya apepe ninɔ, abosogo kugbe. ¹⁹ Kunzi ninɔ kami, amupatu nimɔ ma no nzoyi yi, kabyenene na ibiba ya lingama kaki pisi ka Yeso-Kilisito. ²⁰ Tabibisini Obosu Kunzi bongbinga basi. A beyo.

Yuuso ya mulibo

²¹ Numuusito batu basi ko Kunzi niɔ babaya Yeso-Kilisito. Bomomonu nibana kunu bamumuusito goni. ²² Batu basi ko Kunzi bamumuusito, kugbe niɔ bikaga ka ngama mudingi Kaizali.

²³ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amufukilyi bubunga.

Balūwa ninɔ Pɔlo ukpikilya ndi Bakololsai Likpɔmuka la mambwa

Balūwa ninɔ Pɔlo ukpikilya ndi bakilisito ba Kolɔsi nimɔ. Kanogagu ndi iyi kɔ bɛyɔ, luki limoti, ukana ndi bɛ Bakilisito niɔ kɔ bɛyɔ ba bakigwinonogo yapu ka baya. Epafalasi ninɔ bakpakyana ndi na iyi nɔ ubikyaga ndi mbeyi Mongoni Manza. Kumbusa wa byanga, batɔ bagɔɔ baga ndi gɔni ka Kolɔsi, bɔpɔ ndi mutuu di na Mongoni Manza ninɔ Epafalasi upɔ ndi. Bɔbikyaga ndi bɛ mutuu yi ninɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi bamalaika, na makpɔmuka magɔɔ ninɔ ukitogi bambanzu. Bɔbikyaga gɔni ndi bɛ okwononi bikusisi, na bɛ bokokwononigu kalya malili masi.

Niyɔ Epafalasisi ukana ndi likpɔmuka li nilo, aga ndi katakanya Pɔlo kɔ a ndi mino ka bɔlɔko ka Lama, atumbulyaga. Kuwa wa, Pɔlo ukpikilya ndi Bakololsai balūwa yi nimɔ, kabikyaga bɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapɔ mambanzu muhukuso.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Malumba kaigiso ibiba 1:3-14

Kilisito ni wani, agya iki? 1:15-2:19

ɔbili wambiya pa imoti na Yeso-Kilisito 2:20-4:6

Yuuso ya mulibo 4:7-18

Pɔlo akaumuusogo Bakololsai

¹ Imi Pɔlo, atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi, pa imoti na momosu bɛyɔ ka Timotio, ² takamukpikilyo ifunu livananza ko Kunzi nilo ka Kololsai balūwa yi nimɔ, ifunu kɔ, ma bomomosu ba linguɔna ka Kilisito. Obosu Kunzi amupɔ iziyo na maziyo.

Pɔlo akamigisya Kunzi ibiba

³ Tamigisyaga Kunzi ninɔ Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ibiba ko bulya kunu bongbinga basi wa tikaga mino kamulumbilya. ⁴ A bɛyɔ, tukonito bi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na sipananiso niɔ ma nosu ka batɔ ko Kunzi basi. ⁵ Ngbingo yi ninɔ Mongoni Manza ninɔ a mɔnzina ma linguɔna amusilya ndi mino ka mambwa, mibatɔ ndi niyo Kunzi amubungusilyo kugu wa lisyɛ. Baya kunu na sipananiso kunu a sakipiko ka mutamanagi mi nimɔ. ⁶ Mongoni Manza mi ninɔ akomisikono, anidukulogo kabukuta masolo ka ɔbili wasi. A mɔɔngɔni bɛgeyɔ agya ndi mino luga kunu katukya ka lisyɛ nilo mukana ndi mino ka nganga ya mambwa mongoni ma iziyo ko Kunzi. Mandunga ndi linguɔna la iziyo yi niyo. ⁷ Wai-dosu wa ligubo bɛyɔ ka Epafalasi nɔ amuwonisila ndi likpɔmuka li nilo. Iyi a mugya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu. ⁸ Iyi nɔ atimibisi bi bɛyɔ Limbengi-Lotu amupɔ ndi mino sipananiso luga kunu.

⁹ Kinili, ifusu tamulumbilyaga gɔni bongbinga basi katukya ka lisyɛ nilo aka lɔ tukana ndi mino mongoni kunu. Takungaga Kunzi ambe amumbisi sipananiso kaki pisi ka Limbengi-Lotu nilo apaga bɛgegele na yimibo. ¹⁰ Kuwa wa-gɔ-wa ɔbili kunu akwanana kabosilo Mombukwono-dosu, managya bongbinga basi nilo a lanza ko misa kaki. Mabukuta

kuwa masolo dididi ma yigya yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi binza. ¹¹ Takakunga ambe amutumisi na ngu ya ibiba kaki, iba miki na adalu munda kokibyo yigyogyiso yasi. ¹² Mumigisilyoni Obosu Kunzi ibiba na igyagya, iyi nino amupa ngu kainisono na lidodo nilo asuma ka bungama ba bungbanganya ko bulya ka batu kaki. ¹³ Iyi no atinyogo ndi ko ngu yo biti niyo atidita ndi binvi, atigulyisa ka bungama ko Mikaki mupaka. ¹⁴ Takulikanaga pisi ku kaki, tinisana na mupilya ma bunye pisi ku kaki goni.

Kilisito na ligubo kaki

¹⁵ Kilisito ni likingyosi ko Kunzi nino takaminagigu. Iyi no a puta ka makpumuka masi nimo Kunzi agya ndi. ¹⁶ A beyo, a pisi ku kaki yo Kunzi agya ndi mino makpumuka masi nimo kugu wa lise na nimo ka litombu, nimo inisonogo na nimo kinisonogigu, iki ngu ka bamalaika, batu bakpukpu, bangama na batu bo ngu. Pisi ku kaki aka na ko bulya kaki, Kunzi agya ndi makpumuka masi mi nimo. ¹⁷ Kilisito a ndi kambwa wa makpumuka masi, pisi ku kaki luki lasi a ka po yi. ¹⁸ Iyi ni mu ma nzuyi, nzuyi yi niyo ni Kanisa. Iyi no a mupunganagi wa obili wambiya. A puta, mutwa wa mambwa kopupa ka mbuka. Igonosa ndi beyo kye iki mutwa wa mambwa ka hopisi hayasi. ¹⁹ A beyo, Kunzi apa ndi kaiko mutumo kuso ko Mikaki. ²⁰ Apa ndi kaukanana na obili wasi pisi ku kaki. Ko pisi ya bangu ko Mikaki niyo adukaga ndi ka musalaba, Kunzi upa ndi maziyo ka makpumuka masi iki ka litombu ikani kugu wa lise.

²¹ Ka bundeli ndi, ibunu ma goni ndi byi no Kunzi. Ma ndi bomuyoniso kaki pisi ka mutamanagi na yigya yanye. ²² Luki limoti, ko pisi ya kukwaku nikwo Mikaki okwa ndi ka nzuyi, Kunzi ukonononi na ibunu kye wipupisoni kambwa kaki bitu, bingwa ni kegu wa bamuyoyiso mino. ²³ Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, bakamaga na bakisulyo bingbufu. Makopilyonitogu mugongu ka mutamanagi nimo minisana ndi nomu katukya wa mukana ndi mino Mongoni Manza. Mongoni Manza ni nimo ibikyaga ndi ka batu basi ba obili. Imi Polo, niitoni kuwa mugya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Polo ko bulya Kanisa

²⁴ Mbiya wanu, nakogwa magyagya ka yigyogyisa niyo nakalya ko bulya kunu. A beyo, pisi ka nzuyi kami, nakotulyoso nilo ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya nzuyi kaki, isi ni Kanisa. ²⁵ Niitoni mugya-ligubo wa Kanisa, kabyenene na ligubo nilo Kunzi epa ko bulya kunu: etikoku kabikyaga likpumuka kaki lasi. ²⁶ Likpumuka li ni dikidi niyo usumilya ndi batu basi bikpu, luki limoti upupisilyo kuwa batu kaki mbiya wanu. ²⁷ A beyo, Kunzi a ndi kapa kaumibiso isi yo dikidi niyo yanza na ya izangiya, niyo obungusyaga ndi ko bulya ka batu basi. Dikidi yi niyi: Kilisito a kuso kunu, amupa mutamanagi be mikatu ndeke ka ibiba ko Kunzi. ²⁸ Kinili, takauwonisilo batu basi ambe Kilisito ni wani. Tanutukusyo basi motili na kauwonisilo yikaka-yikaka na yimibo yasi, iba mutwa wasi angati ka baya pisi kamatikana na Kilisito. ²⁹ Kinili, nakagya ligubo, na nulanana no ngu niyo otukyoku ka Kilisito. Ngu yi niyo akagya ligubo kuso kami binza.

2

¹ A beyo, nakapa be wiboni ambe nakanlanana yapu ko bulya kunu, ko bulya ka bakilisito ba Laodikia, na ko bulya ka batu bagogo basi nibo bakaneminigu ndi. ² Nakapa ambe mambengi kabu iki mutumo,

biko luki limoti ka sipananiso, biki butumo na yimibo niyo yikitanaga. Kinili, bakwanana ndeke kaiba dikidi ko Kunzi. Dikidi yi niyo ni Kilisito mombukwana-daki yi. ³ Izangiya yasi ya yimibo na bugegele ko Kunzi a ya kusuma kuso kaki. ⁴ Nakamubikya beyo iba mumbanzu kamubonitogu no bobulo baya payaya. ⁵ Kiko gutugu ni takegu pa imoti na ibunu ka nzuyi, ta pa imoti na ibunu ka limbengi. Na na igyaga kamumina beyo mo mino bakamaga bingbu na bakisulyo ka baya ka Kilisito.

Obili ka bakilisito

⁶ Yeki mafinikyononi Yeso-Kilisito abe Mombukwono-dosu, wikoni kuwa bumatikana aka pa imoti na iyi. ⁷ Wikoni bakitikitilyaga kuso kaki, mapiko obili kunu wasi kugu kaki, mikoni bongbinga basi bakipiko kugbe ka baya kabyenene na mutwi nimo mukana ndi. Wikoni goni butumo na limbengi libibiso.

⁸ Wibuulyonito, mumbanzu kamubonitogu na munzina ma kuboboku na ma payaya. Yimibo yi niyo ipiko kugu wa yigya ka bambanzu, kugu wa mutuu nimo bambanzu bobiso ka obili ni kegu kugu ka Kilisito. ⁹ A beyo, Kunzi mombukwana-daki yi ita mumbanzu pisi ka Kilisito, amutumo bidde kuso kaki. ¹⁰ Minisononi na masi pisi ku kaki, iyi ni ngama ka bangama na a kugu wa masi.

¹¹ Na bata, pisi ka matikana na Yeso yo bamuko mino. Simuiso si niso kegu niso bambanzu bakogo na maboku, luki limoti, a niso apunya ka Kilisito, niso atikulaga ka bunye. ¹² Pisi ka ibatiso, bamulumboni pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti na ibu goni ka mbuku. A beyo, mofinikyononi ngu ko Kunzi niyo apupisa ndi ka mbuku. ¹³ Ka bundeli ndi, ma ndi abe bamanda ko bulya bunye kunu na kye ma livananza nilo bakukogigu. Luki limoti, mbiya wana Kunzi amuponi bata obili wambiya pa imoti na Kilisito. Atipilya bunye kusu basi. ¹⁴ Alimogoni ndi balawa wo lubu nino atisungulyaga ndi kye takagyagigu ndi mutuu. Alimogoni ndi balawa yi nino pisi kabangilaga ka masalaba. ¹⁵ Kinili, Kunzi ukupyoni ndi bangama ngu, akupya goni ngu ya bunye. Unyo gongu kunzi, ukpkyoniso bingboo abe batu ba boloko ko dumo wa ibiba ko Mikaki.

¹⁶ Kinili, mumbanzu kamosombisonitogu ka nilo makalya ikani ka nilo makomwo ikani ko bulya yinga sipakala, gutugu kabikila timba ikani Lisye la kimumbiso. ¹⁷ Makpumuka nimo masi a asi abe mulundu ma likpumuka nilo akwanana ndi kodoku, luki limoti likpumuka la linguu ni Kilisito aka. ¹⁸ Mutu gutugu bemoti aka nino inisaga abe mutu wa kisiso na nino ubibisogo bamalauka, kamosombisonitogu. Inguo ya mutu nino igumyaga kugbe ko bulya bonziki nibayo alutaga, anibiba na tamanaga ya payaya niyo ya limbanzu. ¹⁹ Kegu iyi wakigwinonogo na Kilisito nino a se iyi mu. Nzuyi yasi ikaga na ngu ko bulya ka Kilisito. Iyi no ozukonogo moziko na siso pa imoti kye angati beyo Kunzi apaga mino.

Kokwo no kopupo ka mbuku pa imoti na Kilisito

²⁰ Mokwoni ndi pa imoti na Kilisito, makulikanaga ka mutuu nimo bambanzu bobiso ka obili. Ko bulya iki yo ma bata mino kaigya abe makiko batu ba obili yi nimu? Ko bulyo tino yo makapa bata mino mutuu nimo bambanzu bobiso, nimo akabikya be: ²¹ «Wakolyonito» ikani «Wakokingyonito» ikani «Wakovilonito!» ²² Mutuu mi nima a ko bulya makpumuka masi nimo apatikana bikwa kani botumiyini. Nimo a asi mutuu nimo aka mo bambanzu bobiso ka obili na yigya ka bambanzu aka. ²³ A beyo, mutuu mi nimo inisogo abe kika na yimibo, kye akungaga

be bobibisi yigya ka bambanzu, kaisiso na kaigyogyiso nzuyi. Luki limoti, nilo kakwananigu kakpingba musasa ma nzuyi.

3

¹ Mopuponi ka mbuku pa imoti na Kilisito. Kisoni neki makpumuka nimo a kugu wa lisyε, ku Kilisito a mino wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi. ² Wiponi kugbe ka makpumuka nimo a kugu, ni kegu ka nimo kana ka litombu. ³ A beyo, mokwoni ndi, obili kunu a wakisuma pa imoti na Kilisito kuso ko Kunzi. ⁴ Obili kunu walingunu kuwa ni Kilisito. Niyo opuponoku ndeke, mopupana kuwa ndeke na ibu ka ibiba kaki.

Obili wambiya pa imoti na Kilisito

⁵ Wosoni neki likpumuka la obili lasi nilo a kuso kunu: bufanda, likpumuka la musugu, tamanaga yanye, musasa manye na limbengi bikpo ko bulya mukumbo, niyo a madongoni abe banye bubibiso gbilito. ⁶ Yigya yanye yi niyo, alikyaga ngbata ko Kunzi kugu ka nibo bobunogo mutuu kaki. ⁷ Ibonu magyaga ndi begeyo wa mikaga ndi mino ka banye bi nibo.

⁸ Luki limoti mbiya wanu, wosoni kuwa goni nimana masi: bangbata, simuyoniso, diya, mosikoni na munzina manyenye kopupa ka noku kunu.

⁹ Bikyonogoni likpumuka la lingunu aka kye masoni ndi obili kunu wandeli na yigya yi. ¹⁰ Mimokisyoni yigya yambiya, ma batu bambiya nibo Kunzi nino agya obili, uitisogo bambiya bongbinga basi ka likingyosi kaki. Ko pisi yi niyo, makwanana kamiba binza. ¹¹ Kinili, yigbananaga kegu bata luga ka Bayuda na nibo bakegu Bayuda, ka nibo bikusisogo na nibo bakikusisogigu, bobiko na basenzi, ka bosunzu na nibo bakegu bosunzu. Luki limoti a kuwa Kilisito aka nino a masi na kuso ka batu basi.

¹² Ma batu ko Kunzi. Amuponi ndi, ipunilyaga yo kunu. Kinili, mokwononi kaiko na limbengi lokumbu, nilo lanza, lakisiso, lawese na linda. ¹³ Kibyononi, mapilyana bongbinga basi kika kani mumbanzu a na likpumuka na bengeni. Pilyononi begeyo Mombukwono-dosu amupilya ndi mino ibunu. ¹⁴ Kakitaga nilo lasi, wikoni na sipananiso kye isu so a muligi nimo akamumumula binza pa imoti. ¹⁵ Maziyo ka Kilisito ananagi mambengi kunu. Kunzi amamakaga ka maziyo mi nimo kye ma luki limoti. Mumigisilyogoni ibiba bongbinga basi. ¹⁶ Munzina ka Kilisito iki kuso kunu na lingama li lasi. Wonisilononi, manatiwana na yimibo yasi. Mumbimbilyoni Kunzi mambu dididi ni manabibiso beyo Limbengi-Lotu iko mino kamuwonisilo. ¹⁷ Likpumuka lasi nilo makagya ikani kafikya, gyoni masi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi ka kaki.

Yigya yambiya niyo ka batu ko Kunzi

¹⁸ Ibonu boko aaa, hubongoni bombunyonu beyo okwononi mino kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.

¹⁹ Ibonu baluku aaa, huponi boko kunu kani makegu kaunyakilya.

²⁰ Ibonu bomiki aaa, humukononi bobonu na bomonu ka makpumuka masi kye a likpumuka nilo Mombukwono-dosu apaga.

²¹ Ibonu bababa aaa, makulyisonitogu bomikunu kumbu kye bakodikogoni.

²² Ibonu bosunzu aaa, humukononi bamombukwana-donu nibana kana ka litombu na makpumuka masi. Makobongonitogu asi misa kabu aka be kye bamubibi, luki limoti gyoni mutuu kabu na limbengi lanza ko bulya

kubangaku kunu ka Mombukwono-dosu. ²³ Masi nimo makagya, gyoni na limbengi limoti abe makika kagyilya Mombukwono-dosu ni makega kaugyilya bambanzu. ²⁴ Wiboni binza ambe Mombukwono-dosu amupatu ndeke mukalya nimo ubisilyo batu kaki kugu wa lisyε. A beyo, Mbukwanodonu walingunu nino mikaga kagugubyo ni Kilisito. ²⁵ Luki limoti, nino agyaga bunyε, inisana ndeke na mukalya ma bunyε niyo agyaga ndi, kye Kunzi aminaga iyi batu basi madongoni aka ko misa kaki.

4

¹ Ibunu bi niyo ma na bosunzu, hugyoni bosunzu kunu binza na ka bungbingbili. Wiboni binza ambe ma goni ibunu na Mbukwonu kugu wa lisyε.

Mutiwi

² Wigwinonogoni na malumba. Makika kalumba, makuponitogu, manamigisilya Kunzi ibiba. ³ Tilumbilyonito goni ibusu ambe Kunzi atihukulyi pisi kabikyaga likpumuka kaki na kabikyaga dikidi ka Kilisito. A beyo, na mbiya wanu ka boloko ko bulyo yi niyo. ⁴ Ilumbilyoni neki ambe nabikyagi dikidi yi niyo na kaibisiso isi yi bingbangangya beyo okwononi mino be ngyi.

⁵ Wikoni na yimibo kambwa ka batu bi niyo bakonoboilyigu. Ngbingo wasi nino minisono mino na ngala kabikyaga likpumuka ko Kunzi, bikyogoni beyo okwononi mino. ⁶ Okwononi be manzina kunu iki bonginga basi manza na ma izangiya, iba wiboni kasikisya muta wasi likpumuka beyo okwononi mino.

Yuuso ya mulibo

⁷ Momosu beyo ka Tikiko no amupaga kawa banu mongoni kami masi. A momosu wa sipananiso, mugya-ligubo walingunu, wai nino tagyaga na iyi ligubo ko Mombukwono-dosu. ⁸ Namutikilyi ya kaki ko bulyo yi niyo ambe amupagi mongoni kusu, amutumisa mabengi. ⁹ Nutiki ibu na muva-kukunu bemoti beyo ka Onesimo. A wai mupaka na muta walingunu. Ibu kawa bo bamuzukilyogo lasi nilo okitonogi bi kunu.

¹⁰ Alisitaliko nino ta na iyi ka boloko amumuusogito. Maliko nino mabubugu ka Balanaba amumuusogito goni. (Beyo namupi mino mutuu ko bulya ka Maliko, kamusilyo, magya binza). ¹¹ Gutuga Yeso aka nino ina be Yusuto amumuusogito goni iyi. Luga ka Bayuda niyo boboilyi bi, niyo basaa aka bo ba pa imoti na imi ka ligubo la Bungama ko Kunzi. Ibu goni bo baketumisa limbengi.

¹² Muva-kukunu beyo ka Epafalasi amumuusogito goni. A mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito, amulumbilyaga bonginga basi na kekele be kye wikoni bakamaga yapu ka baya, misisilogo kangata kuso yi, miko bakitulya kagya bonginga basi sipananiso ko Kunzi. ¹³ Nakwanana kapupilyo budemu ambe akaigyogiso kugbe ko bulya kunu na ko bulya ka bomomosu niyo ka gudu wa Laodikia na ka nino wa Iyelapoli. ¹⁴ Wai-dosu beyo ka munganga Luka ibu na Dima bamumuusogito goni.

¹⁵ Tumusuogito bomomosu ba Laodikia pa imoti na momosu beyo ka Nimifa na batu ba kanisa niyo bamumukanaga ka ndabu kaki. ¹⁶ Makatangalaga baluwa yi nimuna, mukitisilyogo goni batu ba kanisa ya Laodikia. Ibunu matangalaga banu goni nino nutikilya ndi ibu. ¹⁷ Mubikyoni Alikipo be: «Bulyogo, wagya binza ligubo ka Mombukwono-dosu nilo bupa ndi.»

¹⁸ Ɣmi Pɔlo nɔ namukpikilyi yuuso yi niyi na maḃoku kami: namumuu-sogito. Makɔḃusolonito ɓe na ka ɓɔloko.
Maziyo ko Kunzi iki pa imoti na ifunu.

Balūwa wa mambwa nino Pōlo ukpikilya ndi Batesalonika Likpamuka la mambwa

Balūwa wa mambwa nino Pōlo ukpikilya ndi bakilisito ba Tesalonika nima. Pōlo aga ndi ku beyo, ubikyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka batutumbwa 17:1-10). Batesalonika bapunga ndi kabye pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mukede, Bayuda bemoti-bemoti nibo ba ndi luga kabu bukpanya ndi bambanza kavikimanaga na Pōlo ibu na wai-daki. Bakilisito basuma ndi Pōlo ibu na bawai-daki. No biti, bopupa ndi na ibu kunzi wa gudu, Pōlo aga ndi na bawai-daki ka gudu wa Bele.

Kumbusa wa byanga biba, Pōlo atika ndi Timotio kaundoku Bakilisito ba Tesalonika beyo ba ndi mino kakkopyoniso obili kabu. Niyo igoku, abikya Pōlo be ba mbezi kabye pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, bemoti-bemoti luga kabu bakaga kapa kagya ligubo ko bulya yibinika buti ba obili kabu. Bakabikya be Yeso akaigoku mbiya wanu, kagya bata ligubo, kegu na izangiya. Bagogo ba kuwa ndi mambengi bida, kye babukuta kabu budingi na bawai-dabu bokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugu. Kinili, Pōlo ukpikilya ndi kautumiso mambengi, utumbulyaga goni beyo Yeso igoku ndeke mino, na beyo ugya ndeke mino batu bi nibo babinikyana. Kuwa wa go wa, bakwanana kaiko na mutamanagi be bika ndeke bongbinga basi pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yigbanaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1

Beyo Batesalonika babinikyana ndi mino 1:2-3:13

Obili nino abosilogo Kunzi 4:1-12

Mutamanagi kaigoku ka Kilisito 4:13-5:11

Mutiwi, na yuuso ya mulibo 5:12-28

Yuuso

¹ Imi Pōlo pa imoti na Silivano ibu na Timotio, tamumuusogito ifunu bomomoso ba Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi ifunu balūwa yi nima, Kanisa niyo ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Babunga na maziyo iki na ifunu!

Yiga na baya ka Batesalonika

² Tamagisilyaga Kunzi bongbinga basi ibiba ko bulya kunu. Tamutwaga masye masi wa tikaga mino kalamba. ³ Tamutamanaga bongbinga basi ka yigya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikani ko pisi ya sipananiso beyo mo mino kagya ligubo na beyo mobiso mino mutamanagi kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ⁴ Bamamaki, takaiba be Kunzi amuponi, amupunogoni ndi kaiko batu kaki. ⁵ A beyo, ngbingo yi nino tabikyaga ndi mino Mongoni Manza ku kunu, takabikyagagu ndi na manzina aka, luki limoti, a ndi ko ngu na ko pisi ya Limbengi-Lotu, na ka linguna. Mibatū ndi beyo obili kusu a ndi mino luga kunu, ko bulya izangiya kunu. ⁶ Mapunga ndi kabye yigya kusu na niyo ka Mombukwono-dosu, gatuga beyo ma ndi mino ka bukpeki-kpeki yo, pisi ka Limbengi-Lotu, mabayatu ndi likpamuka ko Kunzi na magyagya. ⁷ Kinili, miitoni kuwa likingyosi lanza ka batū basi nibo babinikyana ndi ba iwili

ya Makedonia na ka niyo ya Akaya. ⁸ A beyo, likpamuka ka Mombukwondosu apunga ndi kaigbata katukya ku kunu, adwe ka Makedonia na ka Akaya. Na goni, mongoni ma baya kunu ko Kunzi itulyononi ndi ka bapa bayasi, gutagu ibusu aka takegu bata no luki nilo takwanana kamatila. ⁹ Bambanzu basi batumbulagatu ndi beyo matitilya ndi mino, ngbingo yi nino taga ndi mino ku kunu. Batumbulaga goni beyo musa ndi mino bokunzi, mapunga kagugubyo Kunzi nino a na obili na walinganu, ¹⁰ na beyo mikaga mino kabundaga Mikaki beyo ka Yeso nino akotukyoku kugu wa lisyē. Iyi no Kunzi abililisa ndi luga wa bamanda, kye atukulagi ka ngbata ko Kunzi niyo akodoku.

2

Ligubo nilo Polo agya ndi ka Tesalonika

¹ Bamamaki, ibunu bamombukwana-donu bi makaiba binza be ligundu kusu ku kunu kegu ndi payaya. ² Kambwa kosila ku kunu, makanatu ndi beyo batigyogyisa ndi mino, batitumbwa ka gudu wa Filipi. Gutagu beyo bukpeki-kpeki a ndi mino fudingi yo, Kunzi kusu atipatu ndi ngu kamubikyaga Mongoni Manza kaki. ³ Mutuu kusu kegu ndi nimo ma bongu, ikani nimo ma mutamanagi manye, ikani nimo makubofoku. ⁴ Luki limoti, ibusu, tanzinaga ndi beyo aka yo Kunzi apago mino. A beyo, atimina ndi be tokwononito ko misa kaki, atipa ligubo kabikyaga Mongoni Manza. Takakyagigu ligubo li nilo kye tinisoni banza ko misa ka bambanzu, luki limoti, ko misa ko Kunzi nino ibaga mambengi kusu. ⁵ Makaiba binza be manzina kusu kegu ndi nimo mubulyisyo. Kunzi akaiba binza be takakisagigu ndi kalyalya ka gongu kunu pisi ka manzina manzanza. ⁶ Takegu ndi kakisa be bambanzu batibibi, iki ibunu ikani batu bagogo. ⁷ Wina se, ibusu abe batutumbwa ka Kilisito takwanana ndi kamubinikiso buti kusu, luki limoti, ta ndi bitombiii luga kunu, mudongoni beyo amaki-bomiki asyeye mino limbengi ka bomikaki. ⁸ Tamupaga ndi kugbe, takikogigu ndi bakitulya asi kamubikyaga Mongoni Manza aka, luki limoti, ta ndi bakitulya kapo obili kusu bikpe ko bulya kunu kye tamupaga ndi kugbe. ⁹ Bamamaki, makatamana binza beyo tagyaga ndi mino ligubo, tikogo ndi bungu bikya. Ngbingo yi nino tikaga ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ko Kunzi, tigugubyaaga ndi biti na lisyē kye mumbanzu gutagu bemoti aka luga kunu kobinikonitogu buti kusu.

¹⁰ Ibunu ma bademu kusu gutagu Kunzi aka. Yigya kusu kambwa kunu ka batu nibo mabinikyana, a ndi yigya yotu, yo ngbingbili ni kegu wa boyoyiso mino. ¹¹ Makaiba binza be yigya kusu kambwa ka muta yikakayikaka luga kunu a ndi mudongoni beyo baba ugyaga mino bomikaki. ¹² Tamupaga ndi mutuu, tanamutumisa mambengi, tanamugbityaga ambe obili kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nino amumakaga ka Bungama na ka ibiba kaki.

¹³ Kinili, takamigisilya bata Kunzi ibiba bongbinga basi kye ngbingo yi nino tamubikyaga ndi mino makpamuka ko Kunzi, makabailiyaga ndi abe likpamuka ma mumbanzu, luki limoti abe nilo ko Kunzi. Iyo, a likpamuka nilo apunya linganu ko Kunzi, akagya ligubo kaso kunu yi nibo mabinikyana. ¹⁴ Bamamaki, ka linganu, mafye ndi likingyosi la yigya ka batu ba Makanisa ko Kunzi nibo babinikyana Yeso-Kilisito ku ka iwili ya Yudea. Bomomonu bikpe bamugyoyisa ndi mudongoni beyo Bayuda bugyogisa ndi mino ibu. ¹⁵ Ibu bo bamwo ndi Mombukwondosu Yeso na bogyalandu, batigyogyiso goni ibusu. Likpamuka nilo bagyaga

kabosilogu Kunzi, ifu ba bomuyoniso ka batu basi. ¹⁶ Bikaga katipakya be takubikyogonitogu batu nibo bakegu bayuda Mongoni Manza nimo akwanana kaupá muhukuso. Pisi ka yigya yi niyo, bakaidukulogo kotiwoso bunye kabu nibo bayaga bongbinga basi. Luki limoti, ka mulibo ngbata ko Kunzi usilyoni kawa.

Polo a bata na musasa kaundoku Batesalonika

¹⁷ Bamamaki, tasanana ndi na ibunu ka nzuyi ko ngbingo, luki limoti, kegu ka mambengi. Ta ndi na musasa kunu kugbe, kinili togyi bi yasi kaina bata kamumina. ¹⁸ Tikaga ndi na musasa kaina kamuminoku aka bata. Imi, Polo nosisyagatu ndi ligundu kaina ku kunu, luki limoti, Abili anatikpingba. ¹⁹ Ibunu ma na mutamanagi, igyaga na begbegbe baya bututungyo kusu nibayo tika ndeke mino na bugindo ka lise nilo Mombukwono-dosu Yeso igoku ndeke mino. ²⁰ A linguu be ifusu, tikaga na magyaga na bugindo ko bulya kunu.

3

¹ Ka mulibo, takakwananigu ndi bata kabundila bindi, kinili, tina ndi binza kotigolo ifusu baba ka Atene, ² tamutikilya kawa ndi momosu beyo ka Timotio nino agyaga ligubo ko Kunzi nilo libikyaga Mongoni Manza ka Kilisiso pa imoti na ifusu. Tamutikilya ndi kye ongotisiku baya kunu, amutumisi mambengi ka baya, ³ iba mambanzu gutugu bemoti aka luga kunu kogwonitogu buyo ka yigyogyiso yi niyo. A beyo, makaiba binza ifunu bamombukwana-donu be okwononi be tigyogyisi beyo. ⁴ Ngbingo yi nino ta ndi mino ku kunu, tamubikya ndi kambwa aka be batigyogyisatu ndeke. Makaiba binza ambe yigyogyiso yi kawa niyo atisilya ndi yo. ⁵ Kinili, kaina be kegu ndi binza kaiko kaibubundya, namutikilya ndi Timotio kye indi kaiba beyo baya kunu a kuwa mino. Na ndi kabanga ambe yagogo Mumuyoniso amubofoni, kika ndi ni a beyo, ligubo kusu inda ndi payaya.

⁶ Luki limoti, mbiya-mbiya wanu, Timotio iginiku, atipaga mongoni manza kugu wa baya na sipananiso kunu. Atibikiyi be matitamanaga masye masi, na be ma bata na musasa katimina begoyo ifusu ta goni mino na imu kugu kunu. ⁷ Kinili, bomika-mama, gutugu ta ndi ka yigyogyiso na bukpeki-kpeki, baya kunu yo atitumisaga ndi mambengi. ⁸ Mbiya-mbiya wanu, mambengi atisyini kye mabumatikana na Mombukwono-dosu aka. ⁹ Nakibigu ikani takwanana kamigisya Kunzi ibiba bu ko bulya kunu. A beyo, tabutumo na magyaga bide kambwa kaki ko bulya kunu. ¹⁰ Talumbaga Kunzi na kekele biti na lise kye atihukwilyi pisi kainanana bata na ifunu na kamumatilya nilo amubwi ka baya.

¹¹ Kunzi bikpe, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso, batihukwilyi pisi kaina ku kunu. ¹² Mombukwono-dosu amumatilyi sipananiso sidingi luga kunu na bambanzu bagogo basi, mudongoni beyo ifusu tamapaga mino. ¹³ Amungotisi mambengi kye miki batu botu ni kegu wa bamuyoyiso mino kambwa ka Kunzi Obosu, ka lise nilo Mombukwono-dosu Yeso odoku ndeke mino pa imoti na batu kaki basi.

4

Yigya niyo Kunzi apaga

¹ Ka mulibo, bamamaki, tamuwonisilyoni ndi yigya niyo okwononi kabosilo Kunzi. A beyo, abili kunu a kawa kakpakyana beyo aka yo. Mbiya-mbiya wanu, takamukungu na kaitatanaga na ifunu ko lino ka

Mombukwono-dosu Yeso ambe widukulogoni kawa asi kagya aka bunza. ² Makaiba beyo tamupá ndi mino mutuu nimo otukyoku ka Mombukwono-dosu Yeso. ³ Kunzi apaga be wikoni batu botu na ni makegu kagya bilya. ⁴ Mutu yikaka-yikaka iki na mukaki kye biki na obili nino okwononi na ibiba, nino mubosila Kunzi, ⁵ kani kisigu kogwa ka musasa manye, mudongoni abe batu bagogo nibo bakamibigu Kunzi. ⁶ Kabyenene na munzina mi nimo, mumbanzu gutugu bemoti aka kagylyonitogu bengenibunye ikani kabo. Tamubikyoni ndi, ta bata kaigyilya kamubikya ambe Mombukwono-dosu ugyogyisatu ndeke batu bi nibo bakagya inguo ya makpamuka mi nimo. ⁷ A beyo, Kunzi katimakagu kye tiki kagya likpamuka lanye, luki limoti, kye tiki botu. ⁸ Kinili, muta wasi nino okyi mutuu mi nima, kakyigu mumbanzu, luki limoti, akyi Kunzi nino amupaga Limbengi-Lotu kaki.

⁹ Kegu na izangiya be tamupikilyi ka nilo ondi sipananiso luga kunu, kye Kunzi amuwonisoni ndi beyo makwanana mino kaiko na sipananiso luga kunu. ¹⁰ A nilo mugyilyaga bomomonu basi ka iwili yasi ya Makedonia. Luki limoti, bamamaki, takamukanga ambe widukulogoni kawa asi kagya aka bunza. ¹¹ Gyoni kekele kaika na maziyo. Mutu yikaka-yikaka andi mbeyi likpamuka kaki bikpe, agya ligubo na maboku, mudongoni beyo tamupá ndi mino mutuu. ¹² Makagya beyo, minisanatu na ibiba ko misa ka batu nibo bakegu bakilisito. Makikigu bakigumya ka mumbanzu.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

¹³ Bamamaki, takapa ambe wiboni likpamuka ko bulya ka batu nibo bokwogo, kye makikonitogu kalya kumbu mudongoni abe batu bagogo nibo bakegu na mutamanagi. ¹⁴ Ta na baya ambe Yeso okwatu ndi, opupo ka mbuku. Kinili, ta goni na baya ambe Kunzi upupisatu ndeke ka mbuku pa imoti na Yeso batu nibo bokwaga ndi ni babinikyonini.

¹⁵ Kabyenene na mutuu ka Mombukwono-dosu, tamubikyi be: Ifusu bi nibo ta mbeyi na obili aka kadwe ku kwa ku Mombukwono-dosu igoku ndeke mino, takakitagigu ndeke nibo bokwaga ndi. ¹⁶ Tukana ndeke mungbi, liyu ka ngama ka bamalaika, se kawa nilo la siba ko Kunzi. Kumbuso yi, Mombukwono-dosu bikpe osyoku kotukyoku kugu wa lisyé. Kawa wa, batu nibo bokwaga ndi kaso ka Yeso, bika ndeke batu ba mambwa kopupoku ka mbuku. ¹⁷ Kumbuso yi, ifusu bi nibo tika ndeke na obili aka ko ngbingo yi nino, batibinika ndeke pa imoti na ibu kugu wa lisyé, kobongonoku na Mombukwono-dosu ku. Tika kawa ndeke bongbinga basi pa imoti na Bamombukwono-dosu ku. ¹⁸ Tumisononi neki mambengi na munzina mi nima.

5

Kabundaga lisyé nilo Mombukwono-dosu odoku ndeke mino

¹ Bamamaki, kegu na izangiya be namupikilyi likpamuka ko bulya lisyé ikani ko bulya ngbingo yi nino makpamuka mi nimo igyonosa ndeke mino. ² Makaiba ifunu bamombukwana-donu be lisyé ka Mombukwono-dosu odoku ndeke bigbututu mudongoni beyo muta wo kufaku odogoku mino no biti. ³ Ngbingo yi nino, bambanzu bika ndeke mino kabikya be: «Ta ka maziyo na pa mbeyi biwo», ko ngbingo yi nino goni no, bunye usilya ndeke bigbututu, mudongoni abe muzuzula nimo asilyaga muko wa mama ka libukuti. Gutugu mumbanzu bemoti aka kahukagigu ndeke

mino. ⁴ Bamamaki, luki limoti, ifunu makege ko biti, bekye lisyé li nilo amusilyi ndeke bigbututu abe mutú wo kubaku. ⁵ A beyo, ifunu basi ma batú ba bungbanganya na ba lisyé lisyé. Takege ifusu batú bo biti ikani nibo bakapagigu bungbanganya. ⁶ Kinili, takololonitogu abe batú bagogo, luki limoti, tikini fubisi, tika bakiminya. ⁷ Batú nibo balalaga, balalaga no biti, na nibo bikaga na libuma, bomwaga no biti. ⁸ Luki limoti, ifusu ta batú ba lisyé lisyé, tokwononi kaiko bakiminya. Timokisyini baya na sipananiso abe kutuko kwa ngweyi kaibuulyo mbanzi, timokisyo mutamanagi ma muhukuso abe sikipakpasu sa ngweyi katibuulyogo yi. ⁹ Kunzi katipunagagu ndi be tigyoyisi ko bulya ngbata kaki. Luki limoti, be tinisoni na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ¹⁰ Iyi, atikwilyaga ndi ifusu, kye takika gutugu fubisi ikani bukwo, tiki ndeke na obili pa imoti na ibu ka lisyé nilo igoku ndeke mino. ¹¹ Kinili, tumisononi mambengi, midukulogo kongotiso baya kunu, mudongoni beyo mikago mino kagya.

Mutuu na yuuso ya mulibo

¹² Bamamaki, takamubikya ambe hudondisyoni batú nibo bakagya ligubo luga kunu, bakamukpkyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamupa mutuu. ¹³ Hubibisogoni kugbe, miko na sipananiso na ibu ko bulya ligubo kabu. Wikoni na maziyo luga kunu.

¹⁴ Bamamaki, takamukunga ambe hubikyoni batú nibo bakapagigu ligubo ambe biminyito, hutumisoni mambengi nibo ba na buti, husingyoni batú nibo bagege no ngu, wikoni na limbengi linda ka batú basi. ¹⁵ Wibuulyonito, mumbanzu gutugu bemoti aka kamigisilyonitogu daki bunye ka bunye, luki limoti, kisoni bongbinga basi kagya bunza aka luga kunu na ka bambanzu basi.

¹⁶ Gwoni magyagya masye masi. ¹⁷ Lumbogoni masye masi. ¹⁸ Mumigisilyogoni Kunzi ibiba ka makpumuka masi kye nilo a sipananiso kaki pisi ka Yeso-Kilisito.

¹⁹ Makokpingbonitogu ligubo la Limbengi-Lotu. ²⁰ Makinonitogu mutuu ka bogyalandu ko Kunzi payaya. ²¹ Luki limoti, kpimoni makpumuka masi, mofingisyo nimo manzanza. ²² Nyikoni mobi ma bunye masi.

²³ Kunzi bikpe nino mombukwana maziyo amuitisi batú botu ka bopisi bayasi, obuulyogi tamanaga, limbengi na nzuyi kunu yasi, kye kikonitogu na bunye gutugu bumuti aka ngbingo yi nino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndeke mino. ²⁴ Mutu yi nino amamakaga ndi, a mutú walinganu, iyi, otulyosatu likpumuka li nili.

²⁵ Bamamaki, tilumbilyonito goni ifusu.

²⁶ Tilyononi, mopututonogo abe bomika-muko.

²⁷ Nakamukunga ko lino ka Mombukwono-dosu ambe mutongulogoni baluwa yi nima ka batú basi nibo babaya Yeso-Kilisito.

²⁸ Iziyo ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ifunu.

Balūwa wa yiba nino Pōlo ukpikilya ndi Batesalonika Likpūmuka la mambwa

Balūwa wa yiba nino Pōlo ukpikilya ndi bakilisito ba Tesalonika nimu. Akautumbulya bata beyo Kilisito igoku ndeke mino, na beyo mulibo ma obili ka batu bi nibo babinikyana Yeso ika ndeke goni mino. Batu bemoti-bemoti ka gudu yi nino babikyaga be Kilisito igoniku ndi, batu bagogo be kegu beyo, luki limoti, lisyē li a kuwa buwobi.

Nibo babikyaga be lisyē li a kuwa buwobi, bakapagigu bata kagya ligubo, banabikya be ligubo kegu na izangiya. Luki limoti, bagaga kalyalya ka batu nibo bagyaga ligubo. Kinili, Pōlo ukpikilya ndi be mutu yikakayikaka okwononi kaiko bungu kye alyalyi. Ubikya goni be bigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa bukpeki-kpeki bika kagya bunza aka.

Yigbanaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Yigoku ka Yeso obungusya ndeke makpūmuka masi 1:3-12

Mombukwono-dosu kanigikugu mbeyi 2:1-12

Kaigwinonogo yapu ka baya 2:13-17

Malamba na ligubo 3:1-15

Yuuso ya mulibo 3:16-18

Yuuso

¹ Ima Pōlo pa imoti na Silivano ibu na Timotio, tamumuusogito ibunu bomomosu ba Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi ibunu balūwa yi nimu, Kanisa niyo ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. ² Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamudukilyi iziyo na maziyo.

Kunzi akota ndeke ngbanga ka bambanzu

³ Bomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba bongbinga basi bu bulya kunu. Okwononi tagyi beyo kye baya kunu akopingo, na sipananso niso ma nosu luga kunu akaidukulogo begeyo. ⁴ Kinili, ta na bugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya limbengi kunu linda na baya kunu gatugu makaigyogyiso na kalya kumbu. ⁵ Masi nimo akowonisilo be Kunzi opungini kako ngbanga ka bungbingbili, kye yigyogyiso amuitiso ndeke bukwanana kaingyo ka Bungama kaki.

⁶ A beyo, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndeke batu basi nibo bakamugyogyiso begeyo, ⁷ ibunu bi nibo makaigyogyiso, amuyukumisatu pa imoti na ibusu. Agya ndeke beyo wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndeke mino kagu wa lisyē pa imoti na bamalaika kaki bo ngu, ⁸ oduko ndeke luga wa lidada lo buku, ugyogyisa ndeke batu nibo bakyaga kamiba Kunzi na nibo bakabailiyagu Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.

⁹ Yigyogyisa kabu ika ndeke putikana ya benze na benze, bakinigu ndeke miso ka Mombukwono-dosu, ubisa ndeke byi no ngu kaki ya ibiba. ¹⁰ Ka lisyē li nibo oduko ndeke mino, batu basi nibo ba ka mutili kaki, babibisatu ndeke na nibo babinikyana ndi, noku udika bide. Ibunu goni mika ndeke pa imoti na ibu kye mobinikyononi ndi mongoni nimo tamabikyaga ndi.

¹¹ Kinili, tikaga bongbinga basi kamukungulya. Takakunga Kunzi ambe amuitisi batu nibo bokwononi ka obili nino amumakaga mino. Pisi ko ngu

kaki, amusingyi kotulyoso musasa kunu manza na ligubo kunu ka baya. ¹² Kika beyo, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatu ibiba, na iyi amupáta goni ibiba. Niyo yasi a iziyo ko Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

¹ Bamamaki, ka nilo ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na mumakana kusu ka kpolo kaki, takamukanga ambe: ² mumbanzu kamubikya be liseye la kigoku ka Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni mambengi biduuu, makobongonitogu. Gutugu bakika kanzina pisi ka bugyalandu ikani pisi ka bomongoni ikani pisi ka balawa be apunya ku kusu, makobinikyononitogu. ³ Mumbanzu kamubonitogu gutugu ko pisi imoti aka. A beyo, kambwa liseye li nilo kaitulyana, batu budingi bakya ndeke likpumuka ko Kunzi, kumbuso yi, Mugya-manye nino apatikana ndeke ka mulifo, ipupisoku se kuwa. ⁴ Amuya ndeke makpumuka masi nimo bobibisaga abe kika nimo ko Kunzi. Inda ndeke kaisopisogo ka Ndadu ko Kunzi, abikya be iyi ni Kunzi.

⁵ Magesu bata katamana be namutumbulyatu ndi likpumuka li nili, ngbingo yi nino na ndi mino ku kunu? ⁶ Makaiba luki tino lo akakpingba Mugya-manye yi nino mbiya wanu. Iyi odoku ndeke ko ngbingo nino aka no Kunzi abisilya ndi. ⁷ Gutugu beyo, iyi Mugya-manye yi nino opungoni ndi ligubo kaki bipela. Luki limoti, opuponoku ndeke iba mutu yi nino akakpingba mbiya-mbiya yi nima kegu bata. ⁸ Niyo Mugya-manye yi nino ipupisa ndeke, Mombukwono-dosu Yeso amwo ndeke na zhu wa manoku aka, alumwisogo no ngu niyo ipupisoku ndeke noyu. ⁹ Mugya-manye odoku ndeke no ngu ka Abili, agya makpumuka mumbanga-mbanga dididi, mokingyosi na makpumuka ma bongu. ¹⁰ Agya ndeke makpumuka manyenye ka bopisibi bayasi kaubo batu nibo bokwononi kobungogo. Bobunganga ndeke kye bakabailyagu ndi na kapa likpumuka la lingunu nilo akwanana ndi kauhukuso. ¹¹ Kinili, Kunzi utikilyoni kuwa ngu ya kuboboku kaubungusogo bekye babinikyani likpumuka la bongu. ¹² Kinili, bumakyatu ndeke ka mungimbo batu basi nibo bakya ndi kabinikyana likpumuka la lingunu, banogwa magyagya ka likpumuka lanye.

Kunzi amupunogoni ndi kainiso na muhukuso

¹³ Bamamaki, ifusu, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba bongbinga basi ko bulya kunu yi nibo Kunzi amupa. A beyo, Kunzi amupunogoni ndi ifunu katakya ka mupanganagi ma obili kye minisoni na muhukuso. Limbengi-Lotu amububisatu kye baya kunu a ya kigumya ka likpumuka la lingunu. ¹⁴ Kunzi amumakaga ndi kaika beyo pisi ko Mongoni Manza nino tamubikyaga ndi. Iyi apa ndi be winisononi na ibiba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

¹⁵ Kinili bamamaki, wigwinonogoni na wikoni bakitulya ka mutuu nimo tamupa ndi, iki pisi ka munzina ikani ka balawa kusu.

¹⁶ Kunzi Obosu nino atipa ndi, na pisi ka iziyo kaki, atitumisaga mambengi bongbinga basi, atipa mutamanagi manza. Takaukunga pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bikpe ambe, ¹⁷ bamutumisi mambengi, bamupa ngu kagya masye masi likpumuka lanza pisi ka yigya yanza na munzina.

3

Pɔlɔ akakunga be bulumbilyi

¹ Bamamaki, ka mulifo, tilumbilyoni kye likpɔmuka ka Mombukwono-dosu italyani bigala-gala ka bapa bayasi na avi ibiba, mɔɔngɔni beyɔ o mino kaigyonoso ku kunu. ² Tilumbilyoni gɔni Kunzi kye atikulagi ka mabɔku ka batɔ banye na buɔiya. A beyɔ, keɔ batɔ basi bɔ ba na baya.

³ Luki limoti, Mombukwono-dosu a matɔ walingunɔ, amutumisatɔ ndeke no ngu, amubuulyogo ka Mɔgya-manye. ⁴ Tabakigumya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambe makagya nilɔ tamubikyi na midukulogo kagya yi. ⁵ Mombukwono-dosu okpokyonisi mambengi kunu, mika na sipananisɔ no Kunzi, mika na adalɔ munda mɔɔngɔni abe Kilisito.

Okwononi matɔ wasi agyi ligubo

⁶ Bamamaki, takamɔbikya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe makosyonitɔgu ka mɔɔngɔ ka batɔ basi nibo bakapagigu ligubo na nibo bakeɔ kabye matɔ nimo tamupɔ ndi. ⁷ Ibunu bamombukwono-donu makaiba binza beyɔ makwanano mino kabye yigy kusu. A beyɔ, ibusu takeɔ ndi bavivo ngbingo yi ninɔ tikaga ndi mino pa imoti na ibunu. ⁸ Takeɔ ndi batɔ bakikukungya luga kunu. Luki limoti, tikɔɔ ndi bungu bikya, tupo bidapada. Tigugubyaga ndi biti na lisyɔ kye mumbanzɔ gutaga bemoti aka kobinikonitɔga buti kusu. ⁹ Takwananatu ndi kamukanga be tisingyoniku, luki limoti, takagyagigu ndi beyɔ, kye ta ndi na musasa be tamupɔ likingyosi be gyogoni abe ibusu. ¹⁰ Kinili, ngbingo yi ninɔ tikaga ndi mino ku kunu, tamupɔga ndi matɔ be: «Mumbanzɔ kakya kagya ligubo, kolyolyonitɔgu beɔeyɔ.»

¹¹ Luki limoti, takaɔkana mbiya yi nimɔ be luga kunu batɔ bagɔɔ bikaga payaya, bakapagigu ligubo, ligubo kabɔ kɔwa asi ni banvenve aka. ¹² Takaɔkpamya inguo ya batɔ bi nibo na kaupɔ matɔ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambe bagyi ligubo bongbinga basi, ko bulya yibinika buti kabɔ ka bamombukwana-daba.

¹³ Ibunu, bamamaki, makuponitɔgu kagya bunza. ¹⁴ Mumbanzɔ koboilyi kabye matɔ mi nima tamupɔ ka balɔwa yi nimɔ, mumiboni binza, makasyonitɔgu ka mɔɔngɔ kye imukani suni. ¹⁵ Makavonitɔgu se abe mumuyoniso, luki limoti, mupɔni matɔ mɔɔngɔni abe momonu.

Bubunga na yuusɔ

¹⁶ Mombukwono-dosu ninɔ a mombukwana maziyo, amudukilyi maziyo bongbinga basi na ka bopisi bayasi. Mombukwono-dosu iki pa imoti na ibunu basi.

¹⁷ Imi Pɔlɔ bikpe nɔ namukpikilyi likpɔmuka li nili ambe namumuusogito. Nobisaga mabɔku ka babalɔwa kami basi beyɔ, mabɔku kami nimo.

¹⁸ Izioyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na ibunu basi.

Balūwa wa mambwa nino Pōlo akpikilya ndi Timotio Likpamuka la mambwa

Balūwa wa mambwa nino Pōlo akpikilya ndi Timotio nimu. Pōlo aga ndi ka gudu wa Lisitilo kabikyaga Mongoni Manza ku Timotio ikaga ndi mino. Niyō Timotio ukana ndi manzina ka Pōlo, apunga ndi kabifya Kilisito. Bakpakyana ndi na iyi bongbinga basi, na bagyaga ndi goni na iyi ligubo. Niyō Pōlo ukana ndi be bakilisito ba gudu yimoti bene bakapilya Kilisito mugongu, ikani likpamuka limoti akakitanaga ku beyo, atikaga ndi Timotio kaında kaupá mutiwi. Atika kuwa ndi ka Efeso kaında kautumiso bakilisito bi nibo ku beyo mabengi.

Balūwa yi nimu atakanya ndi ku beyo. Atomosya ndi goni be ubikyiku bakilisito be bibuuliyito na batu bi nibo bakaupá bambanzu mutuu di no Mongoni Manza, utumbulya goni beyo bakilisito bokwononi mino kaiko na yigya ka makanisa, na beyo okwononi mino burunagi batu bakamalya makanisa.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Beyo obili ka Bakilisito okwononi mino kaiko 1:3-3:13

Niyō a ndi yakisuma ko pisi yi niyō tapuna ndi 3:14-4:5

Pōlo akapá Timotio mutuu 4:6-6:21

Yuuso

¹ Imi Pōlo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi Muhukuso kusu na Yeso-Kilisito nino tobisogo mino mutamanagi. ² Nakaukpikilyo iwe Timotio, mikami walinganu pisi ka baya. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito buwonisili iziyo, buminyilya kumbu, burupá maziyo.

Okwononi kaiminya na bowonisilo ba kuboboku

³ Wika ka Efeso aka mudongoni beyo nubikya nduku mino wa na nduku mino kaaga ka Makedonia. Ku beyo, a na batu bi nibo bakapá mutiwi ma kuboboku, hubikya ambe basi. ⁴ Hubikya ambe basi kaukana babibu baya bongu, pa imoti na babibu bayo puponogo ka batitabu nibayo kegu na mulibo. Nilo lasi opupisaga bodongoso, ni kegu na izangiya kodukula ligubo ko Kunzi nino apaga muhukuso pisi ka baya. ⁵ Isi ya mutuu mi nimo a be widukulogoni na sipananiso niso opupaga ka limbengi lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lingunu. ⁶ Batu bagogo bosoni pisi, bobungogoni kuwa ibu ka bodongoso baya payaya aka. ⁷ Bapaga kaiko bowonisilo ba Mutuu ka Musa, luki limoti bakotombisyogigu nilo bikaga kabikya ikani bakibogigu makpamuka mi nimo bikaga kaamalya mo.

⁸ A beyo, tibaga ambe Mutuu a manza iba bakagya na imu ligubo beyo okwononi mino. ⁹ Tokwononi bata goni kaiba ambe bakobisogigu mutuu ko bulya ka batu bongbingbili. Luki limoti, bobisogo ko bulya ka bagya-manye, ka batu nibo bakukanagigu, ka batu budiya na batu banye, ko bulya ka batu nibo bakabangagigu Kunzi ikani kabanga makpamuka motu, nibo bumwogo bababu ikani bamabu, ko bulya ka nibo bumwogo bengeni, ¹⁰ ka batu ba bilya, ka baluku nibo basyenenenge luga kabu, ka

batu niḅo ḅugabaga ḅengeni ka ḅusunzu, ka batu ḅa kḅoḅoku, ka batu niḅo ḅakogo silika na ḅongo, na ka batu ḅasi niḅo ḅamuyaga mutuu ma linguu. ¹¹ Mutiwi mi a ka Mongoni Manza nimo Kunzi epá ndi. Mongoni Manza mi nimo otukyoku ko Kunzi nino wa likpakpa la ḅanza.

Polo akamigisa Kunzi ibiba

¹² Nakamigisa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ibiba, iyi nino epága ngu ka ligubo kami. Nakamigisa ibiba kye emina ndi ḅe nokwononito kagya ligubo kaki, ¹³ gutugu ḅeyo nanzinaga ndi mino yanyenye ko bulya kaki, nanatumbwa, nanugogyiso batu kaki. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kye masi nimo nagyaga ndi, nagyaga ndi ka ḅungingi kye nakegu ndi mubaya. ¹⁴ Mombukwono-dosu ewonisiloni ndi iziyo yidingi, niniso na baya na sipanansi niso otukyoku pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. ¹⁵ Likpumuka la linguu nilo okwononi ḅe ḅambanzu ḅasi ḅabinikyani nili: Yeso-Kilisito odoku ndi ka obili kauhukusogo batu ḅa ḅunye. Imi na mutuu wa ḅunye kaumaga batu ḅasi luga kabu, ¹⁶ luki limoti Kunzi eminyilya ndi kumbu. Kuwa wa gu wa, Yeso-Kilisito owonisila ndi limbengi linda ko bulya kami, imi mutuu wa ḅunye kugbe. A likingyosi ka batu ḅasi niḅo ḅabailya ndeke, ḅinisa na obili wa ḅenze na ḅenze. ¹⁷ Tapini Ngama wa ḅenze na ḅenze ibiba, tabibiso ḅongbinga ḅasi, iyi Kunzi nino a mukaka, nino kokwogigu na nino takaminagigu! A asi ḅeyo aka yo.

¹⁸ Timotio mikami, nakaupá mutuu mi nima mudongoni ḅeyo manzina ma ḅugyalandu a ndi mino ko bulya kaku. Likpumuka li nilo lo upá ngu ya kulanana lunga lanza. ¹⁹ Buulyaga baya kaku na tamanaga yanza. Batu ḅagogo ḅosoni tamanaga yanza kadwe ku kwa ku baya kabu obungogoni mino. ²⁰ Imeneo ibu na Alesandulia ḅa luga ka batu ḅi niḅo. Nusa kuwa ka maḅoku ka * kye ḅakibonononito ḅata katumbwa lino ko Kunzi.

2

Mutuu ko bulya malumba

¹ Kambwa wa likpumuka lasi, nakamubikya ambe windoni ko Kunzi na mokwongi, na malumba, na yitanaga na mamigisa ibiba ko bulya ka batu ḅasi. ² Okwononi kaulumbilya ḅangama na batu ḅasi niḅo ḅa ka ḅapa ḅayakpakpa iba tiki ḅinza, ḅipisiii, tika na yigya yanza, ḅakigwinonogo ḅinza no Kunzi. ³ Likpumuka nilo a lanza na lifosilo Kunzi, Muhukuso kusu, ⁴ nino apaga ḅe ḅambanzu ḅasi ḅinisoni na muhukuso, ḅibo likpumuka la linguu. ⁵ A ḅeyo, Kunzi a ḅemoti aka, nino obiso yukana lugo ko Kunzi na ḅambanzu a ḅemoti. Mutuu yi, ni Yeso-Kilisito. ⁶ Ipá ndi ni iyi mombukwana-daki yi abe mukalya kaukulaga batu ḅasi. Agya ndi ḅeyo wa ngbingo itulyana ndi mino kowonisila ḅe Kunzi apaga ḅe batu ḅasi ḅinisoni na muhukuso. ⁷ Kinili ḅebisa ndi mino mukukuwa na atutumbwa kauwonisilo batu ḅi niḅo ḅakegu Bayuda likpumuka la baya na la linguu. Nakegu kabikya ḅongo, nakabikya linguu aka.

Yigya ka baluku na boko

⁸ Nakapa neki ambe ka ḅapa ḅayasi, baluku balumbagi kani bononini maḅoku motu kugu, ni ḅakegu na diya ni ḅakegu kasaana. ⁹ Na goni, nakapa ambe boko bimokisyogi ḅeyo okwononi mino, kani kegu na yiwonisilo ikani kagya kuwa kugbe. Bakilukisonitogu tukatu timbanga,

* 1:20 1:20 nusa kuwa ka maḅoku ka Abili: wanda mutumbulagi ka 1 Bakol. 5:5.

bakimokisyonitogu makpamuka ma olo ikani kaibongiso makpamuka ko singasu, ikani kaimokisyo botu baya ligabu lapu kugbe, ¹⁰ luki limoti, biki na yigyigyilya yanza beyo okwononi mino ko boko nibo babikyaga be babangaga Kunzi. ¹¹ Boko bokwononi kaukana mutwi kani babudakyana biwo, na limbengi la kisiso. ¹² Nakakpomyigu imi muko kapá mutwi, ikani kaiko kugu ka muluku, luki limoti, iki iyi madaka biwo. ¹³ A beyo, bapanga mbeyi ndi kagya Adamu, kawa wa Eva. ¹⁴ Kegu Adamu no babo ndi, luki limoti muko no babo ndi, obuna mutuu ko Kunzi. ¹⁵ Luki limoti, muko inisa ndeke na muhukuso pisi kabukutaga, kiko se kani igwinonogini ka baya, ka sipananiso, ka yibufiso na kaika bitombiii.

3

Batu nibo bokwononi kaamalya kanisa

¹ Likpamuka li nili, a la linguu: mumbanzu kapa kaamalya ligubo la kanisa, iba opo ligubo lanza. ² Okwononi neki be mutu wa kamalya kanisa iki mutu yi nino kegu na ibo gutugu imoti aka. Okwononi be iki na muko bemoti aka, iki mutu wa kiginyilyo, iki mutu mutombisya likpamuka na mutu nino okwononi, iki mutu wa kutilya sobiko na mutu wakiba kapá mutuu. ³ Kikonito adangbala wa makana, ikani mutu wa bonduyi, luki limoti iki mutu wo tombii, na wa maziyo. Kikonito mutu wa musasa mo buyi. ⁴ Okwononi kaiko mutu wa kamalya ndabu kaki binza, anutiwa bomikaki, iba biki bomiki bakukana na nibo ba ibiba. ⁵ A beyo, mutu kibi kaamalya ndabu kaki ka mombukwana-daki, obuulyaga kawa kanisa ko Kunzi liki? ⁶ Kokwononigu kaika mutu wambiya ka baya, kye limbengi la bugindo kamingyoni, ogulya ka mungimbo beyo mumuyoniso ogulya ndi mino. ⁷ Okwononi goni be iki mutu nino batu ba kunzi bika kanzina yanzanza ko bulya kaki iba bakaminonito bide, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Beyo badiakele bokwononi mino kaiko

⁸ Badiakele bokwononi goni kaiko batu ba ibiba na nibo balingunu. Bokokwononigu kaiko badangbala ba makana ikani kakisa buyi ko pisi yanye. ⁹ Okwononi biki bakigwinonogo ka baya ya linguu nilo inisa pa imoti na tamanaga yanza. ¹⁰ Okwononi kaundilya, kika kani bakinisigu na ibo, bakwanana kagya ligubo la buadiakele. ¹¹ Boko kabu bokwononi kaiko batu ba ibiba, bakikonito batu bakudwonoso bambanzu ko pisi ya balumi, luki limoti biki batu ba kiginyilyo na batu ba sungbingbili ka bopisi bayasi. ¹² Okwononi be diakele iki na muko bemoti aka, ika mutu wa kamamalya bomikaki binza na ndabu kaki yasi. ¹³ Badiakele nibo bagyaga ligubo kabu binza, ba na ibiba, bakwanana kabikyaga limbengi bidede mongoni ma baya nimo tamatikana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidi niyo Kunzi atiwonisilo

¹⁴ Nukpikilyi mobiso mi nima kani na na mutamanagi kanda bikwa kaunda. ¹⁵ Luki limoti, nakolipyo kodoku, balawa yi nima kawa no owonisila beyo wokwononi mino kaiko luga wa livanza ko Kunzi, isi yi be kanisa ko Kunzi nino a na obili. Iyu yo a lidulu na mubumbe ma linguu. ¹⁶ A beyo, dikidi ya baya kusu a yidingi: Iupisoku ndi abe mikeya-bambanzu. Limbengi-Lotu abikya ndi ko bulya kaki be a mutu wongbingbili. Bamalaika bamina ndi.

Babikyaga ndi likpamuka kaki ka bevananza bayasi.
 Babinikyana ndi ka bapa bayasi ka obili.
 Badokisa kawa ndi kugu wa lisyé ka ibiba.

4

Mutu ma kuboboku

¹ Limbengi-Lotu akabikya bingbanganya be ko ngbingo wa mupipilo, batu bagogo basaga ndeke baya kabye likpamuka la kuboboku na mutiwi ma libili. ² Batu ba bokoli na ba kuboboku babobogotu ndeke. Mambengi ka batu bi nibo okwoni abe bakabusya ndi na ngweyi niyo angbamyaga no buku bingbu. ³ Batu bi nibo hatiwaga be kokwononigu kavanana ikani kalya malili magogo. Luki limoti, Kunzi agya ndi malili nimo be kye batu nibo babailya, bibo linguu, balyagi kani bamigisilyini ibiba. ⁴ Wina se, masi nimo Kunzi agya ndi a manza, kegu na nilo okwononi kakya, luki limoti okwononi kamigisilya Kunzi ibiba kambwa kalya. ⁵ A beyo, likpamuka ko Kunzi na malumba oitisaga luki lasi lanza kambwa ko Kunzi.

Mugya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

⁶ Wakuzukilyogo bomomosu likpamuka nilo bingbanganya, wika mugya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi niyo, wowonisila be wakokwiso limbengi kaku na likpamuka la baya na mutiwi ma linguu nimo ukana ndi. ⁷ Luki limoti, kyatu babibu bayagbali nibayo kegu kabyenene na baya. Gya yapu kaika wakigwinonogo no Kunzi. ⁸ Bazuna bayarupu a na izangiya yikede. Wina se, kaigwinonogo no Kunzi a na izangiya ka bopisi bayasi kye apaga mutamanagi ka obili wambiya wanu, atiwanyaga nino akodoku. ⁹ Likpamuka li nilo a la linguu, nilo okwononi be batu basi babinikyani. ¹⁰ A beyo, takiko kaigyogyiso na kaulanana, a asi kye tobisoni mutamanagi kusu ko Kunzi nino a na obili, nino a Muhukuso ka batu basi, kegebe ka nibo babailya.

¹¹ Bikyaga, wapa mutiwi ka likpamuka li nilo. ¹² Mumbanzu kundungyogonito be kye wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza ka batu nibo ba baya, iki ko pisi ya munzina, iki ko pisi ya yigya, iki ko pisi ya sipananso, iki ko pisi ya baya ikani ko pisi ya obili wanza. ¹³ Hutangulyaga bambanzu Mobiso, hutawa, huwonisilo, kadwe ku kwaku nodoku banu mino. ¹⁴ Wakobusolonitogu apepe wa Limbengi-Lotu nino a kuso kaku. Winisana ndi na iyi wa bogyalandu banzina ndi mino na wa bamboku bubisilya ndi mino maboku. ¹⁵ Bisatu limbengi ka likpamuka nilo, wipa mino, iba batu basi bini beyo wo mino kaidukulogo. ¹⁶ Wiminyatu iwe mombukwana-daki yi, wiminya goni ka mutiwi kaku. Wigwinanagatu na imu binza. Wakagya beyo, iwe mombukwana-daki yi winisa na muhukuso, uhukuso goni nibo bika kamukana.

5

Mutiwi ka nibo babaya

¹ Wakayoyisonitogu mboku-mboku no bou, luki limoti mutiwa biwese abe abaku. Hutawa bomikya-bawanza abe bamamaku, ² boko bi nibo bamboku-mboku abe bamaku, bomikya-basika abe basali kaku, pisi ka obili wanza.

³ Hubibiso bowoko boko bi nibo ba kegu na mumbanzu. ⁴ Luki limoti, woko kika na bomiki ikani bomiko-mikaki, okwononi mbeyi be

bowonisili baya kabu ka livananza kabu bikpe. Bumigisya babukuta-kabu na batitabu bunza niɔ bɔgyilya ndi kye Kunzi apaga beyo. ⁵ Woko walingunu nino kegu na mumbanzu, obisaga tamanaga kaki ko Kunzi. Biti na lisyε ikaga kalumba, anobiso yangya kaki ko Kunzi. ⁶ Luki limoti, woko nino wa musasa manyε bikpo, ikaga ni okwoni ndi iyi gatugu kani a mbeyi mubisi aka. ⁷ Likpumuka nilo wokwononi kauzukilyogo bowoko nilo, iba bakikonito na beɔ. ⁸ Mumbanzu kumumuli bava-kukaki, na kugbe niɔ ba livananza kaki bikpe, iba osini baya kaki. Mutu nino a wanye kugbe kakitaga nino kanoboilygu.

⁹ Wakapa kava mumbanzu abe woko, okwononi iki na byanga batekeɛɛɛ madiya (60). Okwononi goni iki mutu yi nino avanana ndi na muluku bemoti aka. ¹⁰ Okwononi be bamibito goni ko pisi ya yigyigilya kaki yanza. Okwononi be iki mutu nino ukwisa ndi bomikaki binza, nino utilyaga ndi bobiko, nino usukusaga ndi batu ko Kunzi magu*, nino usingyaga ndi batu ba kigyogyiso, na nino agyaga ndi bunza ka bopisi dididi.

¹¹ Luki limoti, wakukpikonito bowoko niɔ ba mbeyi basika aka kye musasa muvanana kugya, bapá Kilisito mugongu, ¹² bimakya ka mungimbo kye ika kani babunini agame nino bagyilya ndi ka mambwa. ¹³ Yeki bakikogigu na tumatu tigyā, ligubo kabu kuwa asi kaamama aka bigbagba gba ko bomiso baya bandabu. Na bata, bikaga batu ba balami, banogulyo ka makpumuka gballi na kanzina nilo kokwononigu. ¹⁴ Kinili, nakapa ambe bowoko niɔ ba mbeyi basika bavanani, babukuti, bamumula bandabu kabu, iba bomuyoniso bakinonito no pisi niyo batigwi mino na iɔ. ¹⁵ A beyo, bowoko bagogo bogwini bi, baga kabibya Abili. ¹⁶ Luki limoti, mutu ko Kunzi muko yi kika na bowoko ka livananza kaki, okwononi abiniki buti kabu. Kuwa wa go wa, kanisa akwanana kaubinika bowoko niɔ aka bo ba kegu na bambanzu, kani kigigu kuwa na buti kugbe.

¹⁷ Bamboku-mboku ba kanisa niɔ bagyaga ligubo kabu binza, bokwononi kaiko na mukalya nganga yiba, kugbe ka niɔ babikyaga Mongoni Manza, banatiwa. ¹⁸ A beyo, Mobiso Motu akabikya be: «Wakakondilonitogu ngombe munoku kani anatikila nganu†.» Abikya goni be: «Mugya-ligubo okwononi na mukalya kaki.» ¹⁹ Bakasungulya mboku-mboku wa kanisa, wakoboilyonitogu mbeyi kiki asi ka munoku ka bademu baba aka ikani basaa. ²⁰ Huyoyiso niɔ bakagya bunye ko misa ka bambanzu iba batu bagogo babangito goni. ²¹ Nakaubikya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na bamalaika botu, ambe gwi mutuu nimo kani wakakugu mumbanzu gutugu bemoti aka na mulili. ²² Wakikonitogu bigala-gala kabisilya mumbanzu maɔku kapa ligubo ka kanisa. Wakomotikononito goni na bambanzu ka bunye kabu. Wibuulya kugbe iwe mombukwana-daki yi.

²³ Ko bulya yigomisaga kaku ya muma, na ko bulya bapo ba nzayi kaku, wakomwogonitogu asi libo aka, luki limoti mwagatu goni mino ikya vinya. ²⁴ Bunye ka batu bagogo inisaga bingbanganya kani bakanakugu ngbanga. Luki limoti, niɔ ka batu bagogo ipupisaga kumbuso. ²⁵ A begyo, yigya yanza inisogo bingbanganya, gutugu niyo kinisogigu bikwa kakwananigu kaiko yakisuma.

* **5:10** 5:10 usukusaga ndi batu ko Kunzi magu: Wanda goni Luka 7:44batilyaga ndi mubiko beyo.

† **5:18** 5:18 anatikila nganu: Wanda ka 1 Bakolito 9:9na mutumbalagi mi. **5:18** 5:18 Wanda ka Yigilya 25:4; 1 Bakolito 9:9; Matayo 10:10; Luka 10:7.

6

1 Batu basi niḅo ba ḅosunzu ḅokwononi kaḅbanga ḅamombukwana-dabũ kugbe iba ḅakosikogonitogũ lino ko Kunzi na kaina m̄tiwi kusu ḅide. 2 Niḅo ḅamombukwana-dabũ ba kũso wa baya, ḅakuminonito ḅide kye ḅa ḅamamabũ ka baya. Luki limoti, ḅokwononi kaugugubya ḅinza kugbe kye ḅamombukwana-dabũ bi niḅo ḅinisanaga na izangiya kabũ ḅo, ḅa batũ ḅa baya niḅo Kunzi upaga.

Nilo wokwononi kautiwa na kaḅbikya ḅambanzũ ilu nilo.

M̄tiwi ma kũḅḅokũ na izangiya ya lingunũ

3 M̄mbanzũ kapá mutũ modi, kani kegu kabini kyana likp̄mũka la lingunũ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikani mutũ nimo akabyenene na baya kusu, 4 mutũ yi ninũ a na limbengi lidingi na kibigu luki. M̄sasa ma ḅodongoso na mosooni ko bulya isi yo mino, a kũso kaki abe kolofu. Likp̄mũka nilo apága kũwa imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanye, 5 na ḅodongoso kani kegu na muliḅo na batũ niḅo yimibo kabũ adangbikana, ḅabũsala likp̄mũka la lingunũ. Basimaga ḅe kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na lingama.

6 A lingunũ ḅe kabaya Kunzi a izangiya yidingi kika kani wa na igyagya na nilo wa nolu. 7 A ḅeyo, takodokuga ndi no luki kũnũ ka oḅili, takigigu ndeke nolu ḅeeyo. 8 Kinili, takika na malili na ḅotu, a ḅinza. 9 Luki limoti, niḅo ḅapaga kaiko na lingama ḅogulyaga ka kũḅḅokũ, ḅigwinono ka kpaka pisi ka m̄sasa dididi ma ḅungingi na manyenye nimo ubungusogo ḅambanzũ, uputa. 10 A ḅeyo, m̄sasa mo ḅuyi a litino la m̄gbe ḅa ḅunye dididi. Batũ ḅagogo niḅo ḅa ndi na inguo ya m̄sasa mi nimo ḅogwoni ndi ka baya, ḅogulya ka igyogyiso yakp̄.

Mutũ ma muliḅo

11 Luki limoti, iwe mutũ ko Kunzi, nyikatũ makp̄mũka nimo. Kisa ḅungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sipananiḅo, na limbengi linda na ḅuwese. 12 Hulanana lunga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo na oḅili wa benze na benze kye Kunzi amaka ndi ko bulya yi, ngbingo yi ninũ wozukaga ndi mino likp̄mũka la baya kakũ ko misa ka batũ ḅudingi. 13 Nakaḅbikya likp̄mũka li nili ko misa ko Kunzi ninũ apága oḅili ka makp̄mũka masi, na kambwa ka Yeso-Kilisito ninũ ozukaga ndi likp̄mũka la lingunũ kambwa ka P̄oso Pilatũ ḅe: 14 Buulyaga mutũ nimo ḅupá ndi, wika ḅitu kani wa kegu na ḅeḅo kadwe ka lisyẽ nilo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndeke mino. 15 Opuponoku ndeke ko ngbingo yi ninũ Kunzi obungusyaga ndi. A Kunzi ninũ Mombukwana ngu, a ḅemoti aka, a likpakpa la ḅunza, a Ngama ka Bangama, a Mbukwono ka ḅamombukwono-dosu. 16 Kokwogigu iyi, ikaga ka ḅungbanganya niḅo m̄mbanzũ kakwananigu kakp̄da. Kegu na mutũ ḅemoti ninũ aminoni, kegu goni na mutũ ninũ akwanana kamina. H̄biba kũ kaki no ngu ka benze na benze! A si ḅeyo aka yo.

Mutũ ka batũ ḅa lingama

17 H̄bikya niḅo ḅa na lingama ka oḅili wa m̄biya-m̄biya wanũ ambe kupónitogũ ḅugindo. Bakobisonito mutamanagi kabũ ka mukumbo nimana m̄p̄utikana ma. Luki limoti, ḅigamyi ko Kunzi ninũ atipága makp̄mũka masi mudingi ḅe kye togwi nomu magyagya. 18 H̄bikya ambe biki kagya ḅunza, biki batũ ḅa lingama pisi ka igyigyilya yanzanza, ḅanatungbulana na limbengi lanza, ḅanupápa goni batũ ḅagogo.

¹⁹ Bakagya beyo, bibisilyo ndeke alongo wanza na nino kaputikanigu ko bulya lisyε nilo akodoku iba binisi ndeke na obili walingunu.

Likpumuka la mulibo

²⁰ Iwe Timotio, buulyogo likpumuka nilo winisa nolu binza. Wasa bodongoso baya payaya nibayo kegu na izangiya ko pisi ya baya. Batu bagogo basimaga be a yimibo ambe kani a kuboboka. ²¹ Ko bulya yimibo yi niyo aka yo, baya ka batu bagogo bi nibo odongbikononi.

Iziyo ko Kunzi iki pa imoti na ibunu.

Balūwa wa yiba nino Pōlo akpikilya ndi Timotio Likpūmuka la mambwa

Balūwa wa yiba nino Pōlo akpikilya ndi Timotio nimu. Akpika ndi kani a ka bōloko ka Luma. Bawai-daki basi bapikita ndi, basa biyatulu. Luka nino munganga aka no kasagu ndi. Pōlo iba ndi be ngbingo kaki itulyonini, otigoli kawa kukwaku aka. Kinili, akpikilya kawa ndi Timotio kapá mutiwi, kye ava ndi abe mikaki bikpe.

Balūwa yi nino Pōlo akpikilya ndi wa mulifo nimu. Akpikilya ndi kuso yi be igwinonogi yapu ka baya abe iyi, iki na limbengi linda kabikyaga Likpūmuka ka Yeso, gutugu bakiko kagyaga. Iki goni kaiminya na batu bi nibo bakegu kabye beyo Mongoni Manza abikyaga mino. Pōlo omotiloku be ulananatu ndi iyi mombukwana-daki lunga, lunga lanza, a kawa buwobi kaında ka Mombukwono-dosu. Opipiloku be Mukilisito wasi okwononi kagy beyo.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-2

Pōlo akapá Timotio mutuu 1:3-18

Beyo mambanza okwononi mino kaiko suda wanza ka Kilisito 2:1-26

Bambanza filka ndeke bunni ka masye ma mulifo 3:1-9

Kaigwinonogo yapu ka baya 3:10-4:8

Yitangala, na yuuso ya mulifo 4:9-22

¹ Imi Pōlo, na atutumbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi. Etika kabikyaga mongoni ma agame wo obili nino ta na iyi pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. ² Nakaukpikilyo iwe Timotio, mikami mupaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito budukilyi iziyo, baminyilya kumbu, bupá maziyo.

Pōlo akamigisya Kunzi ibiba

³ Namigisyaga Kunzi nino nakagugubyo ibiba na limbengi lanza beyo batite bagyaga ndi mino. Biti na lisyē, namigisyaga Kunzi ibiba beyo natamanaga mino bongbinga basi ka malumba kami. ⁴ Niyō natamanaga beyo udukusaga ndi mino bamomiso-miso, nogwa musasa ambe numini iba limbengi kami otumi na magyaga. ⁵ Natamanagatu goni baya kaku niyo ya lingana, baya niyo ka titaku mukoyi beyo ka Loisi, na niyo ka amaku beyo ka Euniki. Nakaiba binza ambe a goni kuso kaku. ⁶ Kinili, nakautomosya ambe wakozunonito na apepe nino Kunzi upá ndi ka lisyē nilo nubisilya ndi mino mafoka. ⁷ A beyo, Kunzi katipágu limbengi la kubangaka. Luki limoti, Limbengi nilo atipága ngu, sipananiso na limbengi lo tombiii. ⁸ Wakikonito neki no suni kabikyaga likpūmuka ko bulya ka Mombukwono-dosu. Wakikonito goni no suni ko bulya kami nino na ka bōloko ko bulya kaki. Luki limoti, baya kayigyogyiso pa imoti na imi ko bulya Mongoni Manza kabyenene no ngu niyo Kunzi upá. ⁹ Iyi no atipá muhukuso, atimaka kaika batu kaki. Kegu ko bulya yigya yanza kusu, luki limoti, a ko bulya niyo osisilya ndi mino beyo na katiwonisilo iziyo kaki. Atipá ndi iziyo yi niyo ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagy obili. ¹⁰ Luki

limoti, iziyo yi niyo inisa kuwa mbiya wanu wa Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku mino. Iyi ninu aditaga ngu ya kukwaku na katiwonisilo obili wa benze na benze ko pisi ya Mongoni Manza.

¹¹ Kunzi etwa kabikyaga Mongoni Manza abe atutumbwa na muwonisilo. ¹² Nakaiyogyiso ko bulya yi niyo. Luki limoti, na kega mino no suni kye nakaiba ambe nigumya ka wani. Nakaiba binza ambe a no ngu kibuulyogo nilo epa ndi kadwe ka lisyé la mupipilo. ¹³ Wiko kabye likingyosi la munzina ma lingunu nimo nuwonisilo. Wigwinonogo na baya na sipananiso niso tamatikana mino na Yeso-Kilisito. ¹⁴ Buulyogo binza ko pisi yo ngu ya Limbengi-Lotu nilo a kuso kaku, mutuu manza nimo bupá ndi.

¹⁵ Begeyo wo mino kaiba, batu basi ba iwili ya Azia besini bi. Figelo na Elimogene ba luga ka batu bi nibo goni bo. ¹⁶ Mombukwono-dosu okwilyi livananza ka Onesifolo kumbu. A beyo, odogoku bi bongbinga basi ketumiso limbengi, kani kega no suni kodoku kenda kana ka boloko. ¹⁷ Niyo osiloku ka Luma, ekisa na kekele kadwe ku kwa ku emina ndi mino. ¹⁸ Mombukwono-dosu Yeso aminisito ndeke bunza ko Kunzi ka lisyé la mupipilo. Iyo, wakaiba binza masi nimo egyilya ndi ka Efeso.

2

Suda wanza ka Yeso-Kilisito

¹ Iwe mikami, kisa kaiko no ngu niyo okotukyoku pisi ka iziyo ka Yeso-Kilisito. ² Nilo ukana ndi kani nakabikyaga kambwa ka bademu budingi, hubikyaga goni iwe batu ba lingunu nibo bakwanana goni kaukitisilyogo bengeneni.

³ Bailya goni ka yigyogyiso abe suda walingunu ka Yeso-Kilisito. ⁴ Suda ninu ulananaga, kogulyogigu ka makpumuka bizenge-nzenge ka bambanzu, kapa be mombukwana-daki ogwi magyagya na iyi. ⁵ Mutu ninu agyaga masindani ma mbangu, kakwananigu kopupo tutungyo kani akapikita gballi. ⁶ Na bata, mutu yi ninu ikogo bungu kadima tiko no akwanana kaiko mutu wa mambwa kalya malili mi. ⁷ Bisatu limbengi ka likpumuka nilo nakabikya lo, Mombukwono-dosu upatu ngu kotombisyo masi.

⁸ Mutamana Yeso-Kilisito ninu a ndi ka livananza ka ngama Daudi. Opu na ndi ka mbuku mudongoni beyo Mongoni Manza mi nimo nakabikyaga o mino kowonisilo. ⁹ Nakaiyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nimo, na mukandila na selegeneni abe mugya-manye. Luki limoti, likpumuka ko Kunzi kegu ilu la kikipikila. ¹⁰ Kinili, nakapilya masi ko bulya ka nibo Kunzi ipunilyaga. Nakagya beyo iba ibu binisonito goni na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ibiba niyo ya benze na benze. ¹¹ Likpumuka li nili a la lingunu:

Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndeke na obili pa imoti na ibu goni.

¹² Takokibyo, talya ndeke na ibu goni bungama.

Takamanganya, atimanganya ndeke iyi begeyo.

¹³ Takiki bongbingbili, ika iyi wongbingbili aka, kye kakwananigu kaimanganyilya iyi mombukwana-daki yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

¹⁴ Hutomosyo bambanzu likpumuka nilo lasi, ubikya bingbanganya kambwa ko Kunzi ambe bakikonitogu kobiso bodongoso na bambanzu ko bulya mino. Bodongoso kegu na izangiya kye uputaga nibo bikaga

kaukana. ¹⁵ Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abe mutũ wanza. Wiko abe mũgya-ligubo ninũ kikogigu no suni ko pisi ya ligubo kaki, ninũ abikiyaga ka bungbingbili Likpumũka la lingũũ. ¹⁶ Wasa mũnzina ma payaya, ninũ a di na baya. Nibũ bakpakpikanaga na imu bidukulaga kaywa kobungaga byi no Kunzi. ¹⁷ Mũnzina kabũ a kuwa abe kumbũũ. Imeneo ibũ na Fileto ba luga ka batũ bi nibũ. ¹⁸ Batũ bi nibũ bõbõngõni byi na likpumũka la lingũũ. Bonzingimosogo baya ka bambanzũ, banũfikya bẽ lipupupo kusu ka bambũku igyonosoni ndi. ¹⁹ Luki limoti, mubumbe mapũ ninũ Kunzi obisa ndi a imu wa aka wa. Mũnzina mi ninũ ikpikaga kũgu yi nima: «Mombukwono-dosu umibatũ batũ kaki», na goni: «Mũmbanzũ kabikya bẽ a mutũ ka Mombukwono-dosu, asi bunye.» ²⁰ Kusũ wa ndabũ yidingi, kikogigu asi na makpumũka ma ɔlo aka ikani ninũ ma fiza. Luki limoti, ikagatũ goni na ninũ ma mabau na ninũ ma tukũtũ. Bigugubyogo na makpumũka magõgõ ka bongbingo, magõgõ ka bongbinga basi. ²¹ Kinili, mũmbanzũ kasa muwonisilo ma kabũbũku mi ninũ, ika kũwa abe luki nilõ bigugubyaga na ilu ka bongbingo. Ika kũwa iyi kamukana mombukwana-daki aka, ika na izangiya kũ kaki. Ika goni wakitũya kagya makpumũka manzanza masi.

²² Pikita mũsasa manye ma liwanza, wakisa bungbingbili, baya, sipananiso, maziyo, pa imoti na batũ nibũ babibisaga Mombukwono-dosu na limbengi limoti. ²³ Luki limoti, wasa bõdõngõso baya bunggingi na nibayo kegũ na izangiya. Wakaiba binza ambe niyo yasi opupisaga asi mosooni aka. ²⁴ Wina se, mũgya-ligubo ko Kunzi kokwononigu kasaana. Okwononi kaika na maziyo na batũ basi. Iki mutũ wakibo kapá mutũũ na wa limbengi linda. ²⁵ Okwononi kaupá batũ nibũ bolutonogo na iyi mutũũ na limbengi lawese, opuso Kunzi anuikasa mambengi kaiba likpumũka la lingũũ. ²⁶ Kũwa wa, bakwanana bata kainiso na tamanaga yanza, bahũkaga ka kpaka ka mumuyoniso niyo a ndi mino ni ugwini na kaubisa kagya sipananiso kaki.

3

Nilõ odoku ndeke ka masye ma mulibo

¹ Wibatũ binza ambe ka masye ma mulibo, ika ndeke ngbingo wa bukpeki-kpeki. ² A beyo, bambanzũ bika kũwa ndeke kaipa asi ibũ aka, batũ ba mũsasa mo bũyi, batũ ba kibiba na ba kibinika. Bika ndeke batũ bũtumbwa Kunzi, batũ bũbũno mutũũ ka babũkũta kabũ, batũ bũbudiso likpumũka na ni bakegũ kabanga makpumũka ko Kunzi. ³ Bika ndeke bapũ, kani bakegũ no kumbu. Bika ndeke batũ bũbukũlyaga bõngeni makpumũka, batũ bõ bou, batũ bũdũya kani bakegũ kapa bũnza. ⁴ Bika ndeke batũ bũgyagyana, batũ ba mu mapũ na bakibinika. Bapaga ndeke magyagya ma ɔbili kakitaga Kunzi. ⁵ Binisanaga ndeke abe batũ ko Kunzi, luki limoti banina ngu kaki payaya. Wakikonito ka mũdõngõ ka inguo ya batũ bi nibũ. ⁶ Batũ bagõgõ luga kabũ bogũlyaga ka bandabũ, banũbõbõ boko nibũ babailiyaga makpumũka masi. Boko bi nibũ, bunye ukũkũmũlyaga bikokoko ni bakegũ bakamaga ka baya. Bogũlyaga kũwa ka bõpisi baya mũsasa dididi. ⁷ Bapaga bongbinga basi bẽ biki kaupá mutũũ. Luki limoti bakibagũ likpumũka la lingũũ. ⁸ Mũdõngõni bõgeyo Yani ibũ na Yambũle * bõbisa ndi mino dõngõso na Musa, a mũdõngõni

^{2:19} 2:19 Wanda ka Litatanga 16:5. * ^{3:8} 3:8 Yani ibũ na Yambũle: A ndi mino ma liyuda ninũ bũlukaga ndi bamazi ba Misili nibũ bõkpiko likpumũka kabũ ka kitabũ yo Pupo 7:11, 22.

βεγεγο βατu bi niβo bo mino kobiso d'ongoso na likpamuka la linguu. Yimibo ka batu bi niβo oputikononi, baya kabu a kuwa payaya. ⁹ Luki limoti, bakidukuligu ndeke kye bungingi kabu inisono ko misa ka batu basi βeyo igyonosa ndi mino na Yani ibu na Yambale.

Mutiwi ma mulibo

¹⁰ Luki limoti, iwe webye pima ka mutiwi, ka yigya, ka tamanaga, ka baya, ka limbengi linda, ka sipananiso na ka bungbingbili. ¹¹ Watu kaiba βeyo begyogyisa ndi mino na βeyo nalya ndi mino kumbu ka Atiokia, Ikonio, na ku ka Lusetula. Nigyogyisa ndi kugbe, luki limoti, Mombukwono-dosu ekulaga ka yigyogyiso yi niyo yasi. ¹² A βeyo, bakwanana kaugyogyiso batu basi niβo bapa kabye Kunzi ka bungbingbili ko pisi yimatikana na Yeso-Kilisito. ¹³ Luki limoti, batu banye na batu ba kuboboku bidukulaga ndeke ka banye. Bika kaubobo batu bagogo, kumbuso yi, bubobobo ibu βegeyo. ¹⁴ Luki limoti, iwe wigwinonogo ka likpamuka nilo buwonisila ndi, wabinkyana na limbengi limoti. Wakaumba binza batu bi niβo buwonisila ndi. ¹⁵ A βeyo, wibaga Mobiso Motu katukya ka limiki aka. Akwanana kaupá yimibo kye winisono na muhukuso pisi kabailya Yeso-Kilisito. ¹⁶ Mobiso Motu masi ikpakaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na izangiya kowonisila likpamuka la linguu, katiwa, koyoyiso na kaunanaga bambanzu kampakanya ka bungbingbili. ¹⁷ Kuwa wa go wa, mutu ko Kunzi ika wakibungusyo binza, iko wakitulya kagya makpamuka manzanza masi.

4

¹ Nakaughityaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito nino ako ndeke ngbanga ka niβo ba fubisi na niβo bokwaga ndi, na nino odoku ndeke abe ngama βe: ² bikyaga likpamuka ko Kunzi na kekele, iki ko ngbingo wanza ikani ko ngbingo wanye. Yoyiso, wanutumiso bambanzu mambengi pisi ka mutiwi na limbengi linda kugbe. ³ A βeyo, ngbingo wagogo odokuto nino bambanzu bakapagu ndeke bata mino kaukana muwonisilo ma linguu. Luki limoti bika kuwa ndeke kabilya musasa kabu aka. Bikungulaga ndeke fikululu na ambaza ka bowonisili, banubikya nilo bapaga kaukana. ⁴ Bidulaga ndeke motili ka likpamuka la linguu, banukana asi babibu baya kuboboku aka. ⁵ Luki limoti, iwe, wibuulyatu ka makpamuka masi, pilya yigyogyiso, gya ligubo kaku lo Mongoni Manza, wika mugya-ligubo walinganu ko Kunzi.

⁶ A βeyo, ka nilo endi imi, na kuwa imi wakitulya βe βepi abe apepe. Ngbingo kami wa kukwaku itulyonini. ⁷ Nulononini bi lunga lanza, nadwe ka mulibo ma mbangu kami, nobuulyaga baya. ⁸ Mbiya wanu, mukalya ma bututungyo a kuwa kebundaga. A βegbege baya bungbingbili nibayo Mombukwono-dosu, nino zosi walinganu epa ndeke ka lisyε nilo igoku ndeke mino. Kepigu ndeke asi imi aka, luki limoti, upa ndeke batu basi niβo bapa kamina wa opuponoku ndeke mino.

Mutiwi dididi

⁹ Gya ngu kekpufoku bigala-gala. ¹⁰ A βeyo Dima esoni, a wakipa ka likpamuka la obili wa masyε mi nima, ogoni ndi ka Tesalonika. Kelesike aga ka Galatia, Tito aga iyi ka Dalamatia. ¹¹ Luka mukaka aka no ta na iyi. Muvatu banu Maliko kye etungbula banu ka ligubo. ¹² Natiki bi Tikiko ka Efeso. ¹³ Wakika banu kodoku, wevilya koti nino nasa ndi ka Tolowasi ku ka Kalapo. Idulyokuto goni na lukutu ya bakitabu, kugbe niyo yo bokuto.

¹⁴ Mutwo-mabisya beyo ka Alesandulia egyogyisa ndi kugbe. Mombukwono-dosu akalyatu ndeke ka yigya yi niyo. ¹⁵ Wiminyatu goni iwe na iyi kye obisaga nduku bodongoso kugbe ka mutuu kusu.

¹⁶ Wa napunga ndi mino kasamba ka mambwa, kegu ndi na mumbanzu gatugu bemoti aka nino a ndi ka mutili kami. Besa ndi basi bigba, Kunzi upilyito! ¹⁷ Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatu ndi, epa ngu kabikyaga Mongoni Manza kadwe ka mulibo be kye batu nibo bakegu Bayuda bukanito. Ehukusaga ndi ka manza ko sukopi. ¹⁸ Mombukwono-dosu ekulaga ndeke ka makpamuka manyenye masi, ehukusogo, emingyiso ka Bungama kaki kugu wa lisyε. Mombukwono-dosu avi ibiba ka benze na benze. A asi beyo aka yo.

Yuuso ya mulibo

¹⁹ Namuusito Pelesila ibu na Akila pa imoti na livanza ka Onesifolo.

²⁰ Hasito otigoli bi ka Kolito. Nasi bi Tolofimo ka Miletu kye o bi na nzuyi.

²¹ Gya yapa kodoku kambwa wa syangasu.

Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya se kuwa bomomосу bagogo basi ka baya bumumuusogito goni.

²² Mombukwono-dosu ubuulyogito.

Iziyo ko Kunzi iki pa imoti na ibunu.

Balūwa ninɔ Pɔlo akpikilya ndi Tito Likpɔmuka la mambwa

Balūwa ninɔ Pɔlo akpikilya ndi Tito nimu. Tito kegu ndi iyi Muyuda abe Pɔlo, luki limoti, apuna ndi iyi kabibya Yeso, na bakpakyana ndi na Pɔlo bongbinga basi kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balūwa yi nimu atakanya ndi Tito ko uzu wa Keleti. Pɔlo asa ndi ku beyo kye upunagi bambanzu niɔ bɔmamalya batɔ bi niɔ babinikyana Yeso. Akwanana ndi goni kauwonisilo batɔ bi niɔ beyo bokwononi mino kaiko luga kabu, na beyo bokwononi mino kakpokyoniso obili kabu. Utumbulyaga ndi goni beyo bokwononi mino kaupá bambɔku-mbɔku, ikani bomiki, ikani bosunzu mutuu, na beyo obili ka batɔ niɔ bokwononi kaumamalya batɔ niɔ bailya okwononi mino kaiko.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso, na malumba 1:1-4

Beyo bokwononi mino kaupá bangama ka batɔ niɔ babailya mutuu 1:5-16

Beyo bokwononi mino kaupá batɔ niɔ babailya mutuu 2:1-3:11

Yuuso ya mulifo 3:12-15

Yuuso

¹ Imi Pɔlo ninɔ na mugya-ligubo ko Kunzi na atutumbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balūwa yi nimu. Kunzi etika ndi ka batɔ niɔ upunaga ndi be babinikyani na kye numibisi linguu iba biki batɔ bongbingbili ko misa kaki. ² Kuwa wa guwa, biko na mutamanagi ma obili wa benze na benze. Kunzi ninɔ kabikyagigu bɔngɔ, atiwoyogoni ndi obili yi ninɔ kambwa kagya makpɔmuka masi. ³ Niyo nginga italyana kuwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndi bambanzu likpɔmuka kaki. Epóku ndi mongoni mi nimo, ekpamy kuwa be nabikyagi.

⁴ Nukpikilyi iwe Tito balūwa yi nimu, mikami walingunu ninɔ ta na iwe luki limoti ka baya. Iziyo na maziyo ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na iwe.

Tito akaumomosa bambɔku-mbɔku ba kanisa ka Kilete

⁵ Nusi bi ko uzu wa Kilete komosisyo hopisi baya mogubo nibayo osikoni bi, kaumomoso bambɔku-mbɔku ba makanisa ka bagudu basi, mɔɔngɔni beyo imi mombukwana-daki nɔpi bi mino mutuu. ⁶ Mbɔku-mbɔku wa kanisa kokwononigu kaiko na beɔ. Okwononi kaiko na muko bemoti aka. Bomikaki bokwononi kaiko bakilisito, ni bakegu na yigya yanye ikani mu mapu. ⁷ A beyo, mutu wa kamalya kanisa kokwononigu kaiko na beɔ, kye a zamu ninɔ andaga makpɔmuka ko Kunzi. Kokwononigu kaiko mutu wa limbengi lidingi, ikani wa limbengi likudu, ikani wa libama, ikani ninɔ musaana na bambanzu, ikani mutu yi ninɔ akakisa kangamikana ko pisi yanye. ⁸ Luki limoti, okwononi iki mutu yi ninɔ a wakitulya kautilya bobiko na ninɔ apaga bunza. Okwononi iki mutu wa yimibo, wongbingbili, wotu na ninɔ kegu limbengi bikpo.

⁹ Okwononi igwinonogo bingbubu ka Likpɔmuka ko Kunzi niɔ la linguu, kabyenene na mutuu nimo bawonisila ndi. Kuwa wa, akwanana kautiwa bambanzu ko pisi ya linguu, na kaukitaga niɔ biko kakisa koyikoso likpɔmuka kaki.

¹⁰ A beyo, a na batu ba mu mapu budingi, bipuuu luga ka Bayuda nibo bofinikyononi. Liguba kabu ni yinzinzinya aka na kaubobo bengeneni. ¹¹ Okwononi kaudokisa batu bi nibo kye bapanzaga bandabu bayasi na mutuu manye, banakisa ibu kangamikana no pisi yanye. ¹² Bemoti ka bogyalandu kabu nino a goni Mukelete, abikya ndi be: «Bakelete ba masye masi batu ba bongo, banyama buciya, bakapagigu ligubo na mambengi usomikononi no nzoyi ya malili bikpo.» ¹³ Mutumbulagi mi nima a ma lingunu. Kinili, okwononi kauyoyiso yapu, iba biki na baya yo ngbingbili. ¹⁴ Kuwa wa gu wa, basa kabye bomongoni baya kuboboku ka Bayuda, na mutuu ka batu bi nibo bosonononi ndi na likpumuka la lingunu. ¹⁵ Makpumuka masi a manzanza ka batu nibo ba banza ko misa ko Kunzi. Luki limoti, kegu no luki gutugu limoti aka nilo ikaga lanza ka batu nibo banye ko misa ko Kunzi, na nibo bakanabinikyonigu. A beyo, yimibo na mambengi kabu ikaga ka banye aka. ¹⁶ Bibibaga be bamibatu Kunzi, luki limoti, yigya kabu a di. Ba batu nibo bakupagigu, ba na mu mapu na bakakwananagigu kagya ligubo lanza gutugu limoti aka.

2

Mutuu ma lingunu

¹ Luki limoti, iwe, nakaubikya ambe utiwa bambanzu kabyenene na mutuu ma lingunu. ² Hufikya bamboku-mboku baluku bi be biki batu ba kiginyilyo, biki batu nibo yigya kabu akapa ibiba ni bakegu mambengi bikpo, biki bakisulyo ka baya, batu ba sipananiso na nibo ba limbengi linda. ³ Hufikya goni bamboku-mboku boko bi be biki na yigya niyo okwononi ko misa ko Kunzi, bakikonitogu batu ba banvenve ikani badangbala ba makana. Luki limoti, biki batu bupa mutiwi manza, ⁴ buwonisi basika bi nibo ba ka bovononi kaika na sipananiso na bambunyaabu na bomikabu, ⁵ biki botombiii, biki na obili wanza, boko bakigugubyo ka bandabu kabu, batu ba yigya yanza, banubanga bambunyaabu. A beyo, iba mutu gutugu bemoti aka kotumbwonitogu likpumuka ko Kunzi.

⁶ Okwononi goni kautumisa bawanza mambengi be biki na tamanaga yanza. ⁷ Iwe mombukwana-daki yi, wokwononi kaika likingyosi pisi ka yigya yanza. Mutuu kaku iki ma lingunu, na nimo okwononi. ⁸ Munzina kaku iki mongbingbili nimo mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kobudiso. Kika beyo, bomuyoniso kaku bogwa suni ni bakegu na likpumuka lanye gutugu limoti aka nilo bakwanana kabikya ko bulya kusu.

⁹ Okwononi be bosunzu bufangi bamombukwana-dabu ka bopisi bayasi. Banagya mudongoni beyo biko mino kapa kani bakegu kagya na ibu bodongoso, ¹⁰ ikani kaibo mukumbo kabu. Luki limoti, okwononi biki bongbinga basi batu banza, batu bakukana iba bapi ibiba ka mutuu masi ko Kunzi, Muhukuso kusu.

¹¹ A beyo, Kunzi owonisila ndi iziyo kaki ka batu basi, kye binisoni na muhukuso. ¹² Iziyo yi niyo atiwonilogo kaasa yigya yanye na musasa ma obili. Kuwa wa gu wa, takwanana kaiko ka obili yi nima batu botombii, bongbingbili, na bakigwinonogo na Kunzi. ¹³ Kinili, takwanana kabundilaga lisy lanza nilo tobiso mino mutamanagi. Ka lisy nilo, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndeke. ¹⁴ Iyi mombukwana-daki aponi ndi obili kaki ko bulya kusu. Agya ndi, be kye

atikulagi ka bunye basi, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tiita kuwa batu kaki bikpe, niŋo biko bongbinga basi bakitulya kagya likpumuka lanza.

¹⁵ A beyo, niŋo a likpumuka niŋo wokwononi kaamalya no ngu. Hutumiso bambanzu mambengi, wanuyoyiso. Mutu gutugu bemoti aka kundungulyogonitogu.

3

Yigya ka bakilisito

¹ Hutomosyo batu basi ambe biki bakisiso kambwa ka bangama basi. Okwononi bubangi, biko bakitulya kagya bunza. ² Bakikonitogu kautumbwa bambanzu, kasaana. Luki limoti, biki na yigya yanza, bonowonisilo bongbinga basi butombiii na batu basi. ³ A beyo, kambwa, ibusu ta ndi goni bongingi, batu bubuno mutuu ko Kunzi na niŋo bubungogo. Ta ndi bosunzu ba masasa manye na yigya dididi. Obili kusu a ndi wanye, mutumo na masasa. Bakatipagigu ndi na takapananagigu ndi begeyo. ⁴ Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndi bambanzu bunza na sipananiŋo kaki, ⁵ atihukusa ndi. Kagyaga ndi beyo kye ta ndi na yigya ya bungbingbili, luki limoti a ndi pisi ka limbengi kaki lo kumbu. Atihukusa ndi goni pisi ka yisukasaga ya yibukata yambiya, pisi ka Limbengi-Lotu niŋo atipa obili wambiya. ⁶ A beyo, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atidukilyoni ndi Limbengi-Lotu bigbiya-gbiya. ⁷ Kuwa wa go wa, pisi ka iziyo kaki, atiitisa bongbingbili ko misa ko Kunzi katipa obili wa benze na benze nino tikaga na mutamanagi mi. ⁸ Likpumuka li nili a la linguu.

Nakapa ambe wamalya yapu katiwa likpumuka li nili, iba batu bi niŋo babinikyana Kunzi bidukulogi kagya bunza aka. Likpumuka li niŋo a lanza na la izangiya ko bulya ka bambanzu. ⁹ Luki limoti, nyika bodongoso baya bungingi, babibu baya puponogo ka botitonu, mosooni na bodongoso ko bulya mutuu. Makpumuka mi nimo masi a payaya, kegu na izangiya. ¹⁰ Mumbazu kiko kaugbonoso bambanzu, muyoyiso nganga yiba. Kumukoni, wate ka kpolo. ¹¹ A beyo, inguo ya mutu yi nino amubungogo. Ko pisi yakidukulogo na likpumuka lanye, akaimakya ni iyi mumbukwana-daki yi bikpe ka mungimbo.

Munzina ma mulibo

¹² Nutikilyatu banu Alitemisi ikani Tikiko. Bakadwe ku, wagya kekele kodoku iba tabangani banu ka Nikopoli. A beyo, nosisilyi bi kaika ku beyo ko ngbingo wa syangasu. ¹³ Mubungusilyogo zosi nino ina be Zenasi ibu na Apolo ligundu binza, iba bakozongonitogu tumatu. ¹⁴ Okwononi goni be batu kusu bibononi kagya bunza, iba bikito goni kausingo niŋo biko ka yangya ya linguu. Bakagya beyo, ligubo kabu abukutatatu masolo.

¹⁵ Batu basi niŋo ta pa imoti na ibu, bumuusogito. Tumuusogito goni bomomосу ka baya.

Iziyo ko Kunzi iki na ibunu basi.

Balūwa ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi Filimono Likpɔmuka la mambwa

Balūwa yi ninɔ Pɔlɔ akpikilya ndi wai-daki bɛyɔ ka Filimono nimɔ. Filimono a ndi iyi Mɔkolɔsi, a ndi gɔni matu mudingi ka gɔɔɔ yi ninɔ. Amukana ndi Pɔlɔ ni anabikyaga Mongoni Manza. Kolipyaga, abinikyana ndi, ingyɔ ka mɔɔngɔ ka bakilisito.

Luga ka bosunzu ka Filimono, a ndi na aluka bemoti ninɔ ina ndi bɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndi, aga ndi ka Pɔlɔ a ndi mino ka bolɔkɔ. Pɔlɔ abikyaga ndi Mongoni Manza nimɔ akanzina ko bulya ka Mombukwonodosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kawa ndi ko pisi yi niyɔ gɔni yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kuwa ndi Filimono balūwa yi nimɔ kabikya bɛ apilyi Onesimo, kye bakpakyana ndeke na iyi ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi ninɔ, Filimono akwanana ndi kagya na Onesimo ninɔ a ndi musunzu kaki, bɛyɔ aka yɔ opo mino, ikani gutugu kamwɔ aka. Pɔlɔ itatanaga ndi na iyi ka balūwa yi nimɔ bɛ kavonitɔgɔ Onesimo bata abɛ musunzu ninɔ akyaga ndi. Abikya ndi bɛ okwononi atilyi binza, kye ba kuwa bumatikana ka Yeso-Kilisito.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1-3

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba ko bulya ka Filimono 4-7

Pɔlɔ akaitatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo 8-22

Yuuso ya mulifo 23-25

Yuuso

¹ Imi Pɔlɔ ninɔ na ka bolɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko balūwa yi nimɔ pa imoti na mika-mama bɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo iwe Filimono, momosu wa sipananiso na ninɔ tagyaga na ibunu ligubo pa imoti, ² na musali kusu bɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu bɛyɔ ka Alikipɔ ninɔ ta na ibu kaulanana ko bulya baya na batu ba Kanisa niɔ bɔmumukanaga ku kaku. ³ Iziyɔ na Maziyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwonodosu Yeso-Kilisito iki na ibunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

⁴ Filimono, namigisyaga Kunzi kami ibiba bongbinga basi ni nanɔtamana ka malumba. ⁵ A bɛyɔ, nukagatɔ mongoni ma sipananiso kaku ko bulya ka bakilisito basi na nimɔ ma baya kaku ka Mombukwonodosu Yeso. ⁶ Nakakunga Kunzi bɛ baya niyɔ atimatano mino na ibunu abukati masolɔ makpu. Huwonisila neki bambanzu bunza basi niɔ ta na ibu ka obili kusu pisi ka yimatanaga na Kilisito. ⁷ Mamaki, a bɛyɔ, nogwa ndi magyagya kugbe na limbengi kami a litumo ko bulya sipananiso kaku, kye utumisatɔ bakilisito mambengi.

Pɔlɔ akaitatanaga ko bulya ka Onesimo

⁸ Gutugu bɛyɔ Kilisito epɔ mino bungama kaukpama likpɔmuka li nilo wokwononi kagya, ⁹ no bi kapa kaukunga luki limoti ko lino la sipananiso. Imi Pɔlɔ, mbɔku-mbɔku bɛyɔ no mino iyi, na mbiya wanɔ ka bolɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito. ¹⁰ Nakaitatanaga na iwe wa no mino ka bolɔkɔ ko bulya ko mikami bɛyɔ ka Onesimo, ninɔ a kuwa mikami pisi ka baya.

¹¹ Kambwa, a ndi mutũ wa payaya ku kaku, luki limoti, mbiya yi nimũ a kuwa mutũ wa izangiya ku kaku na ku kami.

¹² Mbiya yi nimũ, nakaumigisilyo ya kaki, a kuwa abe mutabi ma nzũyi kami. ¹³ Imi, no bi kapa ambe iki buwobi na imi kũũ. Ngbingo yi ninũ no mino ka bũlũkũ wanũ ko bulya Mongoni Manza, iki bi kegugubyo ka pa kaku. ¹⁴ Luki limoti, nakakwananigũ bi kagya beyo ni nakumuusigũ. Nakẽgũ gũni kapa be gya bũanza pisi ko bou, luki limoti, nakapa be gya na limbengi lanza.

¹⁵ A beyo, nakaina abe Onesimo usa ndi ko ngbinga mukẽdẽ aka, luki limoti mika kuwa banũ na ibũ bongbinga basi. ¹⁶ Mbiya wanũ, kũgũ bata asi musunzu aka, luki limoti, a kuwa na izangiya kũgbe kakitaga musunzu, a kuwa momosu mũpaka. Begeyo napaga mino imi kũgbe, okwononi kuwa iwe kapa bata kũgbe kakitaga, abe musunzu, na kuwa bata abe momosu kũso ka Mombukwono-dosu.

¹⁷ Kika ni wevaga abe wai-daku, mutilya iyi mũdũngũni abe kiko bi imi aka. ¹⁸ Kũgya ndi bũnyẽ ikani a ndi na lubũ kaku, imuuso kuwa imi. ¹⁹ Imi Pũlũ bikũpe no nokpikogi likpũmũka li nili: Imi no nukalya banũ lubũ kaki ni wokobusoligu se ambe imi no nudulyoku ndi no mongoni ma muhukuso. ²⁰ A beyo mamaki, igyilya beyo ko lino ka Mombukwono-dosu, wetumisa limbengi abe mamakũ kũso ka Kilisito.

²¹ Wa no mino kaukpikilyo wanũ, na na baya ambe wagyatũ beyo nukpikilyi mino, nakaiba ambe wagyatũ gũtũgũ kakitaga wa. ²² Pa imoti na niyo, ibungusilyagatũ gũni pa ya busisini, kye na na baya ambe pisi ka likungoni kunu, tinananatũ bata.

Yuuso ya mulibo

²³ Epafalasi, ninũ ta na iyi kũũ ka bũlũkũ ko bulya ka Yeso-Kilisito, umuusogito. ²⁴ Malikũ, Alisitaliko, Dima pa imoti na Luka, bũmika-mama niũũ tagyaga na ibũ ligubo, bũmuusogito gũni.

²⁵ Iziyo ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na ibũnu.

Mobiso b̄eyo buk̄pikilya ndi mino Bebelenia Lik̄p̄um̄uka la mambwa

Baluwa yi nimu buk̄pikilya ndi Bayuda bi n̄ibo bap̄unaga ndi kab̄ibya Kilisito. Bakamibigu mut̄u yi nin̄o ak̄pika ndi. Luki limoti, lik̄p̄um̄uka la izangiya a b̄e kye akat̄ukya ko Mobiso yo ava mino likingyosi kauwonisilo linḡun̄u. Bugyogyisa ndi bak̄lisito bi n̄ibo ba ndi ba mambwa kadwe ku kwa ku bakisa ndi mino kaisuma. Kinili, buk̄pikilya ndi baluwa yi nimu b̄e figwinonogi yapu ka baya, na bakosonitogu pisi yi niyo.

Ka b̄undeli, Kunzi uk̄ananatu ko ngbinga b̄emoti na Bayuda. Ub̄ikya ndi b̄e mambanzu k̄gya b̄unye, okwononi amwi nyama ko bulya apepe. Kunzi apilyatu mut̄u yi nin̄o. Baluwa yi nimu akatumbulaga b̄e yuk̄anana yambiya yi niyo Kunzi obiso a ka bat̄u bi n̄ibo b̄abinikyana Mikaki okitogito niyo ya mambwa.

A b̄eyo, niyo Yeso-Kilisito uḡyilya bomikya-bambanzu okitogito niyo bamalaika, ikani Musa, ikani Aluni ikani Ȳosua bagya ndi. Yeso no a Mikya-kondolo ko Kunzi nin̄o okwa ndi ko bulya b̄unye ka bat̄u basi. Mut̄u yi nin̄o ab̄inikyana Yeso, keḡu bata na musasa kap̄a nyama ka apepe ko bulya b̄unye kaki. Luki limoti, Kunzi apilyatu ndeke b̄unye kaki.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Miko Kunzi a mut̄u mudingi 1:1-3

Yeso a mut̄u mudingi kak̄itaga bamalaika 1:4-2:18

Yeso a mut̄u mudingi kak̄itaga Musa ib̄u na Ȳosua 3:1-4:13

Yeso a kumu-kumu 4:14-7:28

Yeso odoku ndi na yuk̄anana ya k̄ḡu kak̄itaga niyo ya mambwa 8:1-9:22

Apepe ka Yeso a b̄emoti aka na a nin̄o wa mulibo 9:23-10:31

Bat̄u b̄emoti-b̄emoti luga ka bat̄u ba baya yidingi ba b̄undeli 11:1-40

Tobyini yigya ka Yeso 12:1-13:19

Malumba, na yuuso ya mulibo 13:20-25

Kunzi un̄zinilya ndi bambanzu pisi ko Mikaki

¹ Ka b̄undeli, Kunzi un̄zinilya ndi botitosu nganḡa b̄ikyo, na ka b̄opisi dididi pisi ka bogyalandu. ² Luki limoti, mbiya-mbiya yi nimu, ka masye ma mulibo mi nimana to mino ma, akatin̄zinilya pisi ko Mikaki. Agya ndi ob̄ili pisi ko Mikaki, abiso b̄e iyi no ika ndeke mombukwana mak̄p̄um̄uka masi. ³ Miki yi nin̄o a b̄ungbanganya ba ibiba ko Kunzi, a likingyosi la linḡun̄u ko Kunzi b̄ikpe. Akpokyonisogo ob̄ili b̄eyo okwononi mino pisi ka munzina kaki mo ngu. Niyo asukusaga b̄unye ka bambanzu, ika kuwa ka kambanzikaniko ko Kunzi nin̄o wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Bamalaika

⁴ Miki a mut̄u mudingi kak̄itaga bamalaika, kinili, Kunzi ap̄oni lino lidingi k̄ḡbe kak̄itaga n̄ilo kab̄u. ⁵ A b̄eyo, Kunzi kab̄ikyaga ndi malaika gut̄ugu b̄emoti aka b̄e:

«f̄we, wa mikami,

na lisȳe li n̄ili, imi kuwa ni abaku.»

Kanabikyigu ndeke malaika gut̄ugu b̄emoti aka b̄e:

«f̄mi, nika ndeke abaki,

iyi Mikami.»

⁶ Luki limoti, wa Kunzi a ndi mino katikoku Mikaki wa mambwa ka obili, abikya ndi be:

«Bamalaika basi ko Kunzi bokwononi kabibiso.»

⁷ Abikya kawa ndi ko bulya ka bamalaika be:

«Kunzi ugyaga bamalaika kaki kaiko abe muvivi* bagya-ligubo kaki abe lifada lo buku.»

⁸ Luki limoti, abikya ndi goni ko bulya ko Mikaki be:

«Kunzi ooo, buliki kaku ba bungama, a ba benze na benze.

Wokpkyonisa bungama kaku ka bungbingbili.

⁹ Wapa likpumuka longbingbili, wakya nilo lanye.

Kinili, Kunzi,

Kunzi kaku, umomosa ndi,

ugbodya molingo,

upunaga iwe aka luga ka bawai-daku.»

¹⁰ Abikya ndi goni be:

«Katukya ka mupunganagi, iwe, Mombukwono-dosu no wagya ndi obili, kugu wa lisyε a ligubo la maboku kaku.

¹¹ Masi nimo olimikatu ndeke, luki limoti, iwe wika ka benze na benze.

Litombu na lisyε obuβa ndeke bitu abe inanza ya kutuko.

¹² Odukufaga ndeke abe botu,

a beyo, bigomosiya ndeke abe botu.

Luki limoti, iwe wika ndeke mudongoni aka, obili kaku kigungu ndeke na mulifo.»

¹³ «Kunzi kabikyagu ndi malaika gutugu bemoti aka be:

Wika ka kambanzikaniko kami,

kadwe ku kwa ku nubisa ndeke mino bomuyoniso kaku kusili wa bakagba kaku.»

¹⁴ Ambe, bamalaika bagegu mbeyi asi mambengi nimo aka mo agugubyaga Kunzi? Utikaga kausingya batu nibo bokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma izangiya yidingi

¹ Kinili, okwononi tidukulogi kugbe kaigwinono lingunu ka mongoni mi nimo tukana ndi, kye takobungogonitogu. ² A beyo, munzina nimo bamalaika babikyaga ndi, a ndi ma lingunu. Mutu wasi nino akya ndi kaga, obuna mutuu mi nimo, inisanatu ndi na yigyogyiso niyo okwononi na iyi. ³ Takwanana kuwa kanyika yigyogyiso liki kika ni takaina payaya muhukuso ma izangiya yidingi abe nimo? Mombukwono-dosu no apanga ndi kabikyaga mongoni ma muhukuso mi nimo, kumbuso yi, batu nibo bukana ndi, batimibisa ndi be a ma lingunu. ⁴ Kunzi owonisila ndi be munzina kabu a ndi ma lingunu pisi ka mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga. Agya ndi beyo pisi kauupyaga bapepe ba Limbengi-Lotu mudongoni beyo a ndi mino kapa.

Yeso okwa ndi ko bulya ka batu basi

⁵ A beyo, Kunzi kupagu bamalaika ngu kugu wa obili nino a ndeke kodoku. ⁶ Luki limoti, Mofiso ko Kunzi abikya ka pa imoti be:

«Kunzi ooo! Mumbanzu ni wani, kye wasyi limbengi ku kaki?»

* **1:7** 1:7 muvivi ka Ligiliki a limbengiWanda ka Mambu104:4 **1:9** 1:8-9 Wanda ka Mambu 45:7-8. **1:13** 1:13 Wanda ka Mambu 110:1.

Mikya-bambanzu ni wani, kye wabuulyogi?

7 Wabisa ndi kusili ka bamalaika ko ngbinga mukede, wakungula ndi na ibiba na bungama,

8 wobisa ndi makpumuka masi kusili wa bakagba kaki.»

Kunzi obisa ndi makpumuka masi kusili kaki. A beyo, kasaga ndi luki gutugu limoti aka be kikonitogu kusili wa bungama kaki. Wina se, mbiya yi nima, takaina binza ambe makpumuka masi kegu mbeyi kusili wa bungama kaki. 9 Luki limoti, nilo tibaga a be fosisa ndi ko ngbinga mukede bungama ka Yeso kusili ka bamalaika, mbiya-mbiya yi nima a kwa mukungulo na ibiba na bungama. Pisi ka iziyo ko Kunzi, igyogiyisa ndi, okwo ko bulya ka batu basi. 10 A beyo, abosila ndi Kunzi nino agya ndi obili na obuulyaga makpumuka masi nimo a kuso yi, adokisa Yeso pisi ka yigyogiyiso kye batu budingi bogulyi ka ibiba kaki. A beyo, Yeso no owonisa pisi ya muhugula.

11 Wina se, Yeso nino asukusaga bunye ka bambanzu na batu basi nibo usukusaga ba batu bemoti. Kinili, Yeso kikogigu no suni kamaka be bomika-mama. 12 A beyo, abikya ndi Kunzi be:

«Nubikyaga ndeke bomika-mama likpumuka kaku, nubibisaga ndeke ka bapa bayasi ku biko mino kosilyonogo.»

13 Iyi aka bata ndi be:

«Nasyege ndeke limbengi kami ko Kunzi.»

Omotiloku be:

«Imi nima pa imoti na bomiki nibo Kunzi epa ndi.»

14 Kaina be bomiki bi nibo basi ba bomikya-bambanzu nibo ba na nzuyi na bangu, Yeso igya ndi mudongoni abe iba. Agya ndi beyo kye pisi ka kukwaku kaki, aditi mumuyoniso nino a ndi no ngu ya kukwaku,

15 ukulaga goni batu basi nibo ba ndi abe busunzu ka obili kabu wasi kye ba ndi na kubangaku kwa kukwaku. 16 A beyo, kodokugu ndi kausingyo bamalaika, luki limoti batu bi nibo ba livananza ka Abalahamu. 17 Kinili, okwononi ndi igyi mudongoni abe bamamaki, kye iti kumu-kumu nino wakuminya bambanzu kumbu na nino wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kye olimogi bunye ka bambanzu. 18 A beyo, Yeso igyogiyisatu ndi ngbingo yi nino mumuyoniso akingila ndi mino. Akwanana neki iyi kausingyo batu bi nibo mumuyoniso ukingilaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, bomika-mama, ibunu nibo Kunzi amamakaga, wigumyoni ka Yeso. Iyi ni atatambwa no kumu-kumu wa baya niyo takabikyaga mongoni mi. 2 Agya ndi ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi nino apunaga ndi, mudongoni beyo Musa agyaga ndi mino ka Nda bu ko Kunzi. 3 Mutu yi nino opikaga ndabu a na ibiba kakitaga ndabu bikpe. A mudongoni begeyo Yeso inisana ndi mino na ibiba kugbe kakitaga niyo ka Musa. 4 A beyo, bandabu bayasi ipikaga na bambanzu, luki limoti Kunzi no agya makpumuka masi. 5 Musa a ndi mutu wongbingbili ka Nda bu ko Kunzi yasi, muga-ligubo nino abikyaga ndi kambwa aka likpumuka nilo Kunzi akwanana ndi kabikyaga yi. 6 Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, iyi abe miki nino bamomosa ndi ka mu ma Nda bu ko Kunzi. Takobuulyogo bungbingbili na mutamanagi ka likpumuka li nilo odoku ndeke lo, tiko ndabu yi niyo.

Kunzi akobungusyogo pa ka batu niḅo babailya

⁷ Kinili, muḁongoni beyo limbengi-Lotu abikya ndi mino be:

«Na lisyē li nīli, makukana liyu ko Kunzi,

⁸ makikonitogu mambengi bidisili,

muḁongoni abe ka lisyē niḅo mavikimanaga ndi mino no Kunzi,
abe ka lisyē niḅo malikaga ndi mino ka isa.»

⁹ Kunzi obikyoku be:

«Botitonu belikaga ndi,

kakisa kaiba limbengi kami,

gutugu beyo bina ndi mino masi nimo nagya ndi, ¹⁰ ka byanga batekeḁe
bakwanganya.

Kinili, limbengi etula ndi na livananza li niḅo,

nabikya be: «Bobungogo bongbinga basi,

bakonotombisyigu mutamanagi kami ko bulya kabu.»

¹¹ Kinili, nako ndi silika yi nimo na limbengi litula be:

Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo nubungusilyaga ndi!»

¹² Wiminyonito, bomika-mama, mutu gutugu bemoti aka luga kunu
kikonitogu na limbengi lanye na niḅo lapu. Limbengi li niḅo, atika

kaasanana Kunzi nino a na obili. ¹³ Luki limoti, tumisononi mambengi

masye masi ni ta mbeyi ko ngbingo yi nino Mofiso akaalikya be «Lisyē
li nīli», iba bunye kabonitogu gutugu mutu bemoti aka luga kunu wa

akya mino kotombisyo. ¹⁴ A beyo, takobuulyogo baya niyo tinisana ndi

na iyu kadwe ka mulifo, tika kawa luki limoti na Kilisito. ¹⁵ Mofiso Motu

akabikya be:

«Na lisyē li nīli, makukana liyu ko Kunzi

makikonitogu limbengi bidisili,

muḁongoni abe ka lisyē li niḅo mavikimanaga ndi mino na iyi.»

¹⁶ Ba wani bo bukana ndi liyu ko Kunzi, bavikimanaga na iyi? Kegu

mbeyi ndi batu basi niḅo Musa unyoku ndi ka Misili? ¹⁷ Ba wani mbeyi

bo batulisa ndi Kunzi limbengi ka byanga batekeḁe bakwanganya? Kegu

mbeyi batu bi niḅo bagya ndi bunye, bolumwaga ndi ka isa? ¹⁸ Ba wani

bo Kunzi ukulya ndi silika be bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso

niyo ubungusilyaga ndi? Kegu ndi batu niḅo bavikimanaga ndi? ¹⁹ A beyo,

tinaga be batu bi niḅo bakogulyagu ndi ku beyo kye bakegu ndi na baya.

4

¹ Kunzi atisilya ndi agume be togulyatu ndeke ka pa ya kimumbiso niyo

atibungusilyogo. Timinyini neki, mumbanzu gutugu bemoti aka luga kunu

kozongonito kogulya ku. ² A beyo, tukana ndi Mongoni Manza muḁongoni

abe botitosu. Luki limoti, kupagu ndi izangiya kye bakatilyagu ndi na baya

ngbingo yi nino bukana ndi mino. ³ Ibusu niḅo tabailya, togulyatu ndeke

ka pa ya kimumbiso yi niyo. Kunzi abikya ndi be:

«Nako ndi silika na limbengi litula be:

Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso niyo nubungusilyaga ndi!»

Kunzi abikya ndi munzina mi nima ni omoni ligubo kaki katukya wa

agya ndi mino obili. ⁴ A beyo, ka pa imoti ka Mofiso, ibikyatu ko bulya

lisyē la maḁiya-na-ika be: «Ka lisyē la maḁiya-na-ika, Kunzi imumbisa

ndi kumbuso kama mogubo kaki masi.» ⁵ Ayakibikya goni ka Mofiso

mi nimo kugu kuu be: «Bakingyigu ndeke bata ka pa ya kimumbiso

niyo nubungusilyaga ndi.» ⁶ Batu niḅo ḅukana ndi Mongoni Manza ka mambwa, ḅakingyaga ndi ka pa yi niyo kye ḅobuna ndi mutuu. Wina se, batu ḅagogo ḅakwanana kogulya yi. ⁷ Kinili, Kunzi obiso lisyε lagogo nilo ḅalikyaga ḅε «Lisyε li nili». Obikyoni ndi likpumuka la lisyε li nilo ndeli aka pisi ka ngama Daudi, ka mugele-gele nimo totwi ka ḅε:

«Na lisyε li nili, makukana liya ko Kunzi, makikonitogu mambengi ḅidisili.»

⁸ A ḅeyo, kika ndi ni Yosua udwisatu ndi ḅambanzu ka pa ya kimumbiso yi niyo, Kunzi kakwananigu ndi bata kanzina kumbuso yi ko bulya lisyε lagogo. ⁹ Kinili, Kunzi ubungusilyogoni bata batu kaki pa ya kimumbiso mudḅongoni abε lisyε la kimumbiso. ¹⁰ A ḅeyo, mutuu yi ninḅo ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi niyo Kunzi obungusyaga ndi, imumbisaga ka mogubo kaki masi mudḅongoni ḅeyo Kunzi imumbisa ndi mino. ¹¹ Togyini neki kekele kogulya ka pa yi niyo kye mutuu gutugu ḅemoti aka kogwonitogu mudḅongoni abε ḅotitosu niḅo ḅakya ndi kaukana.

¹² A ḅeyo, munzina ko Kunzi a na ḅibili, no ngu, a mupye kakitaga mupanga nimo apyεε mutuli masi. Ingyogo kadwe kagbanana limbengi na mutamanagi, moziko no nunu niyo ikaga ko kuwo. Andungagatu musasa na tamanaga ka mambanzu. ¹³ Kεga no luki gutugu limoti aka nilo a lakisuma ko misa ko Kunzi, luki limoti, masi a ḅikpo na ḅingbanganya kambwa ka ninḅo tozukaga ndεke mino likpumuka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

¹⁴ A ḅeyo, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi ninḅo inda ndi kugu wa lisyε ku ka Abaki. Tigwinogini neki linguu ka baya niyo tikaga kanzina ko bulya yi. ¹⁵ Ta no Kumu-kumu ninḅo akwanana kaigyogyiso pa imoti na ifusu ka ḅupo kusu. Iyi no ḅalikaga ndi ka ḅopisi dididi mudḅongoni abε ifusu, luki limoti kagyagu ndi ḅunye. ¹⁶ Tisisilini neki na limbengi limoti ko kiti wa ḅungama ko Kunzi, ku iziyo o mino. Tinisanatu na mupilya na iziyo, atisingyo ko ngbingo yi ninḅo okwononi.

5

¹ Bapunaga kumu-kumu wasi luga ka ḅambanzu, ḅamomoso kagyilya Kunzi ligubo ko bulya ka batu ḅi niḅo. Ligubo kaki ni kapá mukumbo na ḅapepe ko bulya ḅunye. ² Iyi mombukwana-daki a na ḅupo, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka batu niḅo ḅakibigu likpumuka na niḅo ḅobungaga ndi. ³ Kaina ḅε a na ḅupo, okwononi mbeyi kapá apepe ko bulya ḅunye kaki se kuwa ninḅo ka batu ḅagogo. ⁴ Mambanzu gutugu ḅemoti aka kakwananigu kaibinika ḅε a kumu-kumu. Kunzi aka no apunaga, mudḅongoni ḅeyo apunaga ndi mino Aluni.

⁵ A mudḅongoni ḅεgeyo, Kilisito kitwagu ndi ni iyi mombukwana-daki yi kaiko kumu-kumu. Kunzi no atwa ndi, abikya ḅε:

«Iwe ni mikami, na lisyε li nili, na kuwa abaku.»

⁶ Abikyatu ndi goni ka pa yagogo ḅε:

«Wa kumu ka ḅenze na ḅenze, mudḅongoni abε Melekisedeki.»

⁷ Ngbingo yi ninḅo Yeso a ndi mino ka ḅibili, alumbaga ndi, anitanaga no Kunzi pisi ka mukugwa na kaugwonoso ḅomomiso-miso. Alumbaga ndi Kunzi ninḅo akwanana ndi kahukuso ka kukwaku. Kunzi amukanatu ndi kye abangagatu ndi. ⁸ Gutugu ḅeyo a ndi mino miko Kunzi yo, ibanana ndi

na kubangaku pisi ka yigyogyiso yi niyo inisana ndi noyu. ⁹ Kunzi adokisa kuwa ndi kugbe, iita ndi muhukuso ma benze na benze ka batu basi nibo babangaga. ¹⁰ A beyo, Kunzi atwa ndi kaiko kumu-kumu mudongoni abe Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

¹¹ Ta na makpumuka makpu kabikya ko bulya likpumuka li nilo, luki limoti, a yapupu kamutumbulyaga, kye ma buti kotombisyo. ¹² Makwanano bi kuwa kaika bowonisilo aka katukya ka bundeli, luki limoti, ma bata na musasa be bamuwonisili makpumuka ma mambwa ma likpumuka ko Kunzi. Ma mbeyi bata na musasa ma molungo aka ni kegu malili mutokwo. ¹³ Wina se, mutu yi nino olungogo a mbeyi bata miki aka, kakwananigu kaiba likpumuka longbingbili. ¹⁴ Luki limoti, malili mutokwo a ka beti baya bambanzu, pisi ka yigyigyila kaba, fibononogo kagbanana bunza na banye.

6

¹ Kinili, tosini mutuu ma mambwa nimo tukana ndi kugu ka Kilisito ko bulya kidukulogo kuwa na mutuu ko bulya ka batu bungata. Takigilyonitogu bata kopika likpumuka li nilo la mambwa abe: kaasanana na likpumuka li nilo atikaga ka kukwaku, kabailya Kunzi, ² kaukana mutuu ko bulya ibatiso dididi, kaubisilyo bambanzu mafoku, kopupa ka mbuku na kako mungimbo ma benze na benze. ³ Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpumuka nimo tokwononi kagya nimo.

⁴ A beyo, batu nibo binisononi ndi na mangbamu ma lingunu ko Kunzi, badyo apeepe nino wa kugu wa lisyé, binisono na Limbengi-Lotu, ⁵ biba ka lingunu be likpumuka ko Kunzi a lanza, biba goni ngu ya obili nino akodoku ndeke, ⁶ wina se, bakogwa bata, a kuwa yapupu kaumigiso bata kayikoso obili. Niyó a kuwa abe bakabangilaga bata Miko-Kunzi ka musalaba nganga ya yiba, na ba bata kapá suni ko misa ka bambanzu.

⁷ A beyo, litombu nilo mwayi alukilyaga bongbinga basi, anupá bakukana malili, Kunzi ofukogo mino bubunga. ⁸ Luki limoti, litombu li nilo kapá kpokiki na tonito tagogo tanye, kegu na izangiya. Kunzi a buwobi kagbango yi, bopipila kabusya.

⁹ Bomika-mama bupakaaa, gutugu takanzina beyo, takegu na botumo ko bulya kunu, takaiba be ma ko pisi yanza niyo ya muhukuso. ¹⁰ A beyo, nizo a wongbingbili. Kabusaligu mogubo kunu, gutugu sipananiso nizo mawonisila ndi ka mogubo nimo magya ndi. Mogubo mi nimo makaidukologo aka kaugyilya bakilisito bagogo. ¹¹ Luki limoti, takamubikya ambe mutu yikaka-yikaka igwinonogi na kekele ka yigya yi niyo aka yo kye mutamanagi kunu itulyosi kadwe ka mulifo. ¹² Bupo kamumingyonitogu, luki limoti, byoni yigya ya limbengi linda ka nibo babailya. Batu bi nibo binisanatu na bunza nibo Kunzi uwanyaga ndi.

Agume ko Kunzi kakwananigu kaigomosyo

¹³ Ngbingo yi nino Kunzi apa ndi mino Abalahamu agume, akotu ndi goni silika ko lino kaki ka mombukwana-daki. Kegu na mutu wagogo nino akitogi Kunzi nino Kunzi akwanana kako silika ko lino kaki. ¹⁴ Abikya ndi be: «A beyo, nudukilyatu ndeke bubunga kugbe, notundiso livananza kaku.» ¹⁵ Abalahamu abunda ndi na limbengi linda, inisana ndi na nilo Kunzi awanyaga ndi. ¹⁶ Ngbingo yi nino bambanzu bakogo mino silika,

bakogɔ ko lino ka mutu yi nino ukitogi. Silika apága munzina ngu, omosisyo bodongoso. ¹⁷ Kunzi apa ndi kauwonisilo bingbanganya batu bi nifo bakwanana ndi kainiso no luki li nilo uwanyaga ndi be kakwananigu kogomoso mutamanagi kaki gutugu iki yi aka. Kinili, amatila ndi silika kugu wa agume yi nino. ¹⁸ Kuwa wa go wa, makpumuka maba mi nimo kakwananigu kaigomoso. Kunzi kakwananigu ndeke goni mino kabikya bongɔ. Makpumuka mi nimo atitumisaga mambengi kugbe, ifusu nifo tasa ndi masi kye tigwinonogi bingbufu ka mutamanagi nimo Kunzi atiwanyaga ndi. ¹⁹ Mubundagi mi nimo ka obili kusu a abe litalu liti nilo bakpikilaga ka bato, badikita ko libo kafuma no iyu. Litalu li nilo ikaga liti na lapu, akitanaga bigye kutuko nikwo bobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kugbe. ²⁰ Yeso ingya ndi ku beyo kambwa kusu na ko bulya kusu. hita ndi kumu-kumu ka benze na benze abe Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a goni Kumu

¹ Melekisedeki yi nimo a ndi ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi nino kugu wa lisey Kugbe. Ngbingo yi nino Abalahamu a ndi mino kaigoku ka lunga ni ubumini bangama, Melekisedeki inda ndi kabangana na iyi, adukilyo bubunga. ² Abalahamu apa ndi zaka wa makpumuka masi nimo akupya ndi ku. Isi yo lino la Melekisedeki ni «Ngama wa bungbingbili», na goni bata, a ndi ngama wa Salemu isi yi be «Ngama wa maziyo.» ³ Mobiso katumbulagu likpumuka gutugu limoti aka kugu wa obili ka abaki, amaki ikani puponogo kaki. Katumbulagu ndi goni likpumuka ko bulya lisey la kibukuta ikani la ku kwa ku kaki. A mudongoni abe Miko-Kunzi, a kumu ka benze na benze.

⁴ Winoni mbeyi ifunu bamombukwana-donu bi beyo o mino mudingi yo. Gutugu titosu aka beyo ka Abalahamu apatu ndi zaka ka makpumuka masi nimo akupya ndi ka lunga. ⁵ Batu bi nifo bopupa ka livanza ka Lawi, bita bokumu, ba na mutuu. Mutuu mi akabikya be okwononi kaukunga batu basi Bezaleli zaka wa makpumuka masi nimo binisonogo na imu, na bamamabu nifo ba ka livanza ka Abalahamu. ⁶ Wina se, Melekisedeki kegu ndi iyi ka livanza ka Lawi. Luki limoti, avatu ndi zaka ka mafoku ka Abalahamu, adukilya ndi goni bubunga, gutugu beyo Kunzi a ndi mino ni api agume yo. ⁷ Okwononi kaiba ni makegu na botumo be mutu yi nino udukilyogo bengeri bubunga a mutu mudingi kakitaga nino inisonogo na bubunga. ⁸ Bokumu nifo bavaga zaka, ba batu bukwo. Luki limoti, Melikisedeki avatu ndi zaka, a na obili aka, mudongoni beyo Mobiso o mino katumbulaga. ⁹ Takwanana kabikya ka mulibo be: Ngbingo yi nino Abalahamu apa ndi mino zaka ya makpumuka kaki, Lawi apatu ndi goni iyi pisi ka Abalahamu. ¹⁰ A beyo, Abalahamu a titaki Lawi. Gutugu beyo iyi Lawi kegu ndi mino wakibukuta yo, a kawa ndi na obili aka kye a ka bangu ka Abalahamu, ngbingo yi nino Melekisedeki inda ndi mino kabangana na iyi.

¹¹ Bukumu bo a ndi litino la mutuu nimo Kunzi apa ndi Bezaleli. Luki limoti, ligubo la bukumu ka livanza ka Lawi kakwananigu ndi kotulyoso bopisi bayasi. Kinili, okwononi ndi bata kumu wagogo abe Melekisedeki nino kegu ndi iyi ka livanza ka Aluni. ¹² A beyo, bukumu kigomoso, mutuu igomoso goni. ¹³ Munzina mi nima akainzina ko bulya ka Mombukwono-dosu nino a iyi ka lidu lagogo. Ka lidu li nilo, mutu gutugu bemoti aka konogyigu ndeke ligubo la bukumu ka gbogbo.

14 A beyo, a bingbanganya be Mombukwono-dosu a ka lifu ka Yuda nilo Musa katwaga ndi, ngbingo yi nino a ndi mino kanzina ko bulya bokumu.

Yeso a kumu abe Melekisedeki

15 Niyo akowonisilo likpumuka li nili bingbanganya a be: kumu wago go odoniku, a mufongoni abe Melekisedeki. 16 Bakatwaga ndi kaiko kumu kabyenene na mutuu ka bomikya-bambanzu. Luki limoti, iita ndi beyo ko ngu ya obili wa benze na benze. 17 A beyo, Mofiso atambulaga be: «Wa kumu ka benze na benze mufongoni abe Melikisedeki.»

18 Kinili, Kunzi olimogoni ndi mutuu mi nimo ma mambwa, kye a ndi bipoli ni kegu na izangiya. 19 Mutuu ka Musa kapagu ndi masolo manza. Luki limoti, batiponi mutamanagi manza kugbe nimo atikpudiso ko Kunzi.

20 Na bata, Kunzi akotu ndi silika. Batu bagogo biita ndi bokumu ni bakakugu silika. 21 Luki limoti, Yeso iita ndi kumu pisi ka silika, ngbingo yi nino Kunzi abikya ndi mino be:

«Mombukwono-dosu akuni silika, kigomosyonigu bata:

«Wa kumu ka benze na benze.»»

22 Kinili, Yeso no a mutuu yi nino atimibisa lingunu la agume nino a wanza kugbe.

23 Budididi bagogo bata nifa: bokumu bagogo ba ndi budingi kugbe kye kukwaku kwu ukpingba ndi kaidukulogo na ligubo kabu. 24 Luki limoti, Yeso a na obili wa benze na benze, ligubo kaki la bukumu kegu ndeke na mulifo. 25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lingunu batu nifo bakpudoni Kunzi pisi ka kaki, kye iyi a na obili masye masi kaulambilya.

26 Yeso kuwa ni Kumu-kumu nino okwononi ndi ko bulya kusu. A wotu, kegu na likpumuka lanye ikani bunye. Kunzi ateni ndi di na batu ba bunye, adokiso kugu wa lisyee kugbe. 27 Kegu iyi abe bokumu-kumu bagogo. Kegu na musasa kapá apepe masye masi ko bulya bunye kaki mbeyi, kumbuso yi ko bulya bunye ka bambanzu. Apa ndi iyi apepe nganga yimoti aka wa ipa ndi mino iyi mombukwana-daki yi. 28 A beyo, mutuu ka Musa umomosagatu bokumu-kumu batu ba buru. Luki limoti, silika nino Kunzi ako ndi kumbusa wa mutuu mi nimo, amomosa ndi Miki nino mukwanana kaika kumu-kumu ka benze na benze.

8

Yeso ni kumu-kumu kusu

1 Likpumuka la izangiya kugbe nilo takapa kabikya nili: ta na kumu-kumu bemoti, a kugu wa lisyee, wakiko ka kambanzikaniko kwa buliki ba bungama ko Kunzi nino wo ngu kugbe. 2 Akagya ligubo la bukumu-kumu ka pa Yotu-Kugbe, isi be ka ngbangba niyo ipika ndi na Mombukwono-dosu ni kegu mumbanzu.

3 Bamomosogo kumu-kumu wasi kye iki kapá mukumbo na bapepe. Kinili, okwononi neki be kumu-kumu kusu beyo ka Kilisito ikiti goni no luki lipa. 4 Kika ndi ni a kunu ka obili, kikigu ndi kumu, kye atu kuwa na bagogo nifo bapaga bapepe kabyenene na mutuu ka Musa. 5 Ligubo li nilo bokumu bi nifo bagyaga a gu likingyosi aka, a mulundu ma makpumuka mi nimo a kugu wa lisyee mufongoni abe nilo Kunzi awonisa ndi Musa. Ngbingo yi nino Musa a kuwa ndi mino buwobi kopika ngbangba, Kunzi

abikya ndi be: «Ange, gya ligubo lasi beyo nuwonisila ndi mino ka ngupa.»

⁶ Luki limoti, mbiya yi nimu Yeso a kuwa na ligubo lidingi kugbe kaukitaga bokumu bi nibo. A luga wa agume wanza kugbe nino batiwanyaga ndi.

⁷ A beyo, kika ndi ni agume wa mambwa a ndi wanza, kikigu ndi bata na izangiya kainisono na nino wa maba. ⁸ Luki limoti, Kunzi a ndi kauyoyiso batu kaki wa abikya mino be:

«Mombukwono-dosu abikya ndi be: ka masye mi nimo akodoku, nagyatu agume wambiya na Bezaleli na bomikya-Bayuda.

⁹ Kikigu mudongoni abe nino nugyilya ndi batitabu lisyenilo nugwi ndi mino kubokuko, nunyoku ka Misili.

Iyi aka ndi bata be:

Yeki bakabyegu ndi agume yi nino, kinili, imi, nusa ndi.

¹⁰ Omotiloku ndi be Agume yi nino nugyilya ndeke Bezaleli nimu: Kumbusa wa masye mi nimo:

nopika ndeke mutuu kami ka yimibo kabu, nokpikaga ka mambengi kabu, nika ndeke Kunzi kabu, ibu, bika kuwa ndeke bava-kukami.

¹¹ Kegu ndeke bata na muta yi nino awonisila ndeke mutu wagogo ikani mamaki be emibi,

kye bemiba ndeke basi,

ibu basi, iki bomiki ikani bamboku.

¹² A beyo, napilyatu ndeke bunye kabu, nakatamanigu ndeke bata bunye kabu.»

¹³ Ngbingo yi nino Kunzi anzina ndi mino ko bulya agume wambiya, munzina mi nimo oyitisa kuwa ndi nino wa mambwa luki landeli. Wina se, luki kiita landeli, ambukumana iba a kuwa buwobi kolimiko.

9

Malumba ma obili na nimo ma kugu wa lisyenilo

¹ Agume wandeli a ndi na bopisi nibayo okwononi kabye ko bulya likungoni, ndabu ya malumba mi a ndi kunu ka litombu. ² A beyo, bopika ndi ngbangba niyo, bagbanana ndi ka bapa bayiba. Balikya ndi pa ya mambwa be pa yotu. Ku beyo, a ndi na pa yibiso tala, se kuwa miza nino babisaga ndi mino mukati nimo bapaga ndi Kunzi. ³ Kumbusa wa kutuko nikwo kwa yiba, a ndi na pa yagogo niyo balikyaga ndi be Pa Yotu Kugbe.

⁴ Kambwa kadwe ku, a ndi na gbogbo niyo bagya ndi na olo ko bulya yibusya adudu, andananaga ndi na sanduku wa agume nino bagbodya ndi wasi na olo. Kuso wa sanduku yi nino, mana a ndi ka mbike yimoti niyo bagya ndi na olo, mudanga ka Aluni nimo abaka ndi mauwa ka mu mi, se kuwa bomikya-bamiza ba litala nibo bokpika ndi mino Mutuu ma agume. ⁵ Kugu wa sanduku yi nino, a ndi na bamalaika nibo bumakaga be bamakelubi nibo bowonisogo ibiba ko Kunzi. Bepari kabu otikyaga ndi pa yi niyo bakpazyaga ndi mino bangu ko bulya mupilya ma bunye. Luki limoti, mbiya yi nimu, kegu mbeyi ngbingo katumbulaga likpumuka limoti-limoti kugu yi.

⁶ Niyo bobungusyaga ndi yasi beyo, bokumu bogulyaga ndi masye masi ka pa ya mambwa kagya ligubo kabu. ⁷ Luki limoti, kumu-kumu aka no

ogulyaga ndi nganga yimoti aka ka nze ka pa yi niyo ya yifa. Ogulyaga ndi ku beyo na bangu ka nyama kapá Kunzi ko bulya bunye kaki bikpe, na niño ka bambanzu. ⁸ Limbengi-Lotu akowoniso be pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kugbe kanoukwikonigu mbeyi, kye pa ya mambwa a mbeyi bata wa aka wa. ⁹ Niyo a kuwa likingyosi ko ngbingo yi nimu. Niyo akowoniso be iki mukumbo ikani bapepe niño bapága Kunzi, kakwananigu koitiso limbengi ka mutu yi nino abibisaga Kunzi lanza. ¹⁰ Makpumuka mi nimo a yigya ka bambanzu aka. Yigya yi niyo igumya ndi ka niyo bakwanana ndi kalya ikani komwo ikani ko pisi ya mutuu dididi ma kibubiso. Likpumuka li nilo ibungusyaga ndi kadwe ka lisyé li nilo Kunzi oitiso mino makpumuka masi mambiya.

Kilisito apá ndi obili kaki abe apepe

¹¹ Luki limoti, Kilisito odoku ndi abe kumu-kumu katipá makpumuka manzanza nimo a kuwa wa. Iyi ogulya ndi ka ngbangba niyo a ndi ya izangiya na yanza kugbe. Kipikagu ndi na bomikya bambanzu, akaibikya be kegu luki la litombu li nili. ¹² Ingya ndi ka Pa Yotu-Kugbe nganga yimoti aka. Ku beyo, kapágu ndi apepe wa bangu ya bamemi na bomikya-bangombe, luki limoti, apá ndi bangu kaki bikpe, atikulaga linganu. ¹³ A beyo, kika ni bububisaga ndi batu bi niño ba ndi na bunye kabyenene na yigya ka batitabu, pisi kaukpazya na bangu ka bamemi ikani niyo ka bomikya-bangombe ikani kaumbwoso na libu ka bangombe niño bubusyaga ndi, ¹⁴ kika ni a beyo, iko se kuwa liki ka bangu ka Kilisito? Pisi ka Limbengi la benze na benze, ipá ndi iyi mombukwana-daki ko Kunzi abe apepe nino kegu na ifa. Bangu kaki oyikosatu mutamanagi kusu kaasa yigya yanye, kye tiki kagugubyo Kunzi nino a na obili.

¹⁵ Kinili, Kilisito a lizabu la agume wambiya, kye batu niño Kunzi umakaga ndi binisoni na bunza ba benze na benze niño wanyaga ndi. Pisi ka kukwaku kaki, ukulaga ndi bambanzu kopupo ka bunye niño ba ndi mino ka agume wandeli.

¹⁶ Mambanzu kokwo, asa agume, okwononi kowonisilo be mutu yi nino asi agume yi nino okwoni ndi. ¹⁷ A beyo, agume a na izangiya kumbusa wa kukwaku aka. Luki limoti, mombukwana-daki yi kiko mbeyi bata na obili aka kegu na izangiya. ¹⁸ Kinili, agume wandeli kapungagu ndi ligubo aka ni bangu kanodukogigu. ¹⁹ A beyo, Musa apunga mbeyi ndi kautangulyaga batu basi mutuu masi mi nimo ikpikaga ndi. Ava kuwa ndi bangu ka bomikya-bangombe na bamemi pa imoti no libo. Kumbuso yi, mumbuzu ma isopo pa imoti na panga ya kutuko kwangbu, amakya kuso yi, akpazya kugu wa kitabu ya mutuu na kugu ka batu basi. ²⁰ Anabikya be: «Niya a bangu katulyoso agume niyo Kunzi amabikya ndi mino be mubongogonito.» ²¹ Musa akpazya goni ndi bangu kugu wa ngbangba na kugu wa makpumuka masi nimo bagyaga ndi na imu ligubo. ²² Kabyenene na mutuu, budingi ba makpumuka ingumosaga na bangu aka. Bangu kodukogi, mupilya ma bunye kikigu.

Kilisito ni apepe nino atumbaga bunye

²³ Okwononi neki be mokingyosi ma makpumuka masi mi nimo kugu wa lisyé ingumosi mufongoni beyo. Luki limoti, okwononi bongumosi makpumuka ma kugu wa lisyé bikpe pisi ka bapepe niño banza kugbe. ²⁴ A beyo, Kilisito kingyagu ndi ka Pa Yotu-Kugbe niyo ipika ndi na bambanzu, a gu ndi likingyosi la Pa Yotu-Kugbe aka. Luki limoti, ingya ndi iyi kugu wa

lisye, ku o mino mbiya yi nimu kambwa ko Kunzi ko bulya kusu. ²⁵ Byanga basi, kumu-kumu ka Bayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kugbe na bangu ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagu ndi iyi ku beyo kye igilyagi kaipá ka apepe. ²⁶ Kagya ndi abe ibu, iba igyogyisoni bikyo katukya wa aka wa bagya ndi mino obili. Luki limoti, mbiya yi nimu, masye ma mulifo a kuwa buwobi, Kilisito iwonisa ndi iyi nganga yimoti aka, kolimogo bunye na kaipá iyi mombukwana-daki ka apepe. ²⁷ Mutu wasi okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi ako likpumuka kaki. ²⁸ A begeyo Kilisito ipá ndi mino nganga yimoti aka ka apepe ko bulya yilimogo bunye ka batu budingi. Igokuto ndeke bata, kigungu ko bulya yilimogo bunye, luki limoti, kawpa batu nibo bakabundaga muhukuso.

10

¹ Mutuu ka Musa kegu kowonisilo ka lingunu makpumuka mi nimo atu, luki limoti a mulundu ma makpumuka nimo oduko ndeke. Mutuu mi nimo akungaga be bapági mugbe ma bapepe mumoti aka byanga basi. Kakwananigu kaitiso banza batu nibo bakpada ko Kunzi. ² Kika ndi ni batu bi nibo babibisaga Kunzi beyo bupilyagatu bunye ka nganga yimoti aka, bakiminigu bata ndi abe bakika na bunye, bakapigu ndi bata apepe. ³ Luki limoti, pisi ka bapepe bi nibo, bambanza batamanaga bunye kabu byanga basi. ⁴ A beyo, bangu ka bomumu ba bangombe na bogbungulu kakwananigu gutugu kasukusaga bunye.

⁵ Kinili, ngbingo yi nino Kilisito a ndi mino kogulya ku ka obili, abikya ndi Kunzi be:

«Wakapagu ndi apepe ikani mukumbo
Luki limoti, wegyilya ndi nzayi.

⁶ Wokogwagu ndi magyagya na banyama bubusya ka gbogbo ikani bapepe bupilya bunye.

⁷ Nabikya kuwa ndi be: «Kunzi ooo, imi nimu, noduku kagya sipananišo kaku, mudongoni beyo bokpikaga ndi mino likpumuka kami ka kitabi ya Mutuu.»

⁸ Kilisito abikya mbe yi ndi be: «Wakapagu ndi apepe, mukumbo, banyama bubusya kagu wa gbogbo gutugu apepe mupilya bunye kubosilyagu ndi begeyo.» Wina se, bapága bapepe basi bi nibo kabyenene beyo mutuu o mino kabikya. ⁹ Kumbuso yi, iyi aka ndi be: «Imi nimu, noduku kagya sipananišo kaku.» Ko pisi yi niyo, ulimaga bapepe bandeli, ubisa kuwa nibo kaki. ¹⁰ Yeso-Kilisito agyatu ndi sipananišo ko Kunzi, ipá iyi mombukwana-daki nganga yimoti aka. Kinili, atifubisa kuwa.

¹¹ Masye masi, kumu wasi amagaga kagya ligubo kaki, upága bongbinga basi bapepe mudongoni aka. Luki limoti, bapepe bi nibo bakakwananigu ndeke katumba bunye. ¹² Wina se, Kilisito apá ndi ka bongbinga basi apepe bemoti aka ko bulya yipilya bunye. Kumbuso yi, ikoku ndi ka kambanzikaniko ko Kunzi. ¹³ Ku beyo, akabundaga mbiya yi nimu be Kunzi ubisi bomuyoniso kaki kusili wa bakagba kaki. ¹⁴ Pisi ka apepe bemoti yi nino aka no, uitisoni batu ba lingunu ka bongbinga basi batu bi nibo ububiso.

¹⁵ Limbengi-Lotu a goni katitumbulyaga likpumuka li nilo. Anabikya mbe yi be:

¹⁶ «Mombukwono-dosu akabikya be: Nomosa ndeke na ibu agume yi nima, kumbusa wa masye mi nimo. Nobisa ndeke mutuu kami ka mambengi kaba, Nokpika ka tamanaga kaba.»

¹⁷ Kumbuso yi, omotiloku be:

«Nakatamanigu ndeke bata bunye ikani yigya yanye kaba.»

¹⁸ Wina se, kika ni bopilyini bunye, kegu bata na izangiya kapá apepe ko bulya bunye bi nibo.

Takpuđini Kunzi

¹⁹ Bomika-mama, pisi a kuwa na ibusu bikpo kogulya ka Pa Yotu-Kugbe ko ngungu ya bangu ka Yeso. ²⁰ Atihukwilyoni ndi pisi, pisi yi niyo a yambiya na niyo atikaga ka obili kakitanaga ka kutuko nikwo agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kugbe, isi be pisi ka nzuyi kaki mombukwana-daki.

²¹ Ta no kumu-kumu bemoti nino Kunzi amomoso ka mu ma Ndaɓu ko Kunzi. ²² Takpuđini neki na limbengi la lingana, butumo na baya, na limbengi nilo bingɔ ni kegu na mutamanagi manye, na nzuyi niyo bosokusogi no libo lanza. ²³ Tigwinonogini bigugugu ka mutamanagi nimo tikaga kanzina ko bulya yi, kye Kunzi kakwananigu kagomoso agume nino atiwanyaga ndi. ²⁴ Toɓuulyonogini mabobo, tanakpamyana kapa na kagya likpamuka lanza. ²⁵ Takosonitogu kamamukana ka musilyoni kusu beyo batu bagogo bagyaga mino. Luki limoti, totumisonini mambengi, mɔɔngoni beyo mo mino kaina be masye ka Mombukwono-dosu a kuwa buwobi.

²⁶ A beyo, takiko kagya bunye ka yakolyi ni takaiba bingbanganya lingana, kegu bata na apepe nino akwanana kasukusa bunye. ²⁷ Luki limoti, atitigolyi kuwa kabundaga ka kubangu ngbingo nino Kunzi ako mino mungimbo, na beyo lidafa lo buku ugbanda ndeke mino bomuyoniso kaki. ²⁸ Mutu wasi nino obuno mutuu ka Musa, bamwi ni bakegu no nzonzi, kika ni bademu binisonini baba ikani basaa kabikya be ogyi bi bunye. ²⁹ Ika kuwa liki ka mutu yi nino akamina Miko Kunzi payaya? Ina bangu ya agume nino babubisa ndi na iyu payaya, anatumbwa Limbengi la iziyo ko Kunzi? ³⁰ A beyo, takamibo mutu yi nino abikya ndi be: «Imi no nigisaga ndeke bunye, imi no nakalyaga ndeke.» Omotiloku goni be: «Mombukwono-dosu akota ndeke mungimbo ka batu kaki.» ³¹ A likpamuka la kubangu kugbe kogwa ka maboku ko Kunzi nino a na obili.

³² Tomononi mbeyi nilo amusilya ndi ka masye mi nimo akitaga ndi. Ka masye mi nimo, niyo minisana ndi na bingbanganya ko Kunzi, mokibya ndi yigyogyiso ya lunga lapu. ³³ Batumbwatu ndi batu bagogo luga kunu, bugyogyiso ka pa yangba. Bongbingo bagogo mikagatu ndi goni bakitulya kausingyo batu bi nibo bugyogyisaga ndi beyo. ³⁴ A beyo, bamugyogyisatu ndi pa imoti na batu nibo ba ndi ka boloko. Mabailya goni na magyagya be bamukupyi mukumbo kunu, kye ma ndi kaiba be ma na lingama lanza kugbe, nilo la benze na benze. ³⁵ Makodikonitogu, kye minisana na mukalya mudingi ko bulya yi niyo. ³⁶ Mokwogoni kokibyo, kye motulyosi sipanani ko Kunzi, minisono na nilo amuwanyaga ndi. ³⁷ A beyo, ikpikaga be:

«Osikoni ngbinga mukede, mukede kugbe,

mutu yi nino okwononi kodoku, odoku ndeke,
kolyipyigu bata.

³⁸ Kunzi obikyoku be:

Mutu wongbingbili ko misa kami,
ika na obili pisi ka baya.

Luki limoti, kiga kumbuso, nakogwigu magyagya na iyi.»

³⁹ Takegu abe batu bakiga kumbuso, bobungogo. Luki limoti, ta batu ba baya na nibo ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

¹ Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakitambiya ka likpumuka nilo wanamutamanagi mi, na kabailya be a lingunu likpumuka nilo wakaninigu. ² Kunzi ubailya ndi botitosu pisi ka baya kaba.

³ Pisi ka baya, takaiba be Kunzi agya ndi obili na munzina aka kinili makpumuka nimo inisogo agya ndi katukya ka nimo kinisonogigu.

⁴ Pisi ka baya, Abeli apa ndi Kunzi apeepe wa izangiya kugbe kakitaga nino ka Kaina. Pisi ka baya Abeli goni, Kunzi atwa ndi mutu wongbingbili, kye iyi mombukwana-daki abailiyatu ndi apeepe kaki. Pisi ka baya kaki, mongoni ka Abeli ikaga bata kaidukulogo aka gutugu beyo okwa ndi mino yo.

⁵ Pisi ka baya, Inuka kokwagu ndi, Kunzi adokisa ndi mubisi kugu wa lisyε. Mutu gutugu bemoti kaminagu ndi bata, kye Kunzi adokisatu ndi be iki buwobi na iyi. Mubiso ko Kunzi akatumbulaga be kambwa kadokiso kugu wa lisyε, Inuka agyatu ndi likpumuka lanza nilo abosila ndi Kunzi.

⁶ Wina se, mutu gutugu bemoti aka kakwananigu kabosilyo Kunzi ni kegu na baya. A beyo, mutu nino akapa kakupufa Kunzi, okwononi kabailya mbeyi be Kunzi atu na ukalyagatu batu nibo babibyaga.

⁷ Pisi ka baya, Nua amukanatu ndi Kunzi ka makpumuka nimo a ndi kaigyonoso kani bakaninigu mbeyi. Ogwi ka limbengi likpumuka nilo Kunzi abikya ndi, agya ingbolo nino iyi mombukwana-daki na livananza kaki bahuka ndi mino. Amakyatu kuwa ndi obili ka mungimbo. Pisi ka baya kaki, Kunzi atwa ndi mutu wongbingbili.

⁸ Pisi ka baya, Abalahamu amukanatu ndi Kunzi ngbingo yi nino amaka ndi mino. Aga ndi ka mugi nimo Kunzi awanyaga ndi kaiko lisimo kaki. Asa ndi ku-kaba ni kegu kaiba be akomolyoku yani. ⁹ Pisi ka baya, ika ndi ka mugi nimo bawanyaga ndi abe mubiko. Ikaga ndi ka bangbangba, pa imoti na Isaka ibu na Yakobo nibo Kunzi apa ndi goni agame mudongoni abe Abalahamu. ¹⁰ A beyo, Abalahamu a ndi kabundaga gudu nino wa mubumbe mapu, nino Kunzi apimaga ndi, apiko.

¹¹ Pisi ka baya, gutugu beyo Sala a ndi mino nduya na mboku-mboku kugbe yo, abukuta ndi kye a ndi na baya be Kunzi atulyosatu agame nino awanyaga ndi. ¹² Kinili, pisi ka mutu bemoti nino a kuwa se ndi iyi kabundaga kukwaku, ibukuta bevananza bayakpu kugbe abe mangutu, abe mbumi ya mutuli mo libo lidingi niyo bakakwananigu katanga.

¹³ Batu basi bi nifa bokwa ndi ka baya ni bakinisonigu na makpumuka nimo Kunzi wanyaga ndi. Luki limoti, binatu ndi, batilya ka bubyi aka. Babailya goni be ba ndi sobiko aka na batu ba ligundu kunu ka litomba.

14 A beyo, batu bi nifo banzinaga beyo, bowonisilogo bingbanganya be bakaikisilya mugi kabu. 15 Bakika ndi bata limbengi ka mugi nimo botukyoku ndi mino, bakwananatu ndi kakisa pisi kaiga bata ka beyo. 16 A beyo, ba na musasa ma mugi manza kugbe, mugi mi ni nimo a kugu wa lisyε. Kinili, Kunzi kega no suni be bamaki be Kunzi kabu, kye ubungusilyogoni ndi gudu.

17 Pisi ka baya, Abalahamu apa ndi Isaka ka apeepe ngbingo yi nino Kunzi akingila ndi mino baya kaki. A ndi wakitulya kapá mukpekpe mo mikaki, gutugu beyo Kunzi a ndi mino ni apini agume yo. 18 Kunzi a ndi ni abikyini be: «Wambawa ndeke pisi ka Isaka.» 19 Luki limoti, Abalahamu a ndi na mutamanagi be Kunzi a no ngu kabilliso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndi mikaki, mudongoni abe mutu yi nino opupiku ka mbuku luga wa bamanda.

20 Pisi ka baya, Isaka ufukilya ndi Yakobo ibu na Esau bubunga ka makpumuka nimo igyonosa ndeke.

21 Pisi ka baya, Yakobo a kuwa ndi buwobi kokwo, ufukulyo bomika Yezefu basi baba bubunga. Itungbula ka mudukpo kaki, abibiso Kunzi.

22 Pisi ka baya, Yezefu a kuwa ndi buwobi kokwo, atambulaga be Bezaleli bopupokuto ndeke ka Misili, na beyo okwononi mino be bagyi ndeke mino no kuwo kaki.

23 Pisi ka baya, abaki na amaki Musa basuma ndi ka batimba basaa kumbuso kabukuta yi. Yeki bina ndi be miki a wanza, bakabangaga ndi kobuno mutuu ka ngama.

24 Pisi ka baya, Musa ni a kuwa iti ya mumbanzu aka, akya ndi be bambanzu biyi kabikya be a miko-mika Falao nino ibukuta ndi no mikaki muko yi. 25 Apa ndi kaigyogyiso pa imoti na livananza ko Kunzi ni kogwigu magyagya kaiko ka bunye ko ngbingo. 26 Ina ndi be kaigyogyiso abe Kilisito a ndi na izangiya kugbe kakitaga lingama la Misili. A beyo, bazwa kaki ba ndi byi kugbe kugu wa mukalya nimo odoku ndeke.

27 Pisi ka baya, Musa atukya ndi ka Misili ni kegu kabanga diya ka ngama. Igwinanaga ndi ka baya abe kiko kamina Kunzi yi nino bakaminagigu. 28 Pisi ka baya aka, alisisa ndi yinga wa Pasika, akpamyia ndi be bakpazyi bangu ko pumi bekye malaika nino akpakyanaga na kukwaku kulumwisogonito baputa ka Bomikya-bezaleli.

29 Pisi ka baya, Bomikya-bezaleli bazaba ndi libo lidingi Langbu mudongoni abe bakiko kampakyana ka litombu. Luki limoti, niyo Bamisili bikpanda kazaba begeyo, bolumwaga ndi.

30 Pisi ka baya, gudu wa Yeliko ofukana ndi wa Bomikya-bezaleli balingikyana ndi mino ka masye madiya na ika.

31 Pisi ka baya, Laaba nino a ndi afanda, kokwagu ndi pa imoti na batu nifo bobuna ndi mutuu ko Kunzi, kye utilyatu ndi binza batu nifo bogulya ndi bipete ka gudu.

32 Nakwanana bata kabikya iki? Nakegu bata no ngbingo kanzina ko bulya ka Gidioni, Balaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na bogyalandu. 33 Pisi ka baya, bakupyatu ndi giyo ka bangama, bagyatu ndi makpumuka mo ngbingbili, binisana na makpumuka nimo Kunzi uwanyaga ndi. Budulagatu ndi bokpwingi noku, 34 bolimagatu ndi madada mo buku, bahukaga kukwaku kwa badukpa. Ba ndi bapo, luki limoti biita botutungyo. Bakegu ndi na bitya liso ka lunga, fumisyaga

ndi basuda niḽo ḽodogoku ndi kaubumoniso ḽingḽwi. ³⁵ Pisi ka baya, ḽoko ḽuminatu ndi ḽatu kaḽu niḽo ḽokwaga ndi kopupo ka ḽambuku, ḽumigisyo ya kaḽu.

Pisi ka baya, ḽatu ḽagogo ḽakya ndi kakulikanaga kumbusa wa yigyoyiso kugḽe kye ḽopupi ka ḽambuku na ḽinisono na oḽili nino wanza kugḽe. ³⁶ ḽagogo ḽata ḽokibya ndi mosikoni na ḽuma, ḽukandaga ndi ḽagogo, ḽumakya ka ḽoloḽo. ³⁷ ḽumwogo ndi ḽagogo na matamu, ḽusikisa ḽagogo na siyi, ḽumwogo ḽagogo na ḽadukpa. ḽagogo ḽanamama ḽigḽagḽaga, ḽimokisyogini bokuto ka ḽakondolo ikani nito ka ḽamemi. Ba ndi ḽatu ḽa yangya, ḽugyoyisaga ndi ḽinye, ḽanugya yapupu-pupu. ³⁸ Oḽili kakwananagu ndi na inguo ya ḽatu ḽi niḽo. ḽamamaga ndi ḽigḽagḽaga ka ḽesa na ka ḽangupa, ḽikaga ndi ka matamu na ka maḽye nimo ka litombu.

³⁹ Kunzi ubailya ndi ḽatu ḽi niḽa ḽasi ko bulya baya kaḽu. Luki limoti, ḽakinisanagu ndi no luki li niḽo Kunzi awanyaga ndi. ⁴⁰ A ḽeyo, Kunzi atifungusilyogoni ndi likpumuḽa lanza kugḽe, kinili kapagu ndi ḽe ḽiiti ḽanza ni takegu pa imoti na iḽu.

12

Kunzi ni Obosu

¹ Iḽusu goni, ta na ḽademu ḽudingi niḽo ḽa na iḽusu ḽukungulo. Yeki a ḽeyo, tosini likumbogi lasi na ḽunye niḽo akwanana kotiwoso likpakyaniḽi kusu, tidufulo na mḽangu kadwe ka muliḽo ma likpumuḽa niḽo ḽatiwanyaga ndi. ² Topyini miso ka Yeso nino a mupunganagi na muliḽo ma baya kusu. Apatu ndi kokwo ka muḽalaba, ni kinigu suni ka inguo ya kukwaku kwi nikwo. Atu ndi kaiba magyagya nimo a ndi kodoku, mḽiya yi nimu a wakiko ka kumbanzikaniko kwa ḽuliki ḽa ḽungama ko Kunzi.

³ Mutomononi muti yi nino okibya ndi yigyoyiso ka maḽoku ka ḽatu ḽanye. Kinili, takuponitogu, takodikogonitogu, ⁴ kye ka lunga li niḽo mo mino na ḽunye, makanobumonigu mḽeyi kadwe ka kukwaku. ⁵ Mḽusoloni mutiwi nimo Kunzi amutiwaga mudongoni abe kika kautiwa ḽomikaki?

«Mikami, wakinonitogu payaya yoyiso ka Mombukwono-dosu, wakodikogonitogu ngbingo yi nino o mino kauyoyiso.

⁶ Kye Mombukwono-dosu ayoyisogo muti yi nino apaga, ayipogo muti wasi nino avaga abe mikaki.»

⁷ Yeki a ḽeyo, kibyoni yigyoyiso niyo Kunzi o mino kamuyoyiso. Amugyaga mudongoni abe ḽomikaki. Amḽe, miki tino no abaki kayoyisogigu? ⁸ Kika ni Kunzi kegu kamuyoyiso abe ḽomikaki ḽasi, isi yi ḽe makegu ḽomikaki, ma ḽomiki ḽa ḽubala. ⁹ Kika ni ḽobosu ḽanatiyoyisaga ndi, tanumakana, igyonoso kuwa liki ḽe takamukononitogu Obosu nino wa limḽengi kye tiki na oḽili? ¹⁰ ḽobosu ḽatiyoyisaga ndi ka masye makeḽe ḽeyo ḽapaga ndi mino. Luki limoti, Kunzi atiyoyisogo ko bulya ḽanza kusu, kye atibuḽisi abe iyi. ¹¹ Niyo ḽatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nino abe ḽakiko katigya ḽinye ni kegu abe kiko likpumuḽa la igyagya. Luki limoti, kumbuso, ḽatu ḽi niḽo ḽugyaga ndi ḽeyo, ḽinisonogo kuwa ndeke na oḽili wongḽingbili na nino wa maziyo.

Yoyiso na mutiwi

¹² Nononi neki maḅoku nimo a mukapaga, na moli nimo a mudikaga. ¹³ Kpokyononi ka ḅopisi niḅayo ḅa yongḅingbili, kye mutū wa mudili kosokogonito, luki limoti, akpakyani ḅeyo okwononi mino.

¹⁴ Kisoni maziyo na batu basi na yifubiso ko misa ko Kunzi. Kiki ḅeyo, mutū gutugu ḅemoti aka kaminigu ndeke. ¹⁵ Wiminyonito, mutū gutugu ḅemoti aka kosononoitogu na iziyo ko Kunzi. Mutū gutugu ḅemoti aka kiitonitogu aḅe sibukaso sozyo niso aḅakaga, amakya likpamuka lanye luga ka ḅambanzu ḅudingi, uputa. ¹⁶ Wiminyonito, mutū gutugu ḅemoti aka luga kunu kikonitogu mutū wa ḅilya, ikani mutū wa kina makpamuka ko Kunzi payaya mudongoni aḅe Esau nino agaba ndi ḅuputa kaki ko bulya miya malili aka. ¹⁷ ḅeyo mibaga mino, akisa kuwa ndi kumbuso yi ḅe abaki adukilyi ḅubunga, luki limoti, kinisanagu ndi na ibu. Kinagu ndi bata pisi kogomosyoḅo likpamuka li nilo, gutugu ḅeyo a ndi mino kaugwonoso ḅomomiso-miso yo.

¹⁸ Ibunu makanosiligu ko luki nilo okwononi ndi ḅe ḅavili mudongoni ḅeyo ḅezaleli ḅosila ndi mino ka ngupa ya Sinai. Ngupa yi niyo a ndi no ḅuku ḅongido-ngido, opiyoni no biti bipi, no mbumbo, ¹⁹ liyu la sifa a ndi kogwonono ku ḅeyo na munzina. Niyo ḅezaleli ḅukana ndi liyu li nilo ḅeyo, ḅabikya ndi ḅe Kunzi kubikyonitogu bata luki gutugu limoti aka. ²⁰ A ḅeyo, ḅakakwananigu ndi bata kapilya mutuu mi nino Kunzi upa ndi ḅe: «Mutū wasi, gutugu nyama aka kavila ngupa okwononi ḅamwi na matamu.»

²¹ Likpamuka li nilo a ndi libongiso, Musa aka ndi ḅe: «Nakabanga, nzuyi aketwa ḅikyakyakya!»

²² Luki limoti, ibunu, mosiloni ḅuwobi na ngupa ya Siona, ka mugi ko Kunzi nino a na ḅbili. A Yelusalema nino wa kugu wa lisyε ku ḅelofu na ḅelofu ka ḅamalaika ḅo mino kogwa magyagya. ²³ Ibunu, mokpudoni musilyoni ma magyagya nimo ka ḅaputa ko Kunzi, niḅo ḅukpikaga mino kugu wa lisyε. Makpudoni goni Kunzi, nino a zozu ka ḅatu basi, na ka mambengi ka batu ḅo ngḅingbili niḅo ḅolumwaga ndi, ḅiitoni banza. ²⁴ Makpudoni Yeso nino obisa yakanana pisi ka agume wambiya na ḅangu kaki niyo adukaga ndi. Banqu yi niyo atibikyaga makpamuka manzanza kugbe kakitaga niyo ka Abeli.

²⁵ Wiminyonito, makakyonitogu kamukana mutū yi nino akamunzinilya. A ḅeyo, batu ḅi niḅo ḅakya ndi kamukana mutū yi nino a ndi kaupā mutuu kunu ka litombu, ḅakanyikagu ndi ka yigyogyiso. A ḅingḅanganya ḅe, takapilya Kunzi mugongu nino akatipā mutuu kotukyoku kugu wa lisyε, takanyikigu yigyogyiso. ²⁶ Ko ngḅingo yi nino, liyu kaki ogugumisatu ndi litombu, luki limoti, mbiya yi nimo atipā kuwa agume yi nimo: «Nogugumisa kuwa ndeke bata litombu nganga yimoti, kikigu litombu aka, luki limoti na kugu wa lisyε goni.» ²⁷ Munzina mi nima «nganga yimoti» akowonisilo ḅe makpamuka mi nimo Kunzi agya ndi agugumatu ndeke, olimikogo, nimo kagugumigu ndeke mo otigolo.

²⁸ Tikini neki na magyagya, kye tinisononi na ḅungama niḅo ḅakakwananigu kogomosyoḅo. Towonisilini magyagya mi pisi kagugubyo Kunzi ḅeyo aḅosilo mino, tanabibiso, tanabanga. ²⁹ A ḅeyo, Kunzi kusu a buku niḅo olumwisogo.

13

Kagya likpɔmuka nilɔ okwononi kabosila Kunzi

¹ Widukulogoni kapanana mɔdɔngɔni abe bomika-muko.
² Makobusolonitɔgu kautilya bobiko. Ko pisi yi niyɔ, batɔ bagɔɔ butilyatu
 ndi bamalaika ni bakegɔ kaibo. ³ Hutomononi batɔ bi niɔ bɔ ka bolɔko
 abe makika pa imoti na iɔ. Hutomononi gɔni niɔ bakaigyogyiso,
 mɔdɔngɔni abe bakiko bi kamugyogyiso ibunu.

⁴ Okwononi batɔ basi bobibisi vanana. Muko na muluku
 bakimokyonitɔgu ka buɔanda. Kunzi usombisatu ndeke batɔ bɔ bilya na
 niɔ basyege na boko ikani bambunya bɛngeni.

⁵ Makosyogonitɔgu limbengi ko bulya buyi aka, gwoni magyagya na
 makpɔmuka mi nimɔ ma na imu, kye Kunzi mombukwana-daki abikya
 ndi bɛ: «Nakusigu ndeke, nakatukyigu ndeke buwobi na iwɛ.» ⁶ Kinili,
 takwanana kabikya na limbengi limoti bɛ:
 «Mombukwono-dosu a mutɔ yi ninɔ esingyogoku,
 nakikigu na kubangaku.
 Mumbanzɔ egya piye iki?»

⁷ Hutomononi bapɔta kunu, niɔ bamubikyaga ndi mongoni ko Kunzi.
 Mutomononi ɔbili kabɔ na beyɔ bokwa ndi mino, mabye pisi ya baya
 kabɔ. ⁸ Yeso-Kilisito a mɔdɔngɔni iki isyeikubi, na lisyɛ-li-nili na ka bɛnze
 na bɛnze. ⁹ Makisonitɔgu kobungogo na mobi ma mutɔ dididi. A beyɔ, a
 bɛnze bɛ limbengi kunu iki litumo na iziyɔ ko Kunzi ni kegu ka bɔpisi
 dididi niɔ bayɔ igumyaga ka likpɔmuka la malili. Likpɔmuka la malili
 kikogigu na izangiya gutugu imoti aka ka niɔ babyege.

¹⁰ Iɔusu, ta na gbɔgbɔ kusu, bokumu ka Bayuda niɔ bagyaga ligubo
 ka Pa Yotu-kugbe bakakwananigu kalya luki nilɔ bɔpi ka gbɔgbɔ kusu.

¹¹ Kumu-kumu ka Bayuda indaga na bangɔ ka banyama ka Pa Yotu-Kugbe
 kapɔ ka aɛɛɛ ko bulya yilimogo bunye. Luki limoti, babusyaga banyama
 bi niɔ kunzi wa guɔ. ¹² Kinili, Yeso okwa ndi gɔni kunzi wa guɔ wa
 Yelusalema kye ungumosi bambanzɔ na bangɔ kaki mombukwana-daki.

¹³ Togoni neki ku o mino kunzi wa guɔ, tabailya yigyogyiso mɔdɔngɔni
 abe iyi. ¹⁴ A beyɔ, takegu na guɔ wa bɛnze na bɛnze kunu ka litombɔ.
 Luki limoti, takakisa guɔ yi ninɔ akodoku. ¹⁵ Pisi ka Yeso, tapini Kunzi
 aɛɛɛ ninɔ mubibiso masye masi, isi yi bɛ aɛɛɛ yi iki ninɔ wa mambu
 kobibiso lino kaki. ¹⁶ Makobusolonitɔgu kagya bɛnza, na kosingyono, kye
 inguo ya bapeɛ bi niɔ babosilogo Kunzi niɔ.

¹⁷ Humukononi bapɔta kunu, mɔbanga. A beyɔ, bamubuulyogo
 bongbinga basi, kye batumbulagatu ndeke ligubo nilɔ bagya ndi ko misa
 ko Kunzi. Makumukana, bagya ligubo kabɔ na magyagya ni bakegɔ
 kaitangula. Bakiko kaitangula, ligubo kabɔ kikigu na izangiya ku kunu.

¹⁸ Widukulogoni katilumbilya aka. Ta na baya ambe ta mambengi
 bidɛɛɛ. A beyɔ, ta na musasa kaiko na yigya yanza ka bɔpisi bayasi.
¹⁹ Nakamukunga na kekele ambe lumboni kye Kunzi eukwilyi bɔta pisi
 kaiga bigala-gala ku kunu.

Malumba

²⁰ Kunzi, litino la maziyo, ninɔ apupisoku Mombukwono-dosu Yeso luga
 ka bamanda, iita mububulyo mudingi ka bakondɔlo, pisi kodukusaga

bangwa kaki, niyo apiko agume wa benze na benze. ²¹ Kunzi amupi ngu kagya bunza ka bopisi dididi, kye motulyosi sipananiyo kaki. Pisi ka Yeso-Kilisito, atigyilyi nibo a lanza. Avi ibiba ka benze na benze! Iyo a beyo!

Bomongoni baya mulibo na yuuso

²² Bomika-mama, nakamubikya ambe hukononi bitombiii mutuu mutumiso mambengi mi nima. A beyo, nakamukpikilyigu balwa munda. ²³ No bi kapa kamubikya goni ambe basisini bi momosu beyo ka Timotio ka boloko. Kosiloku bikwa, tindatu pa imoti na iyi kamundoku.

²⁴ Humuusogoni bapata kunu ba makanisa basi na batu basi nibo bipa ko Kunzi. Bomomonu nibo ba ka mugi ma Italia, bamumuusogito goni.

²⁵ Iziyo ko Kunzi iki pa imoti no ibunu basi!

Baluwa ka Yakobo Likpumuƙa la mambwa

Yakobo na ukpikilya batu basi ko Kunzi niƙo bomisikono ka ɔbili baluwa yi ni mu. Wina se, Yakobo a ndi mutɔ wa ibiba luga ka bakilisito ka Yelusalema. Bopupa ndi na Yeso ma ma mumoti. Luga ka batu bi niƙo ukpilya ndi baluwa yi ni mu, bemoti-bemoti ba bi kyaga ndi be bo binikyononi, luki limoti yigya kabu kegu ndi kowonisilo yi. Kinili, akaubikya be baya akpakyana na yigya yanza.

Yakobo ukana ndi be ku ka batu bi niƙo ba binikyana ndi bo, batu ba yangya bikaga ndi kaigyogiso kye batu ba mukumbo bikaga ndi kayibiba. Kinili, ubikya ndi batu ba mukumbo be bakikonitogu ka yigya abe batu ba litombu li nili, busingyogito batu ba yangya. Ubikya bata be banyiki mosooni, bakikonitogu na lisasu lapu. Batu niƙo ba binikyana bokwononi kaga bongbinga basi bunza aka mudɔngoni beyo mobiso abikyaga mino.

Makpumuƙa mi ni mu baluwa yi ni mu obungusyogo ko bulya ka bakilisito ka mulibo nima: kosingyono, kalumbyana na kaumigiso batu niƙo bo bungaga ndi ko pisi ya linguna.

Yigbananaga ya kitabi ka Yakobo niyi:

Yuuso 1:1

Baya na yimibo 1:2-18

Kaukana likpumuƙa ko Kunzi na kaga beyo likpumuƙa li nilo abikyaga mino 1:19-27

Takukonitogu bambanzu na mulili 2:1-13

Baya, na yigya yanza 2:14-26

Yimibo, na manzina 3:1-18

Sipananiso sa ɔbili kegu yanza 4:1-5:6

Kaiko na limbengi linda, na malamba 5:7-20

¹ I mi Yakobo, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, numuusogito livananza ko Kunzi nilo a limisikono ka ɔbili wasi.

Baya na yimibo

² Bamamaki, gwoni magyagya ngbingo yi ni mu mo mino kabangana na bukpeki-kpeki dididi, ³ kye makaiba ambe baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa bukpeki-kpeki, amupa kuwa limbengi linda. ⁴ Luki limoti, okwononi be limbengi linda kunu agyi ligubo kadwe ka mulibo iba wikonni batu bakamaga ka linguna, kani likpumuƙa gutugu limoti aka kamubwigu. ⁵ Mambanzu kiki na yimibo luga kunu, akungi Kunzi, apatu. A beyo, Kunzi upaga batu basi na limbengi limoti, na sipananiso. ⁶ Luki limoti, okwononi be akungi na baya ni kegu na botumo. A beyo, mutɔ ni mu akungana na botumo ka limbengi ikaga abe limbengi lo libo lidingi nilo mbumbo oyongogo. ⁷ Ipiyo ya mutɔ yi ni mu kotomonitogu be Mombukwono-dosu akwanana kapu luki, ⁸ kye a na mambengi maba, mutɔ muikonogo ka bopisi bayasi.

Yangya na lingama

⁹ Momosu wa yangya ogwi magyagya beyo Kunzi a mino kabinika kugu, ¹⁰ ni mu wa lingama beyo Kunzi asiso mino wasi. A beyo, mutɔ wa lingama ofukana ndeke abe maɔwa mo tutu. ¹¹ Mɔni opupogo, buzu bi umiliso

tonito, mauwa apada, obuukono. A mufongoni begeyo mutu wa lingama akitanaga ndeke mino, asa mogubo kaki.

Kapilya yigyogyiso na kuboboku

¹² Igyagya ka mutu nino amagaga no ngu ko ngbingo wa kuboboku. A beyo kisulyo ka baya, bamokisya kuwa beghege baya bututungyo. Ika na obili wa benze na benze nino Kunzi wanyaga ndi batu nibo bapaga. ¹³ Mumbanzu kapa kagya bunye, kobikyonitogu be: «Kunzi no akekpamy.» A beyo, mumbanzu kakwananigu kakpamy Kunzi kagya bunye na Kunzi bikpe kakwananigu kakpamy mumbanzu kagya bunye begeyo. ¹⁴ Luki limoti, musasa manye ka mumbanzu aka mo alutogo, agwilisa ka bunye. ¹⁵ Kumbuso yi musasa mi nimo kabedulo, atika kuwa ka bunye. Bunye bi nibo kangata goni, abukuta kuwa kukwaku.

¹⁶ Wiminyonito bamamaki bupaka, bakamu fonitogu. ¹⁷ Makpumuka manzanza masi, bapepe banzanza basi botukyogoku kugu wa lisyé, botukyogoku ko Kunzi nino agya bungbanganya ba kugu wa lisyé. Kigomosyonogigu, koyikonogigu, kegu na kululuko begeyo. ¹⁸ Apa ndi katipá obili pisi ka munzina ma lingunu, bekye tiki batu ba mambwa ka masi nimo agya ndi.

Kaukana likpumuka ko Kunzi na kagya

¹⁹ Ifunu bamamaki nibo namupa kugbe, wiboni binza ambe mutu yikaka-yikaka luga kunu okwononi kaiko bipoli-poli kaukana likpumuka, luki limoti ika biti kanzina, ni kegu na limbengi likudu. ²⁰ A beyo, mutu wa limbengi likudu kagyagigu likpumuka lo ngbingbili ko misa ko Kunzi. ²¹ Kinili, mokwononi kasa likpumuka lanye lasi na likpumuka lasi la diya. Gwini na limbengi la kisiso, munzina nimo Kunzi akuna ka mambengi kunu kye imu mo akwanana kamuhukuso.

²² Makogwonitogu magyagya asi kaukana aka likpumuka ko Kunzi, luki limoti okwononi mika kagya likpumuka li nilo. Makogyi beyo, a payaya. ²³ A beyo, mumbanzu kika ni anukanaga likpumuka ko Kunzi kani kegu kagya yi, ika mufongoni abe mumbanzu kibimya ka nelaga, imina beyo o mino. ²⁴ Kumbuso iyi kaimina, aga, abusala bigala beyo ikani o bi mino. ²⁵ Luki limoti, mutu nino akpimaga mutuu manza masi nimo atipaga kulikanaga ka busunzu, igwinonogo na imu ka lingunu. Kogwogigu magyagya asi kaukanaka aka, kumbuso yi abusala, luki limoti agyigilyagata. A beyo, mutu yi nino ika na bubunga ka masi nimo ika kagya.

²⁶ Mumbanzu kika kasima be a mutu ko Kunzi walingunu, kani kokondiligu lisasu kaki, akaitambya payaya. Baya kaki ika ya payaya. ²⁷ Baya yanza na ya lingunu niyo Kunzi apaga niyi: Kabinika buti ka bokwino na bowoko ka igyogyisa kabu, na kanyika yigya yanye ya obili.

2

Makakonitogu mumbanzu na mulili

¹ Ifunu bamamaki nibo mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu wa ibiba beyo ka Yeso-Kilisito, makakonitogu mumbanzu na mulili. ² Mutu bemoti wa mukumbo nino wakimokisyogo botu bayanzanza na pete ya olo kogulya ku mo mino bumumukana ka malumba, kumbuso yi mutu wagogo nino wakimokisyo benzanza ogulya goni, ³ makabibiso nino a

wakimokisyaga binza, mabikya be: «Ba, dawiki ka pa yanza wanu,» mabikya nino wa yangya be: «Wamaga kuu», ikani «Wika wasi buwobi na magu kami,» ⁴ kika kani makagya beyo, makegu kaumina bambanzu mudongoni. Makako likpumuka na tamanaga yanye.

⁵ Hukononi, bamamaki bupaka, Kunzi no upunaga batu ba yangya ba obili yi nima kaiko batu ba lingama ka baya, iba binisi na bungama nibo wanyaga ndi batu nibo bapaga. ⁶ Luki limoti, ma ibunu kaumina batu ba yangya payaya! Kegu mbeyi batu ba mukumbo bo bamugyogisogo, banamugwisiso? ⁷ Ibu bo banzinaga yanyenye no lino lanza nilo Kunzi amupa.

⁸ A beyo, kika kani makagya mutuu ma Bungama ko Kunzi beyo Mobiso abikya mino be: «Mupa bengeni beyo aka yo wipaga mino iwe mombukwana-daki yi», makagya binza. ⁹ Luki limoti, makiko kaukogo bambanzu na mulifi, makagya bunye. A beyo, mutuu amubisatu na mungimbo kye makegu kagyigyilya yi. ¹⁰ Kye mumbanzu kagya mutuu masi, luki limoti obuna mumoti, iba obunini mogo masi. ¹¹ A beyo, Kunzi yi nino goni no abikya be: «Wakosyonitogu na muko ikani mbunya bengeni», abikyatu goni be: «Wakamwonitogu mumbanzu.» Kinili wakosyi gutugu na muko ikani mbunya bengeni, luki limoti wamwo mumbanzu, wobunini asi mutuu aka. ¹² Nzinogoni, manigyigyilya abe batu bi nibo mutuu usombisa ndeke. Mutuu mi nimo mo apaga kulikanaga. ¹³ A beyo, Kunzi kigiga ndeke no kumbu wa ika ndeke mino kaku mungimbo ka nino kuminilyagigu bengeni kumbu. Luki limoti, nino ikaga no kumbu, Kunzi kamakyigu ndeke ka mungimbo.

Baya kiki na yigyigyilya iba a yikwo

¹⁴ Ibunu bamamaki, a na izangia tino mumbanzu kabikya be: «Na na baya» kani kegu kowonisilo pisi ka yigyigyilya? Baya yi akwananatu kahukusogo? Haaa! ¹⁵ Kika kani momonu mukiliso a wakangya ka botu ikani ka malili, ¹⁶ ika na izangiya tino kabikya be: «Winda binza, wimokisyaga binza, wikuto» kani wakapigu tumatu nito o mino wakangya? ¹⁷ Baya a mudongoni begeyo: kiko asi iyu aka kani kegu na yigyigyilyo yi, iba a ikwo.

¹⁸ Luki limoti mutu wagogo kabikya be: «Iwe wa na baya, imi na na yigyigyilya yanza», nasikisya ambe: «Iwoniso beyo baya kaku akwanana mino kaiko kani kegu na yigyigyilyo yi. Imi nuwonisa kuwa baya kami pisi ka yigyigyilya.» ¹⁹ Woboiyoni be Kunzi a bemoti? A binza! Babili babailya bu begeyo, banaguguma bikpwukpwukpu na kubangaku. ²⁰ Ngingi muna! Wakapa kaina asi likingyosi aka bingbanganya be baya kiki na yigyigyilya, iba a yikwo? ²¹ Kunzi ava mbeyi ndi titosu beyo ka Abalahamu abe mutu wongbingbili ko pisi tino? Ko bulyo ya yigyigyilya kaki kye apa ndi mikaki beyo ka Isaka abe apere ka gbogbo. ²² Winini ka baya kaki amatikana ndi mino na yigyigyilya? Abalahamu inisana ndi be a na baya yapu pisi ka yigyigyilya kaki. ²³ Kinili Mobiso itulyana be: «Abalahamu abailya ndi Kunzi. Ko pisi ya baya yi niyo, Kunzi ava ndi mutu wongbingbili, amaka ndi be wai.» ²⁴ Minini, mumbanzu ikaga mutu wongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigyigyilya kaki, kegu asi ko bulya baya aka.

²⁵ A mufɔngoni goni abe adanda nino ina ndi be Laaba. Kunzi amina ndi mutɔ wongbingbili pisi ka yigyigyilya kaki kye utilya ndi bomikya-bezaleli bi nifo butika ndi, umigisa ndi ko pisi yagogo. ²⁶ A beyo, mufɔngoni begeyo, nzuyi kiki na limbengi, iba a ikwo. Na baya kiki na yigyigyilya, iba a ikwo goni.

3

Tobuulyini lisasu

¹ Bamamaki, batɔ budingi luga kunu bakikonitogɔ na musasa kaiko bowonisilo. A beyo, makaiba binza be ngbanga kusu ka bowonisilo ika ndeke mutɔla kugbe kaukitaga batɔ bagogo. ² Tagyaga bunye na bopisi dididi. Mumbanzu kogwogi pisi ka munzina kaki, iba a mutɔ walingunu, nino akwanana kobuulyogo nzuyi kaki yasi. ³ Tukandilagatu banyama nifo bina be bafalasi noku na basinga kye biki katimukana, tanuloto ku tiko mino kapa. ⁴ Tovini mbeyi likingyosi la babato. Ba bakpakpa, ovivi wapu anutundulo. Luki limoti bananaga na mikyo luki mukede aka abe ambu, banaga ku kwa ku sufele ika mino kapa. ⁵ A begeyo, lisasu a luki likede kugbe ka nzuyi, luki limoti opupisaga makpamuka makpakpa.

Winoni mbeyi beyo mikya-likalɔ lo buku agbundaga mino tutu yidingi! ⁶ A beyo, lisasu a abe buku, otuma bunye. A libaba la nzuyi nilo aputaga obili kusu wasi. Agbundaga obili kusu katukya ka yibukuta adwe ka kukwaku na buku nifo otukyogoku ka libye lo buku. ⁷ Mumbanzu akwanana kausiso banyama bo tutu, bombu, banyama nifo bolutikonogo ikani bosi, banamukana. Mutɔ yi nino usisogo busiso. ⁸ Luki limoti, kegu na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana kakandila lisasu. A luki litula, kapiligu, otumini na lingangi nilo amwogo. ⁹ Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lisasu, luki limoti tugbangaga bata nolu goni bambanzu nifo Kunzi ugya ndi ka likingyosi kaki. ¹⁰ Munzina mu bibiso na nimo ma mogbongoni opupaga ka munoku mimoti aka. Kokwononigu be iki beyo bamamaki. ¹¹ Kegu na likpakpa gutugu limoti aka nilo opupisaga libo lade na nilo lozyo ka liko limoti. ¹² Bamamaki, bugo kabukutagigu manga, buvuka kabukutagigu ndimo. Likpakpa lo libo la liniko kakwananigu kopupiso libo lade.

Yimibo niyo otukyoku kugu wa lisyɛ

¹³ Mutɔ wa yimibo ikani mutɔ wa bugegele a tu luga kunu? Owonisi neki pisi ka yigyigyilya yanza, niyo akagya na limbengi la kisiso na yimibo. ¹⁴ Luki limoti makika na imi, na musasa ma kukitaga bengeni, makibibonitogɔ. Makoitisonito kuboboku abe lingunu. ¹⁵ Inguo ya yimibo yi niyo kotukyogikugu kugu wa lisyɛ, a yimibo ya obili yi nimu, yimibo ya nzuyi, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso. ¹⁶ A beyo, bambanzu bakika na imi na musasa kaukitaga bengeni, yigya yanye na bunye dididi ikaga wa. ¹⁷ Yimibo ya kugu wa lisyɛ a mbeyi iyu bitu, kumbuso yi a na maziyo, yawese na iziyo, yitumo no kumbu, anabukuta yigyigyilya yanzana. Kukogigu iyu bambanzu na mulili, kegu na kuboboku begeyo. ¹⁸ Batɔ nifo bapaga maziyo, bakunaga maziyo luga ka bambanzu, na masolo mi nimo bobuulyogo ni yigya yongbingbili.

4

Kapa obili, wika mumuyoniso ko Kunzi

¹ Lunga, ipumbu akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka musasa manye nimo akaulanana kuso kunu. ² Ma na musasa matumatu, luki limoti makege no pisi kainiso notu, mikaga kuwa bakitulya kamwo bambanzu. Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananigu kainiso nolu. Mapungaga kuwa wa ipumbu na ulanana luga kunu. Makakwananigu kainiso na nilo makapa kye ma kege kakunga Kunzi. ³ Makakunga gutuga, makinisiga no luki li nilo kye tamanaga kunu ikaga yanye. Makungaga ko bulya yimosiso musasa manye kunu. ⁴ Ibunu batu banye bana! Makibogigu se ambe wakapa obili, wika mumuyoniso ko Kunzi? Nino apa kako limbida na obili, ika kuwa mumuyoniso ko Kunzi. ⁵ Makinonitogu abe Mobiso ko Kunzi abikya payaya be: «Kunzi ikaga na imi ko bulya limbengi nilo obiso kuso kusu!» ⁶ Luki limoti, Kunzi atidukilyoni bubunga budingi kye Mobiso akabikya be: «Kunzi ulananaga na batu ba kibinika, luki limoti udukilyaga batu ba kisiso bubunga.» ⁷ Gyonni neki mutuu ko Kunzi. Gyonni dongoso na mumuyoniso, amupikitatu byi. ⁸ Mukpudoniku Kunzi, amukpudokuto goni ibunu. Wisukusoni mafoka, ibunu batu banye, bubisoni mambengi, ibunu batu ba kufoboku. ⁹ Lyoni kumbu, magama, migama! Butoto kunu iiti mugamu, igyagya kunu iita kumbu. ¹⁰ Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amubinikatu.

Wakikonitogu zosi ka bambanzu

¹¹ Bamamaki, makonzinyonogonitogu yanyenye luga kunu. Mutu nino anzinilyaga mamaki yanyenye, ikani kasombiso, anzinaga yanye ka mutuu ko Kunzi, anosombiso mutuu mi nimo. Wakosombiso mutuu, wakege bata mutu yi nino agyaga mutuu, wa kuwa abe zosi. ¹² Kunzi mukaka no obisa ndi mutuu, iyi goni no a zosi, iyi mukaka no akwanana kohukuso ikani kamwo. Wakaiva abe wani, iwe nino wa zosi ka mutu wagogo?

Wakikonitogu mutu wa kibinika

¹³ Imukononi mbiya wanu, ibunu batu ba kibikyaga be: «Na lisyé nili ikani na bugala, taga banu ka gadu sipakala, tagya ku syangasu simoti, tagaba magabu, tiniso no buyi.» ¹⁴ Makibigu ikani obili kunu ika na bugala buni! A beyo, ma abe muki payaya, nimo inisogo ko ngbinga mukede, kumbuso yi olimiko. ¹⁵ Okwononi yipepe kabikyaga be: «Mombukwono-dosu kapa, tikatu bapupu, tagya banu makpumuka dididi.» ¹⁶ Luki limoti, mbiya wanu, ma bakibinika, manibiba. Inguo ya yibinika yi niyo kege yanza. ¹⁷ A beyo, nino ibaga kagya likpumuka lanza ni kege kagya, imakyaga ka bunye.

5

Kumbu ka batu ba lingama

¹ Imukononi mbiya wanu, ibunu batu ba lingama! Gomononi, mapamikanaga ko bulya kumbu niyo amutakanya ndeke! ² Lingama kunu opuni, batutu bolyini botu kunu. ³ Olo na fiza kunu ogwini nzuma. Nzama yi niyo yo amusungulya ndeke, amulya nzuyi abe buku kamusumbo ni ibu. Mimumulyoni lingama la lisyé la mupipilo. ⁴ Makukalyagigu batu niyo fikaga kagya mogubo ka fotiko kunu. Hukononi ku bo mino kayigama. Yigama kabu odwini ka motili ko Kunzi, Mombukwana ngu yasi. ⁵ Obili kunu kunu ka litombu ikoni asi ko bulya kaidya nzuyi aka na magyaga.

Molingogoni abe banyama niŋo bukwisogo ko bulya kumwɔ. ⁶ Mubisoni batɔ niŋo bakegu na likpamuka ka mukombu, mumwisiso ni bakegu na ibunu na mu mapu.

Kaiko na limbengi linda ni manalumba

⁷ Bamamaki, wikoni na limbengi linda kadwe ku kwa ku Mombukwono-dosu igoku ndeke mino. Winoni mbeyi beyo mudima botiko ikaga mino na limbengi linda kabundaga lisyε niŋo masolo angata mino. Abundilaga mwayi ya mambwa na niyo ya muliŋo na limbengi linda. ⁸ Ibunu, wikoni na limbengi linda goni. Wisulyoni kye yigoku ka Mombukwono-dosu a kuwa buwobi.

⁹ Bamamaki, makonzinilyonogonito yanyenyε, iba Kunzi kamubisonito na mungimbo. Zozi a kuwa wa kamaga ka mupumi, a buwobi kogulyo! ¹⁰ Bamamaki, hutomononi bogyalanda niŋo banzinaga ndi ko lino ko Kunzi. Wikoni na limbengi linda ka yigyogyiso abe iŋu. ¹¹ Tamakaga ambe batɔ ba magyagya kye bokibyatu ndi. Mukanagatu goni bibu ya limbengi linda ka Yobu beyo igyogyisa ndi mino na mibatɔ buŋanga niŋo Mombukwono-dosu adukilya ndi ka muliŋo. A beyo, Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na bunza.

¹² Kuge wa niyo, bamamaki, makokogonitogu silika ko lino la kugu wa lisyε, ikani ka niŋo la ŋbili, gutugu ko lino lo luki lagogo aka. Makabailyaga be «Iyo» ika «Iyo» aka, makanganyaga be «Haaa» ika «Haaa» aka goni, iba Kunzi kamubisonito na mungimbo.

¹³ Mumbanzu kika ka yigyogyiso luga kunu, alumbi. Kika na magyagya, imbili. ¹⁴ Mumbanzu kika no kolobu, umaki bazeε ba kanisa, balumbilya, bagbodyo molingo ko lina ka Mombukwono-dosu. ¹⁵ Malumba nimo ma baya mo, akwanana kahukuso mutɔ wo kolobu. Mombukwono-dosu amigisya ngu. Kagyo bi bunyε, Kunzi apilya. ¹⁶ Twogoni bunyε luga kunu, manalumbilyana iba minisi na muhukuso. Malumba ka mutɔ wongbingbili ikaga no ngu kuge. ¹⁷ Hliya a ndi mumbanzu mudongoni abe ibusu goni. Alumba ndi na kekele be mwayi kolukonitogu. Igyonosa ndi beyo aka yo ka byanga bisaa na batimba madɔya. ¹⁸ Kumbuso yi, igilya ndi bata kalumba, mwayi aluka ndi kotukyoku kugu wa lisyε, litombu apa masolo.

¹⁹ Bamamaki, mutɔ bemoti luga kunu, kasa pisi ya lingunu, mutɔ wagogo amigisoku bata ko pisi yi niyo, ²⁰ wiboni ambe mutɔ niŋo anyogo mutɔ wa bunyε ko pisi ya bunyε, ohukusogo limbengi ka mutɔ yi niŋo ka kukwaku. Kunzi apilya bunyε budingi.

Balūwa wa mambwa nino Petele akpika ndi Likpɔmuka la mambwa

Balūwa wa mambwa nino Pɔlo ukpikilya ndi bakilisito ba baguɔa kufukumuti ba Azia nima. Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino ka obili yi nima, bakpakanaga ndi na Petele. Niyo Yeso asa obili yi nima, Petele a ndi atutumbwa ka Bayuda. Bugyogyisa ndi bakilisito bi nibo ukpikilya ndi bo kugbe kye babinikyana ndi Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Petele ukpikilya ndi kabikya be figwinonogi yapu ka baya kye bagegu batu ba mambwa kaigyogyiso. Ubikya ndi goni be Yeso nino babinikyana ndi iyi nino, bagyogyisatu ndi mbeyi kadwe ku kwa ku bamwo ndi mino. Niyo akabikya be bakiko kaigyogiso, okwononi biki na limbengi linda abe iyi. Utumbulyaga ndi goni beyo obili kabu okwononi mino kaiko luga ka batu nibo bakapagigu Kunzi.

Yigbananaga ya kitabu ka 1 Petele niyi:

Yuuso 1:1-2

Baya yapu 1:3-12

Obili wotu 1:13-2:17

Kilisito inatu yigyogyiso 2:18-25

Bakilisito na yigyogyiso 3:1-4:19

Beyo yigya ka bangama ka batu nibo babinikyana okwononi mino kaiko 5:1-11

Yuuso ya mulifo 5:12-14

Yuuso

¹ Imi Petele atutumbwa ka Yeso-Kilisito no nukpikilya batu nibo Kunzi apunaga ndi. Batu bi nibo bomisikono kawa abe sobiko ka bewili baya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia. ² Obosu Kunzi amupunogoni ndi kambwa aka beyo abikya ndi mino. Limbengi-Lotu amuteni ndi di kaiko batu kaki, kaiko kagya mutuu ka Yeso-Kilisito na kaiko bitu pisi ka bangu kaki.

Kunzi amudukilyi iziyo, amupa maziyo mudingi.

Mutamanagi nimo apaga obili

³ Tabibisini Kunzi, abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kaki yo atipa mino obili wambiya, kye apupisa ndi Yeso-Kilisito ka mbuku. Kinili ta mino na mutamanagi nimo apaga obili, ⁴ takwanana kainisa na makpamuka nimo Kunzi obuulyaga ndi ko bulya ka batu kaki kugu wa lisyé. Makpamuka mi nimo kakwananigu kapo ikani kaputikana ikani kolimiko yi. ⁵ Mudongoni beyo mo mino kabailya yo, a no ngu kamubuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nimo imibisikoso ndeke ka lisyé la mupipilo.

⁶ Kinili mabutumo na magyagya gutugu beyo mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mukede na bopisi dididi. ⁷ Yigyogyiso yi niyo a ko bulya ya kibisikoso izangiya ya baya kunu. Kika kani bakongogo olo nino a luki liputikana ko buku kaiba be a wanza, a abe baya kunu niyo a na izangia kugbe a mino kakitanaga ka buzu mudongoni abe olo. Kinili Kunzi abibisa ndeke, adondisyo na abisa kugu, mutu wa baya ya linguna wa Yeso-Kilisito odoku ndeke mino. ⁸ Mapagatu Yeso, gutugu beyo makanaminigu mino yo.

Mabinikyononi gutugu beyo aka yo ma kegū mbeyi mino kamina mbiya wanu. Kinili mokogwa magyagya mudingi nimo mumbanzu kakwananigu kozukogo. ⁹ Mokogwa magyagya kye minisoni na muhukuso, nimo a mukalya ma baya kunu.

¹⁰ Bogyalandu bakisa ndi, bakpima buwobi-buwobi bulyo muhukuso mi nimo. Babikyaga ndi kambwa mongoni ko bulya apepe nino Kunzi amawanyaga ndi. ¹¹ Bakisa ndi yapu kandanga ngbingo na pisi tino yo likpamuka nilo Limbengi ka Kilisito abikya ndi, akwanana mino kaigyonoso. A beyo, Limbengi li nilo a ndi kuso kabu, abikyaga ndi kambwa aka beyo Kilisito igyogya ndeke mino, na beyo ibiba kaki akwanana ndeke mino kodoku kumbuso yi. ¹² Kunzi umibisa ndi bogyalandu be Mongoni Manza mi nimo upa ndi, kegū ndi ko bulya kabu bikpe, luki limoti a ndi ko bulya kunu. Mbiya wanu, babibikya ba Mongoni Manza bamabikyaga ndi likpamuka li nilo pisi ko ngu ya Limbengi-Lotu kotukyoku kugu wa lisyē. Gutugu bamalaika aka bikpe, ba goni na musasa kaibo yi.

Wikoni bitu pisi ka yigya kunu

¹³ Kinili, okwononi kaiko bakitulya ka ligubo, wikoni bufisi. Bisoni mutamanagi kunu ko bulya apepe nino minisono ndeke na iyi wa Yeso-Kilisito odoku mino. ¹⁴ Mubongoni Kunzi, makikonitogu bata na musasa manye nimo mikaga ndi na imu ka bundeli, wa mikaga ndi mino ko biti. ¹⁵ Luki limoti, wikoni bitu pisi ka yigya kunu yasi, mufongoni begeyo Kunzi nino amamakaga a mino bitu. ¹⁶ A beyo, Mobiso ko Kunzi abikya be: «Wikoni botu kye imi na wotu.»

¹⁷ Ka malumba kunu, mamakaga Kunzi be Baba, mutu yi nino usombisaga batu basi ka bungbingbili kabyenene na lasi nilo mutu yikaka-yikaka ogyi. Kinili, ka masye mi nimo amutigyolyi ka obili wanu, wonisiloni pisi ka yigya kunu be mabangagatu Kunzi. ¹⁸ Makaiba beyo Kunzi amuluwa ndi mino, kamanyogo ka yigya yanyenye niyo botitonu bamuwonisila ndi. Kegū ndi pisi ka makpamuka nimo akwanana kaputikana abe falanga ikani olo. ¹⁹ Luki limoti, makulikana ndi pisi ka bangu ya ligabu lapu niyo ka Kilisito. Iyi nino bamwo ndi abe mikya-kondolo nino wanza ni kegū na mudili ikani na ipukulu. ²⁰ Kunzi apunaga ndi Kilisito kani kanogyigu obili. Awonisa ndi ko bulya bunza kunu ka bongbingo bi nibana ba mupipilo ba. ²¹ Pisi ka kaki, mabailya Kunzi nino apupisa ndi ka mbuku, apa ibiba. Kinili mobisaga baya kunu na mutamanagi kunu ko Kunzi.

²² Ibunu, mibufisoni pisi kagya likpamuka la lingunu, kapanana ka lingunu abe bamamaki. Ponononi kugbe luga kunu, na limbengi limoti. ²³ A beyo, mibukutoni nganga ya yiba. Kegū na bababa nibo ba nzuyi ya litombu, luki limoti pisi ka busolo nibo kokwogigu. Busolo bi nibo ni manzina mo ngu na ma benze na benze ko Kunzi. ²⁴ Kye ikpikaga be: «Batu basi ba abe tonito

ibiba kabu yasi a abe mauwa,
Tonito kumilaga, mauwa mi obuukono.

²⁵ Luki limoti, likpamuka ka Mombukwono-dosu
Ikogo ka benze na benze.»

Likpamuka li nilo ni Mongoni Manza nimo bamabikyaga ndi.

2

Litalu lo ngu na livanza lotu

¹ Wosoni neki likpumuka lanye lasi, bokoli, kuboboku, gutugu imi aka na unzinzinya bengen. ² Wikoni abe bomiki nibo dibukuti mbiya, na musasa ma molungo ma lingunu nimo ma likpumuka ko Kunzi bongbinga basi. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono na muhukuso. ³ Kinili, Mobiso ko Kunzi abikya be: «Miboni bunza ka Mombukwondosu Kunzi.»

⁴ Mukpudoniku Mombukwono-dosu, litalu lo ngu nilo bambanzu bombimba ndi. Luki limoti Kunzi opunogoni ndi kye ina be a luki la izangiya kugbe. ⁵ Ibonu widukuloniku abe matamu mongu, iba bopiki na ibunu ndabu ya malamba niyo ya limbengi. Kuso yi miko ligbata ka bokumu botu nibo ba na ligubo kapá Kunzi aperse wa Limbengi nino abosilo pisi ka Yeso-Kilisito. ⁶ A beyo, Mobiso ko Kunzi abikya be: «Napunaga ndi litalu la ligabu lapu nilo osulyogo mubumbe ma ndabu, nobiso ka Siona, mutu nino abailya litalu li nilo kokwigu ndeke suni.»

⁷ Litalu nilo a na ligabu lapu kugbe kunu ka batu nibo mabaya, luki limoti ka nibo bakabailiyagu: «Litalu nilo bopipiko bombimba ndi odonuku kawa litalu lidingi kosulyo mubumbe ma ndabu.»

⁸ Mobiso ko Kunzi abikyatu goni ka pa yagogo be:

«A litalu lisokisogo a goni nilo ligwisisa bambanzu.»

Batu nibo basakaga ndi kye bakapagu ndi kabailya likpumuka ko Kunzi. Kunzi upunaga ndi iba ka niyo. ⁹ Luki limoti, ma ibunu batu nibo Kunzi upunaga ndi, bokumu ka Ngama, livanza lotu, livanza ko Kunzi. Iyi amupunaga ndi kabikyaga makpumuka manzanza nimo agya ndi. Iyi nino amamakaga kopupo ko biti na kogulya ka bungbanganya kaki nibo banza.

¹⁰ Ma kegú ndi kambwa livanza ko Kunzi, luki limoti ma kawa mbiya wanu livanza kaki. Kunzi kegú ndi kamuminyilya kumbu kambwa, luki limoti a kawa mbiya wanu kamuminyilya kumbu.

Okwononi kaika na yigya yanza luga ka bengen

¹¹ Bomika-mama bupakaaa, ma bobiko, mugu kunu kegú kunu ka obili. Wibuulyoni na musasa ma nzuyi nimo akaulanana na limbengi. ¹² Wikoni na yigya yanza luga ka nibo bakamibigu Kunzi, iba bakamakulyaga gutugu likpumuka lanye aka, biki kaina yigya kunu yanza aka. Kawa wa gowa, babibisa ndeke Kunzi wa igoku mino.

¹³ Hubongoni batu bakpukpu basi ko bulya ka Mombukwono-dosu. Mubongoni ngama mudingi nino a na bungama kugu ka batu basi, ¹⁴ mubanga bangama ba bewili. Utikoku ndi bangama bi nibo kaugyogyiso batu banye basi, na kaubibiso batu nibo bagyaga likpumuka lanza. ¹⁵ A beyo, Kunzi akapa be wikoni kagya binza iba batu nibo bakibigu luki na nibo ba bungingi bakikonitogu na nilo babikya. ¹⁶ Obili kunu iki abe batu nibo bokulikonogoni ka busunzu. Luki limoti, kulikanaga kunu kikonitogu abe kutuko kasama banye, wikoni na igya abe bosunzu ko

Kunzi. ¹⁷ Hubongoni batu basi, mupa bomomonu ba baya, mabanga Kunzi, mabanga ngama mudingi.

Yigyogyiso niyo Kilisito alya ndi

¹⁸ Ifunu bosunzu, hubongoni bombukwono-donu ka bopisi bayasi. Makubongonitogu asi niyo aka bo banza na botombii, luki limoti hubongonito goni niyo bufiya. ¹⁹ A izangiya kapilya yigyogyiso ka likpumuka nilo wakogyigu ko bulya yibanga Kunzi. ²⁰ A beyo, makika kalya buma ko bulya bunye niyo mogyi, ika na izangiya tino? Luki limoti, bakamugyogyiso ko bulya yigya yanza kunu, kika kani mopilyini bazu bi, niyo a na izangiya yidingi kambwa ko Kunzi. ²¹ Kunzi amamaka ko bulya yi niyo kye Kilisito bikpe alya ndi igyogyiso ko bulya kunu. Amusilya kuwa likingyosi be kye kpokyononi ka masoku kaki. ²² Kagyaga ndi bunye, likpumuka la kuboboku gutugu limoti aka kopupagu ndi ka munoku kaki. ²³ Niyo ba ndi katumbwa, kigisyaga ndi, wa a ndi mino kaigyogyiso, kulananaga ndi na batu bi begeyo. Luki limoti isa ndi ka maboku ko Kunzi nino akogo likpumuka ka bungbingbili. ²⁴ Kilisito bikpe abinika ndi bunye kusu ka nzayi kaki ka musalaba. Agya ndi beyo kye ifusu tiki abe bamanda ko bulya bunye, tiniso na obili wongbingbili. Minisono na muhukuso ko pisi ya bevidi kaki. ²⁵ A beyo, ma ndi abe bakondolo bubungogo. Luki limoti, mbiya wanu migoniku ka nino a mububulyo kunu na nino akamubuulyogo.

3

Vononi ka bakilisito

¹ Ifunu boko aaa, hubongoni bombunyonu begeyo. Kuwa wa gu wa, batu bagogo luga kabu niyo biko kani bakanoboilyigu likpumuka ko Kunzi, bakwanana koyikono pisi ka igya kunu, gutugu makonzini. ² A beyo, okwononi bini asi igya yanza kunu aka pa imoti na kubangaku. ³ Makokisonitogu kainiso banza asi ka nzayi aka, abe ka liluluka lo tukatu, kaimokisyo makpumuka ma olo ikani kaimokisyo botu bayanzanza. ⁴ Luki limoti, kisoni yipepe bunza ba mutu wa kuso, bunza ba limbengi lawese na la maziyo niyo kakwananigu kapada. Bunza bi niyo a na izangiya yidingi ko Kunzi. ⁵ Kinili ka bundeli boko ba baya niyo bobisa ndi mutamanagi ko Kunzi, hibungusyaga ndi begeyo kani banubanga bambunya. ⁶ A abe Sala nino abangaga ndi Abalahamu, anamaka be «Mombukwana-dami.» Makiko kagya bunza beyo, kani makegu kabanga luki, miko bomikaki boko bi. ⁷ Ifunu baluku aaa, wikoni mudongoni begeyo na boko kunu kani manibo ambe ba kegu no ngu abe ifunu. Wikoni na ibu kani manudondisyo kye ifunu na ibu makwanana ndeke kainiso na mukalya ma obili walinganu ka maboku ko Kunzi. Gyoni beyo kye kikonitogu no luki nilo akpingba malumba kunu.

Kaigyogyiso ka bungbingbili

⁸ Ka mulibo, ifunu basi wikoni na tamanaga imoti na limbengi limoti. Ponononi abe bomika-muko, wikoni na yigya yanza na yisiso luga kunu. ⁹ Makigisyonitogu bunye ka bunye, gutugu mosikoni aka. Luki limoti, wikoni na munzina ma bubunga kye Kunzi amamaka ndi ko bulya yi, iba amufukilyi bubunga. ¹⁰ Begeyo Mosiso ko Kunzi abikyaga mino be: «Mumbanza yi nino apa kaiko na obili wanza, na kaiko na magyagya

asi munoku manye, asa likpumuka la kuboboku.

¹¹ Asi likpumuka lanye, aya likpumuka lanza, akisi maziyo, igwinonogo nomu.

¹² A beyo, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka batu bongbingbili, akanagatu malamba kabu, luki limoti, upilyaga batu banye mugongu.»

¹³ Wani no amugya banye kika kani ma na kekele kagya likpumuka lanza? ¹⁴ Luki limoti, kika gutugu kani makaigyogyiso ni managya bunza, gwoni asi magyagya aka. Makubongonitogu bambanzu gutugu ikii aka, makombomboyonitogu. ¹⁵ Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambengi kunu, iyi abe Mombukwono-dosu. Wikogoni bongbinga basi bakitulya kausikisyo nibo biko kamumuuso isi ya mutamanagi nimo ma na imu. ¹⁶ Luki limoti, gyoni beyo na limbengi lawese na la kubangaku. Wikoni na mambengi bingu. Makiko beyo, nibo biko kamunzinzinya yanye ko bulya yigya kunu abe babibya ka Kilisito, bogwa suni. ¹⁷ Kika kani Kunzi oponi be wigyogyiso kani wakagya bunza, a binza, kani kegu ko pisi yigya banye. ¹⁸ A beyo, Kilisito igyogyisa ndi nganga yimoti aka ko bulya banye ka bambanzu. Okwa ndi iyi payaya aka ko bulya ka batu banye, kamuluto ko Kunzi. Bamwo ndi ka nzayi, luki limoti opupo kuwa ndi ka mbuka pisi ka Limbengi-Lotu. ¹⁹ Pisi ko ngu ya Limbengi li nilo, aga ndi kakawa kuu ka mambengi ka batu nibo bokwaga ndi. Mambengi mi nimo a ndi ka boloko. ²⁰ Isi yi be mambengi ka bambanzu bi nibo bakya ndi kamukana Kunzi wa a ndi mino kaubundila na limbengi linda. A ndi ko ngbingo yi nino Nua a ndi mino kabaka ingbolo. Batu bakede aka bo bahukaga ndi ko tumo. Batu bugina aka bogulya ndi ka ingbolo. ²¹ Libo li nilo a ndi likingyosi la ibatiso niyo akamuhukuso mbiya wanu. Kegu yi ko bulya yisukusa mokoku ma nzayi, luki limoti, ko bulya kakanga Kunzi limbengi lango. Ibatiso akamuhukuso kye Yeso-Kilisito opuponi ka mbuka. ²² Iyi nino aga ndi kugu wa lisyee, a ka kumbanzikaniko ko Kunzi. Ku beyo, a ngama ka bamalaika, ngama ka batu bakpukpu na ngama wa makpumuka masi mo ngu nimo a kugu wa lisyee.

4

Obili wambiya

¹ A beyo, Kilisito igyogyisoni ndi ka nzayi, wikoni goni ifunu bakitulya kaigyogyiso mudongoni abe iyi. Mutu nino igyogyiso ka nzayi, kidukulogigu bata kagya banye. ² Ka masye mi nimo motigoli na imu kanu ka obili, wikoni kuwa kagya beyo Kunzi iko mino kapa ka obili kunu. Makikonitogu bata kagya musasa manye ma nzayi. ³ A beyo, molyoni ndi ngbingo mudingi kagya likpumuka nilo batu nibo bakamibigu Kunzi bapaga. Mikaga ndi kakpakyana gbali, musasa manye mutumo bide, libuma, manubino bodumo banye nibo bamumukanaga mino komwo na kagya likpumuka lanye, na kobibiso gbilito. Niyo a likpumuka lo suni. ⁴ Mbiya wanu likpumuka umbongini batu bi nibo bakamibigu Kunzi kye bakegu bata kamumina pa imoti na ibu ka likpumuka lanye. Kinili bikaga kamubinikilya makpumuka bitititi. ⁵ Luki limoti, basambatu ndeke kambwa ko Kunzi ka masi nimo bagya ndi. A beyo, a wakitulya kausombiso batu nibo bubisi na nibo bokwogoni ndi. ⁶ Kinili Kilisito abikyaga ndi goni mino Mongoni Manza ka batu nibo bokwoni ndi.

Busombisa ndi ko bulya makpamuka nimo bagya ndi wa ba ndi mino ka obili. Luki limoti, mbiya wanu, ko pisi ya Limbengi-Lotu, bakwananatu kawa kaiko na yigya niyo Kunzi apaga.

Obili ka batu ko Kunzi

⁷ Mulibo ma makpamuka masi a kawa buwobi. Wikoni neki na tamanaga yanza, mika kaiminya iba wikonito bakitulya kalamba. ⁸ Kambwa wa likpamuka lasi, ponononi luga kunu kugbe kye sipananso otikyogo bunye bakpa. ⁹ Tilyononi luga kunu binza kani makegu no miso mundindilo. ¹⁰ Mutu yikaka-yikaka abisi aperse nino Kunzi apa ndi kausingyo bengen. Mika kawa bagya-ligubo banza nibo bobuulyaga bapepe dididi nibo Kunzi amulupyaga. ¹¹ Mutu nino a na aperse kabikyaga likpamuka ko Kunzi, abikyagi. Nino a na aperse mugugubyo bengen ugugubyi no ngu niyo Kunzi apa ndi. Kawa wa, Kunzi avi ibiba ka bopisi baya makpamuka masi, pisi ka Yeso-Kilisito nino a na ibiba no ngu ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

A binza kaigyogya abe mukilisito

¹² Ifunu bomika-mama bupakaaa, likpamuka kamubongonito ko bulya yigyogyo yapu niyo makalya. Makinonitogu abe kiko likpamuka limbanga lo akamugya. ¹³ Luki limoti, gwoni magyagya kye makaigyogyo mufongoni abe Kilisito. Kinili mogwa ndeke magyagya mudingi wa inisono ndeke mino ka ibiba kaki. ¹⁴ Igyagya kunu, kika kani bakamutumbwa ko bulya ka Kilisito. A beyo, Limbengi la ibiba nilo a Limbengi ko Kunzi a kaso kunu. ¹⁵ Gutugu mutu bemoti luga kunu kigyogyonito abe mumpwo bambanza, ikani abe mutu wo kubaku, ikani abe mugya-manye ikani abe mutu wa kidailya likpamuka ka batu bagogo. ¹⁶ Luki limoti, bambanza kika kaigyogyo kye a mukilisito, kinonito suni, abibisi Kunzi nino apa lino li nilo.

¹⁷ Ngbingo musombiso odunuku, livananza ko Kunzi lo apunga kaika ko ngbongu. Luki limoti, kipunga na ibusu, opipilo kawa bunu ka nibo bakapaga bakabailya Mongoni Manza? ¹⁸ A beyo Mobiso ko Kunzi abikya mino be:

«Kika kani mutu wongbingbili oukogini pisi ka bukpeki-kpeki, ika kawa bunu ka nibo bamuya Kunzi na batu ba bunye?»

¹⁹ Kinili, okwononi be batu nibo bakaigyogyo kye bakagya nilo Kunzi apaga, bidukulogi kagya bunza aka. Bobisi obili kabu ka maboka ko Kunzi nino ugya kye utulyosogo bagume kaki basi.

5

Mutu ko bulya ka bazee ba kanisa

¹ Na kawa kabikya bazee ba kanisa nibo ba luga kunu mbiya wanu. Imi mombukwana-daki yi na muzee abe ifunu goni. Ninatu ndi no miso igyogyo ka Kilisito. Kinili nikatu ndeke na pa wa ibiba kaki ipupiso ndeke mino. Nakapa kamubikya be: ² Mufuulyogoni ambaza nino Kunzi amupa mufongoni beyo bobubulyo ba banyama bagyaga mino. Makogyonito ligubo be kye bamukpomyi kayapu, luki limoti, gyoni na limbengi lanza beyo Kunzi apaga mino. Makogyonitogu ligubo kye minisoni no bui, luki limoti gyoni pisi kaipa. ³ Makogyonitogu kaiva abe bangama kugu ka batu

bi nibo Kunzi amupá. Luki limoti, wikoni likingyosi lanza ka ambaza. ⁴ Ko ngbingo yi nino Ngama ka bobubulyo odoku ndeke mino, mibanga kawa ndeke begbegbe baya ibiba nibayo kaputikanigu ndeke.

⁵ A mudongoni begayo, ifunu bawanza, hubongoni bamboku. Ifunu basi miko na limbengi la kisiso luga kunu kye Mobiso abikya be: «Kunzi ulananaga na batu ba kibinika, luki limoti, udukulyogo batu ba kisiso bambanga.» ⁶ Wisisoni neki kambwa ko Kunzi nino wo ngu, iba amabiniki ndeke ka lisyé nilo awanyaga ndi lo. ⁷ Bisoni buti ba mambengi kunu ka maboku kaki kye asyegé limbengi ku kunu.

⁸ Wiminyonito, makololonitogu! Kye mumuyoniso kunu beyo ka Abili akaamama bigbagbagba kani analungikyana abe kpwingi, kakisa mutu yi nino alya. ⁹ Bisoni na iyi dongoso, mitikitilyaga ka baya. Wiboni ambe bomomonu bakaigyogyiso ka obili wasi begayo. ¹⁰ Migyogyisatu mbeyi bata ko ngbinga mukede. Luki limoti Kunzi wa iziyo amamaka kogulya ka ibiba ya benze na benze pisi ka matikana na Yeso-Kilisito. Kawa wa gu wa, amudwisatu ka mulibo, amungotiso, amupá ngu, amumomosa kani makegu kapika bipেকে-পেকে. ¹¹ Iyi no a no ngu ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

Yuuso ya mulibo

¹² Sila nino a mika-mama wa limbengi no etungbuli bi kamukpikilya igbutu ya balawa yi nima. Nopo kamutumisa mambengi na kamabikya ambe niyo a iziyo ya lingunu ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka. ¹³ Kanisa ya Babiloni, niyo Kunzi apunaga abe ifunu, amumuusogito. Gutugu mikami aka beyo ka Maliko, amumuusogito goni. ¹⁴ Tilyononi, mopututonogo luga kunu abe bomika-muko.

Maziyo iki pa imoti na ifunu batu ka Kilisito basi.

Balūwa wa yiba nino Petele akpika ndi Likpumuka la mambwa

Kitabu ya yiba niyo atutumbwa Petele okpika ndi niyi. A beyo, ukpikilya ndi bakilisito ba gudu yimoti bene. Gutugu mutu bemoti aka kabikyagu be baluwa yi nima a nino ukpikilya ndi batu bi nibo bukpikilya ndi baluwa wa mambwa, kye mambanzu gutugu bemoti aka kibigu be Petele ukpika ndi babaluwa baba bi nibo aka bo. Abikya ndi iyi asi be baluwa yi nima a baluwa wa yiba nino akpika ndi (Wanda 2 Petele 3:1).

Petele abikya ndi be batu bemoti-bemoti bindaga ka bakilisito, banutiwa makpumuka di no Mongoni Manza nimo utiwa ndi. Bagyaga ndi niyo bopo, banabikya be Yeso kigikugu ndeke bata. Petele abikya goni ndi be obili ka mukilisito okwononi kabosilo Kunzi. Mutuu mi nimo Yeso upa ndi batu bi nibo ba ndi na ibu wa a ndi mino ka obili mo a ma linguu. Likpumuka li nilo bokwononi kogwi ka limbengi kabu nilo.

Yigbanaga ya kitabu ka 2 Petele niyi:

Yuuso 1:1-2

Beyo obili ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*

Wigwinonogoni bingbufu ka mutuu nimo mukana ndi *1:16-21*

Batu bi nibo buwonisilogo bengenii likpumuka nilo kega lo ngbingbili *2:1-22*

A beyo, Yeso igokuto ndeke *3:1-18*

Yuuso

¹ Imi Simoni-Petele nino na mugya-ligubo na atutumbwa ka Yeso-Kilisito no nakaukpikilyo batu nibo ba na baya yidingi mud'ongoni abe niyo kusu, pisi ka bungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

² Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu nino mamibaga bamudukilyi iziyo na maziyo makpu.

Kunzi amamakaga na amupnaga

³ A beyo, pisi ko ngu kaki, Kunzi atipa ndi masi nimo okwononi ka obili kusu. Igyonosa ndi beyo kye tiki bakigwinonogo na kabibiso nino atimakaga ndi kaiko pa imoti ka ibiba na bunza kaki bikpe. ⁴ Kabyenene na ibiba no ngu yi niyo, Kunzi atipa ndi agume wanza na mudingi kugbe. Agya ndi beyo kye makulikanagi ka musasa manye ma obili yi nima, mabye kawa yigya kaki mombukwana-daki yi. ⁵ Kinili, gyoni kekele kamatila bunza kugu wa baya kunu, yimibo ka bunza. ⁶ Matatila yigwi mambengi ka yimibo, miko na limbengi linda kaigwi mambengi na matatila limbengi linda kaigwinonogo ko Kunzi. ⁷ Kugu wa limbengi la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na libukatana, kugu wa libukatana matatila sipananiso. ⁸ A beyo, makika na yigya niyo yasi, mobuulyogo, amupatu ngu kagya ligubo na kabukuta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito binza. ⁹ Luki limoti, mutu yi nino kega na yigya yi niyo, azwa kaki a mukudu, a abe mutu wo kolobu ya mamomo. Obusoloni be Kunzi asukusoni ndi bunye kaki bandeli.

¹⁰ Kinili, bomika-mama, gyoni kekele kugbe kabailya molikoni nimo Kunzi amamakaga ndi mino, na beyo amupnaga mino. Makagya nilo

lasi, makogwigu ndeke ka bunye gutugu iki yi aka. ¹¹ Makagya beyo, Kunzi amuukulya mupumi bikpo kogulya ka Bungama ba benze na benze ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.

¹² Kinili, niko asi kamutomosyo aka masye masi makpamuka mi nimo, gutugu beyo miboni ndi mino yo na beyo migwinonogo mino ka linguna niyo bamupá ndi. ¹³ Nakaina binza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngbingo yi nino na mbeyi bata mino kakutaga aka. ¹⁴ A beyo, nakaiba ambe nika banu kaasa nzayi ya litombu yi niyi, mudongoni beyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndi mino. ¹⁵ Luki limoti, naga ndeke lasi ambe nakokwo gutugu, wikon katamanaga masye masi makpamuka mi nimo.

Batu niho bina ndi ibiba ka Kilisito

¹⁶ A beyo, takamuzukilyagagu ndi likpamuka lo ngu ya kigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito abe babibu baya bongu na baya bokoli. Luki limoti, tina ndi budingi kaki no miso. ¹⁷ A beyo, Kunzi Baba alingisaga ndi boku. Apa ibiba ngbingo yi nino liyu la ibiba yidingi ko Kunzi otukyoku ndi mino kugu wa lisyé, anabikya be: «Nimuna a mikami mpaka, nogwaga magyagya na iyi kugbe.» ¹⁸ Ibusu bamombukwono-dosu bi ho tukana ndi liyu li nilo kotukyoku kugu wa lisyé, ngbingo yi nino ta ndi mino na ba Yeso ka ngupa yotu.

¹⁹ Ta goni kabailya munzina nimo bogyalandu babikyaga ndi. Mogyi binza kaigwinonogo nomu. A mudongoni abe tala nino akanze ko biti, kadwe ko ngbingo yi nino lisyé atinikaga mino na ko ngbingo nino lingutu lo mbolugo anze banu mino ka mambengi kunu. ²⁰ Kambwa wa yasi, wiboni ambe mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu katambulaga iyi mukaka bugyalandu ba Mofiso Motu. ²¹ A beyo, mumbanzu gutugu bemoti aka kanonzinigu ndi na bugyalandu ka sipananiso kaki bikpe. Luki limoti, babikyaga ndi likpamuka ko Kunzi ko pisi ya Limbengi-Lotu.

2

Kunzi ugyogysatu ndeke bowonisilo ba bongu

¹ Ka bundeli, bogyalandu ba kuboboku batu ndi luga ka bomikya Bezaleli. Bowonisilo ba kuboboku bopuponokuto ndeke luga kunu begeyo. Bamakya ndeke mutiwi manye na ma bongu bipela, bamanganya ndeke Muwonisilo nino uhukusa ndi, bimakyilya kuwa ibu bamombukwana-dabu bi bunye niho ulumwisogo ndeke bigbatata.

² Bambanzu bakpu babibiyaga ndeke bingbooo ka likpamuka lanye. Binaga ndeke pisi ya linguna payaya ko bulya kabu. ³ Kakisa kainisono na mukumbo, bowonisilo ba kuboboku bi niho balyalyaga ndeke ka gongu kunu pisi ka babibu baya bongu-bongu. Luki limoti, Kunzi umokyoni ndi ka mukambu ndeli, bakolipyigu no lumwogo.

⁴ A beyo, Kunzi kukwilyagu ndi bamalaika niho bagya ndi bunye kumbu, luki limoti, ufikita ndi ka pa ya kigyogyiso. Na ku beyo, bukandaga na baselegeni kabundaga lisyé liko ngbanga. ⁵ Kunzi kakwilyagu ndi goni obili wandeli kumbu, luki limoti, ulumwisaga ndi batu banye ba obili no tumo. Ahukusa ndi Nua aka mukaka nino abikyaga ndi likpamuka la linguna, pa imoti na batu bagogo madfiya na ika. ⁶ Kunzi umakayatu ndi goni bagudu ba Sodoma na Gomolo ka mungimbo, ulumwisogo no buku. Ko pisi yi niyo, uwonisila ndi batu ba bunye likingyosi la nilo usilya

ndeke. ⁷ Ahukusa ndi mutu wongbingbili beyo ka Loti, nino limbengi akandikanaga ndi na yigya ya budanda ka batu banye. ⁸ A beyo, iyi yi nino mutu wongbingbili ikaga ndi luga ka batu banye, anina, anukana masye masi nimo aputaga ndi limbengi la bungbingbili kaki. ⁹ Kinili, Mombukwono-dosu ibagatu beyo okwononi mino kaukulaga ka bukpeki-kpeki batu nibo bigwinono na iyi. Luki limoti, a mbeyi kaubuulyogo batu banye wa aka wa, anabunda kaugyogyiso ka lisyé liko mukombu. ¹⁰ Kugbe, ugyogyiso ndeke batu nibo bikaga kabye tamanaga yanye ya nzayi kabu, banina bungama ka Mombukwono-dosu payaya.

Bowonisilo ba bongó bi nibo buminaga batu bagogo payaya, ba bakibinika, bakegu na kubangaku na batu ba ibiba ba kugu wa lisyé. Luki limoti bikaga kautumbwa. ¹¹ Gutugu bamalaika aka, nibo fukitogi se bowonisilo ba bongó bi nibo no ngu na bututungyo, bakakogigu ngbanga ka batu ba ibiba bi nibo ikani kautumbwa ko misa ka Mombukwono-dosu. ¹² Bowonisilo ba bongó bi nibo ba mudongoni abe banyama nibo bakegu na yimibo, bubukuta ndi ko bulya kaugwigo ka bakpaka aka na kamwogo. Batumbwaga makpumuka masi, gutugu nimo bakibigu. Bolumwogo ndeke mudongoni abe banyama bi nibo. ¹³ Bugyogyiso ndeke mudongoni begyo ibu bugyogyisa ndi mino batu bagogo. Bogwaga magyagya kotulyoso bingbanganya tamanaga kabu yanye na musikatu. Bogwaga magyagya kamubobo kani ma na ibu kalyalya, buliki kabu luga kunu apaga suni. ¹⁴ Miso kabu amutumo na tamanaga ya budanda aka bide, bakupogigu ibu kagya banye. Bubuuliyogo batu nibo ba na mambengi bipoli. Ba goni na mambengi ma ligbugbu ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kugu kabu! ¹⁵ Bosoni ndi pisi yo ngbingbili, bobungogo na babye niyo ka Balama, mika Beoli. Iyi Balama apaga ndi buyi nibo bapaga ndi ko bulya likpumuka lanye. ¹⁶ Luki limoti, bayoyisa ndi ko bulya banye kaki. A beyo, punda muko yi nino kanzinagigu, apunga ndi kanzina na liyu abe mumbanzu. Kuwa wa gu wa, punda yi nino apakya ndi yigya ya bungingi ka mugyalandu yi nino.

¹⁷ Bowonisilo ba bongó bi nibo ba mudongoni abe makpakpa nimo mufaga. Ba goni abe bekuaba nibayo akawiwila na mbumbo. Kunzi ubungusyilogoni ndi pa ko biti niyo bindengbu-ndengbu. ¹⁸ Munzina kabu ikaga nimo makibinika na nimo kegu na izangiya. Pisi ka munzina mi nimo, bugwisisogo batu nibo bupupogi batu banye ka mudongo mbiya be fiki kagya budanda. ¹⁹ Bubikyaga be bakulikanagatu ndeke. Luki limoti, ibu bamombukwana-dabu bi ba bosunzu ba budanda nibo akaulumwisogo. A beyo, mumbanzu yikaka-yikaka a musunzu wo luki lasi nilo ikaga na iyi lidita. ²⁰ A beyo, bumbanzu boukogoni ndi ka yigya yanyenye ya obili, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu beyo ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, bakiga bata kumbuso ka yigya yanye yi niyo a ndi ni ufitini yo, obili yi nino bopipilo na iyi ika kuwa wanye kugbe kakitaga nino wa mambwa. ²¹ A gutugu ndi binza kaiko kani bakibigu pisi ya bungbingbili. Kegu ndi na izangiya be fibi, kumbuso yi, basa bata matuu motu nimo bupa ndi. ²² Likpumuka nilo bagya ndi, akowonisila lingana la ligbitoku nilo abikyaga be: «Inva igilyini kalya mozoyo kaki» na: «Nguya nino apunya kaisukasaga, igilya bata kaituluba ka butulu.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndeke

¹ Ifunu bawai, baluwa kami wa yiba kamukpikilyo nimu. Kuso wa babalawa nibana basi baba, no bi kapa kozuzukiso kuso kunu tamanaga yanza ka mutuu mi nimo mukana ndi. ² Nakapa ambe tomononi makpamuka nimo bogyalandu botu bamubikya ndi ka bundeli. Tomononi goni mutuu ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nimo batatumbwa kunu bamupá ndi. ³ Kambwa wa yasi, wiboni ambe ka masye ma mulibo bambanza bopuponokuto ndeke. Batu bi nibo biko kabye masasa kabu aka bamombukwana-dabu bi. Bamutibaga ndeke bikyaaa, ⁴ banabikya be: «Si Yeso abikya ndi be odokuto ndeke! A kuwa yani? A beyo, katukya wa aka wa botitosu bolumwaga ndi mino, makpamuka masi a mudongoni beyo aka yo a ndi mino wa Kunzi agya ndi mino obili.» ⁵ Bakabusala ka yakolyi be: katukya ka bundeli, Kunzi agya ndi lisyé na litombu pisi ka munzina kaki aka. Agbanana ndi litombu no libo, amumala kuwa ndi litombu lugo wo libo. ⁶ Kunzi olumwisaga ndi obili wandeli no libo li nilo goni lo, pisi ko tumo yidingi. ⁷ Pisi ka munzina mi nimo goni mo, Kunzi obisoni lisyé na obili wa lisyé li nili alongo ka lisyé li nilo ako ndeke mino ngbanga ka batu ba bunye. Ka lisyé li nilo, lisyé na obili agbundikana ndeke no buku.

⁸ Luki limoti, ifunu bawai, makobusolonitoga be: ka Mombukwono-dosu, lisyé limoti a mudongoni abe byanga elofu yimoti na byanga elofu yimoti a mudongoni abe lisyé limoti. ⁹ Mombukwono-dosu kegú kolipyo katulyoso agume kaki beyo batu bagogo basimaga mino. Luki limoti, a na limbengi linda na ifunu kye kegú kapa be mumbanza gutugu bemoti aka obungogito. Apaga be batu basi bopupi ka bunye.

¹⁰ Lisyé ka Mombukwono-dosu odoku ndeke mudongoni beyo mutú wo kubaku odogoku mino. Ka lisyé li nilo, lisyé olimika ndeke na mungbi, makpamuka masi nimo anzege ku, agbundikana no buku bingbiii, obili na masi nimo a kuso yi olumwogo. ¹¹ Yeki masi igyonosa ndeke beyo, okwononi be yigya kunu iki se kuwa buni? Okwononi be yigya kunu iki yotu na yakigumya ko Kunzi. ¹² manabundaga lisyé ko Kunzi na kagya yasi ambe oduku bikwa. Ka lisyé li nilo, buku agbunda ndeke kugu wa lisyé wasi, na makpamuka masi nimo anzege kugu wa lisyé apye bigbatata. ¹³ Luki limoti, kabyenene na agume ko Kunzi, takabundaga lisyé na obili wambiya, ku bungbingbili ika ndeke mino.

¹⁴ Kinili, ifunu bawai, yeki makabundaga lisyé li nilo, gyoni ngu kunu yasi kaiko banza ni makegu na ida ko misa ko Kunzi, miko ka maziyo na iyi. ¹⁵ Wiboni se ambe limbengi linda ko Mombukwono-dosu ni pisi ya muhukuso kunu. A mudongoni beyo momosu mapaka beyo ka Polo amukpikilya ndi goni mino kabyenene na yimibo yi niyo Kunzi apa ndi. ¹⁶ Okpikaga ndi beyo ka babalawa basi nibo a ndi kanzina mino ko bulya yi niyo. Kuso wa babalawa bi nibo, atu na bapa bayago nibayo a bayapupu kotombisyo. Batu nibo bakegu na yimibo na nibo bakegu bakigwinonogo binza ka baya boyikosogo isi yi mudongoni beyo boyikosogo goni mino bapa bayago baya Mobiso Motu. Niyo bagyaga beyo, biputaga ibu bamombukwana-dabu bi.

¹⁷ Ifunu bawai, mbiya wanu, mibini ifunu likpamuka li nili. Wiminyonito neki, kye bunye ka batu banye kamubungusogonitoga. Wikoni kuwa bingbifu ka baya. ¹⁸ Widukulogoni kopingo aka ka iziyo na kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito. Ibiba ku

kaki, katukya mbiya wanu na kadwe ka benze na benze! A asi beyo aka yo.

Balūwa wa mambwa ka nino Yuani akpika ndi Likpamuka la mambwa

Balūwa wa mambwa nino Yuani akpika ndi nimu. Yuani okpikatu ndi mbeyi kitabu yagogo, ku anzina ndi mino ko bulya obili ka Yeso ka litombu. Kitabu yi ni: «Mongoni Manza beyo Yuani okpika ndi mino.» Kumbusa wa niyo, ukpika ndi goni babalūwa bagogo baba.

Ka bongbingo bemoti-bemoti, batu bagogo bubogo ndi bambanzu be Yeso-Kilisito nino odoku ndi kunu ka litombu kaiko mikya bambanzu kegu Miko-Kunzi. Babikyagatu ndi goni be mutu yikaka-yikaka akwanana kagya beyo aka yo opo mino, Kunzi kinigu abe kagya bunye.

Kinili, Yuani ukpikilya ndi Bakilisito kautumbulyaga be Yeso ni wani. Ubikya goni be a linguu be obili wa benze na benze atu, uwonisa ndi goni pisi tino yo mambanzu akwanana mino kainiso na obili yi nino. Pisi yi ni mutu wasi nino abinikyana Yeso, inisanatu na obili yi nino. Omotiloku kaubikya bambanzu be okwononi kamatikana no Kunzi pa imoti no Mikaki beyo ka Yeso. Okwononi goni kapa Kunzi na kupa bakilisito bagogi basi. Bakagya beyo, biko limbengi bidde be binisanatu na obili wa benze na benze.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Likpamuka ko Kunzi apaga obili 1:1-4

Tokpokyoni ka bungbanganya 1:5-2:6

Mutu mambiya 2:7-17

Bomuyoniso ka Kilisito, na bomiko Kunzi 2:18-3:10

Sipananiso luga kunu 3:11-4:21

Kopupo tutungyo ka makpamuka ma litombu 5:1-21

Manzina ko Kunzi apaga obili

¹ Takamukpikilyo balūwa yi nimu ko bulya Manzina nimo apaga obili, nimo a ndi katukya ka mupanganagi. Tukanatu ndi Manzina mi nimo, tina, tanda bizumuuu, tavilaga na mafoku. ² Ngbingo nino obili yi nino ipupisa ndi mino, taminatu ndi. Kinili, takaamalya budemu bi, kamubikyaga mongoni mi nimo ma obili wa benze na benze. Obili yi nino a ndi pa imoti na Baba, nino ipupisa ndi kusu. ³ Nilo tina ndi, tukana, ilu kuwa lo takamubikyaga iba wikoni goni na yukana na ifusu. Wina se, yukana kusu a niyo ta mino pa imoti na Bababa no Mikaki beyo ka Yeso-Kilisito. ⁴ Ifusu, takamukpikilyo likpamuka li nili kye magyagya kusu ogwononi bigbiya-gbiya.

Kunzi ni bungbanganya

⁵ Mongoni mi nimo tukana ndi na Yeso-Kilisito nima, imu mo tamubikyaga be Kunzi ni bungbanganya, kuso kaki, kegu gutugu no mikyo biti aka. ⁶ Takodongyo ambe ta na yukana na ifu, luki limoti kani takakpakyana ko biti, takabikya bongo na yigya kusu kegu ya linguu. ⁷ Luki limoti, takiko kakpakyana ka bungbanganya, mufongoni beyo Kunzi mombukwana-daki yi o mino ka bungbanganya, tiko na yukana luga kusu, bangu ko Mikaki Yeso asukusa bunye kusu basi.

⁸ Takabikya ambe takagyagigu bunye, iba takaiho ni ifusu aka, linguu kegu kuso kusu. ⁹ Luki limoti, takatwiyaga Kunzi bunye kusu

bingbanganya, atipilyatu, atisukusa bunye kusu basi, kye a wongbingbili na walingunu. ¹⁰ Takabikya ambe takagyagigu bunye, iba takaitiso Kunzi mutū wabongo, niyo akowonisilo be likpumuka kaki kegu kuso kusu.

2

Kilisito na atimamalyaga

¹ Bomikami, nakamukpikilyo likpumuka li nili, kye makogwonitogu ka bunye. Luki limoti, mumbanzu kogwo, tatu na mutū yi nino atimamalyaga kambwa ka Baba. Iyi ni Yeso-Kilisito, mutū wongbingbili. ² A beyo, ipa ndi abe apepe ko bulya mupilya ma bunye kusu. Kegu asi bunye kusu aka, luki limoti ko bulya nibo ka batū basi.

³ Kika ni tagyagatu mutū ko Kunzi, takwanana kabikya bingbanganya ambe tamibagatu. ⁴ Mumbanzu kabikya be amibatū Kunzi, luki limoti ni kegu kagya mutū kaki, a mutū wabongo, lingunu kegu kuso kaki. ⁵ Luki limoti, nino obuulyogo likpumuka ko Kunzi, sipananso ko Kunzi a sakipiko kuso kaki. Takwanana kaiba yukanana kusu no Kunzi ko pisi yi niyo. ⁶ Mutū wasi nino abikya be ta na yukanana no Kunzi, obili kaki okwononi kaika mɔɔngoni abe nino ka Yeso ndi.

Mutū mambiya

⁷ Ifunu bawaiaaa, kegu mutū mambiya mo nakamukpikilyo, luki limoti, a nimo mandeli katukya ka mupunganagi aka ndi. Mutū mandeli mi nimo ni likpumuka nilo mukana ndi. ⁸ Luki limoti, nakamukpikilyo mutū mambiya, nimo lingunu li akainisono kuso ka Kilisito na kuso kunu goni. A beyo, bita akakitaga, bungbanganya ba lingunu a kuwa kanze ka obili kunu.

⁹ Mutū yi nino ofongyogo kabikya be a ka bungbanganya, luki limoti, anamuya mamaki, a mbeyi asi ko bita aka. ¹⁰ Nino apaga mamaki, a ka bungbanganya, kegu no luki kuso kaki nilo akwanana mino kamakya mumbanzu ka bunye. ¹¹ Luki limoti, nino aminaga mamaki no miso mopi, a ko bita. Akpakanaga ko bita ni kegu kaiba be akainda yani, kye bita apiyosoni miso bipi.

¹² Nakamukpikilyo ifunu bomikami, kye Kunzi amupilyoni ndi bunye kunu ko lino ka Yeso. ¹³ Nakamukpikilyo ifunu bababa, kye mamibatū mutū yi nino a ndi katukya ka mupunganagi. Nakamukpikilyo ifunu bawanza, kye mandungulyogoni Mumuyoniso.

¹⁴ Namukpikilya ndi ifunu bomiki, kye mamibatū Baba. Namukpikilya ndi ifunu bababa, kye mamibatū mutū yi nino a ndi katukya ka mupunganagi. Namukpikilya ndi ifunu bawanza, kye ma no ngu: likpumuka ko Kunzi a kuso kunu, mandungulyogoni goni Mumuyoniso.

¹⁵ Makaponitogu obili, gutugu makpumuka nimo a kuso yi. Mumbanzu kapa obili, kakwananigu bata kapa Obosu. ¹⁶ A beyo, makpumuka masi mi nima a ma obili: musasa manye, musasa ma makpumuka nimo tinaga no miso na yibiba ko bulya mukumbo. Masi mi nima kotukyokugu ka Baba, luki limoti, otukyoku ka obili. ¹⁷ Obili na musasa kaki akitagatu, luki limoti, mutū yi nino agyaga sipananso ko Kunzi a na obili wa benze na benze.

Mumuyoniso ka Kilisito

¹⁸ Bomikami, ngbingo wa mulibo kuwa nimu. Mukanatu ndi banabikya be mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbiya wanu, bomuyoniso ka Kilisito bakpu bopuponini bi. Ta kuwa kaiba ambe

ngbingo wa mulibo a kuwa buwobi. ¹⁹ Batu bi nibo bopupa ndi luga kusu, luki limoti, bakegu ndi pa imoti na ifusu. Bakika ndi pa imoti na ifusu, iba bakatisagu ndi. Luki limoti, batisa ndi kye inisoni bingbanganya be bakegu ndi pa imoti no ifusu.

²⁰ Luki limoti, ifunu, ma butumo na Limbengi-Lotu nilo Kilisito amupa ndi. Kinili, ifunu basi mibagatu linguna. ²¹ Kika neki ni namukpikilyi, kegu bekye makibogigu linguna, luki limoti, a kye mibagatu. Mibagatu goni be bonggo kopupogigu ka linguna.

²² Wani se kuwa no a mutu wabonggo? A mutuu yi nino anganyaga be Yeso kegu Kilisito. Mutu yi nino a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Miki. ²³ Mutu wasi nino amanganyaga Miki, amanganyaga goni Baba. Nino abailyaga Miki, abailyaga goni Baba.

²⁴ Kinili, buulyogoni ka mambengi kunu mutuu nimo mukana ndi katukya ka mupunganagi. Makobuulyo mutuu mi nimo, mika ndeke goni ifunu kuso ko Miki na kuso ka Baba. ²⁵ Luki nilo Kilisito atiwanyaga ndi ni obili wa benze na benze.

²⁶ Namukpikilya ndi nilo ko bulya ka batu nibo bakisaga kamubo. ²⁷ Luki limoti, Kilisito amupatu ndi ifunu Limbengi kaki, Limbengi li nilo a kuso kunu, makegu bata na musasa be mumbanzu amuwonisilo. A beyo, Limbengi owonisilaga masi: owonisilaga linguna, kegu bonggo. Kinili, mudongoni beyo amuwonisila ndi mino, wikoni kuso ka Kilisito.

²⁸ Mbiya wana, bomikami, wikoni kuso kaki iba takikonito na kubangaku ngbingo yi nino opuponoku ndeke mino. Ka lisyé li nilo, takimakanigu ndeke suni kambwa kaki. ²⁹ Mibagatu be Kilisito a wongbingbili, yeki a beyo, makwanana goni kaiba be mutuu wasi nino agyaga bungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta bomiko Kunzi

¹ Winoni beyo Baba atipa ndi mino! Sipananiso kaki a sidingi kugbe, kinili batimakaga be bomiko Kunzi. A beyo, ta bomikaki aka bikpe. Kika ni batu ba obili bakatimibigu, a kye bakamibagu ndi Kunzi.

² Ifunu bawaiiiaa, mbiya wana, ta bomiko Kunzi, beyo tika ndeke mino kanibisikonigu mbeyi bingbanganya. Luki limoti, takaiba ambe ngbingo yi nino Kilisito opuponoku ndeke mino, tiita kuwa ndeke mudongoni abe iyi, kye tamina ndeke beyo aka yo o mino. ³ Mutu wasi nino a na mutamanagi mi nima kuso ka Kilisito, ifubisaga iyi mombukwana-daki yi bitu mudongoni beyo Kilisito o mino.

⁴ Mutu wasi nino agyaga bunye, obunogo mutuu ko Kunzi, kye kagya bunye ni kobuno mutuu. ⁵ Miba binza be Kilisito odoku ndi katumba bunye, wina se bunye kegu kuso kaki. ⁶ Mutu wasi nino ukananaga na iyi, kagyagigu bata bunye. Luki limoti, nino akpakpikanaga na bunye, owonisaga be kaminagu ndi, kamibagu begye.

⁷ Bomikami, mumbanzu gutagu bemoti aka kamubonitogu! Mutu yi nino agyaga likpumuka longbingbili, iyi mombukwana-daki yi a wongbingbili mudongoni abe Kilisito. ⁸ Nino agyaga bunye a mikamumuyoniso, kye mumuyoniso apunga ndi kagya bunye katukya ka mupunganagi aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndi kuwa iyi kapata ligubo ka mumuyoniso.

⁹ Mutu wasi nino iitoni miko-Kunzi, kampakpikanagigu bata na bunye, kye ngu ko Kunzi niyo apaga obili akagya ligubo kuso kaki. Kakwananigu

бата кыга бунье кье а кэва мико Кунзи. ¹⁰ Bomiko Kunzi ба ди на бомико mumuyoniso ko pisi yi niyi: Mutu wasi nino kagyagigu likpumaka longbingbili, ikani nino kapagigu mamaki, kegu iyi miko Kunzi.

Mutuu ko bulya sipanano

¹¹ A beyo, mutuu nino mukana ndi katukya ka mupunganagi nima: topononini. ¹² Takikonitogu abe Kaina nino amwo ndi mamaki, a ndi iyi mika-mumuyoniso. Amwo ndi ko bulya iki? Kye yigya kaki a ndi yanye, niyo ka mamaki yo ngbingbili.

¹³ Bomika-mamaaa, obili kiko kamumuya, kamumbongonitogu. ¹⁴ Takaiba ambe topupogoni ka kukwaku, togulya ka obili. A bingbanganya kye tapagatu bomomosu. Mumbanzu kiki na sipanano, a mbeyi iyi ka kukwaku aka. ¹⁵ Mutu wasi nino andaga mamaki na miso mopi, a mawomwo. Wina se, mibagatu binza be gutugu mawomwo bemoti aka kegu na obili wa benze na benze. ¹⁶ Tiba ndi be sipanano ni iki ko pisi yi niyi: Kilisito apa ndi obili kaki ko bulya kusu. Takwanana neki goni ibusu kaiko bakitulya kapá obili kusu ko bulya ka bomomosu. ¹⁷ Kika ni mutu bemoti a na lingama, anamina mamaki ka yangya luki limoti ni limbengi kegu kadwa, mutu yi nino akwananatu kabikya be apatu Kunzi? ¹⁸ Bomikami, sipanano kusu kikonitogu ka munzina manzanza aka. Luki limoti, okwononi be iki sa lingunu, aninisono ka yigya.

Kakpufa Kunzi ni takegu na kubangaku

¹⁹ Takagya beyo, tinisono be ta batu ba lingunu. Mambengi kusu ika na maziyo kambwa ko Kunzi. ²⁰ Gutugu limbengi kusu katisungulya, takaiba ambe Kunzi a mudingi kakitaga nilo limbengi o mino katisungulya, ibaga makpumaka masi. ²¹ Ibusu bawaiaaa, limbengi katisungulyi, takpufa Kunzi ni takegu na kubangaku. ²² Kawa wa, atipatu masi nino tiko kakanga kye takagya mutuu kaki, tanagya nilo abosilogo. ²³ Mutuu mi nino a be tabinikyani lino ko mikaki beyo ka Yeso-Kilisito, tapanana beyo Kilisito abikya ndi mino. ²⁴ Mutu yi nino agyaga mutuu ko Kunzi ikaga kuso ko Kunzi, Kunzi kuso kaki. Tibaga ambe Kunzi ikaga kuso kusu, pisi ka Limbengi-Lotu nilo atipa ndi.

4

Takwanana kaibo Limbengi ko Kunzi liki?

¹ Ibusu bawaiaaa, makubinikyononitogu batu basi nibo babikyaga be ba na Limbengi ko Kunzi. Luki limoti, kpimonito mbeyi munzina kabu binza, kaiba ikani limbengi li nilo ba nolu apunya ko Kunzi. A beyo, bogyalandu ba bonggo bakpu bomisikononi ka obili bingbwi. ² Makwanana kaiba Limbengi ko Kunzi ko pisi yi niyi: mutu wasi nino abikyaga be Yeso-Kilisito ita ndi mumbanzu abe ibusu, mutu yi nino a na Limbengi ko Kunzi. ³ Luki limoti, nino kegu kabailya Yeso-Kilisito beyo, kegu na Limbengi ko Kunzi, luki limoti, a na nilo ka mumuyoniso ka Kilisito. Mukanatu ndi be mumuyoniso ka Kilisito odokuto. Mbiya wanu, a kawa ka obili.

⁴ Luki limoti, ibusu bomikami, ma bomiko-Kunzi, mundungulyogoni bogyalandu ba bonggo: A beyo, Limbengi nilo a kuso kunu, a no ngu kugbe kakitaga nilo a kuso ka batu ba obili. ⁵ Bogyalandu ba bonggo ba batu ba obili, kinili, munzina kabu a nino ma obili. Batu ba obili bo bumukanaga. ⁶ Luki limoti, ibusu ta bomiko-Kunzi. Mutu yi nino amibaga Kunzi

atimukanagatu. Nino kamibogigu, katimukanagigu. Tibaga Limbengi la linguṅu na nilo la kuboboku ko pisi yi niyo.

Kunzi ni sipananiṣo

⁷ Ibunu bawaiāaa, topononini, kye sipananiṣo otukyoku ko Kunzi. Mutu wasi nino a na sipananiṣo a miko Kunzi, amibagatu goni Kunzi. ⁸ Nino kegu na sipananiṣo kamibigu Kunzi, kye Kunzi ni sipananiṣo. ⁹ Wina beyo Kunzi atiwonisila ndi mino sipananiṣo kaki: atikoku ndi Mikaki wa bemoti ka obili, be kye tinisoni na obili wa benze na benze ko pisi kaki. ¹⁰ Sipananiṣo si niso, kegu be ibusu bo tapa ndi Kunzi, luki limoti, iyi no atipa ndi, atikoku ndi Mikaki abe apepe ko bulya mupilya ma bunye kusu.

¹¹ Ibunu bawaiāaa, kika ni Kunzi atipa ndi beyo, takwanana goni ibusu kapanana. ¹² Mutu gutugu bemoti aka kanaminigu Kunzi. Kika ni takapanana luga kusu, Kunzi a kuso kusu, sipananiṣo kaki a goni sakipiko kuso kusu.

¹³ Tibaga ambe ta kuso ko Kunzi, iyi kuso kusu ko pisi yi niyi: Atiponi ndi Limbengi kaki. ¹⁴ Ibusu, tinatu ndi, ta bademu ambe Baba atikoku ndi Mikaki be iki Muhukuso wa obili. ¹⁵ Mutu yi nino abikyaga be Yeso ni Miko-Kunzi, Kunzi a kuso kaki, iyi kuso ko Kunzi. ¹⁶ Ibusu, tiboni, tabailya ambe Kunzi atipatu.

Kunzi ni sipananiṣo. Mutu yi nino a ka sipananiṣo, a kuso ko Kunzi, Kunzi kuso kaki. ¹⁷ Kika ni sipananiṣo a sakipiko kuso kusu, takikigu ndeke na kubangaku ka lisyē la mungimbo. A beyo, kye obili kusu kunu kusili wa moni, akabyenene na nino ka Yeso-Kilisito. ¹⁸ Kubangaku kikogigu ka sipananiṣo, luki limoti, sipananiṣo sa linguṅu okpumyogo kubangaku. Mumbanzu ikaga na kubangaku ni akabunda yigyogyiso. Nino ikaga na kubangaku, kegu wa kipiko ka sipananiṣo sa linguṅu.

¹⁹ Ibusu ta na sipananiṣo, kye Kunzi no atipa ndi ka mambwa. ²⁰ Mumbanzu kabikya be apagatu Kunzi, amuya se mamaki, mutu yi nino a na bongō. A beyo, mumbanzu kamuya mamaki nino akamina, kakwananigu kapa Kunzi nino kaminagigu. ²¹ Mutuu nimo Kilisito atipa ndi nima: mutu yi nino apaga Kunzi okwononi goni kapa mamaki.

5

Baya apaga ibiba ka obili

¹ Mutu wasi nino abailiyaga be Yeso ni Kilisito, mutu yi nino a miko-Kunzi, mutu wasi nino apaga baba, upagatu goni bomikaki. ² Takwanana kaiba ambe tūpagatu bomiko-Kunzi ko pisi niyi: Takiko kapa Kunzi na kaga mutuu kaki. ³ A beyo, takiko kapa Kunzi isi be takagya mutuu kaki. Mutuu kaki kegu mapu, ⁴ kye bomiko Kunzi basi bandungulyogoni obili. Tandungulyaga obili pisi ka baya kusu. ⁵ Wani se no akwanana kandungulyaga obili? A mutu yi nino aka no abinikyana be Yeso ni Miko-Kunzi.

Bademu ka Yeso-Kilisito

⁶ Yeso-Kilisito odoku ndi pisi ko libo na bangu. Kodokugu ndi asi pisi ko libo aka, luki limoti, odoku ndi goni pisi ka bangu. Limbengi-Lotu a demu wa likpumuka li nilo, kye Limbengi li nilo ni linguṅu. ⁷ A beyo, bademu ba basaa: ⁸ Limbengi, libo na bangu*. Ibu basi basaa ba bakukanana.

* 5:8 5:8 libo na bangu: Batu bagogo babikyaga be libo na bangu ni ibatiso na kukwaku ka Yeso.

⁹ Kika kani tabailyagatu budemu ka bambanzu, a beyo, tabailyagatu goni budemu ko Kunzi nibo a na izangiya kakitaga. A budemu nibo Kunzi apupilya ndi Mikaki. ¹⁰ Mumbanzu kabiniyana Miko-Kunzi kikigu bata na botumo ka budemu bi nibo. Luki limoti, nino kabiniyanagu Kunzi, akaitiso iyi Kunzi mutu wabongo, kye kabailyagu ndi budemu nibo Kunzi apupilya ndi Mikaki. ¹¹ Budemu bi a be: Kunzi atiponi ndi obili wa benze na benze. Mikaki no a pisi kadwe ka obili yi nino. ¹² Mutu yi nino a no Miki, a na obili yi nino, nino kegu no Miko-Kunzi, kegu na obili.

Obili wa benze na benze

¹³ Namukpikilyo ifunu nibo mabiniyana lino ko Miko-Kunzi likpumuka li nili, iba kye wiboni be ma na obili wa benze na benze. ¹⁴ Ibusu takwanana kaiguma ko Kunzi ni takegu na kubangaku: tibagatu ambe takakunga luki, kabyenene na sipanano kaki, atimukanatu. ¹⁵ Tibatu ambe ukanagatu likungoni kusu. Kinili, takwanana goni kaiba ambe atipatu masi nimo takungaga.

¹⁶ Kika ni mumbanzu aminini mamaki ni anagya bunye nibo kakwananigu kamakya ka kukwaku, okwononi be alumbilyi mamaki yi nino. Kunzi ahukusatu, kika ni a linguna be bunye kaki kakwananigu kamakya ka kukwaku. A beyo, atu na bunye nibo amakya ka kukwaku, luki limoti, nakobikyigu ambe balumbilyi mutu yi nino agyaga inguo ya bunye bi nibo. ¹⁷ Yiga yanye yasi a bunye, luki limoti, atu na bunye nibo kamakyagigu mumbanzu ka kukwaku.

¹⁸ Tibagatu ambe bomiko-Kunzi bakakpakpikanagigu bata na bunye, kye Miko-Kunzi akaufuulyogo, Mumuyoniso kakwananigu goni kaugya luki.

¹⁹ Tibagatu ambe ta bomiko-Kunzi kika gutugu ni obili wasi a kusili ka Mumuyoniso.

²⁰ Tibagatu goni ambe Miko-Kunzi odoniku ndi, atipa yimibo iba tamibi Kunzi walinguna. Ta bakukanana na Kunzi yi nino walinguna ko pisi ko Mikaki Yeso-Kilisito. Iyi ni Kunzi walinguna, iyi ni obili wa benze na benze.

²¹ Bomikami, wiminyonito na bokunzi ba payaya.

Balūwa wa yifa nino Yuani akpika ndi Likpumuuka la mambwa

Balūwa wa yifa nino Yuani akpika ndi nimu. Akpikilya ndi «Muko yi nino Kunzi apunaga ndi pa imoti na bomikaki». Muko yi ni Kanisa, bomikaki ni bakilisito. Utambulyagatu ndi beyo bakilisito bokwononi mino kaiko na sipananso luga kabu. Ubikya goni be okwononi kaigwinonogo yapu ka baya, na kaibuulyo na batu bi nibo bakaupa bambanzu mutuu di no Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1-3

Tikini ka linguu na sipananso 4-11

Yuuso ya mulifo 12-13

Yuuso

¹ Imi mureze no nakpiki balūwa yi nimu. Nukpikilyi iwe Mama nino Kunzi apunaga ndi na bomikaku nibo nupaga limbengi limoti. Kegu asi imi aka no namupaga, luki limoti, batu basi nibo bibaga linguu, bamupagatu goni. ² Tamupaga kye linguu a kuso kusu, na ika ndeke kadwe ka benze na benze.

³ Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi nino ka Baba, batipi iziyo, mupilya ma bunye na maziyo kye tiki ka linguu na sipananso.

Tikini ka linguu na ka sipananso

⁴ Nogwa ndi magyaga kuge kaina be bomikaku bagogo ba ka linguu kabuyenene na mutuu nimo Baba atipa ndi. ⁵ Mbiya yi nimu, ye Ma, nakaubikya ambe: topononini. Kegu mutuu mambiya mo nukpikilyi mo, luki limoti, a nimo aka mo tikaga na imu katukya ndi ka mupunganagi.

⁶ Kapanana ni kakpakyana ka mutuu ko Kunzi. Mutuu mi nimo mukana ndi katukya ka mupunganagi, akabikya be ponononi.

⁷ A beyo, batu ba bongu bakpu bomisikononi bingbwi ka obili. Batu bi nibo bakabinikyanagigu be Yeso-Kilisito iita ndi mumbanzu abe ibusu. Mutu yi nino amuyaga kabiniyana beyo, a mutu wabongu na a goni mumuyoniso ka Kilisito. ⁸ Eee, wiminyonito neki, kye makobungusonitogu masolo ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na mukalya kunu masi.

⁹ Mutu wasi nino kobuulyogigu mutiwi ka Kilisito, nino agyaga di, kegu na yukanana no Kunzi. Luki limoti, nino obuulyogo a na yukanana na Baba no Miki goni. ¹⁰ Mumbanzu kodoku katiwa ku kunu ni kopigu mutiwi mi nima, makatilyonitogu, makamuusonitogu begeyo. ¹¹ Mumbanzu kamuuso, iba bukananaga na iyi ko pisi ya yigya yanye kaki.

Yuuso ya mulifo

¹² Natu bata na makpumuuka makpu kamuzukilyogo, luki limoti, nakegu bi kapa kamukpikilyo ka balūwa aka. Kinili, na na tamanaga kadwe ku mo mino, tikpukpumuuka kuwa banu miso ko miso, iba tiki butumo na magyaga bide.

¹³ Bomika Musali* kaku nino Kunzi apunaga ndi, bumuusogito goni.

---

* **1:13** 13 Bomika Musali: Ba batu ba Kanisa yi niyo Yuani alumbaga ndi mino.

Balūwa wa yisaa nino Yuani akpika ndi Likpūmuka la mambwa

Yuani nō akpika ndi balūwa wa yisaa yi nimū. Akpikilya ndi Mukilisito bēmoti nino ina bē Gayo. Yuani utika ndi bambanza ka bēwili yimoti-yimoti kye bīndi kaubikyaga bakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, niyo bosilo ka gadu ka Gayo, aluku bēmoti ka bēyo nino ina bē Diotelefe akyā ndi bē bokosyonitogu ku kaki. Bakilisito niō butilya ndi batū bi niō bē basyi ku kabū, Diotelefe ukpumya ndi ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kūwa ndi Gayo kabikya bē igwinonogi yapu ka baya, biki kautilya binza batū bi niō bika kodoku kabikyaga Mongoni Manza.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1-4

Mukilisito okwononi kasingyo wai-daki 5-12

Yuuso ya muliō 13-15

Yuuso

¹ Imi μαζεε nō nukpikilyi iwe Gayo balūwa yi nimū, wai mupaka nino mupaga limbengi limoti.

² Wai-dami mupakaaa, nakaulumbilya ambē wika binza ka bopisi bayasi, wika wapupu ka nzuyi, bēgeyo limbengi kaku o mino.

³ Nogwi bi magyagya kugbē ngbingo yi nino bomomosu boduku bi mino, bēpāgo bi bomongoni ko bulya lingunū niō a kusō kaku, na bēyo wo mino kakpakyana ka lingunū. ⁴ Kegu nō luki niō epāga magyagya abē mongoni nino nukanaganā bē bomikami bakakpakyana ka lingunū.

Gayo mutū wongbingbili

⁵ Wai-dami mupakaaa, wakaugyilya bomomosu makpūmuka masi ka bungbingbili, gutugu niō aka bō bobiko bi. ⁶ Bupupilyi bi būdēmū ko bulya sipananisō kaku kambwa wa kanisa. Kikiliki, binika buti kabū kye bidukulogi na ligundu kabū bēyo akwanana mino kabosilo Kunzi. ⁷ A bēyo, basya kūwa ndi ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, ni bakukungigū bapaganū luki gutugu limoti aka. ⁸ Kinili, takwanana kausingyo inguo ya batū bi niō, iba tamatikani na ibū kabikyaga mongoni ko bulya lingunū.

Diotelefe ibū na Demetilio

⁹ Nukpikilya ndi batū bā kanisa kunu mikya balūwa, luki limoti, Diotelefe nino apaga bē bamukanagi asi iyi aka, akyā ndi kaukana niō na ndi kabikya. ¹⁰ Kinili, ngbingo yi nino nodoku banū mino, nanyo banū magongu kunzi, iyi nino atibikyilyaga makpūmuka manyenyē, anatibukulyaga magogo. Luki limoti, niō lasi katunganagigū: kapagigū kautilya bomomosu niō bikitaga ka kanisa, upakyaga, anukpumyo ka kanisa batū bi niō bapaga kautilya.

¹¹ Wai-dami mupakaaa, wakobibilyogonitogu likpūmuka lanyē, luki limoti, bibilyaga niō lanza. Mutū yi nino agyaga banza, a miko-Kunzi, nino agyaga banyē kamibigū Kunzi.

¹² Batu basi bakanzina asi yanzanza aka ko bulya ka Demetilio, linguna nilo a kuso kaki akowonisilo budemu bi nifo. Ifusu goni, takapupilyo budemu banza, na iwe wakaiba ambe budemu kusu a ba linguna.

Yuuso ya mulibo

¹³ Natu na makpamuka makru kaubikya, luki limoti, nakegu bi kapa kokpiko kugu wa balawa. ¹⁴ Nakatamanaga ambe naminatu banu kumbusa wa masye makede, tikpukpamukya kuwa banu miso ko miso.

¹⁵ Maziyo iki na iwe!

Bawai-daku bumuusogito. Umuusagatu goni bawai-dosu, mambanza yikaka-yikaka.

Balūwa nino Yuda akpika ndi Likpamuka la mambwa

Yuda no akpika ndi balūwa yi nimu. Yeso no a ndi pata kabu ifu na Yakobo. Balūwa yi nimu abyeneneta na balūwa wa yiba nino Petele akpika ndi. Yuda ukpikilya ndi batu bi nibo Kunzi upnaga ndi, ubikya be fibuulyito na batu bi nibo bakaupá bambanza mutuu di no Mongoni Manza. Yigya kabu akowonisilo be bakegu batu ka Yeso, kye kegu yigya yanza. Yuda utumbulyagatu ndi goni beyo Kunzi ugyaga mino batu bi nibo bakegu na yigya yanza.

Yigbananaga ya kitabū yi niyi:

Yuuso 1-2

Mulifo ka batu bi nibo bapága mutuu ma bongo 3-23

Malumba ma mulifo 24-25

Yuuso

¹ Imi, Yuda, mugya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamaki Yakobo.

Nakakpiko balūwa yi nimu ka batu nibo Baba Kunzi umakaga. Huponi ndi, ubuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.

² Kunzi amukwilyi kumbu, amudukulyo maziyo na sipananiso bigbiyagbiya.

Bowonisilo ba bongo

³ Ibbunu bawaii, no bi na musasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nimo Kunzi atimatanaga mino. Luki limoti, nini bi ambe okwononi namukpikilyi aka, kye amutumisi mambengi kaulanana ko bulya baya niyo Kunzi apá lingunu ka batu kaki. ⁴ A beyo, batu banye bagogo bimokyoni ndi bipete luga kunu. Batu bi nibo bakoyikoso isi ya iziyo ko Kunzi kusu kye biki kagya budanda. Kuwa wa-g-wa, bamanganyaga Yeso-Kilisito, nino a Ngama na Mombukwono-dosu yikaka. Katukya ka bundeli, Mobiso Motu obikyoni ndi be mungimbo ko Kunzi a kugu ka batu bi nibo.

⁵ Makaiba binza likpamuka lasi nilo nakapa kamubikya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo beyo Mombukwono-dosu unyoku ndi mino Bezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nibo bakya ndi kabinikyana.

⁶ Hutomononi goni bamalaika nibo bako buulyagu ndi bungama nibo bupá ndi, basa bapa kabu: Kunzi umokyoni ndi ka pa yo pi, ukandaga na selegeni lingunu kabundaga lisyé lidingi liko mungimbo. ⁷ Hutomononi goni batu ba Sodoma na Gomolo, na batu ba bagudu bi nibo ba ndi ka kpolo-kpoto yi: obili kabu a ndi mudongoni abe bamalaika bi nibo. Ba ndi bakimakya ka budanda bikokpwo, banasyenene beyo kigyonosogigu mino. Batu bi nibo bakaigyogyiso ko buku ba benze na benze, a linkingyosi lapu ka batu basi.

⁸ A mudongoni begeyo, obili ka batu bi nibo a abe nino ka batu ba bagudu bi nibo: tamanaga kabu asyege asi ka budanda aka, banina bungama ko Kunzi payaya, banutumbwa batu ba ibiba ba kugu wa lisyé. ⁹ Wina ne se, gutugu malaika mudingi aka beyo ka Mikaeli kagyagu ndi beyo. Wa ba ndi mino kasaana, banoduso na mumuyoniso manda ka Musa, kikipandagu ndi kasikaga. Luki limoti, abikya ndi baka be:

«Mombukwono-dosu ugyogyisi.» ¹⁰ Luki limoti, batu bi nibo bakatumbwa nilo bakibogigu gutagu. Yimibo kabu a mudongoni abe niyo banyama bifukutaga na iyu, iyu yo umwisisogo. ¹¹ Kumbu kabu! Bagya ndi mudongoni abe Kaina. Bogwa ndi goni ko bulya buyi beyo Balama ogwa ndi mino. Na bata, bolumwogo kye, bavikimanaga ndi mudongoni beyo Kola* avikimanaga ndi mino. ¹² Batu bi nibo buputaga bodumo kunu ba magyagya. Balyalyaga, bikutogo bikpekeke-kpekeke ni bakegu no suni, banitamana asi ni ibu aka. Ba abe bekuha nibayo apikitaga na muvivi ni kegu kolukusa mbwayi. Ba goni abe bukuto nito kabukutagigu gutagu kika ngbingo yi aka. A bukuto nito bakomukaga aka, okwa linganu. ¹³ Bomisyaga yigya kabu yo suni beyo libo lidingi otindikaga mino ofu kaki kubi. Ba mudongoni abe mangutu nimo amamaga bigbagbagba, Kunzi ubungusilyoni ndi pa ko biti niyo yopi ka benze na benze.

¹⁴ Inuka nino mutu wa madiya na ika kumbuso ka Adamu, abikya ndi ka bundeli aka pisi ka bugyalandu ko bulya kabu be: «Mombukwono-dosu odoku ndeke na belofu na belofu ba bamalaika kaki botu, ¹⁵ kako mukombu ka batu basi. Umakya ndeke batu banye basi ka mungimbo ko bulya yigya yanye kabu na ko bulya munzina mutula-tula masi nimo batu banye na ba banye bagyilyaga ndi.» ¹⁶ Masye masi, batu bi nibo bikikogigu na magyagya, banigama bifififi. Bagyaga ibu asi musasa kabu aka, bananzina na yibinika, banubulisyo bambanzu kye biki kalyalya ka mugongu kabu.

Mutiwi ko bulya ka bakilisito

¹⁷ Luki limoti, ibunu bawaiaaa, tomononi likpumuka nilo batatumbwa ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito bamubikya ndi ka bundeli. ¹⁸ Bamubikya ndi be: «Bambanzu bodokuto ndeke ko ngbingo wa mulibo, bamutibaga ndeke, obili kabu ika ndeke kabyenene na musasa kabu manye.» ¹⁹ Ibu bo bopupiso yigbananaga. Bakegu na Limbengi ko Kunzi, luki limoti, bikaga bakigumya ka tamanaga ya limbanzu. ²⁰ Luki limoti, ibunu bawaiaaa, wigwinonogoni yapu ka baya kunu yotu kugbe, manalamba ko ngu ya Limbengi-Lotu. ²¹ Wikoni ka sipananiso ko Kunzi, manabundaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, amapa ndeke obili wa benze na benze ko bulya banza kaki.

²² Wikoni na limbengi lo kumbu ka batu nibo ba na botumo, ²³ huhukusogoni, mupupiso ko buku ba mukombu. Wikoni no kumbu na batu bagogo, luki limoti, kumbu yi iki yimatikanaga na kubangaku. Makudundonitoga, gutagu botu kabu aka nibayo aputikana na yigya kabu yanye.

Ibiba ko Kunzi

²⁴⁻²⁵ Tamigisilyini Kunzi mukaka aka ibiba, nino atiuhukuso pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu. Iyi no amubuulyogo be makogwonitoga ka bunte, amupupiso bingbanganya kambwa kaki ni makegu na ibo, miko butumo na igyagya ka ibiba kaki. Ibiba, budingi, ngu na bungama amigilyi iyi, katukya ka bundeli, mbiya wanu na ka benze na benze! A beyo.

* 1:11 1:11 Kaina: Wanda ka Mupunganagi 4:3-8; Balama: Wanda ka Litatanga 22:1-35; Kola: Wanda ka Litatanga 16:1-35.

Bonziki ka Yuani Likpamuka la mambwa

Yuani ninu a ndi atutumbwa ka Yeso nu akpika ndi balawa yi nimu. Atumbulaga masi nimo okpika ndi, masi nimo ina ndi, na masi nimo ukana ndi iyi mombukwana-daki yi. Abikya be a limbengi ko Kunzi lo asilya ndi kye ibi masi mi nimo.

Bagwi ndi Yuani, baga na iyi ko uzu wa Patimosi ninu a ka Azia. Kinili, akpika ndi balawa yi nimu kautumiso bakilisito mambengi, kye bikaga ndi kaugyaga kugbe. Kuwa wa go wa, abikya ndi be bigwi mambengi aka kadwe ka lisyé la mulifo, na kaiko na mutamanagi kye Yeso abikya ndi be: «Mutu yi ninu opupa ndeke tutungyo, nasilya ndeke kalya bumo ya sibukusu niso apaga obili, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Bonziki 2:7.) A beyo, Yeso akodoku kaditaga bunye.

Kitabu yi niyi a na makpamuka ma izangiya: Likpamuka la mambwa a be mambengi ma bunye akagya ligubo ka obili yi nimu, bakilisito bigyogiyisatu ndeke, kadwe ka kwa ka bagogo luga kabu bokwaga ndeke mino.

Likpamuka ya yiba a be Yeso ninu a Mombukwono-dosu, ika ndeke tutungyo kugu ka batu nibo bakapagigu Kunzi, gutugu kugu wa mambengi ma bunye aka.

Likpamuka la yisaa a be Kunzi ubisilyoni batu nibo babinikyana mukalya, kugbe yi, nibo bumwogo ndi ko bulya kaki. Munzina mi nimo a no ngu, a goni na mutamanagi ka batu bi nibo binisono na yigyogyiso yaru.

Munzina mi nimo owonisilatu goni be gutugu batu ba Luma bugyogiyisatu ndi, Mikya kondolo ko Kunzi ukulagatu ndeke kye iyi no a tutungyo. Iyu yo utumisa ndeke mambengi kugbe.

Niyu a bonziki nibo Yuani ina ndi, madongoni beyo obili yi nimu ika ndeke mino na mulifo, a mongoni mi nimo Kunzi omosa ndeke, na beyo uhukusa ndeke mino batu basi nibo bamakana ndi.

Kunzi abikya ndi be iki Mumuyoniso ikani batu kaki ikani bamalaika kaki, Yeso opupa ndeke tutungyo kugu kabu, udikita ndeke ka lifye lodu kugbe. Obili wambiya na gudu wambiya ikatu ndeke kugu wa lisyé lambiya. Kuwa wa go wa, Kunzi ibu na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na batu bi nibo bamakana ndi, bikatu ndeke mino.

Yigbanaga ya kitabu yi niyi:

Yuuso 1:1-8

Yeso iwonisilini ka Yuani 1:9-20

Balawa ka bakilisito wa bagudu madiya na ika 2:1-3:22

Bibiso ya kugu wa lisyé 4:1-11

Kitabu niyo bodika ndi nganga madiya na ika 5:1-6:17

Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi ninu wa bungama 7:1-17

Basiba madiya na ika 8:1-11:19

Gbita, na banyama baba 12:1-13:18

Ngbanga ka batu bi nibo bakanokwogigu, na nibo bakulikanaga 14:1-15:8

Bakogo nibayo a ndi na ngbuta ko Kunzi 16:1-21

Buditagatu ndeke bomuyoniso ko Kunzi 17:1-20:10

Ngbanga wa mulifo 20:11-15

Kugu wa lisyé lambiya, na obili wambiya 21:1-8

Yelusalema wambiya 21:9-22:5
Yigoku ka Kilisito 22:6-21

Likpamuka la mambwa

¹ Kitabu yi niyi a na bodikidi nibayo Kunzi awonisila ndi Yeso-Kilisito. Agya ndi beyo kye Yeso-Kilisito umibisi bagya-ligubo kaki bingbanganya makpamuka nimo akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mukede. Kilisito amibisa ndi mugya-ligubo kaki beyo ka Yuani bodikidi bi nibayo pisi ka malaika kaki. ² Yuani abikya ndi bingbanganya be masi nimo ina ndi, a likpamuka ko Kunzi na likpamuka la lingunu nilo Yeso-Kilisito abikya ndi. ³ Igyagya ka mutu nino atangulaga kambwa ka bambanzu mobiso ma bugyalandu mi nima. Igyagya ka nibo bukanaga mongoni mi nimo, banobuulyo nimo ikpikaga kuso yi, kye ngbingo wa makpamuka mi nimo a kawa buwobi kaitulyana.

Yuuso ka makanisa madhya na ika

⁴ Imi Yuani, nakamukpikilyo ibunu makanisa madhya na ika, ka iwili ya Azia: Kunzi nino atu, nino a ndi na nino akodoku amupi iziyo na maziyo. Makpamuka mi nimo akotukyoku goni ka mambengi madhya na ika nimo a kambwa wo kiti kaki wa bungama, ⁵ akotukyoku ka Yeso-Kilisito, demu wongbingbili. Iyi no a mutu wa mambwa kopupa ka mbuku, ngama ka bangama bakpukpu basi ba obili.

Atipa, atikulaga ka bonye kusu pisi ka bangu kaki. ⁶ Atipa bungama ko bokumu bekye tiki kagugubyo Kunzi nino Abaki. Ibiba no ngu ka benze na benze iki ya kaki! A beyo.

⁷ Wikweni, akodoku ka bekuba, batu basi baminatu,

gutugu nibo batuma ndi no syogbu, na bevananza bayasi baya obili bagamanatu ndeke ko bulya kaki. Iyo, a beyo!

⁸ Mombukwono-dosu Kunzi akabikya be: «Imi ni Alfa na Omega,* nino atu, nino a ndi na nino akodoku, nino wo Ngu-Kugbe.»

Yuani akatumbulaga ibiba ka Yeso

⁹ Imi momonu beyo ka Yuani, namumatikana na ibunu pisi ka kaigyogyiso, pisi ka bungama na ko pisi ya limbengi linda kuso ka Yeso. Begwi ndi, baga na imi ko uzu niyo balikyaga be Patimosi kye na ndi kabikyaga likpamuka ko Kunzi, na na ndi demu ka Yeso. ¹⁰ Ka lisyé ka Mombukwono-dosu, Limbengi ko Kunzi esilya ndi, nukana ndi liyu lapu kumbusa kami abe liyu la siba. ¹¹ Liyu li nilo abikya ndi be: «Kpikaga makpamuka nimo wakaina ka kitabu, watika ka makanisa madhya na ika mi nima: Efeso, Simuluna, Peligamu, Tuatela, Salidi, Filadelfia na Laodikia.»

¹² Kawa wa, noyikana ndi kye namini mutu yi nino a ndi kenzinilya no. Niyo noyikono, namina kawa batala madhya na ika nibo ba olo. ¹³ Luga wa batala bi nibo, nina ndi luki limoti abe mika-mumbanzu. Mutu yi nino a ndi wakimokisyo kanzu munda, ikpikilini mukaba ma olo ka mbanzi. ¹⁴ Ma no tukatu kaki a ndi bitu abe pamba, iyo abe libu. Miso kaki ananze abe lifada lo buku. ¹⁵ Magu kaki a ndi kanginga abe bakagya ndi na ngwei ya ligabu lapu kugbe kumbuso kabusya ko buku, na liyu

1:7 1:7 Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37.

* 1:8 1:8 Alfa na Omega: a libiso la mambwa

na la mulifo ka ligiliki.

kaki a ndi kaungwa abe dungo yo libo lidingi. ¹⁶ A ndi na mangutu madiya na ika mugwi ka kubokuko kaki kwa kumbanzikaniko. Dukpa niyo yipye ka mutuli masi miba a ndi kopupoku ka munoku kaki. Miso kaki ananze abe moni wa musikatu. ¹⁷ Niyo namina, nogwa bingomu ka magu kaki abe nakokwo mukwo. Kawa wa, ebisa ndi na kubokuko kaki kwa kumbanzikaniko, abikya be: «Wakobongonitogu, imi ni mutu wa mambwa na wa mulibo, ¹⁸ imi na na obili. Nokwatu ndi, luki limoti, mbiya wanu na na obili ka benze na benze. Na na lifungula la kukwaku na nilo la mugu ka babili. ¹⁹ Kpikaga neki nilo wini, nilo atu na nilo igyonosa banu kumbuso yi. ²⁰ Dikidi ya mangutu madiya na ika nimo wini ka kubokuko kami kwa kumbanzikaniko na batala madiya na ika nibo bugya ndi na olo niyi: Mangutu madiya na ika ni bamalaika† ba makanisa madiya na ika na batala madiya na ika ni makanisa madiya na ika.»

2

Balwa ka Kanisa ya Efeso

¹ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Efeso be:

«Mutu yi nino a na mangutu madiya na ika mugwi ka kubokuko kaki kwa kumbanzikaniko, anakpakyana luga wa batala madiya na ika ba olo, akabikya be: ² Nibagatu yigya kaku, kekele kaku na adalu munda kaku. Nibagatu binza ambe wakakwananigu kako limbida na batu banye. Hundanga ndi nibo himakaga be batutumbwa ni bakegu se batutumbwa, humiba ndi be ba batu ba kuboboku. ³ Iwe, wa na adalu munda, wigogyisa ndi ko bulya kami, gutugu beyo, wakigagu ndi kumbuso. ⁴ Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya likpumuka limoti: wakegu bata na imi na sipanano beyo wa ndi mino nosu ka mambwa. ⁵ Tamana beyo wogwa ndi mino! Wibimya kawa, wagya beyo wagyaga ndi mino ka mambwa. Wakibimyi, nodokuto ku kaku, natumba tala kaku ka po yi. ⁶ Luki limoti, bunza nibo nakaina kuso kaku a kye wamuyaga yigya ka Banikolai* mudongoni begeyo imi namuyaga mino.

⁷ Mutu yi nino a na motili akanito binza nilo Limbengi akabikya ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, nasilya ndeke kalya bumo ya sibukuso niso apaga obili a ko tika ko Kunzi.»

Balwa ka Kanisa ya Simuluna

⁸ Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna be:

«Mutu wa mambwa na wa mulibo, nino okwa ndi, inisono bata na obili, akabikya be: ⁹ Nibagatu yigyogyiso kaku na yangya kaku, wina se iwe, wa mutuu wa mukumbo! Nibagatu goni beyo bambanzu bikaga mino kautumbwa, banibikya be ibu ni Bayuda ni bakegu se Bayuda, ba ambaza ka Abili. ¹⁰ Wakobongonitogu yigyogyiso niyo akodoku. Ukana, mumuyoniso umakya banu batu bemoti-bemoti luga kunu ka boloko kakingila baya kunu, migyogyiso banu ka masye tekebe. Wigwinonogo ka bungbigbili aka kadwe ka kukwaku, numokisya ndeke begbegbe baya bututungyo, nakalya na obili wa benze na benze.

† 1:20 1:20 bamalaika: A bamboku ba makanisa mi nimo * 2:6 2:6 Banikolai: Kitabuu yi niyi aka yi ya Bonziki ka Yuani yo akanzina kugu wa lidu ka batu bi niba. Bapaga ndi mutuu na bongo. Mutuu mi kibisikonogigu binza. Wanda ka Bonziki ka Yuani 2:15. 2:7 2:7 Wanda ka Mupunganagi 2:8-9; Bonziki ka Yuani 22:2.

11 Mutu yi nino a na motili akanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, kokwigu ndeke ka limbengi kukwaku kwa yifa.»

Balwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu be:

«Mutu yi nino a na dukpa yipy mutili masi mifa, akabikya be: 13 Nibagatu ku wikago mino, ku beyo a kiti wa bungama ka Abili. Luki limoti, wa wakigwinonogo ko lino kami, wakanananagu na baya niyo wikaga nouy ka likpumuka kami, gutugu ko ngbingo yi nino bamwo ndi mino demu kami walingunu beyo ka Atipasi, ku ku kunu ku, ka mugi ka Abili. 14 Luki limoti, na na likpumuka likede ka uyoyiso yi: Luga ka batu kaku, atu na batu bagogo nibo babakigumya ka mutuu ka Balama. Iyi nino awonisola ndi Balaka kaubulisyo bomikya Bezaleli, kaukpamya be biki kauya banyama nibo bupaga ndi ka apepe ka bokunzi na kagya bilya. 15 Na bata, luga ka batu kaku, atu na batu bagogo nibo ba goni bakigumya ka mutuu ka Banikolai. 16 Yikono neki. Wakogyi beyo, nodokuto banu bikwa ku kaku, nataya lunga na batu nibo na dukpa niyo akopupo ka munoku kami.

17 Mutu yi nino a na motili akanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!

Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, napá ndeke mana† nino a wa kisma na lingyengye lotu. Kugu wa lingyengye li nilo, lino lambiya o mino likpiko. Mutu gutugu bemoti aka kibigu, kiki asi nino aka no ika ni bapini.»

Balwa ka Kanisa ya Tuatela

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatela be:

«Miko Kunzi nino misa kaki akanze abe lifafa lo buku, magu ananginga abe ngweyi ya ligabu lapu, akabikya be: 19 Nibagatu yigya kaku, sipananiso kaku, bungbingbili kaku, ligubo kaku na adalu munda kaku. Nakaiba binza ambe wa kuwa kegugubya mbiya wanu kakitaga beyo wegugubuyaga ndi mino kambwa. 20 Luki limoti, na na likpumuka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nino ina be Yezabeli pisi kaubungusogo bagya-ligubo kami, pisi kauwonisilo kagya budanda na kauya banyama nibo bupaga ka apepe ka bokunzi. Wina se, ibikyaga be iyi ni mugyalandu ko Kunzi. 21 Nasilyoni ngbingo ambe oyikoni, luki limoti, kapagigu kaasanana na budanda kaki. 22 Kinili, nabumya banu na yigyogyisa kugbe kugu wa kanga. Nuga banu batu basi nibo basyege na iyi begeyo, bakopo kaasa yigya yi niyo. 23 Nulumwisagatu banu babiba kaki. Kuwa wa go wa, Makanisa masi iba banu be imi no nakpimaga mambengi na tamanaga ka bambanzu. Nakalyaga banu mutu yikaka-yikaka luga kunu kabyenene na yiga kaki.

24 Luki limoti, ibunu batu bagogo basi ba Kanisa ya Tuatela, nibo makabyegigu mutuu mi nimo na makibigu niyo balikyaga be: «Bodikidi ka Abili», nakamubikya ambe nakamubinikisigu likumbogi lagogo. 25 Luki limoti, nakamubikya ambe wigwinonogoni na nilo aka lo ma nolu, kadwe ku kwaku nodoku ndeke mino. 26 Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, isisilogo kagya sipananiso kami kadwe ka mulibo, napá ndeke bungama kugu wa bevananza bayasi. 27 Ika ndeke kaukpokyoniso na mufimbo

† 2:17 2:17 mana: Mukati nimo otukyogoku ndi kugu wa liseye. Wanda ko Pupo 16:1-4.

ma ngweyi, anamula bipupu pu abe bambike. ²⁸ Ika ndeke goni no ngu mudɔngoni abe niyo kami katukya ka Baba, napá ndeke lingutu la busobi.

²⁹ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

3

Balwa ka Kanisa ya Salidi

¹ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi be:

«Mutu yi nino a na mambengi ko Kunzi madɔya na ika na mangutu madɔya na ika akabikya be: Nibagatu yigya kaku, bambanzu basimaga be wamubisi, ambegye kani wokwoni ndi. ² Zuzuko, wobungusyogo binza nimo osikoni be okwi kambwa yi nino olumwogo kuwa mino masi, kye nakinigu imi yigya kaku gutugu imoti aka yikwanana ko misa ko Kunzi kami. ³ Tamana neki mutuu nimo bupá ndi na nimo ukana ndi, wobuulyogo, woyikono. Wakibimyi, nodoku banu abe mutu wo kubaku, wakibigu ngbingo yi nino nodoku banu mino kaungyoso. ⁴ A beyo, watu mino na bambanzu ku ka Salidi ku, nibo bakonokpodigu botu kabu. Ibu bo takpakyana ndeke ibusu na ibu, bobubini na botu kabu bitu, kye babukwanana. ⁵ Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, bamokisya ndeke kutuko kwotu, nakolimigu ndeke lino kaki ka kitabu ya obili. Namupilya ndeke bademu kambwa ka Baba na kambwa ka bamalaika kaki.

⁶ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

Balwa ka Kanisa ya Filadelifia

⁷ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia be:

«Mutu yi nino a wotu na nino a na likpumuka la lingunu, nino a na lifungula la bungama ka Daudi, nino koukwo, mumbanzu kaduligu, kadula, mumbanzu koukwigu. Akabikya be: ⁸ Nibagatu yigya kaku. Niba bupo kaku, luki limoti, wobuulyagatu likpumuka kami na wakanemongonyigu ndeke. A beyo, noukwoni mupumi bikpo kambwa kaku, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kadula. ⁹ Napá ndeke iwe bambanzu nibo ba ka ambaza ka Abili. Bimakaga be Bayuda ni bakegu se Bayuda, ba batu ba kuboboku. Nubunisa ndeke moli kambwa kaku, biba lingunu be imi nupagatu. ¹⁰ Yeki wobuulyaga ndi likpumuka kami na limbengi linda, imi nubuulyogo ndeke begeyo ka yigyogyiso niyo a ndeke kodoku kaukingilaga batu basi ba obili. ¹¹ Na buwobi kodoku. Buulyogo binza nilo wa nolu, kye mumbanzu kukupyonitogu begbegbe baya bungama. ¹² Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, nayitisa ndeke lidulu ka Ndadu ko Kunzi kami na kopupigu ndeke bata ku beyo. Nokpika ndeke kugu kaki lino ko Kunzi kami na lino la gadu ko Kunzi kami. Gadu yi ni Yelusalema wambiya nino osyoku ndeke kugu wa lise, ku ko Kunzi kami. Nokpikatu ndeke goni kugu kaki lino kami lambiya.

¹³ Mutu yi nino a na motili ukanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

Balwa ka Kanisa ya Laodikia

¹⁴ Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia be:

«Mutu yi nino ina be <A Beyo>, demu wongbingbili na walingunu, litino la masi nimo Kunzi agya, akabikya be: ¹⁵ Nibagatu yigya kaku. Nibagatu ambe wa abe libo nilo kegu lade ikani lazu. Wikino gutugu bi abe libo nilo lade ikani nilo lazu. ¹⁶ Luki limoti, kye wa abe libo la yapa-yapa,

isi yi be wakegu abe libo lade ikani abe nilo lazu, nuzoyatu. ¹⁷ Iwe wiyipaga ikubasu be: «Na na lingama, niitoni mutu wa lingama, nakegu na yangya yo luki gutugu limoti aka.» Luki limoti, wakibogigu be wa mutu wa kigyogyiso, mutu wo kumbu, mutu wa yangya, mutu nino kinagigu na mutu nino ikaga ndumbu. ¹⁸ Kinili, nakaubikya ambe, doku kaluwo olo nino mukongo bingoo kunu ku kami, kye wiiti kuwa lingunu mutu wa lingama. Woluwo goni kutuko kwotu, kaitikyo noku ndumbu kye wakikonitogu bata no suni. Luwatu goni ibukaso so miso, iba pungatu kuwa goni kaina. ¹⁹ Nuyoyisagatu, nupa goni azabu bata basi nibo nupaga. Gya neki kekele, woyikono. ²⁰ Hukana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mumbanzu kukana liyu kami, eukwilya mupumi, ningya ku kaki, talyalya na iyi pa yimoti. ²¹ Mutu yi nino opupa ndeke tutungyo, nalikisa ndeke ko kiti kami wa bungama, mudongoni begeyo imi nopupa ndi mino tutungyo, tikoku na Baba ko kiti kaki wa bungama.

²² Mutu yi nino a na motili, akanito binza nilo Limbengi akabikyaga ka Makanisa!»

4

Beyo babibisogo mino Kunzi kugu wa lisyé

¹ Kumbuso yi, nina bata ndi likpumuka lagogo ko nziki. Nina ndi mupumi mumoti kugu wa lisyé, oukwikonini bigbongomu. Nukana bata ndi liyu nilo nukana ndi ka mambwa. Liyu li nilo a ndi abe nilo la siba, anebikya be: «Dokoku kunu, nakauwonisilo makpumuka nimo okwononi be igyonosa banu.»

² Ko ngbingo yi nino aka no, Limbengi ko Kunzi esilya ndi. Namina ndi kiti bemoti wa bungama kugu wa lisyé ku kani mutu bemoti ikini kugu yi.

³ Mutu yi nino a ndi kanginga abe matamu ma ligabu lapu nimo balikyaga be yasipi na saladio. Isibe a ndi ni okungulini kiti wa bungama yi nino bikululu, ananze abe litalu la ligabu lapu nilo balikyaga be zumalidi.

⁴ Bokiti ba bungama bagogo batekebe baba na bakwanganya ba ndi no kiti yi nino mukungulo kani bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bikogini kugu yi. Bamboku-mboku bi nibo ba ndi bakimokisyogo botu ba yotu na begbegbe baya olo ka hamu. ⁵ Nginanaga ya ngbangbata, mungbi na pamikanaga ya ngbangbata, a ndi kotukyoku ko kiti wa bungama ku. Batala madiya na ika nibo ba mambengi madiya na ika ko Kunzi, ba ndi kapye kambwa wo kiti yi nino. ⁶ Kambwa wo kiti wa, a ndi kainisono abe libo lidingi bingele-ngele abe velu, ananganaga abe nelaga.

Lugo na ka bakpolo-kpolo basi bo kiti, a ndi na makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya, nzuyi yi yasi asi miso bigwo iki kambwa ikani kumbuso. ⁷ Luki ya mambwa a ndi kainisono abe kpwingi, nilo ya yifa a ndi kainisono abe linzidogu la ngombe. Nilo ya yisaa a ndi miso abe mumbanzu, nilo ya yikwanganya abe windi ni a ka mbangu. ⁸ Luki limoti-limoti ka makpumuka mumbanga-mbanga mi nimo, a ndi na bepapi madiya asi miso aka iki kugu wa bepapandulu ikani kusili yi. Biti abe lisyé, ni bakegu kaupo kaimbila be:

«Mutu Wotu, Mutu Wotu, Mutu Wotu ni Mombukwono-dosu Kunzi, nino Wongu-Kugbe,

nino a ndi, nino a mbiya wanu na nino akodoku!»

⁹ Makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo, imbilaga kabibiso, kapá ibiba na kamigisilyo ibiba nino a wakiko ko kiti wa bungama. Mutu yi nino a na obili ka benze na benze. ¹⁰ Bongbingo basi wa makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo imbilaga

ndi mino, bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bi nibo bodidikaga ndi kadwe ka litombu, kambwa ka mutu yi nino a wakiko ko kiti wa bungama. Banabibiso nino a na obili ka benze na benze. Bodogoku ndi, kobiso begbegbe kabu kambwa wo kiti kaki, banabikya be:

¹¹ «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ibiba, bibiso no ngu,
kye iwe no waga makpuma masi,
masi igyonosa ndi ka sipananiso kaku.»

5

Mikya-Kondolo aka no okwononi koukwo kitabu

¹ Kwa wa, nina ndi mulukutu ma kitabu yimoti ka kubokuko kwa kumbanzikaniko ka mutu nino a ndi wakiko ko kiti wa bungama. Kitabu yi niyo a ndi na mobiso kuso na kunzi, yidula bingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga madiya na ika. ² Namina ndi goni malaika nino wongu, anabikya na liyu lapu be: «Wanino okwononi kapwaga ndiko yi niyo na koukwo kitabu yi niyi?»

³ Luki limoti, iki kugu wa lisy e ikani kunu ka litombu gutugu kusili wa litombu aka, kegu ndi na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi koukwo kitabu yi niyo ikani kaanda kuso yi. ⁴ Ima aka ndi libulu bipe, kye mumbanzu kinisanagu ndi, nino akwanana ndi koukwo kitabu ikani kaanda kuso yi. ⁵ Luki limoti, mboku-mboku bemoti ka bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya bi nibo, ebikya ndi be: «Wasa kagama. Mamina kpingi wa livananza ka Yuda, wa libukuti ka ngama Daudi, opupa ndi tutungyo. Iyi no akwanana kapwaga ndiko madiya na ika yi niyo, oukwo kitabu!»

⁶ Kwa wa, namina ndi Mikya-Kondolo wakamaga lugo wo kiti wa bungama nino a ndi mukungulo na makpuma mumbanga-mbanga makwanganya na bamboku-mboku. Mikya kondolo yi nino a ndi kainisono abe bakako singasu. A ndi na mapakala madiya na ika no miso madiya na ika goni, nino a mambengi madiya na ika ko Kunzi nino otikoku ka obili wasi. ⁷ Mikya kondolo yi nino, isisila ndi, ava kitabu niyo a ndi ka kubokuko kwa kumbanzikaniko ka mutu yi nino a ndi wakiko ko kiti wa bungama. ⁸ Niyo ava kitabu beyo, makpuma mumbanga-mbanga makwanganya ni nino pa imoti na bamboku-mboku batekebe baba na bakwanganya, bobuna ndi moli kambwa ko Mikya-Kondolo wa. Mutu yikaka-yikaka a ndi na domu pa imoti na bakopo ba olo, botumini bidedefede na adudu. Nino masi mo a malumba ka batu botu. ⁹ Ba ndi kaimbila limbu lambiya, banabikya be:

«Iwe no wokwononi kava kitabu,
wapwaga ndiko yi.

A beyo, iwe, bumwotu ndi. Na pisi ka bangu kaku,
waluulya ndi Kunzi bambanzu bakpu,

ba bopigo bayasi, ba masasu masi, ba bevananza bayasi na ba bogiyo bayasi.

¹⁰ Uitisa ndi bava-ngama na bokumu kye bagugubi Kunzi kusu,
na ibu bika ndeke bangama ka obili.»

¹¹ Kwa wa, nikwe bata ndi, nukana mayu ka bamalaika budingi kani bakungulini kiti wa bungama bikululu. Nina makpuma mumbanga-mbanga na bamboku-mboku. Isabu kabu a ndi belofu na belofu na bamilio na bamilio. ¹² Ba ndi kaimbila na liyu lapu be:

«Mikya-Kondolo nino bamwo ndi okwononi kava ngu, lingama, yimibo no bou, ibiba, bibiso na mamba.»

¹³ Nukana ndi goni ni makpumuka masi nimo kugu wa lisyε, nimo a ka litombu, kusili wa litombu, ko libo, masi nimo a ka obili, ni banambimbimbya be:

«Mamba, ibiba, bibiso, ngu, ka bεnze na bεnze, iki ka nino a wakiko ko kiti wa bungama ikani ko Mikya-Kondolo.»

¹⁴ Makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya mi nimo, a ndi imu kosikisya be: «A Beyo!» Bamboku-mboku bobunaga ndi ibu moli, banabibiso.

6

Bondiko madhya opukogini

¹ Kuwa wa, namina ndi Mikya-Kondolo anapwa ndiko ya mambwa luga wa bondiko madhya na ika. Nukana ndi luki limoti luga wa makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya ni anapamikana na liyu lapu abε ngbangbata be: «Doku!» ² Kumbuso yi, namina ndi falasi bemoti nino wotu. Mutu yi nino a ndi kugu yi a ndi na mudotomu mugwi, bapá ndi begbεge. A kuwa ndi tutungyo aka na a kuwa bata kaina kopupo tutungyo goni.

³ Niyε Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yiba, nukana ndi luki limbanga ya yiba ni anapamikana be: «Doku!» ⁴ Kumbuso yi, falasi nino wangbu yi opuronoku ndi. Mutu yi nino a ndi kugu yi, bapá ndi dakpa niyo yakpu, bapá ngu be indi katumba maziyo ka obili, bambanzu bapanga kamwɔnɔnɔ luga kabu.

⁵ Niyε Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yisaa, nukana ndi luki limbanga ya yisaa ni anapamikana be: «Doku!» Niyε nikwe, namina falasi nino wopi. Mutu yi nino a ndi kugu yi a ndi na kilo yigwi. ⁶ Nukana ndi luki limoti abε liyu luga wa makpumuka mumbanga-mbanga makwanganya anabikya be: «Kilo yimoti ya nganu a mukalya ma ligubo la lisyε limoti, kilo yisaa ya saili * a mukalya ma ligubo la lisyε limoti. Luki limoti, wakoputonitogu molingo ikani vinya.»

⁷ Niyε Mikya-Kondolo apwa ndiko ya yikwanganya, nukana ndi liyu lo luki limbanga la yikwanganya ni anapamikana be: «Doku!» ⁸ Kuwa wa, nikwe ndi, namina falasi nino wo bosubo. Mutu yi nino a ndi kugu yi a ndi lino be Kukwaku, a ndi kakpakyana pa imoti na Mugi ka babili. Bupá ndi ibu ngu ka panga yimoti luga wa bapanga bayikwanganya baya obili, kaulumwisogo bambanzu na badakpa, pisi ka ayandi, pisi ka bokolofu bayapupu na pisi ka banyama badiya bo tutu.

⁹ Niyε Mikya-Kondolo apwa ndiko ya kubukumuti, nina ndi kusili wa gbɔgbɔ, mambengi ka batu nibo bumwɔgo ndi ko bulya yibikyaga likpumuka ko Kunzi na kye bapupilya ndi budema. ¹⁰ Batu bi nibo, bapamikana ndi be: «Mombukwono-dosu wotu na walinganu, wa kuwa kabunde iki kako ngbanga ka batu ba obili na kaigiso likosi wa bodukosaga ndi mino bangu kusu?» ¹¹ Kuwa wa, bapá ndi mutu yikaka-yikaka luga kabu kanzu wotu. Bubikya ndi be bimumbisi mbeyi bata mino ko ngbinga mukede, kadwe ku kwaku isabu ka bagya-ligubo badabu na bamamabu nibo bakabundaga goni kolumwongo abε ibu, itulyana mino.

* 6:6 6:6 saili: A bumo niyo inisogo abε gbagala. Wanda goni Yuani 6:9

¹² Kumbuso yi, namina bata ndi Mikya-Kondolo, apwa ndiko ya madhya. Ko ngbingo yi nino, azigizo wapu ayonga ndi obili. Moni opiya ndi bipi abe kutuko kwa lilebu, timba wasi angbama bingbu abe bangu. ¹³ Mangutu ma lisyebu obuukana ndi ka litombu mufongoni beyo kou yo bumo ya sibukaso niso balikyaga be butini, obuukonogo mino no mbumbo yapu.

¹⁴ Lisyebu olimika ndi mufongoni beyo kulugbu idukufaga mino. Bangupa bayasi na bouzu bayasi atukyaga ndi ka bapa boyi.

¹⁵ Bangama ba litombu, batu bakpukpu, bangama ka basuda, batu ba mukumbo, batu bongu na batu bagogo basi, bosunzu ikani nibo bukulkanaga, bisumaga ndi ka mabye na ka bangala baya matamu ma bangupa.

¹⁶ Kuwa wa, babikyaga ndi bangupa na matamu be: «Tigbigbiloni, takinisonito ko misa ka mutu yi nino a wakiko ko kiti wa bungama na tiki byi na ngbuta ko Mikya-Kondolo. ¹⁷ A beyo, lisyebu lidingi la ngbuta kabu odunuku, wani no akwanana kahukaga mino?»

7

Batu ko Kunzi ba na bakase ka tunduhuto

¹ Kumbusa wa nilo, namina ndi bamalaika bakwanganya bakamanana ka mondu makwanganya ma obili. Ba ndi na ovivi wa mondu makwanganya mugwi be kye gutugu ovivi wa lindu limoti aka kovivonitogu, iki ka litombu, ko libo lidingi ikani ka bukuto. ² Kuwa wa, namina ndi malaika wagogo, kotukyoku miso ya ingenge. A ndi na kase ko Kunzi yi nino a na obili. Upama ndi bamalaika bakwanganya nibo bupa ndi ngu yiputa litombu no libo lidingi be: ³ «Makoputonitogu litombu gutugu libo lidingi aka ikani bukuto kadwe ku kwaku tomosisyo mino kaudwaga bosunzu ko Kunzi kusu bakase ka tunduhuto.» ⁴ Kuwa wa, betulya ndi isabu ka bambanzu nibo budwaga ndi na bakase. Ba ndi belofu miya imoti batekebe bakwanganya na bakwanganya, ka bopigo bayasi ka Bezaleli.

⁵ Ko pigo ka Yuda, ba ndi bambanzu belofu tekebe na baba nibo budwaga ndi na kase,

ko pigo ka Lubeni, bambanzu belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Gadi, belofu tekebe na baba,

⁶ ko pigo ka Aseli, belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Nafutali, belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Manasi, belofu tekebe na baba,

⁷ ko pigo ka Simioni, belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Lawi, belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Isakali, belofu tekebe na baba,

⁸ ko pigo ka Zabuloni, belofu tekebe na baba,

ko pigo ka Yezefu, belofu tekebe na baba,

na ko pigo ka Benyamini, belofu tekebe na baba goni.

Musilyoni mudingi

⁹ Kuwa wa, namina ndi ambaza mudingi ka bambanzu. Mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu ndi kautanga. A ndi bambanzu bo giyo yasi, ba bopigo bayasi, ba bevananza bayasi na ba masasu masi. Ba ndi bakamanana kambwa wo kiti wa bungama na kambwa ko Mikya-Kondolo, bimokisyogini bakanzu botutu kani bogwini mangu ma masisi. ¹⁰ Ba ndi kapamikanaga be: «Muhukuso akotukyoku ko Kunzi kusu, nino a wakiko ko kiti wa bungama, na otukyoku goni ko Mikya-Kondolo!» ¹¹ Kuwa wa,

bamalaika basi nibo ba ndi no kiti wa bungama mukungulo, bamboku-mboku na makpumuuka mumbanga-mbanga makwanganya, bodidika ndi kadwe ka litombu, kambwa wo kiti wa bungama, banabibiso Kunzi. ¹² Ba ndi kabikya be: «A beyo! Bibiso, ibiba, yimibo, kamigisya Kunzi ibiba, bukpa, bou no ngu, a ko Kunzi kusu, ka benze na benze! Asi beyo aka yo!»

¹³ Kuwa wa, mboku-mboku bemoti luga kabu emuusa ndi be: «Batu tino piye bo bimokisyogi bakanzu botutu bo? Bapunya yani?» ¹⁴ Nasikisya ndi be: «Mombukwana-dami, iwe no wakaiba!» Ebikya kuwa ndi be: «Nibana, a batu bi nibo bopupogi ka yigyogyiso yidingi.

Busukusoni bakanzu kabu, bufubiso bitu na bangwa ko Mikya-Kondolo.

¹⁵ Kinili, babakamanana kambwa wo kiti wa bungama ko Kunzi, bikaga kabibiso, biti na lisyé, ka ndabu kaki.

Mutu yi nino a wakiko ko kiti wa bungama, ubuulyagatu ndeke.

¹⁶ Bakimukanigu ndeke bata nza, ikani musasa, gutugu moni aka kusumbigu ndeke bata, ikani buzu.

¹⁷ A beyo, Mikya-Kondolo nino a lugo wo kiti wa bungama, ubuulyagatu ndeke,

ukpkyoniso ka likpakpa lo libo la obili walingunu, Kunzi ukpaga ndeke bamomiso-misa kabu basi.»

8

Bopwini ndiko ya madhya na ika

¹ Niyo Mikya-Kondolo apwa kuwa ndi ndiko ya madhya na ika, pa adakyana ndi kugu wa lisyé biwo ka badakika abe batekebe basaa.

² Kumbuso yi, numina ndi bamalaika madhya na ika bakamanana kambwa ko Kunzi, bupa ndi basiba madhya na ika.

³ Kuwa wa, malaika wagogo odoku ndi kaamaga ka kpolo-kpoto wa gbogbo. A ndi na sani wa olo nino babusyaga mino adudu. Bapa kuwa ndi adudu wakpa kye api ka apepe pa imoti na malumba ka batu ko Kunzi basi kugu wa gbogbo wa olo nino a ndi kambwa wo kiti wa bungama no.

⁴ Muki ma adudu yi nino, pa imoti na malumba ka batu ko Kunzi, apunga ndi katukya ka mafoku ka malaika, anadaka ko Kunzi. ⁵ Kumbuso yi, malaika ava ndi sani wa adudu yi nino, atumisa ndi na makamu mo buku ba gbogbo bidé, ambimboku ndi kanu ka litombu. Ko ngbingo yi nino aka no, a kuwa ndi mupamu ma ngbangbata, gbungbu, nginanaga yi se kuwa azigizo.

Bamalaika bakofya basiba

⁶ Kuwa wa, bamalaika madhya na ika nibo ba ndi na basiba madhya na ika bayigwigo, hibungusyaga ndi bapunga kofyo.

⁷ Malaika wa mambwa ofya ndi siba. Kuwa wa, mbwayi ya mambunga no buku yimatikana na bangwa aluka ndi. Mutili mimoti ma litombu ka misaa osilaga ndi. Mutili mimoti ka misaa ma bukuto pa imoti na tonito osilaga ndi goni.

⁸ Kumbuso yi, malaika wa yiba ofya ndi siba. Badikita kuwa ndi ko libo lidingi, luki limoti nilo a ndi abe ngupa yidingi kika kagbundikana. Mutili mimoti ka misaa mo libo li nilo, iita ndi bangwa. ⁹ Ligbata limoti la yisaa la banyama nibo bikaga ko libo na ligbata limoti la yisaa la babato, baputikana ndi.

¹⁰ Kumbuso yi, malaika wa yisaa ofya ndi sifa. Lingutu lidingi nilo a ndi kagbundikana abe lidafa lo buku, opukoku ndi kugu wa lisyε, ogwoku kugu wa mutili mimoti ma misaa mo mobo na makpakpa. ¹¹ Lino la lingutu li nilo ni Buzyo. Kwa wa, mutili mimoti ma misaa mo mobo oziwa ndi bizyo. Batu budingi bi nibo bomwa ndi, bolumwaga ndi kye libo li nilo a kwa ndi bizyo.

¹² Kwa wa, malaika wa yikwanganya ofya ndi sifa. Mutili mimoti ma misaa mo ma mōni aputikana ndi pa yimoti na nimo ma timba na nimo ma mangatu. Kinili, bungbanganya kegu ndi bata ka mutili mimoti ma misaa mo ngbingo wa lisyε na nimo mo biti goni.

¹³ Kumbuso yi, nikwe ndi bata, namukana kwa ndi windi bemoti nino a ndi ni itundulini kugu kugbe, anigomiso na liyu lapu be: «Hebe! Hebe! Kumbu yidingi ka batu ba litombu ka basifa nibayo bamalaika basaa bayagogo bakabunda kofyo!»

9

¹ Kumbuso yi, malaika wa kubukumuti ofya ndi sifa. Nina ndi lingutu limoti nilo ogwoku ndi kotukyoku kugu wa lisyε. Bapa ndi lingutu li nilo lifungula la libye lodu la mugi ka babili. ² Lingutu li nilo, oukwa kwa ndi libye lodu la mugi ka babili. Muki ondindikana ndi bindengbu-ndengbu, anopupoku ka libye ku abe bakabasya fulu. Muki mi nimo atikya ndi mōni na lisyε biwadi. ³ Banokilingbo hapanga ndi kopupoku ko muki ku, bomisikono wasi bingbwi. Bapa ndi ngu mudōngoni abe niyo ka nakwaa-ghani. ⁴ Bubikya ndi be bakoputonitogu mapaku, gutugu tonito aka, ikani bukuto, luki limoti, be bugyogyisi batu nibo bakegu na bakase ko Kunzi ka tundukuto kabu. ⁵ Bakupagu ndi banokilingbo bi nibo mutuu kaumwogo batu bi nibo, luki limoti, be bugyogyisi ka batimba kubukumuti. Muzuzala kabu ikaga ndi mudōngoni abe nimo ka nakwaa-ghani. ⁶ Ka masyε mi nimo, bambanzu bakisatu ndeke kukwaku, luki limoti, bakinigu ndeke. Batatanilyatu ndeke kukwaku, luki limoti, kukwaku upikita.

⁷ Banokilingbo bi nibo, ba ndi kainisono mudōngoni abe bafalasi ni bufungusyogini kanda ka lunga. Ba ndi no luki limoti abe begbegbe ka bamu kabu abe nibayo baya olo, misa kabu abe nimo ka bambanzu.

⁸ Tukatu kabu a ndi mudōngoni abe nito ka boko, manzu abe nimo ko kpwingi. ⁹ Kubatu kabu a ndi kainisono abe bakimokisyo botu baya ngweyi. Bepapi kabu a ndi kobuko abe mayu ma bamasuwa ba lunga beyo obukogo mino kani bafalasi budingi bakauluto kanda ka lunga. ¹⁰ Kundu kabu a ndi mudōngoni abe niyo ka banakwaa-ghani, no mowo bibakaka. Ngu yigyogyiso bambanzu ka batimba kubukumuti a ndi ka kundu kabu. ¹¹ Ngama kabu ni malaika wa libye lodu la mugi ka babili, nino ina ka Libelena be «Abadoni», ka Ligiliki be «Apolioni» isi yi be «Mupuputa».

¹² Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbuso wa niyo, yigyogyiso yagogo yiba, opuponokoto bata.

¹³ Malaika wa madfiya ofya ndi sifa. Nakana kwa ndi liyu limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbogbo wa olo nino a ndi kambwa ko Kunzi. ¹⁴ Liyu li nilo, abikya ndi malaika wa madfiya nino a ndi na sifa no be: «Ukulaga bamalaika bakwanganya nibo babukpikila ko libo lidingi Efulati.» ¹⁵ Bukulaga kwa ndi. Ba ndi bakitulya kolumusogo ko ngbingo yi nino, ka lisyε li nilo, ka timba yi nino na ka syangasu si niso mutili mimoti ma misaa ka bambanzu. ¹⁶ Betulya ndi isabu ka basuda nibo budakilya ndi bafalasi kanda ka lunga, ba ndi bamilio bamiya baba.

¹⁷ Kūwa wa, namina ndi bafalasi bi nifo ko nziki pa imoti na basuda nifo ba ndi kugu yi. Basuda bi nifo ba ndi bakimokisyogo batu baya ngweyi ka bambanzi bingbungbu abe buku, bayagogo bipipi abe bekuha na bayagogo aninisa abe modidi ma selengunde. Bamu ka bafalasi a ndi mafongoni abe nibayo ka bokwiringi. Buku, muki na libu lazū a ndi kopupo ka noku kabu bivulu-vulu. ¹⁸ Mutili mimoti ma misaa ka bambanzu, bolumwanaga ndi ka muzuzula misaa mi nimo, ko buku, ko muki na ka libu lazū nilo a ndi kopupo ka noku ka bafalasi bi nifo. ¹⁹ A beyo, ngu ka bafalasi bi nifo a ndi ka noku kabu na ka kundū kabu. Kundū kabu niyo bugyagyaga ndi na iyu bambanzu, a ndi na bamu abe banzuka.

²⁰ Batu bi nifo basikana ndi ni bakokwogigu ka muzuzula mi nimo, bakasananagu ndi na bokunzi nifo bigyilya ndi na mafoku kabu. Bisilaga ndi kobibiso mabengi ma banye, basanamū baya olo, fiza, bangweyi, matamu na bengbingili. Makpumuka mi nimo masi kakwanigu ndi kaina, ikani kaukana, ikani kampakayana. ²¹ Batu bi nifo, bakasananagu ndi na yigya kabu yanye, yimwo bambanzu, ya luga, ya bilya na yo kubaku.

10

Malaika no mikya kitabu

¹ Kūwa wa, namina bata ndi malaika wagogo nino wongu kotukyoku kugu wa lisyē. Ikuha a ndi na iyi yitikyo biwadi, isibe akungulini ka mu bikululu, miso ananze abe moni, magu abe madada mo buku. ² A ndi no mikya kitabu mugwi. Kitabu yi niyo a ndi yihukwiko. Kuguko kaki kwa kumbanzikaniko a ndi ko libo lidingi na nikwo kwa kulekuke kubi. ³ Apamikana ndi na liyu lapu abe kpwingi kiko kalungukyana. Niyo apamikana beyo, bangbangbata madiya na ika bapamikana ndi. ⁴ Niyo bangbangbata madiya na ika bapamikana beyo, na kūwa ndi wakitulya kokpikogo, luki limoti, nukana ndi liyu kotukyoku kugu wa lisyē, be: «Wakokpikonitogu likpumuka li nilo bangbangbata madiya na ika bobikiyi, buulya ka limbengi kaku aka.» ⁵ Kūwa wa, malaika nino namina ndi wakamaga kuguko kumoti ko libo lidingi, kwagogo kubi, anana ndi kubokuko kwa kumbanzikaniko kugu wa lisyē. ⁶ Ako kūwa ndi silika ko lino ko Kunzi nino a na obili ka benze na benze, nino agya ndi lisyē na masi nimo a mino, litombu na masi nimo a mino, libo lidingi na masi nimo a kuso yi. Malaika yi nino abikya kūwa ndi be: «Ngingo a kūwa mukudu!» ⁷ Luki limoti, ko ngingo yi nino malaika wa madiya na ika ofya ndeke mino siba, Kunzi otulyasa ndeke bodikidi kaki mafongoni beyo abikyaga ndi mino pisi ka bogyalandu nifo baguguba ndi.»

⁸ Kumbuso yi, liyu nilo nukana ndi kotukyoku kugu wa lisyē ebikya bata be: «Winda kava mikya kitabu nino muhukwiko ka mafoku ka malaika nino a wakamaga kuguko kumoti ko libo lidingi kwagogo kubi.»

⁹ Kūwa wa, nakpuda ndi malaika, nakunga ndi mikya kitabu yi nino. Ebikya ndi be: «Vano, walya. Ika bindenge-ndenge abe nzuki ka manoku, luki limoti, ika bizyo ka mama kaku.» ¹⁰ Nava ndi mikya kitabu yi nino ka mafoku ka malaika, nalya. A ndi bindenge-ndenge ka manoku abe nzuki. Luki limoti, niyo nomyo, mama apunga ndi ketula.

¹¹ Kumbuso yi, beebikya kūwa ndi be: «Wisilaga bata kanzina na bugyalandu ka bopigo, ka bevananza, ka masasu dididi na ka bangama.»

11

Bademu baba

1 Kwa wa, bepá ndi ligugu limoti nibo lipima nolu bunda, bebikya ndi be: «Wamaga, winda kopimo bunda ba Ndaŋu ko Kunzi na gbogbo, utanga goni bambanzu nibo babibisogo Kunzi kuso yi. 2 Luki limoti, wakopimonitogu pa yangba ya Ndaŋu ko Kunzi kye busilya ndi batu nibo bakamibigu. Baditaga ndeke gudu wotu ka batimba batekebe bakwanganya na baba. 3 Nutika ndeke bademu kami baba, bakimokisyogo botu haya lilebu. Banzina ndeke na bugyalandu ka masye elofu yimoti bamiya baba na batekebe madiya.» 4 Bademu baba bi nibo ni bukuto tifa ta mizeituni na batala baba nibo ba bakamaga kambwa ka Mombukwana wa litombu. 5 Mumbanzu kakisa kaudwa, buku opupoku ka noku kabu, ulumwisogo batu bi nibo. A beyo, mumbanzu kikipanda kaudwa, okwo inguo ya kukwaku kwi nikwo. 6 Bademu bi nibo ba no ngu yikpingba lisyé be kye mbwayi kolukonitogu ka masye mi nimo biko mino ibu kanzina na bugyalandu. Ba goni no ngu yiikosa libo kaiita bangu. Ba bata goni no ngu yipa yigyogyiso dididi ka obili bongbinga basi madongoni beyo hopo mino. 7 Nghingo yi nino bama ndeke mino kanzina na bugyalandu beyo, nyama nino opupoku ndeke ka libye lodu la mugi ka babili, ulanana ndeke na ibu, ukitaga no ngu, ulumwisogo. 8 Bamanda kabu ika ndeke ka pa yangba ya gudu mudingi ku babangilaga ndi mino Mombukwono-dosu ka musalaba. Bakingyosogo gudu yi nino na Sodomu* ikani Misili. 9 Batu ba bevananza hayasi, bopigo hayasi, masasu masi na giyo yasi, bika ndeke kaanda bamanda kabu no miso aka ka masye masaa na nusu ni bakegu kapa be bolumbi. 10 Batu ba litombu basi bika ndeke ka magyagya ko bulya kukwaku ka bogyalandu baba bi nibo. Balyisa kwa ndeke dumbo, bapanana mukumbo bizazaza kye bogyalandu bi nibo bulyisa ndi kumbu kugbe. 11 Luki limoti, kumbusa wa masye masaa na nusu mi nimo, ohu nino apaga obili usilya ndi kotukyoku ko Kunzi, ingya ka bamanda ka bogyalandu bi nibo abilila ndi. Kwa wa, batu bi nibo ba ndi wa, botuma ndi na ombombo bide. 12 Bogyalandu baba bi nibo bukana ndi liyu limoti lapu kotukyoku kugu wa lisyé, ubikya be: «Dokoniku!» Badaka kwa ndi kugu wa lisyé ko miso ka bomuyoniso kabu, bekuŋa utikya ndi. 13 Ko nghingo yi nino aka no, azigizo wapu oyunga ndi obili. Mutili mimoti ko tili tekebe ya gudu apanzikana ndi. Bambanzu belofu madiya na ika (7.000) bolumwaga ndi na azigizo yi nino. Kwa wa, batu bi nibo basikana ndi botuma ndi na ombombo bide, babibiso Kunzi nino kugu wa lisyé.

14 Yigyogyiso ya yifa okitogini, luki limoti, niyo ya yisaa a ko pisi.

Siba ya madiya na ika

15 Kwa wa, malaika wa madiya na ika ofya ndi siba. Mayu mapu ibukusa ndi kotukyoku kugu wa lisyé, be: «Mbiya wanu, bungama kugu wa obili a kwa ka maboku ka Mombukwono-dosu ibu na Masiya kaki. Ika ndeke ngama ka benze na benze.» 16 Bamaboku-maboku batekebe baba na bakwanganya (24) nibo bikaga ka bokiti kabu ba bungama kambwa ko Kunzi, bongidika ndi kadwe ka litombu, banabibiso Kunzi, 17 ni banabikya be:

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. 11:6 11:6 Wanda ka 1 Bangama 17:1; Pupo 7:17-19;

1 Samueli 4:8. 11:7 11:7 Wanda ka Danyele 7:3, 7, 21. * 11:8 11:8 Sodomu: A likingyosi la bunye. Misili a likingyosi ka batu bi nibo bakamibogigu Kunzi, bomuyoniso ka bomikya Bezaleli. Batu bi nibo bakamibogigu Kunzi bobibisaga gbilito 11:11 11:11 Wanda ka Ezekiel 37:5-10.

«Takaumigisilyo ibiba, iwe Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kugbe, iwe yi nino wambiya wanu na wa ndi, kye womosa ndi bungama kaku pisi ko ngu yidingi kaku.

¹⁸ Mambengi ukandikakanaga ndi batu ba bevananza bayagogo bikpeki-kpeki,

luki limoti, lingangi kaku inisononi.

Ngingo muko mungimbo ka batu nibo bokwaga ndi, itulyonini,

a ngingo kaukalya bagya-ligubo kaku, bogyalandu kaku,

na batu kaku basi na nibo bubangaga,

batu ba payaya na batu ba ibiba.

A ngingo kaulumwisogo batu bi nibo baputaga obili!»

¹⁹ Kuwa wa, Ndabu ko Kunzi niyo ikaga kugu wa lisyε oukwikana ndi, kpokoyo wa agame inisono. Kumbuso yi, a kuwa ndi nginanaga ya ngbangbata, gbangbu, pamikanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no mbwayi yidingi ya mambanga.

12

Muko na gbita

¹ Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndi kugu wa lisyε, muka bemoti a ndi wakimokisya moni, timba a ndi kusili wa magu kaki. Kugu wa mu kaki, a ndi na begbegbe baya mangutu tekebe na maba. ² Muko yi nino a ndi na mama, a ndi kakugwaga ko bulya mazuzula ma libukuti.

³ Likingyosi lagogo opupana ndi kugu wa lisyε, a ndi gbita bemoti nino mudingi ongbomyini bingbu. Gbita yi nino a ndi na bamu madiya na ika na mapakala tekebe. Bamu bayasi a ndi na begbegbe aka. ⁴ Mukundu kaki oluta ndi mutili mimoti ma misaa ma mangutu, ofukoku ndi bigbwuuu kunu ka litombu. Amaga ndi kambwa ka muko yi nino a ndi buwobi kabukuta bekye alyi miki ngingo yi nino opupoku mino. ⁵ Kuwa wa, muko yi nino abukuta ndi miki muluku yi nino alye ndeke bungama kugu ka bevananza bayasi pisi na mufimbo ma ngweyi. Luki limoti, badokisa ndi mikaki bikwa buwobi no Kunzi, ko kiti kaki wa bungama. ⁶ Muko yi nino apikita kuwa ndi ka isa, ka pa yi niyo Kunzi a ndi ni abungusilyogini bekye biki kakwisa ku ka masye elofu yimoti bamiya baba na batekebe madiya (1.260).

⁷ Kuwa wa, lunga atinika ndi kugu wa lisyε. Mikaeli pa imoti na bamalaika kaki, bataya ndi lunga na bagbita. Bamalaika ka gbita bogulyo kuwa ndi goni ibu ka lunga. ⁸ Luki limoti, babuma ndi gbita. Iki iyi ikani bamalaika kaki bakakwananigu ndi bata ibu kaiko kugu wa lisyε.

⁹ Kuwa wa, badikitoku ndi gbita kunu wasi. Gbita mudingi yi nino ni nzuka wandeli nino ina be «Mumuyoniso» ikani «Abili», nino ikaga kaubobo batu basi ba litombu. Bambimba ndi kunu ka litombu pa imoti na bamalaika kaki.

¹⁰ Kumbuso yi, nukana ndi liyu lapu kotukyoku kugu wa lisyε, anabikya be: «Mbiya wanu, muhukuso odunuku. Mbiya wanu, Kunzi kusu owonisilini ngu na bungama kaki. Mbiya wanu, ngu ka Masiya kaki inisonini. A beyo, batindikini ka litombu, mutu yi nino ikaga ndi kausungulya bomomosu biti na lisyε kambwa ko Kunzi.

¹¹ Bomomosu bandungilyaga ndi pisi ko ngu ya bangu ko Mikya-Kondolo na pisi ka manzina ma lunganu nimo bopupilya ndi mino budemu. Ba ndi bakitalya kapā obili kabu kadwe ka kukwaku. ¹² Kinili,

gwoni magyagya, iwe lisyē na ibunu basi nibo mikaga kugu wa lisyē! Luki limoti, kumbu kunu, batu bi nibo ma ka litombu na ko libo lidingi kye mumuyoniso osyini ku kunu, a mutumo na lingangi bidē kye akaiba bē a no ngbingo mukudu.»

¹³ Niyo gbita iba bē batindikini ku kana ka litombu, apunga ndi kakpuma muko nino abukuta ndi miki maluku yi no. ¹⁴ Luki limoti, bapa ndi muko yi nino bēpapi bayiba abe nibayo ko windi mudingi bē kye awiwi, aga ka isa ka pa yi niyo babungusilyaga ndi, byi na nzuka yi nino. Na ku beyo, bikaga ndi kakwiso ka byanga bisaa na nusu. ¹⁵ Kuwa wa, nzuka yi nino ozoya ndi libo akika beyo libo lidingi akika mino kumbusa ka muko, bē kye libo li nilo akikisi. ¹⁶ Luki limoti, litombu asingya ndi muko yi nino, litombu oukwa ndi munoku, omya libo nilo opupa ndi ka munoku ka gbita. ¹⁷ Limbengi atula ndi gbita na muko yi nino. Gbita aga kuwa ndi kataya lunga na bomiki bagogo nibo ka muko yi nino. Isi yi bē na batu bi nibo bobuulyogo mutuu ko Kunzi, banopupo budemu ko bulya ka Yeso. ¹⁸ Kumbuso yi, gbita yi nino amaga ndi kubi wo libo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

¹ Kuwa wa, namina ndi nyama bemoti anopupoku ko libo lidingi. A ndi na bamu madiya na ika na mapakala tekebe. Kugu wa lipakala limotilimoti a ndi na begbegebe. Na kugu wa bamu, bokpika ndi mino matumbwa Kunzi. ² Nyama yi nino namina ndi no, a ndi kainiso abe sukopi. Magu kaki a ndi abe nimo ka imbubu, munoku abe nimo ka kwingi. Gbita yi nino apa ndi bututungyo kaki, kiti wa bungama kaki no ngu yidingi. ³ Mu mumoti luga wa bamu ka nyama yi nino, a ndi kainiso abe kika ni bagbitini binye buwobi kokwo, luki limoti, pwayi yi a kuwa ndi ni obyini. Batu basi ba litombu bombombaya ndi kamina nyama yi nino, bapunga ndi kabibya bingbooo. ⁴ Batu basi bapunga ndi kobuna moli kambwa ka gbita, kye apa ndi nyama yi nino bungama kaki. Bapunga ndi goni kobuna moli kambwa ka nyama yi nino, banabikya bē: «Wani no a mudongoni na nyama yi nimo? Wani no akwanana katayana na iyi ndumbi?»

⁵ Bapa ndi nyama yi nino ngu yinzina, bugindo na niyo itumbwa Kunzi. Basilya ndi bungama ka batimba batekebe bakwanganya na baba (42).

⁶ Kuwa wa, apunga ndi katumbwa Kunzi, anatumbwa lino kaki, pa kaki ya buliki na batu basi nibo bikaga kugu wa lisyē. ⁷ Bahukwilya ndi mupumi kabumana na batu ko Kunzi, anabuma. Bapa ndi goni bungama kugu ka batu basi, bopigo bayasi, bevananza bayasi, masasu masi na giyo yasi.

⁸ Batu basi ba litombu babibisatu ndeke, basi nibo mino kabu kegu ndi makikpiko katukya ka mupunganagi ma obili ikani ka kitabu ya obili niyo ko Mikya-Kondolo nino bamwo ndi.

⁹ Mutu yi nino a na motili, ukanito. ¹⁰ Mutu yi nino batwa ndi kaında ka boloko, bamakyatu ndeke ka boloko, mutu yi nino batwa ndi bē okwa ndeke dukpa, bamwo ndeke na dukpa aka. Kuwa wa go wa, batu ko Kunzi bokwononi kaiko na adalu munda pa imoti na baya.»

Nyama wa yiba

¹¹ Kumbuso yi, namina ndi nyama wagogo anopupoku ka litombu. A ndi na mapakala maba mudongoni abe nimo ko mikya-kondolo, a ndi kanzina abe gbita. ¹² Agyaga ndi mutuu masi nimo nyama wa mambwa obisaga ndi kambwa kaki. Akpamyaga ndi litombu pa imoti na batu basi nibo ba kusō yi bē bobuni moli kambwa ka nyama wa mambwa nino

a ndi na ipukulu ya pwayi yidingi niyo bagbita ndi. ¹³ Nyama yi nino wa yiba no, a ndi kagya mokingyosi mumbanga-mbanga. Osisogoku ndi gutugu buku aka kotukyoku kugu wa lisyε, kadwe kunu ka litombu ko misa ka batu basi. ¹⁴ Ubobogo ndi batu ba litombu pisi ka mokingyosi nimo bakpama ndi be iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Ubikya ndi batu ba litombu be bagyi sanamu ka nyama nino bagbita ndi na mupanga, luki limoti, isisilaga ndi kaika na obili aka. ¹⁵ Kumbuso yi, nyama wa yiba inisana ndi no ngu, ahusyo na chu wa obili sanamu ka nyama wa mambwa, kye sanamu yi niyo, akwanani kanzina na kaulumwisogo batu bi nibo bakikigu kabibiso. ¹⁶ Nyama wa yiba yi nino apa ndi mutuu ka batu basi: batu ba payaya na batu ba ibiba iki batu ba mukumbo na nibo ba yangya iki batu bukulikanaga na bosunzu, be hubisi ida ka kubokuko kwa kumbanzikaniko ikani ka itundukaso. ¹⁷ Mumbanzu gutugu bemoti aka, kakwananigu ndi koluwo ikani kagaba luki ni kegū na kele yi niyo, isi yi be lino ka nyama yi nino ikani isabu yi niyo akowonisilo lino kaki.

¹⁸ Wanu, okwononi kuwa kaiko na yimibo. Mutu yi nino a na yimibo, akwanana kotombisyo isabu yo lino ka nyama, kye a isabu yo lino ka mumbanzu bemoti bene. Isabu yi a miya madiya, batekebe madiya na madiya (666).

14

Limbū ka batu nibo binisana ndi na muhukuso

¹ Kumbuso yi, nikwe ndi, namina ndi Mikya-Kondolo wakamaga ka ngupa ya Siona. A ndi pa imoti na bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya (144.000). Ba ndi no lino kaki na nilo ka Abaki ka tundukato kabu. ² Kuwa wa, nukana ndi liyu limoti kotukyoku kugu wa lisyε, anaungwa abe bodungo bayakpakpa na goni abe mupamu mapu ma ngbangbata. Liyu li nilo nukana ndi lo a ndi abe bakiko kaungbata badomu. ³ Bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya bi nibo (144.000), ba ndi kaimbila limbū lambiya kambwa wo kiti wa bungama, kambwa ka makpumaka makwanganya na kambwa ka bamboku-mboku. Kegū na mumbanzu gutugu bemoti aka nino akwanana ndi kakingilaga limbū li nilo, kiki asi bambanzu belofu miya yimoti batekebe bakwanganya na bakwanganya (144.000) aka nibo Mikya-Kondolo ulua ndi na bangū kaki ka obili.

⁴ Batu bi nibo bakaputagu ndi nzuyi kabu kasyε na boko, bibuulyatu ndi. Babibyaga Mikya-Kondolo pa yasi ku iko mino kaina. Buluwa ndi luga ka batu bagogo kye biki batu ba mambwa, kaupā ka apepe ko Kunzi na ko Mikya-Kondolo. ⁵ Bakabikyagu ndi ibu bongō gutugu lisyε limoti aka. Bagegu na ibo gutugu yimoti aka.

Bamalaika basaa

⁶ Kumbuso yi, namina ndi malaika wagogo nino a ndi kawīwa kugu kugbe. A ndi no Mongoni Manza ma benze na benze nimo akwanana ndi kabikyaga batu ba litombu: bogiyo bayasi, bopigo bayasi, masasu masi na bevananza bayasi. ⁷ Kuwa wa, abikya ndi na liyu lapu be: «Mubongoni Kunzi, mabibiso, kye ngbingo kaki kako mungimbo ka bambanzu itulyonini. Bunoni moli kambwa ka mutu yi nino agya ndi lisyε na litombu, libo lidingi na makpakpa.»

⁸ Malaika wa yiba, abyeku ndi nino wa mambwa, anabikya be: «Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini, oponzikonini linguna. Iyi nino umusaga ndi batu basi vinya wa ngbuta ya bilya kaki.»

⁹ Malaika wa yisaa, ubyeku ndi niḅo baba ba mambwa, anabikya na liyu lapu be: «Mumbanzu kobuna moli kambwa ka nyama yi ninḅ na kambwa wa sanamu kaki, babiso ida ka itundukuso ikani ka kubokuko kaki, ¹⁰ iyi goni, amwatu vinya wa ngbuta ko Kunzi. Vinya yi ninḅ babungusyaga ndi ni bakamotoniḅ no libo, babungwa ka kopu kaki wa ngbuta. Mutu yi ninḅ igyogyisa ndeke ko buku na libu lazu kambwa ka bamalaika botu na kambwa ko Mikya-Kondolo. ¹¹ Muki mo buku ba yigyogyiso kabu ika ndeke kadaka kugu ka benze na benze. Yukumo kikigu ndeke biti na lisyε, ka batu bi niḅo bopunaga ndi moli kambwa ka nyama na sanamu kaki, na ka basi niḅo bubisa ndi ida yo lino kaki.»

¹² Kinili, okwononi be batu ko Kunzi niḅo bagyaga mutuu kaki, babailya Yeso, biki na adalu munda.

¹³ Kumbuso yi, nukana ndi liyu kotukyoku kugu wa lisyε anabikya be: «Kpiko likpumuka li nili: «Katukya mbiya wanu, igyagya a ka batu niḅo bakokwo kani ba kuso ka Mombukwono-dosu!» Limbengi akabikya be: «A beyo, himumbisatu kumbusa wa yigyogyiso, kye yigyigyilya kabu yanza iko pa imoti na ibu.»

Kobuulyo masolo ma obili

¹⁴ Niyo nikwe bata, nina ndi ikuba yimoti bitu. Mutu bemoti a ndi wakiko kugu yi, aninisa abe mika-mumbanzu. A ndi na begbegbe baya olo ka mu, na dukpa yipyε yiko masolo. ¹⁵ Malaika wagogo opupoku ndi ka Ndabu ko Kunzi, apamyā ndi mutu yi ninḅ a ndi wakiko kugu wa likuba be: «Va kuwa dukpa kaku, wapunga kobuulyo masolo! Ngbingo mubuulyo itulyonini kye masolo ma obili a kuwa mungata.» ¹⁶ Kuwa wa, mutu yi ninḅ a ndi wakiko kugu wa ikuba, ava ndi dukpa kaki, obuulya ndi masolo ma obili.

¹⁷ Malaika wagogo opupoku ndi ka Ndabu ko Kunzi niyo kugu wa lisyε. A ndi goni iyi na dukpa yipyε.

¹⁸ Kumbuso yi, malaika wagogo ninḅ a ndi no ngu kugu wo buku, opupoku ndi ka gboḅo, apamyā ndi mutu yi ninḅ a ndi na dukpa yipyε no, abikya be: «Va dukpa kaku, wakogo dangulu ya muzabibu niyo a ka obili, kye a kuwa yingata.» ¹⁹ Malaika yi ninḅ, ava ndi dukpa kaki ka obili, akogo dangulu ya muzabibu niyo a ka obili, adikita ndi ka pa yi niyo bautaga ndi mino vinya wa ngbuta ko Kunzi. ²⁰ Pa yi niyo bautaga ndi mino dangulu ya muzabibu yo ikaga ndi kunzi wa gadu. Bangu yidingi akika ndi ka pa yi niyo, ka bunda ba bakilometele miya yisaa (300). Budu bi a ndi metele yimoti no dongbu.

15

Bamalaika maḅiya na ika na yigyogyiso ya mulibo

¹ Kumbuso yi, nina bata ndi likingyosi lagogo lidingi na limbanga kugbe kugu wa lisyε. A ndi bamalaika maḅiya na ika niḅo ba ndi na yigyogyiso maḅiya na ika yigwi. Yigyogyiso yi niyo, akowonisilo mulibo ma ngbuta ko Kunzi.

² Nina bata ndi luki abe libo lidingi aninisono bingala-ngala abe vεlu, otumini na lidada lo buku. Numina ndi goni batu bi niḅo bopupa ndi botutungyo ka nyama, ka sanamu kaki na isabu niyo akowonisilo lino kaki. Batu bi niḅo, ba ndi bakamaga kugu wo libo lidingi li nilo la ngala-ngala lo, bugwigogini badomu niḅo Kunzi upa ndi. ³ Ba ndi kaimbila limbua ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nilo ko Mikya-Kondolo, banabikya be: «Mombukwono-dosu Kunzi, ninḅ Wongu-Kugbe, yigya kaku a yidingi na yimbanga!

Ngama ka bambanzu basi ba obili,
tamanaga ya mogubo kaku a yo ngbingbili na ya lingunu!

⁴ Mombukwono-dosu, kegu na mumbanzu nino kubangagigu.

Kegu goni na mumbanzu nino kubibisogigu,
a beyo, iwe mukaka aka no wa wotu.

Bambanzu basi ba obili, bodoku ndeke kobuna moli kambwa kaku,
yigya kaku ya bungbingbili inisononi bingbanganya.»

⁵ Kumbuso yi, nina ndi Ndabu ko Kunzi ni oukwikonini kugu wa lisyε,
niyo a ndi na ngbanga ya agume ko Kunzi. ⁶ Bamalaika madiya na
ika nibo ba ndi na yigyogyiso madiya na ika yigwi, bopupoku ndi ka
Ndabu ko Kunzi yi niyo. Ba ndi bakimokisyogo botu haya pamba bitutu,
bikondini kaba ya olo ka dukufito kaba. ⁷ Luki limoti luga wa makpamuka
makwanganya mi nimo, upa ndi bamalaika madiya na ika bi nibo bakopo
ba olo madiya na ika. Bakopo bi nibo ba ndi futumo bidε na ngbuta ko
Kunzi nino a na obili ka benze na benze. ⁸ Ndabu ko Kunzi otuma ndi
muki bindengbu-ndengbu na ibiba no ngu ko Kunzi. Mumbanzu gutugu
bemoti aka kakwananigu ndi kaingyo ka ndabu yi niyo, kadwe ku kwaku
yigyogyiso niyo bamalaika madiya na ika bodoku ndi na iyu italyana ndi
mino.

16

Bakopo madiya na ika ba ngbuta ko Kunzi

¹ Kumbuso yi, nukana ndi liyu lapu kotukyoku ka Ndabu ko Kunzi
anabikya bamalaika madiya na ika be: «Windoni kauduko bakopo
madiya na ika ba ngbuta ko Kunzi ka obili!»

² Kawa wa, malaika wa mambwa aga ndi, aduka ndi kopo kaki kugu
wa obili. Bakumbudu itwaga ndi ka nzayi ka batu nibo ba ndi na ida ka
nyama na banobibiso goni sanamu ka nyama yi nino.

³ Nino wa yiba, aduka ndi kopo kaki ko libo lidingi. Libo li nilo iita ndi
bangu, mudongoni abe niyo ya manda. Masi nimo a ndi na obili ko libo
lidingi ku, olumwogo.

⁴ Nino wa yisaa, aduka ndi kopo kaki ko mobo na ka makpakpa. Mobo
mi nimo iita ndi bangu goni. ⁵ Kawa wa, namukana ndi malaika nino
a no ngu kugu wo mobo ni anabikya be: «A beyo, wa Wotu, iwe nino
watu na wa ndi, wakogo ngbanga ka bungbingbili. ⁶ A beyo, batu bi niba
bodukusaga ndi bangu ka batu kaku na niyo ka bogyalandu kaku. Mbiya
wanu, wa kawa kaumusa bangu, ba kawa kobuulyogo masolo ma diya
kaba!»

⁷ Kumbuso yi, nukana ndi liyu kotukyoku ka gbogbo, anabikya be: «A
beyo, Mombukwono-dosu Kunzi, nino Wongu-Kugbe, iwe wakogo ngbanga
ka lingunu na ka bungbingbili!»

⁸ Malaika wa yikwanganya aduka ndi kopo kaki kugu wa moni.
Bakpama ndi moni kaubusa bambanzu na buzu kaki. ⁹ Bambanzu
bosilaga ndi na buzu bapu bi nibo, bapunga ndi katumbwa Kunzi nino
akwanana kapu mutuu ka inguo ya yigyogyiso yi niyo. Luki limoti, bakya
ndi kaasanana na bunye kaba na kabibiso Kunzi.

¹⁰ Malaika wa kubukumuti, aduka ndi kopo kaki kugu wo kiti wa
bungama ka nyama, biti ohuma ndi bungama ka nyama yi nino.
Bambanzu bilya ndi manzu bikyalu-kyalu na muzuzula. ¹¹ Batumbwa
ndi Kunzi wa kugu wa lisyε ko bulya muzuzula na bapwayi kaba, luki
limoti bidukulaga ndi na yigya yanye aka.

¹² Malaika wa mađiya, aduka ndi kɔpɔ kaki ko libo lidingi Efulati. Libo li nilɔ afa ndi bigbutu, kye pisi inisoni ko bulya ka bangama niɔ bɔa ndi kodoku misa ya ingenge. ¹³ Kɔwa wa, nina ndi mambengi ma bunye masaa, mɔdɔngɔni abe banasangaba, ni anopupoku ka munɔku ka gbata, ka nimo ka nyama na ka nimo ka mugyalandu wa kɔbɔbɔku. ¹⁴ Mambengi ma bunye mi nimo, a nimo ka abili, agyaga mokingyosi mumbanga-mbanga. Imu mɔ indaga ka bangama basi bɔa ɔbili, umumala ko bulya yibumoniso langa ka lisyɛ lidingi ko Kunzi nino wongu.

¹⁵ Mombukwono-dosu aka be: «Nodoku bigbututu abe mutɔ wo kubaku. Igyaga ka mutɔ yi nino kikiɔ ka tɔtɔ, anɔbuulyo botu kaki binza, kye kokpokyononitɔgu ndumbu, inisono payaya ko misa ka bambanzu.»

¹⁶ Mambengi ma bunye mi nimo, umumala ndi bangama ka pa niyo balikyaga na Libelenia be: «Alumagedoni.»

¹⁷ Malaika wa mađiya na ika, aduka ndi kɔpɔ kaki ka ovivi. Kɔwa wa, liyu lapu ibukusa ndi, kotukyoku ka Ndaɔ ko Kunzi ko kiti wa bungama, abikya be: «Omolyini buɔwa!» ¹⁸ Nginanaga ya ngbangbata apunga ndi, gbungbu, mupamu ma ngbangbata se kɔwa azigizo wapɔ, nino kanigyonosigu ndi katukya wa aka wa bambanzu biko mino ka ɔbili. ¹⁹ Gɔɔɔ mudingi alikanaga ndi ka bapanga bayisaa, baguɔɔ bo giyo yasi ɔɔɔɔkanaga ndi. Kɔwa wa, Kunzi atamana ndi gɔɔɔ mudingi Babiloni, amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbuta kaki. ²⁰ Bouzu hayasi olimikaga ndi, bangupa asa kainisono. ²¹ Kumbuso yi, mbwayi yakpu na mambunga nimo buti bi a ndi banda bakilo batekebe bakwanganya (40), ulukya ndi bambanzu. Bambanzu batumbwa ndi Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayi ya mambunga. A beyo, yigyogyiso yi niyo a ndi yapu kugbe.

17

Afanda mudingi

¹ Kɔwa wa, malaika bemoti luga ka bamalaika mađiya na ika niɔ bɔa ndi na bakɔpɔ mađiya na ika isisiloku ndi, ebikya be: «Doku, nakauwonisilo beyo bako banu mino ngbanga ka afanda mudingi. Afanda yi nino ni gɔɔɔ mudingi nino bapika ndi ka mutili mo mɔbo makpukpu. ² Bangama bakpukpu bɔa ɔbili bagya ndi bufanda pa imoti na ibu, batɔ bɔa litumbu badamwa ndi vinya wa bufanda kaki.»

³ Limbengi ko Kunzi esilya ndi, malaika aga ndi na imi ka isa. Ku beyo, namina ndi muko bemoti wakiko kugu wa nyama bemoti wangbu. Nyama yi nino a ndi na bamu mađiya na ika, mapakala tekebe no mino mutumbwa Kunzi ka nzuyi kaki yasi. ⁴ Muko yi nino a ndi wakimokisyo botu hayobusukuu na bayangbu kugbe. A ndi wakibungusyogo bi gbo, imokisyogini makpumaka ma ɔlɔ, ma matamu ma ligabu lapu na sanga. A ndi na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi nino a ndi mutumo na musugu ma bufanda kaki bide. ⁵ Ka itundukuso kaki, bokpika ndi dikidi imoti, isi yi be: «Gɔɔɔ mudingi Babiloni, amaki bufanda na musugu ma ɔbili.»

⁶ Kɔwa wa, namina ndi muko yi nino ni odomwini bangu ka batɔ ko Kunzi na batɔ bi niɔ bumwɔgɔ ndi kye bɔa ndi bademu ka Yeso.

Niyo namina beyo, munɔku edika ndi bide. ⁷ Kɔwa wa, malaika emuusa ndi be: «Munɔku udikilyi iki? Nɔtumbulyagatu isi yo dikidi ka muko yi nino na niyo ka nyama yi nino a na iyi mubinika, nino a na bamu mađiya na ika na mapakala tekebe. ⁸ Nyama yi nino wamini, atɔ ndi, luki limoti kegɔ bata. Opupoku kɔwa ndeke ka mugi ma lifye lodu ka babili, binda kɔwa kamosisyo lingunu. Batɔ bi niɔ mino kabu kikipikagaga ndi ka

kitabũ ya ɔbili walingũũ katũkyũ ka mũpunganagi ma litũmbũ, botũmo ndeke na ombombo bidẽ kamina nyama yi nĩnũ. A beyo, nyama yi nĩnũ atu ndi. Mbiya wanũ, kegũ bata, luki limoti, ipupisatu ndeke bata!

⁹ Wanũ, okwononi kũwa kaiko na yimibo na bugegele. Bamũ madiya na ika ni bangupa madiya na ika nibayo muko yi nĩnũ o mino wakiko. Bamũ bi nifa yo a gũni bangama bakpũkpũ madiya na ika. ¹⁰ Bangama kubukumuti luga kabũ bogwoni. Bemoti akagya ligubo, wagogo kegũ mudoku. Ngbingo yi nĩnũ odoku ndeke mino, agya ndeke ligubo ko ngbinga mukede aka. ¹¹ Nyama yi nĩnũ a ndi, luki limoti, mbiya wanũ kegũ bata, iyi nũ a ngama wa bugina. A gũni bemoti ka bangama madiya na ika, nĩnũ binda kũwa kamosisyo lingũũ.

¹² Mapakala tekebe (10) mi nĩnũ wini bi ni bangama tekebe. Bangama bi nibo, bakanopungigũ mbeyi ligubo. Luki limoti, balya ndeke bungama pa imoti na nyama yi nĩnũ ka saa yimoti. ¹³ Ibu basi tekebe ba na tamanaga yimoti, kapã nyama yi nĩnũ ngu na bungama kabũ. ¹⁴ Bulanana ndeke na Bomikya-Køndolo, luki limoti, Mikya-Køndolo opupa ndeke tutungyo, kye a iyi Mombukwono-dosu ka ba mombukwono-dosu, Ngama wakpũ ka bangama bakpũkpũ basi. Batũ bi nibo babinikyana, nibo umakaga, ipũnyaga, bopupa ndeke botutungyo gũni pa imoti na iyi.»

¹⁵ Malaika yi nĩnũ ebikya bata ndi be: «Libo li nĩnũ wini, wa adanda o mino wakiko wa, a bambanzũ ba bevananza bayasi, bambaza basi, giyo yasi, na masasũ masi. ¹⁶ Mapakala tekebe nĩnũ wini, pa imoti na nyama yi nĩnũ, bamuyatu ndeke adanda yi nĩnũ. Bakupyatũ ndeke masi nĩnũ a nomu, basa ndumbo biyatulu. Balya ndeke makolo kaki, badikita benzeke-nzeke nibayo asikana bayasi ko buku. ¹⁷ A beyo, Kunzi obisa ndi kusũ kabũ tamanaga yimoti, kotulyoso sipananisũ kaki na kapã nyama yi nĩnũ bungama kabũ, kadwe kũ kwa kũ munzina ko Kunzi italyana ndeke mino. ¹⁸ Muko yi nĩnũ wamini nũ ni gũdũ mudingi nĩnũ andaga bangama ba ɔbili.»

18

Gũdũ wa Babiloni ogwini

¹ Kumbuso yi, namina ndi malaika wagogo kosyoku kũgũ wa lisyẽ. Malaika yi nĩnũ a ndi no ngu kũgbe, ibiba kaki obufisa ndi ɔbili wasi bitu. ² Kũwa wa, apamikana ndi be: «Babiloni, gũdũ mudingi ogwini, oputikonini lingũũ! Mbiya wanũ, a kũwa mugi ka babili na mobi ma mambengi ma bunye masi. A pa ya kigbuka ka mobi ma bombu masi na banyama ba musũgũ na banyenyẽ. ³ A beyo, batũ bo giyo yasi badamuwa ndi vinya wa bufanda banyẽ. Bangama bakpũkpũ ba litũmbũ bamatikana ndi na ibu ka bufanda. Bambula ba litũmbũ binisana ndi na lingama lidingi pisi ka mukumbo kaki.»

⁴ Kumbuso yi, nukana ndi liyũ lagogo kotukyoku kũgũ wa lisyẽ, anabikya be: «Ibunu batũ kami, puponi ka Babiloni kye makomotikononito na iyi ka bunye kaki, mingya ka yigyogyiso niyo a banũ mino iyi kaingyo. ⁵ A beyo, bunye kaki obeduloni adwe kũgũ wa lisyẽ, Kunzi akatamana aka yigya yanyẽ yi niyo kaki yo. ⁶ Mugyoni begeyo ɔgyaga ndi mino bengeni. Mugyilyoni nganga yiba kakitaga niyo agya ndi iyi. Mutumisilyoni nganga yiba vinya wapũ ka kũpũ nĩnũ umusaga ndi mino bengeni. ⁷ Apaga ndi ibiba na mukumbo kũgbe. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu. Abikyaga ndi be: «Na wakiko ko kiti wa bungama, nakegũ woko, nakalyigũ ndeke imi kumbu gũtũgũ iki yi aka.» ⁸ Kinili, bokolobũ baya kukwakũ,

lilebu na nza asilya ndeke lisyε limoti, buku alumwisogo. A beyo, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu no akogo ngbanga ka adanda yi nino.»

⁹ Bangama bakpukpu ba litombu bagyaga ndi na ibu budanda, baningomikoso pa imoti na ibu. Bagamanatu kawa ndeke, bitangula ko bulya kaki wa bina ndeke mino muki mo buku niho ika ndeke ni abusyini, anodungwo bindengbu-ndengbu. ¹⁰ Bamagaga ndeke byi, kye bika ndeke kabanga yigyogyiso yidingi kaki, banabikya be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ku kaku, Babiloni, gudɔ mudingi na wongu! Yigyogyiso kaku osiliku ko ngbinga bemoti aka!»

¹¹ Bambula ba obili bagamana ndeke, bitangulaga begyo ko bulya kaki, kye kegu bata na mumbanzu nino akoluwo mukumbo kabu abe: ¹² olo ikani fiza, matamu ma ligabu lapu, sanga, botu nibayo bagya ndi no wizi yanza, botu bayanzanza bibusukuu na bingbu kugbe, botu abe matambala, mobi ma mabau nimo kinisonogivu, mukumbo masi nimo botwa na siba, nimo botwa na mabau ma ligabu lapu ikani ka ngweyi na ka matamu, ¹³ ipaka ya ibukuso na mapaku magogo nimo olumbaga manza, malazi, adudu, vinya, molingo, fufu, nganu, bangombe, bakondolo, bafalasi, bamasuwa niho banyama bulutogo, bosunzu gutugu batu ba boloko aka. ¹⁴ Bambula bi niho, babikya gudɔ yi nino be: «Mukumbo masi nimo wapaga ndi kaiko nomu, upikitini. Mukumbo masi ma ligabu lapu na nimo manzana, ubungini, wakinigu ndeke bata gutugu limoti aka.» ¹⁵ Bambula bi niho binisana ndi na lingama lidingi ko bulya gudɔ yi nino. Bamagaga ndeke byi kabanga kaina yigyogyiso niyo ika ndeke ni asilyini. Bagamanaga ndeke, bitangula, ¹⁶ banabikya be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudɔ mudingi. Gudɔ nino ikaga ndi wakimokisyε botu nibayo bagya ndi no wizi yanza pa imoti na botu bayanza bibusukuu na bayangbu kugbe. Ikaga ndi wakibungusyogo bibwemu, imokisyogini makpumuka ma olo, ma matamu ma ligabu lapu na sanga! ¹⁷ Lingama lidingi li nilo, oputikonini ko ngbinga bemoti aka.»

Iki basufele basi ba babato na batu bi niho ba kuso yi, iki batu basi niho bigagabyaga ka bato na bogwi bosi bamagaga ndi byi. ¹⁸ Niyo bina muki mo buku niho abusya ndi bindengbu-ndengbu, ibu aka ndi be: «Kegu na gudɔ nino akwanana ndi kaiko mudongoni na gudɔ mudingi abe nimu!» ¹⁹ Bimisya kawa ndi lifungu ka bamu, banagama, banitangula. Ba ndi kapamikanaga be: «Hebeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gudɔ mudingi yi nimu! Batu basi niho bagyaga ndi bumbula na babato, bangamikana ndi na lingama kaki. Luki limoti, ko ngbinga bemoti aka, lingama li nilo oputikonini.»

²⁰ Iwe lisyε gwano magyagya kye gudɔ oputikonini! Gwoni magyagya, ibunu batu ko Kunzi, batutumbwa na bogyalandu kye Kunzi akuni ngbanga kaki ka bunye niho ikaga ndi kamugyilya.

²¹ Kumbuso yi, malaika bemoti nino wongu, ava ndi litalu nilo a ndi mudongoni abe litalu nilo bagagaga mino makpumuka, adikita ndi ko libo lidingi bikudumu, abikya be: «Badikita ndeke Babiloni no bou beyo, bakaminigu ndeke bata gutugu iki yi aka. ²² Bakukanigu ndeke bata ku kaku mayu ka batu niho bungbataga badomu na bimbilaga. Bakukanigu ndeke goni liyu la mbaa ikani basiba. Bakaminigu ndeke bata mugegele gutugu bemoti aka ku kaku ikani kaukana liyu la litalu nilo bagagaga mino mukumbo begyo. ²³ Bakaminigu ndeke bata tala mutuna ku kaku ikani kaukana be bambanzu bovononi. A beyo, bambula kaku ba ndi batu ba ibiba kugbe ka obili. Ubungusaga ndi batu basi pisi ka makoko ma luga kaku.»

²⁴ Bangu ka batu basi niŋo bulumwisaga ndi ka ɔbili, aɔakaga ndi ka Babiloni iki niyo ka bogyalandu ikani niyo ka batu ko Kunzi.

19

Bakaimbila limbu la ibiba kugu wa lisyɛ

¹ Kumbuso yi, nukana ndi gbangbu kotukyoku kugu wa lisyɛ, maɔngɔni abe ambaza ka bambanzu budingi bakiko kanzina, anabikya ɛɛ: «Aleluya! Muhukuso, ibiba no ngu a ko Kunzi kusu! ² Ngbanga kaki ikaga ka linguŋu na ka bungbingbili. Akuni ngbanga ka aɔanda mudingi, niŋo a ndi kaputa litombu na buɔanda kaki. Kunzi amigisilyini buɔnye ka buɔnye ko bulya bangu ka bosunzu kaki!» ³ Babikya bata ndi ɛɛ: «Aleluya! A ɛyo, muki mo buku niŋo asilisogi gudu yi niŋo, oɔunguwa ndeke ka benze na benze!» ⁴ Bamboku-mboku batekeɛɛɛɛ baba na bakwanganya (24) na makpuma makwanganya, bodidika ndi, babibiso Kunzi niŋo a wakiko ko kiti wa bungama, banabikya ɛɛ: «A ɛyo! Aleluya!»

Dumo mavanana ko Mikya-Kɔndɔɔ

⁵ Kumbuso yi, liyu limoti ibukusa ndi kotukyoku ko kiti wa bungama ku ɛɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, ifunu bagya-ligubo kaki basi, ifunu basi niŋo mabangaga iki batu ba payaya ikani batu ba ibiba!» ⁶ Kuwa wa, nukana ndi liyu limoti maɔngɔni abe gbangbu ya ambaza mudingi ka bambanzu, anaungwa abe bodungo bayakpaku na bata goni abe mapamu mapu ma ngbangata, anobuko ɛɛ: «Aleluya! A ɛyo, mbiya wanu, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kugbe ovini bungama. ⁷ Togwini magyagya, tikoni ka maziyo, tabibiso kye ngbingo mavanana ko Mikya-Kɔndɔɔ itulyonini. Muko yi niŋo bakavanana na iyi, ifungusyogini kuwa goni biɔwemu. ⁸ Bapa ndi muko yi niŋo kutuko nikwo bagya ndi no wizi yanza ya gbinye-gbinye ɛɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nikwo ni likingyosi la yigyiyilya ya bungbingbili ka batu ko Kunzi.)

⁹ Kuwa wa, malaika ebikya ndi ɛɛ: «Kpikaga ambe: Magyagya ka niŋo butikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-Kɔndɔɔ.»

Kumbuso yi, omotiloku ɛɛ: «Niŋo a manzina ma linguŋu ko Kunzi.»

¹⁰ Nogwa ndi ka magu kaki kabibiso, luki limoti, ebikya ndi ɛɛ: «Mbaaa, wakogyonitogu ɛyo! Na magya-ligubo maɔngɔni abe iwe, abe bamamaku niŋo bobuulyaga linguŋu nilo Yeso owonisila ndi. Kunzi no, wokwononi kabibiso! A ɛyo, linguŋu li nilo Yeso owonisila ndi, ni limbengi nilo ikaga kuso ka bogyalandu ko Kunzi.»

Mutu yi niŋo a kugu wa falasi wotu

¹¹ Kumbuso yi, nina ndi lisyɛ ni oukwikonini, falasi wotu opuponoku ndi. Mutu yi niŋo a kugu yi, ina ɛɛ Mutu wongbingbili na wa Linguŋu. Akogo ngbanga ka bungbingbili, anabumana ka bungbingbili. ¹² Miso kaki a ndi kanze abe lidada lo buku. A ndi ni imokisyini ɛɛgbegbe bayakpu. Bokpika ndi lino limoti kugu kaki, nilo ibaga ndi asi ni iyi aka. ¹³ A ndi wakimokisyi kutuko nikwo bogbodya ndi na bangu. Mutu yi ina ɛɛ: «Likpuma ko Kunzi.» ¹⁴ Basuda ba kugu wa lisyɛ ɛɛpanga ndi kabifya bingboo. Ba ndi buɔakaga ka bafalasi botutu, bimokisyogini botu bayanzana bayo wizi yahudu-hudu bitutu. ¹⁵ Opupa ndi tutungyo ka bogiyo na dukpa yipyɛ niyo opupa ndi ka munoku kaki. Ika ndeke kaukpokyoniso na mufimbo ma ngweyi, auta bumo ya muzabibu ka pa niyo bautaga mino vinya wa ngbuta ko Kunzi, Mombukwono Ngu-Kugbe.

¹⁶ Kugu wa kutuko kaki na kugu wa sibesu kaki, bokpika ndi lino li nili: «Ngama ka bangama, Mombukwono-dosu ka ba mombukwono-dosu.»

¹⁷ Kumbuso yi, namina ndi malaika bemoti wakamaga ka moni. A ndi kaupamyaga bombu basi nibo ba ndi kawira kugu wa lisyε, anubikya be: «Doniku, mumukononi pa imoti ka yinga mudingi ko Kunzi!» ¹⁸ Doniku kalya makolo ka bangama, ka bangama ka basuda, ka batu bo ngu, ka bafalasi pa imoti na nimo ka batu nibo ba kugu kabu, makolo ka batu nibo babukulikanaga na nimo ka bosunzu, iki batu ba payaya ikani batu ba ibiba.»

¹⁹ Kuwa wa, namina ndi nyama, se kuwa bangama ba litombu pa imoti na basuda kabu, ni bomumukonini kaata ndumbi na mutu yi nino a ndi kugu wa falasi pa imoti na basuda kaki. ²⁰ Bagwi ndi nyama yi nino pa imoti na mugyalandu wa kuboboku nino ikaga ndi kagya mokingyosi ko misa kaki. Ubungusaga ndi batu bi nibo bugya ndi na ida ka nyama yi nino na nibo bobibisaga ndi sanamu kaki, pisi ka mokingyosi mi nimo. Badikita ndi nyama yi nino pa imoti na mugyalandu wa kuboboku ka lifada lo buku ka libu lazu ni ba mbeyi bubisi aka. ²¹ Bulumwisaga ndi nibo basikana ndi na dukpa niyo opupa ndi ka munoku ka mutu nino a ndi kugu wa falasi. Kuwa wa, bombu basi bikutaga ndi bikpekede-kpekede na makolo ka batu bi nibo.

20

Abili a ka boloko ka byanga elofu yimoti (1.000)

¹ Kuwa wa, namina ndi malaika bemoti ni anosyoku kugu wa lisyε. A ndi ni ogwini lifungula la libye lodu la mugi ka babili na selegeni niyo yakpa.

² Agwi ndi gbata, nzuka wandeli nino ina be: «Mumuyoniso» ikani «Abili», akpikila ndi ka byanga elofu yimoti. ³ Adikita ndi ka libye lodu, ofunga ndi na lifungula bikpe, odiko no ndiko, bekye bakoukwonitogu kye gbata yi nino kubungusogonitogu bata hambanzu kadwe ku kwaku byanga elofu yimoti (1.000) itulyana mino. Kumbuso yi, basisatu ko ngbinga mukede.

⁴ Kumbuso yi, namina ndi bokiti ba bungama. Bupa ndi batu bi nibo ba ndi mino bakikogo ngu yiko ngbanga. Nina ndi goni mambengi ka batu bi nibo bamwogo ndi ko bulya bungbingili ba lingunu nibo Yeso owonisila ndi, na ko bulya likpumuka ko Kunzi. Batu bi nibo, bakabibisogigu ndi nyama, ikani sanamu kaki. Bakubisaga ndi ida kaki ka tndukuto ikani ka maboku. Binisana bata ndi na obili, bapunga kuwa ndi kalya bungama pa imoti na ba Kilisito ka byanga elofu yimoti (1.000). ⁵ Batu bagogo bakinisanaga ndi bata na obili kadwe ku kwaku byanga elofu yimoti (1.000) itulyana ndi mino. Niyo a pupo ya mambwa ka mbuku. ⁶ Igyagya ka batu nibo bopupa ndeke ka mbuku ka mambwa! Ba batu ko Kunzi. Kukwaku kwa yiba kikigu ndeke no ngu kugu kabu, bika ndeke bokumu ko Kunzi na nibo ka Kilisito. Balya ndeke bungama pa imoti na iyi ka byanga elofu yimoti (1.000).

⁷ Niyo byanga elofu yimoti (1.000) itulyana ndeke, bapupisa abili ka boloko, ⁸ aga kaubobo bevananza ka mondu makwanganya masi ma obili, isi be Gogi na Magogi. Abili umumula ndeke ka mutuli kaki bekye baga ka lunga, bika budingi abe mbumi yo libo lidingi. ⁹ Baga ndi ka obili wasi, bokungula ndi mukobo ka batu ko Kunzi bikululu pa imoti na gudu kaki mupaka. Luki limoti, buku otukyoku ndi kugu wa lisyε, ulumusaga ndi batu bi nibo. ¹⁰ Kumbuso yi, badikita ndi mumuyoniso nino ikaga ndi kaubobo ka libye lo buku na ka libu lazu, ku go ku nyama na mugyalandu

wa kaboboku ba ndi mino. 'Bika ndeke biti na lisyε ka muzuzula mapu ka benze na benze.

Ngbanga wa mulibo

¹¹ Kumbuso yi, namina ndi kiti wa bungama bemoti mudingi, obubini bitu pa imoti na muti yi nino a ndi mino wakiko. Obili na lisyε apikita ndi byi, ni bakominigu bata. ¹² Namina ndi batu bi nibo bokwaga ndi, iki batu ba payaya ikani batu ba ibiba bakamaga kambwa wo kiti wa bungama yi nino. Bakitabu a ndi bayihukwikono. Kitabu yagogo a ndi yihukwo, kitabu yi a ndi niyo ya obili. Bapunga ndi kako ngbanga ka batu nibo bokwaga ndi, kabyenene na yigyigyilya kabu, mufongoni beyo a ndi mino ya kikipiko ka bakitabu. ¹³ Libo lidingi opupisa ndi bamanda nibayo a ndi kuso yi. Kukwaku na mugi ka babili opupisa ndi bamanda nibayo a ndi kuso kabu. Bako kuwa ndi ngbanga ka muti yikaka-yikaka, kabyenene na yigyigyilya kaki. ¹⁴ Kumbuso yi, badikita ndi kukwaku pa imoti na mugi ka babili ka libye lo buku. Libye lo buku li nilo ni kukwaku kwa yiba. ¹⁵ Badikita ndi goni batu basi nibo mino kabu kegu ndi ka kitabu ya obili, ka libye lo buku.

21

Kugu wa lisyε lambiya na obili wambiya

¹ Kuwa wa, namina ndi kugu wa lisyε lambiya na obili wambiya. A beyo, kugu wa lisyε wa mambwa na obili wa mambwa ba ndi ni bolimikogini, libo lidingi kegu ndi bata begeyo. ² Namina kuwa ndi gudū wotu, Yelusalema wambiya, anosyoku kotukyoku kugu wa lisyε ku ko Kunzi. A ndi mubungusyaga bizede abe muka wa ibisoku nino ikaga kabanda kaina kosilyono na mbunyaki. ³ Nukana ndi liya lapu kotukyoku ko kiti wa bungama be: «Mbiya wanu, Nda bu ko Kunzi a kuwa luga ka bambanzu! Ika kuwa pa imoti na ibu na ibu bika kuwa batu kaki. Iyi Kunzi mombukwana-daki yi, ika ndeke pa imoti na ibu, ika kuwa ndeke Kunzi kabu. ⁴ Ukpaga ndeke bamomiso-misa kabu basi. Kukwaku kikigu ndeke bata, iki lilebu, yigama, gutugu muzuzula aka. A beyo, obili wandeli olimikini.» ⁵ Kuwa wa, muti yi nino a ndi wakiko ko kiti wa bungama abikya ndi be: «Wikwe, nakoyitisa makpamuka masi mambiya.» Ebikya bata ndi be: «Kpikaga likpamuka li nili, kye a la lingunu na longbingbili.» ⁶ Omotiloku bata ndi be: «Igyonosini! Imi ni Alufa na Omega isi yi be mapunganagi na mulibo. Muti yi nino a na musasa, namusa ndeke ka iziyo libo nilo opupaga ka likpakpa la obili. ⁷ Mukalya ka muti yi nino opupa ndeke tutungyo, imu nimo. Nika ndeke Kunzi kaki, iyi ika mikami. ⁸ Luki limoti, batu ba ombombo, nibo bakanobinikyonigu, nibo banye, bamwomwo, batu ba bilya, balimba, batu bi nibo bobibisaga gbilito na batu ba bonggo basi, pa kabu ni libye lo buku na libu lazū. Kukwaku kwa yiba nikwo.»

Yelusalema wambiya

⁹ Kuwa wa, bemoti luga ka bamalaika madiya na ika nibo ba ndi na bakopo madiya na ika, otumini yigyogyiso madiya na ika kuso yi, isisiloku ndi buwobi na imi, ebikya be: «Doku, nakawanya musika nino bakavanana na Mikya-Kondolo.» ¹⁰ Limbengi esilya ndi, malaiika efokisa ndi ka libebelū la ngupa yikungu kugbe. Ewanya kuwa ndi gudū wotu, Yelusalema ni anosyoku kotukyoku kugu wa lisyε, ku ko Kunzi,

¹¹ ananginga na ibiba ko Kunzi. A ndi bingele-ngele abe litalu la ligabu lapu nilo balikyaga be yasipi, nilo angingaga abe nelaga. ¹² A ndi ka luba yikungu. Luba yi niyo a ndi na pumi tekebe na mifa nimo bamalaika tekebe na baba bobuulyaga ndi. Bokpika ndi kugu wo pumi yi niyo, mino ma mababa tekebe na maba ma Izaleli. ¹³ Akpangbala bemoti-bemoti a ndi na mupumi misaa. Akpangbala wa ingenge mupumi misaa, nino wa zibo mupumi misaa, nino wa zebu mupumi misaa na nino wa dumbe mupumi misaa goni. ¹⁴ Bopika ndi luba wa gudfu yi niyo kugu wa mubumbe ma matamu tekebe na maba. Mina ka batutumbwa tekebe na baba nibo ko Mikya-Kondolo a ndi mukpikaga kugu wa matamu mi nimo.

¹⁵ Malaika nino ta ndi kanzina na iyi, a ndi na ligugu ligwi nilo bodinga ndi na olo. Ligugu li nilo bapimaga ndi nolu gudfu, pumi yi na kubatu ti. ¹⁶ Gudfu yi nino a ndi na bakpangbala bakwanganya mudongoni. Bunda na buhu bi a ndi asi mudongoni aka. Malaika apimogo kuwa ndi na ligugu li nilo. Bunda a ndi bakilometele belofu baba na bamiya bakwanganya (2.400 km), buhu na bukungu a ndi mudongoni goni. ¹⁷ Malaika opima ndi bukungu ba luba na kipimo yi niyo bopimaga ndi na iyu makpumuka. Bukungu bi a ndi banda bametele batekebe madiya (60). ¹⁸ Bopika ndi luba yi niyo na matamu ma ligabu lapu, nimo balikyaga be yasipi. Gudfu a ndi iyi mupika na olo nino wanza, ananginga abe nelaga. ¹⁹ Mubumbe ma luba ya gudfu a ndi mubungusyogo na mobi ma matamu ma ligabu dididi. Matamu ma mubumbe ma mambwa a ndi nimo ma yasipi, nimo ma mifa a ndi nimo ma safilo, nimo ma misaa a ndi nimo ma kalidoni, nimo ma mikwanganya a ndi nimo ma zumalidi, ²⁰ nimo ma kubukumuti a ndi nimo ma sadoniki, nimo ma madiya a ndi nimo ma akiki, nimo ma madiya na ika a ndi nimo ma kilisoliti, nimo ma bugina a ndi nimo ma belulo, nimo ma kubomu a ndi nimo ma topazo, nimo ma tekebe a ndi nimo ma kilisopalazo, nimo ma tekebe na mimoti a ndi nimo ma ayikito na nimo ma tekebe na mifa a ndi nimo ma amazito. ²¹ Ko pumi tekebe na mifa, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndi na libumo la musanga limoti. Bagya ndi mupumi mimoti-mimoti na libumo la musanga limoti. Bobungusyaga ndi pa yangba ya gudfu na olo nino wanza, ananginga abe nelaga.

²² Kuso wa gudfu yi nino, nakinagu ndi Ndabu ko Kunzi kye Mombukwono-dosu Kunzi nino wo Ngu pa imoti no Mikya-Kondolo bo ba Ndabu ko Kunzi ku beyo. ²³ Gudfu yi nino kegu na nza ya mangbamu ma moni, ikani niyo ya timba, kye ibiba ko Kunzi ikaga kanze kugu yi, tala kaki ni Mikya-Kondolo. ²⁴ Bevananza bakpakyana ndeke ka bungbanganya kaki na bangama ba obili boduka ndeke lingama kabu ku beyo. ²⁵ Pumi ya gudfu yi nino olipyaga ndeke bikpo, anasye begeyo kye biti kikigu ndeke bata ku begeyo. ²⁶ Boduka ndeke ibiba na lingama ka bevananza ka gudfu yi nino. ²⁷ Luki lanye gutugu limoti aka kingyigu ndeke ku, gutugu munzikabu aka ikani mutu wabongo. A beyo, batu bi nibo bingya ndeke ku, a nibo aka bo mino kabu ikpikaga ka kitabu ya obili niyo ko Mikya-Kondolo.

22

¹ Kumbuso yi, malaika yi nino ewanya ndi libo lidingi nilo apaga obili, ananginga abe nelaga. Libo li nilo a ndi kopupoku ko kiti wa bungama ko Kunzi na ko Mikya-Kondolo. ² Libo li nilo a ndi kakika luga wa ndaki wa gudfu. Ka mutuli masi mifa mo libo, a ndi na sibukuso niso apaga

ɔbili, niso abukutaga ndi nganga tekebe na yiba ka syangasu simoti, isi yi be nganga yimoti ka timba. Mapaku mi a ibukuso sihukusa bambanzu.

³ Kikigu ndeke bata no luki gutugu limoti aka nilo Kunzi agbanga.

Kiti wa bungama ko Kunzi na ko Mikya-Kondolo ika ndeke ka gudu yi nino, bagya-ligubo kaki bika ndeke kabibisa ku beyo. ⁴ Baminatu ndeke bengba bayo miso, lino kaki ika ndeke likpiko ka tundukuto kabu. ⁵ Biti kikigu ndeke bata. Bakikigu ndeke bata na musasa ma bungbanganya ba tala, ikani moni, kye Mombukwono-dosu Kunzi uziga ndeke na bungbanganya kaki, ibu balya bungama ka benze na benze.

Yigoku ka Yeso

⁶ Kumbuso yi, malaika yi nino ebikya ndi be: «Munzina mi nimo a malinganu na mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, nino upaga bogyalandu limbengi kaki, atikiku malaika kaki, kauwonisilo bagya-ligubo kaki likpumuka li nilo okwononi be igyonosi bikwa.»

⁷ Yeso akabikya be: «Hukana, na kodoku bikwa! Magyagya ka mutu yi nino obuulyogo likpumuka la bugyalandu nilo ikpikaga ka kitabu yi niyi!»

⁸ Imi Yuani no nukana ndi, nina likpumuka nili. Ngbingo yi nino nukana ndi mino, nina, nobuna ndi moli kambwa ka malaika yi nino a ndi kewonisilo likpumuka nilo, kabibiso yi. ⁹ Luki limoti, ebikya ndi be: «Mbaaa, wakogyonitogu beyo! Na magya-ligubo mudongoni abe iwe goni, pa imoti na bava-kukaku bogyalandu na batu nibo bobuulyogo likpumuka nilo ikpikaga ka kitabu yi niyi. Kunzi no, wokwononi kabibiso!»

¹⁰ Kumbuso yi, ebikya bata ndi be: «Wakosumonitogu munzina ma bugyalandu ma kitabu yi niyi. A beyo, likpumuka li nilo a kuwa buwobi kaitulyana. ¹¹ Mutu wa yigya yanye, isisilogi na yigya yanye kaki, mutu wa musugu, isisilogi kagya likpumuka la musugu, mutu wo ngbingbili, isisilogo kagya bungbingbili, mutu wotu, isisilogo kaifubiso.»

¹² Yeso akabikya be: «Hkana, na kodoku bikwa! Nakodoku na mukalya kapu mutu yikaka-yikaka, kabyenene na ligubo nilo agya ndi. ¹³ Imi ni Alafa na Omega, mupanganagi na mulifo.»

¹⁴ Igyagya ka nibo bakasukusa botu kabu. Kuwa wa go wa, bakwanana kalya bumo ya sibukuso niso apaga obili na kaingya ka gudu yi nino pisi ko pumi yi. ¹⁵ Luki limoti, kunzi wa gudu, atu na batu banye, balimba, badanda, bamwo-bambanzu, batu bi nibo bobibisaga gbilito na batu nibo badapa bongu na ba kuboboku.

¹⁶ «Imi Yeso, natiki malaika kami kamuwonisilo budemu ba makpumuka mi nima masi ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama Daudi, na lingutu linze la busobi.»

¹⁷ Limbengi ko Kunzi ibu na Muko wo vononi bakabikya be: «Doku!»

Mutu yi nino akaukana likpumuka li nilo, abikyi goni iyi be: «Doku!»

Mutu yi nino akaimukana musasa oduku, nino akapa lifo nilo apaga obili, oduku kava ka iziyo.

Likpumuka la mulifo

¹⁸ Imi Yuani, nakapa mutuu mi nima ka mutu wasi nino akaukana munzina ma bugyalandu nimo ikpikaga ka kitabu yi niyi: Mumbanzu kamatila luki lagogo kugu wa munzina mi nimo, Kunzi amatilya ndeke yigyogyiso yi niyo ikpikaga mino. ¹⁹ Mumbanzu kanyo likpumuka limoti ka munzina ma bugyalandu nimo ikpikaga ka kitabu yi niyi, Kunzi atumba ndeke liduku kaki lo bumo ya sibukuso niso apaga obili, kogulyigu ndeke ka gudu wotu mudongoni beyo ikpikaga mino ka kitabu yi niyi.

²⁰ Demu wa munzina mi nimo, akabikya be: «Iyo, na kodoku bikwa!»
A beyo! Dokuno, Mombukwono-dosu Yeso!

²¹ Izinyo ka Mombukwono-dosu Yeso iki na ifunu basi.